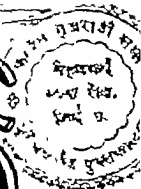

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખ્યપત્ર (માસિક)

પ્રેમ ધર્મ

જેની આધે યતિશ્રી હેમચંદ્રલ સ્થાપિત 'કુચસંદેશ' એકી દેવામાં આવ્યું છે

: બીજુ	કલ્પદ્રવ્ય	પૃષ્ઠિક : ૨૨
: નવમો	અગાવતાની વાલી, સારંગપુર અમદાવાદ.	વુન-૧૯૪૬

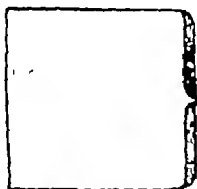
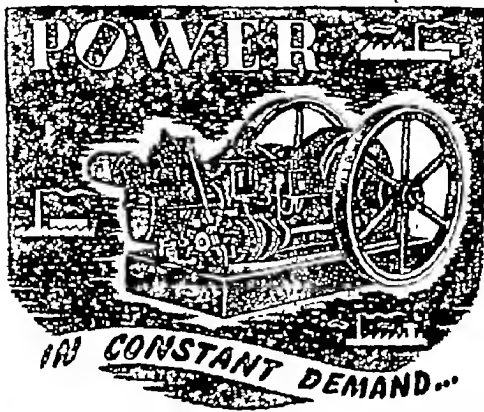
તત્ત્વમંડળ

દરિદ્રસાથ વૃજશાય દેસાઈ
નિશી હેમચંદ્રલ

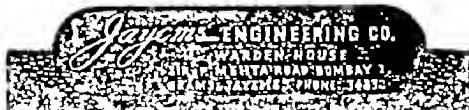
યતિશ્રી રાજચંદ્રલ
શ્રી રાંતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

ધર્મપરિપા બીજુ અધિવેશન (મુજક)નું કલાત્મક પ્રવેશદ્વાર

The **IMPERIAL
KEIGHLEY
INDUSTRIAL
ENGINES**

Ahmedabad Office **LAL DARWAJA**

Phone 2653

Grams 'JAYEMS' Ahmedabad.

We supply the following types of Machinery :

Machine Tools Boiler House machinery Power plants Oil
Mill Machinery: Diesel engines. Wood working machinery
Welding sets: Electricals • Crushers & disintegrators Lifting
appliances Garage equipments • Sheet metal machinery Lawn
mowers • Tool Steels Pumping machinery; Radios.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખ્યપત્ર (માસિક)

ન ઘનેન ન પ્રજયા ત્યાગેનેકેન અમૃતત્વમાનશુ ।

વર્ષ: ૨	જુન ૧૯૪૯	'પ્રેમધર્મ' કાર્યાલય સારંગપુર-મધ્યમતાની વાડી-અમદાવાદ.	વર્ષિક કપાલન રેશમાં : ૧-૮-૦ નિરેશમાં : ૮૫૨૦-૧૩૬૧.	પૃષ્ઠ ૬ પૂર્ણસંખ્યા ૨૧
---------	----------	--	---	------------------------------

વૈજ્ઞાનિક ધર્મની જરૂર છે

લોકો ધર્મનું આ સાચું સ્વરૂપ અને ઉદ્દેશ સમજી શકે, તો દુનિયામાં આનંદાદ્ય ચાલી રહેલા ધાર્મિક અણગમો અને ધાર્મિક રૂપો દૂર થઈ જાય. ધર્મનો અર્થ કરવામાં જેથી કચેલી ગેરસમજૂતીને કારણે જ મોટા ભાગની ધાર્મિક રૂપો ઉભી થઈ છે. ધર્મનો સાચો અર્થ સમજીને તો આ રૂપો દૂર થઈ શકે.

ધર્મનો ઉદ્દેશ અનંત સત્યનો ભેદ પામવાનો છે. જીવનમાં-દુઃખોના વિચાર કરતાં આપણે દિશાભાવ અનુભવીએ છીએ. સાચા બોલોનો નિષ્ણેષ કરવાની માનવીની શક્તિને કારણે તેના હૃદયમાં મંથન થઈ શકે છે. માનવી બધા સુધી માનવી રહેશે ત્યાં સુધી આ મંથન ચાલુ રહેવાનું જ. પરંતુ આ પરિસ્થિતિ વધે પછી માનસિક શાન્તિ અને આંતરિક પ્રકાશ ધર્મદ્વારા મળી શકે. જો ધર્મ આ કાર્ય પાર પાડી શકે તો જ તેનું સાચું આચરણ થઈ શકેલાય.

દુનિયામાં ધર્મની આવશ્યકતા છે. દુનિયાના મહાન પુરુષો મોક્ષ, રામાનુજ, શંકર, ખ્રિસ્ત આદિ સૌએ ધર્મનું આચરણ કર્યું હતું. જે સમયે ધાર્મિક રૂપો ન હોવાથી ધર્મની સહાય વડે તેઓએ સામાજિક ઉન્નતિનાં કાર્યો પાર પાડ્યાં હતાં. આજે પણ એ જ રીતે ધર્મનું આચરણ થઈ શકે છે. ધર્મને જીવન સાથે એક બોધ્યો.

જો ધર્મ આ બધું કરશે, માનવીને જીવનની કલા શીખવાથી અને જન્મતાં બધાનો તોડથી જો ધર્મ વૈજ્ઞાનિક છે; સામાજિક છે. એનાથી જ અકબલ સામાજિક રચાઈ શકાશે. આ પરિણામ સાચા ધર્મના કાંઈને શોધવા કળીશુલ થશે, તો સતપત્ત જન્મ અને આપણાં બધાં ચિત્ત ધારી પડશે.

સર સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન

[ધર્મવિજ્ઞાન પ્રબંધ અધિવેશનના આયોજનમાંથી]

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી એપ્રિલ ૧૯૪૭માં અમદાવાદ ખાતે સર્વ ધર્મ પરિષદનું પહેલું અધિવેશન બરાણું ત્યારથી આ પ્રકારનો સર્વધર્મ પરિષદની રચના કરતી વિચારબેઠી પ્રગ-સનીય છે અને ૧૯૪૭ તેજાન સમાજને ધણી ઉપયોગી હેઠળ આવા અધિવેશન વારંવાર બરાણા ભેડાંએ એવો સોના અભિપ્રાય દેવો.

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિએ શીતાની અનેક વિધિ રચનાક્રમક પ્રવૃત્તિઓના ઉપયોગી જગ તરીકે ૧૨ મે વર્ષે દેશના જુદાજુદા ભાગોમાં ધર્મપરિષદ બરાણા નક્કી કર્યું છે તે મુજબ ૧૯૪૮ના એપ્રિલમાં મુંબઈ ખાતે ધર્મ પરિષદનું બીજું અધિવેશન બરાણા આપ્યું.

આ અધિવેશન મુંબઈમાં બરાણા નક્કી થતાં અનેક પ્રકારે ઉદ્ભવતા હતા. મુંબઈ જેવું પચરમી શહેર ધર્મ પરિષદને આવકારદારી ધણી કરેલા હતા કે મુંબઈ તો વિદ્યાર્થી નગરી છે ને સતીમાન-નાદો અને રેસાઈન રસ હેતા મુંબઈના શહેરીઓ ધર્મ જેવા મુશ્કેલ વિષયમાં રસ હોય કે કેમ તે શક છે ધણી એમ માનતા કે ધર્મપરિષદમાં ધર્મકાંડ કરનાના ઉપદેશ આપીને ને મદિરા, મતિ-પૂળ તથા અણુ ધર્મ પ્રજાસિદ્ધિ પાળવા શોધો આગળ આપ્યાનો ધારો.

જ્યાં ધર્મ પરિષદના ઉદ્દેશના વિવિધ પ્રચારને અતિ શોધોને લખ્યું

કે આ પરિષદ તેમની ધારણાથી તાન જુદી જ છે પરિણામે તેમાં સરકારી-વિદ્યાન અને પ્રગતિ શીલ શહેરીઓ શોધી સંજ્ઞામાં ભેડાના. પરિષદની સ્વાગત સમિતિમાં સરેના તમામ ધ્યેયોના અમલીઓએ સેવા તથા સહકાર આપી પરિષદને સજ્જ બનાવવામાં સહીત હાથે આપ્યો. પરિષદના પ્રધાન મંત્રીઓ તરીકે મતિથી હેમચંદ્ર તથા મતિથી રાજ્યવંશી પરિષદની મહાન ન્યાયવાદીરી ઉદાત્તી તેને પાર ઉતારવામાં રાત દિવસ સંપૂર્ણ સેવાઓ આપી હતી.

નૈન સમાજના પ્રગતિશીલ તત્વો મારે મતિ મી ઓ વ અસ્તિત્વ મોરવ પ્રદ છે. ઉપ-રાત મુંબઈ યોજાવરના ડિરેક્ટર અને સેવા ધર્મમાં હમેશાં સાથ આપવા તત્પર મી ક્રાંતિસાથ હંધરધાસે મંત્રીમંજીમાં ભેડાઈ પરિષદને સુદર સાથ આપ્યો હતો અને સૌથી પાછળ મુંબઈના ધારા-સભ્ય અને અમદાવાદના પ્રજાપ્રિય ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈની સોમ, પ્રકૃષ્ટિત અને આપણ મતિની પ્રતિભાએ પરિષદના કાર્યકર્તાઓને હમેશા જળ, ઉત્સાહ અને આનંદનો સતત પ્રવાહ પૂરો પાડ્યો હતો એ કહિ પશુ બૂધલ તેમ નથી તે સાથે ધર્મપરિષદના સહાયકોએ પરિષદના સહાયક સભ્યો બની ને ઉદાર હોનો નોખાઓ છે તે ધર્મ પરિષદના ઉત્તરેલમાં હમેશાં ધાન્યાર રહેશે.

પરિષદના અંતરંગ કાર્યકર્તાઓમાં મી. કુમ્ભાઈ મુનશી અને શ્રી લીલાબેન મુનશીની સેવાઓ ખાસ નોંધપાત્ર છે સ્વાગત પ્રમુખ તરીકે શ્રી કોશલાલ મુનશીએ પરિષદનું મુખ્ય સંચાલન કરી તેને મુખ્ય ભાગદર્શન આપ્યું હતું. આરે શ્રી. લીલાબેન પરિષદના તમામ કાર્યોમાં જ્યંત રસ લઈ તેને સજ્જ બનાવવા પહેલેથી છેલ્લે સુધી ચોતાની સેવાઓ આપી હતી.

પરિષદની સજ્જતામાં મેનેજીંગ કમીટીના સભ્ય તથા બીજા અનેક ભાણીઓ સાથ આપ્યો હતો અને એ રીતે મુંબઈએ નહિં ભેડેલી નહિં ધારેલી સજ્જતા પરિષદને મળી હતી; તા. ૨૩ મી થી ૨૪મી સુધી પાંચ દિવસ સુધી કરેજા રાત્રે ૬ થી ૧૨ સુધી હાલરો મારાઓનો સમુદાય પરિષદ મંડપમાં મેસી કાર્યકર્તાઓમાં ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લઈ રહી હતો, એ પરથી એ હકીકત સિદ્ધ થઈ છે પ્રજાને ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમ છે, ધર્મની તેને શ્રદ્ધ છે, ધર્મ વગરનું જીવન અપૂર્ણ છે તે સમજે છે અને તેથી જ યોગ્ય, રીત, ધર્મને તેના સભ્ય અને વિદ્યાર્થી સ્વરૂપમાં સમજાવવામાં આવે તો તેને સ્વીકારવા તે હમેશા તૈયાર છે. ધર્મ પરિષદ ધર્મનું સાચું ડેશન કરાવ્યું અને પ્રજાએ એકી અવાજે તેની અભિ-નંદના કરી. ધર્મ પરિષદ આ રીતે અપૂર્વ સિદ્ધી મેળવી.

ધર્મ પરિષદની સજ્જતા મારે ઠેર ઠેરથી અભિનંદનો અણી રહ્યાં છે. પ્રથમ અધિવેશન કરતાં મુંબઈનું આ બીજું અધિવેશન વધુ પ્રગતિશીલ જન્યું હતું અને જોડે છે કે ધર્મ પરિષદનું શ્રીનું અધિવેશન ને દિલ્હીમાં મેળવવા આમ ત્રણ મળ્યું

છે તે વધુ સમજા રીતે રચનામાં દિશામાં પ્રબળે દેશસ્થિ આપશે.

ને ને બાઈ બહેનોએ તન મન અને ધનથી પરિવંતા કાર્યમાં સાથ આપી આ ગાનવંશમાં પોતાનો ફાળો આપ્યો છે તે સૌને સમિતિ હાર્દિક અભિનંદન પાઠવે છે

પરિવંતી સામાન્ય રૂપે આ આપતો અકેવલ 'પ્રેમધર્મ' ના આ અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે અને વિસ્તૃત પુસ્તક રૂક સમયમાં તેપાર કરવા આશા રાખીએ છીએ

શાંતલાલ મહેતા

[મંત્રી હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ]

સર સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું
અભિનંદન

હિન્દી સરકારે રચિતમાં હિન્દી એકથી તરીકે ભારતના પ્રસિદ્ધ તત્વજ્ઞતાંક ડૉ. સર સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનની નીમણુંક કરી ખૂબ ખર્ચાપણું ભર્યું પગલું ભર્યું છે. આજસુધી સાક્ષતા આવેલા સામાન્ય શિક્ષરતા મુજબ એકથીની જગ્યા હંમેશાં મુસક્કીમીરીમાં નિષ્ણાત તેમજ રાજકારણમાં સંવિભાગ સેતી

વ્યક્તિઓને આપવામાં આવે છે પરંતુ એ બાબતમાં હિન્દે એક તત્વજ્ઞાનીની પસંદગી કરી ખૂબ દુરદેશી વાપરી છે. આને જગતમાં આવી રહેલા સંક્રાંતિ કાળમાં હિન્દના અબેડ તત્વજ્ઞાનનો પ્રચાર કરવાની જરૂર છે અને રાજવા જેવા અજણી રાષ્ટ્રમાં હિન્દના પ્રતીનીધી તરીકે સર રાધાકૃષ્ણન જેવા સમર્થ વક્તાવ્યી તક અને તત્વજ્ઞાનીને મોકલી દિદ સાર્વજનિક વિજ્ઞાન જરૂર સાધી રહ્યો.

જગત ભરે એટલે મોખમથી હિન્દીજન્ય કરવા દોટ મૂકે પરંતુ હિન્દે તો પોતાની બબેડ સંસ્કૃતિ અને તત્વજ્ઞાનના પ્રચાર દ્વારા જગતપર સાર્વજનિક વિજ્ઞાન વાવરો ફરકવવાની જરૂર છે અને એ વિજ્ઞાન શિક્ષણ, અર્થિકસહ તેમજ વિશ્વશાંતિ ને પુરક બનશે રાજવામાં ધીમતી પડિત વિભાગશ્રીએ હિન્દની અપ્રતીમ નારીશક્તિનો પરચ આપી હિન્દની પ્રતિભાનો સુંદર ખ્યાલ આપ્યો છે અને હવે પડીત રાધાકૃષ્ણન જેઓ વિદ્વાન, તેમજ વ્યવહારકુશળ પણ છે, તેમની વિદ્વાતા અને પ્રતિભા રાજવનેને ભારતની સાચી શક્તિનો ખ્યાલ આપશે. સર રાધાકૃષ્ણન જેવા સમર્થ વિદ્વાનોને જગતના ખૂબે ખૂબ મોકા હો

હિન્દે હવે તેની બબેડ સંસ્કૃતિ અને તત્વજ્ઞાનનો સદેશ પહેંચાવવાની જરૂર છે એ માર્ગે જ હિન્દ જગતનું સાચું કલ્યાણ સાધી રહ્યો.

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી સર રાધાકૃષ્ણનની નિમણુંક જલ્દ તેમને અભિનંદન આપવા નીચેનો તાર મોકલવામાં આવ્યો હતો.

“પ્રાચીનો ખાતે હિન્દના એકથી તરીકે આપની નીમણુંક થવા બદલ હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ હાર્દિક અભિનંદન પાઠવે છે હિન્દને મારે ખરેખર આ એક ગૌરવપ્રદ પ્રસંગ છે બ્યારે તેના એક સમર્થ તત્વજ્ઞાનીને રાજકારણના વ્યવહાર અને જટીલ પ્રશ્નો ઉકેલવા મારે મોકલવામાં આવે છે. ધર્મ અને તત્વજ્ઞાનના પ્રેમીઓ મારે આ સમાચાર આનંદજનક છે. વિશ્વશાંતિનું વારતીય ધ્યેય આપના હાથ સિદ્ધ થય્યો એજ પ્રાર્થના. અમે આપની સુપ્રજ્ઞ સંકળતા ધંધીએ છીએ.

તારના જવાબમાં સર રાધાકૃષ્ણ સમિતિની શુભેચ્છાઓ જલ્દ આમાર માનવો પ્રત્યુત્તર મોકલ્યો છે.

‘ધર્મ’ સાપ્તાહિક તા. ૧૨મી જુનથી પ્રગટ થશે

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી જરૂર થયા મુજબ ‘ધર્મ’ સાપ્તાહિક પત્ર રવાનર તા. ૧૨-૬-૪૬ના રોજથી પ્રગટ થશે. ‘ધર્મ’ના પ્રકાશન પાછળ સત્તા ધર્મનો સદેશ પ્રજાના ગામડે ગામડે પહેંચાવવાનો રહેશે છે અને તેથી જ તે ગ્રામ્યમાં ગ્રામ્ય કિમતે આપવાનું રાખ્યું છે આ

પત્રમાં પ્રજાના મોજ વિચારો છંદથી પ્રગટ થયે શકશે. પોતાના પૂરેપૂરા નામ સરનામાં સાથે તમસી આજુ-ગાજુ બનતા પ્રસિદ્ધ કરવા જેવા પ્રસંગો-સાચા બતાવે લખી મોકલવા ‘ધર્મ’ આમ તથા આવે છે. આના લખાણે ‘ધર્મ’નો અવાજ’ એ મથળા નીચે પ્રગટ થશે.

મંત્રી. હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ.

મુંબઈને આંગણે મળેલી અપૂર્વ ધર્મ

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી મુંબઈમાં તા. ૨૩ થી ૨૭ ઓગસ્ટ સુધી

તા. ૨૩મી એપ્રિલ
ને શનિવારથી તા. ૨૭ મી
એપ્રિલને શુક્રવાર સુધીના પાંચ
દિવસો મુંબઈની પ્રગતિ માટે
અનન્ય રીતે સામીત થયા છે કે
જે દિવસોમાં તેમને જામજો
કિસ્મતના તત્ત્વવિદો, સંતો,
મહંતો, વિચારકોનો એક મહા-
મેળો ભરાયો હતો. મુંબઈ
માટે એ ધન્ય દિવસો હતા.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર
સમિતિએ પોતાની સ્થાપનાના
પાંચ જ વર્ષ સંમિશન કરેલી
સાધના અને સેવાના પરિણામે
તેને જ્ઞાત જનતાઓ અને
તત્ત્વવિદો તથા વ્યવહારકોનો
મુંબઈ સહકાર મળ્યો છે. મુંબઈની પરિષદે પણ પ્રચારની
દિશામાં પ્રવેશનીય રજુઆત કરી મુંબઈની પ્રગતિ મુંબઈ
જનતાની છે.

હિન્દી સર્વમેળ વત્તમિતક હોલ સર્વપક્ષી રાધા
કૃષ્ણ પરિષદના પહેલા દિવસના પ્રમુખ હતા.

હિન્દ સરકારના ઉલોમ પ્રધાન અને હિન્દી
મહાભાષી સોશિયલિસ્ટ પ્રમુખ ડૉ. જી. આર. પ્રસાદ મુંબઈમાં
પરિષદની ઉદ્ઘાટન ક્રિયા કરી હતી.

મહાત્માજીના અનુયાયી, મહામુન્શરાતની અસ્થિતાના
પૂજક અને અને ભારતીય સંસ્કૃતિના ઉપાસક શ્રી

મુનશીભ, રા. રાધાકૃષ્ણન, શા. મુંબઈ, શા. શ્રી. નંદીભ, શા. શ્રી. શિશીરામા

કનેશાસાસ માલેકશાસ મુનશી પરિષદના સ્વાગત પ્રમુખ
હતા.

પરિષદનો હેતુ

આ પરિષદ સત્યા સ્વરૂપમાં સર્વધર્મ પરિષદ
હતી. એમાં કોઈ જાતની વાદવ્યપ્તિ, સાંપ્રદાયિકતા કે
સંસ્કૃતિતાને રચના ન હતી. સકુલેઈ પેતપોતાના
ધર્મના ઉદામ તત્ત્વો સમાવવા એકત્ર થયા હતા.
વર્તમાન સમયમાં જાનર માનવ વચ્ચે વધી રહેલા
વેરઝેર ભાઈ ભાઈ વચ્ચે વધી રહેલી ધર્મોની
આખરે દૂર કરવા તેમજ સંતોષ જનતાને ચિરંતન

ધર્મ પરિષદનો ઉદ્દેશ

આ પરિષદ ધર્મને તેના સાચા અને વિશાળ સ્વરૂપમાં સમજાવી રાષ્ટ્રના નવસર્જનમાં દેશના સુધર્મા
ધાર્મિક જીવોને એકત્રિત કરવા તેમજ રાષ્ટ્ર ધ્વજનરમા દેવરશ્મી આપવા, માનવ જીવનમાં ધર્મને વ્યવહાર
જનાવવા માટે અને સામાન્ય પ્રજાની ધર્મ વિશેની ભૂલોને અજાણતા દૂર કરી ધાર્મિક પુનરાશયન નિપજાવતો
રમનાભક કાર્યક્રમ રજુ કરવા મળી હતી.

આ પરિષદ ધર્મને નામે આપતા કેમવાદ, સપ્રકાશ અને રૂઝીવાદના અનિષ્ટો દૂર કરવાના રાષ્ટ્રીય
કાર્યમાં પોતાનો ફાળો આપશે. હિન્દના અખર તત્ત્વજ્ઞાની સર સર્વપક્ષી રાધાકૃષ્ણનના સંબોધના ધર્મ પરિષદ
વિવિધ ધર્મો પ્રત્યે સહિષ્ણુતાની ભાવના ઊગરી નવા ધર્મોને નિઘાસની સમાન તક આપી સર્વ ધર્મોના મૂળ
તત્ત્વોને પ્રકાશ કરવા ઉદ્દેશીય કરશે.

પરિષદ : પાંચ દિવસની કાર્યવાહી

મળેલી બીજી ધર્મ પરિષદનો અહેવાલ સંક્ષીપ્તમાં નીચે રજુ થાય છે.

શ્રી. મુનશી, ડૉ. સર્વપલ્લી રામાનુજન, શ્રી સ્વામીપ્રસાદ મુનરજ,
:પાછળ મુનશી જનકિશનજી

શાંતિ આપવાનો ઉપાય શોધવા કિન્દભરના પાર્થિવ
ચિંતકો તથા આત્મેવનો આ સ્થળે એકઠા થયા હતા.

કોણ: કોણ બાબતો હતા!

- પરિષદના (અંગ્રેજીમાં) ડૉ. સર સર્વપલ્લી
રામાનુજન, ડૉ. સ્વામીપ્રસાદ મુનરજ, તથા કોણસાથ
મુનશી તે હતાજ, ઉપરાંત કિંદુ, મુનશીચ, પ્રિયત,
ધસાઈ, જૈન, મકાઈ, પારસી, સીખ વગેરે તથા
ધર્મના આત્મેવનોએ આ પરિષદમાં હાજરી આપીને
તેને સફળ બનાવવામાં મોતમો હાથો નોંધાવ્યો હતો.
જનારસથી ખાસ આમંત્રણથી પૂબ મહા

નવાળ અસગર હુસેન, સતમી વડકોજી, શ્રી
હરજીવત કાળીદાસ મહેતા, સરદાર હરિચંદ્ર,
મુનશી કલ્યાણચંદ્રજી, શ્રી રામસ્વરૂપકાસજી શીમતિ
મિતુમેન મહેતા તથા અન્ય બાનેક વિદ્વાનો અને ધર્મ
વિચારકો પધાર્યા હતા.

પાંચ દિવસના પ્રમુખે

આ પાંચ દિવસો મોટું વિચારણાકાળક્રમ ગ્રહણવામાં
આવ્યો હતો. જેમાં જુદા જુદા દિવસો મોટું કિન્દની
પ્રથમ હરોળની વ્યક્તિઓને પ્રમુખ પદ સોંપાયાં હતા.
પહેલા દિવસની પરિષદના પ્રમુખ હતા ડૉ. સર્વપલ્લી

શ્રી. રેવેન્ડાથ સેન, સંત વડોજી, શ્રી. નંદાજી વગેરે

રાધાકૃષ્ણનું, કૃષ્ણદેવ રવિન્દ્રનાથના શાંતિનિકેતનના આચાર્ય' મી ક્ષિતિમોહન સેન, બીજા દિવસના પ્રમુખ પદે હતા. ત્રીજા દિવસ માટે, મુખ્ય પારત-સભાના પ્રમુખ અને જૈન ધર્મના પ્રખરવિત્તક શ્રી કુદનલાલજી કુરેશીયા, ચોથે દિવસે પુ મહાત્મા-જીના અનુયાયી અને મી કીશોરભાઈ મહાશયજીના કુર શ્રી કેદારનાથજી મહારાજ અને હેમ્લે દિવસે બાળના બહોસગાજના પ્રમુખ શ્રી દેવેન્દ્રનાથ સેન હતા.

જેમનો પરિપક્વને મહાકાર સાંપડીયા હોતો.

પરિપક્વના પોતાનો હાજરી તથા પ્રવચનનો લાભ આપી પરિવહની સફળતામાં સાથ આપવામાં મુખ્ય મુળર્ધના મનનર સર મહારાજશિર્ષિંગ તથા વડા પ્રધાન શ્રી ખેર હતા. ઉપરાંત વૃદ્ધ પ્રધાન શ્રી મીરા-રજી દેસાઈએ પણ પરિપક્વને ઉદ્દેશ્યને મુજું હતું. મુખ્ય સરકારના મંજુર પ્રધાન માનનીય શ્રી ગુલસા-રીસાઈ નાદાઈએ પરિપક્વના સચાલનમાં જીવત રસ લીધી હતો અને ખુશી મોકલ્યાં મુજું પણ હતું કે મારે બચવાના કામે બહાર જવું પડ્યું અને મેં દિવસની પરિવહની કાર્યવાહીમાં રસ ન લઈ શક્યો તેનો મને ખે છે. પરિપક્વમાં નાજી પ્રધાન શ્રી વેકુંડલાઈ મહેતાએ પણ હાજરી આપી હતી. મુખ્ય મંત્રિસ પ્રાંતિક સમિતિના માણ પ્રમુખ શ્રી નગીનકાસ માસ્તરે પરિપક્વમાં હાજરી આપી પ્રમુખસ્થાનની દર-ખાસ્ત મુજી હતી.

મુળધના આવેલા વહેવારીઓ, સોલીસ્ટરો, લેલો રોકરો અને તમામ વજોના નાગરિકોએ પરિ-પક્વમાં ઉલ્લાસ ભરે ભાગ લીધો હતો.

મુખ્ય આતેના બુદ્ધાજી દેશના પ્રતિનિધીઓએ ખાસ કરીને અમેરિકા તેમજ ચીનના કાન્સરોએ પરિપક્વમાં હાજરી આપીને યુનેસ્કોના સંદેશો આપ્યા હતા. જાહીનાઓએ પત્રોદાર અભિનંદન મોકલ્યા હતા.

મુળધની પ્રબળો અપૂર્વ સહકાર

અને મુળધની આમ જનતા કે તેના વિશે પરિ-પક્વના મત્રો શ્રી શાંતિલાલ મહેતાએ આભાર માનતી વખતે એવો ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે અમને પરિપક્વ ભરતાં પહેલાં ટેલાઈ મિત્રો તરફથી એમ કહે-

વાર્મા આખું હતું કે મુળધની જનતા આવી પરિ-પક્વમાં જ્યારે તેમાં ખાસ કરીને તેના પાંચ પાંચ કલાકના કાર્યક્રમોમાં વધુ પડતો રસ નહીં લે, એ જનતા આટલા લાંગા કાર્યક્રમો માટે કેળવાવવી જ નથી; છતાં તેણે સામીત કરી આખું છે કે મુળધના સંકેરીઓ ધર્મને સચ્ચાત્વરૂપમાં ચોખ્ખા બાપા અને રચનાદાર રજુ-ઓત થાય તે તેને આરકારવા અને સામાન્ય રીતે ધર્મ જેવા નિરસ મનાતા વિષય પર વળુ વળુ કલાક સુધી થતાં બાપજી સામીતીને પોતાની છાસા જાંતી સામીતી આપે તે વાત સંકેરી નથી પરિપક્વના રજુન કાર્યક્રમો.

પરિવહન કાર્ય સમાપ્ત થતા રાતના રજુન કાર્ય-ક્રમ રાખવામાં આવતો હતો. જેમાં કિન્દા મહાકુર અવિચારીને તથા કાર્યનકારીને ખામ ત્રાસમાં આવ્યાં હતા. મુળધમાં જેમના નામનો કોઈ વાગે છે તેવા સંખ્યામાં સમીતકારોએ પ્રેમીજનને પોતાની કળાનો લાભ આપ્યો હતો. સમીતપ્રવીણ શોનારામચુરત બાસ, શ્રી. ઠ કરાવ બાસ, સોરાખના મોકમીતના સદા અને જનતાના લાહીલા ગદી એમના, અને ભાતકવિ કુલા કાગ, શ્રી રાવચુરાજી, મહારાષ્ટ્રની જનતાના પૂજ્ય સંત વૃદ્ધોજી, સમીતભારતે મા. વસંત, શ્રી અવિનાશ બાસ, પદિત દેવેન્દ્રવિજય, કવિ રમેશ ગુપ્તા, શ્રી શાંતિલાલ લાલ, શ્રી ભાલલાલભાઈ, વજેરે જન્ય સંખ્યામાં કાર્યનકારો, સમીતકારોના સમન્વય અને સહકાર સાધીને મુળધની જનતાને પાંચ દિવસ સુધી મોકમીત, બળ્યો તેમજ સમીતનો રસભળ પીરસવામાં આવ્યો હતો.

પરિપક્વ-મંદપ

મરીન કુખ પર આ પરિપક્વનો ખાસ મંદપ બાંધવામાં આવ્યો હતો. જેને અસોપાલવથી વિશુ-લિત કરવામાં આવ્યો હતો. તેનું પ્રવેશદાર કળકમક રીતે નેશાર કરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રવેશ દાર તથા આખાએ મંદપને રાતનીથી અશ્વત રીતે લજુ-મારવામાં આવ્યો હતો. મંદપની અદર શીતાઓ તેણે વડતાઓ માટે વીજળીના પંખાઓની સગવડ રાખ-વામાં આવી હતી. રાત્રીના કમરોની સંખ્યામાં હાજરી આપતા શીતાઓ સાંતિથી મન પર વળાં બાખ્યો. સાંભળી રહે તે માટે પવનિવર્ધક નગીનો પણ વિપૂલ પ્રમાણમાં ગેઝલજી કરવામાં આવી હતી. શીતાઓ માટે

પુરેશીએ તથા સોદાની વધુ બેસવા માટે સમજાવ કરવામાં આવી હતી. પરિવર્તન પહેલાં દિવસનું કામ જરા જુદા પહેરીની પ્રાથના થવા બાદ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

પહેલાં દિવસનો કાર્યક્રમ

પરિવર્તના કામની શરૂઆત વેદના મંત્રોચ્ચારથી થઈ હતી. ભૂત ધર્મીઓએ, શાંતિની પ્રાથના કરી હતી. સ્વર મોટે મંદ અવસ્થામાં ધ્વનિદત કરી હતી, રોમન કેથોલિક સંપ્રદાયનાં સ્તોત્રો ગવાયાં હતાં જેનો પ્રધાન સ્વર માનવ ગાયીને શાંતિ અથવા સહાનુભૂતિ અર્પે એવો હતો. વહુદી ધર્મના આસ્ત્ર, મેનેડીએ હાથ બાધામાં શાંતિ સ્તવન કર્યું હતું. મો. ગીરમાં દેવર જેને કુરોને તરીકેની આપણે વાંચી સંભળાવી પ્રાથના કરી હતી, શ્રીમતી યીરીન શેખરે જલાર્થ ધર્મીવધાર, શીખ સરદાર હરિસિંહે 'મધ સાહેબ'માંથી અને નવસારીવળા શ્રી અશ્વત્થે વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીએ' ગાઈ સંભળાવ્યું હતું.

શ્રી હનૈવાલાસ યુન શીએ આવામ' શ્રી રાધા કૃષ્ણન રો, સ્વામીપ્રસાદ યુબરજ, પ્રીન્સેસ પ્રબલતી રાજે, કાપરસેઠ, તેમજ અન્ય આમંત્રિત સંતો, આજ્ઞાઓ તથા આપણા નેતાઓનું સ્વાગત કરતાં ચીતારું પ્રવચન જરાત્મક પાંચ વાગે શરૂ કર્યું હતું અને મંદજ તરફથી ખાસ કરીને કાશીવાળાં મહામાતા કે જેઓ પોતાના મોનવચનો બંધ કરીને આ પરિવર્તના, કાનરી આપવા માટે યુગર્થ આવી રહ્યાં હતાં તેમનો આભાર માન્યો હતો.

ચીતારા પ્રવચનમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે "જેઓએ અહીં પધારવા માટે તરફી લીધી છે તે સર્વ સન્માન્યો, સન્માનિયો, નામદાર સ્વામાપ્રસાદ યુબરજ, ડૉ. રાધા-

કૃષ્ણન વગેરેનો હું સત્કાર સમિતિ તરફથી આભાર માનું છું. જિવર મોટાની શ્રી મહામાતાજી જેઓ મોન-વત્ત પછે છે છતાં પણ આપણું આમંત્રણ સ્વીકાર્યું છે તેમનો હું ખાસ આભાર માનું છું. આ પરિવર્તન સમયે મને છે. ધર્મને નામે આપણેમાંથી, હિન્દુ ધર્મણી જમરીને બહાર આવ્યું છે, મધ્યયુગની માર્ક ધાર્મિક સામુદાયોનો ઉપયોગ રાજકીય હેતુઓને સિદ્ધ કરવામાં થયો છે. આપણે પણ અમલક સમય-સરના સંયોજનામાંથી પસાર થવા છીએ. અધિકારના યુગમાં પણ ને પાછવતા આપણે ભેદ નથી તેવી પાછવતા ભેદને છીએ. લાખો માણસો સલામતીને માટે અહીં તહીં મટક્યા કરે છે હિંદુક પશુઓની દૂરતાને ભૂલાવે એવા માનવ ગળના ઇતિહાસમાં કહી તહીં ભેદભાવે કુદરતે જોવા છે ને ધર્મને ખસૂન થયો ભેદને તેવી માન્યતા હોય તો સત્કર્મક રાજ-નીતિથી અલગ થવાની જરૂર છે.

અને કહેવાયો કે જુદા જુદા ધર્મના સિદ્ધાંતો તથા તેમના શુભદોષની અથાને મારે આ પરિવર્ત યોજવામાં આવી નથી, પરિવર્તનો હેતુ

ધર્મના યુગભૂત સાચા તત્વની સમજણ વડે આપણા દેશનું અને માનવોનું કલ્યાણ કે ઉત્કર્ષ સાધવો એ આ પરિવર્તનો હેતુ છે. ને સમયે અભ્યારની દુનિયા ભૌતિકવાદની અસર નીચે છિન્ન ભિન્ન થતી જાય છે તે સમયે મહત્વની એ ગાળવો ખાસ ખ્યાન ખેંચે છે.

જેમાથી પહેલી ગાળત છે કેટલાક સરમુખત્યારી અંકુશોને લઈને છપવું નૈતિક મુશ્કેલીને મોહું થવું જાય છે ત્યારે તે અંકુશમાંથી ઉતરવા માટે માનવ જાતિ માટે ધર્મ એ એકજ સાધન છે. ધર્મજ માત્ર નૈતિક ધારણને ફરીથી સ્થાપિત કરી માનવનો મેળો અને આકર્ષતત્વ સુરક્ષિત રાખી શકે તેમ છે. કારણ કે તેના સિવાય વિવાને ને સવા કે જળ તેના કાલમાં મુકવું છે તે સત્ત્વદાયક માનવજાતિના સંકા-રના ઉપયોગને કારણે નિષ્ફળ જાય છે.

બીજી મહત્વની વાત એ છે કે ધર્મોની ઉત્પત્તિ અને તેના સ્થાપકોની માન્યતાઓ નિરનિરાધા હોવા છતાં તેમાંનું સાર તત્વ તો એકજ છે કે માનવે મર્જાદાઓ અને

અસંપૂર્ણતાઓ ત્યાજ કરીને ને સંપૂર્ણ ' છે તેવા ઉશ્કેરિયત્વને બાંધવા માણવા નારસ્તે અપસર થવાનું છે અને તેને પ્રાપ્ત કરવાનું છે સેષન્ટ જોખર્યાઈનના સંબંધમાં કહ્યું તો "આ સુધી તારામાં વિશ્રાન્તિ ન મેળવે ત્યાં સુધી જમાડુ હવે અવિરામ છે,"

યજ્ઞવલ્કે આપણા જમાનાજીની દૃષ્ટિને ઝાંખી કરી દીધી છે. મરણના જગ્યાએ ધૈર્ય અને તેની નૈતિક વ્યવસ્થાપકતામાંથી આપણી મદદ જોાઈ કરી નાંખી છે અત્યારના નૈતિક વિકાસે ધર્મના સ્વરૂપોમાં ને વહેંચેા કતા અને દત્તકધાર્તા તત્વો કતા તેને દર દર ફેરી દીધા છે. ધર્મ' દૃષ્ટિ વચ્ચે માણસે અત્યારના સરમુખત્યાર વાદ અને સામ્યવાદ નેવા બોલીની સત્તે ગમવા કે ઉભરા સંક્રિતવાન નથી.

શોકાદૃષ્ટી જવરને છાદ અને યુદ્ધર

ધર્મનો અર્થ' તો એ છે કે મનુષ્યને શક્તિ કાલે ને યુદ્ધોમાં ઉતરવું પડે છે તેને માટેની મેળવ તત્પરતા મીઠાણે જાનૂ'ને આત્મ-સાધનાકાર કરવા માટે વનમા જવાની અરા કરી નહેતી, બાંધવા તો સ્વર્ગનાં સુખો ભોગવવા માટે જુ.અ ભોગવવાનું કહ્યું નહોતું પણ તેમણે તો કહ્યું હતું યુદ્ધસ્થ યિગત જ્યર ' (ગીતા-૪-૩૦) શોકાદૃષ્ટી જવરનો ત્યાજ કરીને શુદ્ધ કર.

મધા જ ધર્મોમાં એક સામાન્ય બાબત એવી છે કે પ્રજા પ્રત્યે પદેપદવાળી ખાતરિક અભિલાષા, પ્રજા પ્રત્યે આમજ કમલા માંડવા, જીવનમાં સવારિતા લાવવી અને સૌન્દર્યની અનુસૂતિ કરવી. આ ખેખરે પ્રાપ્ત કરવા મનવાને કહ્યું છે કે-

હું મારામાં જ મનવાળો છા, તારા ચિત્તને સર્વલાલે મારામાં દીન કરે, આથી અતે વ અને પામીશ એમાં કોઇ શક નથી

આપણે દિવ્ય ધર્મ'પરાયણ દેહ છે મહાન તત્ત્વવેદના તાર્કિક છે કે "ધર્મની ખાતર કોઇ પણ માણસને કનકગત કરવી નહીં, કારણ કે સ્વર્ગમાં જવાને માટેના વ્યનેક માર્ગ છે"

આ ક્યન ને વખતે ઉચ્ચારવામાં આવ્યું હતું તે વખતના નેટહુંજ અત્યારે પણ સંત અને આલસક છે

"ને સર્વ પ્રાણીઓમાં અને જીવે છે તે જ અને સર્વ રચણે જીવે છે" આ સુત્રને માનવ ગમે તે રીતે મદ્દ કરે તે, મહત્તમા ગાંધીજીની અકિંસા,

શિસ્ત પ્રજાનો પ્રેમ, મનવાન' જીવની કલ્યાણ, મજા પરાયણ કે પ્રજામય થવાની ભાવના, બૂજણની સીમા, અને જાતિનાં બંધનોને દૂર કરી માનવબલિતે એક મુશ્કામ મુશ્કે આજ' ભાવના પર મધા ધર્મો એક સાથે મળી રહે છે. અને આ ખેખ પાર પાડવા કું તમને આવકાર આપું છું"

શ્રી શ્યામાપ્રસાદ મુખર્જીનું વક્તવ્ય

શ્રી મુનશીનું પ્રવચન પૂર્વ થવા પછી પરિવર્તન ઉદ્ધાટન કરતા શ્રી શ્યામાપ્રસાદ મુખર્જીએ જણાવ્યું હતું કે -

"આ મહાન પરિવર્તન ઉદ્ધાટન કરવાનું માન આપવા મહત્ત પરિવર્તના સચાલક મંડળનો આભાર માનું છું. હિંદને સ્વતંત્રતા ને સિકા પછી પ્રાપ્ત થઇ છે, પણ કામ અને જાતિના બેંદને કાળે તે નાશવિશાળા હકમાં બેંદ નહિ રાખે. શ્રી. મુનશીજીએ કહ્યું છે તેમ આપણે ક્યો ધર્મ' સારો છે તેનો નિર્ણય કરવા માટે મળ્યા નહો. એક ધર્મને બીજા ધર્મ' સાથે સરખાવી રાખવા નહી, પણ સર્વ ધર્મોમાં કે જુદાજુદા ધર્મોમાં

સામ્ય છે, ને કોઈ મજતાપણ છે તેને શોધવાનું છે

ને આપણે જુદા જુદા ધર્મોનાં મહાન સંસ્થાપકોમાં વચનાથતેને સમરજ્યામાં રાખીએ તો તેમનામાં આપણને વધારે કશું નહીં લાગે. ધર્મોમાં અવસ્થ બેંદ છે પણ તેને મહત્ત આપવું તે એક જ નથી. ધર્મ'ના નામે ને હિંસા અને પ્રાણહાની આપણા હિંકમાં થયેલ છે તેને તે તે ધર્મ'ના સંસ્થાપકો જેવા પામ્યા હોત તો જરૂર કંપી જાત હિંક પર પરદેશીઓના આક્રમણ થવા છતાં તેનું હલ સ્પષ્ટ અને નક્કર છે આપણે ત્યાં તો ઇતિપૂર્વક રહેો અને બીજાઓને રહેવા લો એ સિદ્ધાન્ત પજાતો આવ્યો છે. આપણે સર્વની વચ્ચે સંપ, જાદમાર અને ભદી લાગણી ઉત્પન્ન કરવાની

છે. અને બધા ધર્મોને તથા ધર્મોના વિશ્વાસોને સંવાદિ બનાવવાના છે. આપણે હિંદુ રાજકારણમાં સંમિશ્ર-વિક્રાંતી પર છે, છતાં પણ હિંદુ ધર્મને બૂલી જશે તો તે અયોગ્ય કહેવાશે, સાથે સાથે દુનિયાના ધર્મો સાથે તેણે પોતાના ધર્મને સંવાદિ બનાવવો પડશે.

સર રાધાકૃષ્ણન જો કે કોઈ દેશમાં હિંદુના એન્મેસેર તરીકે નિમાયા નથી છતાં પણ તે આજે સમસ્ત વિશ્વના આપણા તરફથી ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધી છે. આપણે તેમને જોઈએ છીએ ત્યારે સ્વામિ (વેવેકનંદ) થાક આવે છે કે જેઓ એક ભિક્ષુતા રૂપમાં અમેરિકા ગયા હતા. અને પશ્ચિમમાં ધર્મની ઉદ્ધાત બાવના સમગ્રવી હતી. ધર્મે આત્રી છે કે સર રાધાકૃષ્ણનની શક્તિશાળી દેવતાથી તોયે આપણે સાચી પ્રગતિ સાધી શકીશું' અને વિશ્વને આશા અને આનંદનો સંદેશ આપી શકીશું.'

પોતાના પ્રવચન બાદ ડૉ. મુખરજીએ પરિવર્તન પ્રત્યક્ષી ચક્રાવલી બહેર કરી હતી

મી. નગીનદાસ માસ્તરની દરખાસ્ત ત્યારમાર મુખર્મીના માછ નગરપતિ અને પ્રાંતિક સમિતિના માછ પ્રમુખ મી. નગીનદાસ માસ્તરે પ્રમુખરચાન મારે ડૉ. રાધાકૃષ્ણનના નામની દરખાસ્ત મૂકી હતી. દરખાસ્ત મુજબ તેમણે જણાવ્યું હતું કે,

“ડૉ. રાધાકૃષ્ણનની એળખાણ આપવની નક્કર નથી. આને જગત આખામાં એક મહત્ત્વ વિદ્યમાન તરીકે

પ્રખ્યાત છે. આજની પરિવર્તન મારે આપણને એમનાથી વધારે જોગ્ય માણસ મેળવવાનું અટકાય છે.”

આ પછી રાધાકૃષ્ણનને પ્રમુખરચાન સેવા તેમણે વિનંતિ કરી હતી. આ દરખાસ્તને દેવાસનાં રાજકુમારીએ ટેકા આપ્યો હતો અને સ્વામી રમણ મહર્ષિનાં એક દિવસ મામતિ પ્રભાવતી રાત્રીએ અંગ્રેજીમાં બોધતાં જણાવ્યું હતું કે

મી. પ્રભાવતી રાજેનો ટેકો

‘કું સર રાધાકૃષ્ણનને પ્રમુખરચાન સેવા મારેની દરખાસ્તને ટેકો આપવાની તક મળી છે તે બહુ મારી બાતને બાજવણી માનું છું અને આભાર માનું છું. સ્વા. પ્રમુખ મી. કૌંપાલાલ મુનશીએ જણાવ્યું કે ધર્મ અને રાજકારણને જુદાં રાખવાં જોઈએ એ વાતને કું પણ પસંદ કું છું. હવેના વિશ્વયુદ્ધ પછી આખી દુનિયાની માનવતા ઉદ્ધાત તત્વોના નિર્ણય મારે હિંદુ તરફ નિર્દેશી રહી છે. કું આશા રાખું છું કે આ પરિવર્તના પ્લેટફોર્મ દ્વારા આપણે જગતની આ અભિ-લાષાને સંપૂર્ણ કરવા પ્રયત્ન કરીશું.’

આ પછી ભારતીય વિદ્યાભવનના આચાર્યશ્રીએ સરકારમાં આ દરખાસ્તને ટેકો આપ્યો હતો ત્યારબાદ સર રાધાકૃષ્ણને પ્રમુખરચાન સ્વીકૃતિ હતી.

તે પછી પરિવર્તના મંત્રી મી. હેમચંદ્રજીએ પરિ-વર્તના અદેવાસ વાંચી સંબળાવ્યે હતો અને તે પછી શ્રી. ભાઈલાલભાઈએ એક ભવન ગાયું હતું. મી. શાંતિલાલ મહેતાએ સંદેશના વાંચી સંબળાવ્યા

ભવન માર્ક રચના બાદ પરિવર્તના બીજા મંત્રી મી. શાંતિલાલ મહેતાએ પરિવર્તની સજ્જતા ઉચ્છિતા દેશ-પરદેશમાંથી આવેલા સંદેશાઓ વાંચી સંબળાવ્યા હતા.

આ સંદેશાઓમાં મુખ્યત્વે હિંદુના ગવર્નર જનરલ મી. રાજગોપાલાચારીઅર; હિંદુના વડાપ્રધાન મી. જવાહરલાલ, ડૉ. જવરાજ મહેતા, મી. સામળદાસ ગાંધી, મી. જનરાજજીવાસ, મી. પી. વી. કાલ્કે, મી. સદાચાર્યજી તથા અન્ય સંખ્યાબંધ મિત્રો મુરખ્યો-એમના હતા.

ચીની એલમીની શુભેચ્છા

ત્યારપછી હિંદુ આલેખ ચીની એલમીની મુખર્મ કચેરીના વડાએ તેમની પ્રજા તરફથી શુભેચ્છાઓ સંદેશી

વર્ત્ય સંજાઓ દતો ને, 'આપણે આપણા અને
બીજા ધર્મો માટે નાહકનું બોલુ અભિમાન છાઈએ
છીએ પણ આપણે બધા ધર્મોના સમન્વયને નદિ
સ્વીકારીએ તો ઝેરરસ્તે દોરવાઈયું. મારા દેશવાસીઓ
તરફથી હું આપની સપૂર્ણ સહાનુતા હાથું છું.'
એવર્ધના ગવર્નરશ્રી આગમન અને આપણ

આ સરેશી વચ્ચે રહેા દતો તેવામાં જ મુંજ
ઈના નાં ગવર્નર સર મહારાજશ્રી મ પોતાના અગત
મત્રી સાથે પરિયા મંડપ પર આવી પહોંચ્યા દતો
તેમણે પણ નીચે મુજબનું પ્રવચન અગ્રિજમાં કયું હતું

“આ અધિવેશનના પ્રમુખ તરીકે નિયુક્ત કરીને
મને માન આપવા માટે હું તમારો બધાનો આભાર
ચાહું છું. હુનિયાના જુદા જુદા ભાગો એક બીજાના
વધુ સસખમાં આવે છે, એકબેકને જાણે છે અને
તેથી જ એકબીજાના સસખમાં વધારે આવશે.
એલિઝાબેથ રાણીના ધર્મનું વિરોધી છે અમેરિકા સાય-
ન્ડીશીક હયુમેનિટિને માને છે, આપણે પણ એકબેક
રોટ જાહેર કયું છે આપ ધર્મમાંથી પીછે હાં થાય
છે તેનું કારણ ધર્મમાં નીતિને શરમાવે એવાં કાર્યો
છે. આથી જ સાણસો ધર્મમાંથી મદા ગુમાવે છે.
બધા તેમાંથી પીછે હાં કરે છે એનો બધું જો નથી
કે આપણે ધર્મનો કલ્પ વારસો છોડી દેવા શુ ધર્મ
એન્ડી સાયન્સ કે એન્ડી સોશીયલ છે ના. આપણા
દેશમાં તો ધર્મ વૈજ્ઞાનિક રૂપે છે. આપણે ધર્મને
સત્યરૂપે સેવાએ છીએ. સત્યનારાયણ કહીએ છીએ
જે સત્ય જાણવા માટે આપણી પાસે મનન, સોજાણ
રીક્ષેશન, પરિશ્રમ, કે છાયાસા જેવા માર્ગો છે. આ
કાંઈ કેમ્પા સિદ્ધાન્ત નથી. આપણને આપણે પોતા
એકાગ્રતાના છે.

હું ડોક્ટરની આગ્રા ન માનીતે આપણે હું
। હજી બીજું કકરન કરવાનું છે. સર રાધાકૃષ્ણ
રવિશ્યાત વિજ્ઞીત છે.

“મુખ્ય જીવનનું ધ્યેય શું? આનો મુંઝ જવાબ
એક ધર્મ પુસ્તકમાં વાંચ્યો છે એનો જવાબ એ
જ કે પ્રજાને સતત સેવવા. ધર્મનો આજ માત્ર હેતુ
છે. જીવનનું સાચું મુક્ષ્યાંકન કરવું અને બ્યવહારમાં તે
સત્યને ઉત્તામવું. ઉપનિષદની પરમ પ્રાથના સર્વ ધર્મ
સ્વીકારે તેવી છે. અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં છાઈ જા,
અસતમાંથી સત્માં છાઈ જા.

પ્રમુખશ્રી પ્રવચન

આ પછી પ્રમુખે ધર્મનાં વચ્ચે પોતાનું બાધ્યાના
શર કયું હતું કે:-

આં જાઓ ત્યાં સર્વત્ર સાચા એક જ જણાય
છે. એ સાચાને એકાગ્રવું થયે છે.” આ પછી તેઓએ
હાથમાં ઉપનિષદમાંથી બુદ્ધ અને વારણીનાં શાખસો
આપ્યો દતો, બગવત જુદવું હજીત આપ્યું હતું

અને કમ્પે હંતુ કે - સંસાર ગતિમાન ચક્ર છે. કુખ
અનિવ છે માનવ અને પરમાર્થ બે બે છે. માણસને
નૈતિક અને બૌદ્ધિક સ્વાતંત્ર્ય છે, કમ્પે છે.
આથી જ તે અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં જઈ શકે
છે સંસ્કારમાં અમરપણને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આ-
કમ્પે ત્યાગી માનવથી પણ વધારા નહિ માણસે
પરમતત્ત્વને પ્રાપ્ત કરવાનું છે અને એ પરમતત્ત્વનો
સાક્ષાત્કાર કરવો તે જ સાચો ધર્મ છે. એ સાચો પ્રાપ્ત
કરી શક્યાં જ નવાન છુદ્ધ કહે છે કે અતર-દીપ્તિથી
અતર પ્રકાશથી; આભનો સાક્ષાત્કાર કરતાં પ્રકટ
કરવો ભેદનો. સત્ત્વથી વિદ્યાથી અવિદ્યાનો નાશ થાય
છે. આપણા કવિઓ આપણે જા નહીં પણ બધે
છે અને તેઓ પાસપાસે ત્યાગવા ઉચ્ચતર અને ઉચ્ચત
જીવન જીવવાનો આદેશ આપે છે શા માટે ધર્મ એટલી
સોશીયલ ભેદનો? શ્રીકૃષ્ણ, છુદ્ધ, મહાવીર, રામજી
નામક વગેરે સંતો માનવીને ઉચ્ચતર જીવન કરવાને બોધે
છે નટરાજની સમસ્યાનો લેધ કરી જીવન અર્થિ થઈ
રાખીને તેમાં ન મુશ્કેલીને પરમતત્ત્વને વિચરવા
ઉત્તમ અને પવિત્ર જીવન કરવાનું છે "

અમેરિકન ડોન્સલે તે પછી સમાના હેતુ સાથે
પોતાના દેશનો સર્કાર બદલે ક્યો હતો.
આવાર દર્શન

મુજબ ધારાસભાના પ્રમુખશ્રી કુંજનમલ હોરેહીયાને
પ્રમુખનો આભાર માનવાનું કામ સંપૂર્ણમાં બાબત
હતું. આ પ્રસંગે તેમણે જણાવ્યું હતું કે "ડો.
રાધાકૃષ્ણનું જોવા એક પ્રથમ ડોટિના વિદ્યાને આપણને
આપણી કરતો બતાવી છે. આથી કુનિપાર્થ બાબતે
તેમના જેટલું તત્ત્વચિંતન કરાવતો માણસ જોવા
નહીં મળે. એમણે કમ્પે છે એ સત્ય છે કે ધર્મ જીવ-
નથી જુદો ન હોઈ શકે અને વિદ્યાનું ધર્મથી જુદું
ન હોઈ શકે. કું એમણે જાનવેલી ધર્મ પરીપક્ષની
સેવા માટે એમનો આભાર માન્યું છે.

અમદાવાદના પ્રો. દાવરે કમ્પે હંતુ કે મારે ડોનો
આભાર માનવો? ડો. રાધાકૃષ્ણનનો? કે એમણે આજ
એક અમૂલ્ય રત્ન હિંદને આપ્યું એવા પરમ કૃપાળુ
પરમહત્ત્વનો? ડો. રાધાકૃષ્ણનું તો ન્યેતિધર્મ છે. એ
ધર્મમાંથી સંસ્કૃતિની મહાથ લઈને પશ્ચિમમાં પ્રકાશ
નાખે છે આપણે એમનો જેટલો આભાર માનીએ
એટલો જોઈ છે."

આ પછી શ્રી મુનશીએ પ્રમુખને હારતોરા એના-
યત ક્યો હતો. તે જનગણ અવાજ બાદ પરિષદના
પરેષા દિવસનો કાર્યક્રમ સંપૂર્ણ થયો હતો.

બીજા દિવસનો કાર્યક્રમ

પરિષદની બીજા દિવસની મોટી શીયુત ક્ષિતિમોહન
સેનના પ્રમુખપદે ભરવામાં આવી હતી.

હોજી હોજી હાજર હતા?

આજની મોટીમાં ખાસ કરીને અનારસનાં બાણીતાં
વિકુશી પુષ્પ ઘડા માતા પદાર્થો કર્તા. સૌરાષ્ટ્ર સંધ્યા
રાત્રપ્રમુખ જામસાહેબ શ્રી દિગ્વીજયસિંહજી તથા
મહારાણી ગૃહાલય કુવગ્નાએ પણ હાજરી આપી
હતી. ઉપરાંત મુખર્જીના મુકપ્રધાન શ્રી મોરારજીભાઈ
દેસાઈ તથા નાણામંત્રી વેકુંઠલાલ મહેતાએ પણ
હાજરી આપી હતી.

દરજાતમાં શ્રી. બાઈમાલભાઈએ પ્રાર્થના સંભ-
ળાવી હતી તેમ જ કુલકર્ણીએ બૌદ્ધ ધર્મની પ્રાર્થના
કરી હતી.

પ્રમુખનો પરિચય

ડો. હરિપ્રસાદ દેસાઈએ પરિષદના કામની શર-
આત કરતાં આજના પ્રમુખ શીયુત ક્ષિતિમોહન સેનનો
પરિચય આપતાં જણાવ્યું હતું કે સતોના
સાહિત્યમાં એમણે જે રસ લીધો છે અને જે જે
શોધો કરી છે તેની હિંદુઓમાં ડોઈ નરોજરી કરી
શકે તેમ નથી એમણે આ સતવાણીને સજીવન કરીને
હિંદુ ધર્મને પણ જીવંત રહેવાની શક્તિ આપી છે. શ્રી
સેન સાંતિનિકેતનના મુખ્ય આચાર્ય હતા, પણ અત્યારે
વાનપ્રસ્થ થયા છે. મુજરાતી સાહિત્યના બાણીતા વિવે-
ચક શ્રી. રામનારાયણ પાંદે તો તેમને જન્મભતીય
તરીકે જોળાયા છે.

પ્રમુખનું પ્રવચન

આ પછી ક્ષિતિમોહન સેન હિન્દમાં પોતાનું
પ્રવચન આપતાં જણાવ્યું હતું કે,

"માને સમસ્ત વિષ ધર્મનું બિચાર છે અને
તેને માટે ડોઈ મોજ વેશ નથી. શારીરિક બાધો હોય
તો તો ડોઈ વેશ મળી આવે પરંતુ ધર્મનો બાળતમાં
હોય ત્યાં શું ઉપાય થાય કે ધર્મ રક્ષણ કરે છે. શરૂ-
નૈતિક તેમ જ આધિક જનતામાં ધર્મમાં વિરોધો એ

કષ્ટ દિનની પૂરાતન વસ્તુ નથી. દિનમાં તો કશું અને પ્રેમ હોય જરા જરા ધર્મી અને સમર્પણે એકબીજા સાથે સહ્યા નથી.

આને પૂર્વ અને પશ્ચિમનું મિશન કહ્યું છે, વિશ્વના દરબારમાં ફિટ્તને થાયે મેટ્રી નવાજદારી નિશાવવાની છે. આપણી પાસે વૈજ્ઞાનિક શક્તિ નથી, પરંતુ માનવશક્તિ છે. પશ્ચિમ પાસે શક્તિ છે, પરંતુ મતિ નથી, આથી પૂર્વ રસ્તો ખતાવશે અને પશ્ચિમ તેને મતિ આપશે. આ માર્ગે આપણને ચારિત્ર્યની મેટ્રી જરૂર છે. ધર્મમાં વિરોધ તો પશ્ચિમમાંથી આવ્યો. આપણે તો 'હવે અને હવવા હો'ની દૃષ્ટિએ બધાને આશ્રમ આપ્યો. ધર્મનો જશરતા એ દિનની પૂરાતન સંપતિ છે,

સતકાળમાં ધર્મોના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોના (વશાસ થયે તેમ જણાવી તેમણે પોતામાં સદા વર્ષના અનુભવની વાત કરતાં જણાવ્યું કે 'ધર્મ' મનુષ્યનો મોટો ધર્મ છે, જો તેમાં પવિત્રતા હોય, હોમની પ્રવચન ન કરાય, અન્નવચનના બરોબર વિચાર થાય. ભાગવતમાં મી કૃષ્ણનો સાચો માનવતા માર્ગોના આજ સુદેશ હોય. આ ધર્મપરિવર્તનો મેટ્રામાં મોટો પ્રક્ર એ છે કે ધર્મોની વિગતનાઓને દૂર કરીને જગતને માત્ર પ્રવચન કરવાને મેલ જમાવવું ધર્મજન જર્મી અશ્વિને દૂર કરવાનો માત્ર છે, એટલે તેના પ્રતિ દેશ-પક્ષી અમકા દૂર કરવી જોઈએ."

એવિધાનો સદેશ અર્થ નહીં જવા જોઈએ એ વાતને પ્રતિપાલિત કરી તેમણે જણાવ્યું કે,

"એક શક્તિ પર વિશ્વાસ રાખીને ધર્મનું સાચા અર્થમાં અન્વેષણ કરો. ધર્મનો સદેશ તપાસા કાનોમાં પકેચે છે પરંતુ સાધારણ માનવ સાધારણ છતાંસને કારણે સર્વિગી રહતો નથી. દિન-દિન ધર્મ વેદિક નહિં ભાગવત નહીં પણ માત્ર હિન્દુ ધર્મ છે અને તેણે દિનમાં આવનારા બધાજ ધર્મોની રક્ષા કરી છે"

ધર્મ પરીવર્તનની યોગ્યતા

આ પછી મી મુનશીએ અમેરિકામાં તેમજ તેના અનુવાસ મી સાતવેશ્વર દિન-દિનમાં આ પરિવર્તન યોગ્યતા માટે દેશના વર્તમાન સંમળાઓ હોય.

We, representing different religions, assembled at the second session of the All Religions Conference held at Bombay on the 23rd to 27th days of April 1949, view with apprehension the spread all over the world of materialism of which facism and communism are sinister manifestations, and the consequent undermining of moral values which threatens the very existence of human Society, and affirm that Faith in God and the Moral order are the fundamentals on which alone a happy and progressive Society can be built and maintained.

WE FURTHER AFFIRM that the religions of the world, through which runs the unity of this Earth need emancipation from superstition, outworn Social institutions and practices divorced from Truth and that the conscience of man kind requires to be activated by the teaching and practice of moral values and the inculcation of faith in God.

WE FURTHER DEPRECATE all activities to harness religious movements

to power politics found in several countries and which unhappily marred the life of this country a short while ago.

WE ALSO DECLARE that in view of the ever increasing scope of legislation in modern states it is imperative in the interests of human progress that the International Character of Fundamental Rights relating to Freedom of Religion be adopted in and enforced by all member States of the United Nations and welcome the lead given by the Constituent 'Assembly of India' in adopting such Rights as an integral part of her new Constitution.

- WE FURTHER CALL UPON the followers of all religions and particularly the different religious communities in this country to co-operate with a view to maintaining the great tradition of tolerance which was built up in India, where more than any where else in the world, its ancient culture has taught that the things of the Spirit have to inspire the life of the senses and that means and not merely the end must stand the test of truth and love.

AND WE LASTLY AFFIRM that the dignity and independence of the human personality must be maintained at all costs by the Rule of Law and by safeguarding the Right of Freedom of thought and non-violent action in order that man's supreme endeavour in life may be fulfilled and his kinship with the Divine realized.

ને પછી પૂ. મહાશયને પ્રાર્થના કરી હતી અને તે બાર દિવસોમાં તેમણે પ્રવચન કર્યું હતું.

પૂ. મહાશયના પ્રવચન

મને જાણ્યું થાય છે કે ધર્મ પરથી લોકોની આ-રમા અને નિષ્ઠા કેમ જોડી જતી જાય છે ! લોકો ધર્મ પરથી કેમ વિશ્વાસ ખેંચે રહ્યા છે ! ધર્મથી તો સાત જ થયો છે તુલસીન કહી શકું નથી. જ્યારે ધર્મ પરથી આરમા જોડી જતી જાય છે ત્યારે ત્યારે લોકોના મનમાં જ્ઞાનિ હૃદયમાં શાંતિ છે અને તેઓ કર્તવ્ય-વિધિ જાને છે.

આપણામાંથી જાતિ અને મારિયનું પતન થવાના કારણે ધર્મમાં તકરારો પેદા છે. ધર્મ પરથી પૃથ્વીમાં શાંતિ આવે છે અને અંત સુધી શાંતિ રહેશે. આપણે ભૌતિકતાને જ દ્રષ્ટિ સન્નિધિ ન રાખતાં ધર્મની સાચા સ્વરૂપ પર વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ.

રાખવા તરીકે રસિકાને જુલો, ત્યાં ધર્મ નામની કોઈ જોડી વસ્તુ નથી રહી, પરિણામે ત્યાંની સામાન્ય જીવનમાં જાતનું શૈલ્યથી જીવતી જાય છે. આજ પ્રસંગે જે જનતાશરમાં સામ્યવાદની હેતુકીર્તિ પ્રગટ થયેલો તેઓ તો માનવ સંસ્કૃતિ અને માનવ જીવનના આરંભમાં જાતી પડેલી. હિન્દુ ધર્મ હજારો વર્ષોથી પોષિત માનવતાને સાંતિ પ્રદાન કરતો આવેલ છે. ધર્મ તે કે જે આપણને કર્મનિષ્ઠ થવાનો પાઠ ભણાવે તે માનવમાનવમાં સમાનતાનો સંદેશ આપી તે વિશ્વ કષ્ટાચરું ચિંતા કરતા કરતા આત્માને ઈશ્વર સુધી-અથવા સંકલિત સુધી પહોંચાડે.

આપીજીનું કું માત્ર સપૂર્ણ ભક્તિ સાથે કરવા પૂર્વક કરેલા માથું છું કે જે આપણે 'ધર્મ'ની રક્ષા કરવી જ છે તે સંસારમાં વખતા જતા સામ્યવાદના જાળે રોકવું જ પડશે.

શ્રીમતી શીરીન ફોજફારનું વ્યાખ્યાન

ત્યારમાઝ જહાઝ ધર્મનાં સુપ્રસિદ્ધ પ્રચારક અને પારસી વિદુષી શીરીન ફોજફારે જહાઝ ધર્મ વિશે અંગ્રેજીમાં શોડું પ્રવચન કર્યું હતું તેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે

"આપણે ધર્મમાંથી થકા ખેતા જઈએ છીએ તેનું કારણ એ છે કે જાણે આપણે જે આયરી રજા છીએ તેમાંથી ધર્મનો સોપ સધ્ધ ગયો છે આપણે ધર્મની, સંસ્કૃતિની અને સુધારાનો વાવો કરીએ છીએ પણ હું આપને પુછું છું કે આપનામાંના કેટલા ધર્મનું સાચું આચરણ કરે છે, અથવા જનુસરે હોં રોજના બ્યવહારમાં તમારામાંના કેટલા ધર્મને વાસ્તવિક રીતે અમલમાં મૂકે છે ?

જાણે સમગ્ર પરિવર્તન થતું છે ધર્મના સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ફરક વચ્ચેને નિકાળવા જનસમુદાય ધમ્મજોતો નથી. તેઓ માત્ર રહિયા તરફ નજર નાંખે છે અને આધિકં તેમજ સામાજિક પ્રયોજો નિયોદ રહિયાની દૃષ્ટિએ સારવા માંખે છે. એટલે જ આપણા સોફિસ્ટો સામ્યવાદ તરફ જાતા આપણે ભેધએ છીએ."

'આપણા દેશને સામ્યવાદ કામનો નથી એમ જણાવી તેમણે કહ્યું હતું કે-

"જહાઝ ધર્મ સર્વ પ્રાણીઓમાં સમાનતા રાખવાનું કોખવે છે, એ અંત કરણની સ્વતંત્રતા આપે છે, તેનો એક સરકાર અને એક ઉધરનો આદર્શ છે"

ભગમ સાહેબનું પ્રવચન

ત્યારમાઝ ભગમ સાહેબે જણાવ્યું હતું કે-

અને ખજાર નથી કે હું પડિત કે મુલ્લા કે પાંત્રી નથી જતાં અને છા માટે છોડા કરવામાં આવ્યો છે. હું તો માત્ર ધર્મ સેવક તરીકે અહિં આવ્યો છું અને હું જાણું છું કે ધર્મના જાણ જરૂર માણસને પ્રભુને રક્તે લઈ જાય છે, પણ પ્રભુ તરફ દૃષ્ટિ નાખતા પહેલાં ફરે એક ઘડેરી કે નાનરિક તરીકે પેતાની ફરજ બજાવવાની રહે છે.

આપણે જગતને મહાન ચિત્કો આપ્યા છે. મહા-મહા, છુદ્ધ અને ક્રાંત્ય નેવા મહાત્માઓ પૂર્વમાં જન્મ્યા છે. આને ધ પમિમાદ્યો તેમના પ્રયોજો નિયોદ માટે હિન્દ તરફ દૃષ્ટિ નાંખે છે આપણે આ ફાન્સર-સથી જગતને માખંદરન આપીશું

શ્રી. મોરારજીભાઈનું પ્રવચન

શ્રી. મોરારજીભાઈએ તે પછી હિન્દીમાં પ્રવચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે -

"ધર્મનો અર્થ તો એ કે તે મનુષ્યને મનુષ્યની રીતે જીવન જીવવાનો માર્ગ જતાવે. આપણી સંસ્કૃતિ ધર્મ પર અવલમિત છે. અને ફરક ધર્મ ઉધરની પ્રાપ્તિ કરવાની દૃષ્ટિ પ્રકાશ કરે છે. ધર્મની રચાવનાના સમયના સ્વરૂપમાં અને અત્યારના સ્વરૂપમાં ધર્મોવિધ્યોએ ફેરફાર કર્યો તેના પરિણામે અત્યારે પ્રાથમિક સમકાલો વધ્યા છે અને તેથી આપણે સાચો ધર્મ જુસી ગયા." અંતમાં તેમણે ધર્મોવિધ્યોઓની એકતા પર ખાર મૂકેલો હતો.

શ્રીમતી પ્રભાવતી રાજે

ડેવાસના રાજકુમારી અને 'શ્રી. રમણ મહાર્ણિ' દ્વિખા શ્રીમતી પ્રભાવતી રાજેએ પેતાના વક્તવ્યમાં જણાવ્યું હતું કે :

“રાજકીય શાસન ધર્મમાં પ્રવેશ ન કરે તે જોવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. આપણા ધર્મમાં અપૂર્વ ગૌરવ છે કેમકે તેમાં ઉચ્ચતમ મુજબૂત તત્વોના સમાવેશ છે. અત્યારે ધર્મની વિખના થઈ રહી છે. ધર્મપર-કાવડ ટોળી બેસાડવાની ડોરિય થઈ રહી છે, પરંતુ જો ધર્મમાં કાષ્ઠાઓએ હસ્તક્ષેપ કર્યોતો આપણા ગૌરવ કેવુ સામાજિક અવરણ રસતાળ જતી રહેતી અને આદર્શ પણ નષ્ટ થઈ જતો.”

યતિશ્રી રાજચંદ્રજીનું ‘વક્તવ્ય

તે પછી યતિશ્રી રાજચંદ્રજીએ પ્રવચન કરતાં પ્રસંગનું મહત્વ સમજાવ્યું હતું અને આખા ચાલતાં કહ્યું હતું કે જગત દિવ તરફ આસામરી મીંટ માંડી રહેલ છે. તેની આસા ત્યારે જ પરિપૂર્ણ થાય કે ભ્યારે દિવના દરેક ધર્મો સમગ્રીત થમને દિવની રક્ષીવતાના નવસર્જનમાં બામ બે.

યતિશ્રીનું આગ્ર વ્યાખ્યાન ખૂબ મનન કરવા જેવું હતું અને અત્યારના વિધનાં પરિવર્તનો અને તેમાંથી ક્ષમની થતી અવહેલના તેમણે સમજાવી હતી. અત્યારના ધર્મ—સંપ્રદાયોની સંકુચિતતા જમતને કામની નથી તેવાત જણાતી ને તેમણે નથી દર્શાવે જ ન અપનાવતાં સંપ અને સાંતિ જમતમાં જળવાય તેવી

રીતે સમન્વય સાધવાનું ઉદ્દેશ્યન આપું હતું. એ તમાં તેમણે કહ્યું હતું કે :

દરેક ધર્મગુરુઓ પોતાના સંપ્રદાયના માન્યસેને બીજુ કાંઈ પણ ન કહેતા કહતા બે જ વાત કહે, આપણી શાળાઓ પણ એ જ બે વાતોના સંરેકારે સીચે એમ કહ્યું હતું.

(૧) તમે માનવ તરિકે જન્મ્યા છો. તમે માનવ છો અને માનવ જનનું એ તમારું કર્તવ્ય છે.

(૨) તમારી સાથેના ઇતર દેશ અંધુઓ પણ દિલ્લુ, મુમધમાત, શીખ, પારસી, ઇસાઈ, જેન નોદ તેમજ બીજા બધા પણ માનવ છે. તમને જેમ છવવાની ઈચ્છા છે તેમ એને પણ છે માટે તમારા કેવળ સ્વાર્થને ખાતર જ બીજાના છવને કુઝી ન બનાવશો.

હુ માનું છું કે આ બે વસ્તુઓમાં જ માનવ છવનની શુભનિધાને જમાવવાનું સામર્થ્ય રહ્યું છે. તમે શાઓના પાંદો નહીં પકાવેલો ચાલશે, મુત્રો નહીં ઝાખાવશો તો પંથુ ચાલશે. આ વાતોને યુજીતી નહીં કરો તો ચાલશે પણ શુભનિધાને જમાવનાર આ બે તત્વોને ઝૂંટી દેશો તો નહિં ચાલે.

આ પરિણામ નવસર્જન માટે એવો આદર્શ, કામંકમ યુક્ત કે જેથી આજે જે ધર્મ પેશછા, સંપ્ર દાવવાદ વગેરેનું ભર્ષકર તાંકવ ડેખાય છે તેના સ્થાને માનવ જમતને સુખ અને સાંતિના દર્શન થશે એવી આશા જ નહિ પણ સંપૂર્ણ વિધાસ છે અને ઉપ-રિષ્ટ બંધુઓ અને સહસ્રકરેષી એ વિધાસ પૂર્ણ કરવામાં પૂરેપૂરો પોતાનો સહકાર આપશે એવી અને આશા છે.”

આભાર

આ પછી શ્રી વિજયશંકરમાજીએ પ્રમુખશ્રીનો આભાર માન્યો હતો અને તેમને હારવોરા પહેરત્યા હતા.

રાત્રે સંગ્રીતનો ખાસ કામંકમ ગ્રેહવવામાં બાલ્યો હતો અને બાણીના સંગ્રીતકારોએ બે કલાક સુધી સંગ્રીતની રસ દલાણુ પીરસી હતી.

ત્રીજો દિવસ

આજના દિવસનું પ્રમુખરથાન મુમુક્ષુની પ્રાંતિક ધારાસમાના પ્રમુખ માનનીય શ્રી કુન્દનમલ દિગેગિયેને આપનામા આમ્યું હતું તેઓથી જેન ધર્મના એક મહાન વિદ્વાન ચિંતક છે, તેમ જ અનેક સચ્ચારિ તેમ જ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે નિકટતાથી સંકળાયેલા છે, ઉપરાંત પ્રો. શ્રી દાવર શ્રી સાતવસેકર, મતિની હેમચંદ્ર, ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ, શ્રી ગીમનધામ ચક્રમાઈ શાહ વગેરે એ પણ પાત્રનો કર્તા હતાં

પ્રો. દાવર

પ્રો. દાવરે પોતાના પ્રવચનમાં જણાવ્યું હતું કે - કું તે જગતમાં મહાનધર્મને મોટા ધર્મ - તરીકે માન્યું છે. જે માનવ ધર્મ પછી તે ધર્મ અને ન પછી તે અધર્મ. આપણે જનાજના કુષ્ઠજની વાતો કરીએ છીએ પણ ધર્મનો કુષ્ઠજ પડ્યો છે તેના પર ડેઝ ખાન આપતું નથી. માનવધર્મ જ સાચો ધર્મ છે અને એ આપણે બધાએ પાળવો જોઈએ. જેઓ પોતાને રાજકીય કે સામાજિક કાર્યો કરેલાં છે તેમણે તે ખાસ પાળવો જોઈએ; આપણે ધર્મ અને વિશ્વાસને તેના સાચા અર્થમાં અનુસરીશું તો અને વિશ્વાસ છે કે જગતમાં આપણે શાંતિ અને આખતી આપી શકીશું.

પ્રમુખ શ્રી. ફ્રેડિયાનું વક્તવ્ય

આજના જમાનામાં ધર્મપ્રચાર અત્યંત આવશ્યક છે આ પરિષદે જેના બીજા વાર્ષિક છે તે અરસા અભિનંદનને પાત્ર છે.

અમ્મ ધર્મ પરિષદ બીજા ધર્મોને નષ્ટ કરી નવા ધર્મનું સ્થાપન કરવા નિર્મોહ નથી. જૂના ધર્મોને નષ્ટ કરવામાં હિત નથી. ને નવા ધર્મ સ્થાપિત કરવો દુષ્કર છે. આપણે તો માનવતાના ધર્મનું નિર્મોહ કરવું છે, ને એ ધર્મ તો હક્ષતરૂપિ વર્ષોથી ચાલ્યો આવે છે એ ધર્મનું પાલન આ પરિષદ કરાવે એજ એનો હેતુ છે.

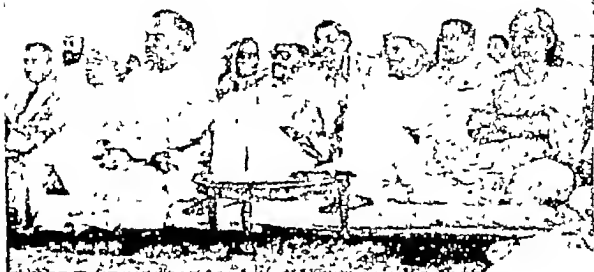
પરિષદનું ધ્યેય

આવી ચર્ચાઓ તો આફ્રિકાની ચાલી આવે છે પણ આજ તેની પુનરુત્થાનો થા મારે રાજ કરનારમાં જે ચર્ચાઓ ચાલતી તે તો અન્યથાન સારે હતી, આપણું એ ધ્યેય નથી. આપણે તો સર્વધર્મોનાં શુભ તત્ત્વો સંકલિત કરી જગતશાંતિ, ને જનકુદાર આરે પરિભ્રમ કરવો છે. આપણે જેનું વાતાવરણ સર્જવું છે કે જેથી જગત પરથી કુદ નષ્ટ થાય સર્વ ધર્મોમાં સુલભ તત્ત્વો છે. જે ધર્મમાં એવાં તત્ત્વો નથી તે ઈર્ષ્યંત રહી શકે તો પણ નથી.

કું ઈર્ષ્ય પાંડિત નથી, શસ્ત્રી નથી, ડેઝ વિશેષ ધર્મનો અભ્યાસી નથી. કું તે અધિકારવુક્ત વાણી પણ કુચારી શકે એમ નથી, છતાં મારું કલ્પિનિ કું બુદ્ધતા કરીશ.

ધર્મ પરિષદ-ખીજી અધિવેશન, મુંબઈ.

ધર્મ પંચિગત્તુ દુસરા આધવ

મા શ્રી રણભાઈસાહેબ મુખરજી, મા શ્રી સુલકાશીલાલ નંદાજી તથા શ્રી નચીનલાલ માસ્તર નજરે

પરિષદ-મંદિર, ન્યાય મુંબઈની નજીક સવર પવિત્ર દિવસ મુખી વાનગી આપી અપૂર્વ વરદાસ અનુભવ્યો હતો

ડૉ. સાતિશ્ચંદ્ર ઇન્દ્રસાલ (જી. પી.)
 ખર્મ પરિષદના અધિષ્ઠાતા રેખાચિત્ર પ્રદર્શન
 નિષ્ણે સેવાઓ આપી પરિષદને સફળ
 બનાવવામાં સંચાલન કર્યું આપ્યું હતો.

ડૉ. હરિષ્ચંદ્ર રસાઈ
 પરિષદના આ કમીઠ મંત્રિની આગાહી
 પ્રતિબાંધે પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લેવા
 અને ન્યાયના પૂરો પાલન થતો.

હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચારસમિતિના મંત્રિઓ

ડૉ. સાતિશ્ચંદ્ર મહેતા.

ડૉ. શંકરજીભાઈ રાઉત

ધર્મ અને રાજસભા

ધર્મને નામે ખુબ મુકો થયા છે. એ કેમ થવા પામ્યું? ધર્મને બ્યારે રાજસભા સહાયક થતુ ત્યારે જાતના ધર્મમુકો થઈ ધર્મમુક પાડીઓએ. આપના રોએ ક્યાં છે? ના. એમણે તો કહી તલવાર ધારણ કરી નથી; પરંતુ જાત તો રાજમહારાજોએ ક્યાં છે. રાજસભામાં મુક મારેતો મેલ વસેલો છે. મુરોપના મુકો એજ રીતે નિર્મીણ થયાં હતાં. ખારત-વર્ષમાં શી પરિસ્થિતિ છે? અહીં ધર્મમુકો નથી થયાં, પણ ધર્મને નામે અભ્યાસારો જરૂર થવા છે. બ્યારે વૈદિક સંસ્કૃતિ તે થમણ સંસ્કૃતિ બાકે છે, સ્વેત, વૈષ્ણવ, જૈન, સિંચાતના ધર્મણ થાવ છે, તેમાં રાજ સભા જ કારણક્રમ હોય છે. રાજસભાએ ખરેખર ધર્મસંવાદી દર રહેવું જોઈએ. બ્યારે નિત્યજીવની રાજ મધ રહ્યું છે, એનો અર્થ એ નથી કે તેમાં ધર્મ નહીં હોય. વસ્તુતઃ રાજસભાનો રોઈ ધર્મ નહીં હોય એ જ એનો અર્થ છે. રશિયા મોઈ ધર્મનું પાલન કરતું નથી; તેમ બ્યારતવર્ષમાં કહી સંબંધિત નહીં બને. અહીં તો રાજસભા જેને જો ધર્મ રજાવે હશે તેને તે પાળવો, દેશે, એમાં એને રાઈ જાય નહીં આવે. ધર્મપાલનમાં માનવીને રોઈ આપતિ આવશે એવું આપણું રાજ્યધારણ નહીં હોય.

ધર્મનો અંગ

ધર્મનાં મણુ અંગ છે; તત્વગણ, વિધિવિધાન, નીતિનિયમ કે સહાયક. આ દરેક ધર્મમાં છે. ધર્મના મિન્ન મિન્ન માનવીઓ મારે તે આવશ્યક પણ છે. હું ક્યાંથી આવ્યો, વિષ કેમ ઉત્પન્ન થયું એ વાતો તત્વગણમાં આવે છે, એ બધું છુદ્ધિથી છીકસતું નથી. આક્રમણા અનુભવથી જ એ સમગ્ર તકેશાત્મ, માનવી સહાયકતાથી કંઈક છીકશે, પણ તે સપુણું તો નહિ જ. હિન્દુસ્તાનમાં તત્વગણની તકી વહે છે જેને સાહે તે તેમાંથી ક્યારે કહી જાતને તે નીર પીવાવે છે. ઉપર સત્ય છે કે સત્ય ઉપર છે? અધીજ પ્રથમ ઉપરને સત્ય માનતા, પછી સત્યને જ ઉપર માનતા થાયા. આ બધું સમજાવામાં તો સહિષ્ણુતા જરૂરી છે. સર્વ ખોતો સાથ જરૂરી છે. જૈન ધર્મ ઉપરના કવોતમાં નથી થાતો. વસ્તુતઃ જૈનધર્મ તો કમણું શરૂ થયેલો ધર્મ છે. પ્રથમ તો એને અનોક્ત-

વાદ ને સ્પષ્ટવાદ કહેતા. ખરી રીતે જુદા જુદા દષ્ટિ-કોણથી સર્વ ધર્મનું પરીક્ષણ કરવું જરૂરી છે. આપણે દષ્ટિકોણ બીજાના દષ્ટિકોણ સાથે મુખેજ ન બરાતવો હોય તો તેમાં વિતંકવાદ જન્મીતવો ઈષ્ટ નથી. એમાં સ્પષ્ટવાદથી વિચાર કરવો જોઈએ, અનોક્તવાદથી વિચાર કરવો જોઈએ

કર્મવાદ

જૈન ધર્મની બીજ વાત છે, કર્મવાદ, કર્મવાદ તો એ જ કહે છે, જે કર્મ તમે કર્યા તેથી મેલ નથી. બ્યારે તત્વગણ ને નીતિશાસ્ત્રમાં આપણે જોયા નથી કિતરી તકા; એટલે વિધિવિધાનમાં રમ્યા રહીએ છીએ, જે ક્યાં આપણે કરીએ છીએ તેના કળ મોતવવા, જ પડે છે. આપણે પરત્વર્થી થતું ન જોઈએ, ઉપર પર પણ અવસાન ન કરવું જોઈએ. હું જ મારી મુક્તિ સાધીશ, એ જ આપણો બાક્ય હોતો જોઈએ.

જૈન ધર્મમાં અહિંસાનું મહત્વ તો ખુબ જ સ્વીકારાયું છે. સાચા મનપરચે કહેવું કે, અહિંસાથી હિન્દુ પતન થયું. મહાત્માજીએ એનો ઉત્તર વાળ્યો છે કે, મારી અહિંસા બાવરનોર જાતનો ઉત્તર કરી રાં છે.

યતિશ્રી હેમચંદ્રજીનું પ્રવચન

બાળની પરિવર્તો હેવ ધર્મને તેના સમ્યા સ્વ ર પ માં ર જી કર વા તો છે. ધર્મ સંક્રિત ન હોય રહે. વિશાળ દષ્ટિ વિના ધર્મ

પ્રગ્ને નહિ અને ધર્મગ્રાન ધાય નહિ ધર્મ અને સંપ્રદાયો એકબીજાથી જુદા જુદા છે તેટલાજ એક બીજાની નિકટ પણ છે. તમામ સંપ્રદાયોની સ્થાપના માનવીને સાચો ધર્મ સમજાવવા માટે અને તે દ્વારા વ્યક્તિ તેમજ સમસ્તિનું જોડાણે કલ્યાણ સાધવા માટે થયેલ છે. પરંતુ ધર્મનું ખરું સ્વરૂપ સમજવામા તેના અનુભવીઓ જુલ હરે છે ત્યારે તેમા વિકૃતિ પેસે છે અને સંપ્રદાયવાદ વધે છે. સંપ્રદાયવાદમાથી વાદા-નથી છઠ્ઠાવે છે, અને આવી વિષમ પરિસ્થિતિ ઉદભવે છે ત્યારે સંપ્રદાય માનવીનું ઇન્દ્રિયનું સાધન બનવાને બદલે, પ્રતિવંદીત બને છે.

સાચો ધર્મ

આને ધર્મની આસપાસ અને સંપ્રદાયોની નજીક ગૂંચાઇ ગયેલ છે. જનતા ધર્મના સાચા સ્વરૂપથી વિમુખ બની ગયેલ છે. પરંતુ અજ્ઞાના કલ્પિતવૃત્તમા આ જનતાના સંપ્રદાયવાદને પોતાના અને માનવીની પ્રગતિને ફક્ત સંપ્રદાયો દ્વારા નહીં થાય.

ધર્મનો ખરો અર્થ આ છે. 'ય ધારયતે સ ધર્મઃ.' માનવીને ધારણ કરી રાખે-જાળવે આપે, જાળવ-તિથી જમાવે, જાળવવાની સમજણ આપે, સ્વચાલ, નીતિ, દયા, અહિંસા, અસ્તેય, તપ, અને ગાંધી માર્ગે ફેરી જાય તે ધર્મ, નરમાંથી નારાયણ બનાવે તેને જ સાચો ધર્મ કહી શકાય.

સર્વધર્મસમન્વય

આ રમણે પરિપક્વ માટે જેમ જુદા જુદા અનેક માર્ગો દોષ છે, તેમ યુક્તિના માર્ગે પહેંચવા માટે પણ ધર્મ-સંપ્રદાયોથી અનેક માર્ગો રમાયેલા છે. માનવી માત્રનું કલ્યાણ માનવીમાત્રમા બાલકાવ, માનવીમાત્રમાં વિશ્વધર્મ, માનવીમાત્રમા સમાન્તા-એ છે દરેક દરેક ધર્મના મુજબ સિદ્ધિ. આને ભારે દેહનું ત્વચ્છનન યથ રમ્ય છે ત્યારે તમામ ધાર્મિક જગતે એક જ બુદ્ધિ છે. ભારત દેશ ધર્મપ્રધાન દેશ છે અને એ ધર્મદેહનું નિરુદ્ધ ત્યારે જ સાર્યક ધાય, કે ભારે દેહના નવવિધાનમા દરેક સમાજ પોતાના ધર્મ દ્વારા જાયે આપે.

ધર્મને જીવનમાં ઉતારો

ધર્મ માત્ર મંદિર, મસ્જિદ, ગિરગધર કે દરજત આચાર-વિચાર અને દીર્ઘ દપકામાં જ ન સમાઈ

જાયો જોઈએ. ધર્મને જીવનમાં, વ્યવહારમાં, બેવીમા, આધારમાં અને રાજકારણમાં પણ સ્થાન હોવું જોઈએ. ધર્મનો પવોન શબ્દ છે કર્તવ્ય. માનવી પોતાનું કર્તવ્ય જાળવે તો માનવધર્મ જાળવે છે એમ કહી શકાય.

રાજકારણ ધર્મના માર્ગથી વિમુખ ન બનવું જોઈએ, કેમકે ધર્મ વિનાનું રાજકારણ ગંદું બને છે. મહાત્મા ગાંધીજીએ રાજકારણમા ધર્મને સ્થાન આપીને રાજકારણનું સ્થાન ઉચ્ચ આપ્યું છે.

'રાજકારણમાં ધર્મ' - એ સંજગીને ટેકાકાને આશ્રય થઈ, પરંતુ આપણી પ્રાચીન તવારીખો જોઈએતાં માનુસ પાછો કે, રાજકારણથી ધર્મ કદી અલિપ્ત રહ્યો નથી. વસ્તુતઃ રાજનીતિ અને ધર્મને ઘેરા સંબંધ છે. મહાત્મારતમા ધર્મે મહત્વનો ભાગ ભજવેલો છે; શ્રીકૃષ્ણ, શીખ, દોષ્ટ, વગેરે મહાન ધર્મ-જેતા હોવા ઉપરાંત રાજનીતિમાં પણ હતા. રાજ-યજ્ઞમાં પણ રામરાજ્યનો આગેવાને કારણે ધર્મના સિદ્ધિ પર નિર્ભર હતા. અલગત. રાજકારણમાં ધર્મ એક વિદિષ્ટ સ્વરૂપે રહે, પરંતુ ધર્મ રાજકારણને ધર્મ-ભવાથી રચી દે એ સ્થિતિ જીવનવધી ન જોઈએ. રાજકારણ ઉપર ધર્મ સમય સંગ્રારહે; જેને પરિણામે રાજકારણનો રાજમાર્ગ કાઢ પણ જનતાના જગતપદ પ્રપંચ કે અસત્વના કાંઈથી છવાઈ ન જાય.

આજની ધરતીનું કર્તવ્ય

આને નરારે હિન્દ ઉપર આઝાદીની યુદ્ધાધી ઉપાનાં અન્વયાના પથરાઈ છે ત્યારે આપણું કર્તવ્ય આપણે વિચારી લેવું થયે છે.

જુદા જુદા ધર્મોનાં યુગ તત્ત્વોને માલુસ જેતાં શીખે, એ તત્ત્વોનો સમન્વય સાધવા પ્રયત્ન કરે, જુદા ધર્મ જ શ્રેષ્ઠ છે એવો પૂર્વગ્રહ ભેદી દે, તો સર્વધર્મ સમન્વયનું આપણું કર્તવ્ય સરળ બની શકે, જુદા જુદા ધર્મોનો પાલો માનવતા છે,

માનવતાનો મહાન ધર્મ આપણને ભારતના અજોડ તપસ્વી મહાત્માજીએ શીખવ્યો છે. ઉદ્દેશા દેશમાં વૈશ્વિક ને કામ જુદા જુદા સંપ્રદાયોના આચારો નથી ફેરી શક્યા તે કામ પુ.ગાંધીજી દ્વારા જ સમયમાં સાધી શક્યા છે. એમણે ને ધર્મ આચારમાં ઉતાર્યો હોય તે ધર્મ છે માનવધર્મ, મહાત્માજીએ એક રમણે જીવ્યું છે.

હિંદુ જે ધર્મને નામ આપીએ છે, તેનું નામ માનવધર્મ છે, એટલે કે તે મનુષ્ય માનવો ધર્મ છે, એ ધર્મ નિત્ય શાધાય છે એ અનંત છે, એ નથી કહેવાતો વેદમાં કે નથી કહેવાતો સ્મૃતિયામાં; એ માનવહૃદયમાં છે. અને જેમ જેમ તે સંસ્કાર પામે તેમ તે બને.

ધર્મનું શિક્ષણમાં સ્થાન

આને શિક્ષણમાં ધર્મને બહુ જોડું સ્થાન છે, જ્યાં જ્યાં પોતાના ધર્મને સાચા સ્વરૂપમાં ન જાણતા હોય ત્યાં વિશ્વ સમસ્તના ધર્મની, વૃન્નાત્મક અભ્યાસની કે સમન્વયના ધર્મની આજ્ઞા તો તેમની પાસેથી કેવી રીતે રાખી શકાય? સાચા ધર્મનું શિક્ષણ આપવાનો પ્રયત્ન કેળવણીમાં થાય તે આને જરૂરી છે. જનતામાં બધારે સાચા ધર્મનો પ્રચાર થઈ ત્યારે માનવી માનવી વચ્ચેના ભેદભાવ દૂર થઈ અને વિશ્વબ્રહ્મત્વની અમર ભોક્તા અમરમી થઈ શકે.

ધર્મને ધર્મ કે વાસ્તવમાંથી બહાર લાવવા આપણે પ્રયત્ન કરીશું અને માનવ કલ્યાણ માટે, જનતા કલ્યાણ માટે આપણે ધર્મનો ઉપયોગ કરીશું, તો જનતામાં આને ધર્મ પ્રતિ ને સ્વયં પ્રવર્તે છે તે દૂર થઈ જશે અને વ્યક્તિગત, સામાજિક તેમજ રાષ્ટ્રીય જીવન ધર્મથી જોતપ્રોત બનેલું આપણે જોઈ શકીશું.

૩. હરિમસાદનું પ્રવચન

કુળંજ, ગિખરી જેવા, રાક કે પરાધીન હોય એ બધા ભક્ત નથી ભક્ત તો ભગવાન જેવા સમર્થ, યુરા, યાની, ઘની અને નેતા હોઈ શકે છે એના જીવનમાં શોક નથી, એને તો નિત્ય દિવાળી જેવા હર્ષ રહ્યા કરે છે.

હવે, પોતાનામાં જ શિવ અને શક્તિ રહેલા છે એ જ સમજી શેવુ બોધએ અને નિદ્રાતાપી, સત્યથી અને સત્યપુર્વક પોતાના શરીરની અને મનની તમામ ક્રિયાઓનું દેનીકરણ કરતા રહેવું બોધએ કારણ કે તેને દેવ બનવાનું છે. “સસારમાં સરસો રહેને મન મારી પાસ” એ રીતે મુકરમસ ન્યાસી જેવા માનસથી કતવ્યકર્મ બંધાવવાના છે.

પૃષ્ઠીમાં, જળમાં હવામાં, ચંદ્રમાં કુદરતમાં અને માનવજીવિ અને અંતઃકરણમાં ને શક્તિ રહેલી છે, તેનો સમન્વયનું ક્ષણ ભેટાં આવે તો અશક્તિ, નિરાશા પાપ અને પ્રલોભનો ઉપર દિનપ્રતિદિન વિશ્વ મેળવતા મેળવતા આપણે આજળ ને આજળ વધી શકીએ.

ધર્મસંસ્કૃતિ

હિન્દુસ્તાનની ધર્મ સંસ્કૃતિએ શક્તિનો ધર્મો માર્યો કુન્ધથી સાથ બહુ નથી લીધો. એ હવે લેવો બોધએ, પરંતુ શક્તિ આવેથી, એ શક્તિની તરફનો અધરભાવ તો નવીનો, પ્રાચીન હિન્દુઓની માફક વધારે એ જરૂરનું છે.

શક્તિ અને શિવ તત્વની હિન્દુની કવિદષ્ટિએ અને કથાદષ્ટિએ, સુરીની અને વિવાપતિ તમા વક્ષ મેળાની પ્રેમદષ્ટિએ ને સાબતા કરી છે, તેની સમન્વયનું જોઈ વિદ્યાનદષ્ટિ કેળવીને આણંદિત કરી તો “કુ બ દસિયા સંસાર” ને એ તરી જશે અને દેહને સમૃદ્ધ અને યાની બનાવશે.

હિંદની શક્તિ

હિન્દી પ્રજાજનને તો દેવો હાજરાહજાર હોય છે. પામન, પોષક અને સંવર્ધન કરનાર વિશ્વઆપી કૈતન્ય સાથે પોતાની સમાધાને “નિશિદિન પ્યારે!” ખાતો જાળ છે એને અનુભવે પણ છે પદ્મમાં અને પરદેશીઓની

શુદ્ધમો સત્યાર્થથી સંક્રાન્તો પસાર થયા છતાં અને છતાંને જીએ તે, એ દર્શન અને પ્રદાનો પ્રતાપ.

પૂર્વજોના પુણ્યમાં પશ્ચિમ પાસેથી મલેશ જુદિવાદ, કુન્પતી પુણ્યમાં ઇત્યાદિનો સમન્વય કરીને આપણે નવી રથાપેલી લોકસત્યને ચાલી, વિવેકી અને કર્તાવ્ય-નિષ્ઠ મનાવવી છે.

અમૃતપતા દર થયા પછી મચ્છર, જેડત અને સ્ત્રી-જાળોને ન્યાય આપ્યા પછી આપણે એકેએક વ્યક્તિના વિકલ્પ માટે કાર્ય કરવાનું છે ખરા. પાર્શ્વિકોને આ શુભ નેવો ઉત્તમ શુભ સેવા માટે બીજો આપણે જ મળીએ.

શ્રી. ચીમનલાલ શાહનું વ્યાખ્યાન

જીવ કેવી રીતે જીવે? જીવનો પહેલાર કેવી રીતે ચલાવવો? માનવી માનવી વચ્ચે પહેલાર કેવી રાખવો? આનો ઉત્તર પચત્રજોએ વાળ્યો છે તે તેનું નામ ધર્મ છે. જરા, બાધિ, યજ્ઞ એ કુખના કારણો છે. એમાંથી કોઈ સુક્ષ્મ ખરી? એનો ને પ્રથમ અર્થો તે બીજા ધર્મ. પ્રાણીમાત્રને પ્રથમ એવું કહું મુખ્ય છે કે જેનાથી પેલોને મુખ્ય મળે ને અન્યને મુખ્ય મળે? એનો ને ઉત્તર તે જૈન ધર્મ. સુક્ષ્મતા સિધ્ધિ એને પૂજ્યું. અત્યંત સદાચારથી એક માનવીને કોઈ જોગખર્તું નથી, તે રહે નથી, સત્યાગ્રહ નથી એ મુખી છે! એ સદાચારથી મુખી છે એમ કહો તો તે જીવિજીવો પુરવાર કરી આપે. ગ્રીવામાં પણ

એ જ પ્રકાર છે. સ્થિતપ્રવૃત્તિ કા બાપા! સર્વ ધર્મનો આ જ પ્રકાર છે. વિદ્યા, પાત્રિય પણ ખર પણ મૂળભૂત પ્રથમ માનવી સામે છે જીવન કેમ જીવવું?

જીવનકલા

સર્વ કળાની કળા-જીવનકળા તે શું છે? એ કળા ને શીખવે તે જ સાચો ધર્મ. માનવીને જીવતાં શીખવે તે ધર્મ, એને મરતા શીખવે તેવ ધર્મ સત્ય અહિંસા, અદ્વૈત, અસ્તેવ, અપરિમલમાં સર્વને સુખ છે, એ જ સાચો જીવનધર્મ છે.

માનવીની તુષ્ટિ, કામનાનો કોઈ જત નથી. એ અનુભવ જ રહે છે, પણ સાચું સુખ સંવત્સમાં છે. અપરિમલમાં છે આ વિશ્વ અનુભવનો છે વેર વેરથી રામનું નથી પણ પ્રેમથી અવેરથી રામે છે, એ જીવનો જીવનઅનુભવ છે એ ધર્મ અનુભવની શ્રમિકા છે

પંડિતશ્રી સાતપલેકરનું પ્રવચન

વેદિકકાળના અધિકારી સમક્ષ આપણી સામે છે તેવું જ વિશ્વ હતું. માનવ સંસ્થા તે કાળમાં જોઈ હતી તેથી સંધર્મ પછી જોઈ ક્ષેત્ર ને તેથી તેઓ માનવધર્મનો વિચાર કરી શક્યા. અર્ધવં વેદમાં સુક્ષ્મ છે, માનવીએ માનવધર્મનો ને વિચાર કરેલો હોય તો એમ સમજો કે, હાંસીમાં ચોખા ચડી રહ્યા છે, નીચે અગ્નિ લામે ને સૌને સરખી જીવ્યતા લાગે કે, માનવ માનવનું પણ એવું જ છે. આ ક્ષેત્રમાં ને સમજાવો

તો માનવી-માનવી વચ્ચેની પૃથક્તા દુર થશે. બીજું
કેદારજી આપું: વેદમંત્ર કહે છે કે આ વિશ્વ એક
પટ છે તેમાં નેત્ર સુતર વણાયું છે, તેમ માનવીઓ
પણ સુતરના તાતણા પર છે. સૌ સુતર છૂટા છૂટા હોવા
ખત પડેલા જીવન સાથે એનો સંબંધ છે. દરેક સુતર
પોતાને પૃથક્ માને તો પટ અખંડ ન રહે. સંપૂર્ણ
પદ્ધતિમાં; વસ્ત્રપતિ, માનવી મળીને વિશ્વ થાય છે. ત્રીજી
ઉપમા વેદમાં છે. વિશ્વ મહામંત્ર છે માનવી એનાં
નાનાં નાનાં અંગ છે. એ અંગો નો પૃથક્તાની બાબત
કેળવે તો વંત્ર તુટી પડે. માનવધર્મનો વિચાર કરતી
વેળા આ ઉપમા વિચારો, માદ આપનું અંત કયા
છે તે નિશ્ચિત કરો. એમાં ઉપમા છે કે, વિશ્વનું એક
શરીર છે એ એક પુરુષ છે, માનવી-માનવી એનાં
અંગ પ્રત્યુત્ત છે, શરીરો પ્રુષ્ટ કરવા માટે અંગ પ્રત-
તિમાન બને છે.

તે બાદ જનમન બહુ જીત માટેને કાર્મકમ પુરો
કર્મો કંતેન રાતના સંજીતનો કાર્મકમ પોન્નો કવેલ

ચોથો દિવસ

આજના દિવસની વેદકનું પ્રધુપરચાન શ્રી કેદાર
નાથજીને આપવામાં આવ્યું હતું. ઉપરાત જાને મુખ્ય
સરકારના વડા પ્રધાન શ્રી. બી. જી. ખેર પોતાની
કાનગી આપી હતી. કેદારનાથજી મહારાજને પ્રાર્થના
માદ દિન્દીમા પ્રવચન કરતા જણાવ્યું હતું કે—

શ્રી. કેદારનાથજીનું વક્તવ્ય

આ ઇશ્વરનું નામ આવે ત્યાં સર્વ બોધ મટી જવા
નોંધજી; સમતા આપવી નોંધજી તે સર્વના અવરમાં
રામનો નિવાસ છે એ સ્પષ્ટ મધ જનું નોંધજી.

સમતાનું મહત્વ

ધર્મપરિવર્તમાં તો સર્વનું રચાન સાથે હોય અને
ધમ્મા થાય છે કે જે જનતાના સંજમાં જાહેર નેત્ર
એ જ કષ્ટ છે. એ જ ઉત્તમ ધર્મોચરણ કહી શકાય.
એ મારે જ જે પ્રચલણીય રહું છું. તમિષા હોદીને
જીતતની સાથે, જાણની સાથે સકાર કરવો નોંધજી.
એ ને સ્થિતિમાં હોય, તે સ્થિતિમાં પોતે બેસવું
નોંધજી, રહેવું નોંધજી, આ ધર્મનું નામ હોય ત્યાં

સબા એક જ હોવી નોંધજી રમણના સર્વની સમતા
થાય છે તો જીવતા શા માટે માનવી બેદ રાખના હશે?

ધર્મમાં પણ આપણે ઠાઠાક રાખીએ છીએ એ
શા કમલે? પરિપક્વે કારણે ને ખર્ચ થશે છ તે
ખર્ચ ક્યાંથી કમવામાં આવશે? બનિને મારે એ
કરી એમ કે માનું છું અને આશા છે કે, જે આ મોઢું
છું ત્યારે મારી સદ્વિજ્ઞા સોના મનમાં વસે

ધર્મ એટલે શું?

માનવજાત અસ્તિત્વમાં આવી ત્યારથી જીવનનો
કર્મ્ય કષ્ટ રીત થાય તે સમર્થ નિપત્રો થયા છે.
એને મારે ને સ્વચ્છો આપવામાં આવ્યાં તેને આપણે
ધર્મ કહ્યો. મનુષ્યની જીવિતે મારે ને કરવામાં આવ્યું
તેનું નામ ધર્મ. જન મરણના બેદ માનવી ન છોડી
શક્યો એટલે એણે પરલોકની કળના જાણી કરી,
એક એકતા આવી કે સ્વર્ગ સુખદાયક છે, નરક દુઃખ-
દાયક છે. કોઈએ એ દોહાં નથી, છતાં એની કળના
કર થતી થાથી. મનુષ્યે નામજુદિ મારે એ મેનાં
સજ્જન કર્યો.

માનવધર્મ

ને ધર્મ, ને બ્યવસ્થા આને આપણે માગીએ
છીએ તેને વિશેષ મારો વિચાર એવો છે કે, અર્થ-

બંધેન, મા પુત્રતા સળધા તો છે, પણ એમાં કતબ થું છે, ધર્મના સળધા કેવા છે તે વિચારવું જોઈએ. એવું કારણ માનવી-માનવી પરસ્પરાવધર્મી છે તે છે. આથી હિંદમાં પાપપુણ્યનો, પરલોકનો વિચાર પ્રાકટ્ય પત્યો છે, માનવધર્મ મનુસ્મૃતિમાં કહિએનાર સાચ છે, તે તેમાં માનવી માનવી વચ્ચેના સળધાનું ઉત્તમ વિવરણ છે. આપણે એવા સળધામાં રોજ્ય વર્તન કર્યું તેથી આપણે આવી પડી. વૈવક્તિક ખેવમાં પડવાથી સાધુદાયક ખેવ આપણે શૂન્ય. જીવન એકલા મારે નથી, સર્વ મારે છે માનવીઓ, પશુપક્ષી સૌ મારે, ને જુદરચ જુદીશીએ પોતાનું કાણુ અઢા કર્યા વિના જન બહાર પછ ન કરવું જોઈએ. એ કાણુ અઢા થવા પછી ને જનન બવાનું તે અચૂત જાતું, એ બાવના કેવી ઉદાસ કરતી! એ વખતે ધર્મ બચત હતો.

વૈવક્તિક કલ્યાણ

પણ હિંદમાં આરથી વૈવક્તિક કલ્યાણની આવના આવી પુરવાર થટરા માડયો ત્યારથી આપણું પતન થયું આને સજાનો સદ પડે છે. આપણે એ કાને આભાસ ઉભો કરીએ છીએ પણ એ આપણા રસ્તામાં બળ્યો નથી. માનવી વ્યક્તિગત ખેવ પાછળ દીવાનો બન્યો છે, એના જીવનનો એજ મૂળ મત બન્યો છે. કરી માનવીને વૈરવ્ય આવે છે, તો બીજાનાંકને વણ એ જગમાં જા, પોતાના કલ્યાણનો માર્ગ મહે છે એ સૂસારમાં ને સસારની મહાર અકમ કલ્યાણનું જ ચિંતન કરે છે.

મધુમક્ષિકા બને

સસારમાં ત્યાગવું શિક્ષણ અપાય છે, તે જ માનવીને રહે છે. એનામાં સામુદાયિક રૂઢિ નથી, એ કુખડ છે. માનવજાતિએ સામુદાયિક ખેવ કેળવવું જોઈએ. ધર્મજાતથી એ ખેવ પ્રાપ્ત નહિ થાય: પણ એ ખેવ પોતાના પ્રજાસોથી જ સિદ્ધ થઈ શકે. સાવ-જનિક, રાષ્ટ્રીય ને ધાર્મિક કાર્યોમાં મારા જમાસ વર્ષે વીત્યાં છે, એ ધરથી કદીક કે આપણે માખીના રેળા જેવા છીએ, મધુમક્ષિકા જેવા નથી. મધુમક્ષિકાઓમાં સંમજન છે, આપણમાં એ નથી, સવનો મોઢુ જુદો છે. જીવતાં વિવરણ કળરો છે, સ્વર્ગે જવાના પરવાના સૌના જુદા છે. સૌ પોતપોતામાં અસ્ત રહે છે, એટલે આપણુ ખેવ કામ્યનિક છે.

માનવતાની ઉપાસના

સમતા, દયા ને એકતાની વાતોથી આપણે મો ભરી દષ્ટિએ છીએ પણ વ્યવહારમાં એવું કર્યું જ નથી એ જોઈને મારું હૈયું ભરાઈ જાવે છે. કળરો વર્ષોથી આપણે માનવીઓમાં ઉચ્ચ, નીચ, એવા મોઢો પાડી દીધો છે. આપણને બ્રહ્માનંદના ઉપાસકો, માનવતાના ઉપાસકો નથી. સંતાનું મહાપુરોનું ને વર્જન છે, તે એવા માનવતાના ઉપાસકોનું છે. સતસાધુઓનું જીવન ધર્મરૂપ હોય છે' એ પરકુખ દર કરીને જ આત્મમાનંદનો અનુભવ દરે છે. સમતાથી ધર્મ જાવે છે ને સમતા દયામાંથી પ્રગટે છે. દયા મારે માનવીમાં કતબ હોતક-કહિત ને છુદ્ધિ જોઈએ. એને સિદ્ધ કરવા લોકસેવાની રૂઢિ જોઈએ.

કુખડું દારણ

કું બ્યારે સદ્ધર્મ સમજ્યો ત્યારે એટલું જ સમજ્યો કે માનવીએ પોતાનો પરિજમ પારકાં મારે કરવો જોઈએ, ને તે મારે પ્રવૃત્તિશીલ રહેવું જોઈએ. મહાત્મા-જીએ એ જ જીવન ઉપદેશ દીધો છે, આપણે એવા સધુઓને અવતાર બતાવી દષ્ટિએ છીએ ને એમનાં ઉપદેશ વચ્ચેને વ્યવહારમાં ઉતારવામાંથી દર રહીએ છીએ, તામસ ને રાજસની રૂઢિથી જ પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે તેનાથી જ માનવીને કુખ સાથ છે. ને ધર્મ યાન, વિવા, બળ માનવી પાસે છે એ ધમર પસંદયા મળ્યાં છે એવી સમતા માનવીએ થીખી લેવી જોઈએ. ન્યાં વિદ્યાસ ત્યારે વ્યવિકાસ.

અધર્મનો વિકાસ કર્યા સાથ છે ત્યાં ધર્મનો વિકાસ નથી હોતો, ત્યાં ધર્મનો આભાસ જ દેખાય છે: એ જાતની પરિવર્તને જાને માનવી માનવી વચ્ચે સમતા આવરી ને બીજા પરિજમાં એનાં શુભ પરિણામો દેખાશે તો મને અત્યંત આનંદ થશે ને પરિવર્તન કતબ સદાય થયું થેખાશે.

શ્રી. ખુરશેદ દાબુનું પ્રવચન

ધર્મને આને એક 'લેખક' તરીકે આપણે પહેરી લઈએ છીએ. બરબોસતે કહ્યું છે કે ધર્મ એ આત્મ-પ્રતીતિ, આંતરસાક્ષી છે. તેથી જ સત્યનાં ઇશને 'કહાક્ત' કહેવાય છે. ધર્મ જાદરો આધાર છે. તાજ અવધમનથી દરેક માનવીનો અધિકાર છે કે તે પોતાની આંતરિક આતરી મહે પોતાના સિદ્ધિવા રમી લે, એ જસેસતે કહેલી બીજા વાત છે. ને તે સાથે એમણે

એ પશુ સ્પષ્ટ ક્યું છે કે ધર્મ દિગ્દર્શકો પર છે આપણા રાષ્ટ્રમાં આ ઉદારતા પ્રગટી બેઠાએ ને તો જ પશિ-મને તે બોધ આપી શકે.

માનવીનો આદર્શ

આપણે આદર્શ છે બાં કંટક હોય ત્યાં ફૂલ બનો, કાતર નહીં સોય બનો, ભાગ ન કરો, સાધી દો. માનવી જાને મુખ શેષ છે, એ મારે દુઃખ ને ત્વરિત સામનો બોલે છે. જરૂરેતે ક્યું છે નોંધતું હોય તો આપો, જલે મુખી થવું હોય તો બીજાને મુખી કરો એ અધિકાર ત્યારે મળશે ત્યારે માનવી યાન, બન, સામનસક્રિતો સંવિભાગ કરશે. "છન્દગી મેનકેરી યરમિંદગી" એ ધાર્મિક જીવનની વ્યાખ્યા છે, "અદિસા"નો ઉપદેશ પણ જરૂરેતે આપ્યો છે. માનવી એક દિવસ પિંજરું હોયી મુક્ત થશે, પરમ્યાન, પરમ દ્યા, પરમ સક્રિતે પુણ્યતા પ્રાપ્ત કરી, ઉપદેશથી જીવાળામાં જોવાતી નેમ સમાધિ જશે. એ એની સરજત છે માનવી માનવીને સરજત એક જ છે, બંને ધર્મના નામ જુદાં હો એ કદી શકેશો નહીં.

શ્રી. ઇન્દુજી મહારાજનું પ્રવચન

ધર્મમાં જનતાની વ્યવિ સા કારણે આવી હશે. રાજનીતિક અને ધાર્મિક હોતોમાં સામંજસ થઈ શકે એમ છે. માનવ ધર્મ એટલે શું? ધર્મ ઉપદેશોમાં આમ સેવાય તો જાય છે. પણ નેએ ઉપદેશ પ્રાપ્ત કરવા નથી હિંમત તોએ ધર્મ પાલન શા મટે કરે? આ વિચારસરણીથી જ રાજનીતિ અને ધર્મ બિન થી જાય છે.

માનવ અને અવતાર

ત્યારે આપણે ધર્મ શું છે? ઉપર ને એક છે, તો અણુ હું કે, માનવીના માનવતા જીવતા રહે તો જનતાવાદ એની સમક્ષ હોય છે, અવતારવાદ એજ સમજાય છે કે ઉપરને માનવી સ્વરૂપ પ્રગટાવી માનવીઓની વચ્ચે જાતી, માનવી તરીકે કામ કરવું પડે છે. એ માત્ર ઉપર તરીકે કાંઈ ન કરી શકે માનવ-ધર્મ પાળનારો મનુષ્ય કદી ઉપર થવાનું પક્ષકાંતિ કરે. રામે તેથીજ મનુષ્ય બની, 'રામરાજ્ય'ની સ્થાપના અયોધ્યામાં નહિ, પરંતુ વિશ્વવરમાં કરીને માનવ-માનવતાં કંઈ એક કરવામાં જ મેય માન્યું. રાજકોટથી પુરુષ ધર્મનો "અમીતી ન બની શકે એવી આલંકા રાખવાની જરૂર નથી.

સ્વામી શરણાનંદજી

માનવીમાં ધર્મ વિવિધ માન છે. પરંતુ માનવી ને જલે છે તે માનતા નથી, ને માને છે તે માન્યતા નથી. પેતાત્વા કલ્પ-બનું યાન મેળવવાની એ બીજા પાસેથી અપેક્ષા રાખે છે. એ કદી વિચિત્ર પરિસ્થિતી છે? આખા કદી પેતાના જોવાનો ધર્મ બીજાને પૂછે છે? કાન કદી પેતાના સાંભળવાનો ધર્મ બીજાને પૂછે છે? માનવીએ પેતાના ધર્મ પેતે જ નીશ્ચિત કરવો પડશે. કુખ્ય થટના એ છે કે માનવી જાને ધનિક ને સિસિત વખતે આધીન થઈ ગયો છે, એણે પેતાની જાત અધીન થઈ દીધી છે. સામ્યવાદને જનમાત્રવામાં સૌથી વધુ હાથ હોય તો તે પુષ્ટવાદીઓને છે, ધર્મવક્તાઓને નહીં. રાષ્ટ્રનો વધુ માનવી મારક ધર્મ હોય છે, એ ધર્મ છે ન્યાયની સ્થાપના, જળનો સફાવોગ, માનવવિકાસ, સંજ્ઞા ને જરીથીના અત રાષ્ટ્ર વિવેકથી મુરસિત રહેશે, ને વિવેક આવશે ધર્મથી. ધર્મનો પ્રચાર જળથી નહીં, ધર્મીઓનાથી થશે, હરકાર ધર્મીઓના હાથમાં દેવની સેવા, દેવનું વિશ્વાસુ સોપણ ત્યારે જ રાષ્ટ્રનું પાણુ પ્રગટવાન થશે.

શ્રીમતી ઇન્દુબહેનનું પ્રવચન

જાળના જેવો ધર્મપરિપક્વ માણે. બીજો કાષ્ઠ સમય અનુકૂળ નથી; કારણ, જાતે ધર્મનો આદરે. ક્ષાસ થયો છે તે જ વખતે જનતાને એની આવ-સ્થિતતા સમજાય છે. જાને આપણા જીવનમાંથી સંસ્કારિતા આવી ગઈ છે, તેથી ધર્મને જીવનના સર્વ હોતો સાથે સાંભળવાની જરૂર છે, જાને ધર્મમાં મુઠી પ્રવેશ્યો છે, સ્વાર્થ પ્રવેશ્યો છે જીવનની બનેલ પ્રક્રિ-ઓમાંથી ધર્મનો પ્રાણ જાને થટવો જાય છે ધર્મનું રક્ષસ્થ

ધર્મપરિપક્વ સર્વ ધર્મોનાં આપક તત્ત્વોના નિષ્કર્ષ કદી જનતા સમક્ષ મુકવો નોંધએ વધુ ધર્મ એટલે શું? ધર્મ એટલે મૌખિક ઉચ્ચાર એવું જાને પ્રવર્તે છે. વસ્તુતઃ ધર્મનો અર્થ આત્મર છે. જીવનમાં ઉચ્ચાર અને આચાર વચ્ચે એવા વિભાગ પાડી દીધા છે કે એ બેનો મુમેળ મળતો જ નથી. વસ્તુત ધર્મ તો જીવનનું મુખ્ય તત્ત્વ હોય નોંધએ એ કંઈ બોધાનો

પહેરા નથી જે નિશ્ચિત સમયે કે કાળક્રમે જરૂરયાત હોય. જાણ અસમાનતાનું કારણ અંતર અસમાનતા છે એ જુલુસ ન લેઈએ. ને એવી અસમાનતા દર કલા મટે જ ધર્મની જરૂર છે. કપર આ મારે ગુન્હેગાર નથી. પણ માનવી જ પોતાનાં કાંઈ વડે કુખી થાય છે, ને પોતે જ સાચો ગુન્હેગાર છે. માનવીની દૈન્યદૃષ્ટિ જ એને અવરોધક નિવડે છે. માનવી પોતાને માધવનો દંડ પેલાની રીતે બંધે છે એ જ અચેત્ન છે.

ધર્મનાં કાર્યો

આધ્યાત્મિક રાત્ર માનવીમાં પ્રવર્તે તે જોવાનું કાર્ય માતાપો, તથા પિતાપુત્ર રહેવું જોઈએ ને એવું કાર્ય ધર્મ પરિપક્વ સાધી શકે તે વેળે થકુ કહું કહેવાય. ધર્મનું કાર્ય પોતપોતનું છે. ધર્મનું જાણવું કાર્ય છે જગત જ્યારે એવ ધર્મમાંથી પ્રેરણા મેળવશે ત્યારે કશી અસમાનતા નથી રહે. એવા ધર્મ જનશ્રેય ત્યારે આત્મને કશેટ કુખ કહ્યું નહિ રહે. ધર્મનાં એ કાર્યો છે-ધર્મ ને ધર્મ તેજ ને માનવીને ધર્મ યુક્તિ તરફ લઈ જાય છે. ધર્મનો અર્થ છે માનવી માનવીનું જોવાનું, ધર્મ પરિપક્વ કાલિતીરો-શરીરો. જનન કરવા જોઈએ. માનવ ધર્મની સાચી સમજ માનવીને આવશે ત્યારે તે મુશ્કાળ જતા શીકણ બની શકશે.

મિત્રમાં હૈદરખેગનું વક્તવ્ય

ઈસ્લામ તરફથી અને જોવાવાની બાપે તક બાપી છે તેથી બાપારી છું. કું મોશવી નથી, પીર નથી, આલીમ નથી કું તે સર્વ ધર્મનો એક જાનો વિવાદો છું; ને સૌ પ્રત્યે મુકબલતની નિજાહ રાત્રું કું કુરાનનું રહસ્ય

કુરાને લીધે ખુદાએ પાવેલી કિતાબ છે ને એમા વિશ્વશ્રદ્ધાજનના નિયમો છે. કુરાન મુહમ્મદીને નિહા કરે છે, કુરાન ખુદાનાં દરમાનેની વાણી છે શી. ગુરુ નાનાનેવલ છે છે કે, કુરાન હમન લાલીમની આપનાર મહન થય છે મદાત્માછ થયે છે કે, કુરાનને કું ખુદાજ કિતાબ મહનું છું, સરોગિનીએ કહ્યું છે: કુરાન ગ્રેમ-સ્થિતિએ વધારી અને મુકબલતને સદેશ આપે છે. કુરાનના કસમાનો અર્થ

જે જમીનમાં ને અસમાનતા છે તે જણ ખુદા મારે છે ને ખુદા એના માધિક છે. એ સોમા ને કહી

તમારા હૈદરમાં છે તેને રાત્રન કરો. પણ તમારા માધિક સોમા કિસાબ માળી લેશે. એની ઈચ્છા છે કે તમે શુભ કામ કરો તે એ તમને નક્કિસ દેશે. અશુભ કરીશો તે એ કિસા કરશે. એજ ખુદા દરેક વસ્તુ પર નિયંત્રક રાખે છે. મદમ્મા રસમ ને એમના સાધીએ હમન લઈને આપ્યા છે: ખુદા - પર, 'ઈસ્લામી પર, ખુદાની સર્વ કિતાબો પર, તેઓ સર્વના સરખી અદમ્મ કરે છે. કુરાને લીધે, વેદ-ઉપાનિષદોએ તથા શુરમ્મ સાદેને ને કહ્યું છે તેમા કપરના સ્વરૂપ વિશે જાણ સંધર્મ નથી.

યતિશ્રી જ્ઞાનસાલજીનું પ્રવચન

ધર્મ અંતઃકરણના વિકાસનું પરિણામ છે. નિષ્કળ અને નિગાહ દાંષ અને પ્રમાણિકતાથી રૂઝ વસ્તુ તરફ જોવું જોઈએ. એ જોઈને સ્વચ્છ સ્વચ્છ ને વિશાળ રાખવું જોઈએ. દરિ જ્યારે મિત્રા થાય એનો વિપરીત થાય ત્યારે જગત આપુ તેને વધારે વિપરીત થાય છે. દરિ જ્યારે વિશાળ હોય છે ત્યારે જગતમાં માનવીને સત્વ, સિવ, મુન્દરનું દર્શન થાય છે. જેટલું અંતઃકરણ શુદ્ધ ને પવિત્ર હશે, તેટલી માનવીની ધર્મમાનતા શુદ્ધ વધારે ને પવિત્ર થશે. માનવીએ હંમેશાં મુન્દરતાનું દર્શન કરવું ને પોતાને મુન્દર બનાવવો જોઈએ.

"ધર્મસ તત્ત્વ નિશ્ચિતમ્ શુકાતમ્" એ તત્ત્વને શોધવાના સૌએ પ્રયાસ કરવા જોઈએ. એ જ માનવીનું જ્યેષ્ઠ છે સાચો ધર્મ છે. દરિદારાજીનું સેવા જીવમાત્ર સાથે મિત્રતા, ગુણી પ્રત્યે અનુરાગ અને કુખી પ્રત્યે, કુશુખી આપણે રોજ પ્રાતઃકાળે પ્રાર્થના કરવી પડે.

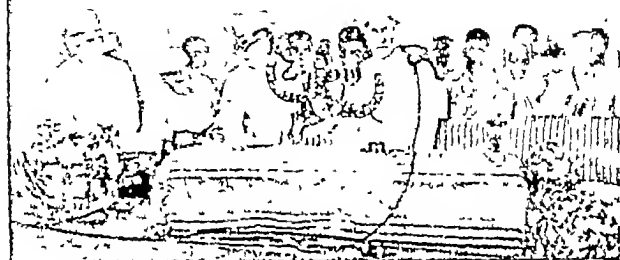
પાંચમો દિવસ

[ઉદ્ઘોષા દિવસ]

જાળના દિવસનું પ્રયુષ્કરવાન મી. જહો સમાન વાતના આચાર દેવે-નનાથ સેને લીધું હતું. દસ જેટલા ખુદા ખુદા આજ્ઞાતાઓના પ્રવચન હોવાથી પરિણમે કાર્યક્રમ અધમા કલાક પહેલાં છૂટ થયો હતો. શ્રદ્ધાતાઓ મી. અરજામહેન સોનાવાળાએ પ્રાર્થના કરી હતી. જાહ મી. દેવે-નનાથે નીચે પ્રમાણે પ્રવચન કહ્યું હતું.

ધર્મ પરિષદ-બીજી અધિવેશન, મુંબઈ : મંચ પરનાં દ્રશ્યો.

ધર્મ પરિષદ દુનિયા આ

પરિષદના પ્રમુખ શ્રી રાધાકૃષ્ણન તથા સ્વામી સમિતિના પ્રમુખ શ્રી ક્ષેત્રાચાર્ય મુનશીજી

ધર્મપરિષદ સમિતિની ગ્રામભેટ પરિષદ

શ્રી. દેવેન્દ્રનાથ સેન:

જાણી સમાજના અમે માનવીઓ હરોને કુટુંબી-
ગતો લેખીએ છીએ. એક જ પિતાના આપણે સૌ
સંતોષો છીએ. એના જ માર્ગદર્શન હેઠળ આપણે
વહેવાર ચલાવીએ છીએ. આવી ધર્મ પરિપક્વતા દલરો
માનવીઓ રસ લઈ રહ્યા છે, તે તત્ત્વીનતાથી ન્યાયમયો
સંમિશ્રિ રહ્યા છે, ત્યારે મને થાય છે કે વિશ્વમાં ધર્મ
રસાતાળ નહીં રહી છે એવા ને નાક લીધો છે તે
બોલે છે. ધર્મ કદી એના સિંદાસન પરથી ઘટી નહીં
થાય. એનું સ્થાન માનવ હૃદયમાં અવિચળ છે, એને
સ્થાનમંદ્ય કરવાનાં આદિયોગો વિશ્વમાં બંધે પ્રવર્તમાન
હોય, છતાં માનવી એના વિના છવી નહીં રહે.

પરોપકારિતા

જગત પર હિંદુ દેવીએ છીએ ત્યારે યાને છે કે
માનવી પોતાના બાળ્યો વિદ્યાતા નથી, કેટલક પર-
વક્તિ એના પર સર્વા ચલાવી રહી છે જગતના કેટ-
લાં રહસ્યો એ છોડી ચાલ્યા નથી. જીવનના એક પણ
એ પાત્રી રહ્યો નથી ને વિરહ દર્શિતએ માનવીનું
સર્જન કયું છે તે જ એના જીવનનાં પ્રયોજનો થકે છે
ધર્મનો નિષ્કર્ષ.

ધર્મ સત્ય છે, સત્ય એક છે, તો પછી ને વિષ્ણુ-
મય પાસાં દેખાય છે, એ માત્ર એક જ સત્યને જુદે
જુદે સ્વરૂપે આવિષ્કારે છે એમ માનવું નોંધ્યું. એક
કુચ એવા હવે કે ન્યારે પૂર્વ પશ્ચિમથી ને પશ્ચિમ
પૂર્વથી દર હવું. મેક એકમેકને પિંજારવાનું નહોતું. પણ
આને માનવી માનવીની વધુ નિકટ આવ્યો છે, ત્યારે
ધર્મના સંધર્મને બદલે ધર્મની સવાસ્તિ ન એમણી
પ્રગટવી નોંધ્યું. ધર્મના વૃદ્ધનક્રમ અભ્યાસ કરવાથી
સ્પષ્ટ સમાજીય કે દેશક ધર્મના નિષ્કર્ષ એક જ છે,
માનવીને પ્રવૃત્તિની હૃદયતર 'ક્યાએ લઈ જવો, કમ્પ્રમિસ
માર્ગે લઈ જવો.

શ્રી ગુલઝારીલાલનું પ્રવચન

ધર્મના ને સ્વરૂપ છે એક સ્વરૂપ સમાજ સ્વત્તા
સાથે ને એના સુખ સાથે સંબંધ ધરાવે છે, એના
આધાર છે, સમાજ પર. બીજું સ્વરૂપ છે સાક્ષરકાર
'કે કોણ છું?' તેનું જાન આપણાં સુખ
સાથે સંબંધ ધરાવે છે. સમાજ સુખી ત્યારે જ
કહેવાય ન્યારે તેમાં જનુમતિ સુખી હોય. ન્યાં જનુમતિ
સુખી ન હોય ત્યાં સમાજ ધર્મથીન સમજવો.

ધર્મનું સ્થાન

ધર્મનું સ્થાન શું છે? આપણું રાજ્ય જિનમજદબી
છે. કહેવાય છે કે રાજકારણમાં ધર્મને સ્થાન ન હોય
નોંધ્યું. આપણીઓ કહે છે કે અહીં ધર્મને સ્થાન
નહો. સમાજમાં, કુટુંબમાં, ધર્મમાં પણ નોંધ્યું. આ
પ્રકારે સ્થાન ન હોય તો એનું સ્થાન ક્યાં? બીજો
પક્ષ કહે છે કે ધર્મનું સ્થાન સર્વત્ર હોવું નોંધ્યું.

જિનમજદબી રાજ્ય

રાજ્ય અર્થમાં જનરો એમ જિનમજદબી રાજ્યનો
અર્થ નહો, વસ્તુતા રાજ્ય કોઈ એક વિસ્તિષ્ટ ધર્મનો
પક્ષ નહોં દર એટલું સૌને સ્પષ્ટ થવું નોંધ્યું.

આને સર્વ ધર્મો આદ્યકામાં, બધામાં પડ્યા છે,
ને કોઈ ધર્મ જ જીવવાના ન હોય તો પછી ત્યાં મદિ
ધર્મને નામે કમઝા ચાલવા નોંધ્યું. આને લોહના
હૃદયમાંથી ધર્મની પ્રતિષ્ઠા એકાદ થઈ છે એ કહીએ
સ્વીકારવી નોંધ્યું. ધર્મની સંસ્થાઓમાં, નેતાઓમાં
સહાયાર નહો જાને ધર્મને નામે ધર્મીઓની પ્રુદામત
થઈ રહી છે, બાકી સમગ્ર સમાજ અધિપતિને ધારે
નહીં રહી છે. જરવાક, અર્ધવાક આને પ્રચાર પાત્રી
રહી છે ને એના સિવાય જીવનમાં બીજું કોઈ અવધ-
ન દેખાવું નહો. સામ્યવાદ નેવા કોઈ વાદો પ્રચાર
થઈ તો આપણી સંસ્કૃતિ ધર્મ નહ થઈ, એનાથી
આપણું સુખ વધવાનું નહો. આપણો ધર્મ તો આપણે
કુમાળ્યો જ છે, ને ને સુખની કમ્પના પાછળ જઈએ
છીએ એ મળવાનું નહો. જગત આને અર્ધવાદના
પાસમાં છે, એટલે ને સ્થિતિથી એ નેન્ન પામે છે
તે દર નહીં કરીએ, ધર્મના મળથી એમાં પછો.
નહીં લાવીએ, તો મહીનાઓ કે વર્ષોમાં આપણી
સ્થિતિ બદલતર થઈ જશે. ધર્મ અહીંથી નહીં એ
કહીએ આપણે જાણી લેવી નોંધ્યું.

સહાયાર

ધર્મને માનવીઓના એ ધર્મ છે કે સહાયારની
આવના, વિવિધ સ્વરૂપે, પોતાના આચરણથી જગતમાં
પ્રગટારે આજ એ માર્ગો નાજુક અવસર છે. કુચ
નીચના બેદો પણ એમણે સુધ કરવા પડશે. ધર્મ-
જનનીઓ, કિંકુ રાજ્યની સ્થાપના કરવાની વાતો
કરનારા કિંકુ રાજ્ય તો નહીં સ્થાપી રહે પણ કિંકુ
ધર્મને નહ કરી દેશે. ને શિદિ રિવાજો ધર્મદર્શિએ
આવસ્થક નથી તેને દર કરશે ત્યારે જ તરી ચકરી.

નેમના સદસ્ય અને સેવાઓ વડે મુંબઈમાં ધર્મપરિષદનું વાહ્યાર અધિવેશન સફળ નાનું હતું.

ધર્મ પરિષદની સ્વાગત સમિતિ

કનેયાલાલ માલુકલાલ મુન્શી [સ્વામીય મુખ્ય]

પરસીવમદાસ ઠાકોરલાલ

એચ. કે. પાંડીલ

ગોવિંદલાલ શીવલાલ મોલીલાલ.

ચમીચર જિજ્ઞા

શામળિલાલ કુમ્ભા

નવલ કો. વાલા

નરમીનલાલ મારિય

કુમ્ભલાલ મોહનલાલ હવેરી

શાંતિલાલ આસકવલ

કે. આર. પી. કોલ

James Kollok

સુનીલાલ બી. મહેતા

ગુલશીલાલ દોલાલ

સમરેવ પેઠાર

સુવલ્લભ અરબજી પીમલ

સતનથ દેસાઈ

ઈન્દ્રસીંહ [વસિલા]

ઉદયલાલ [પાશ્વર]

Dr. Khandandas

of Wasslamull

Assoomull

પ્રેમચંદ મજલાલ [અમનગર]

દાવીલાલ લુલાલચંદ

ચંદુલાલ સોમાલાલ

મણીલાલ વીરચંદ મેઘલ

Pratap Singh (J.P.)

મોતીચંદ બીરપર કાપડીયા

મોહનલાલ મહેતા [શિપાન]

મળલાલ પ્રાણલાલ

શાંતિલાલ ચીમનલાલ

જયજીવનલાલ મુખલાલ અમરેશ

મોતીચંદ પદમરી

શા. માલુકલાલ હરમચંદ

નરસીમ સચ્ચંદ

લાલલાલ જમનાલાલ જુલાલાલ

અમરોહનલાલ રેવીલાલ મનલ

અમરોહલાલ રેવીલાલ

કંઠપ્રસાદ આત્મશામ કાકર [અમદાવાદ]

સોમીલાલ મ. બાપ્ત [અમદાવાદ]

પ્રધાન મંત્રીઓ

ચતિ હેમચંદ્ર

ચતિ શામચંદ્ર

માનદ મંત્રીઓ

ડૉ. હરિપ્રસાદ મળાલ પેઠાર

કાંતિલાલ ધનજીલાલ

શાંતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

ધર્મ પરિષદના બ્લોક

'નમસ્કાર'ના સૌજન્યથી

'પ્રેમધર્મ'ના મહા અંકમાં ધર્મ પરિષદનો અવેશ પ્રગટ થયો છે તેવા રજૂ થયેલા તમામ બ્લોક 'નમસ્કાર' પત્રના સૌજન્યથી અમને છાપવા મળ્યા છે તે બદલ તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

તંત્રી-પ્રેમધર્મ.

ધર્મ પરિષદનું ત્રીજું અધિવેશન

હિંદીમાં ભરાયે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞ પ્રચાર સમિતિને ધર્મ પરિષદનું ત્રીજું અધિવેશન હિન્દીમાં ભરવાનું આમત્રણ મળ્યું છે તે મુજબ ઈ. સ. ૧૯૪૧ માં હિન્દી ખાતે ભરાયે, જે હરિયાન સમિતિ તરફથી મુંબઈમાં જુદા જુદા ધર્મના વિચારો અને વિદ્યોત્તમી એક એકબીજા પરિણામ [જિણ રીલીજિયન્સ રાઉન્ડ ટેબ ડાન્ટરન્સ] મેળવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

બાહર સંસ્થા અને

પુસ્તકાલયોને વિનંતી

અપા વર્ષે 'પ્રેમધર્મ' માસિક જન માન શ. ૧-૪-૪૦ માં એક વર્ષ માટે નક્કર સંસ્થા તથા પુસ્તકાલયો પ્રચાર અર્થે આપવા બાંધરયા ધર્મ હતી તે મુજબ આપવા બાંધર અને તે પછી નેમનું વર્ષ પુર્ણ થાય તે તમામને વિનંતી છે કે નવા વર્ષે હવે તેવી મોજા યાદુ રહી તો તેમ નહીં હોવાથી 'પ્રેમધર્મ' માં આપવા બાંધરનાઓએ વાર્ષિક સવાનમ શ. ૧-૮-૪૦ માં જો. થી મોકલી આપવા વિનંતી છે. વી. પ. કરવામાં આવશે નહિ. નેમના તરફથી સવાનમને અંકોમાંથી સુચના નહીં મળે તેમનું 'પ્રેમધર્મ' મોકલવા બાંધર કરવામાં આવશે. સવાનમ બાંધરયાપર 'પ્રેમધર્મ' કાંઈક-સારામપુર અમદાવાદની વાડી, અમદાવાદ સરનામે મોકલવું.

ધર્મ પરિષદનું આયોજન કરનાર

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ

સંસ્થાનો દ્વંક પરિચય — [સ્થાપના ઈ. સ. ૧૯૪૪.]

મુખ્યાત્મ જ્ઞાનના ઉચ્ચતમ સિદ્ધાન્તોનો અપૂર્વ વારસો ભારતવત્સીઓને મળ્યો હોવા છતાં આજે હિન્દીઓનો મોટો સમૂહ દીનદીન અને કષાધ બની રહ્યો છે. પ્રેમ, ત્યાગ અને સેવાના સિદ્ધાન્તો વ્યવહારમાં નહીં ચાલ્યાથી આજે આપણું જાતેકવિધ પતન થઈ રહ્યું છે. આ પતનમાથી સાચો ઉત્કર્ષ સાધી જીવનને મુક્તિ, સમૃદ્ધિ આનંદ ભરપૂર બનાવવાનો માર્ગ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન માતાથી રહ્યું છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિ-તેનું તત્ત્વજ્ઞાન માનવ ઇતિહાસમાં બળેલ છે. પ્રાચીન ઋષિમુનિઓએ ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો જાતેકવિધ રીતે પ્રચાર કર્યો છે. ઉપનિષદોમાં તેના ભંડાર ભર્યો છે. મનુષ્યમાથી ઇશ્વર બનાવવાની તેનામાં તાકાત ભરી છે. આજની ટુનીયને તેની જ્વાર ઓછી નથી જન્મતો અમૃતતત્ત્વ પાત્રાર હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન ને અપનાવ્યા સિવાય માનવ માનને સત્યું સુખ કે શાંતિ બળી શકશે નહીં.

સંસ્થાનો ઉદ્દેશ

આ સંસ્થાની સ્થાપનાનો હેતુ ભારતની સંસ્કૃતિના ધર્મ અને જ્ઞાનના ઉન્નત સિદ્ધાન્તોનો સરેશ પેરપેર પહેંચાડવાનો છે. ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનને તેના સાચા વિશાળ સ્વરૂપમાં ભારતવત્સીઓમાં ફેલાવી ઐહિક અને પારમાર્થિક ઉન્નતિને મોટું તે આપનાઓને જીવનમાં ઉતારવા સહાયક થવાનો આ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ છે.

ભારતની મૂકાન આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ પ્રેમ, સેવા અને ત્યાગને આધારમાં મુકવાનું શીખવતો તેનો વિશાળ ધર્મ, જ્ઞાન ભક્તિ, તેમજ ધર્મ માનનો સમન્વય સાધી નિર્જાને બળવાન બનાવતું તેનું બળેલ તત્ત્વજ્ઞાન સાચા સ્વરૂપમાં રજુ કરી માત્ર પ્રચાર જ નહીં પરંતુ માનવજીવનમાં તેને વ્યવહારમાં ઉતારવામાં સહાયક બનાવવાનું અને મનુષ્યને તેના જીવનમાં સર્વદેશીય ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરવાનું હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું બેવ છે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન એન્ડ સે (Indian philosophy)
હિન્દુસ્તાનના બધાજ ધર્મો જે હિન્દુની ભૂમિમાં

ઉત્પન્ન થયા છે અને જે હિન્દી વિચારો, હિન્દી સંસ્કૃતિ તેમજ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનના પૂરક બળ સમાન છે, તે બધાજ ધર્મોનું સારતત્ત્વ તેના સાચા સ્વરૂપમાં રજુ કરી તેને વ્યવહારમાં ઉતારવાના કાર્યમાં સહાયક બનવા હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન સમિતિ ઈ. સ. ૧૯૪૪માં સ્થાપવામાં આવી છે.

સામાન્ય પ્રજાની ધર્મ માન્યતાની ભૂંદર અજાનતા દૂર કરી ધર્મ અને જ્ઞાનને તેના સાચા સ્વરૂપમાં સમજાવી માત્ર પ્રચાર જ નહીં કરતાં વ્યવહારમાં સહાયક બનવા સમિતિ તરફથી નીચે મુજબની કાર્યપ્રણાલી નક્કી કરવામાં આવી છે.

સંસ્થાની કાર્યપ્રણાલી

ભારતનો મૂકાન આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ અને તેના બળેલ તત્ત્વજ્ઞાનને સમજાવવા માટે આધ્યાત્મિક પ્રવચનો, કીર્તનો, વાર્તાકાવ્ય તેમજ પરિષદો મોટાને તેમજ મહાપુરુષોની જગતીઓ ઉજવી તેમજ પ્રવેશિકા સહાયકો અને માનવધર્મને સાચા સ્વરૂપમાં પ્રજા સમક્ષ રજુ કરી તેનો પ્રચાર કરવો, સંત મહાત્માઓનો શાક આપર્તાં તેમનાં સ્મરકો કરવા, વેદ, ઉપનિષદ, ગીતા, મહાભારત, રામાયણ, યોગવાસિષ્ઠ જેવા ભારતના અમૂલ્ય ગ્રંથોમાં સમૃદ્ધ સાહિત્ય યોગ્યોત્ત્વ બનાવવા સરેશ તરફથી સામયિકો અને અન્ય પ્રકારનો પ્રસિદ્ધ કરવા. સમાજમાં સચ્ચર ધર્મરત્ન કાર્ય કરવા જાણમંદિરો યાત્રાઓ, અનાથ આશ્રમો, તેમજ વિદ્યાર્થીમંડલોનું સંચાલન કરવું તેમજ લોકશાસનની અન્ય પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા રાષ્ટ્રના નવ-વિધાનમાં ફાળો આપવો. તે સાથે સમાજિક સેવા કાર્યો જેવાં કે ગરીબો મોટું નિવાસસ્થાન બાંધવા તેમજ પુસ્તકાલયો, બાળાશાળાઓ વગેરે પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરી અને સંસ્થાના કેન્દ્રસ્થાન સમા "પ્રેમધર્મ" આમમની સ્થાપના કરવાની યોજના રાખવામાં આવી છે.

જેમના સહકાર અને સેવાઓ વડે મુબરકમાં ધર્મપરિષદનું યાદગાર અધિવેશન સફળ બન્યું હતું.

ધર્મ પરિષદની સ્વાગત સમિતિ

કનેવાલાલ માફેકલાલ મુન્શી [સ્વાગત મુખ્ય]
 પલ્લેવાલમણ ઠાકોરભાઈ
 એસ. કે. પાટીલ
 મોવિંદલાલ શીવલાલ મોલીલાલ.
 ચમૈશ્વર જિરફા
 રામનિવાસ કુબજા
 નવલ હેલ તાતા
 નમીનદાસ માસ્તર
 જુબ્બુલાલ મોહનલાલ હવેશી
 શાંતિદાસ આસકરજી
 કે. આર. પી. ટોફ
 James Kollok
 સુનીલાલ બી મહેતા
 ગુલસીદાસ ઠીલાચંદ
 રામદેવ પોદાર
 શ્યામનંદ અરબજી ખીમંદ
 સ્તનચંદ હીરાચંદ
 ઈન્દ્રસીંહ [વૈસિકા]
 ઉદયભાજી [પોસ્તમંદર]
 R. kundandas
 of wassiamull
 Assoomull
 પ્રેમચંદ વજલાલ [અમનમંદર]

દાદીભાઈ જુલાલચંદ
 મંડુલાલ શામાલાલ
 મણીલાલ વીરચંદ મેપાઇ
 Pratap Singh (J.P.)
 મોતીચંદ મીરખૂર ઠાપડીયા
 મોહનલાલ મહેતા [શિયાળ]
 વજલાલ માણુલાલ
 શાંતિલાલ ચીમનલાલ
 જમલજનદાસ મુખલાલ અમરેશ
 મોરારજી પદમશી
 શા. માફેકલાલ હરખચંદ
 નરસેશભ સુવચંદ
 લાલશાંસ જમનાદાસ જુલાલાદાસ
 જમનામોહનદાસ રેવીદાસ મનંદ
 હનમંતીદાસ રેવીદાસ
 ઠાકરપ્રભાઈ બાલભાઈમ ઠાકર [અમદાવાદ]
 સોબીલાલ મ. ન્યાસ [અમદાવાદ]
 પ્રધાન મંત્રીઓ
 યતિ હેમચંદ્ર
 યતિ રામચંદ્ર
 માનદ મંત્રીઓ
 ડૉ. હરિપ્રભાઈ વજલચ દેસાઈ
 ઠાંતિલાલ ધર્મારલાલ
 શાંતિલાલ શીનાનાથ મહેતા

ધર્મ પરિષદના બ્લોક

‘જન્મભૂમિ’ના સૌજન્યથી

‘પ્રેમધર્મ’ના ચાલુ અંકમાં ધર્મ પરિષદના અદેશક પ્રગટ થયો છે તેમાં રજૂ થયેલા તમામ બ્લોક ‘જન્મભૂમિ’ પત્રના સૌજન્યથી અમને ધારવા મળ્યા છે તે જાહેર તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

તત્તો-પ્રેમધર્મ.

ધર્મ પરિષદનું ત્રીજું અધિવેશન

દિલ્હીમાં ભરાયો.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિને ધર્મ પરિષદનું ત્રીજું અધિવેશન દિલ્હીમાં ભરવાનું આમંત્રણ મળ્યું છે તે મુજબ ધ્વ. સ ૧૬૫૧ માં દિલ્હી ખાતે ભરાયો તે દરમિયાન સમિતિ તરફથી મુંબઈમાં જુદા જુદા ધર્મના વિચારકો અને વિદ્વાનોની એક ગીળમેળ પરિષદ [જોષ રીલીજનન્સ રાઉન્ડ ટેબલ ડેન્ટરન્સ] મેળવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

જાહેર સંસ્થા અને

પુસ્તકાલયોને વિનંતી

અમારે ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક પત્ર માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ માં એક વર્ષ માટે જાહેર સંસ્થા તથા પુસ્તકાલયોને પ્રચાર અર્થે આપવા બચરવા ધર્મ હતી તે મુજબ આવતા જાડે અને તે પછી જેમનું વર્ષ પૂરું થાય છે તે તમામને વિનંતિ છે કે તમારે તેવી યોજના ચાલુ રહી છો તેમ નહીં હોવાથી ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક રાખવા ઇચ્છનારાઓએ વાર્ષિક સંચાલન રૂ. ૧-૮-૦ માં એક થી એકલી આપવા વિનંતિ છે, વી. પી. કરવામાં આવશે નહિ. જેમના તરફથી સલામતને અંગે કાયોશને સુચના નહીં મળે તેમનું ‘પ્રેમધર્મ’ મોકલવાનું જખ કરવામાં આવશે. સલામત બચરવાપક ‘પ્રેમધર્મ’ કાર્યોધન-સારંગપુર ખડાવતાની વાડી, અમદાવાદને સરનામે મોકલવું.

ધર્મ પરિષદનું આયોજન કરનાર

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ

સંસ્થાનો ટુંક પરિચય — [સ્થાપના ઈ. સ. ૧૯૪૪.]

અમુખ્યાત્મ જ્ઞાનના અત્યંત સિદ્ધાન્તોનો અર્થ નારસો ભારતવત્સીઓને મળ્યો હોવા છતાં આને હિન્દીઓનો મોટો સમૃદ્ધ દીનદીન અને ઠંડાઈ બની રહ્યો છે. પ્રેમ, ત્યાગ અને સેવાના સિદ્ધાન્તો વ્યવહારમાં નહીં મુકવાથી આને આપણું અનેકવિધ પતન થઈ રહ્યું છે. આ પતનમાંથી સાચો ઉત્કર્ષ સાધી જીવનને મુક્ત, સમૃદ્ધ આત્મિક ભરપૂર બનાવવાનો માર્ગ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન મારાવી રહ્યું છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિ-વેતુ તત્ત્વજ્ઞાન માનવ ઇતિહાસમાં અનુદેહ છે. પ્રાચીન ઋષિમુનિઓએ ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો અનેકવિધ રીતે પ્રચાર કર્યો છે. ઉપનિષદોમાં વેદો બંધાર બંધો છે મનુષ્યમાંથી ઇશ્વર બનાવવાની વેદનામાં તાકાત બરી છે. આજની દુનિયાને વેદની ભરે જોઈ નથી. જ્યોતને અમૃતતત્ત્વ પાનાર હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન ને અપનાવ્યા સિવાય માનવ માત્રને સમૃદ્ધિ મળે છે શોધી અણ શોધી નહીં.

સંસ્થાનો ઉદ્દેશ

આ સંસ્થાની સ્થાપનાનો હેતુ ભારતની સંસ્કૃતિના ધર્મ અને જ્ઞાનના ઉત્તર સિદ્ધાન્તોનો સંદેશ ધેરધેર પહોંચાડવાનો છે. ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનને તેના સાચા વિદ્યાળ સ્વરૂપમાં ભારતવત્સીઓમાં ફેલાવી ઐતિહાસિક અને પારમર્થિક ઉન્નતિને માટે તે બાવનાઓને જીવનમાં ઉતારવા સક્ષમ થવાનો આ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ છે.

ભારતની મહાન આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ પ્રેમ, સેવા અને ત્યાગને આધારમાં મુકવાનું શીખવેલો વેદો વિદ્યાળ ધર્મ, જ્ઞાન ભક્તિ, તેમજ ધર્મ માર્ગનો સમન્વય સાધી નિર્મળને બળવાન બનાવવું તેનું અનુદેહ તત્ત્વજ્ઞાન સાચા સ્વરૂપમાં રજુ કરી માત્ર પ્રચાર જ નહીં પરંતુ માનવજીવનમાં તેને વ્યવહારમાં ઉતારવામાં સક્ષમ બનાવવાનું અને મનુષ્યને તેના જીવનમાં સર્વદેશીય ઉત્તર પ્રાપ્ત કરવાનું હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું એવું છે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન એન્ડેસે (Indian philosophy) હિન્દુસ્તાનના બધાજ ધર્મો જે હિન્દની ભૂમિમાં

ઉત્પન્ન થયા છે અને જે હિન્દી વિચારો, હિન્દી સંસ્કૃતિ તેમજ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનના પૂરક બળ સમાન છે, તે બધાજ ધર્મોનું સારતત્ત્વ તેના સાચા સ્વરૂપમાં રજુ કરી તેને વ્યવહારમાં ઉતારવાના કાર્યમાં સક્ષમ બનાવવા હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન સમિતિ ઈ. સ. ૧૯૪૪માં સ્થાપવામાં આવી છે.

સામાન્ય પ્રજાની ધર્મ જાગૃતની ભરપૂર અજ્ઞાનતા દૂર કરી ધર્મ અને જ્ઞાનને તેના સાચા સ્વરૂપમાં સમજાવી માત્ર પ્રચાર જ નહીં કરતા વ્યવહારમાં સક્ષમ બનાવવા સમિતિ તરફથી નીચે મુજબની કાર્યપ્રણાલી નક્કી કરવામાં આવી છે.

અસ્થાની કાર્યપ્રણાલી

ભારતની મહાન આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિ અને તેના અનુદેહ તત્ત્વજ્ઞાનને સમજાવવા માટે આધ્યાત્મિક પ્રવચનો કીર્તનો, વતીલાપ તેમજ પરિષદો મોટાંને તેમજ મહાપુરુષોની જનતાઓ ઉત્તરી તેમજ પ્રબોધિયાં મહાત્માઓ અને માનવધર્મને સાચા સ્વરૂપમાં પ્રજા સમક્ષ રજુ કરી વેદો પ્રચાર કરવા, સંત મહાત્માઓની શાક આપત્તિ તેમજ સ્મરણ કરવાં, વેદ, ઉપનિષદ, ગીતા, મહાભારત, રામાયણ, યોગવાસિષ્ઠ જેવા ભારતના અમુખ્ય ગ્રંથોના સંપ્રદેશ સાહિત્ય લેખકોના બનાવવા સરવા તરફથી સામર્થ્ય અને અન્ય પ્રકારનો પ્રસિદ્ધ કરવાં. સમાજમાં સરસા ધર્મરતનું ફાલે કરવા બાળમરિદો યાજ્ઞો, અનાથ આશ્રમો, તેમજ વિદ્યાર્થીમંડલો સંચાલન કરવું તેમજ લોકસંચાલની અન્ય પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા રાષ્ટ્રના નવ-વિધાનમાં શોભા આપવેલ તે સાથે સમાજ સેવા કાર્યો જેવાં કે ગરીબો માટે નિવસસ્થાન બાંધવા તેમજ પુસ્તકાલયો, વ્યાયામશાળાઓ અને પ્રતિષ્ઠા દાવા કરવી અને સંસ્થાના કેન્દ્રસ્થાન થવા પ્રયત્ન આશ્રમની સ્થાપના કરવાની શોધના સંચાલનમાં આવી છે.

- ૬૪ શીરખાણાલ કે ઝરેરી
૬૫ અનંતમાન સાહેબ પટેલ
૬૬ ડીપીમ શીરખા ટ્રેડરમિન
૬૭ ચંદુલાલ કસ્તુરજીવંદ સાહે
૬૮ ચંદુલાલ કસ્તુરજીવંદ સાહે
૬૯ મનમોહનદાસ કાથીદાસ
૧૦૦ મુરેશ રવન શામીજી
૧૦૧ વિવેકી ચવનુજ
૧૦૨ શીખનલાલ એ દલાલ
૧૦૩ શીખનલાલ સી. દલાલ
૧૦૪ લાલદાસ નમનદાસ રોશ
૧૦૫ કુરપાર હરસીની કું.
૧૦૬ કુરપાર હરસીની કું.
૧૦૭ કુરપાર હરસીની કું.
૧૦૮ કુરપાર હરસીની કું.
૧૦૯ લાલદાસ શીખનસીની કું.
૧૧૦ શામલ રવલ સામીવાલા
૧૧૧ મનમુખલાલ પ્રેમલ પારેખ
૧૧૨ સંમિતલાલ પ્રેમજીવંદ શીખવાલા
૧૧૩ ડો. એમ. ડી. વાઘીયાલા
૧૧૪ શ્રીમજીવનજીવનદાસ નાચનુજ
૧૧૫ છપ્પાભાઈ દરિયાઈ C/O એ આર. કંસાલા
૧૧૬ નાચનુજાલ કાંસાલાઈ
૧૧૭ મુરેશ-કાંસાલ નવશીખનદાસ
૧૧૮ સ્વીકાલ આજુવંદ રોસી
૧૧૯ ડો. એમ. અમરલાલની કું.
૧૨૦ ડો. દરેશજીવંદ સીખલાલ એન્ડકું.
૧૨૧ ડી. સી. અમરલાલ
૧૨૨ શામલ વેલલ એન્ડ કું.
૧૨૩ શામલ વેલલ એન્ડ કું.
૧૨૪ શામલ વેલલ એન્ડ કું.
૧૨૫ એસ. વિશ્વનાથ
૧૨૬ શીખસી ગુણવતી ડાહ્યાલાલ યાદ
૧૨૭ શીખતિ નિર્મળા વસા
૧૨૮ રોડ અબાલાલ હનનલાલ મહેલા
૧૨૯ એમ. આર. રામ. એન્ડ પાર્ટી
૧૩૦ એમ. આર. રામ. એન્ડ પાર્ટી
૧૩૧ એમ. આર. રામ. એન્ડ પાર્ટી
૧૩૨ એમ. આર. રામ. એન્ડ પાર્ટી
૧૩૩ બી. એમ. શામલાલ
૧૩૪ નર્મદાસ ૪૨ હનનજીવન અસ

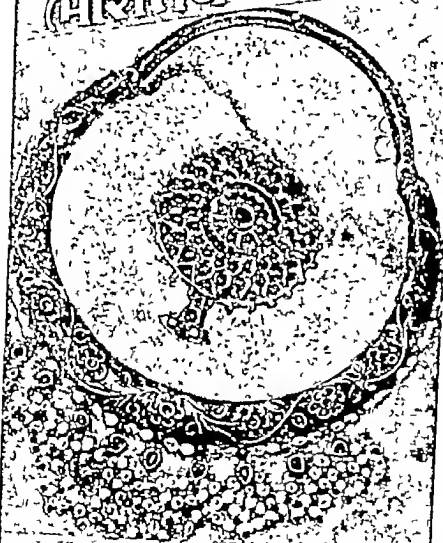
- ૧૩૫ વનેશ ૬ વનવજ ૬ મહેલા
૧૩૬ નમનદાસ દરિયાસ
૧૩૭ જુહાલાલ વેલલ
૧૩૮ શીખતિ અંબાભાઈ જુહાલાલ વેલલ
૧૩૯ યાદ કુરપારસ લલ્લુભાઈ
૧૪૦ બીરલાસ વેલલ
૧૪૧ રેવીદાસ બીરલાસ વેલલ
૧૪૨ દરિયાસ શામીદરદાસ આનંદ
૧૪૩ દરિયાસ શામીદર આનંદ
૧૪૪ દરિયાસ શામીદર આનંદ
૧૪૫ દરિયાસ શામીદર આનંદ
૧૪૬ દરિયાસ શામીદર આનંદ
૧૪૭ એસ. એ. પ. રામ
૧૪૮ નાચનલાલ મોહનલાલ
૧૪૯ નાચનલાલ મોહનલાલ
૧૫૦ દરિયાલાલ એમ. રોશી
૧૫૧ શામી બીરપ કાસ
૧૫૨ લલ્લુભાઈ જુહાલાલ આશીસવાલા
૧૫૩ ચંદુલાલ નમનદાસ મશાલાલા
૧૫૪ પુરસોત્તમ શામલ

સ્વાગત સુવર્ણોત્સવી સીરેક ફ. ૧૦૭

- ૧ શીખતિ નાચીસ બી. મુખજાઈ
૨ શીખ કાંતીના મુખજાઈ
૩ માલેશભાઈ રેવીદાસ મહન
૪ કુરપારભાઈ નમનદાસ મહન
૫ રોસીસન્ટ નમનદાસ
૬ વનેશ ૬ પામુજાઈ હનુસાઈ
૭ નાચનલાલ હરસીનદાસ
૮ છપ્પાભાઈ નરસીશામ મહેલા
૯ લાલદાસ રેવનલ શીખજા
૧૦ માલુલાલ શીખજાઈ
૧૧ મુખિયાજીવન રોડ
૧૨ શીખસી જલુલાલ
૧૩ શાંતિલાલ શામીરી
૧૪ લાલદાસ શીખરસી
૧૫ નરસી પામુ
૧૬ નરસી પામુ
૧૭ બીરનલ મેલલ
૧૮ હંસલાલ શીખરસી
૧૯ એમ. એસ. મુખજાઈ
૨૦ ચંદુલાલ નેશીશનદાસ

- ૨૧ ચંદુલાલ નેશીશનદાસ
૨૨ નાનલ એમ. કું.
૨૩ હરજીવંદ વિશ્વનલ કું.
૨૪ હરજીવંદ વિશ્વનલ કું.
૨૫ નાનજીવંદ મેલલ
૨૬ શામલ રેવનલાલ કું.
૨૭ શામલ માલુસીની કું.
૨૮ હનનસી શામસીની કું.
૨૯ લીલાપર શીરજી
૩૦ વિશ્વનલ નીનપાલ
૩૧ પદમસી નરસી
૩૨ લાલદાસ કું.નરજી
૩૩ શીખલાલ હનનલાલ શીખરવાલ
૩૪ શીખલાલ હનનલાલ શીખરવાલ
૩૫ બી. ડી. વિવેકી
૩૬ જુનીભાઈ ડી. પટેલ
૩૭ મજીલાલ મોહનલાલ
૩૮ સી. ડી. યાદ,
૩૯ સી. ડી. યાદ
૪૦ સી. રમણીશ મોર એન્ડ
ડો. એમ. બી. મોર
૪૧ માલુભાઈ પટેલ
૪૨ મનમુખલાલ ભાવજી
૪૩ હનનજીવન સીખજી રોશ
૪૪ લશ્મીજીવંદ નીશીશનદાસ શરીરી
૪૫ આઈદાસ જુહાલાલ અશીશજી
૪૬ ડો. પ્રવીણજીવંદ વજીવ
૪૭ એમ. આર. ડાહ્યાલાલ જંડેલા
૪૮ હનનજીવન રેવનલાલ પરીખ
૪૯ મનનલાલ એ પારેખ
૫૦ શીખલાલ એ પારેખ
૫૧ એમ. એન્ડ. શીખી સીખીશ
ઈન્ડરપાટ
૫૨ મનનીલાલ ભાવજી
૫૩ ડાહ્યાલાલભાઈ C/O
શાંતિલાલ ભાવજી
૫૪ રોડ માલનલાલ એન્ડ લાલ
૫૫ રોડ જુનીલાલ મનનલાલ
૫૬ પામુજાલાલ પાનજીવંદ
૫૭ લશ્મીજીવંદ કુરસીદાસ
૫૮ માલનલાલ કુરસીદાસ
૫૯ ડો. નાચનલાલ બી. રોડ

ભારતિય અક્ષરો

નાનુભાઈ
કવેરીયા

ધર્મપરિષદના બીજા અધિવેશનના મંત્રપર, સુંબઈ.

ઉપરના ચિત્રમાં સીમતી લીધાતી મુનશી મહા મુખ્યકારીશાલ નરહા, પૂ. મી. અદામલાલ, પ્રા. હાવર, બી. રમેન્દ્રનાથ સેન, પતિ મી રમેન્દ્રચંદ, સ્વામી મી કુલચાનકાલ વગેરે બેઠેલ છે.

બી હેદરનાથલ, રામકૃષ્ણરી પ્રજાલતી રાજે, મી. રમેન્દ્રનાથ મુનશી, સર રામકૃષ્ણ તથા મહા મી. રામચંદ્રનાથ મુખરજી.

મારા માન-પિતા બન્ને હયા બાંધાનાં અને તન્નુ-
રસ્ત હતાં અને એમણે એ સરીર બન્ને એવી એક
પણ એવ પારી નહોતી. સાદાં, મહેનગુ, પ્રમાણિત અને
દયારથી ડરીને આસે એવાં હતાં.

અને એમનાં બાળકો પણ, સારી રહેણી કરણી
વાળા અને ઉચ્ચ વિચારવળાં વર્ણએ એ માટે એમણે
બહુ ખ્યાન આપેલું. અમારામાં શુભ વિચારો આપિ-
આપ વિહારે એવું શિક્ષણ એ આપતાં. એ ઉપર
આશ્રયદર્શન કરવા જેવું તો અમારામાં
શુ દોષ પણ નહોતો. જ્યારે થયું ત્યારે
આત્મા સંસારમાં અમારે શું પસંદ કરવું એને માટે
મોડું જેવ અમારી સમક્ષ માતાપિતાની જ કેળવણીને
પ્રતાપે પડેલું અને નેણું.

માતાના પ્રેમ અને સંભાળ તો જ્યારે માગીએ
ત્યારે મળતા, પણ પિતા પાસે જતા જતા સંકાય જતા.
પિતાજી એ તેમ છતાં ને અત્ર વેતર કરવાની એ
પારીથી તેથી વેતર અને આનંદ આપતું થઈ ગયું.
અમારામાં અને અવિખના આપાર પદમાં, એ એવે
નિતે બહુ કારણો હોય છે. અહ્યાંકિતપણું, રૂઝરૂઝ અને
વેવેરી સ્વભાવ પણ પિતાજી પાસેથી અને મળ્યાં છે.

ધોમાં હાથપારથી હું પરતો બગીચો સારો રખતા
શીખો તે પ્રતાપ પણ પિતાજીના, માતા-પૃથ્વી સાથે
મારો સહવાસ એમણે વધારી આપેલો.

મારી માતાને બધાં મળતે ૧૪ બાંકુ હતા એટલે
મામાઓની સાથે રળ દોષ ત્યારે હું ખેતરોમાં કામ
કરવા જતો. સમુદ્ધમાં કામ કરવાની એવ અને ચિસ્ત
મને ત્યાંથી મળ્યા. ગામમાંનું સહિ સૌન્દર્ય અને ત્યારથી
અમવા લાગ્યું છે.

દાકતરી પદમાં ને સમજાવ અને મનુષ્ય બહુ
તરફ લાગણીની જરૂર છે તે ખેતરોમાં કામ કરેલું તેથી
મને સહેલપથી આવડી ગઈ.

રોગાળા ફરીઓના બાદ સંખે છતાં ડાક અને
ધીકારગુ નથી કે હું ડાકને ધીકારતો નથી. અને એક
બીજા પ્રત્યે પ્રેમ અને આદર ભાવથી નેહએ છીએ.

મારા અને સોહ વચ્ચેના પ્રેમ સંબંધનું બીજું
કારણ મારો વિદ્યમનો અભ્યાસ છે.

દયદાન, રસાયણને અને તે વખતે એ વિદ્યાએ
“મન અને નીતિની વિદ્યાએ” કહેતા. તે વિદ્યાએ
મારા અભ્યાસે અને કામગીરીને બનાવેલી.

સંજોગોએ મારો સ્વભાવ પ્રવામાં બહુ આગળ
પડતો ભાગ લીધો છે.

ધણે શોધનાં અને બહુ વાર જણેલી પણ એ કીડ
ધણું. અનિશ્ચિત ખેત વખતે આપણી શક્તિએને પૂરેપૂરી
ખીલવા કરવાની જરૂર પડે છે.

ધીરજ, મીન, સમાધાન વગેરે સાન્ત શુણે એ
દરમિયાન ખીલવાના પ્રયાસ, પણ નિયંત્રણ ભાગી
પડે તો નિરાશવાદી થઈ જતામ છે, એની અને ખજર
હતી. હું નિરાશ વાદી ન થયો. ઇચ્છા શક્તિ પ્રયત્ન
હતી નિયંત્રણ જઈ થઈ ગયું. સખ્ત કામનું સાદું
પરિણામ આવે છે, એનો અને વિશ્વાસ હતો.

તે વખતની તોષિપોથીમાં મેં સખ્ત છે કે જ્યાં,
હવે ને કર્તવ્ય કામે જાળવવાનું છે તે આને જાળવને.
અને છતાં મેં એ નથી જાળવ્યું. આ કારણે કારણ
શુ કહી કામગીરી જવાબ આપવાનો દોષ ત્યારે
આપું નહિ, કામને મળવા જવાની જરૂર દોષ ત્યારે
જડુ નહીં, કામ નિયંત્રણ જાળવનો દોષ ત્યારે
આજસ આવે.

કર્તવ્ય કરતાં કામ માની લીધેલા વિશ્વાસ તરફ
વધારે વખત જાળ આપું શુ કારણે વડમવર્ધ કર્તવ્ય
વિષે મોખતાં ખરું કહે છે કે-“મનવાન” એવા
સોદા છે કે જ્યારે તારી કામ સદાકાળ એમની તરફ
રહે છે એ પૂજાનીએ જરૂર નથી. નેઓ આંખો
માંથીને તમા કામ કરે છે અને છતાં જાણતા નથી.”

હું એવા કર્તવ્યનિષ્ઠ થોડોને અભ્યો છું. અને
પૃથ્વીની કુદરુપતા એવાથી છે એમ સમજું છું.

આજસ નકામું છે. સમજતો તો સફળતામ કરવો
નેહએ. હાથમાં આવેલી તક ફરી ફરીને પાછી આવડી
નથી, જ્યાં કામ કરે કરવું, કામ ને કરે છે તે
ખેતર પુન્યનો અધીકારી છે. “શુભરમ શીખ” આમાં
કર્તવ્ય કરતાંએ કામ વધારે ભાવ રહેલો છે.
સ્વાધર્મ-પ્રેમધર્મ છે ત્યાં અત્રા મનુની મારફ
વિદ્યાજ અને છે.

પ્રેમધર્મ તબુરીતે ખીસે (૧) જાળવવાના
સંખેમાં આવું (૨) એમનાં સખ્તનું જાળવન
કરવું-એમની પ્રમથલો અને આદા નિરાશાનો જોરી
અને (૩) એમની રિશ્તિમાં આપણે દોષએ તો કું

વાને એ મનમાં સમજવાની સહિત કળવવી, એમનાં સુખદુઃખમાં ખરા મનથી ભાગીદાર થવું.

દરેકને જીવવાની અને સુખી થવાની ઉમેદ હોય છે. પોતપોતાની મનોકામનાઓ, સિદ્ધિ વાચ એમ સૌ કોઈ ઇચ્છે છે. દરેકને કંઈ મહત્વાકાંક્ષા હોય છે. આ માનવી માનવી વચ્ચેની સમાનતા છે. ખાખાં હું ખીજને મદદ કરું તો ખીજાં મને મદદ કરે, આખાં અભિમાન કે “મેટા છીએ તે પરાધિકાર ન કરીએ તો તા કામના” એવા કોઈ ખ્યાલ કરવાથી બાજી જાય છે. ક્ષતિ કે મતેલી મેટા-કમી મેટા આજ દરેક કરી શકે સેવાભાવથી અને પ્રેમથી સમાનપણે બીજાને આપણે ઉપયોગી થવું જોઈએ.

દાકતર ઉપરાત વેદક પાઠશાળાઓના શિક્ષકનું કામ પણ એ જ છે. જે વિષય શીખવવાનો હોય તેનો અભ્યાસ તો હું ઠીક ઠીક કરતો પણ વિદ્યાર્થીઓ સુધે મારો સંબંધ ઉત્તમ રીતે કળવવામાં હું પછાત પડેલો છું તે મારે કળવ કરવું જોઈએ.

આજસુ વિદ્યાર્થીઓની હું ઘણા કામગીરી નાખતો અને પોતાને પણ બાળું છું એવા દેશ કરનારને તો મશ્કરીમાં ઉઘાડીને હું સીધા કરતો.

અમારા એક-પ્રેરિયરે જાણી નેહીને એક અમારા સહાધ્યાયીને પુછેલું કે મી. રમીય, પેલા દરેકને શો રામ એ કહી દેતા ?

મી. રમીય બોલ્યા કે સાહેબ ! હમણાં છુપી એનો રામ થક હતાં પણ હું ઠીકઠીર છું કે આ પછે હું જૂલી ગયો છું.

પ્રેરિયરે કહ્યું, મને આપની દવા આવે છે પરંતુ એમે તો કોઈ એ રામ હજી પારખી રાખ્યા નથી. આવા યુવાન પ્રતાપે મારે પણ કેટલાંકે કટક્ત વચનોથી વિદ્યાર્થીઓને સુધારવા પડતા. ચોકીપુડા, દેહ શક્તિ અને પવિત્ર અને સાતવાડી વૈદ્યનો દેશ કરતા વિદ્યાર્થીઓને ઉપાસા પાડવાના મસ્તી પાસે પડ્યા છતાંને હતા.

પરંતુ માત્ર અસાધ્યતાને જ કારણે વિદ્યાર્થીઓ ઉપર નાકબની સખત ટીકા કરી મેસીએ તો એને ખોટું લાગે છે અને મનમાં યુરને મારે વિરોધ રહે છે. શિક્ષકોએ ખોટા રાખવી જોઈએ એવી ખોટાશ મારામાં નેહી એનો હવે મને શોક થાય છે મારા હાથ નીચે બહુતા પછા વિદ્યાર્થીઓનાં યુગાં કંઈક મેં વિનાશકરણ વેદના આપી છે. એનું મને હું ખવાય છે.

મારામાં મેટા અવગુણ સંપ્રદાયોરીતો હતો. અખખીયુરનો અવગુણ એવો સમાજ વિરોધી ગણાય તેવાજ સંપ્રદાયોરી કે ભોળાપણનો અવગુણ અણુતરવા જોઈએ.

બોર્ડિંગમાં રહેતો ત્યારે બીજા વિદ્યાર્થીઓના ભેદવા ઉણથી લાગતો અને પછી નકામી ચોપડીઓના દગલા કરવાની રેવ પડી. એ તો હજી સુધી પણ ચાલુ છે. એમાંની મણી તો મેં વાચી નથી. પણ દાનત એથી કે હું વિદ્યાર કહેવાઈ, મણા વિષયનું કંઈકે કંઈક જાણું છું એમ લોકો બલે માનતા.

પણ હવે મને લાગે છે અને જીવને મને શીખવ્યું છે કે જદુ કામોમાં શ્રામાં મારવા કરતાં એક કે મે કામજન કામમાં લેવાં અને તે સારી રીતે પાર પાડવાં.

આરા મ, સા ન્તિ, ધ મ રા મિ મૂ ખ તા તથા ઉપાસના અને પ્રાર્થનાનો સમય રહેવો જોઈએ. કાઝી જમાખમી અને કેમ્પોણથી લેવા કાંઈ જમડે છે. સ્વાર્થત્યાગથી લોકલેવા કરવાને આર્નલ જુરો ન છે અને તમે જમાં એ આનંદ છુટો એમ હું ઈચ્છું છું.

તમામ ઉત્તમ હોય તે સમાજને અપહુ કરો. એથી રચનામાં કામ થાય છે. આપનાર અને લેનાર બન્ને બન્ય છે.

પરમાર્થિક જીવન જીવાનીમાંથી જ રાક કરે. પછીથી મેણું વર્ધનને અને કામથી લાભ ન નથી મળે. જીવનનો ઉત્તમ ભાગ સ્વાર્થપરામણતામાં જરી તો સેવાને મટે વખતે તમામમાં સહિત ન નહી રહે!

કાનમાં પહુ વિશ્વંય કરી તો ખન તમારા કામમાં મારી જઈ રહેઈ.

મારા જેવી જમીયો બનવાવાની ધૂન તો બહુ દાકતરોમાં હોય છે.

એથી ધંધામાં એકમાર્ગી થતો હું જવ્યો છું. ખુશી હવા અને કસરતનો લાભ મળ્યો છે. બેદલા ઉઠાની રેવ પડી છે અને મોટી લંબ આવે છે.

જમીયામાં કામ કરતાં હું શીખ્યો છું કે જે કામ કરવું તે વિચાર પૂર્વક અને કુશળતાથી કરવું હોય છોડ કે બીજા વખતસર વાવવામાં આજસ કરીએ તો જમી મહેનત નિષ્ફળ જાય છે અને જમીયાનું સૌન્દર્ય જમડે છે. એવુંજ જીવનમાં છે.

જામમાં જ્યારે જ્યારે સોમથી છોડને મેં ઠંડી ઠાકીને પસે પાસે વાળ્યા છે ત્યારે એકેકે સારો લેખો નથી. પણ ચોઈ પસદ કરેલાં સુખ અને રસો વાળાં કુલકેલ આપે આપે અને છુટી છુટી જમા-

એએ વાળા છે, ત્યારે એમણે પણ જાણે મારી ઉપકાર માન્યો છે અને હું પણ એમનું સૌન્દર્ય જોઈને મુખી થયો છું.

જીવનમાં પણ જાજ પ્રમાણે સમય રાખીને ઘણું પણ સાફ કરવું જરૂર છે નહીં જોતાં પરોપકારનાં કામના શુષ્ક જવાબ અને પ્રતિબંધની ફરકાર ન કરતા અંતઃકરણના સંતોષને અથવા પ્રભુ પ્રોત્સાહને ખ્યાલમાં રાખીને.

વહા વસ્થામાં પણ જીવન પણ શીખવે છે મિત્રોને કે સખાને જુદું કામ ન દેખાડવું. પરાધર્મી જુદું ધર્મ કરતાં પોતાનું કામ પોતાની મેજે જ કરી શેવું.

પડપણમાં મિથ્યાભિમાન ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી ચેતતા રહેવું અને નકામી ચિંતાઓ ન કરવી નજીની બાજુએને જણાવી દેવી અદ્યત્ન આપ્યા હશે છે તે એવું પણ ગુસ્સાન કારક છે.

એક ડોસો, બનીકનીને મારી પાસે આવ્યો. એ કહે ઘાતર મારી ઉપર શું કરી? મેં કહ્યું કે ૮૦ ડોસો કહે ખોડા ૮૦મું તો હજી આવતે બાકામાં એ સુસી બીને ડોસો ૬૦ વધેના હશે. એ કહે ઘાતર મારી છાતી તપાસો મેં તપાસીને કહ્યું કશું હજી પડ્યું ન ઉપરથી જરા છે તે મદી જરો પણ ડોસો કહે આ સારથીમાંની પછી મારે ક્યાં મુખી પડેલાં કરેલાં.

પ ક પ જુ માં મારી મુશી ન ત હું ઘાતર દોવાયો સરીર અને મનનાં વાતો જાણુ છું મેં છે. ધણાની સાથે મારે સમભાવ રાખવાનો ઠેજા કરવો પડે છે. કેટલાક મારા ઠેજા જેવા હોવા છતાં મારા સંજોગવીઆ થવા આવે છે તે હું કારે “ઘોરકર” કહીને બોલાવે છે.

અનુભવ જાન તો બધું છે પણ કદાપણ હજી મારામાં પૂરેપૂરું આવ્યું નથી.

મનુષ્ય એટલે ત્રણે જગતી અને ત્રણે જાગત. હું જુદાં ધર્મો છતાં મારામાં જગતીપણ અને જાગત પણ જન છે આખી જગતી મેં જગતી ને સુધારવામાં અને જાગત ને જગતવામાં મારો, પણ હજી પૂરેપૂરો જાણ્યો નથી ક્યાંના જગ તો સારાં માણાં આપણે જોતરવાં જ પડે છે.

આમ છતાં ધણી મનોજવાઓ પછી અતઃકરણમાં મને સંતોષ મળે છે.

પરંતુ હું કદાં જાનપ્રવચન સેવા કે સંસ્થાની કાના રાજ નથી મારે કારખાના કે અગતરોની પ્રતિષ્ઠા કર નથી થવું.

પ્રવૃત્તિના ત્રાસ અને ખર્ચ છે, જીવનનો છેલ્લો અંક જાનજોગ કરતા કમજોમથી સમાપ્ત થાય એ હું ઇચ્છું છું.

મનુષ્ય જીવનનો ઉદ્દેશ માત્ર જાન હોત તો તો આમારામાંથી મણખરા કપારનાં ચે પાસ મધ ગયા હોત.

ઝીણી ઝીણી જાળોના ઘટ્ટી ચીકણ કપો કરે છે તેનાથી પણ હું ચેતવો રહ્યો છું. મારે કદાં હાવની સમ્યા ધં અને નિ આ ધ સ પ જ જોઈએ છે.

મનુષ્ય મારો હું માન્યો હતો એટલું મારે મારે કહેવાય તો જાય છે.

કાકો રહું ત્યાં મુખી થી છે પણ રોડ કાકો ન થઈ જઈ એટલી સબળા હું રાખી રહ્યો છું.

દોરો મેં મણા ક્યાં છે અને પચાતાપના પ્રસંગો પણ કદાં જોઈ ગયા નથી છતાં મનુષ્ય અવતરમાં આવવા મારે હું અભિમાન ધરાવું છું. અને હજી બોધ મજબૂજ કરવાનો છે એ વાતથી મને જીરસો રહે છે.

છટ્ટા! તંદુરસ્તી સારી રહે અને દિવસ જીવન જાય તો બાકામાંના કદાં આપણી આજગ ગુચ્છ છે સોમો મરકરી કરે તો છા કરતા હ કરતા નથી. ધીરજથી પ્રજ્ઞાત ધર્મ જાણ્યો જ.

જમીયા, ખાણી, પીણી, ઓ અને કુટુંબ કમીયા સાથેના જોગ વિધાસ સારા છે.

પણ વધારે સાફ તો જોડાતમાં ખ્યાન અને મનન થી ને સુખ થાય છે તે છે. જીવનમાં ખ્યાન અને મનનથી ને આત્મ સમ્પાદકર અને જાન મળ્યાં છે તે મરજી પછી પણ આપણી સાથે આવશે.

જીવને મને શીખવ્યું છે કે અવતર સેવા જેવો હતો.

આ રજુએતમાં ઘૂમી જેણે જીત મેળવી છે તેને ધન્ય છે. રેનીસને આપણને નિમજ્જન જોતવા સમય આપી છે; એણે કહ્યું છે કે - “પ્રપ્ત કરો, શોધો અને સિદ્ધિ ના મેળવો ત્યાં મુખી તપસી નહીં.”

જુદાં જોગ મોસર પણ કદી ગમે છે કે:-

“વાત્રો” મામ્યો આમ્ય! મામો આમ્ય!

હિસકે પશુએને કાંઈનો રહેને, તીથે રજા ખ્યાનમાં રાખી માત્ર જૂપનો નહીં! પ્રવૃત્તો ઉપકાર માન્યો કરને.

વિષય વાચનમાં કસાઈત નહીં. તારો અંતરમાં મને દોરો! અવ કર વાત સમ્યો જવ.”

ડૉ. દરિપ્રસાદ દેસાઈ

ધર્મનો મર્મ

લેખિકા.
શ્રી. મહાસતિ ઉજ્જવળકુમારી

આપણી આ સર્વધર્મ પરિષદ ભારતવર્ષના ઉત્કર્ષનું પ્રતીક છે. આવી પરિષદો સત્યા ધાર્મિક માણસોના મનને પ્રોત્સાહન કરણ બને છે. અન્ય દેશોમાં મુઘાં વર્ષોથી આવી પરિષદો ભરાયા કરે છે. એવી દેશીક પરિષદોમાં આપણા દેશના આર્થધર્મોના પ્રતિનિધિઓએ ત્યાં હાજરી આપી આર્થધર્મોના નાદ યુન્મતો કરશે એટલું જ નહિ પણ આશોવર્ત-ભારત-વર્ષ પ્રયે વિદેશીઓના હૃદયમાં મનભર્યું સ્થાન મેળવેલું. આપણા દેશમાં, તો આવી પરિષદો જવધેજ ભરાય છે સર્વધર્મ પરિષદનું આ માત્ર બીજુંજ અધિવેશન ભરાય છે એ આપણા માટે કુ.ખનો વિષય હોવા છતાં, બહુ મોઢા પણ આપણે ભૂત થયા છોએ એથી જરૂર આનંદ પણ થાય છે. અન્ય વિવિધ વિષયોની પરિષદો કરતા આ સર્વધર્મ પરિષદનું એક બેટું મહત્ત્વ છે. કારણ કે આ પરિષદ અન્ય સર્વ વિષયોની પરિષદોને સ્વર્ના મારક પ્રભાવ તથા પ્રેરણા આપનાર છે.

આપણા દેશનો પાશો ધર્મ છે આપણી સુરક્ષિત નું મૂળ ધર્મ છે તેમજ આપણી સર્વ પ્રવૃત્તિઓનું કેન્દ્ર પણ ધર્મજ છે. આપણા આધારભૂત અને કેન્દ્રસ્વરૂપ ધર્મને વસ્તવિક સ્વરૂપમાં પ્રગટ કરવા માટે અને તેના ઉપર ભરો અથેય અધ-શક્તિ, સમપ્રશિક્ષિતા, તથા ક્રિયાક્રિયાનાં ભર્ગા-સંખરનાં સ્તરોને ફર કરવા માટે આ ને પ્રયાસ થઈ રહ્યો છે તે ખરેખર સ્તુત્ય છે અને તેના સચોળકો સાચા અભિનંદને પાત્ર છે.

આજના નૂતન વિચારવાદી નરુવકો ધર્મનું નામ સાંભળતાજ ઠેકઠી કરતાં મોલી ઉઠે છે- “અરે, મરણુ તોય કઈ પડેલા એ ધર્મને ઓહસીબન (Oxytocin) આપી છૂવેતા રાખવા બ્ધર્મ રક્ષા કાં મારો છો.” આધિકૃતિવાદીઓ ધર્મનો મર્મ ન સમજી શકવાથી તેમના માટે ધર્મ જરૂર ઉપક્રાસનો વિષ્ય બને છે.

કોઈ વેદ-પુરાન-કુરાન-કે જાજબસ ગોળી જવામા નહિય કરી લેવામાં ધર્મ માને છે. કોઈ નમાજ, પૂજા, પ્રાર્થનાને ધર્મ સમજે છે, કોઈ ચોટી, ઘડી મુતિ વા મુકપતિને ધર્મનું ચિહ્ન દેખાડે છે, કોઈ કથમા, ગાયત્રી

કે ટાન્-આશાઓના પાઠમાં ધર્મ સમાયેલો સમજે છે. આવી રીતે ધર્મનો અર્થ કોઈ કંઈ અને કોઈ કંઈ સમજે છે, પણ ધર્મના ખરા અર્થને સમજતા નથી. ખાસી શાસ્ત્રો રી જવાથી કે પુસ્તકો પઢવાથી કંઈ ધાર્મિકતા આવતી નથી. ધાર્મિકતા તો એક સાહજિક અને અંતર્યુખ રૂતિ છે. ધર્મ એ ખાલી માહિતી નથી પણ કેળવણી (Cultivation) છે. મેડાને ને રીતે પધોડીને તૈયાર કરવામાં આવે છે, લેખાને જેમ પાણી ખપાય છે, ચામડાને ને રીતે યુવાણુ બનાવાય છે, લોહને જેમ ટુંપીને કેળવાય છે તેવીજ રીતે ધરીર અને ચિત્તવૃત્તિને કેળવવી, સંસ્કારવી તેનું જ નામ ધર્મ છે. અંગ્રેજી શબ્દ Cultivation નો અર્થજ એ છે અંગ્રેજી Religion શબ્દ ધર્મના વાસ્તાવિક મર્મનો ખ્યાલ આપેલો નથી. જો કે, કં ભાષાભાષી નથી પણ મને આમ લાગે છે.

પત્થર જેવા કંઈ જાનેલા હૃદયને કેળવીને કામગ બનાવવું, મનને કેળવીને નિર્વિકાર બનાવવું, ચિત્તને કેળવીને નિર્મળ બનાવવું, છમ અને કાનને કેળવીને નિર્મલક વાલો બધવા પર્તનકા અને અહમપ્રદંશા આધા કરવાથી અને સાંભળવાથી યુક્ત બનાવવા, સ રી ર ને કેળવીને અ ના સ કત કમયોગમાં પ્રવૃત કરવું એનું જ નામ ધર્મ છે અને આ કેળવણીની ક્રિયાઓ એટલે ધાર્મિક ક્રિયાઓ.

તત્ત્વજ્ઞાન અંગે ને કંઈ પણ ન બાણતા હોય છતાં અભ્યન્ત ધાર્મિક જીવન મળતા હોય એવા માણસો

ધર્મ માણસનો વિકાસ કરે છે, બ્યલે સાંપ્ર-દાયિકતાથી માણસ દિવસે દિવસે સંકુચિત થતો બધ છે અને પેતાના ચારિત્ર્યને અિલવી રાહતો નથી. માનવતાને પઢતી બધાયે છે તેજ સાચો ધર્મ; એ વસ્તુને સર્વધર્મ પરિષદના તાલેતરના મુંબઈમાં બાશ-ધેલ અધિવેશન અંગેના લેખમાં મહાસતી ઉજ્જવળ કુમારીએ આપેલ વક્તવ્યમાં સિદ્ધ કરી છે. આલે ધર્મનો મર્મ જ્ઞાતા પુરુષોએ જનતાને બતાવવો જરૂરી છે.

ખાલી શાસ્ત્રો રી જવાથી કે પુસ્તકો પઢવાથી કાંઈ ધાર્મિકતા આવતી નથી.

આપણા જોવામાં આવે છે, ત્યારે બીજા તરફ સર્વ ધર્મશ્રદ્ધાને પી જવા છતાં ધર્મવિમુખ માણસો પણ આપણે અનેકાની સંખ્યામાં જોઈએ છીએ. જેમ કેજળ પાકતાંજાનાં પુસ્તકો વાંચવાથી રસોઈ બનતલા આપણી જતી નથી, તરવણ રાત્રી આપણાં પુસ્તકો વાંચવાથીજ કાંઈ ખરો તરવેરો જતી શકતો નથી, સળંગરી Sengh ના શાસ્ત્રો વાંચીનેજ કાંઈ સળંગ (Sengh) થતો નથી તેથી જ રીતે ધર્મશ્રદ્ધા વાંચવા માત્રથી કાંઈ ધાર્મિકતા આપી જતી નથી. શ્રદ્ધાના વાચન વડે છુદ્ધિની પ્રકૃતિશક્તિને જરૂર રહેત મળે છે. પણ ધાર્મિકતા મેળવવા માટે તો ઇચ્છાશક્તિ (will power) મેળવવાની હોય છે, અથવા તો સુચમન (self control) મેળવવાની હોય છે. આ ઇચ્છાશક્તિ અગર તો વૈરાગ્ય શક્તિ અને સ્વચ્છ મનરેશીજી પોતાય છે. વૈરાગ્ય શક્તિ સત્સંગને જે વાચન વડે કે માંજી ક્રિયા વડે પોષણ ન મળે તે વાચન કે ક્રિયા વડે પાશ્વિક અને કલનેન પોષણ મળે છે. બાણવું એ ધર્મ નથી પણ છુદ્ધવું ધર્મ છે. આપણે ભણેલા, સાંભળેલા વાચનો કે વિચારો સત્યસિદ્ધિતિને અમલમાં ચડવા એજ ધર્મનું સત્ય સ્વરૂપ છે.

સામાજિક, ધર્મ, હોમ, પૂજા પ્રાર્થના, નમાઝ કે સંખ્યાઓને તે બાજુ ક્રિયાઓ કરવા છતાં જો આપણા મન મેલાં હશે તો આપણે ક્યારેય પણ ધર્મ પામી શકવાના નથી. આપણાં હૃદય કોંબાનીથી સળંગી રક્ષા હોય આપણામાં કપટનો ધૂમોડો છવાઈ રહેલો હોય, છપોની આગ જળી રહી હોય, લાલચનું ભૂત ધર કરો બેડું હોય, દુઃસ્વનાતરનો રાક્ષસ દિલનો રાજા જતી બોડો હોય, એ જધાર્મી જ્યારે કાંઈ એકે એકો થાય અગર નાથી જાય ત્યારે જ આપણી ધર્મ તરફ આંખે હ્રમ આમુ કઈએ એમ સમજી શકાય. ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવાં છતાં પણ જો આપણા અંતરમાંથી વિષમ-ક્રામ એકો નહીં થયો હોય, ઈર્ષ્યા, અરોમ્મલ, કામકોષ, મોહ અને લોભ પ્રધાના હોય, તો જરૂર સમજવું કે આપણા વડે કરતી એ તમામ ધાર્મિક ક્રિયાઓ ધર્મરૂપ નથી પણ ધર્મભાસ રૂપ છે, ધર્મ છંદી અંતરની કાંતિનું નામ છે. ધર્મ બ્યક્તિત્વના વિકાસમાં રહેલો છે.

અર્થસા—સત્યાદીના હૃદય વગદની ક્રિયાઓ નકામી છે. નવો નિષ્કામીઓ નિષ્કામે જોસતાની સાથેજ

એકઠો નાંક લખી શકે એ વાત તો તદ્દન સાચી છે. એ તો પ્રથમ ચિંટીજી દોરશે. એ બસે પેન બસાય ત્યાં સુધી લીટી દોરતાં થાક ન થાય; પણ જો તેની નજર એકઠા તરફ હશે તો જરૂર લીટીમાંથી એકઠો નીકળવાનો અને જો તેની નજર એકઠા તરફ નહીં હોય તો બંધેને તે જો સુધી લીટા તાવવાન કરે અને પેના બસવાન કરે, પણ ક્યારેય એકઠો નહિ કાઢી શકે કહેવાનો આશય એ છે કે હૃદય પૂર્વકનીજ ક્રિયાઓ સાચક થાય છે. હૃદય વગરની ક્રિયાઓ નિષ્ફલ નકામી છે એટલેજ નહિ પણ કેટલીક વાર તો તે ક્રિયાઓ બાર છુટ, કાની કતી અને મિથ્યાભિમાનનું કારણ થઈ પડે છે.

આંખ સમીપ જવાથી કઠી દુર થાય છે, પાણીથી તરસ છાત થાય છે, વાયુથી ખિન પ્રકૃતિ પણ ખીસે છે. અમથી છુપ મટે છે અને ગુમાવેલું મળ પામું મળે છે, આકાશ જળ્યા આપે છે અને તાજાં રાખે છે, આ પાંચેય તત્વો પોતપોતાના ગુણો મુજબ પોતાના ધર્મો ભળવે છે તેજ પ્રમાણે ધર્મનો ગુણ શાંતિ અને આનંદ છે, તેની પ્રાપ્તિ ધર્મોપાધાને જરૂર થાય છે. દરેક ધાર્મિકપ્રવૃત્તિ એકા વધતાં અંશે શાંતિ અને આનંદમાં વધે કરતી હોય તો જ તેને ધર્મ પ્રવૃત્તિ સમજવી.

સાચી ધાર્મિક બ્યક્તિમાં આનંદનો સાગર ઉભરતો હોય છે, કુળ કે ચિત્તાનું ત્યાં નામ હોતું નથી, જાય કે નિશાઠ તેને સ્પર્શી પણ શક્તા નથી. કાંઈ પણ પ્રયોજનો તેને લાગવાથી શક્તાં નથી, ગમે તેવા વિષય પ્રસંગમાં પણ તેને આવેશ આવતો નથી દરેક સમયે તેનો આનંદ અખટ અને અવિરત રક્ષા કરે છે તેની પાસે જેસવા માત્રથીજ બીજાંઓને પણ આનંદ મળે છે તેના સાનિધ્ય માત્રથીજ માણસનાં બધાં અને ચિંતા અદ્યત્થ થાય છે. તેનો સદ્વાસ વેરમુક્ત બનાવે છે. આવું જેના સમાગમથી અનુભવાય તેનેજ ખરો ધાર્મિક પુણ કહી શકાય, પછી બંધેને તે ગમે તે ધર્મનો હોય, ગમે તે રેશ કે ભક્તિનો હોય! શ્રદ્ધાને જોઈ સૌ કેમનું હૃદય પુષ્ટિત થાય, પુષ્પ પાસેથી સૌ કાંઈને મુશ્મલ મળે તેજરીતે ધર્મભાના સમાગમની મુલાકાતોને શાંતિ આપે.

કેટલાક લોકો પચ, સપ્રદાય કે વાતેજ ધર્મ માની લે છે, પણ ખરી રીતે પચ કે સપ્રદાય એ ધર્મના

જાણ છેવેર છે. ધર્મ એ આત્મા સમાન છે ત્યારે પંથ કે સંપ્રદાય તેના શરીર સમાન છે. શરીરમાંથી આત્મા નીકળી જાય છે ત્યારે શરીરને વહેધારી વહેલી તકે બાળક નાખતું નોંધ્યો. નહિ તો તે આત્મા રહીત રહે કુર્ચ અને બીમારી ફેલાવે છે. એજ પ્રમાણે ને વાકા, પંથ કે સંપ્રદાયમાંથી ધર્મતત્ત્વ આપ્યું અથવા તે પંથ કે સંપ્રદાય માનવ સમાજમાં સડો પેદા કરનારા અને હાનિકારક છે.

ધર્મ ગુણો ઉપર રચાયેલો છે ચરિત્રને મહત્ત્વ આપે છે ત્યારે સંપ્રદાય ગુણવૃદ્ધિ કે ચરિત્ર વિકાસ પ્રત્યે બેદરકાર રહી વિધિ વિધાનોને પકડી રાખે છે.

ધર્મ માણસને નમ્ર બનાવે છે ત્યારે પંથ માણસને અધ્યભિમાની બનાવે છે.

ધર્મ માનવજાત વચ્ચે જોડી થયેલી બેદભાવની વિવાદોને ટોલી અનેદભાવ તરફ દોરી જાય છે, ત્યારે પંથ બેદભાવની નવી વિવાદોને ઉભી કરે છે.

ધર્મ માણસને અનેક પ્રકારનાં બંધનોથી મુક્ત કરે છે, સંપ્રદાય 'આ કરવું ને તે કરવું' 'આને આશું તેને ન આશું' 'અહિંસા જવું ને ત્યાં ન જવું' આવી જાતના અનેક પ્રતિબંધો મૂકીને માણસના આત્માને કુમળાવી મૂકે છે.

પંથને આધાર ત્રિશાક વડે પીપળાની પૂજાનો પાઠ શીખવે છે પણ તરસ્યા હરિજનને પાણી પાવાનું શીખવતો નથી. કાઠીયારા ઉપર ખાદ્ય ભજારાવાનું શીખવે છે, પણ પોતાની આસપાસ રહેલા કીડકુત્તરો સાથે બંધુઓને રાહત આપવાનું શીખવી શકતો નથી. યજ્ઞ, હોમ, પ્રતિષ્ઠા જેવા કૃત્યોમાં ધ્યાનના કુમળા કરે છે પણ તે શાખો હરિયા બચાવી તેનો ઉપયોગ લોકાલિતની પ્રવૃત્તિ કરવાનું શીખવતો નથી.

ને ધર્મ આપણને ગુણવત્તા, આરિશ્વશીલ, નમ્ર તથા સાચા સેવક બનવા તરફ દોરતો હોય, ને આપણી છબિને સ્વતંત્ર પહેલો વિચાર કરવા તક આપતો હોય,

તેજ ધર્મ સાચો છે. તે સિવાયના બન્ય મત-પંથો ધર્મના મૂલ-દેહ સમાન સમજી લેવાવા ઘટે. શુદ્ધ સત્ય ધર્મ કેવળ અમુકજ મત, પંથ કે સંપ્રદાય નથી હોતો તે હવા અને આકાશ માફક સર્વજન વ્યાપક હોય છે. પણ કાઈની માલિકીનો હોતો નથી. એટલેજ આપણે બોલીએ છીએ કે "માહ! ને પાણે તેનો ધરમ" આ લોકોક્તિ ખરેખર સત્ય જ છે.

ધાર્મિક મનુષ્યની ધાર્મિકતાનો રંગ તેના પ્રત્યેક કાર્યમાં જણાવવાનું નોંધ્યો. એટલુંજ નહીં પણ તેના જીવનની પ્રત્યેકપદી ધર્મ પ્રવૃત્તિમાંજ પસાર થવી નોંધ્યો. ધર્મ એ કાંઈ એકાદશીને ફિલ્લેજ, અમરતો પશુપક્ષ માંજ, છંદો દ્વારે કે રવીવારેજ પાળવાનો અમર તો મંદિરોમાં દેવળમાં કે મસ્જીદોમાંજ માનવતો હોય પણ

કુશલમાં કે ઘરમાં નહિ, એવાં કાંઈ જામતો. ધર્મને નડતાંજ નથી, અને નહીં શકેજ નહિ, ધર્મરથાનેતો જીવનને ધાર્મિકતાથી રંગવાનું શીખવવા નિશાનો છે. ધર્મના પાઠો પઠવાની પાઠશાળા છે. પણ તે શીખેલા, પહેલા પાઠોનો ઉપયોગ તો આપણે ધર્મ રચનામાં જ નહિ ભણ્યા પણ ભણ્યા નહીં એજ આપણા મોટે ક્ષતિ સમજ.

પોપટ એક વાક્ય જાણી રાખ્યું હોય કે 'મીઠલી

આવે તો ઉડ જના' પણ જ્યારે નિશાદીનો જાંતે પોપટ ઉપર પથવાની અણી ઉપર હોય ત્યારે પોપટ જાણેલા આ વાક્યનો ઉપયોગ ન કરે તો શું તે જાણી શકે? એવીજ રીતે આપણે ધર્મરથાનોમા નીતિ, ન્યાય, પ્રમાણિતતા, સત્ય, પ્રેમ, સતોષ, હવા વગેરે પાઠો તો ભણ્યા પણ જ્યારે તે પાઠો અંતરમાં મૂકવાનો વખત આવે ત્યારેજ તે પાઠોને શુદ્ધી જીવ્યો તો તે આપણું જાન 'પોપટીયું જાન' જેવાજ આવું જાન બારફાળે જને અને જેમ આજળાં હું કહી ગયો તેમ તે મિથ્યા-ભિમાની અને દંભના કારણે જન જાને.

આપણી દરેક પ્રવૃત્તિ—ગેલવું, ચાલવું, ખાવું

ધર્મ ગુણો પર રચાયેલો છે અને ચરિત્રને મહત્ત્વ આપે છે ત્યારે સંપ્રદાય ગુણવૃદ્ધિ કે ચરિત્ર-વિકાસ પ્રત્યે બેદરકાર રહીને કેવળ વિધિ વિધાનોને જ પકડી રાખે છે. ધર્મ માણસને નમ્ર બનાવે છે, ત્યારે પંથ માણસને અધ્યાભિમાની બનાવે છે

પીડું, આપાર બંધી વગેરે ધર્મથી જોતગ્રાત હોવી નોંધએ. ધર્મ ધર્મસ્થાનોમાંજ આચરવો નોંધએ અને ધર્મસ્થાનની બહાર તેની કંઈ જરૂર નથી, આ માન્યતા ખરેખર દુઃસહ્ય છે એ ત્યારે વધારે વખત નથી તો કું આપસોને આપના ધર્મમથોના અવતરણો ટાંકીને વતાવત કે આપણા મહાપુરુષોએ તો જીવન વહેવારમાંજ ધર્મનું આચરણ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે અને જાતે પણ તેમણે આચરી વતાવ્યું છે. સીમેન્ટ કોંક્રીના બનેલા રાજ્યાઓ પર જોડા પહેરીને ચાલવું અને કાંટાથી પથરાયેલી પગડીઓ આવે ત્યારે જોડા પગમાંથી કાઢી કાઢ્યાં લઈને ચાલવું, એ જેટલું મૂખોંધ બરું છે તેટલું જ મૂખોંધબરું એ છે કે બ્યવહારના કાંટાથી પથરાયેલા માર્ગમાં ધર્મનું આચરણ ન કરતાં માત્ર ધર્મસ્થાનોમાંજ તેનું પાલન કરવું. ધર્મ એ વહેવારથી જુદો નથી, પણ જીવન વહેવારની શુદ્ધતા-પવિત્રતાનું નામજ ધર્મ છે.

ધર્મ શબ્દના સ્વભાવ અને કર્તવ્ય એવા બે મુખ્ય અર્થ છે. મનુષ્યેવર પ્રાણીઓના કર્તવ્યો એ એમનો સ્વભાવ જ બની ગયો હોય છે પરંતુ મનુષ્યની બાળપણમાં તેમ નથી. તેના સ્વભાવ અને કર્તવ્ય ભિન્ન ભિન્ન છે.

બાળપણે પોતાના રૂથાને રક્ષક રહી, મન પાંચમ કરી, બ્યવહાર શુદ્ધ બનાવી પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરવું એજ એનો ધર્મ છે. ડાહડરે પોતાના હાંદીને ઉપાસ્ય દેવ માની તેની સેવા કરવી નોંધએ. વજીથે પોતાના બાસીથને ઉપાસ્ય દેવ માની તેને ન્યાય મેળવી આપવો નોંધએ અમર તો તેને ન્યાય માર્ગ આપવો નોંધએ. યુગની દરજ સ્થાને પોતાનો ઉપાસ્યદેવ માની તેનું કલ્યાણ કરવાની છે. વેપારીનો ઉપાસ્યદેવ તેનો માલિક છે તેને શ્રેય ક્રિયતે માલિકો મદદ સારી અને ટાકણ વસ્તુ ભેળવી આપવી ધટે. રાજ્યે વડોનો ધર્મ પ્રજાની સુખ સજવડતા સાચવવાનો છે પ્રજાના હિત ખાતર રાજકર્મચારીઓએ પોતાના સર્વ-મનો ભેગ આપવો ધટે.

સરકારી કર્મચારીઓ આજ સુધી his majesty's order આદેશવાળા his majesty જેટલે નાજર મકરાળા-ઓમાં કે એકવડે ન હોય તે. રાજ કર્મચારીઓ તેના નોકરો કહેવાયતા પણ his majesty

પોતે પ્રજાના સેવક છે એટલે આ રાજકર્મચારીઓ તો સેવકોના પણ સેવકો, ઘાસાઘાસા થાપ આજ સુધી પ્રજામાં તો આવું સંખ્યાનું હતું પણ આ ઘાસાઘાસોએ આચરવામાં તો કંઈક બીજું જ આવ્યું છે. નોકરખર તેઓ પ્રજાના સેવકો જાનીને રક્ષા હોત તો પ્રજાના આ ચેકાક ન જ હોત, 'મેર' એ વાતને જાણી રાજકર્મચારીઓ પ્રજાના સાચા સેવકો બને એવી આજ રાખવી અસ્થાને નથી. જાતે મ્યુનીસીપાલિટીઓ, ફોરી, કમીટીઓ, કાઉન્સિલો, એસેમ્બલીઓ અને છેવટ પાસોમેન્ટ સુધીમાં ને કર્મચારીઓ બોધે છે તે પ્રજાને પોતાના ઉપાસ્ય માની તેનું હિત હેથે રાખી પોતાની નોકરી બળવશે તો આપણા દેશનું ભાવી ઉલ્લખ જનશ્રી. જેટલી લાગણી પ્રજા મદદ સરદાર કે નહેરુને છે, રાજેન્દ્રપ્રસાદ કે રાજાજીને છે તેટલી જ નાનામાં નાના અઢનામાં અઢના સેવકના મનમાં હોવી નોંધએ કારણ કે તે રાજ્યની પુરથી ઉપર સરદાર કે નહેરુના પ્રતિનિધિ ધઈને બોધે છે કહેવનો આશય એ છે કે દરેક દરેક મનુષ્યે પોતાના સર્વધર્મમાં આજનાર દરેક બ્યક્તિની નિસ્વાર્થપ્રેમ અને નિખાલસતા ભળવી સેવા બળવવી નોંધએ.

માલ કર્મકાંડી તથા માલગિન્દો એ ધર્મ નથી પણ ધર્મનાં સાધન અને પ્રતીક છે. સનાતનીઓ અમર તો રહીચૂરો. માલ ગિન્દોમાંજ ધર્મ માની લે છે. કાંઈના માથા પર ચોટલી ન હોય, કપાલે તિલક ન હોય, ગજ જોડાઈ ન હોય તો સનાતનીઓ ધર્મ કુચ્છાની જુનો પાંદે છે પણ જાતે જુઠું જોષલા હોય, કાંઈ બળાર કરતા હોય, દુરાચાર સેવતા હોય, પરિવ્રજનો સમય કરતા હોય, બનાથ-વિધવાઓનું થન લૂંટતા હોય ત્યારે જરા પણ ધર્મને આજ આપવી હોય એમ તોમને લાગતું નથી પણ બ્યારે માલગિન્દો નથી જોતા ત્યારે ધર્મ રસાતલે ગયો માને છે. ધર્મ-કંઈ જાતેજ કાલોતરી જાય એટલે હુદ નથી કે હરિજનના કાલનું પાણી પીવાથી પાણીના ખાયામાં કુળી જાય તેટલો નમાયો નથી ધર્મ તો ત્યારે જ મરે છે કે બ્યારે આપણા જીવનમાંથી પ્રેમ, સહકાર, લાગણી, સત્ય અને ન્યાયનીતિનો હોય થાય છે.

ધર્મપ્રવર્તમાંજે પણ ક્યારેક કર્મકાંડીમાંજ ધર્મ બતાયો ન કતો, કર્મકાંડીનું પ્રતિપાદન સાધન

તરીકે જ ક્યું હતું. પણ પાછળથી લોકોએ પોતાની સમજતા ખાતર સમજદારીયા કર્યાંકર્યાં ધર્મ સમજ સંતોષ માન્યો. લોકોની બાવી માન્યતા યુદ્ધ કરનાર્યાં થોડે થોડે બચે બચે અમારા જેવા ધર્મ પ્રચારકો પણ જવાબદાર છે, કબી અને આડંબરી ધર્મપ્રચારકોએ ધર્મના રક્ષકને સમજવડાને અને સમજવડાને જરાય પ્રયત્ન ન કર્યો અને પોતાના સ્વાધીને વશ મળેને લોકોને અવળા માર્ગે દોરવાના પ્રયત્નો કર્યો. જે ક્રિયાકરિયા ધર્મના સાધનરૂપ હતા તેનેજ સાધ્ય તરીકે માની ધર્મોત્પાદકોને તેનાજ કપડામાં ગુંજવાની રાખ્યા. દા. ત મુર્તિપૂજા, અમુર્તિપૂજાના ઝગડા, મંદિર અને મંત્રસ્થાના ઝગડા રૂપ્ય અરૂપ્યતાના ઝગડા વગેરે વગેરે. આના કલેશો દરેક દરેક ધાર્મિક સમાજના આપને જેવા મળ્યો, પણ જો ધર્મ પ્રચારકોએ આ સાધનો કરતાં સાધ્ય તરફનું યુગ્મ દષ્ટિ રાખી હોત તો ધર્મથી માત્ર સમાજનું એટલું હિત સંધાયું હોત કે આપને આવી સર્વધર્મ પરિવરો ભોલાસ્વાની પણ માન્યે જ જરૂર પડી હોત.

ધર્મનું વિશિષ્ટમક કહો કે રચનત્તમક રરૂપ કહો તે છે અહિંસા, સત્ય, સખ્ય, અપરિમલ, દયા, દાન, ક્ષમા, શાંતિ, સમભાવ વગેરે જે જે ધાર્મિક સિદ્ધાંતો આપણે જાણ્યા, સામળ્યા કે વાંચ્યા છે તેને જીવનમાં ઉતારવાની સાધના અને તેનું નિરૂપાત્મક સ્વરૂપ મન, વચન અને કર્મને દુર્ભાવિત્વા જતા રોકવા તે, અર્થાત, કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, માન યાત્રા વગેરે પ્રવૃત્તિઓથી અટકાવું તે.

જેમ ગુરુત્વાકાંક્ષીને નિયમ અહર રહેલા મદ, મુન, મહમંડળ તારામણને તથા પૃથ્વી, સપ્ત, ઉત્તર સિંચરધારી મહાકાવ્ય પવિત્ર તથા નદીઓ વગેરેને સમવૃક્ષાર્થ રાખે છે; કોઈને દોરણા પણ અસકવા રેતો નથી અને પોતાના પ્રબળ પ્રભાવથી એ બધાને સંધર્ષણમાં જતા અટકાવે છે, જેમ રીતે વિગરો, વાસનાઓ તથા પ્રલેખનોના પ્રવીરોમાં પ્રસરી જતા આપણા ચિત્ર પ્રવાહને, મન, વચન કાયા એ ત્રિપુટી (ચોમ) ની પ્રવૃત્તિને ને અટકાવે તે ધર્મ.

ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવવાનો મેં આ અરૂપ

પ્રયત્ન કર્યો. કે કોઈ કસનકાચની કે ધર્મકાચની વિદુષી નહો. મારું વક્તવ્ય આપ સૌએ સંભળ્યું આપે જોયું કે મેં કોઈ ધર્મકાચનું એકપણ અવતરણ આપને દર્શી સમજાવ્યું નહો. છતાં કે મારું હું કે અને મારો દ્વ વિશ્વાસ છે કે ધર્મનો મનો જે મે સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. તેમાં બાજેજ કોઈ ધર્મના વિદ્વાને કશાય વધિા હોય. બનેક વિદ્વાનો અહિંયા કાનર છે. સર્વપક્ષી જેવા પ્રખર તત્વજ્ઞોના આપે બાણજો સંભળ્યા. અને હજુ પણ બીજા મહાન વિદ્વાનોના પ્રવચનો સાળળવળું સહભાવ આપને સંપર્કશે. મારો માન્યતા યુગ્મ સૌનો સર એકજ હતો જે મે આપને જણાવ્યો, કે બધે કસનકાચની કે ધર્મકાચની ન કોઈ પણ જગતના એક મહાનધર્મને વરેલી એક સાખી હું સાધુ સાધ્વીઓ પણ ધર્મના ઉપાસકો છે. આ ઉપાસનાનાં શેષા અનુભવે જે સત્ય મે અનુભવ્યું તેજ મેં આપની સેવામાં રજુ કરેલ છે. હું તો ફરી ફરીને એકજ વાત ઉપર બાર દેવા મળ્યું છું. કે આપેા શુદ્ધ ધર્મન માનવસમાજનું સરક્ષણ કરી શકશે. ધર્મ સિવાય માનવસમાજ મટી અન્ય કોઈ તરજોપાય નહો. આ રબ્દો બ્યારે હું મોક્ષ છું ત્યારે મન મહારાજનો એ મ્યોક જીવ ઉપર આવી યો છે.

ધર્મે વય હતો હસ્તિ, ઘર્મે રક્ષતિ રક્ષિત ।
તસ્માદ્ધર્મે જ હસ્તમ્યો માનો ધર્મે હતોડકીય ॥

જે મનુષ્ય ધર્મનો નાશ કરે છે, ધર્મ તેનો નાશ કરે છે.

જે ધર્મની રક્ષા કરે છે, ધર્મ તેની રક્ષા કરે છે.

આ પ્રમાણે ધર્મનો નાશ કરવાથી આપણે નાશ થશે.

એમ જણોને ધર્મનો નાશ ન કરવો.

—મનુરચ્ચિતિ

મનુરચ્ચિત્તનું આ કથન એક સનાતન સત્ય સમાન છે કોણ કહો શકશે કે મનુષ્ય પોતાના ધર્મને જુલો તો માનવવળવિતો વિનાશ નહીં થાય ? મુઠીએ માનવ જાતિનો સહાર કર્યો. મુઠી એટલે માન જુલીને

આદરેલી પ્રજાતિ. ને દેશ, ને ગણ, ને સમાજ
ધર્મને જુલે છે તે સૌ પોતાના વિનાશ ને તોતરે છે. ૦

ધર્મનું શુદ્ધ સ્વરૂપ અને જીવનમાં ધર્મનું મહત્વ-
પૂર્ણ સ્થાન, વિષયોત્પત્તિ અને વિષયની સામુદ્રિક પ્રગતિ
મઠે: ધર્મની ઉપયોગીતા અને આત્મના કુલધર્મને
સમજાવે તો ધર્મનો ઉપદેશ કરવાનું સાદર્ય તેઓ ન
કરે. પણ સત્ય હકીકત તો એ છે કે ને વર્તુણ,
વાહ્યોમાં તેઓ જાણે છે ત્યાં ધર્મનો ધર્મ' દેશ
સમજાવતું નથી. ત્યાં તો સૌ પોતપોતાના કિંમતો
અને વિધિવિધિના ને જરાકા પાડતા હોય, છે.

મઠે ન-

આજી સર્વધર્મ' પરિપોરે મોળવાની ખાસ ખાસ-
સ્વકતા છે જ્યાંથી ધર્મનું રહસ્ય સૌ કોઈ જાણે છે.

આત્મના મોતિકવાદોના નાસ્તિકતાના મર્મમાં અંતર
છે ત્યારે નામના આત્મક્રમવાદોના અધ્યક્ષના અધ-
ક્ષમાં મુલેલા છે. આ બન્ને વર્ગો મઠે આપણી આ
ધર્મ' પરિપોરે ધર્મના શુદ્ધ સ્વરૂપને પ્રગટ કરતી
દીવાલો સમી અને એ શુભ કામના સાથે હું મર્મ
વક્તવ્યપૂર્ણ કરું છું.

છે શાન્તિ. શાન્તિ. શાન્તિ :

જલ્દી થોડાં જિવંતો પહેલાં નવી દિલ્લી ખાતે જા-
રહી પરિષદમાં હર શબ્દપત્રી રાધાપુત્રે કહ્યું હતું કે
"વિષદને જાત આપણે નહિ લાગીએ તો વિષદ
આપણે ન અંત લાગશે." એ ન વાતને હું મળું મધ-
રાત્રી સમયેમાં કહું છું કે એ આપણે ધર્મ' રક્ષણ
નહિ કરીએ, ધર્મનું પાલન નહિ કરીએ તો ધર્મ અપણું
રક્ષણ નહિ કરે આપણું પાપણું નહિ કરે આપણે
ધર્મનો નાશ કર્યું તો ધર્મ આપણે નાશ કરશે

પ્રે....મ....ધ....ર્મ

વાર્ષિક લવાજમ કિંદર્યા રૂ. ૬-૮-૦ વિદેશ મઠે રૂ. ૮-૧૨-૦ (૧૩ ચિલ્ડ્રન)

છટક નક્ષ કિંમત રૂ. ૦-૧૦-૦

મા હે છે ને

'પ્રેમધર્મ' દરેક અંગ્રેજી મશિનાની પહેલી તારીજે પ્રગટ થાય છે. પ્રાકૃતિક ધર્મા ઉચ્ચતા બાદ-
જોએ અને ત્યાં સુધી વાર્ષિક લવાજમના નાણાં મ. જો. થી મોકલવા વિનંતિ છે. વી. પી. ના જોડે
પણ સ્વીકારવામાં આવશે.

લે જ છે ને

૧. 'પ્રેમધર્મ' માસિક મઠે લાંબીથી, સારા અક્ષરે કાગળની એક ને બાજુએ લેખો, કાવ્યો,
નિબંધો, ધાર્મિક કથાઓ વગેરે લખી મોકલવા લેખક માટે જરૂરેને વિનંતિ છે
૨. મોકલેલ લેખ પસંદ કરવામાં નહીં આવે તો દરખાસ્તી દિશિને મોકલનારને તે લખા મોકલવામાં
આવશે.

એ જ ને ને

'પ્રેમધર્મ'ના છટક વેચાણ મઠે કુલદાત કાઠિયાનાના ટહેરોમાં એજન્સીઓ આપવાની છે.
દરેકો મઠે 'પ્રેમધર્મ' ના વ્યવસ્થાપકને કુલદા મળતું અમર લખી પૂજવા વિનંતિ છે.

તમામ પત્રવ્યવહારનું સરનામું

'પ્રેમધર્મ' કાર્યાલય.

સારંગપુર ખડાલવાની વાડી : અમદાવાદ.

(૫)

કોઈ

એક બક્તિ આખા મામતો કીચ-કાલવ
કરીને ચોપડીને, રાતની ઘુઘાકાત સેવા કર્યો તો એ
અશક્ય છે. એવી જ રીતે રાત્રીએના રાત્રી સમા
પરમશ્રદ્ધા પાસે જવાનું ક્યારે જતી રહે... ત્યારે જ
ત્યારે આપણે પોતે સ્વચ્છ હોઈએ.

આપણે બધીએ જીએ કે અકાશની શક્તિ ફેટલી
વિરાળ છે. એક અણની શક્તિનો ખાસ આપણને
અને એટલેમાં જ આપે છે ત્યારે ફેટલાયે પરમાણુએ
અકાશની શક્તિ ફેટલી? આ શક્તિ મેળવવા મહેનું
પહેલું પગથીયું તો પોતાની બાંને એળખવાનું—આત્મ
શક્તિને એળખવાનું છે, ત્યારે બીજું પગથીયું છે
પોતાનો મેલ દૂર કરે.

લોહા કળ્પનાં કપડાં પહેરીને
કરો કે અને તો નાઈપીધને
મેલને દૂર કરો છે. એ તેમની
અમરણ છે. આપણમાં ને મેલ
અમેલ છે તે કુચોનો. આ
કુચોનું ક્ષપાન થાય છે
ખીનના કુચો નેવાથી.

જમત આખામાં આને આ
'કુચો નેવાનો' મેલ હટાવી
વધારે આપ્યો છે. સેકે નેવું રહ્યા

માણસોની જાત એવકુચો-છિદ્રો જ તપાસે છે એ સામા
માણસના કુચોને નોંધ રહ્યા નથી. એક રીતે એમ
પણ કહી શકાય કે કુનિમાના મેદા માનના માણસો
જીતી આંખે આંધળાં નેવાં છે.

આ કુચો નેવાને મેલને દૂર કરવા મદિ
સાથ હોય કે ખીજા કોઈ ક્ષત્ર હોય તો
તે છે કુચદૃષ્ટિ. ખીનના કુચો જુઓ. જેમ
સામુને કાઢી પછી તેને મેલ ઉપર ધરીએ તો એ
દૂર થાય તેમજ આ કુચદૃષ્ટિના સાથ વડે તમર
અંકિતત્વ રૂપી કરીર ઉપર રહેલ કુચો ઉપર ધસે
એટલે ત્યાંથી દૂર થશે અને તમારું અંકિતત્વ અમર
કરી.

કાલમાં કોઈ માણસ પત્થર મારે તો યુ થશે કે
એના કાઢાં પત્થર મારનારને જ કાઢો એ આપણે
ન જાણું નોંધએ.

પણીવાર સામારણ નેવા દેખાતા માણસો પાસેથી
અંકિતત્વ વિકાસની પણી જ સાધન સામગ્રીઓ મળી
આવે છે. કોઈપણ અંકિતત્વ કોઈએ ફક્ત તેનાં કપડાં,
નામ કે વ્યક્તિના આચરણ ઉપર ન કાઢ્યો.

એ કપડાં જ સફળી વધારે જરૂરી વસ્તુ હોય તો
આપણે કહેવું નોંધએ કે પછી માંધીએ અને
સાથએ કોઈ ન પૂરે. એમના કપડા એમને માન
અપાવતાં નથી. પણ એમના જીવનમાં રહેલી સરળ-
તાએ એમનો જીવન વિકાસ, એમની જીવન સેવા
આપણને એમના મદિ માન પેદા કરે છે.

તેવી જ રીતે નામથી જ કંઈ જાણું સરવું નથી.
લોહામાં એ મોટો વહેમ છે કે અણુ નામ હોય તો
તે પ્રમણ્ય એ વ્યક્તિના કુણા હોવા જ નોંધએ. એ

અંકિતના કુણા એના વ્યક્તિત્વમાં
રહેલા છે એના નામમાં નહિ.

હા ત. એક મામત એક
નામ રહે છે તેનું નામ વિશ્વકુંવર,
છે. નાનપણમાં તેના અન્ન મીઠા-
મીઠા નામની કોઈ વ્યક્તિ સાથે
મળેલા ઉપર લખ્યું થતાં એ
સાસરે આવી સાસરામાં પોતાના
પતિને નેખીએ હરખાણી કારણ
કે એ સફળી, વિવેકશીલ તેમજ

સમજી હતો, પણ એક વાતનું એને કુળ હતું તે એ
કે બીજી સ્ત્રીએના પતિના નામે જેમ એનું નામ
મધુર કે મુન્દર ન હોઈને ફક્ત 'મીઠાસાથ' હતું.

તેના મનમાં આ વસ્તુ પણી જ ખૂબતી અને એ
રીતે તે હમેશા કાસ રહેતી. આમથાયે થયું નાણવાની
કોશિશ કરી, પણ એનો કશો જવાબ તેણી તરફથી
ન આવ્યો. ઉચકું જાને વચ્ચે અંતર વધતું ગયું.

આ તરફ માર્ગ પોતે ને આવે તેને એનું નામ
પૂજ્યા કરે. કુનિયાં આપીના નામો અને કારાં
કારના લખ્યાં પણ પોતાના પણીનું જ નામ કોઈ ન
લખ્યું.

સેખ
યતિશ્રી હેમચંદ્રજી

એક દિવસે એક ઝાડુવાળી ઝાડુ કાઢવા આવી છે તેનું નામ પૂછ્યું. ત્યારે ઝાડુવાળીએ કહ્યું 'મારું નામ કદમ્બી'."

"કદમ્બી... છતાં ઝાડુ કાઢે"

"હા બાઈ! નામ સાથે કંઈ ભેદાદેવા'."

એ બાઈ મધ. પછી એક ભિખારી આવ્યો. એનું નામ હતું પનરાજ. બાઈને વધુ કે આ પનરાજ હોતા છતાં બીજા મતે છે

આ રીતે તેની દ્રષ્ટિ અધ્યાત્મી. તેણે પોતાના ધણી નામત વિચાર કર્યો કે 'અધ્યાત્મ' નામ છતાં તેમાં કોઈ રીતનું ગાંધપણ નહોતું જ ત્યારથી એ પોતાના પતિના ગુણો જોવા લાગી અને એમાં એને મધા ગુણો જોવા મળ્યા. ખીમે ખીમે તેમનો સ સાર પાછો મુખમુખ બની મેલે.

ઉપરનો એક કામચો છે, એમાં બે વસ્તુઓ રજુ કરવામાં આવી છે. એક તો દ્રષ્ટિ બદલ અને બીજી વસ્તુ એ કે ગુણ ક્યા છે?

ગુણ ક્યા છે? એમ પણ મધ્યા માણસો પૂછે છે. આ લોકોના પ્રશ્નોને એકજ નવાજ છે કે દુનિયા આખીમાં સાર છે અને તે એ કોણે જોઈ શકે તે? સ સાર નામ એ ઉપરથી જ ચાલે છે. બાઈ જેને પીળાઈ દેવા તેને બધું પીળું જ દેખાય.

ગુણ દેશ બંધિતમાં અમુક કદાચ રહેવા છે. ગુણો જોવાનો કમ આપણે જરૂર વિચારવાનો રહેશે, પોતાની ભતતને જે માણસ મેળા આઈ ઓળખતા કિપ્પો હશે તે માણસને દુનિયામાં ગુણો ક્યા છે એ પોતાની મેજે ખજાર પડશે.

આ યાન તે સદ્વાચન, સારાં જીવનચરિત્રો તેમજ મનનથી મેળવી શકશે. સારાં વાંચન થતાં તેનું મન સહેજે કોઈના અવગુણો તરફ ન વળતું બંધિતના ગુણો તરફ વળશે.

સારાં જીવનચરિત્રો તેના મનજ ઉપર એ ગુણોને જીવનમાં ઉતારતાં કોખવશે અને એ ગમે તેવી બંધિતમાં ગુણ જ જોવા લાગશે

લોકોમાં આને સંકલ્પતા અને ધીરજનો અજાય થઈ મેલો છે. એમને તો આને વજર પરચમે બધું મળ્યા જવું જોઈએ એના રોમ લાખો છે. આવા રોગી માણસોને ક્યાંય પણ ગુણ દેખાઈ નથી

મધ્યા લોકો "બીજી" "બાજરદાથ" નેતાછ (૧) મરે નિરજે સમજ્યા વજર આસિલના કરતા હોય છે. આ લોકોની આસોજના પણ તેમના વજારો નેટલી જ શણગાર હોય છે તેઓ મનમાં આવે તેમ આપણા આ નેતાઓને માથો બાંધતા હોય છે અને બીજી જ શણે તેઓ એમની પ્રશસા પણ કરતા હોય

છે આવા તકવારીઓથી બચતા રહેવું એ પણ ગુણ દ્રષ્ટિ જોવાનો રસ્તો છે.

ઉપરની વાતો સમજાવે ગુણી લોકોને ૬.૫ થયા વજર રહેશે નહીં. આપણને કમમાં થયો એટલે આત્મા દુનિયાને કયો એ કોણે કહ્યું?

ગુણ દ્રષ્ટિ જોવા માટે સત્સંગ પણ આવશ્યક વસ્તુ છે. સહુ પુરોના પરિચયમાં આવતાં આપણી દ્રષ્ટિ કે પારકાના કોણે જોવાનો જે કમળો લાખો છે તે દૂર પડે.

અલગત અવગુણ જોવાની દ્રષ્ટિ તમે જોવા પણ મેળા મરે...તમારા પોતાના મરે! તમે તમારી ભતતને તમાસો અને સરદાસતા પેલા પવ પ્રમાણે ચિંતન કરો કે:-

મેા સમ કીન કુટિલ ખલકામી!

આ પ્રમાણે આપણે ગુણુદ્રષ્ટિ જોવાનું તો આપણને બંધિતમાં પરમાત્માનાં દર્શન થયા વજર નહિ રહે અને એ દર્શને આપણે આપણું બંધિતલ ઇન્તજણ બનાવી શકીશું.

તમારા બંધિતવની જાણ બીજા ઉપર ત્યારે પડશે જ્યારે તમારા પોતાના બંધિતવનો વિકાસ કર્યો હશે તમે કદાચ અવગુણ જોઈ જોઈને દુનિયા આખીને કહેશો તો દુનિયા તમને જ સર્વ પ્રથમ નાથાત્મક કહેશે

દુનિયા એક પ્રકારનો અરીસો છે. તમારે તમારું મોઢું સારું જોવું હોય તો તમારે મુજી થવું પડશે. તમને પોતાને જીવનમાં આનંદ આવશે પણ બીજાના અમ્મુલો તપસીને, મોઢું બમાડી કમેલા જાઓ બાંધીશો તો આ દુનિયાના અરીસામાં તમારું મોઢું એવું જ દેખાશે.

પોતાના કોળે જુઓ, પારકાના કોળે જોવું મુજીશો તમારા કોળે જોજો, બીજાના કોળેને તપસી ગુણ દ્રષ્ટિ જોવા વજર ન વિકસી શકે આ ગુણુદ્રષ્ટિ જોવાનો રાજમાર્ગ છે.-

(૧) પોતાના કોળે તપસો.

(૨) બીજાના ગુણો જુઓ.

(૩) ઉત્તમ સાહચર્ય વાંચન.

(૪) સહુ પુરોના અને જગતના ઉપદેશકોનાં જીવનચરિત્રો વાંચો અને તેમાંથી ભોમ સફળ કરો.

(૫) સત્સંગ કરો...

આ બધાં તરવા તમારી દ્રષ્ટિને કયેલ 'પરકાનાં કોળે જોવાના' કમળને દૂર કરશે. તમારામાં દ્રષ્ટિ પ્રમટ્ટી અને તમે તમારું બંધિતલ વિકાસવતા જશો.

ધર્મનું સાધન અને ફળ

ધર્મનું સાધન નીતિ અને સદાચાર છે અને ધર્મનું ફળ ઇશ્વરપ્રાપ્તિ છે.

નીતિ અને સદાચાર માટે સાધુ જીવન અને જીતમ વિચારની જરૂર છે, પણ કાલમાં સાધનની મદદથી સ્વેચ્છ દેહલોક મચાઓની શોધથી મોજશોખના સાધનો વધી ગયાં છે અને તેથી જીવન સાધુ જવાને જામે વિદ્યાસી થવા લાગ્યું છે. વિદ્યાસી જીવનવાળા માણસને પોતે કોણ? ઇશ્વર કોણ છે? જન્મતનુ? મરું રહસ્ય થુ છે તે જાણવાની ઈચ્છા થતી નથી અને તેને તે માટે દુરસદ જાગતી નથી. માણસે જ્યારે દુરસ્ત જીવન દેહલોક કાણ મેળવ્યો છે, પણ પોતાના સ્વભાવ ઉપર કાણ જોઈએ થયો છે, તેથી આપણુ આજના વધીએ છીએ એમ કહી શકાયું નથી. જોડા યાનન વધારાથી મુશ્કેલીઓ વધે છે પણ જોડી થતી નથી. સાધુ યાન મળે તો એમ લાગે છે કે માણસ જેવડા દેખાવ છે તે કરતાં ઘણું મોટા છે. માણસ પોતાના પત્રમાં અને રોષી વચ્ચે સમાઈ ગયો નથી. તેના આકર્ષણાં ઇશ્વરના નેત્રુ યાન બંધાયું છે. જાકાર ને યાન દેખાય છે તે જાણ સ્વરૂપના યાનનો જલ્દુ બદલ બાજ છે. ધર્મનું ખર્ચ કામ એ છે કે માણસને અચાનકમાંથી છેડાવી વિજ્ઞ યાન મુખી પરીચાડે. તેને માટે આપણા જીવનમાં દેહલોક નિષ્ક્રિય નોંધીએ, શાંતિ નોંધીએ, જોડાત નોંધીએ અને અનુકૂળ સ્થિતિ પશુ નોંધીએ.

કાલમાં કાલમાં દેહલોક માણસોનાં મન એવા થઈ ગયા છે કે સીનેચાળ પડ્યા ઉપર લેણીવાર કોઈ ચિત્ર ન આવે તો ધીરજ રહેતી નથી, તેથી જ રીતે કંઈક મોલવવાનું, કંઈક સાંભળવાનું, કાંઈક નેવવાનું કે કંઈક કરવાનું ન મળે તો બાલેકે પોતાનું જીવનનકાણુ જાળ છે એમ માની બેસે છે, પણ ખરી રીતે નેતા શાંતિમાં, ખ્યાનમાં, યાનની ને વિદ્યાજાતા થાય છે તેવી માણસોના ધૌધાટ વચ્ચે થતી નથી.

માણસને આક્રમ સમાજનુ અંગ નથી પણ માણસનુ કરીર સમાજનું અંગ છે તેથી અમુક અંગે સમાજ જનરલા અને રાજ્ય બ્યારસા સારી હોમ તો ધર્મના પાલનમાં વધારે સજવડ રહે છે, પણ કાલની સમાજ જનરલામાં અને રાજ્ય બ્યારસામાં

બધા દેશોના સરકારની અસર ચાલુ રહે છે. તે જોના રાજ્યોમાં સામન્યની મદદથી મન વધારે છે થયું, પણ તેની વહેંચણી બરાબર થઈ શકી હજુ પણ દેહલોકે અત્યાજ વધારે થાય છે કોઈ દેહલોકે માણસો શૂંએ મરે છે. કોઈ જગ્યાએ વધારે છે અને કોઈ જગ્યાએ પશુઓ શૂંએ મ વહેંચણી મરે પૂરતી રહીમરો અને વેમરો : નથી અથવા એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ જવા માટે ખર્ચ પોતાનું નથી. એથીવાયા કે વધારે તો યુરોપ અને અમેરીકાની વસ્તીમાં કે આવી જાળ એવી પણ ત્યાંના માણસોને ગિ રહે છે. તેથી સમાજ અને રાજ્ય હીક કે આમાં ઘણાં કારણો આવે છે.

જાણીએ માથ જીવન કરવામાં અને જા વહેંચણી કરવામાં માણસોને વધારે મનતા દેખાયો, તેમાંથી લીમીટ કે પનીઓ લઈ અને જ જીવન વધવા લાગ્યું. તેનાથી માણસોની પ્રવૃત્તિ કે વધી કે પોતે કોણ છે? પોતાનો ધર્મ શું છે જાગતનો વિચાર કરવાનો વખત રજો નહિ. વહેંચણી હીક કરતા માટે વેપારીઓના રાજ્યને મજુરોનાં રાજ્ય આવવા લાગ્યાં. મજુરોના રા મનની વહેંચણી હીક થઈ, પણ મનના ભોજ મર્યાદા રહી નહિ. આગાની મજુરો મનવાનની વધારે વિષયેના ભોજમાં પડવા લાગ્યા : એકંદરે જીવન મુશ્કેલું નહિ. મજુરોના. ઉપર કે ધણી થયા તેના સેક અને માલેક ઉપરાંત, મુની નેતા પણ મજુરોના માલેક થયા.

ખરી સ્વતંત્રતા તે કહી શકાય છે કે ને આપણે આપણા મુખ માટે અવગા આપણા માટે આપણા સ્વ એટલે આત્મા સિવાય બીજ ઉપર આધાર રાખવો પડે નહિ. આવી સ્વ જલ્દુ પ્રવૃત્તિ વચ્ચે મળી શકતી નથી અને વિદ્યા જોઈું ક્યો વચર મળી શકતી નથી. જનવાન : છે, કારણ કે તેને પોતાના મુખ માટે અને પે

છપન માટે પેતા સિવાય બીજા કોઈની જરૂર પડતી નથી.

હાથમાં મજૂરોની સ્વતંત્રતાનો અર્થ એ થયો છે કે વધારે પગાર અને વધારે ભોગ, ભોગ ઉપર મર્યાદાની જરૂર છે અને એવી મર્યાદા માટે ખર્ચની જરૂર છે ને ભોગ ઉપર મર્યાદા નહિ રહે તો વસ્તી વધશે અને તેની સાથે કામ, કોષ, અને લેભ પણ વધશે. એ ત્રણે તરફના દાર છે એમ ગીતામાં સ્પષ્ટ કહેલ છે. સાધુ-સતી નવી નવી શૈયાથી ભોગમાં સામ્યતા વધતાં ભય છે અને ધન્યા વધતી ભય છે બધા ધન્યા રહે છે ત્યાં બીક પણ થાય છે. એથીઆમાં ધન વધશે એટલે પશ્ચિમમાં માણસોને તે પધારી લેવાની પ્રિયતા થશે. પશ્ચિમમાં ધન વધશે તો અહરજર ઘાઈઓ થશે. ખાલી અમરપણું નહિ મળે એ બાબત હજારો વર્ષ પહેલાં આપણા ઉપનિષદોમાં સમજાવવામાં આવેલ છે, જતાં હજી પણ માણસોનું લક્ષ્ય ધન તરફ રહેલ છે, પણ ધન નોઈ એ છે શા માટે ? કેટલું કહે છે કે

“કુટુંબના સુખ માટે” પણ કુટુંબનું સુખ શા માટે નોઈએ છે ” તો તેના જવાબ એ છે કે ભોગ કોઈ ઉત્તમ સુખની ખજાના નથી. સાધુઓની અજરજતા થયો જાગે મજૂરોની હસ્તાલના જેવા દત્તે સ્ત્રીઓના પગ પર પ્રગળે કોઈ ઉત્તમ સુખનો રસ્તો મળ્યો નહિ. એવું સુખ જતાવવું એ ધર્મ પરિપક્વ કામ છે, તેમાં રાજ્યની મદદની પણ જરૂર છે. ધર્મના આગ્રહો પાસે યાન છે, પણ સત્તા નથી. રાજ્યના અધિકારીઓ પાસે સત્તા છે, પણ ઉત્તમ સુખ જતાવી શકે તેવું યાન નથી તેથી જાન્યેના સંદકારની જરૂર છે. બ્યારે પ્રજા સઘન વચરતી થાય છે ત્યારે તેને વશ રાખવા માટે ધન્યા કાપડાની જરૂર પડે છે. હાથ એટલા બધા મલકા નીકળતા ભય છે કે પ્રજાને તે બધા માફ રાખવા પણ મુશ્કેલ પડે છે તેનું કારણ એ છે કે પ્રજામાં ભોગ ઉપર સઘન રહેલ નથી.

વિવાહની જાતમાં પણ સંધ્ય રહેલ નથી. જયે તે માણસ અને તેને પસંદી સે છે અને જરૂરવા પછી પણ ભોગમાં સંધ્ય રાખી શકતો નથી. ને વિવાહમાં ધન્યો આશરો ન હોય તો માણસનું જીવન બગડી જાય છે અને ખરાબ જી ઉપર અને તેથી સારી જેવી

કરવામાં આવે તો એ સારો પાઠ મળતો નથી તેથી વિવાહમાં સંસ્કાર જોવાની ખાસ જરૂર છે અને તેથી સંસ્કારો મંડળ અને બીજા સંસ્કારી મંડળ એવાં મંડળો રચવા પડશે. બેકુતો પણ સાચા બીંદી અને ખરાબ બીંદી જુદા રાખે છે એવી ભાવના બેઠ કરવાથી આપણે બીજા સંસ્કારી તરફ તિરસ્કાર કરતા નથી, પણ બધી ભાવના બી બેઠાં કરવાથી જેમ જેવી મુશ્કેલી નથી તેમ બધી ભાવના માણસોને ભેગા કરવામાં સમાજ મુશ્કેલી નહિ. વળી જાન-સંસ્કારી માણસોની સંખ્યા વધારે હોવાથી તેઓ આખા સમાજને બીજા સંસ્કારી બનાવી દેશે.

જેઓ સંસ્કારી હશે તેઓ ધર્મ તરફ વળશે. એ તેમનો નવો જન્મ છે તેથી તેઓ દિન કહેવાય છે. દિન એટલે બીજવાર જન્મેલા એટલે જેઓમાં ધર્મની અને આત્માની ભાવના સારી હોય તે દિન કહેવાય છે.

સંસ્કાર વચર હાલના માણસોની મુશ્કાળી વધતી ભય છે પ્રાચીનકાળમાં કેટલાક માણસો એમ માનતા હતા કે ભગવાન આપણા માથા ઉપર કોઈ જગ્યાએ બેઠા હશે. હવે એટલો મુશ્કારો થયો છે કે ભગવાન બધામાં છે અને બાંધી છે, પણ હાલના માણસોની બીજી ભૂલ એ થાય છે કે અમુક ભાવના સેવા કરશે એટલે ભગવાન મળશે. એ રીતે ભગવાન કોઈમાં બંધાયેલા રહે છે અને એ બંધાયેલો છેડો ખાતરો નથી. કાળ છતવે હોય તો કાળનું કારણ છતવું નેહમે. માણસની બહાર બીક અને ધન્યા બધા મુશ્કેલી ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં મુશ્કેલી એવી રીતની સાથે જ દેવોના કાળ ઉત્પન્ન થાય છે. કાળ કોઈ સ્વતંત્ર વસ્તુ નથી એમ હાલના સાપેક્ષવાદના સાધુ-સતી પણ સિદ્ધ થયેલ છે. તેથી કાળને માણસ બનાવે છે, કાળ માણસને બનાવતો નથી. તેથી જ્યાં મુશ્કેલીનો અંત થાય એવા મુશ્કેલીની જરૂર છે અને તે માટે ધર્મની જરૂર છે. ધર્મથી સઘન પ્રાપ્ત થાય છે અને ભગવાનની અનુભવ વર્તમાનમાં મળી શકે છે. તેથી ધર્મિકાંક્ષાની કે બાંધાયેલી જરૂર રહેતી નથી. “તે દું છો” “તત્ત્વસિ” એ ચક્રાવર્તનો અર્થ “તે દું થઈ” એમ થયો નથી તેથી સમાજની સેવા થવી પછી ભગવાન મળશે એવું કોઈ કહે તો તે વાત સાચી નથી. પહેલાં સેવક પોતે

ને દેશ-કળની મર્યાદા ઝોળંગી શકે તો તે પશુ બની શકે અને પછી સમાજને પશુ માણસની સેવાનો સામ મળે, અપશુ સેવામાં અપશુ સેવકોના અપશુ સમાજ સાથે સંબંધ થાય છે અને તેના પરિણામમાં સમાજમાં અપશુતા વધે છે. સારા ભવિષ્યની આશામાં અને આશામાં તણાતા માણસને તે ભવિષ્યને ખત નજીકો નથી. ધર્મનું ખર્ચ કામ એ છે કે જે ભવિષ્યને વર્તમાનમાં લાવી દેવું તે માટે જીવ કાપી છે. ધર્મનું સ્વરૂપ એવું છે, સત્ય જાત કોને કરેલું એ અજાણવાની નજર છે. પણ એ સીખવડે કોણી હાથના કળની પરાધીનતા જુદા સંસ્કારની છે. પ્રધાનેનો આધાર કાજ-સીલ ના સંસ્કારો ઉપર છે. સંસ્કારોના આધાર જાતાની માણસોની મનુષ્યતા ઉપર છે, અને મનુષ્ય-રોગોના આધાર યુનીયનના તેવા ઉપર છે. યુનીયનના નેતાનો આધાર મનુષ્ય ઉપર છે તેથી પરાધીનતાનું ચક્ર આલે છે તેમનું માણસ પોતે કોણી એ અજાણવાની પોતાને કુરુક્ષેત્ર મળતી નથી. નવી જાતની પરાધીનતામાં બ્યારે લાગી શકે શાય છે, ત્યારે લગા-યક માણસોની સાથે સાથે બીન

કાળ જીવતા હોય તો કારણ જીવતાં જોઈએ માણસની અંદર બીક અને ધ્રુષ્ટા જ્યાં સુધી ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી એવી વૃત્તિની સાથે દરેકનો કાળ કાઈ સ્વતંત્ર તત્ત્વ નથી એ વાત હાસનું સાપેક્ષ સાયન્સ પણ માને છે. એટલે કાળને માણસ બનાવે છે કાળ માણસને બનાવતો નથી.

પાટી કહેલે કે મારું રાજ્ય થવું જોઈએ. એમાં પણ સંસ્કારની વાત જાણતી નથી. પણ માણસો ઉપર રાજ્ય કરવું એ સારું જીવન નથી તેથી બિંદમાં ફાળીઓ કરતાં બાહ્યવસ્તુ જીવન જીવન માનેલું છે. બધા દેશોના સંસ્કારના ખર્ચ જોઈએ કરવા હોય તો ધર્મ અને સંસ્કારની નજર છે. સંસ્કાર વચરતા માણસોને બીજાનું પ્રભાવી લેવાની ઇચ્છા રહે છે. સંસ્કારવાળા માણસ બીજાને કંઈક આપવાની ઇચ્છા કરે છે.

મનવાન માણસના હોય મારે તરત સભા કરતા હોય તો પોલીસ કે કોર્ટની કે વેપ કાનૂનની નજર રહે નહિ, પણ મનશ્ચલ ધર્મ પ્રમાણે સભા કરે છે, તેથી

માણસને કુખ અને મુશ્કેલી અમુક વખત સુધી ભોગવવી પડે છે, છતાં સંસ્કારથી તે વખત જોઈએ કરી શકાય છે. સંસ્કારનો પાસે કાળની ક્રિયાત કાંઈ તબી. ભવિષ્ય વર્તમાનમાં લાવી શકાય છે, તેથી આપણે પશુ જીવતા કરતાં સાચું જીવન જીવવાની નજર છે. પશુ જાન મેળવવા કરતાં સાચું જાન મેળવવાની નજર છે એટલું ખરું છે કે આત્મજાન મેળવવામાં દુનિયામાં કોઈ

—સામ્યક પ્રભુ પણ મરે છે. જ્યાં સુધી ધર્મ દારા સંસ્કાર કીક થાય નહિ ત્યાં સુધી જીવનમાં લક્ષ્ય વધતી જાય છે.

આપણી સંસ્કાર સુધારા કરી રીતે આપણને ખ્યાલ જાણવાની છે તે જાણવું જોઈએ. તેમને ખબર ન હોય તો ધર્મના આધારોની મદદ તેમણે લેવી જોઈએ. મારે દેશનું કિત શક્તિમાં રાખવાથી સંસ્કાર સારા થઈ શકે. બીજા દેશો આપણી વિચારના રહેવાનો સુભવ છે અને ત્યાં સુધી જાણતી મળશે નહિ. આપણા વિચારમાં કોઈ રહે નહિ એવું કરવું હોય તો સત્યા ધર્મની નજર છે.

દેવેનાં ત્યાં વિચારો નાચે જીવતાં વચરે કવર કવર માણસ સુધી જઈ શકે છે અને એટલે જોખમો વર્ષો કરી શકે છે તેમાં જો સારા સંસ્કારની જાણતી નહિ થાય અને વિદ્યાર્થી અને મોઢાં વધારે તો પ્રજાના જીવનનો નાશ થશે. પ્રજાસચાક રાજ્યમાં પણ જીવનમાં થવા છે અને તેમને પણ પહેલાંના નેટલી જ બીક લાગે છે એથીપણી જીવન વધે તે એથીમાના સુખ મરે છે અને કુરોપને બચાવ છે. બધા દેશોનું એકરાજ્ય કરીએ તો પણ રાજ્યની મહત્ત્વાકાંક્ષા એવી છે કે એક પાટી કહેલે કે મારું રાજ્ય થવું જોઈએ. અને બીજી

સુખ છેલ્લાં પડે છે અને કેટલાક જીવનમય જામવા પડે છે, પણ સંસ્કાર સારા કરવા મારે બધા જીવનમય લેવાની નજર નથી. કળારો પણ પહેલાંના સંસ્કારો આથી આપણને કહી ગયા છે કે એકના જાનથી સર્વનું જાન ચર્ચ શકે છે. લોકમાન્ય તિલક સંસ્કારને કહી ગયા છે કે, "જો સ્વરાજ આપે અને જો હું તેમાં મેળવણી ખાતાનો પ્રધાન થઈ તો કાજના ધા મિંકે ક્યાકારો અને કીર્તીનાકારોને રાજ્ય તરફથી પદિ આ પી ધર્મના જાનનો ખૂબ પ્રચાર કરે આ જામત મુંબઈના મેળવણી ખાતાના પ્રધાને સમાજના" જેવી છે એ પ્રધાન પણ એમની જ ચાલિતો છે.

ધર્મનો રસ્તો નિરપેક્ષ સુખ જીતાવવાનો છે. સસારનો યાગ માણસ સાપેક્ષ સુખ ખતાવે છે. દેશમાં ધન વધે, વૈભવ વધે તો પણ નિરપેક્ષ સુખ તેનાથી મળશે નહિ. જે રસ્તે સાપેક્ષ સુખ મળે છે તે રસ્તે નિરપેક્ષ સુખ મળશે નહિ, તેથી ધર્મના પ્રચારની નજર છે. ધર્મ વચર ધર્મી તેવાર મતા નથી અને ધર્મી વચર ધર્મને જોર મળવું નથી.

તત્ત્વજ્ઞાન અને ઉપયોગિતા

આપણા તત્ત્વજ્ઞાનમાં પિઠ-મઠાડનું જૈન્ય માનવામાં આવ્યું છે. પાશ્ચાત્ય તત્ત્વજ્ઞો મનુષ્યને Microcosm એટલે વિશ્વનું અર્ધ પ્રમાણમાં પ્રતિબિંબ કહે છે, જનનેનો અર્થ એટલો છે ને ને વિશ્વમાં છે તે તે તત્ત્વો મનુષ્ય-દેહમાં છે. માનવ નાથે સુખમાળામાં ને તત્ત્વો કામ કરે છે તેજ માનવીમાં પણ છે, એમ સિદ્ધ થાય છે.

ન્યોતિષશાસ્ત્રનો બધો આધાર જન્મકુળથી ઉપર છે; એ કુળથી એટલે, આકાશમાં મણ્ડુક્યના જન્મ વખતે ને મહેતી સ્થિતિ હોય તેનું જરામર પ્રતિબિંબ મતાવનાર અરિસો છે. અથવા, કુળથી તે મહેતો દોષાદ્રાજ એમ કહેા. એમ હોવાથી કુળથીના આધારે તે વખતની મહાસ્થિતિ જાણી શકાય છે એને તેના આધારે તે વખતે જન્મેલા મણ્ડુક્યના રચનાર, યજુર્વેદી વિચેત્ય જ્ઞાન થઈ શકે છે એમ માનવામાં કંઈપણ અવરોધ નથી પ્રત્યક્ષ અનુભવમાં એ અનુમાન સમ્યું પડે છે.

સ્વભાવ વિચેરે જેમ જાણી શકાય તેમ તે મણ્ડુક્યના જ્ઞાનમાં ને ને મહત્ત્વના બનાવ બને છે તેનું પણ જ્ઞાન કુળથી ઉપરથી થઈ શકે છે.

આપણા અધિયુનીઓ કહી શકા છે 'પ્રત્યક્ષ ન્યોતિષ શાસ્ત્ર' એનો અર્થ એ છે કે ન્યોતિષ શાસ્ત્રનો અનુભવ પ્રત્યક્ષમાં થવો જોઈએ. ને પ્રત્યક્ષ અનુભવમાં આવતું નથી તેને શાસ્ત્ર કહી શકાય નહિ. જનવાનુસારસ્થિતિ કહ્યું છે કે પ્રત્યક્ષની વિશ્લેષ વેદનું વચન હોય તો પણ તેને પ્રત્યક્ષ માની શકાય નહિ. અત્રિ શીતળ છે, એમ વેદ કહે તો તે સમ્યું નથી, મારે ન્યોતિષ શાસ્ત્રને સમ્યું મનાવવું હોય તો તે શાસ્ત્ર પ્રત્યક્ષની સાથે મળવું આવે છે એમ સિદ્ધ કરવું જોઈએ. આપણા પ્રત્યોન અધિયુનિઓ કહી શકા છે એટલા જ ઉપરથી મેલપણ શાસ્ત્રની સત્યતા સિદ્ધ થઈ શકતી નથી. દરએક શાસ્ત્રમાં કંઈ એક મૂલ્યવત્ત વિસિષ્ટ તત્ત્વજ્ઞાન હોય છે. તેનું દર્શન કરાવવા માટે તેને શાસ્ત્ર વિસિષ્ટ સાધનો મતાવે છે; તે સાધનોનો જરામર ઉપયોગ કરવાથી, તે શાસ્ત્રનું ને મૂલ્યવત્ત અતિય

તત્ત્વ છે તેનું દર્શન કરી શકાય છે એટલે જ, આપણામાં શાસ્ત્રને દર્શન કહેવામાં આવે છે દર્શન એટલેજ અનુભવ. મૂલ્યવત્તનું દર્શન કરાવે, એટલે તેને અનુભવમાં લાવે, તેને જ શાસ્ત્ર કહી શકાય. મારે જ મારે કહેવું છે કે ન્યોતિષને શાસ્ત્ર કહેવું હોય તો મે વસ્તુનો જરૂર છે એક એ કે તેના મૂલ્યવત્ત તત્ત્વજ્ઞાનના સિદ્ધિતા સાચા હોવા જોઈએ; બીજું એ કે તે સિદ્ધાન્તો સાચા છે એ અનુભવમાં આવવું જોઈએ. 'અમારા સિદ્ધાન્તો સાચા છે' એટલું જ કંઈ કહેવાથી, તમારા વચનને શાસ્ત્રવચન કહી શકાશે નહિ.

અત્યારે આપણામાં ન્યોતિષશાસ્ત્ર વીસી, એથી હજારી પરિસ્થિતિ છે. પ્રત્યક્ષ પૂરતાથી આ શાસ્ત્રની સત્યતા સિદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન થતો નથી. ઝાંઝ કરવા નામ તો તેને જૂના મતવાળા કહી શકે છે. ડોર્ડમાં અરિસ્ટરનો એક નમુનો હોય તો ને માર્મનું અવધાન કરે છે તેના જેવું અભારના ન્યોતિષવિજ્ઞો કરે છે. સામાન્યજ્ઞાની રીકા કરવી, ગેરલાભુ યુગ્મો આમળ કરવા, વસ્તુત્તરસંક્રિતી ન્યાયધીયને ચોક્કિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવો, વિચેરે કરી એક જાતવાનો પ્રયત્ન, નમુના કેસવાળા વધીસો, કરે છે. લુન્ડ (Lund) નામનો ન્યોતિષવિ સમે છે — Perhaps, the astrophysicist, in his efforts to corroborate the word, has

☆

: હેમક :

પ્રો. એચ. બી. લીડિ

☆

અત્યારે ન્યોતિષ પરથી લોકોને વિશ્વાસ હજી મળે છે એવું મુખ્ય કારણ આપણા ન્યોતિષવિજ્ઞો જ છે. માથ લુના પ્રધક્ષીના નામ દેવાથી જ વિશ્વાસ યેદા થાય તેમ નથી. તેનું સત્ય પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી બતાવવું જોઈએ જે મણ્ડુક્યના કરી શકતા નથી. એટલે સુશિક્ષિત આણ્ડો ન્યોતિષમાં વિશ્વાસ મૂકી શકતા નથી.

to too great an extent, adopted the method of legal sophistry. One reads, through book after book purporting to offer the "care for astrology" what one finds is, assertion, declamation, doubtful argument, wild statements unbuttressed by any shadow of truth.

એવી પરિસ્થિતિ અત્યાર છે. તે કારણે લોકોએ ન્યોતિય ઉપરનો વિશ્વાસ છોડી ગયો છે, તેમાં આશ્ચર્ય નહીં થઈ નથી. એવું મુખ્ય કારણ આપણા ન્યોતિયોના છે. જૂના મધ્યકાલીના નામો દેવાથી જ લોકોમાં વિશ્વાસ પેદા થાય તેમ નથી. ન્યોતિયનું સત્ત્વ પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ કરી બતાવવું જોઈએ, જે ધણાખરા કરી શકતા નથી. તેથી, સુસંસ્કૃત માણસો ન્યોતિયમાં માનવા તૈયાર થતા નથી, અને એ શાસ્ત્રને humbug, pseudo science (ધતોમ, શાસ્ત્રાભાસ) એમ કહે છે.

એવો અવિશ્વાસ પેદા થવાનું એક કારણ છે ન્યોતિય શાસ્ત્રનો મોટા પ્રમાણમાં દુરુપયોગ થતા દેખાય છે. એ દુરુપયોગ, મુખ્યતઃ બે રીતે થાય છે. દમણીના ધનભજન હોય જાણતાં કે માસિકમાં આરબીક, માસિક અને વાર્ષિક ભવિષ્ય જાણવામાં આવે છે. શાસ્ત્રનો એ ચોખ્ખો દુરુપયોગ છે. એવું માનું પરિજ્ઞાન બે રીતે આવે છે એક તે માણસો એટલે રસ્તે દેરવાજા જાય છે અને બીજું, પુરુષાર્થ તરફ ઉદ્દેશીન બની પ્રારબ્ધવાદી બનવાની જ્ઞાતિ માણસમાં આવવાનો પક્ષે સંભવ રહે છે તે નિમ્નુષ્ઠ ઇષ્ટ નશ્ત માણસને નિશ્ચિત બતાવવા માટે ન્યોતિય શાસ્ત્ર નયો આ એક દુરુપયોગનો પ્રકાર થયેલ સદામાં તેજમ લી કાઢી. રસેસમાં પેલાના નામો કાઢવાં, જેને 'લીક્સ' કહે છે તે આકાશનો દેવતા, ધર્માદિ કામો અત્યારના ધણા ખરા ન્યોતિયોએ કરતા ભેવમાં આવે છે. એ બીજો દુરુપયોગ; શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ એ પણ ચોખ્ખું નથી. એવી પ્રતિજ્ઞાથી શાસ્ત્રને કષ્ટ સજાવવું પણ ન્યોતિયોએ માથે લે છે. ન્યોતિયોની કૃતિ રોપવાળા છે, પણ તે રોપ શાસ્ત્ર ઉપર આવે છે, તે કષ્ટનીય નથી.

મણીવાર પંદારાજ લોશીએ સાચા ખેટા ગયાં કહી છે, અને તેટલો ધાત્મ મેળવવો એ એક જ દેવ આ ધર્માવાગમીનો કોય છે.

આમાં કારણોથી ન્યોતિય શાસ્ત્રની નિંદા થાય છે. જે કાંપમૂર્તિઓનાં નામથી એવાં સાચાં ખેટાં કરવામાં આવે છે તેમના આત્માને આ મધું ભેરવે મનુ કુઃખ થવું હશે.

તો પછી સવાધ પૂજામાં આવશે, 'ન્યોતિયાશ્વસ સાચું' છે કે નથી? ઉત્તરમાં મારા નિશ્ચિત મત છે કે એ શાસ્ત્ર સાચું જ છે. ઉપર જે સત્ત્વ નામના લેખાનો નિર્દેશ થયો છે તેની સમીક્ષા આપું. તે લેખક, અર-બમાં ન્યોતિયનો કદર વિશેષી હતો; ન્યોતિયને દબા દેતો અને તે દબા ઉપાડો પામવાના લેખી જ તેમણે ન્યોતિયનો અભ્યાસ કર્યો, પણ પરિણામ ઉત્ક્રાંતિ, નિષ્ક્રાંતિ ઉપાસક બની ગયો. તેમને અભ્યાસથી માધ્યમ પડ્યું કે ન્યોતિય શાસ્ત્ર ખોટું નથી, ક્રિત, તેના આધારે માણસના મુલ્ય, ધર્મ, સ્વભાવ અને છંદ ગીતા આદેવાદની રૂપરેખા વિગેરેનું સમોદ્દેશન થાય છે, એ પરિવર્તન એમણે પોતે જ જાહેર કર્યું છે.

આદેશ ઉપરથી ન્યોતિયની ઉપયોગિતાના અભ્યાસ આવશે ન્યોતિયની ઉપયોગિતા સમજવામાં એક વસ્તુનો

કૃષ્ણનીની રૂપાપના અને ૧૯૬૦

જેતી મારી

કૃષ્ણ તથા નરીમાંથી ગમે તેટલી જાંડાઈ થી થી

જેરે થઈ પાણી એથનાર

નારિયા રૂઢ અને પપ્પ

જોડી અને સારી ખેડ કરનાર

લોખંડી લજ

જેરેમાંથી રસ કાઢવાના

કેલુ ચીથોડા

હીં વસેવાના મુદર અને મનજીત

લોખંડી રથેયા

તેમજ

જેરે પ્રકારની મરીનરી અને જેતીવાડીનાં

દર્શીઆરો

તથા

જોરેંગના કામકામ માટે પૂજા થા મથા-

અભ્યાસક્રમ એમ. પોસ્ટની કૃષ્ણની

માસિક - ફરફારમ એન્ડ કં.

(૧૫)

લીલાપુર, પંજાબ, અમદાવાદ

ખાસ અવસ્થા રાખવે. ભોલપનો આધાર કુંડળીના બાર રચાનો અને તેમાં રહેલા મહો ઉપર રહેલ છે. ધણીપરો એમ માને છે કે આ મહો જાતે અસર કરે છે અને તેના પરિણામે જીવનમાં સુખ દુઃખના બનાવો બન્યા કરે છે. એ માન્યતા ભૂલવાળી છે, અગ્નિના રપથ કરવાથી દાઝી જવાપ, તે અગ્નિની અસર છે. મહો એવી રીતે અસર કરતાજ નથી. તો શું કરતા હશે તે સમજના મરિ ધડિઆળનો દાખલો સારો છે. ધડિઆળમાં બાર આંકડાઓ છે. જ્યોતિષે બાર ઉપર ભારે ભેષ કાઢ્યા આવે ત્યારે સામાન્યતઃ, સુધ, મલ્લા ઉપર હોય છે અને આપણે કહીએ છીએ કે બાર વાઝા એટલે મધ્યાન્ધ સંધ્ય. એનો અર્થ એમ થાય છે ખરો કે બારના આંકડા ઉપર આવેલા જાને કાંટાઓ મળીને સુધને માથા ઉપર લાખ્યા, અને મધ્યાન્ધ સંધ્યે મધ્યપણ એવા અર્થ કરે નહિ, તેનો અર્થ એટલો જ કે જ્યોતિષે બાર ઉપર જાને કાંટાઓ આવે ત્યારે મધ્યાન્ધનો વખત થયો એમ સમજવું, અને તમારાં તે વખતનાં કામો કરવાં. સાધકાંધે ભારે પાંચ ઉપર કપાક કાંટો આવે અને બાર ઉપર મિનિટ કાંટો આવે ત્યારે સમજવાનું કે સાધકાળનો ટાઈમ થાય છે, એટલે તે વખતના કામો કરવાં-એમ કે દેવદર્શને જવા નીકળવું, ક્ષત્ર્યનાં જવું, મોક્ષમ બંધ કરવી, વિચેરે, પાડખાળના કાટાઓ તો કેવળ નિર્દશક અથવા સમક (Indicative) છે કુંડળી એ પણ એક જાતનું ધડિવાળ છે બાર આવે ને બાર આંકડાઓ આવે, તેમાં બે કે ત્રણને બદલે નવ અથવા અગ્નિઆર કાંટાઓ, મહંતામના છે, કાટાની જેમ મહો કરે છે, અને આપણને વિવિધ જાતનું સુખન કરે છે દાખલા તરીકે સમયા ભાવમાં મંજળ હોય તો ભોલિય કહે છે કે તે પાણીસને ઓ સુખ જોણુ મહે. એનો અર્થ એ નથી

કે એ મંજળ તેની પત્નીને મારે છે. મંજળ એટલું જ દર્શાવે છે કે તે માણસના ભાગ્યમાં ઓ સુખ સાર નથી.

જેરોમીટરમાં પારો હવામાનમાં થતા ફેરફારો બતાવે છે પણ પોતે તે કરતો નથી. થર્મોમિટરમાં રહેલો પારો પોતે તાપની વધમટ કરતો નથી, પણ ફેટલી વધમટ મધ છે તે બતાવે છે. એમજ કુંડળીનું સમજવું.

ભોલિય ટાઈમનું આ સુખ્ય તત્વ ખ્યાનમાં રાખવામાં આવે તો એ ટાઈમ વીધે બીજો એક ને પોરો મત પ્રચલિત છે તે દૂર થશે. ભોલિય ટાઈમ માણસને પ્રારબ્ધવાદી બનાવી પુરુષાર્થ કરતાં અટકાવે છે, એવો આરોપ કરવામાં આવે છે તે પણ ખોટું છે પહેલી વાત એ છે કે મિનિટ મિનિટ જોવા માટે આ ટાઈમ નથી. તેજમ દી, રેસેસ વિચેરમાં મિનિટ મિનિટ ફેરફાર થાય છે તે જણાવવા માટે આ ટાઈમ જામિ મુનિએ કહેલું નથી. માણસ પોતે જાતે પ્રયાસ છેવટ સુધી કરે અને જતાં પછે પછે રસ્તો સુઝતો ન હોય ત્યારે જ આજળ જતાં ફેવી જાતના સંજોગો છે તે જાણવા પુરતીજ આ ટાઈમની મદદ લેવાની હોય છે. અપ્પલ ક્ષી વચર ફળ પામશે એમ આ ટાઈમ કહેવું જ નથી કેમ (વિશ્વાસને ભોલિય કહે કે આ વર્ષે પરીક્ષામાં પાસ થવાનો શ્રેય છે આ ઉપરથી જો તે વિદ્યાર્થી એમ માને કે હું પાસ થવાનો છું જ, તો અભ્યાસ શા માટે કરવો, તો તે નાપાસ થવાનોજ. ભોલિયના કહેવાનો ભાવાર્થ એમ સમજવાનો કે જરૂર છે તે અભ્યાસ ને કરવામાં આવશે તો જ પાસ થવાશે. એમ બીજી માન્યતામાં સમજવું. તમારે આવતા વર્ષે થન લાખનો શ્રેય છે એમ કહેવાયો તમારે એમ ન માનવું કે કંઈ પણ કામ વિના થેર મેડા રહીશ અને હાથમાં નોટીમાં જડશે આવી પડશે. તમારી પરિસ્થિતિની અનુકૂળતા પ્રમાણે તમે જો કંઈક થવો કરો તો તેમાં તમને સારો ફાયદો થશે એટલેજ તે ભવિષ્યનો અર્થ છે.

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-રૂઢ નહીં તો રૂઢની પાખડી ને બને તે આપને જ મોકલી આપશે. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત જનશે, કેમકે સમિતિ પાસે ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સપ્લુ પ્રેમ અને મદાપૂર્વક મોકલશે તો નાની સહાય પણ મહાન જનશે.

— સારામદ્દા પ્રસન્ન સમિતિને જરૂર માફ કરશે :—

મત્રી . હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સારંગપુર-ખામતોની વાડી, અમદાવાદ.

સૌન્દર્યનો

સુ મેળ

રૂસ્તમ

સાહી.

રૂસ્તમ મીલસ લી.

દુધેશ્વર રોડ

અમદાવાદ.

શું હિંદે કોમનવેલ્થમાં રહીને ભૂલ કરી છે ?

હિંદની તવારીખનો સફળો મહત્વનો અને યાદગાર-
બધો પ્રસંગ, તાજેતરની ઘડગની મત્રણાઓ દરમ્યાન
હિંદે રાષ્ટ્રસચ્ચક્રમાં એક પ્રગલ્ભતાક તરીકે રહેવાનું કમ્પ્લ
હ્યું છે તે છે અને તાજ સાથેના સમયો તેથી સુધરશે
એવી હિંદના મહામાત્ર ૫. જવાહરલાલ નેહરૂની
ધારણા છે

આ પ્રસંગ અંગે થોડાક વિશેષ પલ્લ યથો છે
અને વિરોધીઓની દૃષ્ટિએ નવાનુગર્જ એળખી શકતી
નથી એવું તાજેતરમાં પડિતજીએ એક પત્રકાર પરિ-
ષદમાં કહ્યું છે. તેઓ જણાવે છે કે "વિરોધીઓ
શ્રુતકામની વાતો યાદ રાખે છે"

આ પ્રસંગની સામયિક હજીવટ આનસ્થક ઠેકાડે
આપણે તેની બંને બાજુ તપાસી જઈએ અને
એ ઉપરથી એક સામાન્ય નિર્ણય ઉપર આવીએ
તો પ્રસંગની ચેત્વણીજતાનો ખ્યાલ આવી જશે.

સમાજવાદીઓ કહે છે તેમ હિંદે કોમનવેલ્થ
સાથેનો સંબંધ વિચ્છેદ કર્યો હોત તો? એમના કહેવા
મુજબ આથી હિંદ મુદ્રીવાદ અને કલ્પિતવાદ તરફ
વધી રહ્યું છે. અને હિંદવતી પડિતજીએ મોઢામાં મોટી
મખંડા કરી છે એનાં ધણાં કારણોમા તેઓનું એક
દર્શિવલ્લુ એ છે કે ચિટન સામાજ્યવાદનો પોષક છે અને
એ સામાજ્યવાદ ને લાખો વ્યક્તિઓના શોષણનું
ધન છે તેની સાથે સંબંધ આજુ રાખવો એટલે
હિંદમાં મુદ્રીવાદનો પાયો ઉઠાવ્યો નાખવો એ છે.

આ એક એવી ખેટી માન્યતા છે તેમજ એક
તરફ એવી રીતે રજૂ કરવામા આવે છે કે તેમાં પૂર્વ-
મક જાણેલો હોય તેમ સાદુ દેખાય છે ચિટનનો
અચૂક વર્ગ સામાજ્યવાદ ને પોષતો હોય એનો અર્થ
એવો જરાયે ન ઘટાવી શકાય કે ત્યાં જમાન એ
મોડિના છે. હમણાની સરકાર તો મજૂર સરકાર
જણાય છે. એ એટલી સરકારનું અસ્તિત્વ જ હતું કે
હિંદ માટે મુકત વવાનું શક્ય બન્યું-સાથે જ એ લોભ
પણ હિંદની લોકજનશક્તિ નાણે છે અને એટલે જ
હિંદ પ્રગલ્ભતાક બને અને તો પણ તેઓ તેની સાથે
સંબંધ બાંધવા મંજિ છે આ રીતે એક પૂર્વમકની
આઘતે-હિંદનો કોમનવેલ્થ સાથેનો સંબંધ ભૂલ છે
એ કહેવું ખોટું થશે.

બીજા પક્ષ તરીકે સામ્યવાદીઓ તેનો વિરોધ કરે
છે. તેમના વિરોધમાં રસિયાનો સ્વર રહેલો છે. સામ્ય-
વાદનો સિદ્ધાંત ધણો જ સારો હોવા છતાં-તેના પ્રયોગ
શયે ને કમવાહી થાય છે તે તો ભૂલ બરેલી છે.
રસિયામા આજથી ૪૦ વર્ષ ઉપર ને પરિસ્થિતિ હતી
તે આજે દુનિયાના દેશોમા રહી નથી આ ઉપરાંત
માનવ-ચુકિતના સમામના સાધનો બાલુકા છે અને
રસિયાના લેનીનશાહી સામ્યવાદ કરતાં અંધીવાદ વધુ
મજબુત છે, સંગીન છે અને આખાં માનવ-લીતેને નુકસાન
પહોચાડીને કાષ્ઠ સીધા કરાવવાની સક્તી ધરાવે છે

હુંક સમયમા જ હિંદે ને રીતે દેશાલી અરાજકતા
અને લગાઈના "પ્રજાધાતીઓને ઝીલ્યા છે તેમજ
હુંકા હુંકામા વહેંચાયેલી જમિને એકત્રિત કરી
છે એ જોએને ડાહ એમ ન કહી શકે કે હિંદ મહાન
સિદ્ધિ નથી સાધી.

એ સિવાય સ્વતંત્ર હિંદને આજળ વધવા માટે
ડાહનો સાથ નહિ-તો પણ જીવવા માટે સહકાર
જોઈએ જ જાણે. હિંદ આજકાલ બન્યું ત્યારે આજકાલ
ન હોયું. આધુનિક મત્રણનો પૂરેપૂરો શામેલો તે લાઇ
શકે તેવા ટેકનીશીયનો એનો પાસે નથી, યત્ર સામગ્રી
પણ નથી, અહિંના વિગાનને વિકાસવવા સારા સારા
વેગનિકો નથી એ સિવાય પણ હિંદમા લગાઈના ને
ને પ્રત્યક્ષતા પડ્યા છે તેના કારણે હિંદની પાસે
તેટલી મુદ્રી પણ નથી. આજે હિંદના જમા મુદ્રીદારોની
મુદ્રી એકઠી કરીને હિંદની જનતામા વહેંચી દેવામાં
આવે તો જમાના બાજે માંડ એક એક શપિયો આવે.

દેખ

યતિશ્રી. રાજચંદ્રજી

હિંદ કોમનવેલ્થમાં જોડાયું તે અંગે થણા
આઘાત પ્રત્યાઘાતો પડ્યા છે. આપણા દેશના
વાદીઓ તેને પોતપોતાની દૃષ્ટિએ ભુલે છે
અને વાહને અવગૂંજ અભિપ્રાય આપે છે. આ
લેખમાં યતિશ્રી રાજચંદ્રજીએ તે અંગે
વૃત્તનામક મતભ્ય રજૂ કર્યું છે.

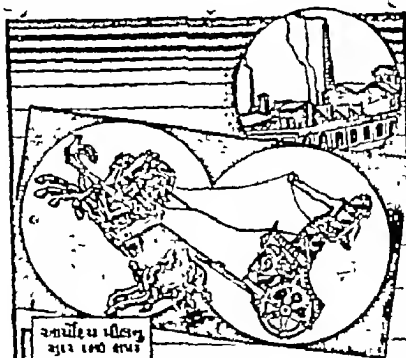
આ બેનાં એ જરૂરી હતું કે પરદેસનો સહકાર જરૂરી છે. બીજા કર્તા ચિંતન સાથે આપણે જુનો સંબંધ છે અને તેની નયગાઈઓ આપણે બહુજોઈએ છીએ એટલે તે હવે આપણને નુકસાન પડેવારે એ માનવુ ખોટું છે એ સિવાય ચિંતનને દુનિયાના ઇતિહાસ દેશોમાં માનવામાં આવે છે અને તેની સાથેનો સહકાર સાધીને રાખવો એટલે :—

૧. સારા પત્ર અને ટેકનોશીયનની મદદ—ને દિંદના વિકાસમાં ખાત્ર મળતી રહે.
૨. ચિંતનના સહકારથી આપ આવામાં વધુ લુકાદ થાય.
૩. સહકારના યુગમાં એક દુશ્મનને પણ આપણે મિત્ર ખનાવીએ છીએ.

નાજોતરની પરિસ્થિતિનો કાંઈપણ અભ્યાસ કરશે તો જાણીશે કે પશ્ચિમી દિશા માટે ને ક્યું છે તે તેમનામાં વધુમાં વધુ સાર થઈ રહે ન મુંઝવ ન ક્યું છે. વિરોધ રૂપ વિરોધીના કારણે તે પક્ષવાદ અને તેના વિરોધીના મારા કામને જોઈ રહેતા નથી,

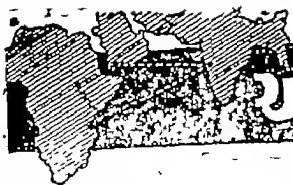
તેઓ એક બા બીજી રીતે દિંદની અસાધ્યતામાં લામ લામને જળવાને ઉધે રસ્તે દોરવે છે. શું સમાજવાદીઓ એમ કહી સકે છે કે વગર સહકારે તેઓ દિંદનો વિકાસ સાધી શકે? શું સામ્યવાદીઓ ચોવાની અસાધ્યતા દેશાવવાની નીતિને—ઓધીવાદ તેના કરતા સામ્યવાદ કે સમાજવાદને પહેલવા માટે સરલ અને ડુંગ્રો માર્યા છે એમ માનીને—છોડી ખરા?

ટેકાઓ મારવાથી કંઈ આગાહીની મંજિમે ન પડેવાય. દરેક કદમે ભવિષ્યનો ખ્યાલ કરીને ચાલવું જોઈએ આ બધા વિરોધનું કારણ તો આવતી દુનિયામાં નજર લખાવવાની રહિતના અભાવનું પરિણામ છે. જેઓ ભવિષ્યની આવતી કાલનો વિચાર કરી રહે છે તેમણે એમન કહેવું પછી કે પડિત નહેતો નિર્ણય ન દિંદ માટે આર્થિક કામદાનુજ પગલું નથી પણ આવતી કાલની દુનિયામાં દિંદ વિધને ને દેવરણી આપવાની છે તેના પરિચયાર્થે એ પહેલું પગલું છે અને એ પડિત નેકરની કામેશ મુલકોમીરી છે કે તેમણે રાખે સ્થુકનું સ્વરૂપ બદલ્યું છે.

આર્થોદય પીલનું
મુદ્ર ૧૯૫૦ કાપડ
રમકી, બોની
મલમલ લીલ
મીઠમી રવીલ,
પીલ દેખેની

આર્થોદય રપીનીંગ
એન્ડ લીવીંગ કં. લી.
અમદાવાદ.

આફ્રિકામાં...

પ્રકરણ ૧૮મું
ઐડીસખાળા તરફ

હું અમલ જણાવી ગયો છું તેમ ઐડીસીની-
ખામાં ૮ મસ વર્ષો પડે છે હું સવારે મારા
સાથીઓ સાથે ઐડીસખાળા જવા માટે નીકળ્યો. આ
ટ્રેન જુદા જ પ્રકારની ખાસ ટ્રેન કેરવા છે જેમાં
ખાને વેસવાની સમવદ હોય છે.

અમે નિકળ્યા ત્યારે આકાશ વાદળોથી ઘેરાયું
હતું. ટ્રેન ઉપરથી ને ઘોડીવાર ચર્ચ કે વર્ષો થયે
હોલે વરસાદ પાણીએ આસપાસનો પ્રદેશ વધારે
રળિયામણો થયો હતો અને દેખાવહિએ મુઠર જણાવી
હતી.

ઝીલુદીથી દીરહવા નેટલો જ સમભમ રસ્તો
ટ્રેને દીરહવાથી ઐડીસખાળા જવા માટે કાપેલો અને
સમભમ સાંને અમે ઐડીસખાળા રોડનને જોયું. અહિં
કંચુ મુનીસ્તને વાર હતી. એટલે કસાક દોઢ દહાકનો
રસ્તો ઝીલુદી દીરહવા કરતાં ઓછો હોવા જોઈએ એવું
હું અનુમાન કરી શકું છું.

રોડન ઉપર હિન્દુ મહાત્મ્ય એસેસીએસના સેક્રેટરી
શી મેવિંદ રામાનુજ તેમજ થી. નયુ મળજીની કુના
મેનજર સાથે દમાઇ વિ.એ અમારું સ્વાગત કર્યું અને
રોડની ઉતારા સુધી જવા માટે બગીચ
મેનજરનાં અમારું બન્ધ સ્વાગત સરખસ કાકવામાં
આપ્યું.

સરખસ મુખ્ય રસ્તા ઉપરથી જઈ હવે એટલે
અમે જેવા હમ્સી લોકોનાં રેળાના રેળાઓ પર
અને મુકામનાં નકાર નિકળીને ઉમરાતા હતાં, તેમજ
અમે કાણ છીએ તે જણવા પ્રેમન કરતાં હતાં.

છેલ્લે સરખસ અમારા ઉતારા સુધી પહોંચ્યું અને
ત્યાં સમાપ્ત થયું. અમારો ઉતારો મૈદ નયુ મળજીના
મહાનમાં હતો ત્યાં ઐડીસખાળા આવેલા હિંદી

બાઇઓ સાથે અમારો પરિચય થયો અને પીછાણું.
યધ સાથે જ આવતી કાલથી વ્યાખ્યાનનો 'કાર્પેકમ
પણ નહીં, કરવામાં આવ્યો.

(૨)

માનવધર્મ, માનવતા, આપણું જીવન, આપણી
કરજ, સમભાવ વિ વિષયો ઉપર મેં સાત
દિવસ સુધી પ્રવચનો આપ્યાં. મારાં
પ્રવચનોમાં સર્વસાધારણ વિશ્વવિદ્યાના સિદ્ધાંતોનું નિરૂપણ
હોય છે, એટલે મારા માટે જે સમણા ઐડીસખાળાની
જનતામાં હતી તે દર યધ અને મને કહેવામાં આવ્યું
કે, "તમારા અંગે જે ખોટો અભિપ્રાય બાંધવામાં
આવેલો તેથી અમને અમારી શ્રદ્ધ સમભમ છે."

મેં કહ્યું તમારી શ્રદ્ધ સાચ તે સ્વાભાવિક છે; કારણ
કે મારી વ્યાખ્યાન પણ એક પ્રકારનો ધર્મનો વિશ્વો તો
થાયો જ છે.

આવેલાઓએ મને ત્યાંની હાસત જનારી અને કથ
મહારાજ સાથે કરવાનું બીજું કાંઈ કાગ નહોતું પણ
અહિં સંજ્ઞન કેટલું સારું છે તે અમે પોતે કહીએ તો
આત્મશાધા તેને કહેવાય પણ સત્ય એ છે કે અહિં
જેન અને જીવનના બેદમત તો નથી જ પણ હિન્દુ-
મુસલમાન બેવાયે બેદ નથી હિન્દુ મરે તો મસજીદમાં
મુસલમાન બાઇઓ આવે છે. અને મુસલમાન મરે તો
હિન્દુઓ કબ્રસ્તાનમાં જાય છે.

ગયા માર્ચ માસથી યુગ સંદેશ
પ્રેમધર્મ સાથે જેડી દેવામાં આવ્યું
હોઈ તેના વિદ્વાન તંત્રી યતિશ્રી
હેમચંદ્રજીની આફ્રિકાના પ્રવાસ
અંગેની લેખમાળા, જે તેમાં આવતી
હતી તે પ્રેમધર્મમાં ચાલુ રાખી છે.

તેમનું આલુ સમઠન નોંધતે મધ્ય મન ઝડપે મધ્ય અર્થ. મને અભાગી અને નિરંતર ભાઈ ભાણી લાગ્યાં. મનની ઘટા મારા વનન હિંદની વાદ આવી અને તેના ન સંતાનો અદિ પરદેશમાં ફેટલા સંપત્તી રહે છે. નાણે મેં મૂવનું અતર ન હોય.

મેં તેમને કહ્યું: મધ્ય તે માનવું છે કે ધર્મપુરુષોનું કામ ને વહેલી વસ્તુને સંધવનું છે ન કે સંપત્તિ વેળાનું: એટલે દરેક ધર્મપ્રવચકે એક વાદને વળગીને બીજા વાદનું ખંડન કરવું ન જોઈએ. તેણે પોતે ને સત્યને માન્યું છે તેના કરતાં વિશાળ જન સમુદાયના કિત મારે સત્ય શું છે તે વિષયસત્યને ભણીને તેનો પ્રત્યાર કરવો જોઈએ.

રામ અને રહેમાનના બેંદા આ કુનિવામાં સ્વાર્થો આપુસોએ પેલા ક્યાં છે. સંપ્રદાયવાદે માનવગતમાં થઈ કહ્યું હોય તે તે વધારેમા વધારે દસ કબજર વર્ણ્યા: તે પહેલાં તે માનવ ન એક ભૂતિ હતી અને માનવતાજ એ એક ધર્મ હતો. જેટલા ધર્મસ્થાપીત થયા છે. તેમણે સમસ્યા વિરૂદ્ધ જુએક જીવાદીને માનવને એક ક્રિયા પ્રપ્ત કરી છે ત્યારે આને એમની એ ભાવનાને જીવીને સંપ્રદાયવાદના પ્રચાર કરનાર ધર્મપુરુષ કે ઉપદેશક ધર્મના ન નાંક પણ માનવગતના શુભો છે.

તેઓ મ પ્રદાયવાદના નામે ને પિઠારાનું વિવચન માનવસમાજને કગવે છે તે જેટલું બધાર છે તે તે હિંદમાં હિંદુ - મુસ્લીમ ના અપમાનો ઉપરથી તેમજ તવારીએ ધર્મના નામે માનવ દત્તાકાંતની ને નોખ લીધી છે તે ઉપરથી સમજી શકાય છે."

મારા આ વિચારોની પછીજ મુંદ્રે જાપ તે સોડો ઉપર પડી તે કું નોંધ લાગેલો હતો. અત્યાચાર સિવાય પણ રાજિયથીઓ ચાકતી અને તેમાં હિંદુ-મુસ્લિમ માન ભધાન ભાગ લેવા આવતા અદિ ને ચર્ચાઓ થતી તે પછીજ મનની ચર્ચાઓ થતી.

હિન્દી એવીમીનીવા જેટલા દૂર પ્રદેશમાં આવ્યો અને અદિ મારા અગામનમની રમીત રૂપે કદ ન થાય તે પછી મારો આવવાનો અર્થ નથી એ કું સમજતો હતો. એટલે મેં એક પછી એક મોળાઓ તેમની સમક્ષ મૂકી.

પરદેશમાં ફક્ત કમાવવા આવવું એજ કદ મનવનું શ્રેય ન બનવું જોઈએ. સરકાર માણસે પેતામયી ઉત્તરતા નિર્જન માનવીની તન-મન અને ધનથી સેવા કરવી જોઈએ. હિંદમાં પણ એવા જુએક છે, જેઓ દર વર્ષે કુદરતી આરોગીને મોત જતીને ધરખર વિનાના થઈ જાય છે. આ માણસો પણ આપણા જ બંધુઓ છે. પોતાની કમાવણીથી કદક તેમના મારે આવવું એ પ્રવેક માનવીની કરજ છે.

કુનિવામાં જે કાંઈ ખરા દેવ હોય તે તે માનવ દેવ છે. માનવ જ પરમાત્મા જતી છે એટલે એજ માનવને સકાયક થઈ તેની પૂજા કરવી એજ માનવ-જનતાની સદુસી મહાન પૂજા છે. 'જેનો પાસે કિષિયા હોય તેણે પૈસા આપણા અપમ અને અશક્ત માણસો મારે અર્ચવો જોઈએ જેની પાસે વધારે છે તેને વધારે અર્ચવા જોઈએ.

અમુક અક્તિ આટલું બરાવે છે એટલે પેતાની શક્તિ હોવા છતાં આપણું આવવું એ જાતની આપણા મનજામાં ને બોડી શર્મની ભાવના પ્રવેશી ગઈ છે તેને દૂર કરીને ઉદાર હાથે આ માનવ-જીવધાર પદમાં જેટલું વધારેમા વધારે હોતી શકાય તેટલું હોમવું જોઈએ. આ માનવ-જીવધારના પવિત્ર પદમાં સમાજની અસીતિ, કુખ, ક્રોધેક જનુ જગીને ખાક ધોળ અને માનવ-દેવ પ્રસન્ન થતાં ને વરદાન મળશે તે સમસ્ત માનવ માનવ-સમાજ મારે કલ્યાણકારી સિધ્ધ થશે.

રાહત હંડ મારે મારા પ્રવચનોનો અસર લણી ન સારી થઈ અને રા. સમજમ ચારેક કબજર-સાદા ચારેક કબજરનું હંડ મુકું કુંક સમયમાં થઈ અર્થ અને અશક્ત તેમજ અપમ હિંદીઓની સેવામાં એડીસમાજમાં પણ પોતાનો સહયોગ મોકાવ્યો.

એડીસમાજમાં સમય લણુંજ સર્વ છે તે કું જણાવી મશે કું અદિતિ સરકારોમાં હિંદુ-મુસ્લીમ બન્ને ખંભાથી ખભો મેળવીને કામ કરે છે તે કું જોઈ શકેલો હતો. એમને સમઠન કે સંપત્તી વાતો કરવી એ તે સમય વિરૂદ્ધની વાત હતી.

એટલે મધ્યા વિચાર કરતાં મને લાગ્યું કે અદિ મહિલા મંજળી ખાસ જરૂર છે, બોલકાત એ અર્થમાં

જની આશરકિત છે. આ આશરકિત નો મળવાન અને મહાન હશે તો આ દેશની પ્રભુ પણ મહાન અને મળવાન હશે.

હિંદી સંસ્કૃતિએ અને તેના સંસ્કૃતિવાદકોએ તો 'નારી' સન્માનની ખૂબજ અમલતા બતાવી છે પણ સંસ્કૃતિમાં વિકૃતિ જેમ ઘણી જાણતા પ્રવેશી ગઇ છે તેમ આને હિંદી-નારીનું વધારે પડતું જીવન ધરની માર દીવાલમાં મોંઘી રાખવામાં આવ્યું છે.

હું એમ તો નથી જ કહેવો કે નારીનું ક્ષેત્ર ધરની અંદર નથી. પણ સાથેજ ધર્મના નામે ને અધર્મના, વહેમ, ભય વિ એ નારી-માનસમાં પ્રવેશ ક્યો છે તેને દૂર કરવાનું રહ્યું. નો માતા પોતેજ વહેમોનો શિકાર બની હેલ તો બાળક ક્યાંથી નિદ્રા જતો? એક તો હિંદમાં સિદ્ધ પણ જોઈ છે તેમાં સ્ત્રી-વિદ્યાનો પ્રથમ આવે છે ત્યારે ઘણા સમજી માનવો પણ પ્રથમ છે "મેરાંઓને ભણાવીને રા કરવા છે. ભણી દારીને પણ તેને મુશ્કેલી તો પડેલાં જ છે ને." પણ એના કારણે ને ભયંકર પરિણામ આવ્યું આને જોમવી રજા છીએ તે એકે આને આપણી પ્રભુ પીછ પ્રભુઓ કરતાં વધારે કંગાળ ચાલકાંજલી બની છે.

અરે હું આં નોંધ છું ત્યાં હ મેરા મહિલા મર્યાદાની સ્થાપના સાથે મહિલા-નગતને છપચોળી થાય તેવી રૂપરેખા આપું છું. મેં એડીસનાનામાં પણ મહિલા-મંદળ અને વાતચીત કરી અને સાધારણ કાર્યકર્મની રૂપરેખા તેમને દોરી આપી. બહેનોમા ભારેભાર ઉત્સાહ હતો અને તેમણે નકકી ક્યું કે મહિલામંદળની જરૂર પડે દૂર કરવી. મહિલામંદળમાં અક્ષરગાન, ફુનર કોચ વિની સામ્ય સમયની રૂપરેખા મેં બહેનોને સમજાવી અને ત્યાંની બહેનોએ કાવને તરતજ અમલી રૂપ આપ્યું આમ એડીસનાનામાં મહિલામંદળ સ્થાપવામાં હું સફળ થયો અને કંઈક ક્યોનો અને સંતોષ પણ થયેલ.

રાવહંસ જેવી શુભતા.

આર્યોદય
ગુર્જાગન

ટકીશ રૂપાલ

વાપરો.

ધા

આર્યોદય ગુર્જાગન મીલ્સ
અમદાવાદ

વર્તમાન સમયમાં આપણે ગાન હાલિએ
 (વચ્ચીએ) તે જાણી છે જાતકાલીન કવિ મહર્ષિઓએ
 સમયપૂર્વકે જે માર્ગે પ્રવાસ કરેલું તે માર્ગે વર્તમાન
 સમયમાં પ્રાપ્ત જીર્ણશીર્ષુ અવસ્થાને પામેલ છે,
 જેથી વર્તમાનયુગના જીવો જાત-અવિચિતો વિચાર
 કરી સિવાય અધ્યાત્મા કરીને પોતાની જીવિએ પસંદ
 કરેલા માર્ગે ચાલી રહ્યા છે. જેથી પુરાણથી સંબંધી
 પુરોહિતો શુદ્ધ માર્ગે જુદાજુદા જગ્યાએ છે અથવા તે
 જુદી જગ્યાએ પ્રવાસ કરવામાં આવ્યા છે.

તેથીજ અજુગજુ અનુષ્ઠે
 વિદ્યુદ અને પુરાતન સંસ્કૃતિને
 સ્વી અથવા ખોટી પરપરણ
 નામ આપીને તેની ખત્તના કરે
 છે અને પોતાના મત પ્રમાણેની
 પ્રતિષ્ઠા જાણ સંસ્કૃતિનું નામ
 આપી જાતના અન્ય જીવોને
 જમણામાં નાંખી સાચા સ્થાનથી
 ધીમે ધીમે વિમુખ કરી રહ્યા
 છે આજે શાશ્વત સંસ્કૃતિને
 પડછાયો અથવા તે નાસ્તિક
 સાધાજીવો પ્રમાણ.

જે સમયે વિદ્યુદસંબંધી સંત પુરોહિતો જાણેલી પુરા-
 તન સંસ્કૃતિ પૂર્ણપણે જાતના કુલીશાલી હતી.
 તે સમયે આપણા સરકારો ઉચ્ચ અને અલ્પજ્ઞ
 હતા આપણે જાતીય અને અધર્મથી ભરખીત થઇને
 દૂર રહેતા હતા ત્યારે હિંસા, જુદા, અજ્ઞાનતા વગેરે
 દુષ્ણેત્વ ગમે, કહેરો, જાન-જનમો વગેરે જગ્યાએ
 સ્થાન નહોતું, કારણ કે ત્યાં તપસ્વી, સંયમી, યોગી,
 ખાતી અને જીવંત્ય પુરોહિતો રહેતા હતા. તેમને કોઇ
 દુષ્ણેત્વો રપથ' થતા નહોતા. તેઓ જાતકાલીન તથા
 નમરજનોના ઉપર પોતાનો ઉપદેશ પ્રભાવ પાડી દેવ
 વૃદ્ધી મુક્ત રાખતા હતા.

તે સમયે હિંસા કે દત્ત આચરનાર અસ્તિ
 પોતાની મેજા પોતાને પામર અને અધર્મિ થતી જતા
 નથી કયેક જુદાને જાહેર જાતના સંપ્રદાય અને ન્યાય-
 કાતાની સામે જાહેર કરતી હતી, તેમજ તેનું કોઈમમાં
 કોઈ પ્રાર્થાન મુદ્દે નેમ હપ્તની હતી—વાચના

કરતી હતી આપણી પુરાતન સંસ્કૃતિની ખાતી નિર્મળ
 અને હિંમતવાર ભાવના હતી.

ખાતી સંસ્કૃતિને ફરીમત કરીને તેની અસ્થિતતા
 કરનારને કહેવું જોઈએ કે -

‘જો જીવિના સરકાર’ જરા તારી હોય
 કવિત સંસ્કૃતિને અને તેના અનાદ્યને તપસ્વી
 નો જ્ઞાતથી પાશ્વર્ય કળવણીને અપનાવીને તે આ
 જીમમાં પત્ત ચલે અને પુરાતન સંસ્કૃતિને ફરીથી
 જાણથી તારા જેવા બહેલા થી કરી રહ્યા છે તે નું નો.

હિંસા, જુદા, યોગી, વગેરે આચ-
 રનાર જેનું જીવન અધ્યા રહ્યા છે,
 તેમને પોતાના જીવો અજ્ઞાનતા
 થીને અજ્ઞાનતાથી છાજે છે કે
 નહિ. ” જીવનનું વિદ્યુદ યોગ
 ધર્યું છે કે વધુ છે. તે વર્તમાન
 પદ્ધતિથી જાણી જાણી.

તે યુ આપણે આપણી
 પુરાતન સંસ્કૃતિને ફરી અથવા
 અધ્યા પરપરા રૂપ જાણી
 તેનાથી વિપરીત આપણે કવિથી
 પાશ્વર્ય સંસ્કૃતિને વધારે મુદ્દા

કરતા પ્રયત્ન કરીએ છીએ એકલા જાતને કે જાતને
 જમિ પરથી જાતના નહિ વાજ, શક્તી સામાન્ય સ્થાપા
 કોઇ પણ અસ્તિ આપણી પુરાતન સંસ્કૃતિને
 ફરીથીને જાતને પર સામાન્ય સ્થાપના હિંમતિ હેલ
 તો તે ખરેખર જાતને વરી રહેલ છે.

ધર્મ’ સિવાય પૂજી દઈ શકતી નથી.

ધર્મ’ સિવાય પૂજી દઈ શકતી નથી. સ્ત્રી’ મંદ
 પોતાની સ્થિતિએ સ્વી જાતના નથી. જાત, અધર્મ,
 વાજ, વનરપતિ ધર્મ’ વિના સ્વાતંત્ર્યવર્તી જ કોઈ નહીં.
 તો પછી ધર્મ’ વિના રાજનીતિ કઈ રીતે ચાલી શકે
 મારે ધર્મ’ જીવનનું એકાગ્ર છે તે ધર્મ’ કે જે આપણી
 જીવિએ પસંદ કરેલ નહીં, પણ વિદ્યુદ જીવન જીવનાર
 સંબંધી પુરોહિતો મહાન ત્યાગ અને પરાક્રમથી આચરેલ
 ધર્મ’ તે જ સાચો ધર્મ છે.

આ માર્ગની જીર્ણશીર્ષુ અવસ્થા ફરીથી મુદ્દે
 તેની પ્રતિષ્ઠા અપનાવવા તેની અસ્થિતતા છે.

અંગ્રીકીનુ ગુણ સાહિત્ય એ માત્ર સ્વ-
મા જાણી સામાન્ય રચના નથી, ખાસી આકર્ષક નથી.
પરંતુ સ્વ- અને અર્થ સુદર વ્યક્તિમાં ઉત્તરે એ
સાહિત્ય આ જાણના સાહિત્યની માન્યતા છે. આજનુ
સાહિત્ય, તત્ત્વજ્ઞાના, નાટક, વિવેચન, નિબંધ, આત્મ-
જ્ઞા, એતિકાસિક વ્યાખ્યાન, તત્ત્વજ્ઞા, જીવનજ્ઞા,
કાવ્ય, વગેરે અંગ્રીકીનુ બનેલ છે અને આ બધાં
અંગ્રીકીમાં ધર્મ શબ્દ જ યોગ્ય રચાત લે છે.

સ્વાભાવિક રીતે એ પ્રશ્ન મનમાં ઉદ્ભવે કે પ્રાચીન
મા મધ્યકાલીન, સાહિત્યમાં ધર્મનું તત્ત્વ યુગ્ય
હતું તો હવે તેનું સ્થાન કેમ બદલી ગયું? સાહિત્યમાં
ધર્મનું તત્ત્વ કે આપણને દ્વિતીય સુધી જોવા મળે
છે એ હકીકત તો સાચી છે કે કે દ્વિતીય સુધી

ગુજરાતી સાહિત્ય નવાણું દર્શાવે છે.
પ્રથમ જ દર્શાવેલ છે. વળી આ
પદ રચનાઓમાં પણ ધર્મ,
શાંતિ, ગાન, વેરાજ, નીતિ,
વગેરે યુગ્યને જોવા મળે છે
એટલે સાહિત્ય અને ધર્મ એટલા
સંબંધ હતા કે તેને છતાં પદ-
પાત્ર કાલ નર્મક સિવાય કશું કરી શક્યું નહિ.
અને પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં એકલા ધર્મનું જ
યુગ્યત્વે તત્ત્વ હોવાથી તેમાં આપણને વિવિધતા, તત્ત્વ-
નતા, રસકમકતા, વગેરે કંઈ પણ જોવા મળતું નથી.
એકલા ગુજરાતી સાહિત્યની આ રીતિ હતી એમ ન
હતું. પણ હિન્દી, બંગાળી, મરાઠી, વગેરે દરેક સાહિ-
ત્યમાં ધર્મનું જ તત્ત્વ હતું. અને ધર્મના પ્રચાર અર્થે જ
સાહિત્ય લખવામાં આવતું

આજ કાલે એ પણ છે કે પ્રાચીનગુજરાતી ભારતમાં
તો ધર્મ એ જ જોવા તેનું પ્રાણવત્ત હતું. અને જેનું
જીવન તેનું સાહિત્ય એટલે ભારતીય જીવનમાં જો
ધર્મ જ પ્રાણવત્ત હોય તો તેના પ્રતિબિંબ રૂપ સાહિ-
ત્યમાં પણ ધર્મનું જ તત્ત્વ આવે જ એમાં તપાસ નહિ.
સાહિત્ય એ સમાજનું, સમાજનું જીવનનું
દર્પણ (Mirror) બની રહે છે અને
સાહિત્યમાં પ્રગતી રસરસિત્વ, પ્રગતી આચાર-
અભિસાધન, પ્રગતી મનના અને આકર્ષણ, પ્રગતી
સ્થાનિકા ચિત્તને પ્રતિબિંબ પડે છે. તેથી જ બે

ધર્મ એ જ પ્રાણવત્ત મંથન અને ચિત્તન હોય તો તે
સાહિત્યમાં આવે જ.

વળી પ્રાચીન ગુજરાતી માનવિષય, ધર્મશાસ્ત્રી, અને
પ્રજ્ઞાશાળ તત્ત્વજ્ઞ થયું એ મતના હતા. અને જો
ધર્મ અંગ્રીકી તો વધુ મધુ એમ ભારતના સરકારશાસ્ત્રીએ
વારવાર આજનુધી કહ્યું છે. ભારતીય સંસ્કૃતિ અનેક
સંક્રમણ પછી પણ દર્શી રહી, અને નવા નવા ગુપ્ત-
જ્ઞા અને દુષ્ટકારો, દુષ્ટ, વગેરે સામે દર્શી ઝીલી
રહી તેનું કારણ પણ ભારતમાં રહેલા ધર્મનો જ
પ્રતાપ છે. દરેક પ્રજા રક્ષણ, અને સંયોગો ઉપર
આધાર રાખી વિવિધરૂપે, વિવિધ રૂપે પોતાનું જીવન
વ્યક્ત કરે છે. પરંતુ આ સર્વમાં સાહિત્ય એ એવું
અંગ છે કે જેમાં જીવનનો સર્વ સ્વરૂપ આલિંગ્ય થઈ

એક ગુણમાં કે બ્યારે ધર્મનું તત્ત્વ
યુગ્ય હોય તેનું યુગ્ય વર્તમાન
કાળમાં કેમ થઈ ગયું? કે ભારત-
વર્ષનું પ્રાણવત્ત હોય તે તેના
સ્થાન પરથી કેમ ભટકે થયું?

તો. અને જીવનનો વિકાસ એક
માર્ગી જીવનજીવન હોય છે. અને
સાહિત્યનું સ્વરૂપ સર્વ માલ્ય છે,
તેથી જ પ્રજાજીવનનાં જીવન જીવન
અંગે તે પોતાનામાં સજ્જનાથી
ઉત્તરી શકે છે આ દ્રષ્ટિથી જોતાં
આપણે ગુજરાતી પ્રાચીન સાહિત્ય

તપાસતો તો જાણીએ કે પ્રાચીન અથવા વધુ જોજ
રીતે કહીએ તો મધ્યકાલીન ગુજરાતનો સ્વરૂપ
જેટલા આજના કાળને બાદ કરતાં મોટા ભાગે
અધાણીનો, નિરાશાનો, જનપરાજનનો, માલુમ પડે
છે. પ્રજાએ આ જોવાની સામે દર્શી રહેવા મળે
એક માત્ર ધર્મનો જ આશ્રય હોય. વળી મુસ્લીમોના
આક્રમણને લઈને ધર્મમાં જ જનમતી વટાણ પ્રવૃત્તિ
અને સંયોગોનો ગુજરાતમાં માલ્યતા. વળી મરાઠાઓ
આજના પીંડારાઓનાં બાદ ગુજરાત ઉપર આવતાં,
કર ઉધારવવા મળે મરાઠાઓ કેર વતીવત્ત આમ
થળ જીવનમાં સાત ન હતી, આ બધામાંથી કુટવા
મળે પ્રજાએ ધર્મનો કંઈ વચાસેલ અને આ કારણને
લઈને પણ સાહિત્યમાં ધર્મનું પ્રમાણ વધારેને વધારે
આવતું ગયું. અને પ્રજાએ કાલકાલીન જોય પોતાના અંગેને
સંકેતી હોવાં અને ધર્મને જળવવા, માંડ્ય, યજુની

સામે ટકી રહેવાનો ઉપાગ માત્ર ધર્મ હતો એમ પ્રભાએ માન્યું; અને તેમાં કાઈ ખોટું પણ ન હતું. જ્યનની ધણી જરી રેખાઓનો ચિતાર સાહિત્યમાં આવી જાય છે અને તે રેખાઓ કોઈ વાર એટલી સ્પષ્ટ હોય છે કે કદાચ સાહિત્ય ઉપરથીજ અમુક સમજના જનસમાજની રચિત અને પરિવર્તનોનો પ્રતિ કા સ પ જુ ર ચી સ કા વ છે. અને તેથી કરીને આપણે પ્રાચીન સાહિત્ય રચ્યુ તે કદાચ ધર્મોના મુજબના આવા માટેજ અને તે સમજની પ્રભાની ભૂમિ અને આચારો સંવેદના માટેજ સાહિત્યનો ઉપયોગ કર્યો હતો. ધર્મ એ તો પ્રાચીન યુગની પ્રભાની મગધુથીમાંજ પાયો હતો અને તેથી કરીને તે વખતના કવિઓને પણ ધર્મ સિવાય કાવ્ય રચનાં ગમ્યા નહિ પ્રતિભાશાળી કવિઓ પણ ધર્મ અને ભક્તિ કરવી એજ માનવજ્યનની ઉચ્ચ કક્ષા છે એમ માનતા હતા. પ્રેમાનંદનાં આખાંનો એજ કારણને લીધે ભાગવત, રામાયણ, મહાભારત, કે પુરાણ આદિનાં આચરો લખીને લખાયેલાં છે તેથી ધર્મનું તત્ત્વ એમાં પણ છે અને તે ધાર્મિક ગ્રંથો વાંચતા અત્યારે પણ કોને કદાચો આપણે અથવા તો રસ નહિ પડે? આ એક દૃષ્ટિકોણ છે એકદરે અને બીજા દૃષ્ટિકોણે પ્રાચીન યુગવાળી સાહિત્યને અવલોકીએ તો આખાં આનંદપ્રદ કરતું કથન બાળકો સામે છે કે પ્રેમાનંદ અથવા, નરસિંહ, મીરા ને ગાત કરતા એટલું સ્ત્રીકારણ જોઈએ કે આપણા યુગર કવિઓનું રસાત્મક વિષ્ણુ બહુ સુસુમિત હતું, બહુ નાનું હતું વળી યુગરતી ગરબુ ખેડાણ પણ પ્રાચીન યુગરતી સાહિત્યમાં લગભગ નહિવત જોવા મળે છે, કેમકે તે વખતમાં પદ્યનું મંત્રી કરીને ગાનવતું વળી તે વખતના સમાજની દ્રવ્ય જોઈએ તો તે કંઈ બહુ ધીમી કે સરકારી હતી નહિ પણે મેટો ભાગવતો ભજવતું દરિદ્ર, અસરકારી, નીચલા ધર્મનો હતો તેથી ને ભલે પ્રભા સમક્ષ રજુ થાય તે બદલા આપણે જ હોય, કોઈ ન હોય અને પ્રભાનું વલણ ધર્મ તરફ વિશેષ હોવાથી ધાર્મિક આખાંનો કે કાવ્યો દ્વારા જ પ્રભાનું અનુરંજન થાય. આથી કરીને જ પ્રાચીન કવિતા ધાર્મિક અને ગેય છે. આરિને પ્રાચીન યુગનું સાહિત્ય જાણે કે એ પદ્યમાં ને ગદ્યમાં એક પદ્યનું અને બીજું ધર્મનું-પદ્યોને કદાચ કદાચ કરતું હોવાનું છે.

આમ આપણે જોઈ કે પ્રાચીન યુગમાં ધર્મનું મહત્ત્વ સૌથી વિશેષ હતું. નર્મદના આચરતી સૌથી ધર્મનું મહત્ત્વ પડવા લાગ્યું જો કે નર્મદ આને સાહિત્યકાર તરીકે પદ્યકાવ્યમાં પડતો જાય છે એની કલામાં પ્રાથમિક પણ દેખાઈ આવે છે એની કવિતામાં અને અવગમ આપણે અપરિપક્વપણું જોઈએ છીએ. તથાપિ મુશ્કેલી સાહિત્યમાં તેનું ઐતિહાસિક સ્થાન અમર છે નર્મદે અવલોકી યુગરતી સાહિત્યને ખેડ્યું અને તેનો મજા જીવ પાપો નાખતાર પણ નર્મદ જ હતો. નર્મદના યુગમાં સાહિત્ય ને ધર્મ માટેજ રચાતું હતું તેણે નવું પોત ધારણ કર્યું અને ઉચ્છૃંખ ધર્મમાં પરાભિમુખ બન્યું તેમ જવાનું કારણ એક જો પણ છે કે નર્મદે આવતા જમાનો તદ્દન પદ્યકાવ્ય ગયો હતો અને એનો આગમનથી આપણે ત્યાં ત્યાર, ટપાલ, રેલ્વે, હાઇસ્કૂલ, હાઇસ્કૂલના વચેરે આખાં હતાં. અને અંગ્રેજોના આચરો કેળવણી પણ આપણા લાગી, તેને કારણે પ્રભા વાંચતા, લખતાં વિશેષ પ્રમાણમાં થીથી. અને નર્મદે પદ્યસાહિત્યને ગમ્યું અને સાહિત્યને વધારે બીજાનું પ્રાચીન યુગમાં ધર્મનું જે વર્ચસ્વ હતું અને ધર્મના જ સાચાસ્થાવર ને દેખાતા હતા, મળ્યો પણ ધર્મ ખાતર ધર્મ પાળતા પણ તેનાં મળ સમજતાં નહિ, તે જુદું નર્મદે આવતાં પડી ભાંગ્યું અને ધર્મના બેલું કાગળ કરીને ઘણી ગયાં.

નર્મદે યુગરતી સાહિત્યના પદ્યમાં ફેરફાર કર્યો અને ધર્મને બદલે પ્રકૃતિને સ્થાન આપ્યું, અને પ્રભાને નવી દૃષ્ટિ આપી ત્યાર પછી ધર્મનું મહત્ત્વ ધીમે ધીમે ઘટતું ગયું. નરસિંહરાવ અલ્પતાં તો કમ્પેન્સેટ, પ્રકૃતિને કથનના અને લીલાત્મા જ ઉત્તર કરવા લાગ્યાં. યુગરતીને તો સાહિત્યમાં ધર્મનું તત્ત્વ તદ્દન કાઢી નાંખ્યું. તેના જ સંદેશમાં કહ્યો છે તો “ધર્મનો ફેટ, ઉપાસના, મોક્ષ અને પુષ્કર પ્રાપ્તિ છે; કદાચ શોધવનો ફેટ પેશાનું જાન મેળવવાનો છે, નીતિનો ફેટ સામાજિક આચારના સાચવવાનો છે પણ કલાનો ફેટ ને સાહિત્યનો ફેટ સરસનાનાં ફર્ન ને સર્જનથી આનંદ પ્રાપ્ત કરવાનો છે” તેમજો તો શુદ્ધ ભક્તિનો પણ વિરોધ કર્યો છે. કેમકે એમને મન તો શુદ્ધ ભક્તિનું પ્રાપ્ત્ય એ પ્રવચનના અભાવેના પુરાવા છે ને જ્યન ત પ્રભુ અનુભવી થઈ તે શુદ્ધ ભક્તિ અનુભવી થઈ જ નહિ” અને ત્યાર પછીના કવિઓ વાચતવ જમત

બાળકોનો.....બગીચો

[લેખક : બળાભાઈ સોમાભાઈ પટેલ]

એવું બળ ઉભું કરે

બસે તમે વસો, વિચારો, અર્ચાઓ કરો, પણ તમે સ્વતંત્ર રીતે નિર્ણય બાંધીને પારેલું કામ પાર પાડવાની ટેવ પાડો. એમ કરતા કોઈવાર બૂલ થઈ જાય તો પણ હરકત નહિ બૂલ કરીને જ માથુંસ આગળ વધે છે, નવું શીખે છે. જે બૂલ કરતા જ નથી તેમને આગળ વધવાપણું જ ક્યાં રહે છે! મોટે તમે એવી હેમા-કેલવતનું બળ અંતરમાં ભેદ્યું કરો.

—રવિશંકર મહારાષ્ટ્ર.

અમે થઈશું એવા....

રાજા પ્રતાપ સમા શૂરા ને ટેકીલા,
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.
શિવાજી મા'રાજ સમા બંધ' પ્રેમીલા;
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.
મહાન અઠબર સમા ભાતુભાવીલા;
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
પાદશાહ જહાંગીર સમા ન્યાય દેનારા,
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
ધમ્મ ભગવાન સમા બલિદાન દેનારા,
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.
ગાંધી બાપુ સમા મરીને જીવનારા;
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
વીર મુલાય સમા દેશ-હાઝીલા,
અમે થઈશું એવા અમે થઈશું એવા.
ખ્યારા જવાહર સમા વૈભવ ત્યજનારા
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.
વીર વલ્લભ સમા એકમ કરનારા;
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
મા'રાજ રવિશંકર સમા સાહાઈ સેવનારા
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા
એમ ભારત ખડને વિશ્વે દીપાવનારા,
અમે થઈશું એવા, અમે થઈશું એવા.

— ધન્ય દધીયિ કષિ ! —

જગમુર નામે રાક્ષસ હતો ભારે દુર. જાનો ઊરિ પણ ના મળે.

એક સમે એણે પૃથ્વીપર કાઢ્યા છે વરતાબ્દે.
પ્રજા નમ્મી ગઈ-જુલમ સહન ન કરી શકી.
સો દેવો પાસે આપ્યા, હાકીકત બજારી.

ધન્દરાજ બહા મથા. સૈન્ય લીધું અને કુદનો સહાર કરવા આપ્યા.

જગમુરને ભૂલ થઈ, એ પણ અપૂર્વ તેમણે સામે સામે આપ્યો.

બને પછો વચ્ચે લૂક જમ્યું. ઇન્ને જગમુર પર અજબ તીરનો મારો ચમત્કાર્યો. પણ બધા! તેને ઇની આંધ પણ ન આવી.

ધન્દરાજ વિચારમાં પડ્યા. 'આ શું કે'વાય! જગમુર કેમ થયોતો નથી?

ધન્દ કવિઓ પાસે આપ્યા વજારિયતિ બજાવી. સો કવિઓએ ધ્યાન મળ્યું. વલ્લ પારખી.

'તમારો હુકમિયાર જગમુર આગળ પાણી ભરે છે, જાઓ દધીયિ કષિ પાસે, તેમના હાકાની માંજણી કરો અને તે હાકામાંથી હુકમિયાર તૈયાર કરો. તે હુકમિયાર રાક્ષસનો સહાર કરશે,' કવિઓએ કહ્યું.

ધન્દ વિરમ્ય પામ્યા. 'શું દધીયિના હાકામાં તેઓ આત્મ ભોગ આપીને અસ્થિ આપશે?'

'જરૂર, એ જગતના કમ્પાસ અર્થે જ જીવે છે. જન મુખી તો તેઓ મુખી. જાઓ, એ તમારી જ રાહ જોતા બેઠા છે,' કવિઓએ કહ્યું.

નદી તટ રહેતા દધીયિ પાસે ધન્દરાજ ગયા. પ્રજામ કપી ને સર્વ વિગત કહી.

ઠેકણ સમયથી ચાત રહેલું મુખ્ય મહાકાવું. જાવો સોનેરી મોઢા પ્રાપ્ત થતાં હલ્લ મનગની લેધું. દધીયિએ હસ્તામુખે આત્મભોગ આપી તેમના અસ્થિ આપ્યા.

છેલ્લે તેમાંથી હુકમિયાર તૈયાર થયું
—અને હુકમિયારના એક જ પ્રકારે જગમુરનો પાપમથા હરી શીધો.

હી વિશ્વમાં ચાલિતું રાજ્ય પ્રસરી રહ્યું.
ધન્ય હો પરમાર્થો દધીયિ કષિને!

ધન્ય હો મૈત્રા ભારતીને, જે જીવે આવાનર રત્નેને.
રેતાના કુખે જન્મ આપ્યો!

રામાયણનાં પાત્રો બાળકોને કેવી પ્રેરણા આપે છે ?

ધણી રત્નમાં મગ્ન કરીરે, પુસ્તક મેં બહુજે વાચ્યા,
 સારી બાબત નોખી લઈને,, આચરતાં જીવન રાખ્યા,
 મુસાફરીમાં જ્ઞાન વધુ ને, સ્વાકષ્મતા કંઈ પાઠ ભણ્યા;
 કામ કરીને કસરત કરતા, સ્વાધીનતાના સાજ સભ્યા.
 રામાયણ વાંચીને મેં તો, વિવિધ વાત વિચારી છે;
 'રામરાજ્ય' ને 'કુટુંબપ્રેમ'ની રીત રૂઠી અપનાવી છે.
 સમાજની સ્થિતિ ઉત્તમ ને, સૌનું મુખમય જીવન છે;
 ધરમાં પશુ સંપીને રહેતા, ઘરજીવન સંજીવન છે.
 'રામજીવન'માંથી શીખ્યો હું, ત્યાગ તપસ્વ્યાની રીતિ;
 વિશાળ માનસ, સત્ય, વીરતા, પિતૃપ્રેમ ને મુનીતિ.
 શીલ, સહયતા સહાધારથી, અહરનો ભવહાર કરે;
 સાક્ષી ને ધર્મિય જીવનથી, જીવનમાત્ર પર પ્રેમ ધરે.
 લક્ષ્મણ જેવા બાઈ જગતમાં, મળવા મુરઠેલ માતૃ હું,
 બંધુ આજ્ઞા શિર ઘડાવી, જીવન આપું નિહાળું હું
 પ્રીત, વીર ને અદ્વજ નિશ્ચયી, સંકટ સાથી સત્યા છે,
 ધન્ય બાપ્ય જે બાઈ બાઈમાં, લક્ષ્મણ જેવા બાપા છે.
 સીતા સમી મુશીલ સન્નારી, કળિયુગમાં મળવી મુરઠેલ;
 પતિ પદછાયા પેઠે પામી, જીવન આજીનો ઉઠેલ
 નારીધર્મનો મહાજાનનો, આપણને આપી લીધો;
 પતિસેવામાં મગ્ન રહીને, જીવનનો લહાવો લીધો.
 બજરંબ બહિ છે સાચા સેવક, જનમાં ભેટો જઈતો ના,
 પ્રજાધર્મના અખંડ ઉપાસક, બળ—શુદ્ધિનો ખજાનો હા.
 શક્તિના બંદાર સમા પશુ, ભક્તિપૂર્વક મુદયવાળા,
 'રામ' વિનાના સાચા મોલી, કાચ સમાં જો અણનારા.
 પિતાધર્મ ફરારનો મોટો, ભેટો જેનો જઈતો ના;
 'વનવિચરિ' કહેતાં કહેતામાં, જીવ અતિ મુંઝવેલો હા.
 'પુત્રપ્રેમ'ને ને 'વચનધર્મ'માં, 'માનવતા' આવી મળતાં;
 'ધર્મસંકટ' જેથી જીવનનું, નાવ ખરાબે જઈ ચડતા.
 કૌશલ્યા જેવી માતાએ, ભારતમાં જો જન્મ ધરે;
 બાઈ બાઈ સંપીને રહેતાં, હજારો શોધ્યો નહિ જડે
 માતૃસ્નેહ સીધા ચઢોયી. સૌને સરખી શાંતિ કઈ;
 જીવનની કેળવણી આપી, સૌને જીવનશક્તિ કઈ.
 ભરત સમા ભારતમાં બાઈ, મળતા જીવન ધન્ય બને;
 રાજ્યલોક પશુ તુષ્ક જમીને, ફેલી ગયા તે બાઈ કને.
 માતા પશુ વન્યાય કરે તો, સત્ય વસ્તુનું ભાન કરે;
 સંત મુશીલને વીર નિશ્ચયી સાચાચાર વિવેક કરે.

શવણના જીવનથી બધું જીવીતિમાં નહિ સાર કહી;
 જેવાં કામ કરે તેવા કૃણ જગમાં એવા મળતાં સહી.
 અત્યાચાર જીવીતિ ઉપર મહાશબ્દ પણ ટકે નહિ;
 ખૂનામરથી જાગ લૂંટ પર કોઈય ધર્મ નહોતો નહિ.
 કનકમુગની કથા ઉપરથી કપટ ભળથી થોડું છું;
 સીંદૂર પલિયામ તથા ત્યાં સાચાસાચું પેશું છે.
 કંઠેથીની કથા ઉપરથી સ્વાર્થજીના સિદ્ધાંત બધું;
 પણ બહોલો તેનો દેવામાં લોભવૃત્તિને પાપ બધું.
 જનકવિદેહી સમું જીવન તો જનનાં જનમાં જરૂર ના;
 રાજા, સેવક, શાળી, દાની, ભક્તિ બધું તો બરું હો.
 સસારે રહેતાં ફરતાં પણ, સંન્યાસી જીવન સાચું;
 'જળ કમળ વત' જીવન એવાં, ઉચ્ચ જીવનમાં હું યાચું.
 વાહી, સુધીવ, જટામુ, દેવટ, જાંબઝ, શબરી આદિ સૌ,
 મુજ જીવનને ઉચ્ચ બનાવી, જીવનભાણું દેતા સૌ.
 અભણ, અજ્ઞાની, નાનાંને પણ, સાથે લઈને આગળ જવું;
 સાચી ઉત્પત્તિ સાથે સાધી, જીવન આણું ધન્ય થવું.
 શમાયજીના મહાકાવ્યમાં અનેકાનેક પ્રસંગો જે;
 મુજ જીવનમાં લીવાઈથી, બની પ્રેરણા પાતા તે.
 બારત જે ચહતી આજે તો 'રામજીવીતિ'ને અપનાવે;
 'રામચંદ્ર'ની સમાનતામાં સૌને મુખ-ચાંદિ આવે.

(અનુસંધાન પાન ૧૮ નું આણું)

તારક વધારે : અભિપ્રાય થયા અને તેને કાવ્યમાં ધર્મ
 કમળા અને પ્રણયનાં બંધનો અસહ્ય થયા આપણે
 ૨૫ એવરજઝ મેથાલ્ફીની પદ્ધિઓ નોંધજો.

ત્યારે હાથે હાથ કવિ! તુને

અંદોળી માત્રી ગુણવી કેમ મળે

૨૫ શ્રી. મેથાલ્ફી

“ધરતીને પરે પુત્રસે પત્રસે,
 મુડી થન વિના નાનાં ભાળ મરે,
 પ્રભુલીન આકાશથી જાગ કરે,
 અહો રાત કોઈ કોઈ જરીમેના-
 પ્રભુ ધનીને હાથ રમે,
 ત્યારે હાથે હાથ કવિ! તને સમજાવ
 રંગતણા રોલે જીત અને !
 મહારાજ ને પાતુના સાગરમાં
 લાગે ચીસ નિઃસાસ મધો જગમાં
 સિતમં સળંગ તંત બરાતળમાં,
 રસ મુંદરા ઢેરી રાત્રી છે
 નથી ભળ મુનેરી જુવા બળે,

આ રીતે આપણે નોંધ રાખીએ છોએ કે કવિને
 કવે ધર્મનાં મણુમાં કુત્રાં જમતાં નથી અને વાસ્તવ
 જગતનું ચિત્ર આંખેથીને સાહિત્યમાં રચ્યું કરવું છે
 આ છે જાણના કવિનું ધ્યેય.

આ રીતે સાહિત્યમાં ધર્મનું સ્થાન અત્યારે તો
 તદ્દન નહવું છે થા નહવું થયું છે. જતાં પ્રજાના
 માનસમાં કંઈક ધર્મનાં તત્વો છે તેથી સાહિત્યમાં
 પણ ધર્મ હોતો નોંધજો અને છે તે પણ સ્વયં હરીકન
 જ છે. તેથી કરીને સાહિત્ય અને ધર્મને થોડો
 સંબંધ છે. અધનત, પ્રાચીન સુત જેટલો તો ન જ
 કહેવાય.

રામાયણનાં પાત્રો બાળકોને કેવી પ્રેરણા આપે છે ?

બધી રસમાં મળ કરીશ, પુસ્તક મેં બહુજે વાંચ્યા,
સારી બાબત નોંધી લઈને,, આવરતાં જીવન રાખ્યાં.
મુસાફરીમાં જ્ઞાન વધ્યું ને, સ્વામ્યના કંઈ પાઠ ભર્યા,
કામ કરીને કસરત કરતાં, સ્વાધીનતાના સાજ સંખ્યા.
રામાયણ વાંચીને મેં તો, વિવિધ વાત વિચારી છે;
'રામરાજ્ય' ને 'કુટુંબપ્રેમ'ની રીત ફીંકી અપનાવી છે.
સમાજની રચના ઉત્તમ ને, સૌનું સુખમય જીવન છે;
ધરમા પણ સંપીને રહેતા, ધરજીવન સંજીવન છે.
'રામજીવન'માંથી શીખ્યો હું, ત્યાજ તરસ્યાની રીતિ;
વિશાળ માનસ, સત્ય, વીરતા, પિતૃપ્રેમ ને સુનીતિ.
શીલ, સભ્યતા સદાચારથી, અહરને આવહાર કરે;
સાધા ને ધર્મિષ્ઠ જીવનથી, જીવનમાત્ર પર પ્રેમ ધરે.
લક્ષ્મણ જેવા ભાઈ જગતમાં, મળવા મુશ્કેલ માતું કંઈ;
બંધુ આજ્ઞા શિર ચઢાવી, જીવન આજી નિકાળું છે
ધીર, વીર ને અહમ નિશ્ચયી, સંકટ સાથી સાચા છે,
ધન્ય ભાગ્ય જે ભાઈ ભાઈમાં, લક્ષ્મણ જેવા ભાવા છે.
ચીતા સમી મુશીલ સન્તારી, કળિયુગમાં મળવી મુશ્કેલ,
પતિ પદછાયા પેઠે પાત્રી, જીવન આખાનો ઉઠેલ.
નારીધર્મનો મહાખજનો, આપણને આપી દીધો;
પતિસેવામાં મગ્ન રહીને, જીવનનો લઠાવો લીધો.
જનજન બહિ છે સાચા સેવક, જનમા ભેટો જઈતો ના;
બ્રહ્મચર્યના અજંઠ ઉપાસક, જન—શુદ્ધિનો ખજનો હા.
શક્તિના સંહાર સમા પણ, ભક્તિપૂર્ણ હૃદયવાળા,
'રામ' વિનાશ્ય સમ્યક મેળી, કાલ સમયે જે અશ્વનાશ્ય
પિતાધર્મ દર્શાયનો મોટો, ભેટો જેનો જઈતો ના;
'વનવિષયો' કહેતાં કહેવામાં, જીવ અતિ મુશ્કેલો હા.
'પુત્રપ્રેમ'ને ને 'વલ્લભધર્મ'માં, 'માનવતા' આવી મળતાં;
'ધર્મસંકટ' દેખી જીવનનું, નાવ ખસાવે જઈ ચડતા.
કૌશલ્યા જેવી માતાઓ, ભારતમાં નો જન્મ ધર્ય
ભાઈ ભાઈ સંપીને રહેતા, બચકો ચોખ્ખો નહિ જડે
માતૃસ્નેહ મીઠા મળેથી. સૌને સરખી યાત્રિ લઈ,
જીવનની કેળવણી આપી, સૌને જીવનશક્તિ રઈ.
ભરત સમા ભરતમા ભાઈ, મળતાં જીવન ધન્ય બને;
રાજ્યલોક પણ મુશ્કેલ ગણીને, દોડી ગયા તે ભાઈ કને.
માતા પણ અન્યાય કરે તો, સત્ય વસ્તુનું ભાન કર્ય
સંત મુશીલને વીર નિશ્ચયી 'સારાચાર' વિશેષ કરે.

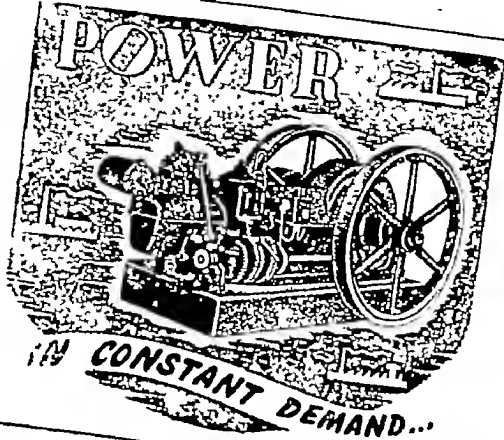
પ્રાધિકાન

સ્થાપિત 'યુગ સંદેશ' બેડી રવામાં
 તંત્રીમંડળ
 ડૉ. હરિપ્રસાદ વૃજરાય દેસાઈ
 યતિમી હેમચંદ્ર
 યતિમી રાજચંદ્ર
 શ્રી સાંતિદાસ દીનાનાથ મહેતા

વર્ગ : બીજી
 અંક : ૧૦ થી

કાર્યક્રમ
 અગાધતાની વાડી, સારંગપુર
 અમદાવાદ.

પૃષ્ઠાંક : ૨૨
 લુગાંક ૧૯૪૮

The **IMPERIAL KEIGHLY INDUSTRIAL ENGINES**

Jayem's **ENGINEERING CO.**
WARDEN HOUSE
SIR P. MEHTA ROAD BOMBAY 3.
GRAMS: JAYEMS PHONE: 34832

Ahmedabad Office **LAL DARWAJA.**
Phone 2653 Grams 'JAYEMS' Ahmedabad

We supply the following types of Machinery:

- Machine Tools
- Boiler House machinery
- Power plants
- Oil
- MIM Machinery: Diesel engines
- Wood working machinery
- Welding sets: Electricals
- Crushers & disintegrators
- Lifting appliances
- Garage equipments
- Sheet metal machinery
- Lawn mowers
- Tool Steels
- Pumping machinery
- Radlos.

હિન્દી - તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખપત્ર (માસિક)

न घनेन न प्रजया त्यागेनैकेन अमृतत्वमानशुः ।

વર્ષ-૨	સુલભ ૧૯૪૬	'પ્રેમધર્મ' કાર્યાલય સારંગપુર-ખાલતારી વાડી-અમદાવાદ.	વાર્ષિક લઘુઅંક રૂા ૧-૮-૦ વિદેશમાં ૮૫૨૦ [૧૩ પિ.]	અંક ૧૦ પૂર્વસંખ્યા ૨૨
--------	--------------	--	---	-----------------------------

મુખ

મુખ! મુખ ક્યા છે? સદીને છતી યુગ એવો એ પ્રદેશ નથી, બધવા પેસાથી એ ખરીદી યુગ એમ પણ નથી. લક્ષ્યમિપતિઓ અને સમજના નેતાઓ મુખની પાછળ પછાએ ક્યાં મારે છે પણ મુખ એમને કાચતાળી આપીને છટકી નામ છે.

કસાદારોને, કામ કરનારાઓને અને રખડેલ કહેવાતાઓને એ સહનર્મી મળી નામ છે. પણ છવનબર મુખની શાલ કરનારને એ મળતું નથી.

તમે મુખને શાલવા નિહાળો તો એ નહીં મને પણ તન મનથી તમારા કંતબંધમાં ગરકાવ થઇ નામ તે, બધવા કોઈ સેવા કામને કાચમાં લ્યો તો સતોષ થી મુખ મળશે.

સ્વાર્થ કરતાં કંઈ મહાન વ્યક્તિ છે-ચરણકાર. જનતા જનાઈનથી કહને કંઈ સેવા કરશે તો દિવસને અને નિરાંતે એકા પછી બર મુખ મોતબુ કહું એવો ખ્યાલ આવશે.

મુખ થી ઘર માનવ કાચેથી બાંધી યુગ એમ નથી, એ તો મુખની માફક છે એ અને તમને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરી નામે છે. કોઈ એતરની વામ પાસેથી તમે જતા હો અને કોઈ ગીત સંજાણ એમ મોખિત એ આવે છે.

કોઈ તંદુરસ્ત કુવળા ગાય પરની લાથી નેનું એજ. એ લાલી મેળવવાના ઉદ્દેશથી જીવન કામ નથી કરતો. પણ કામ કરતાં કરતાં, કોઈ કારેલી સિદ્ધી મેળવવા એ તક્લીન થઇને કામ કરે છે ત્યારે લાલી એની મેમ ખાલી વડે છે.

દા. હરિપ્રસાદ દેસાઈ.

ડાંગની ભાષા

ડાંગની ભાષા

ભાષાની ચર્ચાએ ગુજ-
રાતભરમાં ઉમ સ્વરૂપ
પાલવ ઠપું છે. ભાષા-
વાર પ્રાંત રચના બે કે
દાઢમાં મુશ્કેલી રાખીને

પ્રતિષ્ઠાના એરી વાણીને ફેરવેતા-
એએ ફેરવેતા અટકાવે છે. છતાં,
મુંઝવે સરકારે ઉત્તાવળથી, “એની
ભાષા મરાઠી છે નહીં” એમ કહી
નાખીને જે ક્ષેત્ર, ફેરવેતા છે તે
વધારે મંજૂર અને ગંદી તપાસ
પછી ફેરવાયું હોત અને તે મારે
પ્રમાણુત ભાષા શાસ્ત્રીઓની મદદ
સેવાઈ હોત તો સાચું થાત.

ઈન્ડિયન પ્રાન્તિક સમિતિના
પ્રમુખ મહાશય કૃષ્ણભાઈ આનંદવંશી
ભાષાવાર પ્રાન્ત ક્ષેત્રે કઈ સળેષ
નહીં રહે એની ખાતરી આપી છે.
એટલે હીંદુસ્તાનની ઉમરના જરા શાત
પડી છે પરંતુ ગુજરાત સાહિત્ય
સભાએ ભાષાની વિશેષ તપાસ અર્થે
જે ડેપુટી મોકલ્યું છે અને મુર-
તમાં આ વિષયના પ્રમુખીય નિર્ણય
માટે જે પરિષદ બરાવવાની છે એને
અમે આત્મકારણક મળીએ છીએ.

રાષ્ટ્રવંશ વમર ન્યાય જુદાઈથી
આ જિલ્લાને નિર્ણય થયો. બેઠકએ
એ રાષ્ટ્ર દિનને મારે જરૂરનું બે.
આખરે તો ક્ષાપિ હોવા દતા તે
ખા છે કે “રાષ્ટ્ર કોઈ કોઈના ઉપ-
ભોગ મારે નથી પણ એવા મારે છે”,
અને ખરો સંસ્કૃતી જ ખરો રાષ્ટ્ર
કર્મ થો છે. પેટેલાંના રાજ્યએ
સંસ્કૃતિયો રાજ્ય ન કરી શકે
તેથી એમનાં રાજ્ય મર્ગે સોશાયલ-
માં પણ સાલિતના અને સંસ્કૃત-
રૂપિ જ રહી શકી શકે. પરંતુ

માસિક નોંધ

વિસ્તૃત છે, કે એની આવક રૂપ સાધ
અને ખર્ચ કે ક્ષામ છે એ મજબૂતીથી
જે પ્રજા એના કબજે લેવાની કાનત
રાખે તે રાષ્ટ્રરાજ્યના જ્ઞાત્યને
નહીં પાળી શકે.

કુલા ભગતનાં ભજનો

અમદાવાદની દિનુ પ્રસથાન
સંસ્થામાં કોમોએ કુલા ભગતનાં
રસિક અને મધુર ભજનોનો લગભગ
સંખ્યામાં સાત લીધા છે. લોક
શિલ્પજ્ઞને મારે અને નવા જમાનાના
નાર્મક પમને સમજ, પ્રજા સમજ
પ્રતિમાન બને તેની ખાતર આર્થ
ભજનોને અમે આત્મકારણકે લીએ.
પોતે આરિય ઉપર વિદ્યેય બાર મૂકે
હ અને લોક સાહિત્યની પ્રજા
અસર એરી પાડે હ કે પ્રાતાજન
ડાસ છે.

શ. ૩૫૦૦૦ નેટલી રકમ
એમત્રે કુમારગણ વસ્તારોમાં મદદ
અર્થે બજાએ મારફતે પ્રાપ્ત થતા
કાનોમાથી બેઝી છે.

ગોરખ અટકાવના પોતે પ્રજા
સમજની મદીએ કપને સરકાર
પર વિનંતિય નેવાર કરી રહ્યા
છે, પરંતુ સરકારે કુમારો દોરોની
કનક નહીં કરવાને માત્રો તો
કારણેએ પમાર ક્યોં છે.

દલે પ્રવતજનોની અને ઉપરેલ
કાની એ કરજ છે કે એ કાનતો
અમલ જરાગ ના થયો. દેખ તો
બંને તપાસ કરે અને સામના વગર.

તાનું ખાન બેઝી આ
કાનતો જરાગ અમલ
કરો.

માંસાહરી મોળા
જેની મોળાની રહ્યા કરે
હ અને પરાંપ અમેરી-
કામા મોળા જેવું
અપમજ, પેનુંઅપમજ કપ

ટકે આપે છે તેવું ગોરશાની
સામજી છતાં અને પાશ્વરોપેના
ચકાતીએ છીએ છતાં આપણે કરી
શક્યા નથી.

ગોસેના કરી રીને કરવી
જોઈએ તેનું ઉત્તમ દશાન મદદમાલ
આપણી સમજ મૂળ ગયા છે. વર્ષ
મોયાસજ સાગરમની વધેરે આપ-
મોર્માં મોળાની જાત મુશ્કેલી છે.
ઉત્તમ વાળીઓ અને જગત નેવાર
યાત છે. શુદ્ધ ભેગભેગ વમરનું કુપ
જાગોને અને માંસા આપીને બેઝ
પાલન કરતાં ને પાલન તરફ પ્રજા
વધે તો ફેરવે ફેરવે. જાણી શકીશ
અને આધિક સામ સાત તે સિલ
કરવામાં આવ્યું છે.

ગુજરાતે આ કુશળતા સમજે
જે રીતની પ્રાપ્ત સેવા અને પ્રાપ્તી
સેવા કરી છે તેવી આ પદેસા કરી
કરી નથી.

ભજનોને, કપાકારોને, સરકારને
અને પ્રજાસેવાકોને અમે વિનંતિ
કરીએ છીએ કે માંસમા અને
કરેરે કરેરે ઉત્તમ ફેરીએ રચાઈ
સદકારી ધોરણ પર મોખ્ખુ કુપ,
કહી અને લી બેજવા પ્રમાણમાં
પુરા પાકવાનું મદાન અને પર્વમાં
કાવ પદ્ધતિસર કરવામાં આવે.

નામદાર દિનકરમાલ દેમાણની
પ્રરજાની રચવાની મુનતર્કિ કેરી
અમે જોઈ છે અને એની વેદાંતિકા
પદ્ધતિનું રચાઈ મધ્યે અનુસરજ થાય
એ બેજવાની અખારી ઉમેરે છે.

કલકત્તાની ચૂંટણી

ફ્રેમિસ નેતાઓએ સાવધન થવાની કાઠમ કરી છે તે યોગ્ય છે. ત્યાં અંરાજકતા હીંસાખોરી અને વેરમાનનો દેશવો કરી મળખૂત થતા રાષ્ટ્રને હેરાન કરવાના એરી પ્રયત્ન થઈ રહ્યા છે.

મહામણ આપણને આરિય ખીસવવાની, નિષામ સેવાની, રચ-નકમક કાર્યની અને પ્રેમધર્મની ને દિશા આપી ગયા છે તે પર કાન્ત્રેસના કાર્યકરોએ અને પ્રજા સેવકોએ વિરેલ ખ્યાન આપવું નેમએ.

હમણાં મારામારીથી, હરેર છૂટી ટી નિરેધાતમ પ્રચારથી કઈ જ હામડો થવાનો નથી.

હમણાં તો મહાપ્રેમનતે મેળવેલા રાજાઓને મતભેડો છુટી સર્વે સમજી આ પ્રણેએ સલામત અને સ્થાયી બનાવવાના અને સપ વજર આપણી ખરાબી થઇ છે તે સપ વધારવાના જ પ્રયાસ કરવાના છે પ્રજાને નાના પ્રકારની તકલીફોનો પાર નથી પણ નેકે સરકાર ને પાવમાંથી બાધકામ કરી રહી છે તે તરફ આજમાય અને સાજણી રાખવાની જરૂર છે. તોફાનો, ગદ અને સામ્યવાદના ઉપચારો રાષ્ટ્રકેને હરેરતો મારી ના નાખે એ નેવાની આપણી ફરજ છે ને ફેમ આધારિયાં કરીને આ રાષ્ટ્રકેને ઈન કરી તેના દેશીકેને જાવિ ખની પ્રજા કદાપી કાજે કામા આપણી નહિ. ડૉ. હરિપ્રસાદ.

વમામ અંકુરો વત્તાળ ઉઠાવી લેવા હિન્દી સરકારને વિનંતિ મુકના સમય પુરતા અંકુરો મુજબ બ્યાજળી ગણી સાધ પછુ હવે મુક પૂરે થયે થલો સમય થઇ

ગયો છે. અંકુરો ચાલુ રાખી રાખે કરવું એ હિન્દને જોભારપદ નથી. મહાત્મા અધીછ કહેતા કે ને રાખ્ય જોજામાં જોણી સત્તા વાપરે તે જ સુરાખ્ય ગણાય. હિન્દી સરકારે અનાજ, કાપડ, પેટ્રોલ અને રીમેન્ડ પુરના સપળા અંકુરો વિના વિધમે ઉઠાવી લેવાની જરૂર છે. કાળાંબજર, લામરસ્તવ અને આર્થિક અંધાધુધી ચાલુ રાખવી હોય તોજ હવે અંકુરો ચાલુ રાખવા જોવું અમણ માનવુ છે. હિન્દી સરકાર લોકમત પરખી કમ્તી હોય તો તેલે નલણું નેમએ કે પ્રજા અંકુરોથી ત્રાસી ગઇ છે અને હવે અંકુરો ચાલુ રાખવાથી પ્રજાની નેતિકતા પણ કહણઈ રહી છે પ્રજાનું જળ અને કાર્યક્રિતાના વિશ્વાસમાં અંકુરો ભારે બતરામ કપ છે અંકુરોના પરિણામે ભારે નાણુ અધિર નમ્યુ છે. અંકુરવાળી મીળે મેળવવા પ્રજા વધારે નાણુ આપી કાળાં બજર કરે છે અને કરાવે છે. સમવડો મેળવવા પ્રજા લાંચરસ્તવને ઉત્તેજન આપી પેતાનું કાર્ય પાર ઉતારે છે અમલદાર વર્ગ અંકુરો ચાલુ રાખવાનું ઈચ્છે છે કારણ કે તેમ કરવામાં તેમનો થલો લાભ સમાવશે છે. અંકુરો ચાલુ રાખવાથી પ્રજા જનીતિમાન બનશે, ચોરી કરતાં શીખશે અને બીજાને શીખવડશે. અંકુરો ચાલુ રાખવાથી સામ્યવાદ કાલશે અને સામ્યવાદને નામે યુગ રાખ્ય નમ્યુ પડશે. ફ્રેમિસ અને રાષ્ટ્રીય સરકારને અમે સપળા અંકુરો ઉઠાવી લેવા ભારપુરક વિનંતી કરીએ છીએ. તેમ નહિ હરે તો પ્રજાનો ભારે વિરોધ સહન કરવો પડશે એટલું જ નહિ પણ દેશમાં અનાર્તિ અને અરાજકતાનું સામ્રાજ્ય

બાપશે. અંકુરો ચાલુ રાખ્યા વિના બાલુ નિવમન રાખી લાગશે.

અમે રાષ્ટ્રીય સરકારના આજના મુત્તકારો પડિત જવાહરલાલ નહેરુ તેમજ સરદાર પટેલને અંકુરો ઉઠાવી લેવાની હિંમત કરવા વિનંતિ કરીએ છીએ અને ખાનીયાં નણુવાં વીએ છીએ કે અંકુરો ઉઠાવી લીધા પછી રાષ્ટ્રના વેવાર ઉલોજો કુંકે સમયમાં જ બ્યવસ્થિત કરી ચકાસી એટલું નહીં પણ પ્રજા રાહત અનુભવશે.

વર્તમાનપત્રો પુરતો મેરબ્યાજળી વેશે

મુળઈ સરકારે હવાકાના અખખારોમા પ્રમટ થતી નહેરખખરો પર શીએ એક આનો કર લેવાનું ઠરાવ્યુ હોવાથી તેની સામે દેશમરના વર્તમાનપત્રોએ વિરોધનો અવાજ ઉઠાવ્યો છે આને દેશનો ઇષ્ટિપણ નેખમનો અને ખોટોના ધધો હોય તો તે બપાનો ધધો છે. માત્ર જુજ અપવાદ નેટલા પેપરતળા તે ધધામાં કાલમ છે બ્યારે બાકીના માંડ માંડ બે પાસાં સરખાં કરી રહે છે. વર્તમાનપત્રોનું એક માત્ર આવકનું સંધન નહેરખખરો હોમ છે. તે સંધન પર સરકારે નજર નાખી ગરીબની મુદી આમકરી લેવા નેનું કામ ક્યું હોવાથી સ્વાભાવિક રીતે જ વર્તમાનપત્રોએ સરકાર સામે વિરોધ નોધાવ્યો છે.

વર્તમાનપત્રોનું યોગ્ય મુલ્યાંકન કરીએ તો દેશની નામુતિ અને પ્રજાતિમાં તેમનો હિસ્સો એછો નથી. આજ મુખી હિન્દમાં ચાલી રહેલા ત્વાતઅ મુકમાં અખખારોએ પણ પેતાનો યોગ્ય દિરસો આપી કતંબ, પાસન ક્યું છે. હવે તે આજાદ હિંદમાં વિરાજ પાવા પર સામ્યવાદિક મેળવણી અને યાનખ્યાર

માટે વર્તમાનપત્રોની જગ્યા હોઈ તેના વિકાસ માટે સરકારે તેને રક્ષણ અને ઉત્તેજન આપવું જોઈએ, તેને બદલે અખબારોની જાહેરખબરોમાંથી કિસ્સો પકડવાની સરકારી નીતિ ચોખ્ખી નથી.

દુનિયાના ઘણાં પશુ દેશમાં આ પ્રકારનો વેરા લેવાતો નથી તેમજ આવી નીતિથી ચાલુ અખબારોને મોટો ફટકો પડે અને પરિણામે દેશમાં ગામગામમાં ફરતા આ વિશાળ સાધનોનો વિકાસ અટકી પડે એ દેશના સમગ્ર હિતની વિરુદ્ધ હોઈ અમે સરકારને વિનંતિ કરીએ છીએ કે તે આ કર લેવાનું તાત્કાલિક બંધ રાખી વર્તમાનપત્રોને ચોખ્ખું ન્યાય આપે.

રેલ્વેના અધિકૃત વહીવટ માટે તાબાસ્તોળ પગલાં લેવાં બદલે આપણા રેલ્વે વહીવટમાં ભારે અધિક આપ્યું છે. પૈસા આપનારને વેગનો મળે છે જરૂરીઆતપાળા જેમણે રહે છે. લાંચરૂપત આપનારને નથી સતવર મળે છે. ટૂંકામાં ભારે ઝીરકી રહે છે. માણસો દેરની પોંડે મુસાફરી કરે છે. એટલું જ નહિ પણ પાકીયાં પર હુલા રહેવામાં છાંજીનું જોખમ વેંડે છે. ટૂંકાના ક્યા તાકાલીન મેળવવા જોઈએ, વધુ માદાઓ દોઢાવવી જોઈએ. ખાદ્ય બદેસા સાચુકોને અમર ધાંચ રહેવત ખાના-રને વૃદ્ધ દીસમીસ કરવા જોઈએ. સારા માણસોને રેલ્વેની નોકરી માટે મેળવવા જોઈએ. આદીઓમાં ધર્મ ક્ષાસિના કળામાં વધુ સતવરો રાખવી જોઈએ. આગ્રહ દિવની પ્રળને કહે દેરની માથા મુસાફરી કરાવવી એ સરકાર માટે માનભયું નથી. દીસીઓનાં કવેલીદીગચ્ચ કરતાં આશ્ચર્યવાન માણસોને તેમજ સાચા

ધર્મકેરોને નોકરીમાં લેવા જોઈએ. નોકરોને સતોવાકાર લેતન આપવું જોઈએ અને તેમની પાસેથી લેતમ આરિખ અને સારું કામ માગવું જોઈએ. બકામલો અને લાગવગોને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ નહીં. રેલ્વેની અવરજા મૂળમાંથી ફેરવી આપી સતવર આપતી વ્યવસ્થા સર્જવી જોઈએ અને તેવા કાર્યમાં રક્ષ લેતા નામરીક્ષની એક કમીટી નીમી સરકારે તેને સમગ્રી મદદ કરવી જોઈએ.

મુંબઈમાં બહોરુ રસ્તા પર ચાલતી અનીતિની દુકાનો.

મુંબઈ જેવા દિવંદના અમણી રહેના જાહેર રસ્તા પર અનીતિની હવાડે હોમ ચાલતી દુકાનો આપણે માટે ટરમર છે. સમાજ અવરજાની એ ખાતી છે. રાષ્ટ્રીય સરકાર અને ખાસ કરીને મુંબઈના વડાપ્રધાને એન્ટ્રી ઇલેને જતા ફરજિયાત જોવું પડતુ આ કસ જોયું છે? આરિખમાં માનવું દિવંદ તેના મુખ્ય રહેરના જાહેર રસ્તા પર એ રક્ષિતના યોગજ આરિખનું લીધામ આ રીતે જવા દે એ શોચનીય છે અને મુંબઈ સરકારને વિનંતિ કરીએ છીએ કે જેવી રીતે સરકાર પેટ્રોલ, સડો અને જુગારને કસ કાપે કમતવા પ્રત્યક્ષ છે તે મુખ્ય મુંબઈના જાહેર રસ્તા પરનું આ કસકતકાળ દુર કરવામાં પગલાં ભરે.

આપણી અદાલતોને આકર્ષી બનાવો.

ભારે રાષ્ટ્ર આગ્રહ ચકું છે ત્યારે દરેક ક્ષેત્રમાં ચાલતા સમાને ફરે કરવા માટે અને નવીન રાષ્ટ્ર સર્જના ભારે પ્રવળો જરૂરી છે આપણી અદાલતોમાં સાચો ન્યાય જવલ્લે મળે છે અને તે મેળવવામાં ભારે ખર્ચ કરવું પડે છે. ગરીબ અને

મધ્યમવર્ગને માટે અદાલતો આપા. સમને બદલે લાપ રપ છે. વકીલો ભારે પૈસા પગાવે છે. કોર્ટમાં રોકમના પૈસા બરવા પડે છે. મુલ્યો જાણવામાં નિયમિત રીતે વકીલોને પ્રતિવાદી બનને જવલ્લે એક બે રૂપીયા કલકુનને આપે છે. ખાતી જવળાના કલકુનને ફરેલ જલ છે પંદર અગર તેથી વધુ રકમ મુલો પાકવામાં મળે છે સાતવગો ભારે પ્રમણમાં કામ કરે છે. પહેલાંના સમયમાં ભાસ્તવર્ષમાં ન્યાય ફરેને એક પણ પૈસો ખર્ચો વગર મળી શકતો. ન્યાયની અદાલતમાં પૈસા આપવાના હોવા જોઈએ નહીં.

વકીલોની પ્રજા રક જવી જોઈએ. કોર્ટને વકીલ કરવા ફટ હોવી જોઈએ નહિ. વકીલોના ધણી જુગારના કમ્પા કરવા અને પૈસા પગાવી અકીલો ઉપર રાષ્ટ્ર કરવામાં સમાનો છે સેવા કાર્ય માટે વકીલોના ધંધો જરાય પ્રત્યક્ષ નથી. પૈસા લીધા વિના જે કસ કાચ ધરવામાં આવે તે જ તેને સેવા કાર્ય કહી શકાય. મોટા વકીલ અને બેરીટરો ક્યાક પર હી લે છે. આ એક બદી છે. ન્યાય આપલો મેલો અને ધણીકારી દરેકને જવો જોઈએ નહિ. ન્યાય ધીલ, વકીલો વગર ન્યાય આપી શકે તેવી પ્રથાની કહે જલ છે આપણી અદાલતો અને તેવી કાર્ય પ્રજાથી મળમાંથી જ ફેરાર માગે છે. રાષ્ટ્રીય સરકારને પશિમંતી કળની અદાલતોને જલ્લે આપણા જલકળમાંથી ધણી કીખવાનું મળે તેમ છે. આ કિસ્સામાં ચોખ્ખું મુલો મેળવી સરકાર ધણી કરવા વિનંતિ છે.

શાંતિસાક્ષ મહેતા.

પ્રેમધર્મની ટપાલ

‘ધર્મ’ સાપ્તાહિક- પત્રના માહકોને
‘પ્રેમધર્મ’ માસીક મોકલાશે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી તા. ૧૨
મી. જુનથી ‘ધર્મ’ સાપ્તાહિક પ્રેમદ કરવાનું હતું.
પણ છેલ્લી બીજી સમિતિએ ‘ધર્મ’ની અસાધ્ય
અવસ્થા કરવાનું દરખાસ્તી તેનું પ્રકાશન હાથ
પુરત મોકલ રાખવામાં આવ્યું છે. ‘ધર્મ’ માટે
નોંધાવવા માહકોને ત્રણ માસ સુધી ‘પ્રેમધર્મ’
માસીક મોકલાશે. જેમને આ યોજના માન્ય ન હોય
તેમણે તુરત કાર્યાલયને ખબર આપવી જોઈ તેવા
માહકોને ૧ ડોલર મનીઓર્ડરથી પરત કરવામાં આવશે.
વ્યવસ્થાપક ‘પ્રેમ ધર્મ’

અમા વર્ષે ‘પ્રેમધર્મ’ પ્રચાર કર્યો માત્ર સવા
રૂપિયામાં એક હજાર મહેર સરચારો. તેમજ પુસ્ત-
કાલયેને મોકલવામાં આવ્યાં હતાં તે બધાને વિનંતી
કરવાની કે જાણના સવાજન આ અંદે અગર હવે પછીના
એક મે અંદે પૂરા થતા બધા છે જેમણે ‘પ્રેમધર્મ’
ના માહકો તારીકે નવા વર્ષમાં ચાલુ રહેવું હોય તેમણે
સવાજનના રૂ. ૧-૮-૦ મની ઓર્ડરથી મોકલી આપવા
કોમ્પ્લે પછી વી. પી કરવામાં આવશે નહિ અને સવાજન
નહિ મળે તો તેમને ‘પ્રેમધર્મ’ મોકલવાનું બંધ થશે.

બીજી સરચારોએ ‘પ્રેમધર્મ’ બાંધવા સવાજનને
ચાલુ રાખવા લખ્યું છે તેમને જણાવવાનું કે સરચારો
હાથ પુરત તેમની વિનંતીનો સ્વીકાર કરી છો તેમ
નહિ હોવા બદલ દિલગીર છે.

આજા છે કે ઉપરોક્ત વિનંતિને માન્ય રાખી જે
સરચારો અગર વાંચનારોએ અમા વર્ષે ‘પ્રેમધર્મ’નો
લાભ મેળવ્યો છે તેઓ ‘પ્રેમધર્મ’ ને ચાલુ રાખશે
સામાન્ય રીતે આવી બહેર સરચારોમાં શોધાક
બાંધ્યો એકદા મળી હતો કરે તો પણ ‘પ્રેમધર્મ’નું
સવાજન એકદા કરવામાં વધી ન આવે.

તા. ૨૨-૬-૪૮ ત ત્રી ‘પ્રેમધર્મ’

અમદાવાદમાં મધ્યમ વર્ગનાં વસવાટો બાંધતી

ધર્મનગર હાઉસીંગ સોસાયટીએ -
વહાપ્રધાન પર કરેલો તાર

અમદાવાદ, ગુરુવાર
અત્રેની ધર્મનગર મ. હા. સોસાયટીએ આજરોજ
વહાપ્રધાન શ્રી બી. ઇ. ખેર પર નીચે મુજબ તાર

- પુસ્તકાલયોને
- બહેર સરચારોને
- ‘ધર્મ’ના માહકોને
- ધર્મ પરિષદના સ્વાગત સભ્યોને

કરી છે. “ધર્મનગર મ. હા. સોસાયટીના મકાનોનું
બાંધકામ અગ્રે રસ્તે બટકી પડ્યું છે ને સીમેન્ટના
અભાવે સોસાયટીને બારે તુકાનીમાં ઉતરવું પડે
તેમ છે. સરકારી સોનનું બાજુ તેમજ મહુરેની
રાજ મહી હોવાથી આ મામલામાં દરમ્યાનગીરી
કરી સોસાયટીને તકલીફ સીમેન્ટ મળે તેવી અવસ્થા
કરવા વિનંતિ છે મધ્યમ વર્ગનાં વસવાટોની તાંબી
દૂર કરવા સરકારી યોજના મુજબ ધર્મનગર હાઉસીંગ
સોસાયટી મકાનો બાંધી રહી છે અને મુજબ સરકારે
તેને સોન આપેલી છે.”

ઉપરાંત જુદા પત્ર દ્વારા શ્રી વહાપ્રધાનને વસવાટોની
તાંબી દૂર કરવા સરકારે વારંવાર વચ્ચે આપ્યા
મુજબ સરકારી હાઉસીંગ સોસાયટીએને મામસામાન
પૂરી પાડવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

ધર્મ પરિષદના સ્વાગત સભ્યોને
‘પ્રેમધર્મ’ માસિકના માહકો
બનવા વિનંતિ

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી દરેક
અંગ્રેજી મોકાનાની પહેલી તારીખે ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક
પ્રેમદ થાય છે તેનું વાર્ષિક સવાજન રૂ. ૧-૮-૦
રાખવામાં આવ્યું છે.

સમિતિ તરફથી તાજેતરમાં મુજબમાં યોજાયેલી
બોલ ધર્મ પરિષદના સ્વાગત સભ્યોને આ માસિક
પત્ર અમા મહિનાથી મોકલવાનું તરફ કર્યું છે. અગ્રે
આજા રાખીએ છીએ કે ધર્મ પરિષદના સહાયક
સભ્યો ‘પ્રેમધર્મ’ના માહકો બની સરચારો સાથેના
સહકાર અને સંજબ ચાલુ રાખશે.

‘પ્રેમધર્મ’નું ત્રણ અંકો નમુના રૂપે દરેકને
મોકલવામાં આવ્યા બાદ જાણ સભ્યોને રૂ. ૧-૧૨-૦નું
વી. પી કરવામાં આવશે તે દરમ્યાન જેઓ ‘પ્રેમધર્મ’
મગરવા ઈચ્છતા ન હોય તેમણે પત્રદારો કાર્યાલયને
ખબર આપવા વિનંતિ છે. અગ્રે ઈચ્છીએ છીએ કે
અમારી વિનંતિ માન્ય રાખી સ્વાગત સભ્યો
‘પ્રેમધર્મ’ના સવાજનના રૂ. ૧-૮-૦ મની ઓર્ડરથી જ
મોકલી આપો તો વધુ સારું.

વ્યવસ્થાપક ‘પ્રેમધર્મ’

મુખર્ધ સરકારે સીમેન્ટ પરનો અંકુશ ઉઠાવી લેવો જોઈએ
અગર સીમેન્ટની વહેંચણી મજૂર ખાતાને સોંપવી જોઈએ.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞ પ્રચાર સમીતીના મંત્રી અને
ધર્મનગર ડૉ. ડા. સોસાયટીના ચેરમેન શ્રી. શાંતિલાલ
દીનાલાલ મહેતાએ એક ભાષે (નિવેદન દ્વારા જણાવ્યું છે કે,
મુખર્ધ સરકારના પ્રધાનોએ મધ્યમવર્ગના વસ
પાંચોની તગી દૂર કરવા સહકારી કાલેસીય સોસાયટીઓ
દ્વારા મકાનો બાંધવા પ્રગતિ લીધી નથી, તેના પરિણામે
મધ્યમવર્ગ સહકારી સોસાયટીઓએ વસવાટો શાખાનું
કાર્ય વેપારી લીધું છે.
પ્રધાનોની ખાતરી

સરકારના મંત્રીય પ્રધાનોએ ભાષે નિવેદનો અને
વ્યાખ્યાનોમાં સહકારી સોસાયટીઓને ધોન અને માલ-
સામાન પૂરો પાડવાના વચન આપ્યાં, ઉપરાંત પ્રધાનોએ
પોતાના પત્રવ્યવહારમાં પણ સોસાયટીઓને ખદર
કરવાની ખાતરી આપી છે

આ બધા વચનો અને ખાતરીઓ માત્ર કામગીર
ઉપર અગર કમ્પોમાં રહેવાં જોઈએ નહીં, પણ તેને
વ્યવહાર બનાવવાની વેચન સોસાયટીઓ મકાનો બાંધી
શકે તેવી સમીત મહા કરવાની સરકારની ફરજ છે.

આને પરિશિષ્ટિ શું બની રહી છે તે આપણી
રાષ્ટ્રીય સરકાર અને પ્રધાનોએ જાણવું જોઈએ અને
તે દૂર કરવા તમામ પ્રયત્નો કરવા જ જોઈએ, નહીં
તો પ્રધાનોના વચનો પર વિશ્વાસ રાખી રોજનાઓ
પડનારાઓ અને કાર્ય કરનારાઓની રિશ્ત મુશ્કેલ બને
અદાદે રસ્તે

આ જ તો અ ક ધે ર સ્તે આવેલાં
મકાનોનાં બાધકામ માટે કાલેસીય સોસાયટીઓને
સીમેન્ટ મળતો નથી. પ્રધાનો અગર સરકારી ખાતાના
કિંમત વ્યયદારો પણ કોઇ જાતની જવાબદારી સ્વીકારતા
નથી, અને સરકારી ખાતામાં કોઇ કાલેસીય
સામગ્રી નથી. આરે બીજા બાજુએ કમ્પો દન
સીમેન્ટ રૂ. ૨૦૦ થી રૂ. ૨૫૦ ના ભાવે કમ્પો
બજારમાં વેચાવ છે કા. ૮૫ ના કમ્પોઝ ભાવે કોઇ
માલ આપતું નથી.
વ્યવસ્થા નથી

ધર્મનગર સોસાયટીનો દાખલો જ આ જાણતારાં
દાંકુ તો જણાવવું જોઈએ કે સીમેન્ટ માટે સોસાયટીનું

કામ અટક્યું હોવા છતાં મુખર્ધ સરકાર તેને કાર્યપત્ર
રીતે મદદરૂપ બની સહતી નથી મુખર્ધ સરકારના
માનનીય પ્રધાન શ્રી. નંદાજીએ સોસાયટીને તાત્કાલીક
સો દન સીમેન્ટ આપવા બંધામણ કરો છે અને સર-
કારી મજૂર ખાતાના સર્વોચ્ચ બંધિયારોને કુદમ હોવા
છતાં આને સીમેન્ટની વહેંચણી કરનારી કંપની તે
માટે વ્યવસ્થા કરી સહતી નથી.

મજૂર ખાતાને સોંપો

તેથી આ નિવેદન દ્વારા મધ્યમ સરકારને વિનંતિ
કરવાની કે તેણે સીમેન્ટની વહેંચણી મુખર્ધ
સ ર કાર ના મ જુ ર ખા તા ને સો પ વી
જોઈએ અગર તેમ ન કરે તો સીમેન્ટ ઉપરનો
કમ્પોઝ તરતજ ઉઠાવી લેવો જોઈએ. કમ્પોઝ ઉઠાવી
લીધા સિવાય સીમેન્ટનાં કળ્યાં બજાર અટકશે નહીં.
સીમેન્ટની વહેંચણીની ચેરવ્યવસ્થાથી પ્રગ મુખ
મુશ્કેલોમાં મુકાઈ છે તે કળ્યાં બજાર દાલી રહ્યાં છે.
આ રીતે જ જો કામ આસે તો મધ્યમ-વર્ગનાં મકાનોનાં
બંધિયામની નીતીને ઉત્તેજન આપવાની વાતો માત્ર
કમ્પોમાં જ રહેશે.

મુખર્ધ સરકારને વિનંતિ કરવાની કે તેમણે માત્ર
આદર્શ કમ્પોમાં નિવેદનો નહીં કરતાં બારેલાં વચનો
અમલમાં મુકવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અને આસ
કરીને કાલેસીય સોમાયટીઓને તાત્કાલીક માલસામાન
પૂરો પડે છે કે કેમ તે જોવું જોઈએ
રાહત કેમ નથી ?

હિન્દી સરકાર એક વેપારી કંપનીને ફક્ત સીમે-
ન્ટની વહેંચણી કરવાનો કમ્પોઝ આપવામાં કમ્પ રીવે
પ્રગતીત સામ્ય છે તે સમગ્ર નથી એક બાજુ
સહકારી સોસાયટીઓને ઉત્તેજવાની અને એકબીજા
નફાખોરી નષ્ટ કરવાની સરકારી નીતિ અખતવાર
કરવામાં આવી છે ત્યારે બીજા બાજુ વેપારી કંપનીને
ફક્ત સીમેન્ટની વહેંચણી સોંપી તે નફાખોરીને ઉત્તે
જન આપી રહી છે તેથી હવે તો કાં સરકાર સીમેન્ટ
પરનો કમ્પોઝ સમુજાએ દૂર કરે અગર તેનો વહીવટ
મુખર્ધ સરકારના સેનર ડીપાર્ટમેન્ટને સોંપે, તો જ
પ્રગતિ રાહત મળી શકશે એમ માને છે.

ગીતાનો સાર પકડો

— રજુ કર્તા —
સ્વામિ શ્રી. ચૈતન્યાનંદ

શ્રી રામકૃષ્ણ આશ્રમ, પંચવટી, નાસિક

મિત્ર... ..

ગીતાનો અભ્યાસ કરવાની તારી ધિક્કા લાગીને આનંદ. તેં લખ્યું કે મારે તને જાને તેટલી મદદ કરવી. ગીતા વિષેના મારા વિચાર લખવાનું કંઈ કંઈ નથી. પણ મારા વિચારોથી તને કેટલે અંશે હાલો થશે એનો આધાર સંપૂર્ણ રીતે તારા પર છે. હું કહું છું મારે જ તારે અધિક વસ્તુ સ્વીકારી લેવી એવી મારી નવાય હજી નથી જો તું એમ કરે તો તો જે કેટલાક માણસો પોતે સ્વતંત્ર વિચાર કરવાને નહિ જોઈ મક્કન આત્મા અથવા ટિંકાકારને જ પેતાના માર્ગદર્શક તરીકે સ્વીકારી બેસે છે, તેમના જેવી જ બૂધ કરી બેસે. પરિણામે કેટલીય સાદી છતાં અમૂલ્ય જાગૃતિ વિષે નજર ચૂક થઈ જાય.

તુ મિત્ર મારું તો મન છે. ત્યાં જી નટરાજની સૌંદર્યપૂર્ણ પ્રતિમાનો પ્રભાવ તારા પર ખૂબ પડ્યો હશે. પરંતુ વરસમાં છ વખત આવતા અભિષેક સિવાયના દિવસોમાં તો શ્રીનટરાજને માથે કિરીટ હોય છે અને આખું શરીર કવચથી ઢાંકાયું હોય છે, અને 'ચરણો પણ ઢાંકાયા હોય છે, એ ઉપરાંત રેશમના વાંધા, અને તેના ઉપર અમર્ય ડ્રેસિંગના બનાવેલા બહુ મુલ્ય અલંકાર પ્રતિમાને આપ્યા શરીરે ધારણ કરાવેલા હોય છે, પણ એટલા ધોળે કેમ પુર થાય? એ સુવર્ણમાં સુગંધનો સુમેળ કરવા સાર વિવિધ જાતનાં ફૂલોની રમબેરગીને સુગંધી મળાઓ, ને તેમાંથી ચરણે ધરવાની તો આસ રીતે બનાવેલી એટલે કે મારે જોતાં તમને ખરેખરી પ્રતિમા તો જોવા જ નથી મળતી. જુઓ હો માર વાંધા અને રાજગાર અલંકાર એ મધાથી ટોભા વધે છે જરૂર, અને આપણને આકર્ષણ પણ થાય, પણ અભિષેકને દિવસે એ મધા વાંધા, અલંકાર અને માળાઓ વગેરેના કાંઈ વિનાની નટરાજની શીર્ષિકે બે રૂપ પત્ન-કથા-વિરાટ કઈ રીતે પહેર્યું હતું? જાન જીવી ધધને એ પ્રતિમાને બેઠી પાછાનું જ તને મન થઈ જાય એવી છત્ર અને સુમધુર એ પ્રતિમા છે. મંદિર મુખને જાકાર નીકળે એ તોય એ મૂર્તિ તો જાણે નવન સમી ખડીને ખડી!

ગીતાનું પણ કંઈક એવું થયું છે. ગીતા પરની અમર્યુત ટિંકાઓ, અસંખ્ય રીપિકાઓ બધે ગીતાનું અને તેનું સૌંદર્ય દેખાડે પણ તેને જાકાર કાઢીને તેના ખરા સ્વરૂપમાં રજુ કરવા છતાં ઉલટી તેને વધુ દબાવે છે. એટલે ગીતાનો જો ખરેખરી અભ્યાસ કરવાની તારી ધિક્કા હોય તો કેટલું પણ ટિંકા-વંચા વિના જ તેને સમજવાનો પ્રયાસ કરવો. અને તો મુનિવંશિટિમાં સંબોધેલા ગીતાના વિષય પરનાં વિદ્વાનોના અભ્યાસનો અર્થ વિસરી જવા

મગવાન શ્રીરામકૃષ્ણના છત્ર અને વચનાધતનો તે અભ્યાસ કયો છે એ સમજના મારે ટિંકાની જરૂર નથી પડતી. તારી ચોતાની જ એક જ તું એ સમજે છે, ખડેને? તો પછી ગીતાની જામતમાં એમ કેમ ન કરવું? મળની સરકત બાપા તથા રાખેલો પરસ્પર વિરોધી અર્થ થઈ રાખવાની સલાવનાને લીધે જરૂર મુશ્કેલી ઉભી થાય પણ તારે તારી સાદી સમજણ ઉપર આધાર રાખીને સીધા અને સરળ અર્થ લેવો.

એક બીજી સારવેતીની સૂચના. અને કૌંસેજમાં ભણતા તારે બી. એ ની પરીક્ષામાં અંગ્રેજ સાહિત્યનો એક પ્રકાર પત્ર આવવો. જૂના રહેઠીનેવીઆના સતો અને એમલો-સંકસનોના ઇતિહાસથી આરંભને અભારની છેલ્લામાં છેલ્લી નવમકથા સુધીના અંગ્રેજ સાહિત્યમાંથી કોઈપણ મસકાર અથવા મસ રિસે સવાલો ચૂકવામાં આવતા. એ મસકાર અથવા મસ વિષે વિશેષ અમારાં જાન અથવા અમરી ઉપર પડેલી છાપમાંથી જાણે આપવાના નહોત. અમને તેથી જિતરાવનારા પ્રોફેસરોએ સુધાં એ પુસ્તકો ન પણ વાંચ્યાં હોય; (એવી નોંધ ને વર્ગમાં મોમવાને જ માનપૂર્વક "લેક્ચર" કહેવામાં આવે છે, એ નોંધોમાંથી જ અમારે જાણ આપવાના હતા.) આ રમુજની મારા ઉપર પણ જ કાપકાકારક અસર થઈ. એ વખતથી રાખેલી દારમાળાઓ અને તેટલી સરસ વાત્સર્યનાવાળા અને સુશોભિત હોય પણ મારે મન તેના અર્થ કઈ જ નહિ, તેમજ હું તેમનાથી

શ્રી ગીતા પત્રમાલા નં. ૧

અંતર નહિ. અને ત્યાંના સખો હોય, પણ મારે મન તેમનો કંઈક પણ સમજવા ઉતરે એવો અર્થ નીકળે એ નોંધવો. તારી પાસે ડેટલાક માણસો અતિ માનસિક રસાયણશાસ્ત્ર, પરમ ગુણ મનોવિજ્ઞાન, ના તો બાહ્યાર્થિક શરીરશાસ્ત્ર એવા એવા જગતિયો સખો-વળા વિષયો વિષે વાતો કરતા હશે, પણ એ સખોમાં અને કંઈક અર્થ કે વાત જણાતો નથી. વર્તમાન યુગમાં જુવાન વહેંચેલું રહ્યા છે એવા સખો અને વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગ વાક્યોએ લીધું છે અને તેમને આખી મીચીને માની સેવામાં આવે છે. એટલા સાથે તારે દરેક સખોના કંઈક પણ સમજવન તેવો અવધવા અરેખરો અર્થ નીકળે એ પર પાસ જાર મુકવે. આ સૂચનાઓ નજર સામે રાખીશ તો ખીતાના કંઈક સાચા અર્થની આઠા રાખશે.

તારી ઇચ્છા એવી છે કે આ પત્રો સહેલી અને સારી બાધામાં લખાય. કાંઈ તાત્ત્વિક પ્રયોગો અને સમજણમાં ન ઉતરે એવી આત વૈજ્ઞાનિક છુલ્કિની કસરતોની અર્થાઓના ઉદ્દેશથી દૂર રહેવાની તારી ઇચ્છા પણ મને ખમી. તેમ છતાં, ખીતામાં ડેટલાય તરવરાનના અને આબ્જાર્થિક વિચારો છે તેમને સાથે છોડી દેવા એ અસંભવિત છે. તારે એમને તારી પેલાનાં રીતે સમજવાનો પ્રયાસ કરવે. તે મી રાખ-ફળ્ફળને વિષે અબ્બાસ કશે છે એટલે એ પણ સહેલું કંઈ પડશે.

ફુનિયા તથા જીવનનો સમસ્યાઓ પરથી માડું દર્શન શીરામકુચુના જીવન અને ઉપદેશ પર ગંધા-ચેલુ છે એટલે ખીતાની મારી બાબામાં તને જણાશે કે મારી એક માત્ર સહાય, પ્રકાશ ના આધાર શીરામ-કુચુ છે; કારણ કે એ સર્વ દર્શન અને સર્વ ધર્મનાં જવલંત જીવંત ઉદ્દેશરૂપ છે.

આ કામગીરી કીક લાંબો કાલ ગયો છે. એટલે ખીતાને સમજવાની જુદી જુદી રીતોએ વિષેની વાત કહે પછીના કાળમાં.

* નોંધ-નિર્દોશ અર્થે એ કશુંક હિંમતી બાજાનું પ્રાપ્ત છે એ પ્રાપ્ત અભિપ્રાયો દેવા માં નિશ્ચય કરવા દાંડ વળ કરવા વિષય છે એ પ્રતિજ્ઞાને પૂર્વ કમંડલ આદિના અપકાપૂર્વક સ્થાન દાવાના સાડું વારકમાં જ વળત બદલ દર્શનમાં આવે છે.

નવ મણકાની માસિક મનન માળા

૧ આરોગ્ય, વધ, સોવન,

(આરોગ્ય વગર જીવે સોવન કે ભજવાન! અને આપો!)

૨ અભ્યર્થ

(ધર્મ જેવા ગુણ-જેવા કે સક્રિય, તેજસ્વીતા, યોગ અને કસાણ કરવાની શક્તિ કે ભજવાન અને આપો)

૩ શરીર આદ્ય અધુષ્યમ સાધનમ

સસારના સર્વે ધર્મો જરામર જાળવી રાકાય તે માટે પ્રથમ શરીર તંદુરસ્ત નોંધવો

૪ બાધામથી શરીર તંદુરસ્ત અને મજબૂત બને છે,

૫ બાધામથી શરીરનો મહારીપુ એટલે શત્રુ એવા ને આગસ તે દુર થાય છે.

૬ બાધામથી વૃષ્ટ અને નિવમ જેવી ધીસત આવે છે,

૭ બાધામથી છન્દિયો વસ થાય છે.

૮ બાધામથી અભય પ્રાપ્ત થાય છે,

૯ બાધામથી સારી જૂઝ ધારે છે અને ખીલી કંઈ આવે છે.

ઉચ્ચ વિચાર

સક્રિય, સંજીત અને કયાના સેવનથી અનેક જવતારોનું યોગ, મણકું અને આનંદ એક જવતારમાં મળે છે.

* સૃષ્ટિ સોન્ય ના ઉપયોગ જેવા બીજા પુણ્ય પ્રસંગ આ સંસારમાં નથી.

જેઓ એક પતિ વૃષ્ટ કે એક પત્ની વૃષ્ટ પાળે છે તેમને મુક પ્રેમ મળે છે અને એજ મુક પ્રેમ એમને પ્રજનો યોગ કરાવી આપે છે.

ધર્મ પરિવ્રજ યુગ્યને પ્રવેશને માટે હતી. ધર્મ કે તરવરાન આધિક વધા પછી કે વધ વધા પછી જાણવાના વિષયો નથી. જીવન શરૂ કરતાં પહેલાં જીવ, જમત અને ધર્મ વિષે મુખ્ય મુખ્ય જાણતો ભણી સેવી નોંધવો. નીત અને ધર્મ માર્ગે જનાર શરીર તંદુરસ્ત રહે છે, રહે છે સુખી થાય છે. ધર્મ મેળવે છે અને માનસિક શાન્તિનો અનુભવ કરે છે, મહાભારતકાર કરે છે કે કુલ્યા હાથ કરીને કહું છું કે ધર્મ માર્ગે ચાલનારું આબ્જાર્થિક કસાણ તો થાય છે પણ સાથે સાથે કુનવળી સુખ પણ એને મળે છે છતાં મારું કહેવું નોંધ કેમ સાંભળતાં નથી!

દા. દરિયા

સાચો ધર્મ

એકલાઈ વર્ષથી ક્રિસ્તીઆન પ્રભાવી થવન જેવી રીતે આપણે આપણું છે કે આપણે વધુને વધુ નિર્મળ બનીએ અને પોરે માથતા કીડા જેવા થતા નહીએ. આને આપણને સાચી જરૂર હોય તો જળ, જળ અને જળની જ જરૂર છે. આર્થિક, સારીરિક, માનસિક, અને આત્મિક; એ આપણા મુશ્કેલી છે એ આપણો ધર્મ છે.

માનવતાની જરૂર

આપણે આપણી જરૂર જાણવીએ, ખોટું ધર્મ ન કરીએ, બીજા પર જુલમ ન કરીએ, આપણી સાક્ષતા પ્રમાણમાં બીજાનું ભયું કરીએ, પરંતુ મદદરતે મદદે આપણ સહન કરવો એ પાપ છે, તેનો દુરત જ પ્રતિકાર કરવો નોંધીએ. વિશેષ ઉત્સાહથી ધન પ્રાપ્ત કરવું, આપણા કુટુંબ અને આધિતોને નિભાવવા, પરીપાત્રતાં કોર્પોમાં રત રહેવું એ આપણી જરૂર છે. જ્યાં સુધી આપણે આપણી આજરૂર ન જાણવી સહીએ ત્યાં સુધી માણસની અણગમત નહી, તો પછી મેક્સ રેવી રીતે મેળવો સહીએ? સાચી રીતે માનવતાની જરૂર સર્વ પ્રથમ છે.

જગદ્વિજયી શાથી થવાય?

જગદ્વજી હરી જગદ્વાદી છતાંયો જાણ્યો નથી. જેમ જેમ સૈન્યો વધતાં જાય છે તેમ તેમ માનવ, માનવ મરીને જાય થતા જાય છે, એટલે જ આત્મમવાદથી જગતપર વિજય મેળવવો જરૂરી છે. આ આત્મમવાદમાં વિજય ક્ષત્ત્વ તેમજ જૂની અખડી મચેલી નિઃશ્વાસ ક્રિયાઓમાં ચેતન મરી નવું જીવન સ્વરૂપ આપવું, સમય અને જાહવાણ સંજોગોને અનુરૂપ નવું જીવન સર્જવું એ જ સાચો ધર્મ છે.

આત્મવત્ સર્વ ભૂતેષુ

આ સુભાષિત માત્ર શુ પ્રસ્તુતમાં જ સમગ્રી રાજ્ય મદિનું સુરોચીત ચિન્હ છે. જે જુલમને રોકવામાં હુકમ ન આપી શકે, તે મેક્સ શુ આપી શકે? જે બીજાના આત્મથી અજાણ તે કોઈને પાવન થઈ શકે? સાચો ધર્મ આત્મો મળે છે અને વર્તમાન ધર્મ માત્ર ક્રિયાક્રીડા અને જાત ક્રિયામાં જ સમઘ જયો છે. ખરી રીતે તેને ધર્મ કહેવો તે ઠીક નથી, એ માનસિક રોગ બની ગયેલ છે. સાતપાન! પ્રેમ એ જ જીવનનો એક માત્ર ધર્મ છે.

ધર્મનો ખોલ

“હું ગરીબને માફ છું જેનું હૃદય ગરીબોને માટે ક્લે છે તેને જ હું મહાત્મ્ય કહું છું. જ્યાં સુધી કરોડો માણસો જુલમ અને અજાનતામાં જીવન ગાળે ત્યાં સુધી: જે માણસ તેઓના ખર્ચે જગતમાં બન્યો હોવા છતાં તેમના તરફ થોડામાં થોડું પણ શક્ત આપતો નથી તેઓ કોઈ માણસ ધરતર અને સમાજનો દોષી છે.” ધર્મનો હેતુ અને ઉદ્દેશ કુદરતી રચનાઓને નિર્મળ કરવાનો છે, ને ખર્ચે ગરીબ અને કનિષ્ઠ વર્ગોને કચણ છે તે ધર્મ સાચો ધર્મ નથી.

હું ધર્મ છું.

એક લોખંડ પડે ને ફરિ તેમ સમાજ પર હું પડીશ ને સમાજ મારો અનુમાયી બની જશે. હું સમસ્ત ક્રિયા, માનવ સમાજને શ્વસ અને ન્યાયને પડાયે રહીને મળમાંથી હલાવો નાખીશ. હું ને કોઈ કહીશ તે જગતે સંભાળવું જ પડશે. એ જગદો સ્વામી વિવેકોનંદના હતા મહાત્મા ગાંધીએ કહ્યું. “અમેને જાણવા જાવ” અને તે જગદો અમિની મારફત સમસ્ત દેશમાં ફેલાઈ ગયા અને તેના પરિણામે અમેને દિન્દમાથી આપોઆપ જાણવા ગયા ધર્મનો આ પ્રભાવ છે.

પ્રશ્ન કહે છે કે:

જ્યારે જ્યારે ધર્મની ગ્યાની થાય છે ત્યારે ત્યારે હું જન્મ-મૃત્યુ છું.

એજ રીતે

માનવજીવમાં જાગેડ એવા ભારતીય ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનો સદેશ મેરમેર પહોંચાડવા જરૂર પડતાં આ ભારતજીમમાં અદ્વિતિય નરસનો ઉત્પત્ત થયાં છે, શ્વસ છે અને થશે.

ધર્મનું ઉદ્દેશોધન

તારામાં તુ શકા રાખ અને તેને અવધથી છેડો શક, જળવાન બન! આને સાચી રીતે જળની જ જરૂર છે. માનસિક નિર્મળતા અને સારીરિક નિર્મળતા દર કરીને કિંમતવાન અને આત્મમવાદવાન શા. વેદાંત કહે છે કે આત્મા છું-પરમાત્મા છું અને ધાર તે કરી શકું છું. મારામાં જન્મ જળ છે. આત્મામાં આ આનંદ સકિત રહેલી છે. તેનો આવીર્ભાવ કર. છો શા, તારા વ્યક્તિત્વની ખાત્રી કરાવ તારામાં રહેલ પમાત્માની પરમ જ્યોતથી જગતને અમમગાત્રી દે, તેનો અંધકાર દૂર કરી દે.”

જ ગ ત નો મા ત્ર એ ક જ

માનવ ધર્મ સનાતન છે: તે ક્ષેત્ર કવિસ કૃતા થયો નથી, થયો પણ નહિ. એની અવગણના થઈ શકતી નથી; એને તિલાંજલિ આપી આપાતી નથી. એ પ્રત્યેક મનુષ્યના ક્ષણપર ઉપરસ્પષ્ટ કે અસ્પષ્ટ રીતે કાતરાઓએ હોવાથી અને શાશ્વત સત્યો ઉપર રચાઓએ હોવાથી તેનું વિસ્તરણ થઈ શકતું નથી, અને તે નિરંતર નિર્ભંગ અને પવિત્ર હોય છે. આધુનિક રશિયાએ ધર્મનો બહિષ્કાર કરેલો અનાથ છે. ત્યારે શું રશિયામાં સત્ય, સાકૃતા અને સૌન્દર્યનાં ફાન થતાં નહિ હોય? શું ત્યાંની પ્રજાના હૃદયો કેવળ માનવધર્મ વિહોળાં હશે? એમ હોય તો તજ સ્વકાથી વધુ સમય મુઠી રશિયા રહી કેમ શકયુ? એના ઉત્તર એ છે કે એક દેશ મહું મહું તે *Infertile religion* પૂર્વાવધિથી સ્થપાએલી અને અવરિધત થએલી ધર્મસંસ્થાને તિલાંજલિ આપી શકે, (એ કે તેમ કરવું પણ સલાહકર્ષુ તો નથીજ); પરંતુ ધર્મનો, અને ખાસ કરી માનવ ધર્મનો, ઉચ્છેદ કરવો તેવો હવાપાણીમાંથી પ્રાણવાયુનો બહિષ્કાર કરવા સમાન આત્મઘાતક પ્રયાસ કહેવાય.

ધર્મની વ્યાખ્યા.

ઠાઈ પણ વિવશની છાયાવર કરતાં પહેલાં તેની વ્યાખ્યા બાંધવાની આવશ્યકતા સ્વીકારવી એમ એ જ પ્રશ્નને ધર્મની વ્યાખ્યા આપણે એમ કરીશું કે સનાતન સત્યો અનુસાર પદ્યવ મનુષ્ય જનન અને તે જન્મજન્મથી પ્રાપ્ત થઈ કષ્ટપદ સાનિધ્ય આપે પશુઓ ઉપર ધર્મના બાલ સ્વરૂપની અસર થતી નથી; તેમજને કિંવા-પુત્ર વિધિ મારે અવધાર્ય નથી; ધર્મકુશલો કહે અને તેઓ સ્વીકારે એ તેમને માનવીક કુલાથી એનું લાભ છે અને કેટલાકે તો ધર્મને પ્રવિત્ય માઈમાં ધર્મર સમાન ચણી તેની અવગણના કરે છે તેજી આશ્વકાર જનતામાં જરૂરી સારે એવો સારો, સહેલો, સર્વમાન્ય અને વ્યાપક ધર્મ આગવાની સૌ ઠાઈને ઉપકા છે એવા લક્ષણે પ્રસંગતો અને આપણા ધર્મલિખા નવમાન પુષ્પને નષ્ટ થાયતો ધર્મ તે માનવધર્મ છે.

દરેક ધર્મીનું સામ્ય

વસ્તુતા માનવધર્મ ઠાઈ હોયો ધર્મ ન હોવાથી એવામ સંસ્કાર જરૂરી જવાની કાંઈ અસર નથી એવો કાંઈ યવગમ્મર નથી નેદકજન્ય પ્રથમ ધર્મથી માંડી હાલના મુગ્ધ થઈલ સુખીના અનેક જઠારાઓ માનવધર્મના પવનઓ છે માનવધર્મના હોવાથી કાંઈ પણ હવાત ધર્મને લગાડે તુલ્યતા નથી બલકે માનવધર્મી આપણા સૌના પ્રથિન સમર્થન મળે છે માનવધર્મનું વલ અનેક ધર્મીમાં સામાન્ય છે, એટલું નહિ પણ માનવધર્મ તે હાલના ધર્મીને G. O. F (Greatest Common Factor) છે એમ કહનાર મિત્રઓનો સ્વાદ જુરો જુરો હોવા છતાં તે દરેકમાં

મિત્રવતું વલતો હોવ જન, તેમ અનેક ધર્મીના વિવરમાં મિત્રવ સમાન, પણ રહેલા માનવધર્મનો આપણને જાણવ તર છે એવો અવગણના એવા પ્રમાણે મુગ્ધની આવી સ્વાઈમાં નહિ પણ અનેકને મુખી કરવામાં સમામેલી છે એમ હોવાથી તેમને ધર્મ માનવધર્મનું પ્રવિત્યન કરે છે તે જુલું છે કિન્તુ ધર્મ પ્રમાણે સમસ્ત જન પ્રમુખ છે, અને દરેક અસ્તિ અન્ય અસ્તિઓમાં પણ પાવાને અને પરામાત્માને નિહાવે છે. અસપરસ આપણે નિહા સળંગ હોવાથી કિન્તુ ધર્મ માનવધર્મનાં મૂલ જગત્ રચાયેલા અણુવ છે. નોંધ અને જેન ધર્મો વિધિવ્યાપક અનુકંપા અને અહિંસા ઉપર રચાયેલા હોવાથી તે પણ માનવધર્મનાં ખાસ લક્ષણે રજુ કરે છે અમવાન હંમુને સંજેતજ પ્રેમનો હોવાથી તેમનો ધર્મ માનવધર્મ (સવાય બીજો શો હોઈ સો) ઉત્કલાગમાં એકા અને સમાનતા ઉપર ખાસ જરુ પ્રકથિયો હોવાથી તે પણ માનવધર્મની અર્થાત સમાન તરી અવ છે એ સૌ ધર્મીનાં વલજાત, સિદ્ધિથી જનન કષ્ટિ, કિંવા, પુલ્લવિધિ વિરેરમાં મલકેલ હશે છતાં તેમનાં મુજલવ લક્ષણોમાં અને માનવ ધર્મનાં અવિ મહુ સામ્ય દેખાવ.

માનવ ધર્મની ધટીની જરુર

માનવધર્મનું ઠાઈ એક મંદિર નથી, પુલ્લવિધિ કે કિંવાજન નથી, અને તે કરતાય ધર્મ હાથોડે પ્રોત્સહિતો પણ તરી. માત્ર પુલ્લ અને કિંવા તે ધર્મ નથી, ધર્મનું બલ અવ છે કિંવાની અત્યવ થણી છે પણ ધર્મન રહસ્યને મુખજોએ જોણ છે ધર્મ પ્રકારે કિંવામા રખા થમ્મા રહેલું અને પાવાને ધર્મ માનવ એ નિર્વાક છે.

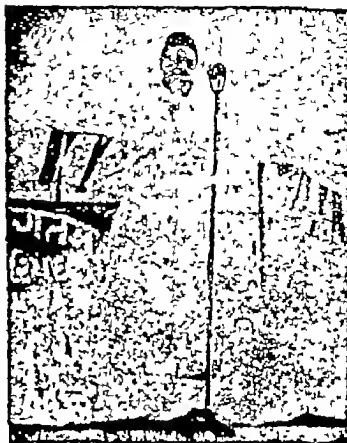
ધર્મનાં અળખા લક્ષણોમાં ને માનવધર્મમાં અતિધણું સામ્ય છે.

કલ્યાણકારી માનવધર્મ છે

નવો કિનારો અતિરક્ષી ધર્મ- સુરક્ષિત પ્રાણ સુધે છે તેમનું જોર નવવાણી કિનારો સુધે જાય છે અને એ વિચલમાં મુજ ધર્મ સુવિજ્ઞાન જાય છે. માનવ ધર્મ મરિ, કિનારે પુરોહિત મરણની વિરજા વિરજાય નથી, માત્ર એ સમયમાં તરફ વળે આપતો નથી, પણ ધર્મનાં મુજબત સિદ્ધિ પ્રત્યે જ માન આપે છે આપણે પાતાના ધર્મની સાથેસાથ માનવધર્મ પણ પાળી શકીએ છીએ અને માનવ ધર્મને ખાતર આ પ હા પા વા ના પ મ નો ત્યાગ કરવા નથી. આપણા સોના ધરોમાં મરિયા, કિનારો નજરે જાય છે તેમ જ આજ રહેશે માત્ર વર્તમાન ધુનમાં વધુ જગતનું ય અને કોઈ જગતનું ય તે માનવ ધર્મ સિદ્ધિને આપણને બચવા મળે છે

માનવ ધર્મ કર્તાવ્ય સામગ્રિ છે.

માનવધર્મમાં મનવચિતવની, વસ્તુચિતવની, સંસ્કારચિતવની, રેક ક્ષીતી, અપ્રત્યક્ષી જગત અજ્ઞાતી નથી. એટલે જ નહિ પણ માનવ ધર્મને આધ્યાત્મિકતા, જ્ઞાન અને શક્તિ જોડે પણ કોઈપણ સંલગ્ન નથી. માનવધર્મ માત્ર કર્મપક્ષવત્તામાં માને છે અને સત્કર્મને ધર્મની કસોટી સમાન લેખે છે. જાણવું આપણે પાતાના ધર્મ તો જાણ રહેશે જ અને તેમાં જ્ઞાન, શક્તિ અને આધ્યાત્મિકતા અતિ મોટો ભાગ અવશ્ય સમજી શકીએ અને આધ્યાત્મિકતા આપણને છુટ સત્કર્મો કરવા પણ પ્રેરશે, આપણે જો મહાન સુદે માનવ-ધર્મને ખાતર જાણી નથી અને માનવધર્મ તે એટલા આપણને કહેતો જાય નથી. એ વા સોજ પાલનથી મારુસ સત્કર્મો થતો હોય (જોને તે જાય છે જ) તો માનવધર્મ કોને નિશ્ચય વિશેષ કરતા નથી પરંતુ માનવધર્મનું અંતિમ ધ્યેય હોય જ જાય છે, અનિશ્ચય શોધ નથી પણ સમજવું માનવ કરવા છે. આ ધ્યેય પ્રાપ્તિમાં જ તેનું જ્ઞાન અને શક્તિઓ દિગ્દ્રવ પડેલાં હોવાથી ધર્મના ધીમ જપસીની જગ્યા કોને જોઈ શકે છે માનવધર્મ જીવન ધર્મોના વચ્ચે કરવા માગતો નથી. *it is common man to destroy him to find his human value* તે આપણે કદાચ જાણવું સમજવું છે, જાન માનવીઓનું હિત સાધવા આપણને પ્રેરે છે, અને એ મહાન કાર્યને મુકાબલે ધર્મના ધીમ જપસીની જગ્યા વિષે તે મોટા પ્રશ્ન કરે છે પ્રત્યેક જીવિત પાતાપાતાને ધર્મ વિચારી પામે એમ આપણે ઈચ્છીએ, પરંતુ તેના બદલે જગતમાં માનવધર્મની રૂપ રેખાને જોઈ સહાદયનું છે એક સામગ્રીવિજ્ઞાન પ્રશ્ન કહાય રેખાંશને ન જતો હોય, પુન-વિધિ ન કરતો હોય, અને જીવનમય જીવન પણ ન આવતો

આ લેખના લેખક પ્રો. દાવર.

હોય તેમજ તેના બદલે જગતમાં ધર્મની માનવ રેખા લેવાની જગ્યા તો આપણે જરૂર રાખીએ. એ રીતે માનવ-ધર્મની સાથે સમજા સમજાવણી અને બદલે જગત માલ્યા વપામ લેવાને નેતાઓનું એક *Minimum programme* જોઈએ અને એ કાર્યમાં જાય છે

મધ્યાજ ધર્મોનું રહસ્ય અંતે તો માનવ-ધર્મ તરફ જ વળેલું છે, પરંતુ જે અનિષ્ટો જોવામાં આવે છે તે રૂઢિચુસ્ત સ્થિતિ-સ્થાપકતા, કોમવાદ અને સાંપ્રદાયિકતા-થી જ સર્જાયેલાં છે, જે માનવતાનો વિદ્વંસ કરે છે. પ્રો. દાવરે આ લેખમાં તેનું સુંદર નિદર્શન કર્યું છે. આ લેખ ધર્મપરિષદના પ્રસિદ્ધ થતા પુસ્તક માટે તેઓશ્રી તરફથી મળ્યો છે જેને પ્રેમધર્મના વાંચકો માટે અત્રે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.....

રાષ્ટ્રનો કોઈ પણ એક ધર્મ ન જ હોય તે રાષ્ટ્ર માટે બહેતર છે.

राष्ट्रना 'हाथ धम' न होय शक.

બંધિત ઉપરથી રાષ્ટ્ર ઉપર આવતાં બહુલ ઓ કે એક પ્રતિગાથ રાષ્ટ્ર કોઈ એક ખર્ચની કંઈ બાંધી નથી પણ સૌ ધર્મેને સામાન હક્કિય છે એક રાષ્ટ્ર એક સામુ સમગ્ર દ્વિતીયા પણ રોશનાઈ થોડે નાંકે તે તેા પુરુષ ઓ એ તે એક ખર્ચથી રોશનાઈ હોય અને એ તે તેના બહુલ સિદ્ધિતા બીજા ધર્મેના સિદ્ધિતા સાથે બાધામયુર્માં આવે તેા નાકંતી આવત ઉપરે માટે એક સમુદા રાષ્ટ્રવુ એક ધર્મ ન હોય તેજ નહેવર ઓ અને એ હોય તેા તે ધર્મ માત્ર official અને નામને જ રહે તેમાં તે રાષ્ટ્ર અને તેની પ્રભુની સલામતી ઓ પણ એ રાષ્ટ્રને એક ધર્મ સાજ વાજ હોય તેા સર્વને સામાન્ય ગણવધર્મ કરતાં બીજે કોઈ બધુ કાંઈ સાધક બાધ્યેજ સુધી રહે

વ્યવહારમાં પણ માનવધર્મની અગત્ય છે.

બવદારમાંથી પસંદ થઈ શરૂ થઈને જ ચાલે, માનવધર્મથી
 દારવાદ દોષ કોય નહયું આને છે એના આપણે જાને
 દાનવા લઈ રાખીને પાલન અવધાન પછી પાલીએ સ્વેચ્છાથી
 જગત જગતદેવીને વાજે થઈ જિવામાં પ્રવેશ કરવો કે કેમ,
 'કેવ રાણી' નામે જોલજાળી કમનસીલ (કોપીની)એ દેવાને
 આપણ કરવાને (જાને તેમણે લગત લઈ કરવાને) સિવાય
 નહયું જાણવો કે કેમ, દારવાદને સંવર્ણના એવા જાણવા
 બીજી કોમીલ સંસ્કારને મળે છે તેવા દારૂ આપવા કે કેમ,
 જાનવધર્મને તિરેક કરવો કે કેમ, વિપવાવિવાલ છળજા ભેગ
 છે કે કેમ, વિવેરે પ્રભોને લોક માથે સાક્ષીને આધારે જાવ
 તે કરવા માનવધર્મને આધારે આપણા રાષ્ટ્ર વરદાથી જાવ
 તેજ નહોતર છે, કેમકે સોમી, જાતરદેશ, જાલજો (વિવેરે)
 દિવ સાપણ તે માનવ ધર્મમાં પ્રાણપ્રક કરવું છે, રાક્ષસી
 પ્રત્યે આપણને માન છે જાને જાને ત્યાં મુખી તેમને ઉપાપ-
 નાદ આપણને મન ન થાય, જરૂર છે માત્ર રાક્ષસીને
 આધાર લઈ જિસીએ તેા સખાન મુખાચારમાં મોહી જલજાને
 કીલ જોડી જાણવો, જાનવધર્મ દારૂની ધાર્મિક લાક્ષણી
 દારવાદના આપણને જાણવે અપરો અપરો નથી, જાનવા વરીકે
 પાણવધની સંપૂર્ણ વધી માનવ ધર્મની કથિએ ફરમાવતાં
 મુસલિમ લોકોની ધાર્મિક લાક્ષણી જાણવ, માટે એ કલ-
 વાની સખાવધી કથિ દુર કરી કલા જાને કેટલાં પચ્છાને દેવા
 સંભોરમાં વધ કરવો તેની રચખવા થવી ભેલિએ થવી અમુક
 મુખધારે આપજાય જણાતા દોષ છતાં તેને જાનવીરપ જાણવા
 પહેલાં તેની સખાવધી રાક્ષસાસખવાનો પચ્છ વિચાર કરવો
 ભેલિએ મધધાન તિરેક જાને યોદ્ધાની રાક્ષ (રાક્ષાગ્રહ)ન
 જાણારની પછી માનવધર્મ માટે જાણી જણાવ તેા ભેલે, પચ્છ

ते शुभाश शिव उ हे हेम ते जनेः दृष्टिगोचरी वसस्तु पर
उ, नकि तो ते निम्न निवृत्ता भावन धर्मसु त्वम ईश्वरमा
दास्य पात्रं जनये.

વિજ્ઞાન કર્મનું મિત્ર પણ બની શકે છે.

માનવ ધર્મ વિજ્ઞાનની જાને ત્યાં સુધી સહાય લઈ શકે છે આધુનિક પુનર્માર્ગ લીધે સુખ સમવેશના એ જાને સાધવો એવામાં આવે છે તે મારે આપણે વિજ્ઞાનમય જીવન જીવવું. નીજાન ધર્મનો શરૂ નથી રાજી, પણ આપણે એ ઇશ્વરીયે તેા તેને ધર્મનો મીઠા ખણુ બનાવી રાજીએ. પરંતુ વિજ્ઞાન યોગ માર્ગથી છે એ તેને માનવધર્મનું માર્ગદર્શન મળે તેા તે એક આશીર્વાદ સમજાવ પુરવાર થઈએ એ વિજ્ઞાનને જાણી શકવો ન મળી જાને તે પાઠ્યપાઠ્ય માર્ગ આપણ ધણુ તેા આ સંકટપ્રતીતિ પણ અથ યજ્ઞસંજ્ઞા સ્વરે મહાન વિપત્તિ ઉતારશે. ધણી વખત આધુનિક પાપ આવાર વિજ્ઞાન દ્વારા છે આપણ સજીવનથી જીવે છે જાને વિજ્ઞાન નીજા છે એતેા મોટા આપણ કરી મારે ત્યારે આપણને પ્રાણી મુખી કરીએ વાંકી કાઢવા બચવો છે વિજ્ઞાને જીવનની જીવનપથ સેવાએ બચવો છે જાને એ તે માનવ-ધર્મની મુખ્ય સત્યા સ્વીકારશે જાને તેને જીવનસીને જાણશે તેા આધુનિક જીવનને આવડે ઉપદેશક મર્દ પડશે

શુદ્ધિ અને માનવ ધર્મ.

મગનબઈ અને ત્વા સુધી જીંદગી પશુ રોવામાંને લાખ
લેવા ચાલશે નહીં જીંદગી અને મરતોને લખિયામાં દેખીશ-
વાર ફેર રહે છે, પરંતુ જીંદગી એક મહાન-સ્થાન છે, અને
જનવતા અને જીવો પશુપાશ સવારો તેવથીયે દલ કરી
રાકે છે પરંતુ જીંદગી જલ્દી જાલમાની છે અને જમી તે કાલ
જિવન ઉપર જીવે પણ મત કાલમારી તે જાનમાન જોવા
મરતે સમુદાયને પશુ જિવારો હોય છે તેમ જીંદગીને પશુ
મર્લાવારો રહેવો જોઈએ, અને જુદા જાતિનાં અને જનમજાતી
મરતોને હાલ માન જીંદગીથી જતો નથી, પણ ત્વા જીંદગી
સરતોની જાણપણ રહેશે, પરંતુ જર્વા સુધી જીંદગી કામી લાગી
શે ત્વા સુધી મગન ખર્ચ તેની ખાસે લાખ શે જોમાં, જોઈ
વાળો દોર શે નહીં

अस्ति धर्मोऽतिदुःख, न मानयता शुं ह्येव ।

ધર્મનો દેવાનો મજા પડી મળીશાર તે સ્થાપિત મતો
(વંદના)માં જણાવ્યું હતું, એ વખતે જાણે છે સ્વાર્થ
સુધારો નહોતો જણાવ્યું હતું, ધર્મની પ્રથમ કુખર્તી હતી
છે, અને ધર્મ કુખર્તી જ્યાં જ્યાં સ્થાપિત મતો જણાવ્યું
ધરી વખતે સુધારાનો વિચાર કરે છે. ધર્મની સરિલાઈ જણ

સાચી દોરવણી વગર ઘણી વખત માથુંસના પાપે જ વિજ્ઞાન હંડાય છે.

સવત વહેતું રહેતું એકમે અને તેમાં સ્થાપિત મતરૂપી અન-
 નાં સાસવાં ભાખ્યા નેહિને નહિ; કેમકે તેમ વધુ તેા ધર્મની
 પ્રતિ મંદ થઈ જાય છે, જલકે જામ પડે છે આ કારણસર
 માનવધર્મ સ્થાપિત મતની ઉપેક્ષા કરે છે, અને ધર્મના રહસ્ય
 પ્રત્યે જ લક્ષ આપે છે ધર્મન વિશ્વસકર્મમાં વધુ પડતીવા છે-
 (૧) કસ્યાં (૨) વત્તપ્પાન અને (૩) સ્થાપિતમત, અને તે
 આપણે ખ્રિસ્તી ધર્મના ઉત્પત્તિકાસમાંથી વધારી એકમે. સૌથી
 પહેલાં સત્યવાન ઈસુને જ્યારે મિલન માટે કસ્યાં, બીજા વત્ત-
 કામાં જાણુ સવ પાલવું એકેકઅન્દરના વડાનેયું અને
 કિર્તિશીલો કુચન, આપણેયું વત્તપ્પાન તે પુર્વે દરમ્યાન
 અસત્યતા ધાર્મિક વત્તકાં મંદ પડેલાં જાણુ છે તે સાચો-
 જાણુ વીએ વત્તકાં પશુ રાપ થશે, અને નીચીયા મનરેનરિ-
 નેપવ વિષેરે સહેસેમા ધર્મની મહાસમિતિએ મળી, સ્થા-
 પિતમતો સ્થાપના અને ધાર્મિક વત્તકાં વધુ મંદ થય થયા
 એકલ નહિવશુ આપણ જતાં અસહિષ્ણુ ધર્મપુરુષોની
 લાજવધી "ઈન્કિજિલિશ" નામે જોળજાવી ન્યાવની
 આદરતા સ્થાપા અને એવા સ્થાપિતમતથી ભૂલા પડ્યાની
 હિમત પ્રાપ્તતા તેમને જવાબ જાળવામા આવતા અસ્તા
 વિજાણીને માજમા આપતા જાવા કારણેસર માનવધર્મ
 સ્થાપિતમત વરફે રાખની હાથિએ જીએ તે સ્વાભાવિક છે.

કેમવાદ અને માનવ ધર્મ.

માનવધર્મ સમસ્ત માનવજાત માટે છે કાંઈ એક કેમ
 માટે તે સ કુચિત થઈ રાખી નથી. તે કારણે કેમવાદ માન-
 વધર્મને ન રૂપે તે સમજી રાખાય છે એમ જતા કેમવાદના
 બે પ્રકારો માળ્યા એકમે ૧ કુદરતી અને નિર્દોષ અને ૨.
 આકર્ષણમયી અને ગુસ્સાનકારક. ફરક જાણિતે કોઈ બીએ
 વરકવ થઈ વિના પાવાને ધર્મ પાળવાની અને ધર્મ કિંકરો
 કવાની છા કોવી નેહિએ એક કેમનો સર્વ પાવાની કેમ-
 ધાર્મિક લાન કરવાથી કેમવાદી થતા નથી. અને કેમની બહાર
 પશુવાથી તે માનવ ધર્મી જાવી જતો નથી. એમ ફરક
 માનથી પાવાનાં કુદુખને પામે છે તેમ તે અમુક હકમાં પાવાની
 કેમની પશુ સેવા જલને તેમાં કોઈ પશુ કેમવાદી જલુડ
 એકમે નહિ. જ્યાં જ્યાં કેમી સ્થાયે પુરેપુરી જાણખી
 હોય અને કાંઈ માણસ પાવાની કેમની સેવા જલવતી હોય
 તો તેને જાણેજા અર્થ કાઢી જે થાણુ રૂપરૂપ રજુ
 એકમે નહિ આ સો કેમવાદના કુદરતી અને નિર્દોષ પ્રકાર છે.

ગુસ્સાનકારક કેમવાદ

પરંતુ જનની અનેક દિશ્વમાં આપણે દિ કુ, મુચ્છિય
 કે જારસી બીએ એમ જાની વર્તવા, જાતિવાપણે સો સરકરી

ધર્મ પ્રમાણે હક્કો માગવા એ કેમવાદનો હક્કો પ્રકાર છે

માનવજાત અને હિંદીઓ બીએ એમ જાણવરસ વડવું એ
 જાણુ સલાહ જાયું છે. આપણે રસ જાળવતાં કેમવાદી હક્કો
 પશુ જેવું જાણવતા તો માનવ ધર્મી થયા વિના આપણે
 પ્રકારી જ નથી. હું અમુક કેમ કે ધર્મનો ધર્મ માટે અને અમુક
 હક મળ્યા એકમે એ કેમવાદનો એક હકનો પ્રકાર છે
 અમુક કેમ કે ધર્મમાં જ્યાં લઈ જ્યાં જ્યાં ઉપર ચો ઉપકાર
 કર્યો કે તે આધારે હું અમુક અધિકારો ઉપર જાવો કી રહું ?
 એ કાંઈ હકો અને મળે તે અમુક ધર્મના અનુવાધી વરીએ
 નહિ પણ હિંદી વરીએ અને મહારી અમુક જોખવાને આધા-
 રેજ અને મળ્યા એકમે રસ દિતને કોમે પાવાને ધર્મ
 જાળવ કરી તેમાથી જાણુ જાણવો તે ગુસ્સાન કારક
 કેમવાદ છે અને પરિણામે અર્થક દિલ જાણિત થયું છે,
 અને એને હવે પરીકાર જલુ રોકો જાણવ એમ નથી. લખમ-
 તિએને જાણુ એકો "બહેલ" નજેરે જાણખી આપણી કે
 કેમ તે પ્રત્યે રાજકારણનો કોવાથી આપણે જાણુ રાખવા
 નથી. કેમકી જેણે આ જેની કોમી માનસ હિંસામાં પ્રતિ
 એમાં પરિણમે છે અને ત્યારે તે આકર્ષકારક પુરવાર જાય
 છે આવા અવકાર કેમવાદના કારણેજ મહાત્મા ગાંધીજીનો
 અમુકજ જન સેવાથી માનવ ધર્મ આવા આકર્ષકારકી અને
 ગુસ્સાન કારક કેમવાદની (જાણુ છે) પરંતુ પાપકી સેવો
 ઉપજ જાણુ ન જાય, અને ગુસ્સાનકારક કેમવાદ સ્થાયે નિર્દોષ
 કેમવાદ જલુ કોમનો કાંઈક ન જાય તે રાજે જોવાનુ રહે છે.

માનવ ધર્મ અને સંપ્રદાયવાદ.

માનવ ધર્મને સંપ્રદાયવાદ પશુ જાણે અને ઉતરે એમ
 નથી. એ એક માણસ પાવાના વર્તનમાં અને જલકે જનમાં
 પાવાને અમુક સંપ્રદાયનો, જાણિતો કે પેલા જાણિતોજ સર્વ
 માનેતો તે પાવાનાજ સમજા ધર્મજાણુઓ સાથે એકલ ઉપર
 જાણુએ, અને પાવાને એક હિંદી વરીએ જ્યારે સમજી રાપે ?
 વધુ જ્યાં જાણિત ખરો નિર્દોષ હોય છે ત્યાં અમુક જાણિત રૂપો
 અને બીજી નીચી એમ મનાય છે અને એવામાં ફરી જાણે
 હકી જાય છે સમજવા વિનાની સ્વત્રતામા કોઈને કોઈ
 પ્રકારના વર્ણીજાણુને લાખવધી જાવી જાય છે અને
 તેમાં જાણાણુ સાધુ જાણવરજુ જમતું નથી, જાણક
 હિંદો માનવધર્મ જાણે કે સંપ્રદાયનો કાંઈક કરવા જાણેતો
 નથી. પણ તે સૌ પ્રત્યે સંપૂર્ણ જાણિતવાથી જાણે છે, અને
 સૌ જાણે માનવજાત અને હિંદીઓ વરીએ જાણે છે

ફીની સ્થિતિસ્થાપકતા નકામી છે.

માનવધર્મ ફીનીમાં ફામેશાએને જ્યારેજા ઉપર છે.
 એક ફી પ્રાજાનમજથી જાણી જાણી છે માટે હજુ જાણુ તે

આથ રહેવાનું બેઠકો; સૌમ્યતા વર્ણ તે અસ્તિત્વમાં હતી તેમ તેની કાર્યસાધનાઓ પુરાવા છે, વિરોધે કશીયો સુખ-ચિત્ત માનસવું પરિણામ છે અને સુખિન પ્રજાન સાથે તે બીજાકુલ રહી શકે એમ નથી. રૂપિયામાં રાષ્ટ્ર અને પ્રજાના રક્ષ સાથે મનુષ્ય અને પ્રાણી વચ્ચે બંધેન લગાડે વધી એમાં ભ્રમણી બોલે તો નક્કી મરણ નીવળવું. સારીનો વર્ણના નિર્દેશ મતમાં જલ કારે રસ સેવી માટે હલકુમી તે તિરકાથી મનની બેઠકો એમ મેલુ કશી શોધે? જાને મહાદેવ તથા-પરમાત્મા મનુષ્ય વચ્ચેનું યુગ્મ એના પ્રાણીન સમમાં અનુસ-માનની કારે મેલની મળી, અને કેટલીક વેળા સૌજન્ય રૂપના પામણે વચ્ચે વિશાળ પટમાં દ્વારા યુગ્મ કેટલીક કૃત્ય કરતા હોય માનવપ્રેમી જ્યારે કૂર રસપી કૃત્યો કેવામાં એક પરીસ્થિતિ જલુ દીઠ કરે? આપણા રેલામાં અનેક કુરિત્તએને સમજવા મહેવાથી પ્રમાણે જોય વધી થયો છે અને તેથી તે બધા માલી જામ છે તે રૂઢીમાં કૂર કરવા બતાવે “ધર્મ” પાસ્ટોમાં આપી પડેલા છે” એવા પામણ સંકલ્પને પડે છે પરંતુ માનવધર્મ” એ રિવાતે સુખિની સરણે વધારી તેમને બંધકે કશી, તેમજ ત્રાસમાંથી સમાજને મુક્ત કરવાની કામ બોધે બેઠકો.

ધર્મ અને રાજ વ્યવસ્થા અલગ સારાં.

કેરે પ્રજાકીલક રાષ્ટ્રમાં રાજસત્તા અને ધર્મસત્તાના બંધનથી પારપર જલક રહેતાં બેઠકો એમ રાજકારણમાં ન્યાય અને ક્રોધભરી ખાલા તુલક રહેલાં સારાં તેમ રેટની રાજવ્યવસ્થામાં ધર્મ અને રાષ્ટ્ર બન્ને સિન રહેલાં જલકા મહામજાના રાજસત્તા અને ધર્મસત્તાના સંઘર્ષથી એકેક અનર્થ થતા અને તેના તરફારક પરિણામોઆવતા ન્યારે આપો સંધાન થતા ત્યારે એક Sikkohuroh ઉપસ્થિત થતુ તેમાં રાજ્ય એ કાઈ બુલક કરે તેમાં જલક ધર્મસત્તા ધર્મની રૂપે કરવા નહાર પડી, અને ધર્મસત્તા એ કાઈ નહોતવા અને પ્રમાણ સિદ્ધિતિ નહાર પડે તેને રાષ્ટ્ર બલુ મોહન આપી વિના સંકોચે તેને અમલી રૂપ આપવું. પરિણામ એ Sikkohuroh નુ રાજકલત જિન અવાલકાર અને બુલકો રહેતુ ન્યારે તેમાં પ્રવર્તી ધર્મ પ્રવા બલુની અને વિશ્વકો અજાણી એક Sikkohuroh ના માનસીક કલ્યાણ પલું જલકુલ રહેલું નહિ, પણ પ્રજાઓ એ કલા ધાર્મિક સત્તા પ્રસંગતા તેને જિલુ રાજસત્તાની મહાદેવી ધર્મસત્તા કરી એક વર્ણકલે મુર્તિપૂજ કરી કે નહિ પુનર્ન્યાયમાં માનવ કે નહિ, પ્રારબ્ધમાં મનવ કે પુરુષધર્મમાં વિરોધ પ્રસંગે કાલ તે વ્યક્તિએક કરવાને છે પરંતુ તે સંજનથી આજા આપીને મતો પલુવળવું

કાર્ય કાલ રાષ્ટ્રવું કોલું બેઠકો નહિ જાવી સત્તા એ કેઈ રાષ્ટ્ર વાપરે, તે વ્યક્તિવત ધાર્મિક કલ્યાણમાં મલુ પડે માટેના જ સમજવો.

મુશ્કાંક મુશ્કાંક ને કશીના કામલા.

કામલા વરીકે મલ્યાતની રાણી પહેલી મેરી રોમન કોલ બિંક હતી, તેથી તેનાં રાજ્યમાં પ્રોટેસ્ટન્ટને કારે સમ કરવામાં આવી અને તેમને કેલકાદક પલુ થતા. પલુ તેને સાવથી જલેન રાણી એલિઝાબેથ પ્રોટેસ્ટન્ટ હતી અને તેથી તેના રાજ્યમાં રોમન કેથોલિકો ઉપર મંદકે કરવી નવા રહેલી એલિઝાબેથ કોમનેલના જામલ દરમ્યાન પુરિટને કાર રાજ્યની કલ્યા રહેલી, ન્યારે તેના પત્ની આપતર રશીલા રાજવી વાર્લસ બીબના સમજમાં એકે એપિસ્કોપલ પંથક નહોવા તેમને કારે વલ્કીકો રેલની પડી આ સત્વેમાં અનુસમાને કલા ધર્મ” પડે પલું તે તો બલુ તેવું કલમ નહોતું તેને તો માત્ર સરકારની ધર્મ” સંજનથી અજાણ વગર વિચારે યોગમાન્ય કરવી પડી નાથી પરિણામ એ આપવું કે સૌથી ત્રાસથી જલકા કરી બની બતાવે, અને થોલાન જલ ધાર્મિક મતો જુલાની ને ધાર્મિક સિદ્ધિતિની માન્યતાથી સારિમાં રહી સમાજ એમ કોલ તે સિદ્ધિતિનો અર્થ એકી સેવા ન્યારે પ્રોટેસ્ટને એક જ ધર્મ” પાલકી પ્રવળી વસાએકા મુશ્કાંક નેના એક નકાન રેલની સિદ્ધિ આવી માત્ર ત્યારે અનેક મતો, પંથ, સંપ્રદાય, જલુ બતાવી વસાએકા કિંદ એવા વિશાળ રેલામાં એ Sikkohuroh સ્થાપનામાં આવે તો પ્રજા બતાવી થી કાલક માત્ર તે તો બલુવળ રહું

Sikkohuroh ને એક મેરો પ્રેસલા એ હતો કે ત્યાં ધર્મ”કુલેવું માનકવ અમલું અને તેએ રીકુલ કોલ કરેક પ્રકારના સામાજિક અને ધાર્મિક મુષાસંગે સમ્મ વિરોધ કરવા. મધ્યકલિન કુરોપમાં કલમ સમન એ સાલકવું” સર્વ અજાણ એકે ઉપર ધર્મ”કુલેવું કલા કરી માત્ર ધાર્મિક વિષયો ઉપર કલવા લલવા રીધી હતી. બતાવે મુધી બતાવવા પુરિટનેનું” એર હતું ત્યાં મુધી નાકો” લલવાની પ્રકલિ માલી સમી નહિ અને તરકરકોરે પલુ વાલા રેલામાં; નર્કા મુધી ધર્મ”કુલેવું કાલમાં સત્તા રહે ત્યાં મુધી વિશ્વન કે વલકલન અનેકો કોલપલુ ન્યારી મુષાસંગે જલ સલો નથી અને સમાજનું બાકુ અને યોસિલ જલાનવામાં આવે છે નર્કા મુધી રાષ્ટ્ર અને ધર્મને સંધાન હતો ત્યાં મુધી કુરોપમાં કિલ્લી સાધુએ (monks) નુ એર હતું કિલ્લા વાલકવું” માનકવ હતું, અને ઉસન અને કાઈનાં મુલ્યા એકો રોજલાલો. એમની રીકુલ રીતોથી રેલની પ્રકલિ રાષ્ટ્રમાં અલગ જ બેઠકો ...

રાજસત્તા અને ધર્મસત્તા પ્રગતિશીલ

૪૫૬ જીવી. તે અદ્યાત્મના સાર વાકી મુસલ્માન કબલ પાસ, અલ્લાહ અને રેઝાશાહ પહેલવીએ કર્યા અને ઇરાનને કબલવાદી કાફરો (જિન સામ્રાજિક સામ્રાજ્ય) નહેરે રહ્યાં અને મુસ્લિમોના શાસકોની પાતાના દેશને મુલક કર્યાં હવે ત્યાં સાર સારા સમયનું કાર્ય કરે છે અને ધર્મસંધા દેશના આજ ધાર્મિક અને આધ્યાત્મિક કિલો ઉપર ખ્યાન આપે છે, અને એક બીજાના કિસ્સામાં કબલવાદી જાતી નથી.

હિન્દને કોઈ ધર્મના ક્યોર મહેલો કોચતા નથી.

હિન્દને ભગવાન પરિચિત કોચ એવા Sikkho Chirohો સીધી શાસકાલક કામથી તે જોર મહેલનું સામ્રાજ્ય, એ માત્ર એક ધર્મ અને તે પણ તે ધર્મનાં એક પક્ષને અનુસરીને અને તેના લાભમાત્ર મહાસવામાં આવતું, એથી બીજા ધર્મોના અનુયાયીઓને જારે અન્યાય થતો અને ભૂલમ થતો પડતો. એ સંસ્કરણી સદીમાં જાતી ગણુ તે સીસમી સદીની અવધનમાં દેવજ અસાધ્ય લાગે છે આપણે એના જોર મહેલની મહાદ મયા બીએ આપણને હવે હિંદુ કે ખ્રિસ્તી કે કોઈપણ ધર્મના જોર મહેલો કોઈવા નથી સંકુલિત કામગીરીથી રજાએથી જોર મહેલો મનોદાસ આપણને આપણા દેશમાંથી યત્નથી દૂરથી અવધન સંકુલિત પાસ્તિવાન એક Theocracy, અને જહુના ત્યાં પ્રથમને પાનેલા અનુક્રમ અનુસાર અને તે ધર્મની નિમ્મલયા ધર્મોપદેશ મહત્ત્વની કોરવણી નીચે આવતું તે એક શાન્ક છે. પાસ્તિવાનની વિચારસરણી આપણની વાન જાતી છે, અને તેની સાથે આપણે સમત થઈ શકતા નથી, પરંતુ તે શાન્કની આપણે સંકુલિત ઈશ્વરો બીએ, અને પાસ્તિવાનમાં અનેક ધર્મો અને કોમી વચ્ચે મુલક રાષ્ટ્રિ અને સપ નજાદ રહે એવી આપણી પ્રાર્થના છે.

હિન્દના નેતાઓને ધન્યવાદ.

રેઝાશાહ સમય થવા હિન્દને એક Secular State (જિન સામ્રાજિક સામ્રાજ્ય) વરીકે આપણી સરકારે નહેરે મુજબ છે Secular કોરસ અધર્મો નહિ પણ માનવધર્મો; અનુક્રમ એક ધર્મને અનુસરી શાસનવાર અને બીજા ધર્મોને અવધનવાર નહિ; પણ સી ધર્મોને સ્વા સિદ્ધાંતો સામાન્ય છે એવા માનવધર્મના નિર્ણય પાત્રવાર, અને Secular State ની આથી જારી નહેરાવ કરવા માટે અને તે અનુસાર પાતાની નીતિ મહત્ત્વ માટે હિંદના શાન્કોવિસ નેતાઓને ધન્યવાદ થતો છે.

આલો માનવ ધર્મની આપણને જાર છે.

માનવ ધર્મને કો રાષ્ટ્ર તે પુણ; અને તે યજ્ઞ વધમા જારી પ્રકાર આપણી માનવધર્મી સરકાર થશે તેમાં થઈ

ઈસ્લામમાં એક જમાનામાં લોકો ત્રાસથી બચવા દંડની બની જતા હતા.

નથી પુણ્યના જ પાતાવરણથી કલિવત કલોલા આ જન્મમાં સ્વલસાવમા કલઈ માટે અકોનિય તૈયાર રહેવામાં પણ અપણી સલામતી છે, તેમ છતાં દેવવણી સાક્ષિત્ય કલ્પ, વિદ્યાન વત્તપાન, શાલકાવણ, અર્ધકાવણ, કલોલ, રમવન મલ, રંગન કલોલો વિગેરે કલોલ માનવધર્મની સલામતી આપણે આપણી મલતું પુણ (વિગેરે માનસ મહત્ત્વ મહત્ત્વ) અને સંવિધમા કલ્પ અસાધ્ય અને કોમે પ્રવાસ કીય. માનવધર્મનું અંતિમ ક્ષેત્ર વિશ્વવિદ્યાની રચના છે પરંતુ એ મહાન સિદ્ધિ આપે મી થીને ઉદાદીએ તેજામાં સાપ જતી નથી. તેને અનુક્રમ ધનના માનસ અને ભવ કરણ દેવવણ પદ છે અને તેને પોરે એવા પ્રેશ કલો અનેક દિશામાં આપણે બીજવનાં પડશે. એક વિચારો કલ્પ છે કે Wo do not want Pan-Hinduism, Pan-christianity, pan Islam, what we need is pan Humanity કીઈ પણ એક ધર્મના વિશ્વસ જાવર જન્મ નથી, પણ પ્રત્યેક ધર્મને જન્મવા ઉત્તમ જાવર છે વિશ્વવિદ્યાની મહાન સિદ્ધિ સાથે પહેલ જારી પવલ માનવ ધર્મનું છે.

માનવધર્મનો જન્મ હો.

પ્રાચીન કલવણ માનવ ધર્મના અનેક મહાન પ્રવિનિધિઓ થઈ ગયા પણ જર્મમાન કુચમા તેના કીઈ પ્રવિનિધી મહાત્મા માધીછ થવા, એકેએકે માનવ ધર્મના કીઈને માત્ર એક શાન્કમાં સમાવી રીપી છે સર્વોદય માત્ર શાન્કાવણમા જ નહિ પણ દુનવની અનેક દિશાઓમાં હેતુ સિદ્ધ કરવા સાથ તેઓએ ઉપર પાતાના પ્રાણનું પણ બલદાન આપુ તેઓ માનવધર્મો કલો કોઈના નહિ પણ એક મહાત્માને રોમી એવી આધ્યાત્મિકતા, કોન નિષ્કલિત, નીવિવરણવાળા અને ઉપર પ્રત્યે અવલ કલો તેઓ મહાત્મા, તેઓનું હુન પણ તે એક અંતિ એકાદક બલદાન થઈ ગઈ, પણ આજકાલ તેઓના માદરીના એ જાવરક હુન જાર છે તે પણ અસોસકાર છે સદાશ્યે નાધીવાદ ઉપર પુણ્ય સાક્ષિવ કોતુ પણ છે, અને કોઈકમાં રાષ્ટ્ર જાવર " કુચવત વિશ્વ (વિશ્વવત) વધુથી માનવધર્મો નાધીવાદના અસાધ્યની એવધાઈ નિશ્ચયે અને કીઈએમાં કરવામાં આવશે, અને તે કાસા પુણ્યનેનું માનસ મહત્ત્વ એવી આપણી જાણ છે આ " સર્વધર્મ પરિવર " એ ની મુલક " કુચવત વિશ્વ વિશ્વવત " ના કાર્યવાદકીને કરી તેા તેની પદ્ધતી અસર થશે એમ કું માનું છું. જન્મવા સેતીક માનસની બલકી માનવધર્મનું છે માનવધર્મનો જન્મ હો. મહાદેવ આશીસ્થા કિન્નેદ જાડ.

ઉધારસને

મરકાવો

સૌજન્ય જાણીની વાતમાંથી વધી
કેમણે, કદાચ જાણી, જાણીની
કેમણે જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની

જે વાતમાંથી વાતમાં જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની

જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની

જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની
જાણીની જાણીની જાણીની

જાણીની જાણીની જાણીની

</

તથા ફેટીઆંશના સામાન વેચવાનું કામ કરીને કું થોડું કમાઈ લેતો.

૨૧ વર્ષની ઉંમરે ભાઈને કું લડન ગયો ત્યારે વિદ્યામતના સ્વ. મજૂર પ્રધાન, રામસે મેકડોનલ્ડ, બાળકોની કસબના સીપર્સ તરીકે લંડન આવ્યા હતા.

એમનો વિચાર પણ વિતાન શિક્ષક થવાનો હતો અને એ વર્ષ બીસ્ટલમાં રહેલા ત્યારે પ્રાચીન સમયમાં થઈ ગયેલાં પ્રાણીઓના અવશેષો એમણે જામીયાં કરી કરીને ખૂબ એકાં કર્યાં હતાં.

તે વખતે સમાજસુધારકો અને મજૂરસેવકોની એક વખવાળી મંડળી લંડનમાં ગમી હતી અને રામસે મેકડોનલ્ડ એ મંડળીના હતા.

મારા પિતા પણ એ મંડળીમાં ભળ્યા હતા પછીના મજૂર અગિયારો અગસ્ટ મેરીન અને સર જેમ્સ એ મીડી, જે પાછળથી ઍલ્ટરેલીયના હાર્થ કમીશનર થયેલા તે પણ ત્યાં હતા.

આ બધા મરીય મજૂરવર્ગના મુકદ્દમો, જે સ્થિતિમાં જમવાને જગ્યા આપેા એમાં ગમેતેમ કરીને યુગરત નહાત્યે જુઓ એવા નિરાશાવાદી સ્વભાવના નહતા. એમણે તો મહાદુરીથી સંભોગે ઉપર કાણ મેળવ્યો અને સ્વતંત્રપણે પોતાપોતાના આદર્શ મારે સ્વપ્રયત્ને આગળ વધ્યા.

રામસે મેકડોનલ્ડની મહત્વાકાંક્ષા સાબ-સના શિક્ષક થવાની હતી. સાબ-સ તરફનો એમનો રસ છાંદ્મો પપૈત રહ્યો.

મજૂર હીલ્થાલની મારફતે અવાનક એ સમાજ-શાસ્ત્રના જન્મસાક્ષી તો મજૂર જીવન જોતાં જોતાં લગ્ન પકડ્યા પણ પોતાના વ્યક્તિ વિકાસને પ્રતાપે અને કેવળ આત્મજાણે જ પોતે મજૂરોના નેતા બન્યા અને શિદ્ધિશ સામાજ્યના વડા પ્રધાનને પરે પડેાયા.

માર્ગજાળપણ અને જીવનશૈલી પણ રામસે મેકડોનલ્ડના જેવા જ વાતાવરણમાંથી પસાર થયાં છે અને એ વાતમંડળીની હવા હજી પ્રિય છે.

કું પણ આસ્થાતથી બીજા કાર્યપ્રદેશ તરફ તણાયેા ત્યાં વાતાવરણ રાજકિય વાતાવરણ કરતાં જુદું જ હતું પણ એ વિતાનનો આખો પ્રદેશ મારા મન અને આત્મને વેગ આપનાર અને પુષ્ટ કરનાર નીવડ્યો.

રામસે મેકડોનલ્ડને વિદ્યાન છેાડીને રાજકારણમાં જુઓ પડ્યું તે મારે અને પરતાવેા થયેા હેમ એમ તો મે જાણ્યું નથી, પણ રાજકીયક્ષેત્રમાં કીર્તિ મે હાજમર છે એ તો એના સમજવામાં આવ્યું હતું. એક પ્રસંગે, અમારી નાનપણની વાતોનું સ્મરણ કરતાં એમણે મને કહેયું કે "બાપ, તે જે માત્ર લીધેા તે મારા કરતાં સારી હતે."

શાંખ કોમેન ઍલ સાબ-સ (વિદ્યાનની નાટકાલો કોમેન)માં કું હતો, ત્યારે કું મુખસિદ્ધ સક્ષર એવ. જી. વેક્સના સંબંધ માં આવ્યેા. એ પણ ત્યાં વિદ્યાન શિક્ષકના વર્ગમાં કામચલાવુ હતા.

પછી તો સાઠ વર્ષ સુધી અમે જીવનન દેસને રહ્યા અને ૪૬માં એ ગયા પછી પણ એનો અમર આત્મા જાણે મારી પાસેને પાસે હેમ એમ લાગે છે.

અમે જન્મે જુદી જુદી શાળાઓમાં વિદ્યાન શીખવતા. એ વર્ષ પછી મુખસિદ્ધ ખગોળશાસ્ત્રી સર નોરમન હાકિરના હાથ નીચે ખગોળના પદ્યર્થ વિદ્યાનની શાંખખેળ ખાતામાં કું મહત્તીય નીમથેા. ત્યાં ઉપાખ્યાયન કામ પણ મને સોપવામાં આવ્યું હતું.

૧૮૯૭માં વેક્સની તમીલત મમ્મી તેથી એમને શિક્ષકનો ધધા છેાડવેા પડ્યેા. પણ સામાવિકોના લેણે લખી એમણે પોતાનું ગુજરાત ચળાવવા માંડ્યું, પરંથાં તો અવધોકનો અને નિયધો એ લખતા, પણ પછી એમનું પહેલું પુસ્તક "સમય યત્ર" "દાષમ મશીન" પ્રસિદ્ધ થયું.

લેખક મહાના આકાશમાં એક સીતારો ઉઘેા પછી તો ફેસવિદેસનાં વાદ્યમાં પણ એ તેજસ્વી તારાને પ્રયુષ્કરયાન લીધું.

એ સમયમાં અમે જન્મ જ માડ મિત્રો બન્યા હતા. કું તો એનો પક્ષપાતી અને પ્રશસક બની ગયેા.

અવસોહન અને પ્રયોગ દારા સ્વતંત્ર રીતે જ્ઞાન મેળવવાની અમારી રીત એજ જાતની હતી. અમે જ્ઞાનનીષની મુસાફરીમાં સારી જ ચાલા કરી છે. અવ-લોકન અને પ્રયોગ પછી અમે પોતાની મેલે જોડા કરેલા સાક્ષી પુરાવને આધારે લખેા નિષ્કર્ષ કરતા હતા. શિક્ષક તરીકે અમે જાતે પ્રયોગ શાળામાં સિદ્ધ કરેલું

હોય તે બચાવતા, અમારી આંખે જોયું કોણ, હાથે જોયું હોય અને છુદ્ધિને સ્વીકાર્યું હોય તેજ ખરું માનતા એ શોધોમાંથી ને અર્થ અને તારખ્યા હોય તે વિદ્વાનોની આગળ પણ અમારે પ્રસિદ્ધ કરાવના હતા.

વેસ્ટ ડેનમણી પત્રોમાં બહુ લખતા-વિચાર પ્રકટ કરવાની એમની શક્તિ અદ્ભુત હતી.

એમની પ્રાણી વિદ્યા બજીને તો હોરડર જેવા હજારો વિદ્વાદોની પાસ થયા છે. એ ચોપરી છેક ૧૮૬૭ માં લખાવધી.

એ પણ તે પહેલાં “શીડીઓમારી”ના વિવરણ પર મળુ પદ્ય પુસ્તકો લખ્યાં હતાં. શીડીઓમારી એટલે પૃથ્વી પર અને આકાશમાં બનતા બનાવો અને કુદરતી વસ્તુઓનાં વર્ણન અને ગુણધર્મ. હવે એ વિવરણને દરેકજાનું વિદ્યાન એવું નામ આપ્યું છે.

વૈજ્ઞાનિક નિમંત્રણ અને શોધબોધોના સારરૂપે તે પણ ઠીક ઠીક લેખો લખ્યા છે અને સુપ્રસિદ્ધ સામાજિકોમાં એ પ્રસિદ્ધ થયા છે.

આ લખાણો મુખ્યત્વે પૈસા પેતા કરવા કે કાર્તિ મારે નથી લખ્યા, પણ અંતઃકરણની પ્રેરણાથી-નર્વું નર્વું ગાન પ્રાપ્ત કરવું અને એ લોકો સમજા મૂકવું, એ એક જ આશયથી પ્રેરણાને લખ્યાં છે. કથાકારો અને કવિઓ, ને હૃદયના આદેશથી કથા કે કવિતા કરે છે તેવા જ આદેશથી મેં એ લેખો લખ્યા છે.

૧૮૬૭ માં “નેચર” એટલે કુદરત સાત્તાકંઠોના હૃ ઉપતત્તી થયો ત્યારથી જ વેસ્ટે પણ પુસ્તકો લખવા માંડ્યાં. અમારા બંનેના સંબંધો તો વિવિધ હતા. જન્મ તો તરીત ધેર લેખેલા. પુસ્તકોથી જ અને આગળ આતી સખા નશીન પર કાચ મૂકીને બેસી રહ્યા હોત તો અંધાની અને અપ્રસિદ્ધ દશમાં ક્યારે સંજના હોત!

કુર્બાઓ વિચાર કરીને હતાક ધર્મ જવાની કંઈજ જરૂર નથી. સંજોગો અનુકૂળ છે કે પ્રતિકૂળ એ પર નિષક્રમ જ્ઞાન આપ્યા વગર કંઈજ કર્યું આંખ મોઝીને ક્યો જવું આદર્શ નહીં કરી, જીવતા માર્ગે અને વિશ્વ પામતા માર્ગે કામ કરવામાં કોઈ જાતની કચાક ન રાખવી. આપણામાં નેટલી શક્તિ હોય તે બધી પૂરેપૂરી વાપરવી.

માત્ર જોગબજા ખાતર જીવતા કરતાં કોઈ આદર્શ નહીં કરી, જીવતા માર્ગે અને વિશ્વ પામવા માર્ગે

કામ કરવામાં કોઈ જાતની કચાક ન રાખવી. આપણામાં નેટલી શક્તિ હોય તે બધી પૂરેપૂરી વાપરવી માત્ર જોગબજા ખાતર જીવતા કરતાં કોઈ આદર્શને પામવા જીવન નિર્મમન કરવું એમાં વધારે સંતોષ મળે છે.

ધર્મો અને તે મળ્યો હોય પણ મળ્યા માણસોને કંઈને કંઈ રચનાત્મક કાર્ય મારે વખત મળી રહે છે.

દરેક મનુષ્યને ભગવાને કંઈને કંઈ બક્ષીસ આપી હોય છે એ ખોલવવી અને ભોગવવી એમાં જોવું મુખ્ય છે એવું કથામાં નથી.

જનકભાણના બાવા પારમાર્થિક ગુણો ખોલવવાની જેમ વધારે તકો સમાજ આપે તેમ અસ્તુતિનો વિશ્વસ થાય છે.

નવી નવી શોધો વિદ્યા, કળા અને સાહિત્ય આનંદના લાભ, જનસમાજને જેમ વધારે મળે અને આપનાર સેવા ભાવે નિરાભિમાનપણે આપે તેમાં પ્રજાની શોભા છે.

પેટ તો બધા ભરે છે પણ નીચે તરફ મજૂરોની એક કથા હું કહું છું તેનું રહસ્ય તમે સમજીને એટલી જીંજીએ અને શું શોધવું છે તે તમે જાણશો.

પથ્થર કાપીને સાચસાચ કરનારા તમારું મનુષ્યને એક મુસારે પુછવું બાઈ! આ શું કયા છે!

એકે કહ્યું પથરા કાપીએ છીએ.

બીજા એ કહ્યું. પેટ ભરવા મારે વૈતર કરીએ છીએ.

ત્રીજા એ કહ્યું ભગવાનનું મંદિર બાંધીએ છીએ.

વ્યવહાર તો બધાને કયો જ છુટકો છે પણ જીવસામાં દેર છે. કોઈ સાંજિક રીતે કામ ધંધો બાંધીને ધોરો-આંતી માથે ધસડે છે. બીજો એ ધંધામાં રહેશે આદર્શ સમજીને કરે છે.

વ્યક્તિ ગત જીવન અને સમજીતું જીવન આપણું પોતાનું અને સમાજનું જીવન આપણે પણ માનવ્યું કે થી સજીએ છીએ.

પેટ ભરાય, કામ થાય અને જવાબદારીના ભાન સાથે પ્રેમ પૂર્વક આનંદ માણતા માણતા એવું એ કામ સારી રીતે થઈ શકે કે પ્રભુ પ્રેરતો ચોખ્ખાઓ આપણા કામમાંથી ઉભી કરીએ અને એવું સોનમ્ ભવિષ્યની પ્રજાને વારસામાં આપતા જન્મ એ તો બન્ધ છે.

આફ્રિકામાં...

પ્રકરણ ૧૯ સુ.
રાહેનશાહની મુલાકાતે

એ ઈસલામી આત્મા ને ત્રણ દિવસ થયા હતા. તે ઈસ્માન ત્યાંની પ્રજાની આશિષવો વિ. નો પરિચય પણ થયો. અહિં વરસાદ પડ્યો વરસે છે અને તેના કારણે 'ફૂફ' નામના છાંયકાની વધારે વૃદ્ધિ થાય છે. તેનાથી બચવા માટે અહિંની પ્રજા હોશમાં ધાંધા ભેડે છે. અહિંના મુખ્ય પહેરવેશ કોટ પેન્ટ જ છે. ધોતીમાં ખાસ ભોવા મળ્યા નહીં.

એઈસલામી એનિસીનીયાનું પાટનગર છે અને ત્યાં રહેનશાહ હાઇકોર્ટેસીના મહેલ છે. પુરા રહેનશાહ ઇસલામી બનીને મળે છે અને મેટા ઇસલામી દેવળો આ રહેનમાં ખાસ નજરે મટે છે રહેનશાહ હાઇકોર્ટેસીને ને લોકો રાસતકરીના નામે ઓળખે છે.

૧૯૪૪ની રાજાતથી ઇટલી-એઈસીનીયાની લાઈની વાવોએ રહેનશાહ રાસતકરીનું મહેલ બંધુ જ વધારી દીધું છે. એઈસલામીમાં આત્મા ખાદ તેને મળવા માટે એક સમય નહીં કરવામાં આવ્યો અને તેમણે અને મળવા માટે આમ ત્રણ આપ્યું.

ઇયુપીયાનો ઇતિહાસ પણ જાણવા નેવો છે. તેમની મુલાકાતની વિગતોની નેપિ ટપકાવતાં પહેલા ઇતિહાસની નેટલી નેપિ મળ્યા છે તે અહિં ફૂંટાંકીય.

ઇયુપીયાનું સામાન્ય બંધુ જુનું છે દિલ્હા બ્યારે આયસકૃતિનો વિહાસ સધારો હતો ત્યારે મિસ દેશની સકૃતિનો પ્રચાર ડે અહિં સુધી થયો હતો. હજુ પણ અહિંના ધણી રીતરિવાજોમાં દિલ્હુ સકૃતિની છાપ દેખાય છે. એક ખાસ દિવસે અહિં કેઈ પણ જાતની દિલ્હા કરવાની ચનઈ છે.

તે વખતનું એઈસીનીયા અને આજનું એઈસીનીયા એ જન્મેમાં ધણો ફરક છે. અહારમી સદીની વચમાં

યતિશ્રી હેમચંદ્રજીએ ક્ષેત્રા પૂર્વ
આફ્રિકાના પ્રવાસનાં સંસ્મરણો.
અહિં રજુ થાય છે ...

રાજા મેનેલીએ એઈસીનીયા ઉપર રાજ્ય કર્યું હતું. તેના વખતમાં પ્રજા બહુ સુખી હતી. મેનેલીની ખ્યાતિ રાજદારી કે કુનેદખાજ પુરુષ કરતા વીર પુરુષ તરીકે વધારે હતી.

ભૂમખ સમુદ્રથી આવેલો ઇટાલીયન વસાહતે આસન નદર અને ઇરીટ્રીયનો કબ્જો ઇટાલીયન સેનિયો વડે મેળવેલો ૧૮૯૪ માં આ જન્મે સરકારો વચ્ચે મુદ્દ થયું અને નદાકુર એઈસીનીયાની પ્રજાએ ઇટાલીયન સેનાને સખત કાર આપી. આથી ત્યારપછીનાં વર્ષોમાં મેનેલીક રાજાએ પોતાની પ્રજાની આજ્ઞા વધારવા અને પ્રજાને સુખી કરવામાં પોતાનું જીવન વીતાવ્યું. ખાસ કરીને જીત પછી દુનયા લોકો મટે તે કોઈ દેવ કરતાં પણ વધારે પૂજનીય બન પડ્યો.

સન ૧૯૦૬ આવી અને ત્યારે મેનેલીનું મરણ થયું. સાથે જ તેની રાજ્યચાળનો વારસ ન હોવાથી રાજ્યમાં બહુ અધકૃષ્ટી ફેલાયેલી તેના કારણે બહુ બંધિતઓનાં લોકો રોકાઈ હતાં. આ ખૂતની નહિઓ ખાદ નહીં થયું કે મેનેલીની લોકોને ખાદી સોંપી. તે રાજકાજ સભાજી હતી ત્યારે મેનેલીની બીજી લોકોને પુત્ર લીજ્યાસુ રાજ્યને પચાવી પાડવા માટે મથત કરતો હતો.

આ વખતે હરર પ્રાંતના મુખા તરીકે રાસમુકુનો દોકરો રાસતકરી હતો. લીજ્યાસુની પ્રવૃત્તિના કારણે રાજ્યમાં ધાર્મિક બળવો થયો. તેમાં રાસતકરી રાજીના પદમાં રોકા અને લીજ્યાસુને કેદ કરીને જાળવો કાગી દેવામાં તે સફળ થયો. તેથી તેની તીવ્ર-જુદ રાજ્યના વહીવટકાર અને રાજીના મત્રી તરીકે કરવામાં આવી.

મત્રા જન્યા બાહ રાસતહારીએ પોતાની ધાતવ્ય વધારવી શરૂ કરી અને રાષ્ટ્રીની આસપસના બીજા ને વારસદારો હતા તેને ધણાજ કુનેહથી - બી રીધા. ૧૯૩૦માં રાષ્ટ્રીના મરજીથી તે પોતાની ધાતવ્યતા કારણે ગાદી ઉપર આવ્યો.

રાસતહારીએ ત્યારે પોતાનું નામ મદલી હાઇ-સેક્સની રાષ્ટ્ર, મદલીએ આવતાં પહેલાં માર-પાંચ વર્ષ અગાઉ તે યુરોપની મુસાફરીએ ગયો અને ત્યારે તેણે એન્ગ્લીસીનીવાને લીગ ઓફ નેશન્સ (League of Nations)ના સભ્ય તરીકે ગોષાવ્યું એટલે ૧૯૩૦માં ત્યારે તે ગાદી ઉપર આવ્યો ત્યારે તેણે પોતાના રાષ્ટ્રાભિષેક મુસાફરાથી પાટનગર એડિસઆબામાં ક્યો. એ પ્રસંગે તેણે League of Nations (રાષ્ટ્રસંઘ)ના બધા રાષ્ટ્રોને ભાગ લેવા આમત્રણ આપ્યું અને ઘણાં રાષ્ટ્રોના પ્રતિનિધિ તે વખતે હાજર હતા.

ટકેનશાહ હાઇસેક્સની મદલી ઉપર અગત્ય તેણે ઘણા વેળા મુધારાઓ નહેરે ક્યો, તેમાંથી થોડાક નીચે મુજબ ગણાવી શકાય.—

(૧) આ દેશમાં ગુલામી પ્રથાને રીતસર કાઢવી પ્રેરણાદે કરીને નાબૂદ કરવામાં આવી.

(૨) દેશમાં ફરજિયાત ફેળવણી શાખા કરવામાં આવી.

(૩) પરદેશ ખાતું બોલીને રાષ્ટ્રવાદી સુજા ધો વધારવા ફરક દેશમાં અરસપરસ એલબી મોઠમ-વામાં આવ્યા.

(૪) દુનિયાના અન્ય દેશોના ધોરણે જાતાંખાતું બોલવામાં આવ્યું.

(૫) પેસ્ટ અને તાર ખાતાએને દુનિયા સાથે અવસ્થિત કરવામાં આવ્યા.

(૬) પરદેશી કેવનની સલામતિ માટે ખાસ ધારા ધોરણે પડવામાં આવ્યા.

(૭) નાણાંકીય સંબંધ-આંતરિક અને આંતર-રાષ્ટ્રીય-વધારવા એક આંદોલન એન્ગ્લીસીનીવા બોલવામાં આવી, આને તેમજ આંદોલનના નામે અસ્તિત્વમાં છે.

ગાદી પ્રથમ ચઢણી નાણું M. T. Dollor (એમ. ટી ડોલર) એટલે કે ચારીનો ડોલર, જેનું વળન એક ઓસ હતું, તેનું ઘરોષી ધોરણ ચારીનો નાર પ્રમાણે હતું. હાલનું નાણું ધોરણીય ડોલર રાખવામાં આવેલ છે. તે ચલણ કરન્સી નોટાનું છે અને

તેનું ઘરોષી ધોરણ પોડ સાથે નકકી થયું છે, ધ્યુધીવન દેશ ડોલરોનો એક પોડ ચાલ છે.

ટકેનશાહ હાઇસેક્સની, અગાઉ વકીવટદાર હોઈને તેમજ દેશપરદેશ ક્યો હોઈને તેણે પોતાના રાષ્ટ્રવાદ પ્રમાણ ૧૯૩૦ થી ૩૫ મુધીના વખતમાં કુનેહ અને બાહોશીથી મધેરિયાને દુનિયાના આગળ પડતા દેશ તરીકે લાવીને મુક્યું હતું.

૧૯૩૪માં ઇટાલીયન સરકાર એન્ગ્લીસીનીવાને હડપી જવા માટે આક્રમકતા પ્રયાસો કરવા લાગી. ૧૯૩૫માં તે રીતસર ખોટા કારણો રજૂ કરી તેણે લશ્કર નહેરે કરી, એક વર્ષ દરમિયાન રીતસરની મુદ્દા સામગ્રી, એન્ગ્લીસીનીવામાં પ્રવેશ કરવા માટે ગોષાવર્ષ ગયેલી.

આ વાગ્ધિતિ સામે એન્ગ્લીસીનીવાએ પોતાની રક્ષિત લીગ ઓફ નેશન્સમાં નોંધાવી. લીગ ઓફ નેશન્સ પકું પકું થયું હતું. સાથે જ કાળી ધોળી પ્રજાના રજ-ભેદના કારણે પણ લીગ ઓફ નેશન્સે આ પ્રશ્ન બંધે આંખ મીચામણી ક્યો અને એન્ગ્લીસીનીવાને કશી મદદ ન મળી. આથી ઇટાલીયન સરકાર નેરમાં બાવી મળી અને તેણે આક્રમણ શરૂ કરી દીધું.

સાધનો વગર, આ દેશની પ્રજાએ ઇટાલીયન સૈન્યો સામે ટક્કર લીધી અને બાહ માસ મુધી-ઇટાલીયન સૈન્યોને ખાળી રાખ્યાં. એટલે આ વીર પ્રજાને હરાવવા બેસતો ઉપયોગ ઇટાલીયન સરકારે ક્યો, જેથી હાલે નિર્દોષ ઘરોષીઓના બુવારો વધ. લશ્કર વધતી જ મળ અને સાધનો વગરના ધ્યુધીવન સે નિ કે હા થી બ ને ઇટાલીએ એન્ગ્લીસીનીવા રીતસર પચાવી પાડ્યું. તેની સામે દુનિયાનાં મિત્ર રાષ્ટ્રો ક્યુ પણ કરી ટકાઈ નહિ.

એથી ટકેનશાહ હાઇસેક્સનીને મિત્રરાષ્ટ્રોના ઘરણે જનું પડ્યું. તેણે યુરોપ જઈને પોતાના દેશ સાથે સંબંધ અન્યમતે કેસ મામુ રાખ્યો. હતાં કેઈ મધુ નેમુએ તેણે નિરાકરણ ન થયું.

૧૯૩૬ આવી અને જર્મનીએ મુદ્દા નહેરે મુક્યું. તે વિશ્વમુદ્દ થયું અને જર્મની સાથે ઇટાલીના મુસોલીનીએ સાથ આપ્યો. મિત્રરાષ્ટ્રો તરીકે ઘટન અને અમેરિકા અને રશિયા લડ્યાં.

આદિકાની મધ્યપૂર્વના ગોચો બિટીશ અને હિંદી સૈનિકોએ હાઈ વેવન (હિંન્ના જૂ. પૂ. વાપસરાય)ના અધક્ષપણા નીચે છલો અને ૧૬૪૧ માં ઈટલીને એબીસીનીયા ગુમત્વનું પદ્ય અને તે બિટનના હાથમા આવ્યું. બિટીશ સરકારે સંજોગો સુધરતા એબીસીનીયાને તેના મૂળ માલિક સમ્રાટ હાઇથસેલસીને સુપત કયું અને તે ફરીથી આગ પર આવ્યો.

(૨)

હું જ્યારે એડીસઆબા પહોંચેલો ત્યારે સુદ સમાપ્ત થઈ ગયેલું અને માધીછના સાર્વો-હિંદની આઝાદી વિ બાળતો ફુનિયા જાણુવા સાચેલો. એબીસીનીયાના સમ્રાટ જેણે ધણી ઘટ્ટી-પાટી નોઈ નાખેલી તેને મળવાનું સદ્માન્ય અને સાપદરી તે જાણીને હું પ્રયુક્ત થયો.

મળવાના આગલા દિવસે નક્કી થયું કે અમરી સાથે ઠાણ ઠાણ હરી ત્યાંના જ એક બાઈ રતિલાલ શ્રી અમારી સાથે ફુબાપિયા તરીકે રહે એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું.

જીને દિવસે શહેનશાહને મળવા હું તેમજ મારા સાથીઓ મોટરમાં મથા બમને રાજમહેલમાં લઈ જવામાં આવ્યા. મહેલની વચમાં એક મોટા સિંહાસન ઉપર શહેનશાહ હાઈથસેલસી પોતે બેઠા હતા. પાસે જ તેમનો સેક્રટરી હતા.

જેવી અમારી નજરો મળી અને તેમણે મને જોયો કે તે જોયો થઈ ગયો અને હું મારા સ્થાન ઉપર પહોંચીને બેઠો ત્યારે તે પોતે બેઠો એટલે મને તેના વિનય પ્રતિ માન જ થયું.

અમારી પ્રારંભિક વાતચીતમાં હું ઠાણ છું, તા મારે અહિં આવ્યો છું વિ. બાળતો ફુબાપિયા મારફતે તેણે જાણી ત્યારમાદ પૂ મહદમા માધીછ અંગે અને તેમના વિચારો મારે વાતચીત થઈ. માધીછ અંગે મારી પાસેથી વાતો સાંજળીને તે ધણે જ થુક થયો સાથે જ અહિંયા અંગે પણ તેણે મને પૂછ્યું અને મેં જવાબ વાળ્યા મારી વાતચીતથી તેમના ઉપર મુંઝવર પ્રભાવ પડ્યો અને ઉપસહારમાં તેમણે મને કહ્યું કે, “તમે હિંદથી પાછા અહિં આવો અને આપણે ફુનિયાના ધર્મીનું સમેલન કરીએ.”

મેં જવાબ આપ્યો કે, “હું હિંદ મથા પછી જણાવી રહ્યું.”

ત્યારમાદ હિંદ પાછા ફરીને કેલ્કત્તા પત્ર વહેવાર થયો નથી તે અંગે મારે મોઢવું રમ્યું તેની વાતચીત ઉપરથી તે વખતે હું નોઈ રાખ્યો હતો કે વખત જતા ફુનિયા શાંતિ મારે અહિંસાનું મૂલ્ય સમજાશે અને માધીછના સ્ક્રોએ જીવનમાં ઉતારશે

મારી અને શહેનશાહની મુલાકાત દુઝી પણ વિધિસરની હતી અંગે જુલ્યા ત્યારે તેમણે પોતાના સેક્રટરીને મને રાખ્યું ‘આસ મથ’ (દિવન) દેખાડવા કહ્યું અને સેક્રટરી મને તે દેખાડવા લઈ આવ્યો. દેવળ પહોંચીને ત્યાં જ બમ્બ હામનું હતું. અંગે તેમાં પ્રવેશ કયો અને સેક્રટરીએ ત્યાંના મુખ્ય ધર્મીઓને ‘એલુના’ મહેવામાં આવે છે તેની સાથે મારો પરિચય કરાવ્યો.

એલુનાએ દેવળની દરેક બાજતો અમને બતાવી. દેવળના એક બાજમાં રાષ્ટ્ર મારે જે ધર્મગુરુઓએ ભોગ આપ્યો હતો તેમની સમાધી હતી. તે તરફ અમને લઈ જઈને તેણે કહ્યું “જા અમારા ધર્મગુરુઓ છે, જેમણે ઘડાઈ વખતે પોતાનો ભોગ આપ્યો. શું તમારા હિંદમાં પણ એવા ધર્મગુરુઓ છે?”

મારે વિવશતા સાથે કહેવું પડ્યું. “ના! તેઓ તો હતા અધ્યાત્મવાદ તરફ જ દબાયા છે.”

હું નોઈ રાખ્યો કે મારી વાત સાંજળીને તેને ખસતોય થયેલો અને હું કહેતા કહેતા બટકો અંગે કે. “અમારે ત્યાં એક એવો ધર્મગુરુ છે, તે રાષ્ટ્રપિતા પણ છે અને અમારો આઝાદીનો વિધાયક છે. તેનું નામ છે બહાદુર માધી.”

પણ હું તે કહી રાખ્યો નહિ અને તે વખતે તે એલુનાના ટબ્બો જાણુ જેવા લાગ્યા અને એ સત્ય છે કે હિંદમાં ઠાણ ધર્મગુરુ સાધી રીતે રાષ્ટ્રની આજ્ઞા વખતે ઉપરોક્તી સિદ્ધ થવા નથી શું એટલા મારે જ પડી હામ સહુઓ દેવતા છતાં હિંદી પ્રભુમાંથી ભક્તિ અને ન્યાય જેવું થોડું રમ્યું છે-એ નમ્ર સત્વનો આભાસ મને ત્યાં થયેલો.

સરળ ગીતા ધર્મ સાર

અધ્યાય ૧૫
—માનવધર્મ યોગ—

અર્જુન મોહ્યા :

હે ભગવન્ આપ કૃપા કરીને મને એ વાત સમ-
જાવો કે કુનિયામા માણસો તિથ'યામા કરવા નીકળે છે
તેનું કારણ શું ? ૧

શ્રી કૃષ્ણ મોહ્યા :

હે પરતપ' માણસને જીવનમા જ્યારે કોઈ પણ
રીતે શાંતિ નથી સંપાદીતી ત્યારે તે તિથ' કરવા
નીકળે છે. ૨

માણસનું મન સતત સ્વાર્થના જ વિચારો જ્યો કરે
છે તેને તેમાંથી મુક્ત કરવા માટે પણ તિથ' કરવા
નીકળે છે. ૩

માણસને નવા પ્રદેશમાં ફરવાની તક મળે છે. ત્યાં
નવા માણસો સાથે પરિચય થાય છે તે નવો અનુભવ
પ્રાપ્ત થાય છે. ૪

માણસને નવો અનુભવ મળવાથી તેનામાં ધીરજ
અને શાંતિ કેળવાય છે. પોતાનામાં રહેલી સમૃદ્ધિતાતા
છેડી રાખે તે વિશાળ દૃષ્ટિવાલો બને છે. ૫

આમ તો માણસ પણ પ્રવાસો કરે છે પરંતુ એ
પ્રવાસની પાછળ જ્યારે ઈશ્વરનાં ફરમાન ફરવાની જખના
હોય છે ત્યારે જ તે સાચો યાત્રી બને છે. ૬

માણસનું જીવન પણ એક યાત્રા જ છે, એ વાત
જે માણસના હૃદયમાં રહે છે તેનું આપું જીવન તિથ'
સમાન બની જાય છે. ૭

માણસ એક વાતની રક્ષિત હંમેશાં સાચવે કે તે
કોઈક અગમ્ય સ્થાનેથી નીકળીને પાછો અગમ્ય સ્થાનમાં
વિધીન રીતે જતા પ્રવાસે નીકળેલો છે તો તેનું જીવન
ધન્ય બને છે. કારણકે એવા માનવીને સાચો માનવધર્મ
સમજાય છે. ૮

અર્જુન મોહ્યા :

હે ભગવન્ ! સાચા માનવધર્મ' વિશે આપે મને
કેટલીક વાત સમજાવી છે. પરંતુ આપ મને ફરીથી એ
સમજાવો કે સાચો માનવધર્મ' શું છે. ૯

શ્રી કૃષ્ણ મોહ્યા :

હે અર્જુન ! હાડકાના માળખા અને ચામડીની
દિવાલની બનેલી એક ઝુપડીમાં અકોરાજ 'હું હું'નો
જાન્યા કરે છે. ૧૦

એ 'હું'નો શબ્દ જોણે પોતાનામાંથી એછો
કરવાનો પુરુષાર્થ' ક્યો હોય છે તે સાચો માનવધર્મ
શું છે એ અનુભવથી જાણી શકે છે. ૧૧

હાડકાના માળખા અને ચામડીની
દિવાલની બનેલી એક ઝુપડીમાં
અકોરાજ 'હું હું'નો જાન્યા કરે
છે. એ 'હું'નો શબ્દ જોણે પોતાનામાંથી
એછો કરવાનો પુરુષાર્થ' ક્યો હોય
છે તે સાચો માનવધર્મ' શું છે એ
અનુભવથી જાણી શકે છે.

૭

માનવી એક દિહારી કૃતરાની માફક પોતાના
વિધવેળો પાછળ સતત દોડ્યા જ કરે છે. તેને બરીનીયે
શાંતિ નથી એવું સામાન્ય માનવીનું મન હોય છે. ૧૨

જે માનવી પોતાનો મનની જુદી જુદી વર્તત્યોને
દિહારી ન બનાવતા શાંત ને સ્વસ્થ બનાવવા માટે
નિત્ય થોડો સમય પણ ખાન પ્રાર્થના કે પૂજામા ખેસે
છે તે પોતાના નહિ, તો પછી પોતાના બાળકોના
જીવનમા પણ શાંત જીવનના સરકારો યૂઝી જાય છે. ૧૩

માનવધર્મનો સાર એ છે કે માણસ પોતા માટે
નહિ પણ બીજાના માટે જ પોતાનું જીવન સમર્પિત
કરવું. ૧૪

હે અર્જુન ! માનવીને અનેક જન્મોને અંતે વૃત્તિની
શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. એ લક્ષમાં રાખજો. ૧૫

અનેક જન્મો એટલે પોતાના જ નહિ, પરંતુ પેઢી
દરપેઢી જે સરકારેનું જીવન થતું આવે તે અંતેક
વ્યક્તિઓનું જીવન સમજવું. ૧૬

માનવીના જીવનમાં એકએક જ કોઈ પણ
સંસ્કાર કેળવી રાકાયો નથી. પોતાના પૂર્વ જન્મના
અને પૂર્વજોના સંસ્કારો ઉપર જ પછેલા આધાર રહે છે. ૧૭

એટલે, સાચો માનવ ધર્મ' આચારવાનુ બળ
આપણી આવડતી પેઢીને મળે એ દૃષ્ટિએ જ બાળે
આપણે પુરુષાર્થ' કરવાનો રહે છે. ૧૮

માનવી પોતાનો ધર્મ' પાળે તો એને પરમાં ભેટે
પણ તિથ' કરીનું પુણ્ય મળે છે. ૧૯

: પ્રયોજક :

શ્રી. પુરાતન યુગ

જેઓ તિથિ કરવા જાય છે. તેઓના મનની
વૃત્તિઓ રમ-રમથી રજાઓથી હોય તો તેમની
માન્યતા કંઈ અર્થ ન થાય રહેતો. ૨૦

સાચુ તિથિ તો તે ન કરે છે જે પોતાનું જીવન
એવી રીતે પડે કે જેથી કદી કોઈને પ્રભુ કાનિ
ન પહોંચે. ૨૧

આખી યુદ્ધિમાં માવ માનવીને જ એક એવી
વિવેકની શક્તિ મળી છે કે તે પોતાના પ્રાણી શક્તિથી
પોતાના જીવનનું પરિવર્તન કરી શકે. ૨૨

માણસ પોતાની વૃત્તિઓ ઉપર કાબૂ નથી ધરાવી
શક્તો તેનું ખરું કારણ તેની ઈચ્છા ન એમ કરવાની
નથી એ છે. ૨૩

માણસ જો મનથી સહાય કરે કે તેણે કોઈ પણ
બોલે જીવનને વિવેક પૂર્વક ન પસાર કરવું છે તો તે
અવશ્ય કરી જ શકે તેમ છે. ૨૪

માણસે વૃત્તિઓને કાબૂમાં લેતાં એ શક્તિમાં રાખવું
કે જાણ કેઈ જ પ્રકારના ફેરફાર વગર કેવળ મનની
સામે જ તેણે મેળ કળી લેવાનો છે. ૨૫

જેઓ મહારના ફેરફાર કરીને અતરુ પરિવર્તન
કરવા મથે છે તેઓ અજાણતા જ પોતાની જાતને
નુકસાન કરી મેસે છે. ૨૬

મોટે લે અનુન' આ સસારથી મહાસાગરને
તરી જવા મોટે માણસ હમેશા પોતાની વિવેકશક્તિને
જાગ્રત રાખે એ ખુબ જ જરૂરી છે. ૨૭

વિવેકની શક્તિ કોઈ વ્યક્તિ, પુસ્તક કે ગુરુ પાસેથી
પણ સંપાદીત નથી વિવેકનો, ગુણ સ્વમયલથી તે
ઇશ્વરની કૃપાથી જ મળે છે. ૨૮

માણસ પોતાનું ગુમાન છોડે, અભિમાનો ત્યાગ
કરીને નમ્ર બને તો તેને પોતાની જૂઠા સમજવાની
શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ૨૯

જ્યેષ્ઠા ધીમની નહિ, પરંતુ પોતાની બૂધ જ્યેષ્ઠા
આવડત છે ને તે શુદ્ધતા તરત સ્વીકાર કરીને સુધાર
લેવાની તૈયારતા છે તેને જ સત્તા અર્થમાં વિવેક
શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ૩૦

પ્રે....મ....ધ....ર્મ

વાર્ષિક સ્વાનંત્ર દિવસ શ. ૧-૮-૦૦ વિદેહ મહે : શ. ૮-૧૨-૦૦ (૧૩ સિદ્ધિંગ)

જુદા નક્કર કિંમત : શ. ૦-૧૦-૦૦

મા હો ને

'પ્રેમધર્મ' દરેક અગ્રણ્ય મહિમાની પહેલી તક્તીએ પ્રગટ થાય છે. માનક થવા ઇચ્છતા માણ
ઓએ જો તે ત્યાં સુધી વાર્ષિક સ્વાનંત્રના નાણા મ. ઓ. થી મોકલવા વિનંતિ છે. વી. પી. ના ઓફિસ
પણ સ્વીકારવામાં આવશે.

સે જ હો ને

૧. 'પ્રેમધર્મ' માસિક મહે શાહીથી. સારા વ્યક્તિ કાગળની એક જ માણુએ લેખો, કાળો,
નિખા, પાર્શ્વિક કપાનકો વગેરે લખી મોકલવા લેખક માણુ બહેનોને વિનંતિ છે.
૨. મોકલેલ લેખ પસંદ કરવામાં નહીં આવે તો દયાથી દિલ્હી મોકલનારને તે પાછા મોકલવામાં
આવશે.

એ જ ને ને

'પ્રેમધર્મ'ના જુદા લેખણ મહે મુજરાત કાલિયાપાડના શહેરમાં ઓ. સી. ઓ. આપવાની છે.
શરતો મહે 'પ્રેમધર્મ' ના વ્યવસ્થાપકને ગુણ મળવું અગર લખી-પૂઠાવા વિનંતિ છે.

તમામ પત્રવ્યવહારનું સરનામું.

'પ્રેમધર્મ' કાર્યાલય.

સારંગપુર જહાવતાની વાઢી : અમદાવાદ.

(૫).

ધર્મ અને મુક્તિ

: સંખ્યા :

પ્રો. ધનજીભાઈ ફકીરભાઈ

અ. પશુને રાજકીય મુક્તિ એટલે પરંપરા તત્ત્વની સત્તા નીચેથી સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થયે છે પરંતુ, શ્રીતામાં કહ્યું છે તેમ, મન એ માનવીના બંધન તથા મોક્ષનું કારણ છે. મનની સંકુચિતતાને કારણે માણસ નિષ્કર્મમાં, પરતંત્રતામાં જઠરામેલો રહે છે. આને રાજકીય ક્ષેત્રમાં આપણને પારકાની સત્તા તળેથી મુક્તિ મળી છે પરંતુ આપણા મનની સંકુચિતતા અને માનવતાઓની સત્તાને લીધે મન અનેક જાતના બંધનમાં જઠરામેલું છે, તેમાંથી આપણે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની છે.

કેટલાંક પક્ષી કે પ્રાણીને લાભો વખત પિન્જરામાં પૂરી રાખ્યા પછી પિન્જરાનું નામલું ખેંચી દેવામાં આવે છતાં તે પોતાની સ્વતંત્રતા ભોગવવા બદલ તીક્ષ્ણતા ગમતી નથી, તેમનું શરીર મુક્ત છે છતાં તેમનું મન બંધનમાં છે-તેમનું મન પિન્જરને વશ થઈ ગયેલું છે ઈશ્વર એક છે, વિધ એક છે, જગત એક છે, માનવતા એક છે, સર્વ બ્રહ્માનું છે એવા વિશાળ દેશમાં, જગતમાં, વિધમાં આપણે બંધન અને સંકોચ અનુભવીએ છીએ, કારણ કે એ વિશાળતાને ભરવા નેટકું આપણું મન મોટું અને મુક્ત હોવું નથી. આપણી પોતાની સંકુચિતતામાં જ આપણે જઠરામ મરીએ છીએ. ને 'સર્વ' આપણું છે, ને વિશાળતા આપણી છે તેમાં આપણે બધું-પારકું, ત્રાહીત, વિરોધી અને યત્નવત્ ભોધએ છીએ. કોઈ કુદ્દમને મોડો મહેલ રહેવા મને પણ મહેલમાં કેમ રહેવું, તેના ખડા કેમ વાપરવા તેના એકાગ્રતામાં શું શું બરવું, કેમ એકાગ્રતા એ ન જણવાથી તે વિશાળ ભવન તેને જૂતાવળ જેવું ખાવા પાન છે અને તેમાં એક બે ને એકાગ્રતા મોકળા બની સતોષ માની સે છે, કારણ કે મહેલ ભરવા નેટકું તેનું મન વિશાળ, પ્રજાતીય અને ક્ષમા મેલું નથી.

આને તો હિન્દના એક હોદ્દાની નીચ છેડાં સુધી આપણે ગર્ભ સ્વતંત્ર, સ્વાધીન, સ્વામી નામીએ

છીએ. હિન્દ આપણો છે, હિન્દના લોકો આપણા છે, તેની સંસ્કૃતિ, સંપત્તિ, ભાષા, પ્રાંત, કોમો, ધર્મો, સુખ અને દુઃખ સૌ આપણા છે-મારું પોતાનાં છે પરંતુ તે બધાના સાચા ભેક્ષા યવા નેટકું મન મુક્ત ન હોય, હૃદય વિશાળ ન હોય એ બધાના મધિક્ષિતતાને બદલે મનના બંધન, પૂર્વ મંદો, સંકુચિત વિચારોને પ્રધાનતાને કારણે એક કુદ્દમને જ પોતાનો માની તેમાં જઠરામ જવાય. આને જગતની પ્રગલ્ભ સાથે, લોકો સાથે, આંતરરાષ્ટ્રીય વ્યવહાર, સંગોષ અને સહજતાને માટે કારણ બનેલા છતાં મનની સંકુચિતતા તેનો લાભ લેવા ન દે.

સત પાંચ ઘણે છે કે "આને સમસ્ત સૃષ્ટિ બંધનમાં પડીને પ્રસૂતાની માંક કષ્ટાય છે અને એક સરખી નિસાસા નાખે છે. તે ઈશ્વર-પુત્રોના પ્રગલ્ભ થવાની રાહ જુવે છે. ત્યારે તેઓ પ્રગલ્ભ થશે ત્યારે સૃષ્ટિ પોતે પણ મુક્ત થઈને આનંદ કરશે."

અરજ મનુષ્ય પોતાના માનસની સંકુચિતતાને લીધે અનેક જાતના કષ્ટોથી પીડાય છે. દુઃખમસ્ત છે. લગાડો વિગ્રહો તેમજ મહાપુત્રીથી પૃથ્વી દુખો થઈ રહી છે. સૃષ્ટિમાં ખાવા, પીવા જોવા પડેલા અને વસવાટ માટે પુરતું છે છતાં ધણી લોકો જૂઝા, તરસા ઉપાદા અને ધર વગરના રહે છે. બધા જ એક પિતાના પુત્રો હોવા છતાં હિંમ, તીચ, પારકા અને યત્નની માંક વસે છે. દેશ, રાષ્ટ્રભાષા, રજ, જાતિ, ન્યાતિ, ધર્મ અને સપ્રગલ્ભા બેદી અને સંકુચિતતા હેરાન કરી રહી છે અને સૃષ્ટિ કષ્ટથી નિસાસા નાંખે છે. સર્વોચ્ચ અને સર્વના હિતની વાત માન્ય એ સૃષ્ટિ પોતાના જ કુદ્દમ, ન્યાત ચેષ્ઠ, વાદ્ય, પદ્મ, પંચ અને પ્રાંતના જ હિતનો વિચાર કરવામાં આવે છે. કહીને ખાસ રિખાવીને મારવો હોય તો રોમન લોક આ રીત વાપરતા હતા. તે જીવતા માણસને એક મૃત દેહ સાથે જઠરીને ગાંધી હઈ વન-વનમાં ફેંકી દેતા મૃત દેહ સડે અને ગંધાચ તેમ તેમ પેસે જીવતા માણસ યુગગાતો જાન, રિખાવ અને જાતે મરણ પામે. આપણી સંકુચિતતા, સ્વાર્થ અને પૂર્વ-મંદો જો માંધિયા પ્રેત સમાન છે. ને આપણને

મનુષ્ય જીવનનું સાક્ષ્ય—

આ સંસારમાં મનુષ્ય અવતાર એ મહાન અવતાર ગણાય છે. જીવજાનું આ અવતારમાં જીવન-મુક્તપણું દિવા વખતપણું રહેલું છે. મનુષ્ય અવતારમાં પ્રભુભવન અને મોક્ષમાન મેળવવાની નક રહેલી છે, પરંતુ એ મનુષ્ય સામારિક કાવાકાવામાં પડી જાય છે અને આ મારો ભાષ, આ મારો બહેન, આ મારા મા બાપ, આ મારી પત્ની, આ મારાં છોકરાં, આ મારી મિલકત એવા જ જીવનકાર્યની પૂર્ણાદિતિ માને છે, તો તેની દ્વારા “ધોળીના કૂતરા જેની” બધને રહે છે; કારણ કે,

“યથા કાષ્ઠં ચ કાષ્ઠં ચ સમયેતાં મહેન્દ્રવૌ ।
‘સમેત્ય ચ વ્યપેયાતાં તદ્દ મૂતસમાગમઃ ॥”

“જેમ કેઈ મહાસાગરના ઝોળાની એ ચાતાં લે કાઢ્યાં એકાં થાય અને એમાં રજાં ન રજાં ત્યાં તો પાછાં જુસ પડી જાય તે જ પ્રમાણે આ જગતમાં પ્રાણીજોના મેળાપ વિષે સમજવાનું છે ” આ પ્રમાણે સંબંધપણામાં છેવટે વિશેષ તો રહેસો છે જ. વિશેષ મથા પછી કેઈ કેઈની સાથે જઈ નથી. સામારિક સંબંધ દક્ત દેહક છે અને દેહ તો નાશવત છે, કારણ કે,

“અસ્થિરં સીવિતં લોકે અસ્થિરં ધન યોષને ।
અસ્થિરાઃ પુત્રદારા ચ ધર્મકીર્તિદયં સિધમ્ ॥”

“પ્રાણીમાત્રના જીવતરનો, પૈસાનો, જુવાનીનો, છોકરાનો, મરીનો કેઈનો બચસો નથી, આજ છે ને કાલે નહિ, પણ ધર્મ અને કીર્તિ એ તો સિધર રહેવાના ” મનુષ્ય અરણ્ય પામે પણ તેનાં છુટ્કાં તેને વિરંજન રાખે છે; પરંતુ આ મનુષ્ય અવતારની કિંમત ન સમજતાં એણે જાળનારને “મૂર્ખ” કહેવામાં આવે છે. કવિમાં કાલિકાસે એક પક્ષીના બોલવા ઉપરથી બોજનારને કહ્યું હતું કે,

“મૂર્ખો કયાં પ્રવાસી સતી પિતરિ—
ગૃહે નાર્ચિતા યેન વિદ્યા,
નાના માન્યોપવીનાં સતી ધનનિચયે—
સંપ્રદ્યો નાસ્તિ મેદઃ

ત્યક્ત્વાં જાય સુશીલા રતિસુસમકરો
મૂતપલ્યાં ચ વાસ્તાં,
કામ્યા વૈરાવમાપી સમય મતિ ચઢ્યો
વતિ રાજન્ સ્વગોડ્યમ્ ॥”

“વરસાદના દિવસોમાં જાણવશીયક, નદીવાળા તથા તોપડોમાં ને પ્રવાસ કરે છે તે મૂર્ખ, પેદાશ ધરમાં વિદ્યા છતાં એટલે પરમા મામાપ ભાઈ વસે બહેણા છે, તો પણ ને વિદ્યાભ્યાસ નથી કરતો તે મૂર્ખ, ધન પ્રુષ્ઠા હોવા છતાં ને નાના પ્રકારનાં ધન અને ઓપથી એટલે મુખ મેળવવાની વસ્તુઓનો સંગ્રહ નથી કરતો તે મૂર્ખ; સારા સ્વાભાવની ચોનાની સ્ત્રી છોડીને સેવકની સ્ત્રી સાથે અથવા દસી સાથે વ્યભિચાર કરે છે તે મૂર્ખ; જેની વાણી કાચી વૈરવાળી છે તે મૂર્ખ અને ને સમય પર કહેવું તે સમે સમજવું ત્યાં તે મૂર્ખ. કે રખા! આ પક્ષી બાકસા જણને મૂર્ખ કહે છે.” આ પ્રમાણે મૂર્ખપણામાં નિહાળી વેળાં નાખનારને જીવતો મૂર્ખો મળી શકાય. જેમ કે—

“લીલતોપિ મૃતાઃ પંચ વ્યાસેન પરિકીર્તિતાઃ ।
દરિદ્રી વ્યાધિતો મૂર્ક્ષઃ પ્રવાસી નિશ્ચયેવક ॥”

“દરિદ્રી, રોગી, મૂર્ખ, નકારી જીવરમાએ ને બટકનારો અને હાથેબેનો ચાકર એ પાંચ જણ જીવત મૂર્ખો જાણવા.” આ પ્રમાણે જીવન જાળનાં આ ધુનિયામાં જન્મ લીધો તોયે શું અને ન લીધે તોયે શું તેમજ જીવતા છતાં કાલના સાક્ષતા મૂર્ખ જ ગણી શકાય ને મનુષ્ય અવતારને સજ્જ હોય અને મનુષ્ય નિઃક્રમીની કિંમત બાકવળી હોય ચોતાના આત્માને શુદ્ધ કરવો જોઈએ, કારણ કે થીકુંબુ બજવાને કશું છે કે,

“આત્મા નદી સંયમતોયપૂર્ણા
સત્યાવહા શીલ્લતા દ્યોર્મર્મિ ।

: લેખક :
ચંદુલાલ કે. દવે

તત્રામિપેકં કુર પાંડુ પુત્ર ।

ન વારિણા શુદ્ધયતિ ચાન્સરાત્મા ॥

“આત્મચર્યા નથી છે તેમાં સમયરૂપી જળભર્યું છે, સત્યરૂપી પ્રવાહ છે, શીલરૂપી કિનારા છે, ક્ષમારૂપી મેળવું છે, જીવન રક્ષા છે. જે પાંડુપુત્ર । તું આ આત્મચાર્યા નીમીમા નાહીએ, ભૌતિક જળથી તો માત્ર પચા જતું આ શરીર જ શુદ્ધ થાય છે, આત્મ શુદ્ધ થતો નથી.” આ પ્રમાણે આત્માને જોળખવાથી અને શુદ્ધ કરવાથી ઐહિક અને પારલૌકિક શાંતિ મળે છે આ ભૌતિક દેહનો અને તેના અંગોનો પણ ઉપર પ્રેરિત કરીમા ઉપયોગ કરવો જોઈએ, જેમકે —

“દાનેન પર્ણિર્નિ તુ કંકળેન

શેત્રં ધૃતેનૈષ ન કુંભલેન ।

વિમાતિ કાયઃ કરુણાપરાણા

પરોપકારેણ ન ચંદ્રેન ॥”

“કાચ દાન કરવાને આખા છે; કસ્થા, સાંકળા તથા કૂચના મજરાં માલવાને નહિ. દાન આપેલા છે તે કૌશલ્ય સામજીવાને, ક્ષીનીઓ અને કુશળ લઘુકારવાને નહિ. પારકાના ઉપર દાન અને પરોપકાર કરીથી કાપા સામે છે, મનોઆમરશ તથા મદન કેસરના લેખેલા અને તિલકો કરવાથી નહિ.” આ પ્રમાણે અપવેગનું ઇતિહાસ જતાવેલ છે અને આ કર્તવ્યમાં જ મહત્તા અને સફળતા સમાવેલી છે જેવરે મીઠુપણ ભજનાના આદેશ અનુસાર દાન પણ વધારવા કરી આ દુનિયામાં મહત્તરી; પ્રુવ્યશાળી સ્વપ્રકાશ મેળવવા તૈયારી કરવી, દાન આપવામાં પણ મીઠુપણ પ્રશ્નને ગીતાઈમાં કહ્યું છે કે,

“દાતૃયમિતિ મહાન દીપ્તેન્નુપકારિણે ।

દેશે કાલેંચ માત્રે ચ તદ્દાન સાત્વિક સ્મૃતવા ॥”

જેનાથી આપણે કરેલો ઉપકાર પાછો વળવાનો નથી, એવા અરીખને દાન કરવું, દાન લેનારો ધૂત ન જોઈએ, પાત્ર જોઈએ, દેશ અને સમય જોઈને દાન કરવું આત્મા દાનને પડિતો સાત્વિક દાન કહે છે” અને સાત્વિક દાન સર્વે દાનમાં ઉત્તમ અને મોટા અપારનાર છે. અસ્તુ

(પાન ૩૩ નું સાથ)

શુભગાત્રીને આપણી મુક્તિ કરી એ છે. અને ત્યાં મુક્તિ નથી ત્યાં વિનાશ છે.

એક નસિકા પ્રમાણે ત્રીજી વિશ્વયુદ્ધમાં અલ્પભાગની આખી દુનિયા તારાજ થઈ ગઈ છે. જેવળ ત્રણ માણસો બચી ગયા છે તેઓ દુનિયાના પાંચ ખરે પર્વેથી લેવા માટે મોકલે ગયા છે અને આખરે એક દિવાલનીની પેટીનો કચ્છો મેળવવા તેઓના ને માણસો મરણને શરણ થાય છે. સ્વાર્થ આખી દુનિયા મળે તો પણ ધરાનો નથી. સંસ્કૃતિતા અન્યને સહન કરી શકતી નથી અહતા આખી દુનિયાને સળગાવી દેવા તૈયાર થાય છે.

આ પ્રતીતી આપણને ઠાણ છેલાવી રહે । તમે સત્ય જાણો ત્યારે સત્ય તમને મુક્ત કરશે સત્ય કાષ્ટ એક દેશ માત્ર સમય કે પ્રાપ્ત નથી, સત્ય સર્વ આપક છે સર્વ દેશકાળને મોકલે છે. એવું સત્યજ મુક્તિ આપી રહે ઇતિહાસ, શ્રેયણ, વાગા કે જોળથી ધર્મ જાણેલો રહેતો નથી સાચું જ્ઞાન કે તત્ત્વજ્ઞાન માર, તાર, એક દેશ કે સમયનું નથી, સાચું જ્ઞાન જ્ઞાન સાચું તત્ત્વજ્ઞાન સાત્વિક છે.

કાઉન ડાપ

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઓલોગિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા ઘર-ઉપયોગી ફરેક અતની ચીજો તથા સાધનો મારે

મજા મા લખો:-

જીવનલાલ [૧૯૨૬] લિં

કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી, દિલ્હી, રંચુન, એલન.

શ્રી નિવાસ રામાનુજન

પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિ સુવાર્તસ્થામા આ જન્મતાથી વિદ્યા મધ્ય જન્મ છે કુદરતનો આલેખ મધ્ય નિયમ છે સાદૃશ્ય જન્મતા એસ્ટરન, ઈસ, શેલી, ભારતેન્ડુ, થીમ્સ ઇત્યાદિ જેવાં રત્નો મધ્ય થોડુ જીવિને મહાનકાર્યો કરી ગયા છે. હિન્દુના પ્રસિદ્ધ ગણીતજ્ઞ શ્રી. શ્રીનિવાસ રામાનુજન પણ આમાં અપવાદ રૂપ રહ્યા નથી. એ થોડા સમય પ્રતિ આકાશમાં ચમકતા તારાની માફક ચમકીને અભેદ અધકારમાં અસ્ત થઈ ગયા. શ્રી રામાનુજન પોતાની પ્રખર પ્રતિભાથી અન્ય પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિઓની માફક બચુ-ભણુ જ હતા. તેમણે ૨૦-૨૫ વર્ષની વયમાં જ એવા ગણિતના જૂઠાં સિદ્ધાન્તોને શોધ્યા હતા કે તે સમયમાં પ્રો. જી. એચ. હાર્ડીને એમ હતું પશુ કે, “હું તો એ મોઢાને આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો કે આ માનવીએ ગણિતના સિદ્ધાન્તોને એવાં રચ્યાં કરીને મૂક્યા છે કે જેને ઊંઘવા મરે મુશ્કેલીના મહાન ગણીતજ્ઞશ્રી એને સો વર્ષ લાગ્યાં હોવા છતાં પણ તેઓ ઉઠેલી ટાંકા નહોતા. તેઓ એક બસાધારણ પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિ હતા.”

તેઓમાંનો જન્મ દક્ષિણભારતના ઇરોડ નામના ગામમાં થયો હતો. તેઓ જળપણથીજ સાધક જન્મ્યા હતા. કુળોપજ્ઞની શાળામાં તેઓ ગણીતની અટપટી સમસ્યાઓ સરળતાપૂર્વક ઉઠેલા હતા ત્યાર વર્ષની ઉંમરે ઇંગ્લીશ પણ મદદ લીધા સિવાય તેઓ (હિન્દી) Englishની ફિએમેન્ટીનો એએચ ટાપસી ગણી રાખતા હતા. ત્યુ વર્ષ પછી એમણે હારની સ્કીનોપ્સીસ એફ ધોરમેથેમેટીક્સને સ પૂર્ણ રીતે પસાવી દીધી. ત્યુની આ નવી દુનિયામાં એમને પહેલાં જાનક આવવા લાગ્યા. પરંતુ આર્થિક મુશ્કેલીઓને કારણે એમને હોમ છોડીને આઈલેન્ડની ચિતા કરવી પડી. પૈર દરિયાના આ દિવસોમાં એમને શ્રી. રામચંદ્રાનને મળવાનું સદ્ભાગ્ય સાંપડ્યું. અને આ મેળાવે મેમના જીવન પ્રવાહને બીજા દિશામાં ફેરવવાના કારણ રૂપ જની ગયો. એમણે પોર્ટલેન્ડના ચેરમેન મર ક્રાન્સિસ સિંગ ને શ્રી રામાનુજનના કાંઈ અંગેની દેખરેખ રાખવાની બધામણ કરી. શ્રી. સિંગે રામાનુજનનાં કાંઈ અંગેની ચર્ચા રૂ. જી. ડી. વૈલર સાથે કરી. શ્રી. વૈલર

હેમિંગ્સની દીનીટી કોલેજના મુખ્યપૂર્ણ હોદ્દા હતા, તેથીજ એ સિમલામાં વેધશાળાના મુખ્યકર્તા જનરલનું માનદપદ ભોગવતા હતા. હેમિંગ્સની કોલેજના ગણીતના ડાઇરેક્ટર હોવામાં હોય તેવી મોલકતા તેમણે રામાનુજનનાં જોઈ. તેમની બધામણથી મદાસના વિશ્વ વિદ્યાલય તરફથી એમને માસિક પંચોતેર રૂપિયાની સિપ્પરિસ મળવા લાગી. આ પછી રામાનુજન મોટા મોટા વિદ્વાનોના સંપર્કમાં આવવા લાગ્યા અને શ્રી રોય આયરની સૂચનાથી પ્રો. જી. એચ. હાર્ડી સાથે તેમણે પત્ર વ્યવહાર શરૂ થયો.

૧૬ મી જાન્યુ ૧૮૯૩ ના દિવસે એમણે શ્રી. હાર્ડીને પહેલો પત્ર લખ્યો. જેમાં જણાવ્યું હતું કે, એ જુદી જુદી મેથેમાટિકલ સિદ્ધાન્તોનું વિશિષ્ટ દૃષ્ટિએ મનન થયું છે, અને આપની તાબેદારીમાં પ્રસિદ્ધ વયેશ Order of Infinity નામની પુસ્તિકા મેં વાંચી. તેના ૩૬મા પૃષ્ઠ પર લખ્યું છે કે ‘‘પણી અભાગ્ય સંખ્યાઓ મરે ડાઇ નિશ્ચિત બાબતો પ્રચલિત નથી. મે એક એવું નામ શોધી કાઢ્યું છે કે જે વસ્તુતઃ સંખ્યાની ખૂબજ નહીં છે. જેમાં રહેલી અગુણિતો નહીં છે — આપને મરી પ્રાર્થના છે કે આપ આ સાથે બીરેલા કામગીરી જારી રાખે.”

પ્રોફેસર હાર્ડીના રામાનુજનના કેટલાક પત્રો વાંચ્યા ત્યારે તેઓ ખૂબ જ આશ્ચર્ય પામ્યા એમણે

❦

પંડિત જવાહરલાલ નહેરૂ પોતાના “Discovery of India” અંગમાં લખે છે કે: “હિન્દુસ્તાનમાં ગણીતનો પ્રસંગ આવતાં જ આપણું ધ્યાન સહસ્રા એક અસાધારણ વ્યક્તિ તરફ દોરાય છે અને એ વ્યક્તિ તે શ્રીનિવાસ રામાનુજન છે. હું કે સમયમાં એમણે અત્યંત કિમતી અને મૌલિકતાપૂર્ણ કાર્ય કરી બતાવ્યું. પરંતુ ૩૩ વર્ષની નાની વયે કાયના કારણે તેમનું અવસાન થયું.”

અનુવાદક
શ્રી. મુકુંદ પી. શાહ

મદ્રાસની મતજી સમિતિ સાથે તેમજ સંકળના સત્તા-
વાળાઓ સાથે સંપર્ક સાધ્યો કે જેથી રામાનુજનને
માટે કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરવાની વ્યવ-
સ્થા થઈ તે પરંતુ રામાનુજનના આશ્ચર્ય એ વખતે
એવું લખાતું ન હતું કે સાક્ષર વર્ગે પછી તેમની મુદ્દાકાત
શ્રી. ડૉ. ગેવિસ સાથે યા. શ્રી. ગેવિસ ટ્રિનિટી
કોલેજના ફેલો હતા, એમણે મદ્રાસ વિશ્વવિદ્યાલયને
મહામણ કરી કે રામાનુજનને કેમ્બ્રિજ યુનિ. માં
અભ્યાસ કરવાની વ્યવસ્થા કરી આપે. શ્રી. હાર્ડીએ
પણ ગેવિસને રામાનુજનની પ્રતિભાની વાત કરી હતી
તેવિસ મદ્રાસ ઉપર આ મુલાકાત અણીતલાશીનાં
કર્મોના એવા તો પ્રભાવ પાડ્યો હતો કે એમણે
યુનિ. ને લખ્યું કે "મદ્રાસના એક રામાનુજનની
પ્રતિભાને પ્રકાશમાં લાવવાનું કાર્ય વર્તમાન અણીતની
કુનિયામાં એક વિશિષ્ટ બનાવ છે. ભવિષ્યમાં એમનું
નામ જગતના એક અણીતલાશીઓની નામાવલીમાં
લખાશે અને મદ્રાસ શહેર અને ત્યાંની યુનિ. બાંધ
માન થશે કે રામાનુજનને અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં
લાવવામાં એણે મદદ કરી છે "

૧૭ મી માર્ચ ૧૮૯૪ને દિવસે રામાનુજન જન્મ-
જન્મ મેદા અને કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીની કોલેજમાં
તેઓ દાખલ થયા. શરૂઆતમાં શ્રી હાર્ડી અને
સિટલ્સુક મદ્રાસની કેમ્બ્રિજ નીએ તેઓ કાર્ય
કરતા સામ્ય. કોલેજ વર્ષ બાદ શ્રી. હાર્ડીએ
મદ્રાસ વિશ્વવિદ્યાલયના રજીસ્ટ્રારને શ્રી રામાનુજનની
માન્યતામાં લખ્યું કે "એમની પ્રતિભા અસાધારણ અને
અસંદિગ્ધ છે. કેટલાક દૃષ્ટિકોણથી પણ નહિયો
કરતા કેટલાક વિશેષ યુક્તિ એમની અદર નજીવ
આવે છે "

હવે શું નેપ્રમો? રામાનુજનએ ગણિતમાં જે
અનુસંધાનનું કાર્ય કર્યું હતું એનાથી આલુપ જગત
માહિતગાર થઈ ગયું હતું પોતાની સેવાઓને ધર્મને
વેળા ૧૮૯૮ ની ૨૮ ફેબ્રુઆરીના રોજ ફેલો નિમાયા
તથા એજ વર્ષના ઓક્ટોબર માસમાં ટ્રિનિટી કોલેજ
કેમ્બ્રિજ ના ફેલો નિમાયા આ અવસાનીથી રામાનુજન
અણીતની કુનિયામાં ખૂબ જ ખ્યાલિ પામ્યા આ
જન્મ માન મેળવીને તેઓ હિન્દ પાછા ફર્યા

શ્રી હાર્ડીએ મદ્રાસ યુનિવર્સિટી પરના પત્રમાં
કરીવાર લખ્યું છે કે, 'રામાનુજન એક સુવિખ્યાત
અણીત યાત્રી તરીકે હિન્દમાં આવે છે આ પહેલા ફેલો

પણ હિન્દીએ આનું જનુમાન તેમજ કાલિ મેળવ્યાં
નથી અને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ છે કે હિન્દીઓ એમને
પોતાના દેશનું એક અણીત રત્ન ગણશે " ૧૮૯૪
ની ૨૭ માર્ચે રામાનુજન યુનિવર્સિટી જરૂર હતી. અને
ત્યારપછીના એક વર્ષે ૨૬મી એપ્રિલના રોજ ૩૩
વર્ષની ભર યુવાનીમાં એતપુરમાં આ શાન્તી કુનિયાને
તેમણે ત્યાગ કર્યો.

તેમના કાળે આ ગણીતની કુનિયામાં થયો છે. એમણે
મણી સિદ્ધાંતો પ્રાપ્ત કરી છે. એમના પત્રોમાં
અણીતના થયો સિદ્ધાંતો જેવા કે અપૂર્ણક પૂર્ણક
તથા આંકડાઓની અન્ય સંખ્યાઓના
સિદ્ધાંતોનું પરિણામ વગેરે આપ્યું છે એથી એમની
અનુસૂચી પ્રતિભાનું પ્રમાણ મળે છે તેઓ અનિશ્ચિત
સામ્ય તથા યુક્તિના પ્રમોને તદ્દન નવીન રીતે ઉદ્ધેશતા
હતા અને અપૂર્ણક ગણવામાં તે તે કુનિયામરમાં
અદિતીય ગણિત હતા એમણે અણીતની જુદી જુદી
અવસ્થાઓને અવલોકન કે પ્રાચીન પ્રણાલિકામાં ખરી
કે ખોટી રીતે ઉદ્ધેશતા પ્રપ્ત કર્યો છે એમાં એમના
તર્ક અને જીદનો આધાર છે. એ સંજોગમાં તેઓ
કેમકે વિવરણ ઉપર યુક્તિનું આધાર યજ્ઞના નહોતા
" પ્રો. હાર્ડીએ તેઓમીની ગણિત સંબંધી પ્રતિભાનો
ઉદ્ધેશ કરતા લખ્યું છે કે, "એમની અદર સૌથી
મોટી વિશિષ્ટતાની વાત એ હતી કે તેઓ બીજા અણી-
તના લવયોમાં ખૂબ જ પારંગત હતા, તથા આનિશ્ચિત
સંખ્યામાં અતર પાત્રી રેતા હતા. આ દિશામાં
એમના પ્રતિરૂપો મારી હાઈમાં તો મોઈન નહોતા
અખ્યા. એમની સરખામણીમાં મને ફક્ત મુશ્કર તથા
જોડાલીનાં નમન રમરણ થાય છે એમણે થયો જ
નવા અણીત શાન્તિઓની સરખામણીમાં વધુ કાર્ય
કર્યું છે. એમની રમરણ શક્તિ, ધૈર્ય, તથા
કળાત્મક શક્તિથી તેઓ સામાન્ય કરણની શક્તિ,
આકારની ભાવના તથા એમની કલ્પનાને જોડીથી
નવીન પરિસ્થિતિઓના સ્વભાવ લાગવાની શક્તિ
ફરિદત કરી મેળા હતા એમના આ ગુણોને નેપ્રમે
આશ્ચર્ય થાય છે અને એ જ કારણથી આ ફેલોમાં
એમનું ખ્યાન અદિતીય હતું."

શ્રી રામાનુજન આગર વિદાતા માણસ હતા.
તેઓ સ્વમાયે સરળ તથા તિરપૂરી હતા, રોજ સોસ-
કીના ફેલો બનીને પણ એમણે એમની સ્વામાયિક
સરળતાને છોડી ન હતી પ્રો. હાર્ડીએ એમના
વિવરમાં એક જગ્યાએ લખ્યું છે "એમની સરળતાનો

પ્રધાન એમની સરળતા પર લેઈ માત્ર પણ પડશે નથી. તેઓ એટલા તો સરળ હતા કે એમને એમની સરળતાનું જ્ઞાન પણ ન હોતું.”

શ્રીરામનુજનનું કાર્યક્ષેત્ર કદાચ અધિક સુધીજ મર્યાદિત હતું. એમ કહેવાય છે કે તેઓ સારી અગર નરસી કળામાં કોઈ જોડ સમજતા ન હોતા. એમના અવસાનના ચાર દિવસ પહેલાં તો તેઓ કામમાં મરમુસ રહેતા હતા. ‘માઠ ઘૂંટા’ માં એમણે જે કાઈ લખ્યું હતું તે મૃત્યુને મિથાનેથી લખ્યું હતું.

શ્રી રામાનુજનના ધાર્મિક દૃષ્ટિએ પ્રુજન મહત્ત્વ વિચારે વળા આપી હતા. અન્ય ધર્મનિષ્ઠ હિંદુ ઝોની મારફતે તેઓ યાત્રિકોના નિમગ્નોમાં માનતા હતા અને ઇલાહમાં પણ તેઓ એટલું પાલન કરતા હતા. ધર્મને તેઓ કેવળ પ્રકારો જ વિષય માનતા નહોતા, પરંતુ જીવનમાં એનું જાગરણ પણ કરતા હતા.

એમના વિષે હિંદના વડા પ્રધાન શ્રી જવાહરલાલ નેહરુએ એમના જીવનના મધ્ય દીરાવરી એક ઉલ્લેખમાં લખ્યું છે -

“હિન્દુસ્તાનમાં અજિતનો પ્રસંગ આત્મીય જાણથી જ્ઞાન સહસા એક અસાધ્યપણે વ્યક્તિ તરફ દોરાય છે એ વ્યક્તિ તે શ્રીનિવાસ રામનુજન છે એમનો જન્મ હિંદુ કિંદના એક અગ્રિય સાધક કુટુંબમાં થયો હતો. અત્યંત ટૂંકા સમયમાં પણ તેમણે અત્યંત કિંમતી અને આશ્ચર્યકારક મૌલિકતાપૂર્ણ કાર્ય કરી મતાળ્યું પરંતુ ૩૬ વર્ષની ઉંમરે પણ કરીને દુષ્કાળ કારણે એમનું અવસાન થઈ ગયું. મારો જ્ઞાપ છે કે જુલિયન કલસલેએ કોઈક જગ્યાએ મૃત્યુવિદ્યા સૌથી એટલું અણીત” તરિકે એમનો ઉલ્લેખ કર્યો છે”

રામાનુજનનું કૃત જીવન અને અવસાન હિંદની અવશ્યતા પ્રતીક છે. જો જીવનનું સિદ્ધાંત હિંદી એને મારે પ્રુષ્ઠ હોય અને ભોજન તથા આહારિકા તેમજ શિક્ષણને મારે સ્વાસ્થ્યકર પરિરિચિત વગેરે ઉત્તમ મનવાની તક મળે તો આ કારણે માનવીઓમાંથી મોજી નળે ટેટલાએ ઉચ્ચકોટીના પેશાનિકો, પ્રાખ્યપ્રેમ, ટેલીવીઝીયનો, ઉલોમપતિઓ સેખાઓ અને કલાકારો ઉત્પન્ન થાય તે વૃત્તન જમતના નિમીશમાં સહાયક અને

જુલો, આગ, દરિયાઈ, મોટર, કાર એક્સીડન્ટ વર્કમેનસ ડોમસ્ટેશન વિ. તમામ જાતના વિમાનો કામકાજ માટે મળેલા લખો

જુલો, આગ, દરિયાઈ, મોટર, કાર એક્સીડન્ટ વર્કમેનસ ડોમસ્ટેશન વિ. તમામ જાતના વિમાનો કામકાજ માટે મળેલા લખો

કે.પી.લીટીંગ
પતાયા પોળ સામે ટે નં ૨૭૭૮
રહેઠાણ:- પક, સરકીવાડ, સારંગપુર,
અમદાવાદ.

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ

(તેમના આધ્યાત્મિક જીવનના અનુભવોનું દર્શન)

માનનીય શ્રી. રાજગોપાલાચારીએ, એક વખત પોતાના વ્યાખ્યાનમાં કહ્યું હતું કે “હિન્દુ ધર્મ” શું છે એ જરાબર સમજવું હોય, તેણે માત્ર Sayings of Shree Ramkrishna વાંચવાની જરૂર છે.” આ પુસ્તક પરથી શ્રી. જોગજીએ આ લેખ તૈયાર કરેલો છે. શ્રી રામકૃષ્ણદેવના બાળપણના અનુભવો, વાર્તિક અને અન્ય સાધનાઓ, નિર્વિકલ્પ સ્થિતિનો અનુભવ, સતત ઇશ્વરાનુભવ, પ્રાર્થનાની રાત, સારા અને નરસામાં એકસરખું ઇશ્વરનું અસ્તિત્વ તથા માઠગી અંગેનું કથન પ્રસ્તુત લેખમાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

બાળપણના અનુભવો

(૧) જન્મપણમા ત્યારે પોતાના અન્નાસ તરફ મેરકાર રહેવા માટે તેમના મોટાભાઈએ કપડાં આપ્યો ત્યારે તેમણે જવાબ આપ્યો હતો કે મોટાભાઈ માત્ર પેટ ભરાવ એવી ઈંગરણી સમજે છે શું હા હા તે એવું જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા રાખુ છું કે, જે જ્ઞાનથી હૃદયમા અજવાળું અજવાળું થઈ જાય-તે જ્ઞાન કે જેથી હૃદયમા કામમતી રાત્તિ આવી જાય.”

(૨) આધ્યાત્મિક જીવનની સરખાતના દિવસોમા એક રાત્રે હૃદયે શુર મહારાજને એકાન્ત જગતમાં તદ્દન નિનાસરમાં, જોતોઈ પણ કાઠી નાખીને ખાન ધરતા જોવા દેના. હૃદયે તેમને પૂછ્યું કે કપડાં દર દરે ખાન ધરવાથી શો ફાયદો? ત્યારે શુરમહારાજે જવાબ આપ્યો હતો કે, “જ્યાં બંધનો અને અંકુશોથી મુક્ત બનીને માર્મુએ ખાન ધરવું જોઈએ. જન્મથી જ માણસ ધિસાર, લોકધન્ય, કુટુંબનો અહંકાર, સામાજિક રૂઢી, બીક, આત્મિક, વર્ણભિમાન અને હું પદ—એમ આઠ બંધનોથી બંધાયેલો છે. જોતોઈ પણ એક ભતતું બંધન છે—અહંકારનું ચિહ્ન છે. તેને લઈને માણસને એમ લાગે છે કે, હું આત્મિક બધાથી જીત્યો; તેથી ત્યારે કાલીમાતાનું ખાન ધરવું, ત્યારે આ બધા બંધનો દૂર દેશી દેવા.”

સાક્ષાત્કારનો અનુભવ.

(૩) ત્યારે શુર મહારાજમા ઇશ્વર દર્શન મારે તીવ્ર ઉત્કંઠા લાગી, ત્યારે ઇશ્વર દર્શન વિના તેમને જીંદગી અસહ્ય લાગતા માંડી. એક વખત કંટાળે

પોતાના જીવનનો અંત આવવા ન્તા દેના, ત્યાં તો એકાએક તેમને ઇશ્વરદર્શન થવા તેનું વર્ણન કરતાં શુર મહારાજે કહ્યું છે કે—“બારી મારણી સહિત આપોયે ઓરડો, મોંદર અને મારી આસપાસની વધી વસ્તુઓ અદૃશ્ય થઈ ગઈ, મને એમ લાગ્યું કે બીજી કાંઈ હજી નહીં, એ મધાની જગ્યાએ ચિદાન્તરમય પ્રકાશનો અમર્યાદ સમુદ્ર મારી નજરે પડ્યો જે જે દિશામાં હું જોવા લાગ્યો ત્યાં ત્યાંથી પ્રકાશમય મહાસાગરનાં મોટાં મોટાં મોજાં ઉઠ્યાં મારા પર ધસી આવવા લાગ્યા. અને પછી મધાએ બેગા મળીને મને ગરકાવ કરી દીધા. આ રીતે એ મોજાંઓ નીચે આવી જઈ જાયું મુંઝાઈ જતાં હોઈ એમ મારું માન લાગ્યું અર્થ અને હું પડી ગયો.” આજ અનુભવની વાત કરતાં એક બીજો પ્રસંગે તેમણે કહ્યું હતું કે “હું ઓરડાની” એ દર દરસ બેથી પર પડી ગયો અને માનના દર્શનના પરમાનન્દમાં જીવુ માન જુલો મયો નહાર” શું ચાલતું હતું તેનું મને લમીરે ખાન હતું નહીં, તે દિવસ અને તે પછીનો દિવસ કેવી રીતે પસાર થયા તે હું નાહુલો નથી. માત્ર અંદરથી મને એટલું ખાન હતું કે મારી અંદર થઈને અપૂર્વ અવર્ણનીય આનંદનો પ્રાપ્તિ વહો રહ્યો છે તે સાથે હૃદયના હેક જીંદગી સુધી એમ પણ ખાન થતું હતું કે હું માતાની પવિત્ર સાનિધ્યમાં પડ્યો છું.

: અનુવાદ :

શ્રી. જયંતિલાલ મંગેજી આજી;
બી. એ. બી. ડી. એસ. એસ. બી.

માતાજીનું આધાસન આપવું.

(૪) પરવુ આ જાતના ઈશ્વર સાક્ષાત્કારથી મુર-મહારાજને કામથી ઇશ્વરાનુભવની સ્થિતિ મળી નહીં. આ અનુભવ પછી પણ સમયે સમયે ઇશ્વરાનુભવ વિના તેમને જીવન નિરસ કંટાળા ભરેલું લાગતું અને તેથી ઇશ્વરના કામથી અનુભવની આતુરતાને લઈને તેઓ આંધ્ર પાકી મોરે આવ્યો માતાજીની સતત પ્રાર્થના થી કરતા. તે સમયે પોતાના મનની સ્થિતિનું વર્ણન કરતાં મુરમહારાજે કહ્યું હતું કે — “મોરે આવ્યો કરેલી પ્રાર્થનાથી એવાઈને જે એ વખતે મારી આસ પાસ માણસેલું રોજી જમા થઈ જતું તો મને એ નધા માત્ર પડછાયા જેવાં બોટા ચિત્રમણના માણસો જેવા લાગતાં, તેથી તેમને જોઈને મને જરાકે યરગ કે મોઢપ લાગતી નહીં પરવુ ત્યારે ત્યારે અતિશય દુઃખને લઈને દુઃખેશન જતી જતો ત્યારે ત્યારે તર-તજ એ સ્થિતિમાં મને માતાજીના દિવ્ય પ્રકાશયુક્ત સ્વરૂપનાં દર્શન થતાં એ સ્વરૂપ ટેલીકવાર હસતું, ટે-લીકવાર મારી સાથે વાતચીત કરતું, ટેલીકવાર મને ઉપદેશ અને આધાસન આપતું મારા જેવામાં આવતું.”

શરીરની બેઠકદારી.

ઇશ્વર દર્શન મોટીની આતુરતાના સમયનું વર્ણન કરતાં મુર મહારાજે કહ્યું હતું કે “એ વખતે શરીરને પ્રાથમિક રાખવા પ્રત્યે તદ્દન બેઠકદાર હોવાથી વાળ ખૂબ વધી ગયા હતાં અને એક બીજામાં મુચ્ચાઈ જતા જેવા થઈ ગયા હતાં જંદરે કચરાતો અને ધૂળનો પાર ન હતો. ખાનને સમયે મનની એકાગ્રતાને લીધે આખું શરીર લઈ જેવું સખત અને સિંચર થઈ જતું પછી તેને યાંમો ધારીને માથા પર બેસતાં અને ખાવાનું મથે એ ઇચ્છાથી વાળમાં ચાંચ પણ મારતાં ટેલીક વાર તો ઇશ્વર વિરહને લીધે મને એટલું દુઃખ થતું કે અસહ્ય પીડાને લીધે અને અજાણતી કું માઈ માણુ જમીન સાથે અજાણતો એ નીચે પડેલાથી તેમાંથી લોહી નીકળતું ખાન, પ્રાર્થના અને બીજી સાધનાઓમાં દિવસ એટલી જલ્દી પસાર થઈ જતો કે મને તેનું બીજાકૂશ ભાન રહેતું નહિ. સંખ્યા સમયે આરતી વખતે મહીરમાંથી યમ અને પડતો અવાજ આવતો ત્યારે મને થાક આવતું કે દિવસ પૂરો થઈ ગયો છે અને રાત પડી છે. આ વાતનું ભાન થતાં નિરાશાને લીધે શીમાતુર થઈ જતો અને જમીન પર પડી માઈ મો જોરથી ત્યાં ધસતો અને રડતાં રડતાં બેસતો” જે મા’ એક દિવસ ગયો અને હજી વુ આવી નહીં.” મોરે

અતરજાતના ચીરાઈ જતો હોય તેમ લાગતું એ વખતે જે કોઈ મને દુઃખમાં આળોટતું જોતું તેને એમ લાગતું કે પેટમાં અસહ્ય પીડાને લઈને મને એમ કરતો હતો. તદ્દીનતા.

(૬) વિવાહ થઈ ગયા પછી મુરમહારાજ દક્ષિણે જઈ આવ્યા ત્યારે બીજી વાર એવો દિવ્યોન્માદ તેમને થઈ આવ્યો હતો. તે સમયની પોતાની મનની સ્થિતિનું વર્ણન તેમણે કહ્યું હતું કે મારા મન અને શરીરમાં તે વખતે જે મહાન પરિવર્તનો થઈ રહ્યાં હતાં તેનો ચોથો ભાગ અનુભવ્યો હોય તો પણ સાધારણ માણસનું મૂલ્ય થઈ જાય અને આ શરીરની એજ દશા થઈ જોત, પરવુ મુખાએ મારા આ વખતના જીવનનો મોટો ભાગ, માતાજીના દિવ્ય દર્શનને લઈને એક પ્રકારની જ્ઞાનકમળ વિરમ્ભિતમાં પસાર થઈ જતો હતો. પછીના છ વર્ષમાં મને નામ માત્રની પણ ઈશ્વર હતી નહીં. એક ક્ષણ પણ તે દરમિયાન મારી આંખો ઈશ્વર થી અલગ ન હતી, કું મને તેટલી મહેનત કરતો પરવુ મારી આંખમાં પોપડાં ભેજાઈ થતાં ન હતાં. કળનો નધો ખ્યાલ મારામાંથી નિકળી ગયો હતો, શરીરની લાવના પણ આલી ગઈ હતી. મોટો વિચાર ઊઠીને શરીરનો વિચાર કરવા જતો તો મને મોટી બીક લાગતી ટેલીક વારતો અને થતું કે કું મોટો થઈ ગયો છું અરિસા સમો ઉભો રહી કું માર પ્રતિજ્ઞા નિભળતો અને આંખમાં આંખના ધોતવા છતાં ત્યારે કાંઈ લાગણી ન થતી ત્યારે બીજને લીધે કું રડવા લાગતો અને મને કહેતો.

“મા’ મારી પ્રાર્થનાઓ અને સરજાગતીના બદલામાં શુ તે આવો અસાધ્ય રોગ મોઢાઓ છે!” પરવુ બીજીજી કહ્યું નિરાધી વિચાર આવતો કે, “મા મારા શરીરનું મને તે થાક, પથુ વું મોરો ત્યાગ કરતી નહીં, તારી દવા અને તારાં દર્શનનો મને સતત અનુભવ થવા દેતો. એ મોટી” એ તો તારા પવિત્ર સ્વરૂપ કમળનો આકરો લીધો છે, તારા સિવાય મારે બીજું કોઈ આશ્રય સ્થાન નથી.” આ રીતે આંધ્ર સંક્રિત પ્રાર્થના કરતો ત્યારે મારા મનનાં અજાણજળ અને ઉત્સાહનો સચાર થતો, શરીર પ્રત્યે અત્યંત ધુણા ઉત્પન્ન થતી અને મન આ નાં દેવી દર્શનમાં અને પ્રેરક સંદર્ભમાં તદ્દીન થઈ જતું.

આત્માજી ઉપદેશક બન્યા.

(૭) તેઓશ્રીનું શુક્ર મન જ તેમનો પહેલો અને મુખ્ય ઉપદેશક બન્યું હતું. આ સંબંધમાં મુર મહારાજ

કહેતા કે: “ભારે ભારે જરૂર પડતી ત્યારે ત્યારે દેખાવમાં એક મારા જેવો જ મુવાન સંન્યાસી મારા સરીરમાંથી બહાર નીકળતો અને મને બધું શીખવી દેતો. ભારે તે સંન્યાસી આ રીતે બહાર નીકળતો ત્યારે, ડેટલીકવાર મને બાજ પકાઈતું થોડું થઈ જાત રહેતું અને ડેટલીક વાર તો માત્ર તે સંન્યાસી અને તે જે કરતો હતો તે સિવાય બીજું કંઈ જાત રહેતું નહીં. ભારે ફરી તે સંન્યાસી સરીરમાં પેસતો ત્યારે મને બાજ જમતું જાત થતું બીજાઓએ ઉપરેશ રૂપે અને કમળું હતું તે સંન્યાસી પાસેથી જે કંઈ શીખ્યો હતો તે જ ફરીથી આ ઉપરેશોએ મને શીખવ્યું હતું.”

તાંત્રિક અને બીજા સાધનાઓ

(૮) ભૈરવી બાહ્યોની સંભાળ નીચે તેઓઓએ કરેલી તાંત્રિક સાધનાઓનો ઉદ્દેશ્ય કરતાં તેમણે કહ્યું હતું કે, “દિવસના ભાગમાં બાહ્યો દક્ષિણેપરથી દૂર દૂરના ભાગમાં જઈ તંત્રસાધનામાં જણાવેલી સાધના મારે જરૂરી ફર્કના વસ્તુઓ એકઠી કરતી. રાત પડતાં મને તે એક જાસન ઉપર બેસવાનું કહેતી. કાઠીમાતાની પૂજા કરી પછી કું બાહ્યોની કહેવા પ્રમાણે જ્ઞાન ધરવાનું શરૂ કરતો. કું મળ્યા પછુ જાણી ફેરવી ચક્રો નહિ, કારણ કે જેવી મળ્યા ફેરવવાની ચક્રમાત્ર કરતો કે દુરત એક પ્રકારની દિવ્ય આદરતાનો અને અનુભવ થયો અને કું સમાધિ-મગ્ન થતો. તે વખતે મને કેવાં કેવાં દિવ્ય દર્શનો થઈ જતાં, તે હવે કું કહી શકું તેમ નથી. એ બધા એક પછી એક પર ક્રમે આવતા અને એ બધી સાધનાઓની અસર તત્કાલિક થતી. મુખ્ય મુખ્ય તાંત્રિક મંથોમાં જણાવેલો બધી સાધનાઓ બાહ્યોએ મારી પાસે કરાવી હતી, આમાંની થોડી સાધનાઓ તો મનુ મુશ્કેલ છે. તે કરતાં કરતાં ડેટલીક સાધના તો લપસી પડે છે અને તેમનું નૈતિક અર્થ પતન થાય છે. પરંતુ માની અપાર દયાને લીધે એ બધામાંથી કું સચોપાંત પાર લેતો.”

ધર્મરમયતાનો અનુભવ.

(૯) કું કશિની યત્નિની જાણતીના સમયમાં મોક્ષતાં ગુરમહારાજે કહ્યું હતું કે “મને ભારે આ સ્થિતિ (ધર્મર મથતા) તો અનુભવ થયો ત્યારે, જરામ્બ મારા જેવો દેખાતો કાંઈ મારી પાસે આવ્યો અને, તેણે મારી ઈશા, પીમળા અને સુપ્રજ્ઞા નાદીઓ હસ્થમાળી નાંખી એ આનાં કમલોનો તેણે જીમ

વડે રૂપથી કમો કે દુરતના એ બધાં કમળો ખીલી દેખા. અને સીધાં થઈ ગયાં અને છેવટે સહસાર પદ પ્રકૃષ્ઠ થઈ ગયું.”

અનુભવોની સાધના.

(૧૦) ઉચ્ચામ ધર્મના મત પ્રમાણેની સાધનાઓ ગુરમહારાજે કરેલી તે વખતે પોતાના મનની સ્થિતિ ડેવી હતી, તેની વાત કરતાં તેઓ કીએ કહ્યું કે “તે વખતે કું અલ્લાનું નામ લેતો, મુસલમાન અને કુર્બા પહેરતો અને નિમનિત નમાઝ પડતો. કિન્તુ ધર્મના ગ્રામ રિવાજો તે સમયે મારામાંથી દૂર ગયેલા હોવાથી કું કાંઈ કિન્તુ રેવરેન્સોને તે વખતે પ્રણામ કરતો નહીં, એટલુંજ નહીં પરંતુ મને મદિરમાં જવાની પણ ઈચ્છા થતી નહીં આ રીતે ત્રણ દિવસો માળ્યા પછી મને તે જાતની સાધના દ્વારા પણ ઈશ્વર દર્શન થયું હતું.

(૧૧) કિન્તુ, ધરમામ, ખિસ્તી ધર્મો પ્રમાણેની સાધનાઓને એકએક વાર કરી જોઈ છે, અને પછી કિન્તુ ધર્મના શક્ત વૈષ્ણવ, વેદાન્તી અને બીજા સંપ્રદાયો પ્રમાણેની સાધના પણ કરી જોઈ છે અને મારો અનુભવ છે કે માત્ર જુદે જુદે રસ્તે એ બધાએ એકજ પ્રભુ પ્રત્યે પ્રણામ કરી રજા છે. વિયોગ દુઃખનો અનુભવ.

(૧૨) પોતાના વડાબા બાહ્ય અલ્લામના મૃત્યુ વખતે મનુખ ડેવી રીતે મરણ કરણ થાય છે તેનો અનુભવ મી. રામકૃષ્ણને થયો હતો. તે પ્રસ મનુ લઈને કરતા કહ્યું હતું કે “અલ્લા મારી નજર સમક્ષ ગુજરી મરો હતો પરંતુ તેની મારા પર જરાએ અસર થઈ નહોતી. અલ્લા ડેવી રીતે મરણને વશ થાય છે એ પાસે જીમા રહીને જોઈું હતું. આનંદથી તથવા કાંઈ લાગ્યું તેના જેવું એ હતું. તથવા તો એમની એમ રહે માત્ર આનંદ પાછળ રહી જાય. મને તો આ હસથી આનંદ થયો, કું તો તે જોઈ ખૂબ નાચવા દેવા અને માયા લાગ્યો. બધા આવી ને રાતને લઈ ગયા અને જાણી આવ્યા પરંતુ બીજે દિવસે ભારે કું ત્યા પરજાળતા અગ્નિ ખૂણમાં ઉગ્યો હતો ત્યારે જેમ બોનો કુવાકને નિયોતતા હોઈએ તેમ મારું હૃદય નીચેનાં હોય એવું કું થયું થવા લાગ્યું. સરીર સાથે તો મારે કાંઈ જ સંબંધ ન હોતો તો પછી બાહ્ય સાથે તો હોય જ મું? પરંતુ તેનો વિયોગ થતાં જોમને પણ આટલું કું થયું તો અપણી નજાનાં સર્ગ વલકાંઓનું મૃત્યુ થતાં મૃદાપીએને કૃત્યું નહું કું થયું થતું હોતું જોઈએ.”

*For Quality
&
Durability
Buy*

NATIONAL FABRICS

Specialties:-

- DHOTIES
- SAREES
- MULLS
- POPLIN

Udli Chakli

From
INDIAN COTTON

By
INDIAN LABOUR

Under
**INDIAN
MANAGEMENT**

100% SWADESHI

**HIGH CLASS
LONG CLOTH
SUPERIOR
SHIRTING
AND
PRINTED FABRICS**

NATIONAL MILLS Co. Ltd.
AHMEDABAD.

મુઝાનું સ્વપ્ન તો મુઝા જ બાણે તેમ સોચા પ્રેમની મંઝા પ્રેમિઓ જ બાણે

== પ્રે મો ન્માં દ ==

પ્રે મમાં એક પ્રકારનો ઉન્માદ હોય છે. ઉન્માદ પ્રકારના કાવ્યા પ્રીમીઓ કામચાંદા જેવા જ નેવામાં આવ્યા છે. આ ગાંધપણમાં એક ખાસ પ્રકારનો યાંત્રિક અપ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. જેનો અનુભવ પામક પ્રેમિઓને જ હોય છે—

There is a pleasure sure in being mad,
which none but mad men know.

પામક મનમાં એક ચોક્કસ આનંદ છે. જેને કોઈ નથી જાણતું, માત્ર પામકો જ જાણે છે.

જ્યાર પામક બની જવામાં એક જાતનો આનંદ છે, જેને માત્ર પામકો જ જાણે છે. પ્રેમના ગાંધપણમાં જે મસ્ત બની ગયાં, તેનો સમજ થોડો પાર થઈ ગયો. પ્રેમની કુશળતામાં ગાંધિ માણસ જ પત્તુ થઈ શકે છે કારણ કે ત્યાં પેતાત્વ મસ્તક, પરસ્પર સિવાય જ વેચવામાં આવે છે. પામક કવિ ખીર કહે છે કે

સૌદામ્ય હો તો રક્ષણે બાઝારે ઇશક મેં પા,
ચર ચુસ્ત બેચલે હેં, પક કુછ સ્વદન હે જાંકા.

અમે તેમ હો, સમજદાર બવલાય, કુનિયા તો આને બેવફાઈ જ કહેશે મયા! આ પણ છેલ્લે વહેવાર છે, માયા જેવી ચોથી ઝીન, મૂલ્ય લોધા સિવાય જ વેચી નાખવી ક્યાંતું કહાવણ છે! મહે ક્યાવણ ન હોય, પણ એ પામકોને તો પેતાની જાણસમજમાં મજા મળે છે. ગાંધપણથી ભરેલી સુખતા જ એમની સાચી સમજદારી છે.

How wise they are, they are but
fools in Love.

પણ બાદ ન્યાં પ્રેમનું ગાંધપણ શબ્દ સલામત રહ્યું હોય, પ્રેમોન્માદ ન્યાંના રાગ હોય, ત્યાં જીવિ અધિકાર સિવાય પ્રવેશ થી જ રીતે કરી શકે! ત્યાં અલ્પ થેસે તો જરૂર જ હસાઈ પડે.

ગોર મેરે જુનૂકા બિચ બા હે,
હાખે અફસ ઉસ મુકામમે કયા હે.
ખીર.

પ્રેમના ઉન્માદમાં મસ્ત બનેલાઓની હયાતું
હુબહુ બ્યાન શ્રી. વિશેષગી હરિ નીચેના
લેખ દ્વારા રખૂ કરે છે.....

અલ્પ તો એક વધા છે, જીવિનો રાગ બહો
ખરાબ હોય છે, જે પ્રેમની મસ્તિથી જ સારો થઈ
શકે છે—મને મટી શકે છે.

મેં મરીએ અફસ, મસ્તીને અલ્પા કર દિયા!

x x x

ભક્તિમાં પામક મનેક કવિની સફળતાએ ખૂબ જ
સુંદર અને સાચુ ચિત્ર અંશિત કર્યું છે. નીચે
લખેલાં શ્લોકો જેનામાં મળતાં હોય તેને સમજ થોડો
કે પ્રીમી છે—પામક છે—માને જાતના સમજના પ્રમાણે
ખાસો બેવફાર છે

પ્રેમ દિવાને જે બાયે, મન લે વ્યકનાચૂર,
છકે કહે, મૂમત રહે, 'સહજો' રેખી હુબૂર,
પ્રેમ દિવાને જે બાયે, કહે, બકકતે જૈન,
'સહજો' મુખ ફૂંચી છૂટે, કળ ફૂં ટપકે જૈન.
પ્રેમ-દિવાને જે બાયે, ભતિ બરન ગઈ છૂટ,
સહજો' જગ બૌશા કહે, લોગ અવે સખ ફૂટ
પ્રેમ-દિવાને જે બાયે, 'સહજો' હગમગ દેહ,
પાવ પરી કિતકો કહૂં હરિ સંવારિ તબ લેહ.
કળ ફૂં હકથક ફૂં રહે, છકે પ્રેમ-દિવ ગાય,
'સહજો' આખ ઝૂંડી રહે, કળ ફૂં સુધિ ફૂં બાય,
મન મેં તો આનંદ રહે, તન બૌશા સખ અંગ,
ના કાફકે અંગ હે 'સહજો' ના કોઈ અંગ.

પ્રેમોન્માદિ આવા હોય છે. એ પામકો પેતાના જ
હૃદયની મસ્તિમાં ઉછળા ઉછળાને ફૂંવાવળા, સ્વપ્નના
મનને કચરીને તેના ચૂરચૂરા કરી નાંખે છે. મન-રપી
કાથોને તેઓ પ્રેમ-રપી જ-રપી જ-કરીને બાધી કે છે.
તેની મસ્તિ પાસે મન-રપી મસ્ત કાથી મક્કા જેનો
પડી રહે છે.

મન મતંગ મહમંતયા, ફિરતા અહિર ઝંભીર,
રોહરી, લેહરી ચોહરી પરિ ગઈ પ્રેમ-જ-છર.

—કબીર

એ પામણ છોડી વાતો કરે છે, જેની કોઈ મત-
ભજ જણાતી નથી, કેટલોક વખત મનાવ નહિ તેવી
પણ દેખ છે. કઠીક ખજાખજા હસી પડે છે તો કઠીક
અવિરામ આસુ વહાવે છે. કોણ જાણે શા મારે રહે
છે! કોણ જાણે શા મારે હસે છે! પણ એટલું તો
જાણે ચોક્કસ જાણીએ જ છીએ કે એ મૌનમાં રહે
છે, તેના રડવામાં પણ રહસ્ય છે, હસવામાં પણ
રહસ્ય છે.

ત્રિમયાં ગાંઠો થઈ ગયેલો ભક્ત-વર સુતીકણની
આજ મોરીની પ્રેમ વિદ્વજતાને મુસાંધ તુલસીદાસજીએ
જે કુશળતાથી ચિતરી છે તે અરેખર અત્યુત્તમ છે,

નિર્ભર પ્રેમ-મગન સુનિ જાનિ,

કહી ન જાઈ સો હસા બવાની,
દિસિ અફ વિહિસિ પંથ નહિ સ્વા,

કો મેં, ચલેઉં કહી નહિં બૂઝા.
કળ હુક દિરિ પાછે પુનિ બાધ,

કમ કુંઠે નૃત્ય કરઈ શુન ગાઈ

આવા પામણ પ્રેમિએનો ન્યાન બાત સાથેનો
કોઈ સંબંધ નથી રહેતો. એક જ અટકમાં બધું વેણી
ફેણીને તે દૂર જઈને ઉભો રહે છે. સોઠા તેને પામણ
કહે છે, અને તેનો સાથ છેડી દે છે. એ મસ્તકમ
પોતાની જાતનો પણ-સરીરનો પણ-મોઢા રાખતો નથી,
તેનો સંભાગ રાખતો નથી. પણ ક્યાંક મૂક્યા પારે છે
અને ક્યાંક પડે છે પરંતુ સાફ છે કે તેનો વહાલો
કામોય તેની સાથે રહે છે, તે જ તેને પડતો આખડતો
બચાવી પણ લે છે. કઠીક દાંત ચર્ચ જાવ છે, કઠીક
પ્રીતિનું ગીત પણ ગાઈ લે છે અને કઠીક હુકો હુકો
રડી પણ પડે છે. કોણ જાણે કોણ જ્ઞાન કરે છે કઈ
સમજ નથી પડતી, જેવામાં જ્ઞાન જુએલો લાગે છે.
પણ કઠીક તો એ દોષ વગરનો પામણ-નોંધપાત્ર
માણસની માફક કામ કરવા લાગી જાય છે. તેના હૃદય
સાગરમાં જ્ઞાન-દેવી સરેરાશ છે. એ પામણ ન તો
જાતે કેમનો સાથ પસંદ કરે છે અથવા ન તો તેને કોઈ
પોતાનો સગી સાથી જનાવે છે.

પ્રેમ-દિવાનો કેવો મોઝા છવ ડોવ છે તે અંગે
પામણ ભક્ત મણીદાસ પોતાની પ્રેમ-મસ્તિમા સાંભળે
કેવું ગાઈ રહ્યો છે

પ્યારે, તેશ મેં દીવાર દીવાનાં.
મડી ઘડી તુરે કેળા વાહું સૂન સાહિબ રહમાના.
હૂં અલમસ્ત ખજર નહીં તનકી, પીયા પ્રેમ પીયાલા
કાઠ હોઉંતો ગિરિ ગિરિ પરતા, તેરે રંગ મતવાલા.

આ વાણુ જીવર પ્રાણેય પણ પોતાની ધૂનમાં
મસ્ત થઈને અનુરાગમય રાગ આલાપી રહ્યા છે —
હમન હૈ ઇરિક મસ્તાના, હમનકો હોશિયારી કયા!
રહૈં આલાહ થા જગસે, હમન ફુનિયાસે ચારી કયા!
એ બિહુડે હૈ પિયારસે ભટકતે હરબહર દિરસે,
હમારા પાર હૈ હમમેં હમનકો ઇન્તિહારી કયા!

× × ×
એક પ્રેમોન્માદિની ગોપીકાની પ્રેમ-દશાને મહાકવિ
દેવે જે સજ્જતા સાથે અલિપ્ત કરેલ છે તે અવજાનિય છે.
કાનકુવરની આંખો સાંભળીને બિચારીને માંડપણ
આવી ગયેલ છે. જોડેજોડે એ નિહૂર કૈવાળે એ ગાંઠાની
એક હવા સાંભળીને ઉન્માદ છાપત થાય છે કે નહિ!
જળતે કુંવર કાન્ઠ, રાવ રી કલા-નિધાન,
કાન પરી વાકે કહું સુજસ કંઠાની-સી;
લજ્જી તે 'દેવ' કેળી દેવતા-સી, હૈસતિ-સી,
ખીજતિ-સી, રીજતિ-સી, રૂસતિ-રિસાતિ-સી.
બેરી-સી, છલી-સી, જનિ-લીની-સી, છલી-સી લીન,
જલી-સી, ટલી-સી લગી, થલી થહરાની-સી,
બીધી-સી, બમી-સી, વિષ બૂધી-સી, બિરોહિત સી,
બેડી વહ બકતિ બિરોહતિ બિકાની-સી.

એ સંવરિતના કવનની દિવાનો, એ માંસરીવળાના
પ્રેમયા પામણ બનેલી, આને આવી હાલત પર પડોડી
ગઈ છે. પ્રેમ યું વ યું કરી નાંખે છે એ પોતાના
ધરની રાણી આને "બેડી દે કહું બકતિ-બિરોહતિ
બિકાની-સી!"

રસિકવર દરિયને પણ આવી જ એક ઉન્માદિનીનું
ચિત્ર બેચું છે. જરા બોના પર પણ એક નગર
નાખતા જાય.

બૂલી-સી, બમી-સી, લીલી, જલી-સી, થલી સી ગોપી.
દુખી-સી રહવી, કહુ નાહી સુખ હેહલી,
મોડી-સી કુબાઈ, કહુ મોઢક સી ખાયે સદા,
બિચરી સી રહેં નેકુ ખબર ન બેહલી.

રિસમરી રહે, કશો ફલિ ન સમાવી બંધ, હૈંસિ, હૈંસિ કહે ખાત અધિક ઉમેહથી, પૂછે તે ખિસાની હોય, ઉત્તર ન આવે તાહિ, જાની હમ જાની હૈ નિસાની યા સનેહ કી.

પ્રેમ રસોન્નૈતની ગતિ અગમ્ય છે. મોણ, તેની મહિમાનો પાર પાંખી લાગે છે. તેના વશ જ વિધ-લક્ષ્ય હોય છે. શ્રીમદ્ભાગવતમાં પ્રેમોન્મત ભક્તનો મહિમા, એક સ્થળ પર ભગવાને પોતે પોતાના મુખેથી આ પ્રશ્નને આપ્યો છે કે—

વા ગદ્ગદા દ્રવતે યસ્ય ચિત્તં

હસત્ય લીલક્ષ્ઁ દ્વલિતિ કવચિચ્ચ, વિલબ્ધ ઉદ્ગાધતિ નૃત્યતે ચ

મદ્ભક્તિ યુકતો ભુવનં યુનાતિ.

એટલે કે જેની વાણી ગદ્ગદીત થઈ ગઈ છે, જેનું ચિત્ત ભાતારીનેથી દલિત થઈ ગયું છે, જે કદી રહી શકે છે, કદી નિર્લબ્ધ જાતીને જેથે સ્વરે માખે કદી નાખી શકે છે તેના મહાભાગ્યવાળાઓ સસારને પવિત્ર કરે છે.

સહજેની જાહેન દયાએ પણ પ્રેમની પ્રીતિના પામલો પર થોડી સાખીઓ લખી છે. તે કહે છે કે. 'દયા' પ્રેમ ઉન્મત્તને, તનકી તનિ મુધિ નાહિ, યુકે રહે હરિ-રસ-છકે, થકે નેમ-મત નાહિ. પ્રેમ-મગન જે સાધુજન, તિન ગતિ કહી ન જાત, રાય રાય ગાવત હૈસત 'દયા' અટપટી બાત. પ્રેમ-મગન ગદ્ગદ જયત, પુલક રાય સજ અજ, પુલકિ રહ્યો મનરુપમે 'દયા' નહુવે ચિત-ભગ

x x x

મહાભક્તિ ઓળો એક પ્રસિદ્ધ સ્ત્રોત છે. તેમાં એક પામલ કહે છે કે 'હું પ્રેમોન્મતના મહાસાગરની લહેરોને એ જાત હું કે સમસ્ત સસાર મારી એ લહેરથી આપરી રચો છે. મારી ભાવનાઓ, જેણે આ દુનિયા એ પરેશાન કરી રાખી છે, અંધારમાં નાખી દીધેલ છે, જે ખુશી અશ્વઘણી સમાન છે. તે સૈર જુવે.

વહ હું મેં એમુએ મૌને મુહીતે આગમે વદંથત, હિ હૈં મેરે હુએ ક્યે ઝિમીં કે પેચોખમ મેરા.

કેટલું જીવું તત્ત્વજ્ઞ છે. પ્રેમના દિવાનાની ગદ્-મધમમાં મેને કેસન થતા મારે સાથ આપો પામલ માણસનો આ અનુભવ મુંઝાના સ્વપ્ન જેવો છે જેનું બ્યાન નથી વર્ણવ શકું.

ગૂંચે મા સા હે ખ્યાલ જ્યો હો નહીં સક્તા જે પ્રેમના દિવાનાઓ છે, પ્રેમમાં બેહોશ બનેલા છે તે વાસ્તવિક રીતે હેંશીયાર જ છે. આવા સુતેલા દિવવાળાઓ જ સાચી રીતે જાગે છે.

યા નિશા સર્વ ભૂતાનાં તરખાં જાગતિ સર્વમી મૌલાના રમી સારોમે સાચું જ કમ્બું છે કે આવા બેહોશ હાલો પર તો બાઈ પાણુ પણ નિજાવર કરવાનું મન થાય છે. પણ આ માંડપણ, આ બેહોશી મજ છે શી રીતે! સંમિત્રા અમર ને એકવાર પણ એ બ્રહ્મા શમની ઝમક જણાય તો હું કાંઈ સાથે કહું છું કે તમે એટલા મસ્ત થાને પામલ જાની નહોતો કે તમારા કુન્નવિ માનસમાં જાને ટરિરમાં આમ થમાવી દેશો. આ કાંઈ કેમ સાધારણ માણસનો નથી પરંતુ મુશ્કિલ પ્રેમના મુર્ખ સગાન મોલાના જગજગરીન રમી સારોમે છે.

સ્વામિથી રામતીર્થના પ્રેમોન્મદશી તો આપણે ધણાખરા પરિચિત છીએ જ, તેઓ પણ એક મનુષ્યના ભક્ત આત્મી હતા સાચા પ્રેમી હતા, પૂરા પામલ હતા. એ 'રામ' નામવાલ સંમિત્રા યા માઈ ગયા છે: કટકર ખરા હું ખૌદ સે ખાલી જહાનમે તસરીને ફિલ બરા હે મેરે ફિલમે જાનમે ગદ-બગદ દુનિયાંકી છતપરહું તમાશા દેખતા, ગદ-બગદ હેતા લગા હું વહેશિયાકી-સી સહા. બાદશાહ દુનિયાં કે હે મુહરે મેરી ચતરંજ કે, ફિલ્લગી કી ચાલ હે સજ રંજ સુલહો જંજ કે. રકસે શાહીસે મેરે જબ કૌંપ ઉઠતી હેં જમીં, દોખકર મૈ ખિલખિલાતા, કહકહાતા હું વહીં.

ગીતારમાં પણ અરસા વણી છે 'આમી રિયતી' પ્રેમોન્મદ જ આ સ્થોતીનું એક માત્ર અધીકારી છે. પગથી દયાપાઈએ સાચું કમ્બું છે કે—

પ્રેમ-મગન જે સાધુ જન, તિનગતિ કહી ન જાત, રાય રાય ગાવત હસત, 'દયા' અટપટી બાત. (હિન્દીમાંથી)

મુંબઈની ધર્મ પરિષદ : કેટલાંક સંસ્મરણો

પહેલી પરિષદ અમદાવાદમાં મળી તે પછી બે વર્ષે બીજી પરિષદ મેળવવાનું નક્કી તો કરવામાં આવ્યું હતું પણ મુંબઈ જેવી અલગેથી નગરીમાં જ્યાં વિદ્યા, કલા અને સંસ્કૃતિનું ધોરણ ઘણું ઊંચું છે ત્યાં “ જગતના ચોક્કસ વેચે અહાસે ” જગતના એ સહેલું કામ નહોતું અહાસે એટલે અસંખ્ય અભિધી ને દેખાતો નથી અને ઉન્નિષેધી અગ્રેયર છે, તેના હઠકતા કળિયુગમાં પોઠાર કરેલો અને એ પોઠાર ઝીલાવેલો એ માટે પૃથ્વીભરના તમામ સાત્ત્વિક ભણેને એકઠાં કરવાનું ભઝીરુષ કામ સમિતિએ ઉપાધ્યું હતું. પાસા ફેંટાં તો ફેંટા હતા ‘ પણ શ દેવો હાર કાય છે ’ એવી હરપથે ચિંતા રહી હતી.

વિષયકલ્પના અર્થે સંકાર પછી, કિંદ અને પાકીસ્તાનના આમલને પરિણામે અને સ્વરાજ્ય રચવાતાં રચવાતાં ને અનિવાર્ય વિરુદ્ધતાઓમાથી જાગજાગતા પસાર થતી હતી તેવે વિષય સમયે ચાન્ત વિચાર, ભક્તિ કે ધર્મનિષ્ઠા કેવું સામજીક માવી અજાણ મનમાં થતી હતી.

મીતાએ પુઢી પછી પ્રજામાં વર્ણસંકરતા આવે છે એવું તો મ્હું હતું પણ હમણાં તો માત્ર નૈતિક જીવનના જ નહી, ધર્મ, ચારિત્ર, વહેવાર, આચાર વિચાર રાજકારણ, સમાજજીવન એમ બધી પ્રબળીય, સારી-રીક અને માનસિક ક્ષિપ્તિઓમાં વર્ણસંકરતા પેદા છે અને ચાલે છે એમને એમ ચાલવા દેવા તો તો મહા વિપત્તિ આવવાની એમ ઇતિહાસ સાક્ષી પૂરે છે.

પૌરાણીક અને ઐતિહાસીક પરિવર્તનના આવા આવા યુગ ખસટાના સમયોનાં વર્ણનોમાં લખ્યું છે તેનો સાર એ છે કે, તે વખતના કવિ યુનીઓ અર્થે-વિનાશક અશુભોની સામે કહીગદ થયા, નૈમિષારણ્યમાં એકઠા થયા અને લોકસમૂહને અર્થે એમણે અયુક અયુક નિષ્ક્રિય કરી.

આ સમય પણ એવો જ વિનાશક અને અશુભ બળાથી ઘેરાયેલો છે. ઇશ્વરને માનનારા, નીતિ અને ધર્મ પરથી હજી જેમની મહા ટુટી નથી એવા; અસ્તિક તત્ત્વચિંતકોને અને સત મતકોને પરિષદે

કામ્ય કરી, રાજનીતિ નિપુણો, શાક સોદાગરો, બાજણો અમણો, શ્રોત્રિયો, જૈનો, બૌદ્ધો, મુઢીઓ, ખ્રિસ્તી અને પારસીઓએ એ કામ્ય સામજી, આર્થસમાજ, રામકૃષ્ણ, વિવેકાનન્દ, (યોગેશ્વરીય સોસાયટી, બહો સમાજ, ચીખ, કળીર, મહાઇ, સવાતન કિન્દુ, અને સુસંધમાન બધા આબ્યા ધર્મ સંપ્રદાયના એક જુદી બધા સમ કુખીઓ ભેગા થયા. ભારતમાતાને બને તો પૃથ્વીના આસુરી જલેના પાંજરાથી કેમ બચાવી શકાય એની વિચારણામાં પ્રેમપૂર્વક પાંચ દિવસ અને પાંચ રાત્રિઓ ગળી. છતરેથી સર રાખાકૃષ્ણન આબ્યા, પૂર્વ મધી ક્ષિત્તિઓન સેન અને દેવેન્દ્રનાથ આબ્યા, પશ્ચિ મર્માથી પ્રે. કાતર અને યતિ હેમચંદ્ર આબ્યા, હાંસુભાઈ મીનાચંદ્ર અને કુંદનમલ કિરોડીયા આબ્યા મુંબઈ નંદરેથી મીત્ર કનેપાયાલ યુનિટી અને મી. કાન્તિલાલ ઇશ્વર, પંજાબથી મી. શ્યામભાઈ, રાજસ્થાનથી રાજકુમારિ રાને આબ્યા.

સાથ, ચક્રારથામજિ, ભગતો સેવકો, યુધ્ધુઓ અને શક્તિઓનો મેળો કરાયો. ધર્મીઓ પિસાથી, વિદ્વાનોએ છંદિયો, કાર્યકર્તાઓએ અનુભવથી અને સમીતાચાર્યોએ બળનોથી રામરાજ્ય રચાવવાની પ્રાર્થનાઓ કરી.

મીમુત હતું દેસાઈ જેવા ક્ષમાકારીએ મંદખેનો મુંદર કરવાને બતાવી આબ્યા. ખનિવર્ધક મંત્રાવળા, રાજનાથ કરનારા, છમીઓ અને સીનેમાવાળા, વણ પ્રવચનકારો અને પત્રકારો બધા વર્તમાન સ્થિતિથી અજાણ રહ્યા હતા એ બધા ભારત માતાની સેવા જર્ષે આબ્યા.

વડા પ્રધાન સાહેબ અને ગવર્નર, પ્રધાનો અને અમલકારો બધાએ શુભેચ્છાઓ પ્રદર્શીત કરી હતી.

પરિષદે વ્યવહાર કામ શુ ક્યું એમ પ્રજાનું રીકા-કારોએ બંધ ક્યું. સર્વધર્મ વાને સંપ્રદાયના ભક્તોએ એક જાહેરનામું બહાર પાડ્યું. છતાં પરિષદ એ કાંઈ બિલ કે કારણનું નથી કે જેણે આટલા હળવર વાર કાપ કે આટલા ટન માસ તૈયાર થયોના દિસાજ આવે.

પ્રચાર કામ આટલી બધી પ્રજા રીતે, રત્નાકરની સાનિખ્યમાં, શુદ્ધ અતઃકરણ પૂર્વક થયું. હળવે પ્રેરકામાંથી કેટલાયે હમોને એણે કંઈક ને કંઈક અસર કરી હતી. શુભ નિશાથી કરાયેલું કાંઈ પણ કામ નિષ્ફળ તો નહોતું નથી. અગરો વિશ્વાસ છે કે

સંપૂર્ણ સ્વભાવ, સ્વતંત્ર સહકાર અને માર્ગદર્શના પવિત્ર વાતાવરણમાં મળેલી સર્વ ધર્મ પરિપક્વ બહુ સારી રીતે રજૂ થયેલ છે. ‘કર્મ’ને વાણિજ્યરસ્તે માર્ગદર્શન દર્શાવેલું છે.”

નાથદાર વડા પ્રધાને નિંદુલ્ય સહકારજી બાપુજી કરતા હતા અને હજારોની પુરોષા સંતિથી મળવું કરતાં કરતાં ત્યારે અને ધીમેથી પુછ્યું કે “આવો મેરો માતાવન” તમે કેવી રીતે એકત્ર કરી ચકાયા, અમરા બોધાભ્યાં તો આ સોઠ આવતાં નથી.” મે કહ્યું કે નાચવાનું કામ છે એટલે આભ્યાં.

દાકતર મિત્રોને.....

બુદ્ધા જ આમાં કે ને વ્યક્તિજાત વ્યક્તમને, પરમક્રમા યાને ઈશ્વર અથવા તો નિર્ગતને એળખવા માટે દોરે છે, તેમાં કમયોગ ન માત્ર ઉત્તમ, સહી સમાપ્ત અને અકળી તેમજ વર્તમાન પરિસ્થિતિને અને જનમુક્તિને અનુકૂળ એક માર્ગ છે. કે માટે કુ કે નિઃસ્વાર્થ સેવા પ્રદર્શન અનેક સાધનામાં દાકતરી સેવા યાને સંતોષોને શક્તિ આપવા માટેની સેવાથી અદીવાલી બીજા કોઈ ન સેવા નથી.

એ તે વ્યક્તિ, એજામાં એજી આખ્યાતિક શ્રમિકા—બૌદ્ધિક પરમશક્તિ સાથે તેમજ એજામાં એજી મહત્વાકાંક્ષાને મૂળે કરીને દાકતરી સેવા દારા મહાન સિદ્ધિ મેળવી શકે છે. તેમાં સાધના અર્જન બહુ જ મહત્વ ધરાવેલું છે.

એનેક દર્દીઓના ગર્હાપર, ખીતામાં શીકણે આપેલી આવા અનિત્યમ્ અસુખમ્ લોકમ્ દાકતરોએ બાંધવી નોંધએ. એક જીવ જન્મે છે, બીજો અદસ્ત વાય છે; અને જીવન અને મૃત્યુનો એક હજી સુધી અણપ્રિયો ન રહેો છે. એક નિરીપ બાળક ચોક્કસ રીતે વ્યથા કુખ સહન કરે છે; જેનું કારણ મનજને દેરી નામે છે, ત્યારે દાકતર તો એ કુખને હાથડ—આથડ નૂ વે છે, કે જેનું કારણ અને અસરનું માપ ધીરે ધીરે પોતાની મેળે જ રજૂ થાય છે. પુરુષ કે બીમાં સહમુલના, સત્તાના અને રતેહના પવને નહીં કરીને કુખોની અસર ઉપગમવર્તા પાપેને તેના દરેક આધારમાંથી દૂર કરવા દાકતર જ મહાન શક્તિશાળી છે.

કુખ વિષય છે અને તેથી જ તદુરસ્ત હૃદય પણ વિષયનું ઘોડું નોંધએ. નિઃસ્વાર્થ સેવાનો પ્રેમજી ન્યાય, મત, રંજ, રાષ્ટ્રીયતા અને જાતીય અનિષ્ટને જમીન-

“સાહેબ! આજ સુધી કે મુખર્ષીની પ્રજાને કેવળ પ્રતિક જીવન આજીવી માનતો હતો. આજ મારાં પાણ ઉપદી અર્થાં છે. એને પણ હૃદય છે. આ વાત જાહેર કરજો.” એમણે કહ્યું.

એને આ સેવા દારા વડાપ્રધાન સાહેબની આવા મુખર્ષી કું જલેરે કરે છે કે મુખર્ષીની પ્રજાને હૃદય છે. અને મુખર્ષીને કે હિન્દે પોતાનો આત્મા મુખર્ષી નથી.

* “સધા રમ ઉપદરી, તેને આવરી હો, આવરી.”

સગ સતત હો જમ

દો. હરિપ્રસાદ દેસાઈ.

* કવિ ન્હાનાથા.

દેસત કરી. પ્રેમ એજી ઈશ્વર છે અને માનવતાના પ્રેમમાં જ અમર આત્માનો અખંડ આનંદ નિવાસ કરે છે પ્રજાનાં દરેક બાળકો અસરકારક રિવસના આત્મિક પ્રકારે અથવા બૌદ્ધિક ઉપાનાં કિરણોથી આતમજાલે થા તો નારાજીય ભાવે રક્ષાયેલાં છે.

ખરેખર રોગ મુક્ત થવા માટે પ્રથુ પ્રાર્થનાના સાતત્યની જ જરૂર છે. દાકતર પ્રાર્થના કરે છે: દર્દી સારા થઈ જાય. દર્દી પોતાની કૃતગ્રાતાથી દાકતર માટે પ્રાર્થના કરે છે. દર્દીઓની મીઠવજત કરતાં, હવા આપતાં કે તેના જન્મો પોતાં દરેક પ્રિકટીસ કરવા દાકતરોએ વારંવાર પ્રથુનું નામ સેવાની રેવ પામવી નોંધએ. આથી અમરકારોએ અસર થશે, એ માને રક્ષવી નાખશે, કુખને એજાકું કરી નાખશે અને તે ઉપરાંત હૃદયમાં એ ઉપગોષ્ઠમ આખ્યાતિક બીજ વાવશે. આથી દર્દી શરીર અને આત્માથી તદુરસ્ત બનીને હવાખાતામાંથી વિદાય થશે. મંદવાય ચાલશે અથો છે અને એક એવો રસ્તો મેળો છે કે જે રસ્તે કામ જરીને તે સંસાર અને કુખના સમુદ્રને કામને માટે પાર કરશે. જેનું કુખ અને ખરેખર આર્થિવાદ થયે બન્યું છે; કારણકે કુખવિ આનંદમાંથી તે માણસને આમાની સાધનાના આનંદ તરફ પુન નિહાળતો કરે છે. હવાખાતું એમતી વખતે દર્દી, પોતાનું શરીર સાથું ક્યું છે માટે જ નહીં પરંતુ અકમાનંદ માટેની એળા આપવા માટે, દૈવિ નાખનો એળા—કે જે મહાન શક્તિ અને ખારે માસ ચાલે તેવો આનંદ આપતી એળા—આપવા માટે દાકતરને મન્યસા આપશે.

દરેક દાકતરો કર્મ મોજના સાચા આશ્ચર્યને મળે ઉતારે, નિઃસ્વાર્થ સમજાણ અને દ્રવિત હૃદયે માનવતાનું રક્ષણ કરે અને પોતાની પવિત્રતા મારફતે પ્રમુલના યાનને સંપાદન કરે.

સ્વામી શિવાનંદ

(૪૫૭૪૪૪૪)

પુરુષાર્થ કે પ્રારબ્ધ ?

એઓ વાતવાતમાં નશીબને દોષ દઈ જીવનમાં રડયા જ કરે છે તેમને
ડૉ. હરિપ્રસાદ નીચેના લેખમાં પુરુષાર્થનો મહિમા સમજાવે છે.

કેટલાક વિચારકો હજી માને છે કે પ્રતિકાસના
કે મહાન બનાવો માત્ર નશીબ કે કિસ્મતને
આધીન છે. એઓ કહે છે કે હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય
મળ્યું તે માત્ર ગાંધીજી ને મુઘલમાં બેરીસ્ટરો કરવા
રજા ત્યારે બોળ બેરીસ્ટરોની માફક ફાવ્યા હોત ને
દક્ષિણ આફ્રિકા ના ગયા હોત તો એમની સત્યાગ્રહની
શોધ ઘાત નહિ અને હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય મળત નહીં.
એક ઇસમ માત્ર બેરીસ્ટરીમાં મુબત્તમાં ના ફાવ્યો એ
બ્રહ્મમાતમાંથી હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ્ય મળ્યું, એનો
જડખાલો જવાબ "ચાન્સ" એટલે કિસ્મતવાદીઓને
પુરુષાર્થવાદીઓ, નીચે મુજબ આપે એ પુરુષાર્થવાદીઓનું
નવું નામ છે *Anti chance* એન્ટીચાન્સવાદ.

મહાત્મા જેવા હજારો હિન્દીઓ એમના પહેલાં
અને પછી બ્રાહ્મીકા ગયા હતા. ત્યાંના કળા ગોરાના
બેઠાવાથી કેટલું આત્મમોરવ હજીયુ ન હતું. કારણ
કે એ ગયા આકાર, નિંદા, બધા અને મૈયુન ને આધિન
પણ જીવનથી સતેષ પામનારા હતા.

એક મહત્ત્વાશ્રય આત્મમોરવ જનનાથી ધરા
ધારણથી ધરાયું, કારણ કે એમણે જીવ્ય જીવનનો
અવાજ વાંચનથી અને મનનથી જાગ્યો હતો. દર રહેલી
મનુષ્યમિત્ર પણ બ્રાહ્મીકાના ગોરા સત્તાથીથી અપમાન

કરી રહ્યા છે એમ એમના સરકારી હાથને લાગ્યું અને
ત્યાંના સ્વદેશ મુખ્ય બને બનિતી ને એ જાણત કરી શક્યા.

ત્યાં અહિંસક સત્યાગ્રહ એમણે વળી સુધી ચલાવ્યો,
જેસો સેવી, હિંદુસ્તાનને પણ એ માનવજન સાથે જાણત
કરી અને આખરે એ ગીરમીડીયા પદ્ધતિ નાજુક કરાવી
અને સમાન હાથ મેળવ્યા, એજ આત્મજીને લાગે
પોતે સ્વદેશ પધાર્યો. અહીંની મોટી મુશ્કામી પ્રત્યે આપ્ત
ભારતવર્ષનું એમણે ખ્યાન ખેંચી, પ્રસન્ન અહિંસન
જગ્યાનું અને એજ સત્ય બને અહિં સાને માટે અગ્રેજ
જેવી શક્તિશાળી પ્રગતે હિન્દ છોડી જવા ફરજ પાડી.

આરંભો ગયો પુરુષાર્થ મંદામાજીએ કર્યો છે. પ્રત્યક્ષ
જેવા છતાં હજી કેટલું વિગાનનો જડવાદી કે આપણા
દેશનો કિસ્મતવાદી એમ કહેવાની હિંમત ધરે કે આ
મુખ્ય પુરુષાર્થથી નહીં પણ નશીબથી બન્યું છે
તો બોમ એના.

કિસ્મત પર કાબ મૂકીને બેથી રહેનાર કે "મકર,
કુંભ ને મીન, મેષ" ક્યાં કરનાર નિર્ભજ બને નકામા
છે, એમનાથી પોતાનો કે દેશનો કેશો મલીવાર થઈ
શક્યાનો નથી. પુરુષાર્થ જ ખરો છે અને આપણા
પરાક્રમી પૂર્વજોએ કેવા કેવા પુરુષાર્થ કરીને આપણા
જીવોવનને આબ્યાત્મિક અને ભૌતિક શ્રેષ્ઠતાઓ અપાવી
હતી, તે આપણે કમે કમે જોઈશું.

—ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશો

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-પૂજા નહીં તો પૂજની પાંખો ને બને તે
આપને જ મોકલી આપશો. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત બનશે; કેમકે સમિતિ પાસે
ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સપ્લુ પ્રેમ અને ઘડાપૂરક મોકલશો તો નાની સહાય પણ મહાન બનશે.

— સારામાહા પ્રસન્ન સમિતિને જ્વર માફ કરશે. —

મંત્રી. હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સારંગપુર-અમલતાની વાડી, અમદાવાદ

મહારાણી દ્રૌપદી

આપણા પુરાણ ગ્રંથ મહાભારતમાં આલેખાયેલું એક પ્રેરણાદાયી અને જ્વલંત સ્ત્રીત્વ

દ્રૌપદી એ મહાભારતનાં પાત્રોમાંનું એક જ્વલંત સ્ત્રી પાત્ર છે, જ્યાં તે મહાભારત-માનાં બધાં જ પાત્રોમાં કંઈક ને કંઈક વીશિષ્ટતા છે જ, પરંતુ એ સમસ્ત પાત્રોમાં દ્રૌપદીનું પાત્રલેખન કંઈ નવી જ પ્રેરણા આપે છે. એક નારી રત્ન તરીકે, માતા તરીકે, પતિ તરિકે અને જગદંબતત્વ તરિકે એ આશી, ભારતવર્ષમાં અમર છે અને જમરૂં રહેવાની છે.

પ્રસ્તુત લેખમાં એમના જીવનના ચોડાક પ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે જે ખૂબ પ્રેરણાદાયી છે. મહાભારતના યુદ્ધનું મંડાણ થયું ક્યાંથી ? કયા પ્રસંગ ઉપરથી એ જ્વરાદ ઔક્ષાદિષ્ટીનો મહાપરાગ ઢાયો ? મહાભારતકાર કહે છે કે માત્ર સ્ત્રીત્વના અપમાનથી જ કૌરવ દળનો સંહાર થયો, દ્રૌપદીના વસાહરણનો પ્રસંગ ન બન્યો હોત તો એ સૌમ્યા કદી પણ મહાભારતના મંડાણ થવા જ ન દેત.

શાસ્ત્ર લાલસા, કુટુંબકલેશ અને કૌરવનાં પાપી માનસથીય વધારે તો સતી દ્રૌપદીનું અપમાન કારણભૂત બનેલ છે.

ધર્મશાળા, યુગીને હાથે જીમરમાં સર્વસ્વ હારી બેઠા અને ત્યારે કુર્યોધન અને કર્ણના પ્રોત્સાહનથી છેવટે દ્રૌપદીને દાવમાં મૂકી દાવ પર દાવ રમાતા ગયા અને ધર્મશાળ દ્રૌપદીને પણ હારી બેઠા.

સભામાં હાહાકાર મચી ગયો. કૌરવોને માનદનો અનુભવ થયો. આને આર્ષદંષ્ટાએ મહાભારતનાં મંડાણ ભેઈ રચા દેતા.

કુર્યોધને દુરત હતો આગાં કરી કે,

“ભા, અને દ્રૌપદીને ગદી પકડી લાવ ! હવે તે અમારી દસી બે.”

દ્રૌપદી રત્નવસ્ત્રા હતી આ વાત સાંભળીને તેના હૃદયમાં જખરો આપાત લાગ્યા. ફક્ત તેને રાજ સભામાં ન લાવી શક્યો એટલે કુ-રાસન બેટાભાઈની આગ્રા બેળવીને તેને પસંદી લાવવા ગયો. દ્રૌપદી નારીને અધારી પાસ ગયેલ હતી, કુટ કુ રાસન તેને ત્યાંથી, અવશ્ય રત્નભયી પવિત્ર થયેલા લાગેને એમને રાજ સભામાં લઈ આવ્યો. અત્યંત કષ્ટ સ્વરથી તે વિલાપ કરી રહી હતી.

કર્ણે “અનેક પતિએની પતિ” વગેરે મ્હેણાં રાખ્યાં મારીને તેને અપમાનિત કરી. અને પાંડવો નીચાં માથાં રાખીને બેસી જ રહ્યા. ધન્યમત્સરે જેવા, દ્રૌપદીના મત્સના પ્રકાર કે પિંકાર એમને કાને પકાયાં જ નહીં.

અતે સમાજનો સમ્મલ તેણે ફરિયાદ કરી.

“ધર્મશાળ પોતે પહેલાં હાલો, પોતાની જાતને દાવમાં મૂકીને કે મને ! પહેલાં પોતાની જાતને દાવપર હારી જતા પછી મને દાવ પર મૂકવાનો તેમને શો અધિકાર હશે ?”

આ સાંભળી ભીખ, દ્રૌણ, કુપત્વાર્જ વગેરે વૃદ્ધજનોએ માથાં નીચે ઢાળી રીધા. કુર્યોધન અપમાન કરી બેસી એ બીઠથી ઠાઈ ઠાઈ અભિપ્રાય ન આપી શક્યા.

“કુ-રાસન ! તું ભેદ રચા છે તિનાં વચ્ચે બીતારી બે ! અને નાગી કરીને ગદીમાં બેસાડી લો.”

આમ કહીને કુર્યોધને પોતાની જાંઘ ઉઘાડી કરીને જમ્મા જતાવી. કર્ણે સ્વયંવર સમયે થયેલા તેના અપમાનને વાદ કરીને વ્યંજ સાથે કુર્યોધનના કહેવાનું સમર્થન કર્યું. કુ રાસને સાધીતો છેડો પકડી લીધો.

હવે શું થાય ! દ્રૌપદી સાવ નિરાધાર હતી. જેણે એવી જ નિરાધારીતાથી મારે બાળુ નજર નાખી મધાનાં મસ્તક નીચે ઝુક્યાં હતાં. કર્ણે કુ-રાસનને પ્રોત્સાહન આપી રહ્યો હતો. પોતાના હાથથી એ મસ્તક વચ્ચે રોકવાનો પ્રવાસ બંધ કરી દઈ હજાર હાથીઓના મજબૂતો કુ-રાસન ન્યાં વચ્ચે એવે ત્યાં અજગળા હાથ શું કરી શકવાના હતા ? અતે

તેણે તેના બાંધ કરી દીધાં અને બન્ને હાથ બાંધા
કરીને છેલ્લે પ્રાણેના કરી

“હે કૃષ્ણ! હે દારિદ્ર્ય! કોરવોના સમુદયમાં
અમારી ધાન આને ફળી રહી છે, રક્ષા કરે, રક્ષા
કરો!”

તેને શરીરનું જાન નરજી, દીનમંથુનો વસ્ત્રવતાર
બર્ષ ચૂક્યો હતો. દુઃશાસન પરસેવે રેનજેન બર્ષ ગયો
હતો. રંગેરંગી વખોનો કમ ખઠ્ઠાએ જતો હતો. એ
દસ હાથની સાદીનો છેડો ક્યાં જણાવો નહોતો.
વિદુરે આંધ કૃતરાષ્ટ્રને કહ્યું:

“અકારાજી! આ સરમજનના દસ બાંધ કરાવો.
તમારા ફળની ધાન આને તમારી સમક્ષ લેવાઈ રહી
છે, ને વધારે વખત આ કંઈ ચાલતો રહ્યો તો થી કૃષ્ણના
સુદર્શનને આવતાં વાર નહીં લાગે.”

કૃતરાષ્ટ્રે અકારાજી ગયા અને કૌપરીને પાસે બોલાવી
તેની કૃપા માગી અને છતાંયે રાજ્ય તથા ધન
પણ આપ્યું.

પણ એ અધમનનો પ્રત્યાધાત તે પાસે વનવાસમાં
ભાગે શ્રીકૃષ્ણ પાંચવેને મળવા બાળ્યા ભારે, કૌપરીએ
હાથ નોંધીને કહ્યું

“મધુસૂદન! આપ સદીક્ષ્તાં છો, આપ વિષ્ણુ છો,
આપ જ યજ્ઞ પ્રણેતા છો. મહર્ષિઓના હૃદયમાં આપનો
જ વાસ છે. આપ જ મત્સ્ય, જ્યન તથા જ્યનના
કર્મોના અધિપતા છો.” બોધતાં બોધતાં તેમની આંખોમાં
આંસુ આવી ગયાં. આજ કંઈ તેમણે કહ્યું

“હું મહાપરાક્રમી પાંડવોની પત્નિ, કૃષ્ણાબની
બહેન અને આપની સખી છું. જરી સમાધા કોરવો
મારા કેટ બેચીને મને ધસડી ગયા. હું એક વખત
અને રત્નસ્વણા હતી અને નમ કરવાના પ્રયત્નો
કરવામાં બાળ્યા છતાં આ જીમ અને અર્જુન મારી
રક્ષા ન જ કરી શક્યા અને એ પિતાય દુઃશાસન
આને પણ છવીતે છે.”

બેસતાં બેસતાં કૌપરી ઢેઘાદાર રહી રહી હતી.

“તમે મારા સગથી છો, હું અભિયો ભવજ
યેવેલી ભોતવમો બી છું. તમારા પર મારો પ્રવિજ
અનુરાગ છે, તમારા પર મારો અધિકાર છે અને
રક્ષા કરવામાં તમે સમર્થ છો. તમારા છતાં મારી
આ દશા?”

અકારાજીએ કહ્યું:

“કૃષ્ણાણી! તમે તેના પર દોષાન્વિત થયાં છો
તેનું જ્યન નષ્ટ થયું જ સમજો. એમની બીઓ પણ
એક દિવસ તમારી માથે જ રહશે અને એમનાં બાંધ-
એને મુકતાનો વખત પણ નહિ મળે. શ્રીમા જ
દિવસોમાં અર્જુનનાં બાણોથી એ કૃંચાંધ વિષાધ જશે
અને તેમના શરીરની કૃતરાં ઉભાણી થશે. હું પ્રતિજ્ઞા
કરીને કહું છું કે તમે સામાયી મનીને રહેશો. મહા
બાકાત કાંઈ જાન, સમુદય મુકાઈ જાય, કે હિમખળના
ચૂરા થઈ જાય, પણ મારી આ વાત અસ્તવ્ય કદી
નહીં નીવડે.”

કૌપરીએ અર્જુન તરફ જોયું. તેણે પોતાના મિત્રની
આ વાતનું સમર્થન કયું અને થી કૃષ્ણ મુશ્કેલ તથા
અભિમન્યુને લઈને દારકાં ગયા.

પાંચવેના વનવાસની અવધિ પૂર્ણ થઈ ગઈ, વિરાટ
નગરમાં તેમના પ્રજાના રાજ્યોએ એકત્ર થવા લાગ્યા
આ બાળ્ય કૃષ્ણેધનને કષ્ટીક્રિતઓ તથા વિદુર વગેરે
વક્ત્ર અને સમજી પુરોહિતો સમગ્રવવામાં કંઈ નાકર
ન રાખી, પરંતુ તે એકનો ને ન જ થયો; કદાચ કે
કોરવ ફળ પર કળચક્ર બંધી જ રહ્યું હતું. તેને
તે પાંચ ગાય પણ પાંચવેને આપવા નહોતાં

કૌપરીની સ્થાપના અને ૧૯૧૦

જેતી માર

કૃપા તથા નદીમાંથી અને વેદથી બિડાઈથી શ્રીમા

જેરે પણ પાણી એમનાર

નોશિયા રેડ અને ધંપ

બીડી અને સારી એક કરનાર

શ્રીમાની કળ

કેરીમાંથી રસ કમલાના

કોણુ યીચિલા

હીં લોકલવાના સુદર અને મળ્યા

શ્રીમાની સ્વેષ

તેમજ

દેવે પ્રકાશની મશીનરી અને જેતીવાડીનાં

હાથીઆથી

તથા

બોર્ડિંગના કામદાર મારે પૂજા થા મથા-

અબાલાસ એમ. પટેલની કૌપરી

માલિક : કૃષ્ણરામ એન્ડ કું.

(૧૫)

બીઆપુર, પટેલ પેળ, અમદાવાદ.

અને શ્રીકૃષ્ણ સાંતિદાત તરીકે હસ્તિનાપુર જવા તૈયાર થયા. બારણે નીકળતાં જ ક્રોધદીએ તેમને જણાવ્યું.

“ભાઈને! અરબ્ધને વધ કરવામાં જે પાપ લાગે છે તેવું જ પાપ વખતે વધ ન કરવામાં લાગે છે. હું મારા અપમાનને ભૂલી શકું નથી. સાંતિથી અને કુશીલને આપેલી શીક્ષાથી મારી અંતર્જવાલા રહેજ પછી સાંત થવાની નથી. માલો, પાંડવો અને પચાસના ધરાઓ હોવા છતાં પણ મારી આ દશા! ને મારા પર આપનો રહેજ પછી શેઠ હોય તો દોરવેને વધારે તક ન આપે.”

પોતાની ડેરાવશીને આગળ ધરીને જતાવતા તેમણે કહ્યું:

“કેવલ! આને બાર બાર વખોનાં બહાણાં વાલા. આ ડેરા બંધાયા નથી, હોળાયા નથી. જરી સખામાં જેણે તેને એઆ છે એ કુશ કુશાસનના એજ હાથના રક્તથી ઘોડાય નહીં ત્યાં સુધી એ વણ માથા જ રહેશે. આ મારી પ્રતિજ્ઞા છે મહુસુદન! શું એ આજીવન છુદા જ રહેશે! ને પાંડવો કાપર ચર્ષ અથા કરે, તેઓ મુક કરવામાં આનાકાનો કરશે તો હું મારા પાંચે પુત્રોને તૈયાર કરીશ. મારો દ્વિજો અભિ-મન્યુ તેમની સરદારી લેશે. મારા પિતા અને ભાઇ પણ ને મારી કીધેલા કરશે તો હું તમારા ચરણો પકડી લઈશ. શું મારી પ્રાર્થનાથી પછી તમે દ્રવીત નહીં બનો! શું તમારું ચક્ર સાંત જ રહેશે! હું દોરવેની લાશોને ધૂળમાં રેળાતી નેવા માણ છું. એ સિવાય કંઈ સાધાજી મને સુખી કરી શકશે નહીં.”

શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું

“કૃષ્ણ! અમુઓને રોકો. આ તાલકને પતી જવાયો. જે પ્રતિજ્ઞા કરી છે, પ્રતિજ્ઞા જધા જ નિષ્કરો ને પશ્ચાદ જાય તો પણ એ પ્રતિજ્ઞા કરી મિથ્યા ન થાય. જેના પર તમારો કોષ છે, તેમની વિધવા પત્નિઓને તમે હાહાકાર કરતી અને રાલી નેશો! આ ધર્મરાજ જ સુહનો આરેય આપશે અને તમારા યત્નઓ સહ શુભિર્મા માથે જશે.

+ + +
અતે જે ક્વાનું હતું તેજ ચણું શ્રીકૃષ્ણ તો જે દિવસે વસ્ત્ર ખેચારાં તે જ દિવસે “મહાભારત યુદ્ધ” ના મંડાણુ નોઈ રચા હતા.

અને પાંચાલીએ કુશાસનના એ જ હાથના લોહીયા પોતાની ડેરાવશીને રંગી એ તો મહાભારત કહે છે.

રાજકંઠા જેવી શુભતા.

આર્ચોદય

જીર્ણોગ

દર્શિ રુવાળ

વાધરો.

ધા

આર્ચોદય જીર્ણોગ મીલ્સ

અમદાવાદ

સૂફી ધર્મશ્રદ્ધામાં જેમનું સ્થાન સર્વોચ્ચ છે તેવા 'શુદ્ધાને રાઝ'ના કર્તા સૂફી કવિ

શબ્દસતરી

દેખક
શ્રી. જમિયત પંદમા

જળીં તા ઇસ્મો ઝોહદો કિશોં પિન્દારત.
તુશ કી ના રસીકા અજ કે વાદાસ્ત.
નઝર કહૈમ બરૂમ નીમ સામત,
હમીં અરજદ હઝારીં સાલ તામત.
અલલ લુમ્લા રૂખે ઝાં વ્વાલમ અશલો,
મરા મામન નમૂદ અન્દર સરા પાલો.

મૂર્ખ! ખ્યાનથી જો, કે તારી આ નિશા, ધર્મ'ંડ
અને કમ'ંકડે તને તારા આદર્શ સુધી પહોંચતાં-તારા
પારેલા સ્થાને પહોંચતાં રોમી લીધો છે. એક વ્યક્તિ
ધરી માટે પણ તું મારા મોઢા સાથે નોંધ લે, એ
તબ્સીર વર્ષની પૂજા અને બજન સમાન છે.

સારાંક કે, પરસોઠ (કે તેની આઠામાજ બાપલે
આપણાં કિયાકાં કરીએ છીએ.)ના સાચવનવારા મારા
મિત્રે જ મને જાણી દીધું કે, "કું હાં હુ!"
(કું કાંઈ જ નથી. અત્યાર સુધી જે કાંઈ કરવો
હતો તે મિથ્યા જ હતું.)

આજળાં હશે છે કે એ મિત્રે, એમ સમજીને કે
કું તેના ઠોડી ઠોડી સૂરં સમાન મુજરનિંદને અપ્રાપ્ત
સમજીને નિરાશ થઈ ગયો છું - એક ખાલો બરીને
મને આપ્યો-જે પોતી જ શરીરમાં બલે વીજળીની
મતી આવી ગઈ એણે કહ્યું કે, આ મદિયાળી-બજનથી
જેમાં ન રૂપ છે ન રંગ છે-તું તારા અસ્તિત્વના
અસ્તિત્વને ઘેર નાખ. મતવાલો બનીને તારા અસ્તિત્વને
શુદ્ધી બ.

મેં એ વ્યક્તિ ગદગદાવી લીધો અને મદિયાળો
એવો રંગ જતાવ્યો કે મસ્ત થઈને કું પૃથ્વી પર
લેડી ગયો.

ઠનું ન નેસ્તમ ફર શુદ્ધ ન હસ્તમ,
ન હુશયારમ ન મખમૂરમ ન મસ્તમ,

હવે કું જોઈ છું કે પહેલાંના કું નથી. ન તો મારામાં
જીવન છે, ન તો વિનાશ છે, ન શુદ્ધિવાન છું કે ન તો
મદિયાળા મદમાં મતવાલો છું.

* * *

આ મહાકવિનો જન્મ ઈ. સ. ૧૨૫૦ માં
શબ્દસતરીમાં થયેલો. આ શબ્દસતરી તબ્સીરની પાસે

આવેલું એક ગામ છે. જગત આવી જ તેમને
શબ્દસતરીના તબ્સીર-ઉપનામથી ઓળખે છે.

એમનું નામ સુષુદ્ધીન મહમૂદ હતું.
એક ઉચ્ચ દરજ્જાના સૂફીકવિ તરીકે જાણે પણ
તેઓ પ્રખ્યાત છે. અને સુફિયાદીઓમાં સમ્માનિત છે.
નિઃકપટ, નિર્વેર, મર્વનગરના, માનના અભિમાનથી
અલિપ્ત, સાંસારિક દ્રોષો તદ્દન નિરાળા એવા શબ્દ-
સતરી એક ઉચ્ચ દરજ્જાના સૂફી હતા. એમ કહેતા પ્રે.
બાઈન તેમના 'શુદ્ધાને રાઝ' પુસ્તક માટે લખે છે કે.

"સૂફી ધર્મશ્રદ્ધામાં તેનું સ્થાન બધાથી ઉચ્ચ છે."
એમણે પણ એવું લખ્યું છે પરંતુ જે કાંઈ લખ્યું
છે તે ઉપરોક્ત છે. આ પુસ્તક પુરાણના અગ્રીર
ફોનીના પદ્મ પ્રમોના જવાન રૂપે છે. પ્રે. લેરી
કહે છે કે.

"પ્રમોના ઉપર જોકે નાનાં નાનાં ઉપદેશોના
તેમણે વ્યાખ્યા છે પરંતુ ગૂઢ વાતોમાં વ્યાખ્યા છે.
આ પ્રકારના રહસ્યવાદને તે ખૂબ જ ઉપમ બનાવીને છે
મુદરબાવેને તે નવીન બ્યોર્ન પ્રદાન કરે છે."

કોમરૂપીસમી સરીના પ્રારંભમાં આ પુસ્તકનો
અનુવાદ જર્મની તેમજ અંગ્રેજી ભાષામાં થઈ ગયો
હતો, અને ત્યાં તેની પ્રેમસા પણ પુષ્કળ થઈ હતી,
એની સહાયતાથી મળી ગ્રંથવલો સુરપટ જતી બન્યો
છે સૂફી કવિ જમી સાહેબે આ પુસ્તકની મળી પ્રેમસા
કરી છે અને તેના ગુણો માટે મળીવાર પોતાના પુસ્તકોમાં
હસેમ પણ રૂપે છે. 'ધવાલક' નામક પુસ્તકમાં તે
મારેમાર પ્રેમસા કરી છે.

તેમના જીવનમાં કાષ્ટ ખાસ થતાઓ જતી નથી.
તેઓ ખૂબ શાંતિપૂર્વક જીવ્યા છે અને ઈ. સ. ૧૩૨૦
માં જગતનશીન થયા છે.

તેમની ખાસ રચનાઓમાં "શુદ્ધાને રાઝ, હકકુશ
યજીન અને રિસાલા સલીહ" સુખ્ય છે.

*

"કું શુ હુ" એના પ્રમોદર પત્નિ પછી જે
જ્ઞાતિ-તપસીય-વ્યાપે છે તે ખૂબ જ નજીવ
જેની કોઈ બાંધી ઉતાડું છું. તેઓ કહે છે કે.

એનેક વ્યાધન એ અન્દર બરાબર,
દરો એ નિગર એ ઊંઘી આ શખ્સે કીગર,
થકે રહ બાઝ ઊંઘી તા ચીસ્ત આ અકસ,
ન ઇનસ્તો ન આ પસ કીસ્ત આ અકસ.
ઓ મન હસ્તમ બજાતે શુદ્ધ તાબ્સુન,
નમી દાનમ એ બાશદ સાથલે મન.

અદમ બા હસ્તી આખીર સું શવદ બમ,
ન બાશક નૂરો સુદમત હરદો બાહમ.
બો માઝી નેસ્ત સુસ્તકબિલ મહો સાલ,
એ બાશક ગેર અઝીં યક ગુલતમે હાલ.

તું તારી સામે આવ્યો રાખીને તારા મોઢાને જો.
તો એક ખીજો જ મનુખ કેખાઈ. ફરી એકવાર બા
નથી જો, અને વિચાર કે આ પ્રતિનિધિ શું છે ?
એ ન જા છે ન તે છે ત્યારે આ પ્રતિનિધિ આખર
છે શું ? અધરે કું મારા પેતાનામાં મળ્યો છું ત્યારે
મને અમર નથી કે મારી છાયા કેવી હશે ? મૃત્યુ
જીવન સાથે મળીને એક શી રીતે વર્ષ જીવન પ્રકાશ
અને અંધકાર કદી સાથે સાથે નથી રહી શકતાં. આ
જીવનજીવ જ નથી ત્યારે બરિખના મહિના અને વર્ષો
આંધળી હોવા ને કાંઈ છે તે આજ વર્તમાન છે.

જીવન અંત હક નેસ્ત હીગર હસ્તી અલહકક,
હુવલ હક એયોં ગર ખાહી અનલહકક

આરે તું એ રહસ્યને સમજી ગયો તો જસ પછી
તેના પર જ અમદા કર. પછી તું પોતાને પરમેશ્વર
કહે, થાકે પરમેશ્વરને ઈશ્વર, પરંતુ વસ્તુતઃ વાત
એવી છે કે આ સંસારમાં ઈશ્વર સિવાય બીજી કોઈ
વસ્તુ આસ્પરિતત્ત્વ જ નથી.

તેમના આ મુશ્કેલ રાજ પુસ્તકમાં હોય એક
મુશ્કેલ ઉદાહરણ આપ્યું છે અને એ ઉદાહરણ હારા
પછી બીજું તત્ત્વજ્ઞાન તેમજ સમજાવ્યું છે. સમજનારાઓ
આ ઉદાહરણથી પછી પછી સમજી જશે.

તેઓ કહે છે કે —

મુનીદમ મન કિ અન્દર માહે નેસ્તા,
સહર બાલા રવહ અઝ બહરે અન્મી.
એ રીતે કાર બહુ આયદ બરફરાજ,
બરનએ બહુ બનરીનક કહન બાજ.

મે સાંભળ્યું છે કે ત્યાંની નક્ષત્રમાં હોપોલીઓ
પાણીની અંદરના મનીર ઉદાહરણથી નિહાળીને તેની
સપારી પર આવી જાય છે તે પછી મોઢું બોલીને પાણી
ઉપર બેસી જાય છે.

બુખારે મુરવશ ગરકહ એ હરિયા,
ફરો બાશ બા મેહ હક તખાલા.
અકર અન્દર ફહાનશ કનએ અન્ક,
શવદ બસ્તા ફહી છે બસદ બન્ક,
સ્વહ બા કારે હરિયા બાહલે પર,
શવદ ર્યા કનએ બાઈ પકે ફર.

સમુદમાંથી વરાળ ઉપર જાય છે, અને પાણી રૂપે
નીચે પડે છે. ઈશ્વર કૃપાએ હોપોલીના મોઢામાં મોઢાંક
રીપા પડે છે, જસ તે પછી તેનું મોઢું એવી રીતે
જમ થઈ જાય છે કે બહુ તેના મોઢાને સેકેડો તળાં
લાગી ગયા. પ્રસન્નતાથી તે પછી હોપોલી હરિયાના
તળામાં આવી જાય છે અને પેલા જુદા મોલીના રૂપમાં
પરિવર્તન પામે છે.

બકાર અન્દર રવસ ગબાસ હરિયા,
વઝો આરહ બઝે લ લ લહ લાલા.
તને તું આહિલો હસ્તી સુ હરિયાસ્ત,
બુખારશ ફેરો બાઈ હરિયા હસ્માસ્ત.
બરહ ગબાએ છે બહે અલીયસ્ત,
કિ હિરા સહ બવાહિર ફર ગલીયસ્ત.

પાણીમાં ડૂબી મારનાર ડૂબી મારીને અંદર
જાય છે અને ઉત્તરવગ મોલીને મહાર લઈ આવે છે.

તારું શરિર દિનારો છે અને જીવન
હરિયા સમાન છે. એની વરાળ ઇશ્વર છે અને
તેના નામગ્ર જ્ઞાન મેળવવું તે વર્ષા છે. જીવિ
તેમાં કુબકી મારનારી છે. હઝારો મોલી તેની
ઝાળીમાં આવી જાય છે.

હિલ આમદ ઉદમરા માનીન્ક યક બઝે,
સહર બર હરિયા હિલ સોતસ્ત બ હરે.
નક્સ મઝે ર્યા સું બઝે લામા,
રસદ બ્લ હરકહા બરગોરો સામા.

હૃદય જ્ઞાન મારેના એક બળતણ સમાન છે.
રાખ અને અક્ષર એ હૃદયની જ્ઞાનશક્તિની
હોપોલી છે. જાસ એ પ્રકારે આવે છે કે જેમ
અપજા અપજા ગતીએ ચાલતી ન હોય. અને
તેનાથી, વાતો સંમિશ્રિતારાના કાને વાલો પડેલો છે.

સહર બશિકન બઝે કુન ફર શહવાર
બશિકન પોસ્ત મઝે નઝ બરહાર

હુગત બા ઇરિતકાકો ન હુ બા સહ,
હમી ગરહહ હમા પેરા મન હરે.

હોપને તેની નાખ અને તેની અંદરથી સમ્રાટેને
ચોજ મોલી બકાર કાઢી લે. યદ રાખને કે તેના
પાંચી કોઈ લાભ લાવે નથી. માત્ર તેમાંથી મોલી
કાઢીને તેનું બીજું સર્જ લે.

બાપા અને તેના જ્ઞાનને સુષક અને વાહ્ય
વિશ્લેષણની સાથે આ બધી વસ્તુઓ અન્દની આસ-
પાસ અક્ષર ધરાવતી રહે છે.

બંધન-મુક્ત બનો

દેશક :
શ્રી. પ્રમથોગી

બાંધણી પેટલી માથા પર રાખીને ફરતાર !
જરા નીચે ઝૂકીને જતાવો તો ખરા, કે અંદર શું
નસિકુ છે !

અરે રામ ! રામ ! શું ધણું કંઈ અને શું
નીકરું ? આ ગઠિા ગઠિાવાળું દોરકું અને આ
માટીનો ધોડા !

જરાજર ! તમે અભણ જ કના કે તમે એ
બરમ ભણી પેટલામાં શું બાંધીને ફરતા હતા ? બધા
માણસ, તમે જરા પણ જિત્તાસા રાખ્યા વગર
ખાલી જ થયેલી થઈએ અને આ ભાર વધા કર્યો !
ધણાઓ એ રીતે જીવન પણ બરમમાં અને બરમમાં
જ વિતાવે જાય છે અને (નિષ્પયોગી વસ્તુઓમાં
મમતા બાંધીને ઊપયોગી વસ્તુનો ખ્યાલ પણ કરતા
નથી તેમજ તમે કશું નહિં !

અને દોરકું તે જ પણ ગઠિા ગઠિાવાળું, જેમ
જીવનમાં અનેક જાખમો હોય છે તેમસેવા ! આવા
દોરડાને તો ગાંઠાય ન થાય અને ધોડા પણ તેનાથી ન
ફસાય દોરકું ચરમદી ખરડતે ફાંસમાં પણ ન નખાય !
પણી, ઊપર ધોડા આવતા પહેલા જ હથકાઈ બાંધ
બધા માણસ ! આ દોરડાથી તો ફસિા જ
ખરામ ! પણ આ નરા દોરડાને ગઠિા ગણે વાળી !
અને તો ઘણે છે કે એ ગઠિા પાછળ કંઈક
રહસ્ય છે, કંઈક સંકેત પણ છે આવો આપણે એ
ગઠિાને તપસીયે.

જુવો મારી ટકા સત્તી ફરતી જાય છે પહેલી જ
ગાંઠ પર સંપેક્ષ છે " મરજીના ભવની ગાંઠ ! " બધા
જ આપણે આવા દોરડા અને આવી ગઠિા વિદ્યાર્થીને
ફરતા ફરીએ છીએ.

આપણા બનરથી દોરડાને પણ આવી ગાંઠ વહેલી
જ હોય છે ને ! આપણા જન્મ સાથે જ આ
ગાંઠ પડે છે.

આવો આપણે મહેનત કરીને ગાંઠ ઢીલી કરતાં
કરતાં જોઈએ. એ ગાંઠ ઊઠેલીયું તો જાહની ગઠિા
પણ ઊઠવામાં તેની અસર પડશે. ને કે એમને એમ

માણસ પોતેજ પોતાના મનમાં જન્મજન્મ
સંસ્કારો, માન્યતાઓ, ફેલીની બુદ્ધાબી,
ફેલીવા'અને નિર્જાળતાની ગઠિા વાળે છે
પછી તેને બીંદાળીને ફાંસો કહે છે કેટલીક
વખત એ ભાર એને સહી પણ ગયો હોય
છે છતાં એ અજ્ઞાન ફરે કહે જ છુટકો છે.

તો બીજી ગઠિા નહિ જ હોયે પરંતુ આ પહેલી ગાંઠ
છેલ્લાની જાલકત આમળની ગઠિા માટે જરા ઊપયોગી
ચર્ચ પડશે. એથી હતાક અને બધા પણ આવશે.

આવો દોસ્ત ! આપણે બીજી ગઠિાને પણ જરા
બારીકબારી જોઈ જઈએ.

બીજી ગાંઠ છે ગુલામીની, પરતજતાની દેશ તો
ગુલામીમાંથી આગ્રહ થોડો પણ આપણાં ગુલામી મનસ
માં નહયાથા છે ! આ એ ગુલામી મનસની ગાંઠ છે !

આને તમે જુવો છો તેહાસીની જરામાં જીવન થન
જેવું કંઈ ઘણે છે ! રહેવાનું પર નથી, ખાવા અનાજ
નથી, અંગ લાંબા પૂરતાં કપડાં નથી, એમનાં જ મજબૂત
બલિષ્ઠતાં સત્તાં નાખરિા કંઈથી જનવાનાં છે.

એજ જ ગુલામી મનસનાં બાળકો-આવનાઓના
આટલી પણ કંઈથી કુલે ફો ! જ્યાં સત્તાની ખૂમટી
છે, ત્યાં ગુલામી પણ છે એ તમે ક્યાં નથી જાણતા.
જેમ બળદ આપણો ગુલામ છે તેમ આપણે જાળના
પણ ગુલામ છીએ જ.

આ ત્રીજી ગાંઠ જોઈ કે ! એ બંધન છે આપણે
જે જન્મમાં જન્મ્યા છીએ તેનું; એજ જન્મ-રોજાએ
આ ગાંઠ વાળી આપેલી છે. આપણી જાત, આપણી
જાત, આપણો કૌટુંબિક ફરજી, મોભો, અને
આપણો ધર્મ, આ એની સ્વચ્છ ગાંઠ છે.

અને એની નીચે જોઈ કે ! કેટલી બધી ગઠિા
ગુલામીને વળખાઈ રહી છે !

એ નાની નાની ગઠિામાં એક તો વહેમની છે,
એના બંધન દૂર કરવા હજી મહેનત ચર્ચ ના થઈ ત્યાં
તો અનેકનેક ટકા કુલકાઓ જન્મે છે. આ ગઠિા
ધરમાં અને જીવનમાં મહાન ઉકાસાત મચાવે છે, એ
વહેમ છે " કુ વરધાઈ જઈય; માથે રાજી " છોડીશ તો
આ છોડીને જાણ પરણશે ! અમુક મહેા મરી કુંડામાં
પડ્યા હોત તો મારી ઉત્તમ જાત ! પણ હવે
શું વાપ ? "

હા' !.. નહિ મરે! જ નહીં કામ કરી દેતા હોય તેમ, વળી કેટલે વહેમ નામ છે ! 'આને' અને અપશુદ્ધ થવા, તે માટે ક્ષણે કામ નગદી ગયું. આ ધરમાં રહેવાથી અને કુટુંબી કુળી વર્ષ ગયા. ક્ષણભૂતા પગલાં ધરમાં વર્ષા ત્યારથી અને સુખે પેટલેલ ખસી નથી. આ સરીરજ એવું છે કે અને કાંઈ પચતું જ નથી. કાંત આવે ત્યારે નાજાને કાઢા થાય જ."

આ બધા જ વહેમાથી બરેલી આ મહા ઉઠવવાની ખાસ જરૂર છે.

કારણ કે જેમ જોયું પણ ન હોય છતાં જુલો વહેમ માણસને મારી નાખે છે તેમ આ વહેમો પણ તમને મારી નાખશે.

જરે! આ જોઈ કેવી મોટી ગાંઠ છે! એ ગાંઠ છે કુટુંબના માણસોએ વાળા આપેલી, "અધઃમરી માન્યતાઓની ગાંઠ!"

તમે એ વાત નહોતા છો કે ક્ષણ કુદરત જ્યારે બાળાને જન્મ આપે છે ત્યારે તે તે સુંમન જેવું ફેરવળ અને નિર્દોષ હોય છે, પણ જો કુટુંબમાં તે જન્મે છે તે કુટુંબ અને તેની આજુબાજુનાં માણસો તેનામાં નકામી કુળથી પણ જોણા મહત્વની હાજરી બાજતો નહોતે અળણે પણ કહી દે છે. નાજાક એ કુટુંબના સરેકારી પ્રમાણે માઠા ભોલતાં પણ યાખી નામ છે, ક્ષણેજ જને છે અને નિર્મળતાનું-અધઃમરી દોરડા વાળા પેટલી જેવું સ્ત્રો-પેટાઈ વીટાળતો ઘડ નામ છે!

આ ગાંઠ ઊઠવી એટલે કાંઈ કુટુંબને એકવું એવા અર્થ થતો નથી હો! રખે એવું મહત્તી ભેસતા, સમાજનો પણ ત્યાગ કરવાનો નથી, કમ્યુ ક્ષણે સિવાય માત્ર એ ગાંઠ એકવાની છે.

એ બંધન છે તમારા અધઃમરાપણનું કૌટુંમિક અધઃમરી માન્યતાઓનું એ બંધન. કામચલાુ તરીકે દેરકાંક કુટુંબોમાં બીજાને દબાવી મનવામાં આવે છે. 'દેરકાંક' મા બાપો બાળાને અજાન ગણી તેમને વારંવાર ઇતારી પાડે છે. દેરકાંક કુટુંબમાં વડીલની માહત્તમકાથી દેરલીક ખોટી ધામતી નાખતો નમાવી

રખાય છે. કુતરા બિધાનને બાકીએ છીએ છ માણસને અશકવામાં આવેજો અજરાજો છીએ. આ બનેક નામનો કુટુંબ અને આજુબાજુના માણસ જ આપણામાં બરે છે.

તમારા આ પેટલામાંથી નિઃકેશ દોરડાની ગાંઠ આપણે ઊઠવી જ પડશે. એ નહીં છીએ એ માનીને દોરડાને આપણે ફેંટા દેવાનું નથી, તેવી રીતે એવી દેરલીક સારી માન્યતાઓ હોય તેને કે આપણે ફેંટા દેવાની નથી, સમજવાને! પણ આ આ ગાંઠા ઊઠીને તે દોરડાને ગાંઠા સિવાયનું બનાવ આપણે તે દારા છવન-વસ કાઢવો છે.

ઠીક ઠીક હવે, આપણે તો તમારા દોરડાની ગાંઠ જ ગણવી છે. પણ માઈ આ બધું કહેવાનું માત્ર દેવ મારે જ છે એમ ન માનશો, હોં!

આમાંની દેરલીક ગાંઠા તો તમે તમારી મેળ માન્યતાઓની વળી લીધેલી છે. એ આપણને પહે નજરે હટ દેખાતી નથી. હા, પારમાંની ગાંઠા આપણે એકદમ નજીવ છે, તેની ગાંઠ ઊઠવા આપણે જ મવાજણ પણ કરીએ છીએ-જેમ હું આ તમા ગાંઠાને ઊઠવવાની કરી રહો છું તેમજ સ્ત્રો-કીતાવ પણ ઘડ નજીએ છીએ. જો તે ન મને તો આપ દેને, બાંકીએ પણ છીએ. આજ પરિણામે જન્મત સગા વધતા ગયા છે.

પણ આ માન્યતા જુલમરેલી છે તમમરી આખ: પેટાઈ સ્તર તમે હમણાં ને હમણાં મોટી નાંખે બીજાની આંખનું સ્તર મેટા. મોભ જેવું જેખા હોય તો પણ તમે તે મારે કાંઈ જ કરી છડવા નથી. તમારું 'પ્રુ'યનું તો તમમરી આંખનું કરા નીકળ્યો ત્યારે જ મટશે.

મારે આ માની લીધેલી અને વાળા લીધે માન્યતાની ગાંઠ તમે પહેલા શોધીને ધાંમે ધોતે છો. નાખો. નહીં છીએ તો એ દોરડું તમારા ગજાની છવનની આજુબાજુ ફરી વળ્યો અને તમને કાં નાંખશે તમારે મરવું નહિ હોય તો પણ તો જુલગાવીને મરી નાંખ્યો.

હા, તમે કહેા છે તે મેં સાંભળ્યું અને માન્યું હું પણ ખરો કે તમે આપણાત કરવા માંડતા નથી, પણ દેરદાને તમે તમારી મેજે વાંચેલી ગાઠ જ તમને મારી નાંખશે. કદાચ તમે મરી નહીં જાવ તો કુવેલા જેવું છવન છવશે. એમા નરી કજાસિયત સિવાય કશું જ હશે નહિ.

આવી જ ગાઠ તમારા સરળ છવનમાં ભય છે. કહેા કરે છે. અને કદાચ વારવાર મરી ? છે. તમારામાં રહેલી શક્તિને જરાય કામ કરવા દેતી નથી તમે બેચકત, નિરાધાર અને કજાસ મની જથી. ભય, શોક અને નિરાશામાં ફૂળી જઈ આપણા અને જિયારા બની મરવાતી અછાસે જ છવી રહ્યા છે એમ મનેભાસે !

હા, એકાદ ગાઠ છેડવાનો પ્રયત્ન કરેલ એકાદ ગાંઠ છૂટશે કે દીલી ઘશે એટલે તમારામાં દિમિત આવવા લાગશે, પણ પ્રયત્ન નહીં કરો તો કસ્ટર બરાબરે તે વખતે મળ્યુત થતી જશે હો કે !

.....શું કહ્યું ? તમને તમારી અત્યારનું છવન સાઈ સાને છે ? તમે કહેવાતી દિમિત કરો છો કે શું ખેડુ છે ? આ મોઢાજી દેરકુ તમને સડો ગયું છે ! પણ દેરત ! આવા શબ્દો તમારી આગસ તમને બોધાવે છે મદિમસો તો તમને બળપૂર્વક કહે છે કે “ના, આ છવન સાચું છવન નથી.” અને કચિતાએ તમારી કજાજી ઠેરી ખાવ છે કેટલાય બચો તમને યુદ્ધાસ બનાવી દે છે. તમારા છવનમા તમને પડીનેલ કંપ નથી. ભાષ સાહેબ ! જાનું આ યુદ્ધાસ છવન આની આ મદમધસ એ કાંઈ સારા કે મુખી છવનવાં લક્ષણ નથી.

તમે જેને આનંદ આની રહ્યા છે ને ! તે તો કું નેતો જ નથી અને જે સ્વતન્ત્રતાની વાતો કરો છો તેનું તો તમારા માલકાને શમણું પણ આવતું નથી. એ કહે છે કે, ‘કું જાણે કે અધારી ગલીના ખૂણે ગંદકાથી દાહતમાં કજાસ હયા મોતયી રહો છું.’

આધારાધાર ! શાંતિ-સાચી શાંતિનું સુખ તમે એક લાજુબર પણ અનુભવો તો તમને એવા છવનની નાદ લાગશે, આનંદની તમને કાંપી ઘશે, ત્યારે તમને

છવનમા સાચો રસ પડશે. અને સ્વતન્ત્રતા ત્યારે તમે માણશે ત્યારે તમારામાં કોઈ અનન્ય પ્રકારની ખુશાલી-મસ્તિ આવી જશે.

અત્યાર કુધી તમારા જેવા અને મારા જેવાને આ ગાઠએ જ છવવા દીધા નથી. આપણી સમન શક્તિને ખીલવા જ દીધી નથી. એ ગાઠએ જ આપણી લાજણીઓમાં ડેર મેળવી દીધું છે આપણી ક્રિયાશક્તિને એ ગાઠએ જ નળણ પાડી દીધી છે

અધારામાં મેસીને મામ ખાલી જ સ્ક્રીએ મ્માં સિંધાસ આપણે ક્યું છે પણ શું ? ભય, ચિતા, નિર્ભળતા અને દુઃખ સિવાય આપણને કાંઈ જ મળ્યું નથી. એ મધા રોળા કદી રાત દિવસ આપણને કરાખા જ કરે છે, જરા પણ આપા કે પાછા ખસવા દેતા જ નથી.

સત્તને ખાતર, ન્યત્તને ખાતર, અદરશી પ્રકરવા માને છે એ છવનને ખાતર, આની પોઠું કામ કરવા આપણે તેષાર ઘર્તા જ નથી. ઉપકું એમ કહીએ છીએ કે, આપણ એમાં શું જાવ છે ? ચાલે છે તેમ માલવાલોને ખાલી ગજામાં કોણ પડે ! અમને એમા શો લાભ મળવાનો છે ? જ્યાંનો ભાષ ! કજાજી મોં કજી. બરે, આ છે તેટલું જનું રહેશે તો પછો કું શું કરીશ ?”

પણ મારા ભાષ ! આટલી જધી નિરાધારીમાં છવવું એતે કાંઈ દીઠ છે ? મરણનો ભય લઇને ક્યાં કરવું એ છવન નથી. તમારે મુક્ત ઘણું હોલ, મુક્તિ મેળવવી હોલ, તો મરી જવાની જરૂર નથી. મુક્તિએ કાંઈ મરણ પછોનો વિષય નથી. બરે મરણ પછો તો ચરિત્રની નાજણીએ અને બીજા બધાથી જ મુક્ત જવાના છીએ, પણ તે આપણી ક્રિયાથી નહિ તમારી પાસેથી ખૂચરી લેવામા આરો ત્યારે !

પણ તે પહેલા આ ગાઠને આપણે છેડીએ, સમન્નને ! નિર્મિય મધએ તો બહી જ મુક્ત લઈ રહીએ મુક્તિ એટલે આ છવનમાં આનંદ, આ છવનમાં શાંતિ અને આ છવનમા સ્વતન્ત્રતા આપણે ગાલી જ આ જમતમાં, છવતાં છવન અનુભવી રહીએ એમ છીએ. આ ધધી ઉધાર નથી, પણ રોકીએ છે,

તારે આને કયું કારણ છે ને દેવતા નેતાઓ અને સંચાલકો સમા નેહર અને સરદાર ઉપર ખૂબી આસિયો કરાવવા તૈયાર થાય છે એનું મતે તો કદાચ એક જ કારણ દેખાય છે કે આર્થ અને સુધાની લોકપ્રિયતાએ આપણને એટલી દર સુધી પહોંચાડી શક્યા છે કે આપણને અવિશ્વાસનો રોગ થયું પડી ગયો છે. આપણા પાર્ટીમાંથી એનું નેતૃત્વ કુલ જ નહીં છે તે એ કે તેઓ દરેક સત્તા માટે પડાપડી કરે છે. અને એ માટે એટલો હથકટ અને વ્યર્થ જઝવાદ તેમને કરવો પડે તે તેઓ કરે છે.

દીકાકારો એમ મતે છે કે ખોટી કે સાચી દીકાઓ કરીને તેઓ નેતાઓ બની જાય છે જરા વધુ પડતું છે. પણ આ દીકાઓના કારણે આપણે નોંધ યાતના દેવડાં તો સારા; નહિતર મારે લખવું નોંધએ કે આપણે આપણા અવિશ્વાસને અધિકારમય બનાવી મુશ્કેલી દીકાઓથી ને અવિશ્વાસનુ વતાવરણ સર્જવું છે તેના વડે લોકમાનસ જુદા જુદા વિભાગોમાં વહેંચાઈ જાય છે અને એ અવિશ્વાસ કાઢી દીધે પેલા કરાવે છે. એ કાઢી દેવડું પરિણામ આપણને મળે તો ઉપર દિલની આગનીની ઠીમન આપીને વ્યૂત્કવ પોષ્ટ અને હેફને હેફને દિલના કુશળિયો-પાશ્વર્ય-દિનુમાન-કરીને મુશ્કેલી પડે.

મારું એમ પણ માનવું નથી કે આ દીકાકારોની ખાલી દીકાઓ ખોટી દર્શ- સાચી પણ દર્શ, પણ એના પ્રત્યાપનો ને અવિશ્વાસ પેદા કરાવે છે તેના બનકર પરિણામો સમજાવાની જરૂર છે. દીકા કરીને તમે દેવને આત્મ નહિ બનાવી શોહ તમે જેમની દીકાઓ કરો છો, ને કાર્પ મારે દીકા કરો છો-તે કાર્પ અને કાર્પકર્તા કરતા તમારા કાર્પને અને પોતાને વધુ અપમાન અને ઘમંડ બનાવો.

જેમને શીક્ષા વિશ્વાસ પોતાના કાર્પો વડે મેળવ્યો છે તેમને શીક્ષાએ તેના જનામ્ન છે, પણ એ કાર્પો પછી જોય નોંધએ હોંએ એક જ રામમાં પં. નરો કે સુરાતની દીકા કરાવો તમ તેના જની જીવ એ જાણે જોશ જ નથી. ઉર્ધ્વ તમ લોકોના ધનમને અવિશ્વાસ બનાવવાનું બનકરમા બનકર પાવ કરો છો.

દેવને કે વિશ્વને વ્યક્તિને કે સમષ્ટિને ને સુખ, શાંતિ અને આખાદી નોંધતો હોય તો આજની દુનિયાનો એક માત્ર ધર્મ એ બને છે કે વિશ્વાસ કેળવો, પ્રેમ સંપાદન કરો વધા ખોરી પણ એજ વાત કહે છે. માનવ સરક્તિના વહેણે પણ એજ સૂચનો બાવનામાંથી વહે છે. તમે મહાપુરુષોના વિચારોને સમજો. ખુદ તમારા જ ઉપદેશોના ઉપદેશો સાંભળો-તમને એમ લાગે છે એની પાછળ એજ જ લાક્ષણિકતા પડે છે.

“હે માનવ! તારે સુખી થવું હોય તો બીજાને વિશ્વાસ કેળવ.”

આજના ધર્મ રૂપે કું તમને વિશ્વાસ કેળવો એમ કું કું-એજ સ્વત્ર પૂર્વે કું અને અવિશ્વાસમાં પણ રહેશે. આપણે આ શ્રવને સુખની ચાવી કહી શકીએ છીએ.

વિશ્વાસ કેળવો એટલે તમે જાતે એવી રીતે થકાઓ કે તમારો એ અધ્યમવિશ્વાસ હોવો નોંધએ કે તમે કોઈ ખોટું કામ કરશો નહિ. વિશ્વાસ કેળવો એટલે તમે બીજાને એવો વિશ્વાસ સંપાદન કરો કે તે તમને કાનિ પહેંચાયાતા પહેલાં વિચાર કરે અને વિચાર કરતા વેનું મન તમને ક્ષો દેતા ના પાડે.

આપણે આપણી લગાડ્યો, અને વિશ્વકુદી સંધો- નાના કે મોટા-નેમજ મનોકુ બો વિ ના મૂળ તથાચતા જાણ્યો તો આપણને તેમાં અવિશ્વાસ અને સ્વાર્થ દેખાશે આપણા સ્વાર્થો આપણા મનને સ્વાર્થો બનાવે છે અને એ સ્વાર્થોસન વડે આપણે અવિશ્વાસને કેળવીએ છીએ. એટલે આને આપણા જીવન વહેવારમાં કદાપણની મોટી મોટી યાતના દેતા છતાં-આપણી પાસે આદર્શ હોવા છતાં-સન સ્વાર્થો અને અવિશ્વાસ ફેલાવે દરેક જાણને તે નજરે નોંધું. પરિણામ એ આપ્યું છે કે આને મતે તમારા ઉપર કે તમને મારા ઉપર મને માનવો હોવા છતાં વિશ્વાસ નહિ આવે.

એટલે જ આપણા માટે ને સંધોની અટકાવવાનું કાર્પ આવે તો પડેનું કામ તો એજ કરવું પડશે કે આપણે વિશ્વાસ કેળવીએ. માનવીએ માનવીની દુનિયામાં રહીને, માનવમુખે સાચા અવિશ્વાસ રાખીને, જીવવો રોમ કરવો એ મૂલ્ય જરાવર છે એમાં સુખ-શાંતિ-પ્રેમ નથી પણ, એ રોમ અદેખાઈ-લગાડ-કથાઓ પેદા કરાવે છે.

માનવના પારસ્પરિક અવિશ્વાસનાં પરિણામો દાખી દેવા માટે આપણા કાનુની અને શાસ્ત્રમળના પ્રસંગો અવિશ્વાસને ઘટાડવાને બદલે વધારે છે. આપણે એ પણ નોંધ રાખીએ છીએ કે જેમ જેમ નવા કાયદા ઘડાતા જાય છે તેમ તેમ અવિશ્વાસ વધતો જ જાય છે, અને નવા નવા ચુંઠાઓનું સર્જન થાય છે. કાયદો એ સમાજના અવિશ્વાસથી ધેરાતા સરીર ઉપર તકકાથિકે અસર કરનાર ઇન્કેસન જરૂરી છે, પણ એથી અવિશ્વાસ દુર જ ઘઈ જાય છે એ માનવું વધારે પડતું છે. ઉદ્યુત્ત મણીવાર કાયદો પસાર થતા જ તેનો ભગ વધુ દેખાય છે.

એવું કારણ શું છે ?

એવું કારણ એ છે કે આપણે બૂધી જનને છીએ કે ચુંઠાઓ, ઘટાઓ સમર્થનું મૂળ માનવનું મન છે. એ મન કે જેનું ઘડતર તેની આસપાસની પરિસ્થિતિ, સંયોગો તેમજ મા-આપના સરકારોથી થાય છે, એટલે જ આપણે અવિશ્વાસને દૂર કરવા માગતા હોઈએ તો મનના ઘડતરને બદલવું પડશે. એ કાર્મ કાયદા-કાનુનો વડે નહિ પણ માનસિક સુધારણના પ્રયોગો વડે સિદ્ધ થશે.

એ અવિશ્વાસને દૂર કરવા નીચેની આખતો જરૂરી છે-

(૧) બૂદ્ધ સ્વીકાર. - "માણસ માત્ર બૂદ્ધને પાત્ર" એ વાક્ય બધા જાણે છે. અંગ્રેજીમાં પણ 'To eat is human' એમ કહેવત છે. આથી એક વાત તો સિદ્ધ થાય છે કે જુલો થવી એ કાંઈ ન બને એવું કાર્મ નહીં પણ બૂલો કરીને જો છુલોતો સ્વીકાર ન કરાતો હોય તો જુલો વધતી જાય. કેમકારણ જુલો બોધાયું હોય એ એટલું ખરાબ નથી, એટલું જુલું બોધીને, કાંઈ મોટા વાપ મણી હોય તેમ તેના આનંદમાં નામવું. એટલે જુલો ને ગ્યાઈ ધઈને રહે છે તેને ઉત્તેજન ન આપવું જોઈએ.

એ માટે એવો પ્રચાર થવો જરૂરી છે કે બૂદ્ધ કરીને તેનો રવેગાએ સ્વીકાર થવો જોઈએ ને લોકો પડિતછની દીકા કરે છે તેઓ શું તેમની જેમ એમ કહી શકે છે ખરા કે "ના અમારાથી પણ જુલો થઈ શકે-પણ તે જાણી જોઈને તો નહિ જ." જુલોનો સ્વીકાર થતા નથી એથી પોતાની જાત ઉપર ખોટો વિશ્વાસ બધાય

છે-ને દરો દીકા વચર રહેતો નથી-સાથે જ તમારી એ છેતરપીટીએ તમે લોકોના વિશ્વાસને ખુમાવો છો. આટલો વિશ્વાસ કેળવવા માટે સદુષ્ટી પ્રથમ જરૂરી છે તમે જુલોનો સ્વીકાર કરો !

(૨) દીકા ન કરો. - તમને જો કેમ કાર્મ એમ કાર્મ કે, ખોડું થાય છે તો પણ તેની દીકા ન કરો. કારણ કે એ દીકા કરતાં, એ કાર્મ ખોટામાંથી સાચું બને એવું કરવું એ વધારે સાફ છે. આને તો વચર વિશ્વાસ, કેમ પણ જાન વચર જેમ આવે તેમ બોલવાનો લોકોને રોગ થાયો છે. તેઓ દીકા કરતાં પહેલા પોતાની જાતને તપાસે અને પોતાના શબ્દોની કઈ છાંમન છે-એ વેચવા માટે નથી એમ માને એ જરૂરી છે તમારા બોધેલા શબ્દો-સારા હોય તો માનવની શુભેચ્છાઓ જગાડશે, ખરાબ હશે તો પારસ્પરિક કચેલનાં બી વાવશે, માટે જો સાફ ન બોલી શકાવું હોય તો પણ કોઈનું ખરાબ ન બોલો.

(૩) સમાધાન કૃતિ - પરિસ્થિતિ વણતરે કુખમાં મૂકાયા હો, બધવા કોઈના ઉપર યુરસો ચડ્યો હોય તોયે સમાધાનકૃતિ મનમાં રાખો. મણીવાર કોઈ માણસ તમને કુખ દેવા નથી માંગતો, છતાં તમને એવું લાગ્યા કરે છે કે એ તમને જનાવે છે, પણ ને જનાવતો હોય, તેની જનાવટથી પોતાનો યુરસો કાળમાં ન રહે એવું કરવું એ ખોડું છે.

તમે સફળ યુરસાને ખાતો, ચોટીકવાર માટે કુખને ગળી જાઓ-તમને ને લોકો માટે યુરસો ચડ્યો હશે, તેના મરિ કેમ જાવ નહિ થાય. એટલા અવિશ્વાસથી તમે જમી જશો.

હું માનું છું કે આને આનાથી વધુ કાર્મ સારો ધર્મ નહિ હોય" જગત અને આપણો દેશ ને અવિશ્વાસના વાતાવરણમાંથી આજગ વધી રજાં છે, તેમજ માનવ-માનવ વચ્ચે ને અવિશ્વાસની લાગણી ફેલાઈ છે તે જ્યાં સુધી દૂર ન થાય ત્યાં સુધી દીકાઓ કે કાયદાઓ આપણને આત્મા બનાવશે એ માનવું બૂદ્ધ બરેઈ છે. આપણને જો આત્મા થવું હોય તો એક જ વસ્તુનો પ્રચાર કરવાનો રહેશે.

વિશ્વાસ કેળવો-એમ સંપાદન કરે

અને એજ આજનો ધર્મ છે-બધા ધર્મોના સાર છે.

અનન્ત સુખનું રહસ્ય

: લેખક :

શ્રી. સમદર્શિન

સુખની પ્રાપ્તિ માટે સાધસા ઘણી મોટી શોધ છે અને સુખની ખોટ પણ તેટલી જ મોટી શોધ છે. આરે તરફ નજર કરતાં માણસ પહે છે કે સાચો ઓ-પુએા ચિતા અને દ્વિરમા, સંતાપ અને વ્યાધિમાં, મહારુદમાં અને બપમાં, નિરાશા અને નિર્મળતામાં, અસાંતિ અને અજાણતા શોધ છે નિર્ધન પુરુષોના મોટા ભાગ ધનની પ્રાપ્તિને માટે ઘણો આતુર રહે છે અને એમ માને છે કે ધન શોધ તો ઉચ્ચ પ્રકારનું સુખ તેજો. ભોગથી થો. ધણા ધનવાન પુરુષો રેફ ઇચ્છા અને તરંગને પેાથી ધરણ નતાથી કે ઉચાટથી પીડા પામે છે અને નિર્ધન માણસો કરતાં પણ સુખની પ્રાપ્તિથી ધણા દૂર શોધ છે. શાંતિ અને સુખને મેળવવા પૃથ્વીપર્વટન કરે છે, પરંતુ તેમના સર્વ પ્રયત્નો નિષ્ફળ નામ છે અને તેમને શાંતિ મળતી નથી.

આપણે આ માળત પર ને ખ્યાનપૂર્વક વિચાર કરીએ, તો છેવટે આપણને સૌથી અજાણના સત્ત્વ તરફ દોરતું પડશે કે સુખ માત્ર જાણ વસ્તુઓની માસિકી ધરનવાથી મળતું નથી, તેમ જાણ વસ્તુઓના અભાવથી દુઃખ કે પીડા પણ આવતા નથી, કારણ કે ને એમ યતું શોધ તો આપણને ગરીબ વ્યક્તિઓ કાવમ સુખી માસમ પડત અને ધનવાન વ્યક્તિઓ ન કાવમ અતિ-શય દુઃખી માસમ પડત, પરંતુ તેથી વિપરીત થટના વારવાર નાતી નોંધએ છીએ. સૌથી કાશ માણસો પેઠી કેટલાક તો ધન અને મોજરીખના સાધનોમા પીંટળાને રહેલા શોધ છે, અને તેથી ઉઠકું ધણા તેજસ્વી અને સૌથી સુખી માણસો પેઠી કેટલાકની પાસે તો જીવનની આસ જારિશતો ન રહત શોધ છે. પુષ્કળ ધન એકું કરનારા ધણા માણસો ક્યુલ કરે છે કે ધનની પ્રાપ્તિ ઘણા પછે સ્વાધી આનંદ અને સતોષને લીધે તેમના જીવનની મધુરતા નાશ પામી છે, અને તેઓ બ્યારે ગરીબ હતા ત્યારે જેવા સુખી હતા તેવા સુખી તેઓ કરી પણ રહ્યા નથી.

ત્યારે સુખ શું છે? અને તે કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય? શું સુખ કેવળ સ્વમેવદ ભમણા છે? શું દુઃખ ન સાધત છે?

આ જાણતમાં ને સમતાથી અને વિચક્ષણતાથી આપણે અવસોજન અને મનન કરીએ તો આપણને મશ્કુમ પડશે કે જાનના રસ્તે ન માણસો ચલ્યા છે તે સિવાયના મધા માણસોની માન્યતા એવી છે કે સુખ પોતાની ઇચ્છા આર્થાશ્વાને સતોષ આપવાથી જ માત્ર મળી શકે છે. અજાન-શૂંઘિકામાં નેનાં મૂળ જાણેલાં છે, અને નેને સ્વાધી સાધસાઓનું પાણી વારંવાર પાવામાં આવે છે, એવી માન્યતા ન વિશ્વમાં બની દુઃખોનું કારણ છે. "ઇચ્છા અને આર્થાશ્વા" એ શબ્દોને રણ ઇન્દિયનન્ય તૃષ્ટા સમજને સંકુચિત કરવાનાં નથી, પરંતુ તે ઇચ્છા અને આર્થાશ્વા સુક્ષ્મ આધ્યાત્મિક અને માનસિક પ્રદેશ સુધી વિસ્તાર પામેશ છે. ત્યાં વધારે બળવાન, વધારે મુદ્ધ અને વધારે પ્રપંચી તૃષ્ટાઓ શુદ્ધિશાત્રી અને સંસ્કારી સબ્ધેને પણ મંથનમાં રાખે છે, અને મુદ્ગતા, એકમ અને આધ્યાત્મી પવિત્રતામાં ને લાણેને લીધે સુખ વ્યક્ત કરી શકામ છે, તે તમામ સદ્ગુણોથી તેઓ વચિત રહે છે.

ધણા ખરા પુરુષો ક્યુલ કરશે કે વિશ્વમાં સર્વ દુઃખોનું કારણ સ્વાધ છે, પરંતુ તેઓ આતમલાથી ભમણામાં પડે છે કે તે સ્વાધ કેાષ બીજાને સ્વાધ છે અને પોતાને નથી. આપણા તમામ દુઃખો, આપણા પોતાના સ્વાધનું પરિણામ છે. એમ ત્યારે આપણે કહુલ કરીશું ત્યારે આપણે સ્વર્ગના દરવાજાથી દૂર નાંક રહીએ. પરંતુ જ્યાં સુધી આપણી એવી માન્યતા હશે કે આપણો આનંદ ભૂરી ભેનાર વસ્તુ પારકાને સ્વાધ છે, ત્યાં સુધી આપણે પોતે રહેલા નરકમાં આપણે કેડી તરીકે પૂરાઈ રહીશું.

સુખ અને શાંતિ જાણ પદાર્થોમાં નથી, પણ પોતામાં જ રહેલી છે. જહારથી મેળવવાને આપણે અનેક ઉપાયો કરીએ, ભોગવિશાસો ભોગથીએ અને પૃથ્વી પર્વટન કરી જ્યાં ત્યાં મેળ્યા કરીએ, તો પણ તે આપણને મળી શકવાના નથી. જ્યાં તે છે ન નહિ ત્યાંથી તે ચલે ન કાંઈથી? સુખ અને શાંતિ એ મનની આંતર અવસ્થા છે. સપૂર્ણ સતોષ ન આનંદ અને શાંતિ છે, જેમાંથી સર્વમન-કામનાનું નિરાકરણ કરવામાં

આપ્યું છે. એવા સંતોષની આતર અવસ્થા સુખ છે તેથી જેટલા પ્રમાણમાં આપણી બાહ્ય ઇચ્છાઓ, વાસનાઓ અને આકાંક્ષાઓને સંવર્ધનમાં રાખી અતરક્રમાંના આદેશ મુજબ વર્તી શકીએ, તેટલા જ પ્રમાણમાં આપણે આનંદ, શાંતિ અને સુખ અનુભવી શકીએ છીએ. જેટલા પ્રમાણમાં વાસનાઓ, ઇચ્છાઓ અને આકાંક્ષાઓનાં આદેશ પ્રમાણે વર્તીએ છીએ તેટલા પ્રમાણમાં આપણે કુખી, કસેલ્યુકતા, પ્રિતાવર, વ્યાધિવ્રસ્ત રહેવાનાં. આપણી કામનાઓ વૃત્ત યવાથી ને સંતોષ મળે છે તે ક્ષણિક અને પ્રપચી હોય છે. તેને વૃત્ત કરવા મઠે તેની ઘામણી પણ વધુ રહે છે. કામનાઓ સમુદ્રની મારફત કઠી ધરાતી જ નથી, અને તેની માગણીનો જેમ જેમ સ્વીકાર કરવામાં આવે છે તેમ તેમ તે વધે છે થોંભાટથી જુનાજમ કરે છે કામનાઓ પોતાના જાણિત ભક્તો પાસેથી સદા વધતી સેવાનો કલ્ક છોડે રાખે છે છેવટે શરીરિક અને માનસિક સંતાપનો ફટકો ઘામવાથી કામનાના જાકતો નીચે ણ્યા પડે છે. અને પીડા અને બાધીના પવિત્ર કરનારા અગ્નિમાં હોમાય છે કામના એ નરકનો પ્રવેશ છે અને ત્રિવિધ તાપે ત્યાં બોજા રહેલા હોય છે. કામનાનો પરિત્યાગ એ સ્વર્ગની સિદ્ધિ છે, અને ત્યાં બધા જાનક છાસો પાત્રાળુની રાહ જાય છે.

“મેં મારા આત્માને પરલોકના જીવનના કેટલાક અંશો ઊઠકવા મોકલ્યો, થોડા સમયમાં તેણે મારી પાસે પાછા આવીને અને કાનમાં કહ્યું, હું પોતે સ્વર્ગ અને નર્ક છું.”

સ્વર્ગ અને નર્ક એ મનની આંતર અવસ્થાઓ છે. સ્વાર્થ અને તેની બધી વૃત્તિઓમાં કુખવાથી આપણે નર્કમાં નિમગ્ન થઈએ છીએ. કોઈથી દુરામક, પાપાત, કામનાઓ અને વધુએથી અહર જઈને સ્વાર્થનો સપૂજી ઇન્કાર અને નિરમરણ કરનારી ચેતન્યની અવસ્થામાં પહોંચી જવાથી આપણે સ્વર્ગમાં પ્રવેશ કરી શકીએ છીએ. સ્વાર્થ અધ છે, વિવેક રહિત છે. સત્યદાનનો તેને પ્રાપ્તિ નથી અને કનેઈ પીડા અને સંકટને રસ્તે ચઢાવે છે. શુદ્ધ દર્શન નિષ્પક્ષપાતી નિમય અને સત્ય દાન દેવી અવસ્થામાં હોય છે અને જેટલા પ્રમા-

ણમાં આપણે આ દેવી ચેતન્યનો અનુભવ કરીશું તેટલા પ્રમાણમાં ફક્ત આપણે વાસ્તવિક સુખ થું છે તે બાણી શકીશું. આપણું અંગત કોઈથી સુખ મેળવવાને મારે ત્યાં સુધી આપણે સ્વાધીપણાથી દુરામક, રાખીશું, ત્યાં સુધી સુખ અને શાંતિ આપણને છળ કરીને છતરશે. અને આપણે કંઠાચિપતનાં બી રાપતા જશું બીજાની સેવામાં આપણી ભૂતવુ વિરમરણ કરવામાં આપણે જેટલા પ્રમાણમાં વિજય મેળવીશું, તેટલા પ્રમાણમાં આપણને સુખ મળશે અને આનંદ, સુખ, શાંતિને પણ આપણે લણી શકીશું.

રોકે રાખવામાં હૃદયને સુખ મળે છે. આપવામાં આપણી મત્વના આપણને મળે છે અને મારે આપણી ઘામસા ક ઇચ્છા હોય તે આપણે બીજાઓને આપતી નોઈએ. તેમ કરવાથી આપણે અક્રમાં વૃત્ત યમ છે અને આપણે સત્ત્વ સુખમય જીવન આણી શકીએ છીએ.

સ્વાર્થને વળગવાથી આપણે શોભે વળગીએ છીએ. સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવાથી આપણે શાંતિમાં પ્રવેશ કરીએ છીએ, એટલું જ નહિ પણ જેને આપણે સુખનું મૂળ માનીએ છીએ તે પણ સુખની મેસીએ છીએ. જુઓ કે પોતાની મરી ખેલો કુખને પ્રતીત કરવા મારે અકરાવીરો માણસ તેના નિરંતર નવા નવા મિષ્ટાન્ન ઉપર પોતાની દૃષ્ટિ ફેરવ્યા કરે છે અને ધરઈને ખાવેલા, કઠાએમો અને વ્યાધિવ્રસ્ત થયેલો તે માણસ છેવટે શ્વિથી કાઢ પણ ખોરાક ભાણે જ ખાધ શકે છે.

જે માણસ પોતાની કુખને સંવર્ધનમાં રાખી છે અને ને સ્વાસ્થ્ય સુખને શોધતો નથી એટલું જ નહિ પણ તેનો વિચાર પણ કરતો નથી તે માણસ સૌથી કાદા ખોરાકમાં પણ આનંદ પ્રાપ્ત કરે છે. સ્વાર્થની આંખે જોતાં આપણે કોમ માનીએ છીએ, કે વૃત્ત થયેલી કામનામાં આપણે સુખની દેવી મૂર્તિના દર્શન કરીએ છીએ, પણ તેમને આલિંગન કરવા જતાં કુખનું કાપિજર જ આપણને સદા ભેટે છે. સાચી રીતે “જે પોતાના જીવને શોધે છે, તે તેને સુખાવશે, અને જે પોતાના જીવને ખોરી, તે તેને મેળવશે.”

જ્યારે આપણે સ્વાર્થથી વળગવાનું પડતું મૂકી ત્યામ કરવાને રાજ રહીશું ત્યારે આપણને રાષ્ટ્ર સુખ મળશે. આપણી વહાણી ચીજને આપણે વળગીએ કે તવળગીએ, પરંતુ આપણે ક્ષણિક વસ્તુને જરાપણ આંચકા કે ખરે રાખ્યા વિના જ્યારે ત્યાગવાની ખુશી જતાશીશું, ત્યારે આપણને માણસ પડશે કે ને આપણને કુખપૂર્ણ ખેટ જેવું લાગતું હતું તે તે સીધા મેક સામ આપનારે થઈ જાય છે તામ મેળવવાની દાનતથી ત્યામ કરવા નીકળી પડતું એનાથી બીજી મોટી ભ્રમણા કે કુખને નીપજવનારે બીજી કારણ કાર્ષ પચ નથી. પરંતુ ત્યામ કરવાને અને નુકસાનને સહન કરવાને રાજ રહેવું આ જ ખરેખર વિકાસ માર્ગ છે.

સ્વાતંત્ર્યથી જ ક્ષણિક ચીજોમા આપણી જાતને દ્વિત રાખવાથી સાત્ર સુખ મેળવવાનું રીતે જાની શકે કે વસ્તુ નિત્ય છે તેમાં આપણી જાતને દ્વિત કરવાથી જ સુખ અને રાષ્ટ્ર સુખ મેળવી શકાય છે તેથી ક્ષણિક વસ્તુઓને વળગવા કરતા અદર ઝલું

મેકમે, ત્યારે જ અનંત અધિકારીના ચૈતન્યમાં પ્રવેશ કરી શકીશું. કેવળ સ્વાર્થ કરતા ચરીવાના ચર્ચાથી પવિત્રતા, સ્વાર્થતાજ અને સર્વ આપી પ્રેમનો માત્ર આપણામા વધતો જતા આપણે ચૈતન્યની જેવી અવસ્થામાં દ્વિત થશું, આપણે એવા સુખનો અનુભવ કરીશું, કે તેનો પ્રવાસાત થવા પામતો નથી, અને તે આપણી પાસેથી કદી લઇ શકાતું નથી.

એક અવલોકન

જીવનનું બાથુ

શ્રી કેમરાજ કાનજી ચાવડાએ પો. સીનપુરા (કચ્છ-જાનર)થી 'જીવનનું બાથુ' એ નામની પ્રસ્તિષ્ઠા પ્રગટ કરી છે અને તે સત્સંગીઓને ભેટ મોકલવામાં આવે છે. પ્રસ્તિષ્ઠામાં મુદ્ર અને મોષદાપક સમકે કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી ચાવડાને સરનામે પણ લખતાં તે માત્ર મોકલવામાં આવશે.

મજ અને વેકુંઠ
મથુરા અને ગોકુળ
કનેથી અને ગોપી
ખંડી અને ખાધ
શક્તિ અને ગર્વ
ખંધન અને શુદ્ધિ

પ
આવશિષ્ટ

—એ ચો બેક સાથે
મનોહર શૈલીમાં ગુ માવા
છે આ મહાકથામાં—

રાધેશ્યામ

દિલ્હીના ધાર્મિક ગુજરાતી ચિત્ર

નોવેલ્ટી

દરરોજ :
રા-પ-જા-લા

રાજનગરના કુડુંબોડ
આકર્ષણ બની ગયું છે

ધર્મ-શિક્ષા

● તમને માર્ગમાં કોઈ અવરોધો મળ્યા હોય તો તમે પૂછો છો કે 'તમે કોણ છો?' 'ક્યાંથી આવો છો?' ને 'ક્યાં જવાના છો?' આ ત્રણ પ્રશ્નો તમે હરપણ તમારી જાતને પણ પૂછવા કરો.

● મનુષ્યે ધર્મપાલન કરીને કરવું એ સમય નક્કી કરેલો નથી. કેમકે મરણ તો સદા મનુષ્યની પાછળ લાગેલું છે. મનુષ્યન મરણ કરીને સર્વ જગતે એ ચોક્કસ નથી. મારે ધર્મનું આચરણ તો સર્વ કાળ કરવું એ જ કાવ્ય-માણસનું કર્તવ્ય છે.

● યજ્ઞ માણસેને એવી રીતે થાય છે કે 'ધર્મ' કરી કે નહીં' એ તે કોણ તો જાણે છે એમ નથી.

એના ઉત્તર એ છે કે, રાત્રે આહારમા અનેક અમરજતા તારા દેખાય છે, પણ દિવસે તે દેખાતા નથી. પણ તેથી શું દિવસે અમરજતા તારા નથી કે દિવસે પણ અમરજતા તારા તો છે જ. પણ સૂર્યના અભ્યાસ-ગાને પછરે તે દેખાતા નથી. તે જ પ્રમાણે ધર્મ તો છે જ, પણ માનવની શુદ્ધિ ઉપર આધારના પડો આવી જવાથી તે ધર્મને નોંધ રાખેલો નથી.

● 'પદાર્થ' એક જ કોણ તો પણ દેશ બેરે તેનાં નામ જુદાં જુદાં હોય છે. જેમકે: જેને આપણે પાણી કહીએ છીએ તેને દારૂનીએ ઇલાક કહે છે. અગ્નિને વાદર કહે છે, ને કાષ્ઠ તેને એકતા કહે છે આમ એના નામે બિન્ન બિન્ન હોવા છતાં પણ વસ્તુ તો એક જ છે એજ પ્રમાણે પ્રભુનું પણ સમજો. કોઈ એને સર્વવ્યાપક કહે છે, કોઈ એને શાંત કહે છે, ને કોઈ એને નેકતા કહે છે. તો પણ વાસ્તવિક રીતે જોતા તો તે એક જ છે.

● જેમ જાળી સાકારરૂપે દેખાય છે ને વરણરૂપે નિરાકારરૂપે પણ રહે છે, તેમજ પ્રભુનું સમજો. પાણી અને જરૂર એ જેમ વરણનાં મૂર્ત રૂપો છે, તેમ આ સાગર અને જમીન એ પ્રભુનાં જ મૂર્તરૂપો છે.

● કેટલાંક જેમ સમજે છે કે માયા ન હોય તો કેવું સારું! પણ એ માનવામાં એક પ્રકારની ભૂલ થાય છે. માયા જ બધાનું ઘડન કરાવે છે એ માયા અને તેણે ક્ષિપ્યમવેશ આ જગત ન હોત તો નિત્ય, સનાતન બદલોતે અનુભવ શાથી થાત? ધર્મની બાકત વચ્ચેથી શક્તિને જેમ ભણવા વિના તેને ભણવાનું બીજું એક સાધન નથી.

● પરમાત્માને માયા વળગે તો કોણ ખરો કે નહીં? એનો ઉત્તર એ છે કે સર્વના યોનાના મૂર્તિમાં—કાલમાં—વિષ છે. પણ તેથી કાંઈ તે સર્વને વિષ બદલું નથી. એ વિષ તો સર્વ જગતે ભીંગળે કરે છે ત્યારે તેને એ છે ને તેનું મરણ નીપજે છે તેથી જ રીતે પરમાત્મા રહેલી માયા પરમાત્માને કાંઈ અસર કરતી નથી, પરંતુ એ જ માયા આ આખું જગતમાં વિષ ક્ષિપ્યમવેશને આચરણ બાંધેલું કરી રહે છે.

● જ્યાં સગી લોક પારસમણિનો રપલો કરી રાખ્યું નથી, ત્યાં સગી તેનામાં લોક ભાવ રહે છે પણ પારસનો રપલો મના તે લોક ભાવ ત્યજી દે છે. તેમજ જ્યાં સગી જીવ પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવા ભાવ્ય-શાળી થયો નથી, ત્યાં સગી જ તેનામાં જીવભાવ-અરેલો પૂ' બને 'મહર્ષિ' ભાવ રહે છે.

● ધર્મ સર્વ જીવોમાં છે, પણ સર્વ જીવો ધર્મમાં નથી. આ જ કારણથી જીવો કુન્ન ભોમવે છે.

● પૃથ્વીમાં પાણી તો સર્વ જગતે છે, પણ તે પાણી મેજવવા માટે કૂવા બોલનારા જેમ ઉપરનું સાદી અને પાણીનું પડ તોડે છે, ત્યારે જ પાણી ગ્રામ થાય છે, તેમ પરમાત્મા સર્વ બાપક દેવતાથી આપણા જન્મ-કરણમાં પણ બાપેલા છે, પણ તે ઉપર જે જન્મોજન્મની વિવિધ વાસનાનું પડ ભરી ગયેલું છે, તે જીવે પુણ્ય પ્રવૃત્તિ કરી વોડવાનું છે. એ એ પડ વડે તો પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર સદા જ છે.

લાકડીનો મોહ !

રોક ગીરધરીલાલ ગંજાશ્યામ તરતા હતા. તરતાં તરતાં થોડા અંતર પર તેમણે કંઈક તરતું જતું જોયું, જાણી તેઓ તે જગ્યાએ ગયા અને જોયું તો તે એક લાકડી હતી. કાંઈકથી અલગજુગાં કાંઈક પૂછ પરથી તે પછી ખઈ હતો.

ગીરધરીલાલે તે લાકડી ઘૂંટી લીધી અને કિનારા તરફ આવવા માંડ્યું. આવતાં આવતાં અધારગાં તે એક વમળમાં સપડાઈ ગયા અને તેમાંથી પોતાની જાતને મુક્ત કરવા જતા તેમણે પેલી લાકડી મુખાવી.

જાણી કિનારે ખારીને મોટા મોટા ધારા પાડીને રહવા માંડ્યું, માથું ફટવા માંડ્યું અને વળ ખેંચવા માંડ્યા. આથી આજુબાજુના માણસો તેમની પાસે એકઠા થવા લાગ્યા. એક સ્ત્રીએ એ રહવાના કારણની તપાસ કરી.

“અરે મહારાજા! હું તમને શું કહું? મહાન કુખમાં આવી પડ્યો છું એક કિમી વસ્તુ મેં ગ્રામીની છે.”

“કંઈ વસ્તુ હતી?”

“મારી રેવા જવાની લાકડી.”

“તમારી લાકડી? ગંજાશ્યામ તરફ આવતા મેં તમને જોધા છે, સારે તો તમારી પાસે લાકડી નહોતી.”

ગીરધરીલાલે રડતાં કહ્યું અને માથું ફટવતો બીજા બીજા જણાવતો.

“અરે મૂખ! એને તમે તમારી લાકડી કેવી રીતે કહી શકો છો? એ ગંજાશ્યામ તરતી હતી અને અત્યારે પણ તેમાં તરે છે. તમે તરતા તરતા તેને પકડી લીધી. એને ઘૂંટી લેવાનું તમને કેણે કહ્યું હતું? અને એક જે મિનિટ તેને તમે તમારા કાષ્ઠમાં પકડી રાખી એથી તમે તેને તમારી પોતાની કંઈકાને કંઈક મેળવી લીધો.”

ગીરધરીલાલના આ અધ્યાન માટે ત્યાં જોસાઓ હસવા લાગ્યા.

પણ એમાં કંઈ હસવા જેવું છે જ નહીં. આ કુનિવામાં દરેક માણસ એકા વધતા પ્રમાણમાં આવું અધ્યાન કરતો છે જ. માણસ પોતાની સાથે તેના સંસ્કાર સિવાય કંઈક લાવતો નથી, કે જેને પોતાની

જીંદગી સુધી બંધીવા ખીસે છે. સ્ત્રી, પુત્ર, મન, મિત્રતા, આજ્ઞા, નામ, ગર્ભા જ એક દિવસ તેને તજવાના છે એ જન્મ પછી આકસ્મિક રીતે તેની પાસે આવ્યા છે.

સૃષ્ટિ સંબંધે માણસ પોતાનું કોવાનો કાવો કરે છે, આ તેના કુખનું મૂળ છે. અત્યારે તેની સૃષ્ટિ પ્રકાશિત થાય છે ત્યારે જ તે દરેક વસ્તુને ત્યાજ્ય મૂકે છે અને ત્યારે જ તે શાંત અને મુક્ત છે.

સ્વામિ શિવાનંદ.

[અંતિમ પરથી]

ઈસ્લામને ખાતર !

ઇમારત સરેમાં એક મુસલમાન બાદશાહ મુસ્લિમ મસજિદ ચણાવે, પણ મસજિદને બંધીને જ એક ખ્રિસ્તી દેવળ આવડું હતું. મસજિદ સારી બનાવવા જતાં આ દેવળનો એમુક ભાગ કપાઈ જતો હતો તેથી બાદશાહે એ વેચાતો માંખેઃ પણ દેવળના પાકીએ સાદ ના પાડી.

બાદશાહે આ મથું નહી, તેણે ફક્ત કંઈક

“આ મસજિદ ઈસ્લામની છે અને ઈસ્લામને ખાતર પણ દેવળના એ ભાગનો કમળો ભેરો જ બેઠો.” આમ જનરલરીથી દેવળના થોડાક ભાગ ઉપર મસજિદ ચણાઈ ગઈ.

થોડા જ વખત પછી એ જગ્યાએ અબ્દુલ અઝીઝ નામનો બીને બાદશાહ આવ્યો, આવતાં જ તેણે ફક્ત કંઈક:

“મસજિદ ઈસ્લામની છે પણ ખમને બંધીને આવી જનરલરી ઘઈ શકે નહીં, મારે આ સાથે ન ઘઈ શકે તેવા ગુનાહનું પ્રાપ્તિત કરવા હાથ ને હાથ આ મસજિદનો એ ભાગ તોડી નાંખો.

એક ઈસ્લામની ખાતર બીજાનું પડાવી લેવાનું પસંદ ક્યું.”

બીજાએ ઈસ્લામની ખાતર ને જેવું તે તેને સુપ્ત કરવાનું પસંદ ક્યું.

પરેશનો ઈસ્લામ ઉપજાવી કાર્યો હવે. બીજાને ઈસ્લામ સાચો ઈસ્લામ હતો.

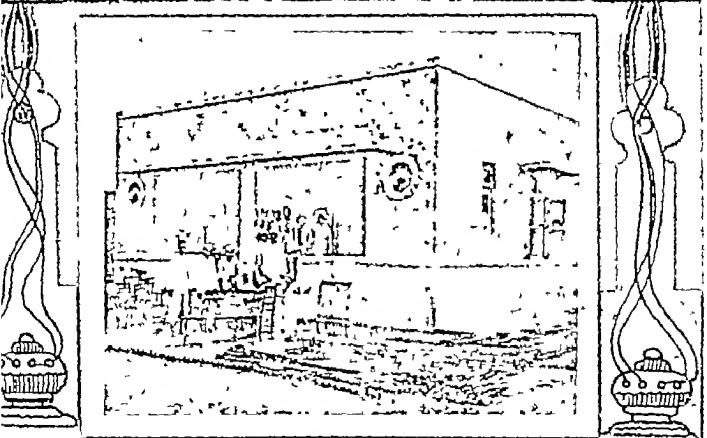
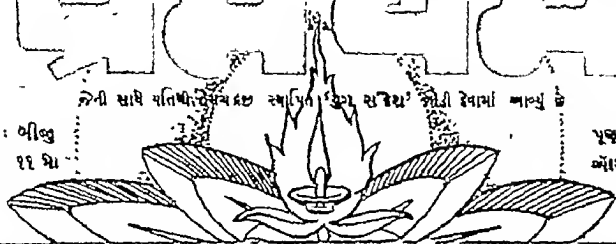
રવિશંકર દાસ

1945

वि. सं. १५५
१५५

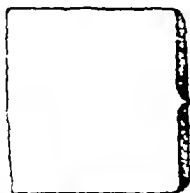
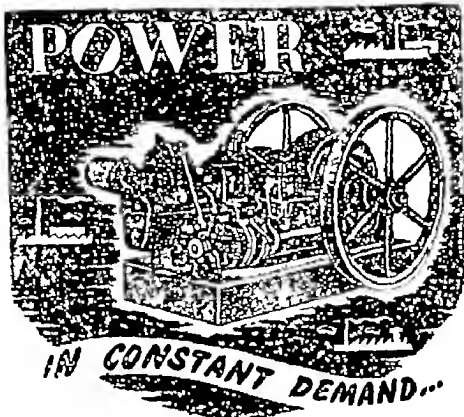
जेनी साधे यतिथी, देवसं द्रष्ट स्वर्गिणः । 'सुखं सुदृश' जीवी देवायां जायते ॥

પૂર્વાંક : ૨૩
બોલિંગ ૪૬

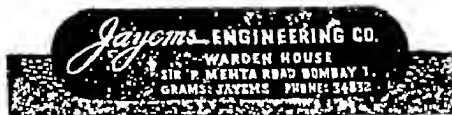

तन्त्रीयम् ॥

પતિશ્રી રાજ્યવંશજ
શ્રી સાંતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

The **IMPERIAL
KEIGHLEY
INDUSTRIAL
ENGINES**

Ahmedabad Office **LAL DARWAJA**

Phone : 2653

Grams 'JAYEMS' Ahmedabad

We supply the following types of Machinery :

Machine Tools Boiler House machinery Power plants Oil
Mill Machinery. Diesel engines Wood working machinery
Welding sets: Electricals: Crushers & disintegrators Lifting
appliances Garage equipments Sheet metal machinery Lawn
mowers Tool Steels Pumping machinery Radios.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખ્યપત્ર (માસિક)

ન ધનેન ન પ્રજપા ત્યાગેનૈકેન અણુત્ત્વમાનશુ ।

વર્ષ:૨	આગસ્ટ ૧૯૪૯	‘પ્રેમધર્મ’ દાવાસિય સાર’મપુર-ખડગતાની વાડી-અમદાવાદ.	વાર્ષિક લઘાજન રૂ.૧૦૦ : ૧-૮-૦ વિરોધમાં ૮૯૧૧-૧૩૬૫૩	અંક ૧૧ પૂર્વસંપાદ ૨૩
--------	---------------	---	--	----------------------------

સમર્પણ

સમર્પણ એટલે આપણા સર્વસ્વનું પ્રભુને અર્પણ. આથી આપણું ચૈતન્ય વિકાસ પામે છે અને શક્તિઓ વધે છે. જો સંપ્રદાયને પ્રતાપે આપણે એક જોડી દુનિયામાં જાણે કે પ્રભેશ કરીએ છીએ કે ન્યાં સમર્પણ સિવાયની કઈજ વાત નથી. પાણીનું એક ટીપું મહાસાગરમાં મળે જોના જેવી જો સ્થિતિ છે. જો ટીપાને મહાસાગરની પ્રકૃતિનો તેની શક્તિનો અને વિરાટતાનો હાથ મળે છે. તેમ સમર્પણથી આપણે યજ્ઞ સમૃદ્ધ થઈએ છીએ.

પ્રત્યેક અક્રિયનું નિર્માણ પ્રભુની હિંમત ચેતનાના અણુકે સ્વરૂપને આવિર્ભાવ કરવા માટે હોય છે. સમર્પણથી જોવા એકાદ સ્વરૂપને આપણે ટ્રકટીવી શકીએ છીએ. આથી આપણું અક્રિયત્વ વધારે સમર્થ અને સંપૂર્ણ બનેશે.

તથા પબ્લો ગોઠવવામાં
આપ્યા છે તે મરકારે
લખ્યું છે કે પૂરતી તપાસ
કર્તા માટે તે આપની
નિર્ણય જણાવશે.

હિન્ની તત્વમાન
પ્રચાર સમિતિની એક
રચનાત્મક પ્રવૃત્તિ તરીકે
ધર્મનગર ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર

માસિક નોંધ

કોઈસીંગ સોસાયટી કોઈસીંગ આજની
લગભગ દોઢ વર્ષ પહેલાં શરૂ કરવામાં
આવી ત્યાર પછી આજ સુધી તેમાં
સત્તીન પ્રગતિ થઈ છે. સોસાયટીના
પહેલા વિભાગમાં ૮૪ સભ્યો અને
બીજા વિભાગમાં એક સો સભ્યો
નોંધાયેલા છે. બ્યારે ત્રીજા
વિભાગમાં પણ સારી સંખ્યામાં સભ્યો
નોંધાઈ રહ્યા છે.

યુનિયન સરકાર એ વર્ષ પૂર્વે
સંપૂર્ણ રાષ્ટ્રીય થવાના મથકમાં વર્ષનાં
ગઠબેઠાની તબી રાગવા કોઈસીંગ
યોજના પ્રજા સમક્ષ મૂકી વારંવાર
બંકેરોતો કરી હતી કે સોમા પોને
પેલાના મકાનો સરકારે કોઈસીંગ
સોસાયટીઓ દ્વારા બાંધેલાં તે સરકાર
તેને નાણાની તેમજ ગ્રામ સમાજની
તમામ મદદ કરશે અને તેની
સોસાયટીઓને સંપૂર્ણ રીતે ઉત્તેજન
આપશે.

આ બંકેરોતમાં વિશાસ રાખી
સરકારની યોજનાને સાથ આપવા
તેમજ મથકમાં વર્ષના કુટુંબોને
રહેઠાણો જાનાવી આપવાની સેવા
મેવાનો ઘણી સમિતિએ ધર્મનગર
સોસાયટીની રચના કરી હતી ને
તે મારે સાગરપ્રતિભા પાવર હાઉસ
પાસે ૫૦૦ મકાનો બાંધવાની યોજના
કરી હતી.

દોઢ વર્ષમાં સોસાયટીએ ખુબ
પ્રગતિ સાધી છે. આજે સોસાયટીએ
લગભગ ત્રણ લાખ રૂપિયાની જમીન

ખરીદી છે તે પહેલાં વિભાગમાં ૮૪
મકાનો તૈયાર કરવા હેતુ ૭ માસથી
ખુબ પ્રયત્નો થઈ રહ્યાના પરિણામે
જમીન મકાનો બાંધા સુધી પહોંચી
ગયાં છે તે ત્રણ ચાર મહિનામાં
જવા સભ્યો ત્યાં રહેવા જઈ શકે
તેની ધારણા છે.

એવામાં એકાએક સમાચાર
મળે છે કે ઇલેક્ટ્રીક કંપનીએ ધર્મ-
નગરની આજુબાજુના પંદર તીલ
જેતરે એકત્રીય કરવા સરકાર સમક્ષ
ગણતરી મૂકી છે ને તેમાં ધર્મનગર
સોસાયટીના પહેલા વિભાગના નંબર
૪૬ અને ૫૮/૧ પણ આવી ગયા
છે. એટલે કે તેમાં બાંધેલા તેમજ
મકાનો સાથે પહેલા વિભાગની જમીન
જમીન કંપનીને જોડાઈ છે.

સરકારને વિનંતિ

—ને સરકારે તે માગણી સીધી
એકત્રીય કરવાની જરૂર જણાવે એટલા
કરી છે. અલગત, જો કે સરકારનો
આ નિર્ણય આખરી નથી પરંતુ
સોસાયટીના હિત વિરુદ્ધ તે જરૂર
છે. ખાસ કરીને અધિકારના સમયમાં
આરે માથ સામાજની ખૂબ તંત્રી
પ્રવર્તી રહી છે અને એક દૃષ્ટ
જમીની પણ મારામારી છે તેવા
સમયમાં લગભગ એક સો કુટુંબોનાં
તૈયાર મકાનો જમીન સેવાની સરકારી
નીતિ કોઈ પણ રીતે જાળવવી નથી.

સરકારના નિર્ણય સામે સોસા-
યટી તરફથી આરે વિરોધવા તાર

માટે વારંવાર ઉચ્ચારાએમાં
વચનોને વદ કરી ધર્મનગર સોસા-
યટીનું એકીકૃતિ ગમે રાખવા
નિર્ણય કર્યો, કેમકે નહિ તો આ
સરકારના વચનો કે યોજનાઓમાં
પ્રત્યેક અવિશ્વાસ ખૂબ થઈ જશે
આવા પ્રકારની રાજનીતિ ચાલુ
રહેશે તો સરકારી યોજનાને સાથ
આનારા કાર્યકરો મળવા મુશ્કેલ
પડશે. એમે તો યુનિયન સરકારે ધર્મ-
નગર સોસાયટીને આપેલી મદદ માટે
ખૂબ આખરી છીએ પરંતુ આરે
આરે આવેલું વફાતુ દુપાડા પ્રયત્નો
થઈ રહ્યા છે ત્યારે મદદ માટે જવાબ
જોડાવા સિવાય છૂટકો નથી.

ધર્મનગરના બાંધકામ માટે
સુસાક્ષીઓનો સંતોષ

ધર્મનગર સોસાયટીનું ખાન-
યુદ્ધનું યુજનાના જાણીતા મેમ્બર
નેતા શ્રી રાવજીભાઈ મહિમાજી
પટેલના હસ્તે યુનિયન, ત્યારે તેમણે
આજના રાખી હતી કે સોસાયટીનું
બાંધકામ જાતી યાવ અને તેમાં
મથકમાં વર્ષના કુટુંબો વસે તે જોવા
કુટુંબો આગુર પુ. આ પ્રસંગે
યુજનાતના છુટકા મેમ્બર નેતાઓ
શ્રી. જોબીલાલ લાલા તથા રોહ
હરિપ્રસાદ દેસાઈએ કાળગી આપી
સોસાયટી પ્રત્યે યોતાની શુભેચ્છા
જતાવો હતી. માનનીય પ્રજાન શ્રી.
વંશીજીએ તા. ૬ ની જવાબ

સોસાયટીની રજૂ મુદ્દાઓનું સ્વ
તંત્ર અધિકારીઓનાં નોંધપાત્ર
બાદ કરી દેવા તે ઉપરાંત શ્રી
રાજેન્દ્ર દેસાઈ, રા. ગા. ડાહ્યાભાઈ
આદિઓ, કોર્ટનેના પી. એ. શ્રી
નાથ, તમા સહકારી સોસાયટીઓના
પ્રતાપ રજીસ્ટર શ્રી પટેલ વગેરે
શ્રેયસ્ક્રમે સોસાયટીની નવીન
તથા અધિકારી પ્રતિ પ્રત્યે સતોય
ગતિઓ હતા અમદાવાદમાં છેલ્લા
દસ વર્ષમાં કેટલુંક સોસાયટીએ
મકાનો બાંધ્યા નથી એટલે આદવા
વર્ષો પછી ધર્મનગર સોસાયટી
આદવા મોટા પાયા પર મેળવવા
કરી મધ્યમ વર્ગના કુટુંબો માટે તે
સેવા કરી રહી છે તે પ્રત્યે સહકારી
સોસાયટીઓનેમળ મિલિતા તમામ
શ્રેયસ્ક્રમે આનંદ અનુભવા દેતા.
તે વખતે સરકારે આની અનિયંત્રિત
વચ્ચે સહકારી સોસાયટીઓની
પ્રગતિ પર નજર રાખી મળી,
એમ સૌ કોઈને આગળ છે

મુખ્ય સરકાર ન્યાય આપે.
અમદાવાદની હાજિરી સોસાયટીઓની એક સભા શ્રી રાજેન્દ્ર
નગરના દેસાઈના પ્રમુખપદે મળી
હતી તેમાં શ્રેયસ્ક્રમે વિરોધો રાખ્યા
જા. આ કામ અન્ય પ્રસિદ્ધ
યો છે. મુ. શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ, શ્રી
લાલ કાકો, શ્રી રા. હોડાભાઈ, તમા રા.
હરિપ્રસાદ દેસાઈ વગેરેના આ
કાર્યની નજીક રતા ભારે
આશ્ચર્ય થયું છે. તે સરકારનું આ
વચ્ચે આગળની નથી એમ સૌ કોઈને
સાથે છે.

સરકાર સમગ્ર સોસાયટીઓ દેસ
રજી કરવાના તમામ પ્રયત્નો કરી
રહ્યા છે તે આશા રાખીએ છીએ
કે સરકાર યોગ્ય ન્યાય આપશે.

રાષ્ટ્રીય સરકારનાં બે વર્ષને અંતે

તા. ૧૫મી ઓગસ્ટ ૧૯૮૬ના
રાજ કિન્દની આગળીને બે વર્ષ
પૂરાં થયા છે. આ બે વર્ષને અંતે
રાષ્ટ્રીય સરકારે કેટલી અને કેટલી
સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી તમા પ્રભ-
વિત માટે કેટલો ફરિયા આપે
તેનું સંસ્કૃત કામનું નથી છે.

પ્રભુ ધર્મની હતી કે કિન્દ
સર્વત્ર શ્રેય અને રાષ્ટ્રીય મહાપ્રમા
નેરી સરકારના હાથમાં કાર્યવાર
આવશે ત્યારે કિન્દની પ્રગતિ રોડ
કરી નથી, તે કિન્દમાં સુલભ
રચાયેલી અવગત પ્રગતિને બારણા
સરજાવવા સરકારની વચ્ચેમહાપ
પટેલ, પડિત નવાહરવાથ નહેરુ,
શ્રી ચક્રવર્તી રાજા, શ્રી રાજેન્દ્ર
ગાંધી વગેરે અમદાવાદ રાષ્ટ્ર સોસાયટી

ધર્મનગર સોસાયટીનાં મકાનો એકવાયર કરવા સામે હાઉસિંગ સોસાયટીઓનો ભારે વિરોધ

અમદાવાદની સમગ્ર સહકારી
હાઉસિંગ સોસાયટીઓની એક
નહેરુ સભા રવિવાર તા. ૨૪ મીના
રાજ સંજ્ઞા છે ત્યારે શ્રી રાજેન્દ્ર
નગરના દેસાઈના પ્રમુખપદે
ધર્મનગર રા. હા. સોસાયટીની
ઓફિસમાં મળી હતી. તે પ્રસંગે
નીચે મુજબનાં હસ્ત સર્વોનુમતે
પમાર કરવામાં આવ્યાં હતાં.

“અમદાવાદની સહકારી હાઉસિંગ
સોસાયટીઓની આગળની સભા
મધ્યમ વર્ગ માટે આગળના વસ-
વાટાના કુખળ જેવા સમયમાં અને
માથ સામાન મેળવવાની મુશ્કેલી
વખતે પાંચસો મકાનો બાંધી આપ-

આગળની અવાક પ્રયત્ન હતી
તે હજી કરી રહ્યા છે પરંતુ પ્ર
એ છે કે કોરોડની વસ્તીમાં
વિશાળ દેશની પુનરુત્થા માટે શ્રી
માત્ર બે વાર વ્યક્તિઓના પ્રયત્નો
થી જ સફળતા મેળવી શકાશે.

અમદાવાદની રાષ્ટ્રીય સભા
દેશમાં નગર નાખીએ છીએ
તો એમને ધ્યાનસ્થતા, કાર્ગા બંધર
અને નાખેલી નાખેલી દેખાવ છે
સરકારી અમદાવાદની શ્રીયોત મના
છે. ભારે પ્રુદ મોશ્વેસ મર્જીમાં
પ્રવિત કિન્દના ભોજે સ્વાર્થ સત્વતાની
અનિયંત્રિત વ્યવસ્થા છે અને મહાપ્ર
ગતિમાં બી ગિહારના મોશ્વેસ
પ્રયત્નમાં સામે જ પ્રુદમાં
આલેખે મર્જી રહ્યા છે એ કહીકો
મેળવવા છે.

સત્તા અને શ્રદ્ધાની કેટલી કામ
મળી શકે તેની એ વાત સાચી

વાનું રચનાત્મક કાર્ય થઈ કરીને
અંતેની ધર્મનગર કો-ઓપરેટીવ
હાઉસિંગ સોસાયટીએ કુલ સમયમાં
સાગરમતીમાં પહેલા વિભાગમાં ૮૬
મકાનો બાંધ્યા છે અને તમામ
મકાનો ભારે પાયા સુધી બંધાય
ર્ગમાં છે ત્યારે તેને એકવાયર કરવાના
અમદાવાદ કો-ઓપરેટીવ કમિટીના
પગલાંને વધારી કાર્ય છે.

“વધુમાં આગળની સભા મધ્યમ
વર્ગ માટે મહામુશ્કેલીને જાણેલા
તર્વા મકાનો એકવાયર ન થય તે
માટે હસ્તાનુમતી કરી હાઉસિંગ
સોસાયટીઓને રક્ષણ આપવાનું
સરકારને વિનંતી કરે છે.”

છે તે તેણે પ્રેમિસના કાર્યકરો પર પણ ચોરીની આંજ છે. પ્રેમિસની શુદ્ધિ કરી દેશને આઝાદીના દાર મુખી સાવનાર સત આધીશ્વીરી ગણ આને સાચી રહી છે

દેશમાં આર્થિક મુશ્કેલીઓની આધી ચડી છે. કાપડ અને બીજી વસ્તુઓ પૂરતા કન્ટેસિએ દેશની ખરનાદી કરી છે સમાજવાદી અને સામ્યવાદી તરવા બંગાળ, દેશવાદ અને દેશના બીજા ભાગોમાં પ્રજામાં વ્યાપેલા અનુભવોના લાભ લઈ પ્રેમિસ સામે વિરોધી મારવા માંડી રતો છે

પ્રભુ ક્રેમિસને અદ્યુદિ
અને બળ આપે

આ મિત્ર ક્રેમિસના શ્રદ્ધા ધરાવના પ્રજાઓને જરા પણ રાગ નથી, છતાં જે દર્શકો છે તેને હાવાનો મેમ સાચા આને તો દેશમાં મને તેવી તેવજુ પ્રેમિસ સરકાર ન હોવાથી અને પ્રભુ દિન સાધવાનો નિષ્ઠા ધરાવે છે બીજા પક્ષમાં અમને યદ્ય તથા બસે લોકો દોષ હોય, નિર્જાતા હોય, પરંતુ ન્યા મુખી પ્રેમિસના મુખ્ય લોકનાલો અમારો અજાણ સાંભળવા, અમારાં કુબો નિવારવા, અને અમને ન્યામ આપવા તેવાર છે ત્યા મુખી પ્રેમિસ પ્રત્યેની અમારી નિષ્ઠા અટક રહેશે.

અત્રા ઉપરને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે આ બે વર્ષમાં પ્રેમિસ સરકારે અણધારી મદદ વિઠે મુશ્કેલીઓનો સામનો કર્યો છે હવે તેને ઉપર સહયુદ્ધિ અને બળ આપે નેથી પડેન જરાદરસાથ તથા સરકારથી વચ્ચમભાષની નેતાનીશી નીચે હિન્દુ તેનો ભગ આદર્શ સિદ્ધ કરી શકે

સંત રામદાસ
અમદાવાદની મુલાકાતે

દક્ષિણ ભારતમાં આવેલા હાન્ડુ નમસ્તા આનંદામની આનંદમર્તિ

સત રામદાસ અમદાવાદની મુલાકાતે આવ્યા છે. અર્ધિ તા. ૨૬ થીથી નવેક દિવસ મુખી મેકાશી કોટ્ટે પ્રેમધર્મનો આ અંક બહાર પડે છે ત્યારે રહી આપણે તેઓ અમદાવાદમાં જ રહેશે.

હિન્દના વર્તમાન સંત પ્રજામાં સ્વામી રામદાસની આધ્યાત્મિક પ્રગતિ, વિદ્વતા અને રાજામવત્તુ આનંદ અત્યંત હોષ હિન્દુઓમાં તેમના સંજ્ઞાપક અનુચારોઓ અને મિત્રો છે

અમદાવાદમાં તેઓથી બોલીસ-બોલ પચવીમાં બો જાની ર નારકનાદાય પરીખના બગે છેનર્મી છે ને દરેક સવારના ૮ થી ૧૦ તથા સાંજના ૩ થી ૫ મુખી સાંજના તથા વાતાંધાપ કરે છે ત્યામી રામદાસના કુલ છાત્રમચિત્ર દ્વારા 'પ્રેમધર્મ'ના ગાયકોને અગતિ પરિચય આપવામાં આવ્યો છે છતાં તેમના વિશે અત્યંતની મહિતી નીચે રજુ કરી છે તે પરથી તેમના છાત્રનો આશા આપ આવી શકશે.

ત્યામી રામદાસનો કુલ છાત્ર પરિચય

દક્ષિણ દિશા હાન્ડુનત્ત આદે આવેલા આનંદામની અધિષ્ઠાતા અને હિન્દની નીરવ વિશ્વતિઓમાં તેમની મહુતા છે

છાત્રના ઝરમર

આપણા ગુજરાતમાં સ્વામિ રામદાસનું સદા એવું અનુયાયીમહા છે. અનુયાયીમહા અને તેના સપ્તમાં છે તેઓ તો એ વિશ્વતિ સ્વિયર્થ પદ્મ બસે છે પરંતુ તેઓને નહિ બહુતરમોને મરિ આ તેમનો કુલ પરિચય છે

સ્વામિ રામદાસનું પૂતળવનનું નામ વિશ્વશવ હનું અને તેઓએ અગ્રેષ્ઠ દક્ષિણ પામીને રાષ્ટ્રીય-વિવિધતા અગ્રાસ કરી મુજબના વિદ્યાર્થિના અનુભવી ઇન્ડીયનમાંથી

પદ્ધિ મેળવી હતી. અમદાવાદની કોઈથી મીલમા તેમણે નોકરી પણ કરી હતી પરંતુ પ્રવૃત્તિથી તેઓને એ કામ રમ્યું નહિ પરંતુ નોકરીના માન મુખી તેમણે સ્વતંત્ર વેપાર કર કર્યો તેમના સરજ રામાવને વેપારનો ખુલ્લું પણ ફાટી નહિ. તેમણે ૩૮ વર્ષની વયે જ સંસારનો ત્યાગ કરી વૈરાગ્યનો પંથ મકળ કર્યો. ઉપરની શૈલમાં તેઓએ આખા હિંદુસ્તાનનું શ્રમજુ ક્યું અને તેમાં તેઓએ અદ્યુત અનુભવો મળ્યા.

માત પિતા તરફથી મળેલો ધર્મભાવનાનો વારસો વિવાજાસ વખતથી જ ધર્મમયોનો અગ્રાસ અને પરિણામે જોડેથી તામાવેશીથી તેઓએ શુદ્ધિ ન્યામની ભવ અને મદાન ન્યામી છો એવા મારો પર શ્રમજુ ક્યું પોતાના અનુભવ અને છાત્ર પ્રવચો અજેના તથા મેરો તેઓએ લખ્યા છે-*In quest of God, in the vision of God* અને *At the feet of God*

સાધુ છાત્રમાં પણ સ્વામિ રામદાસ પોતાના આનંદામની આસપાસ લોકોપમેશી પ્રતિ અધારી રતો છે. દક્ષિણ, કોલ્લુ, વલ્લુદ, બરત્યુલુ વગેરેનો તામીય ત્યાં છે અગત્ય છે નાં વિવિધમાં પણ ક્યોગ દ્વારા લોકસેવાની પ્રતિ તેમની છત્રાવા નીચે ચાલે છે.

શાંતિશાસ મહેતા

ગુજરાત યુનીવર્સિટી

સંજ્ઞામની પ્રારામમામ મુજ-રાત વિદ્યાપીઠની અધિપતિનું નોંધ આવવાનું છે તે મારે નોમપેશી કમીટીના રીપોર્ટ બહાર પડ્યો છે. દરમિયાન અમદાવાદમાં પૂર્વ રંગ રચાર્થ રજો છે. ૧ મધ્યમ લાખા અને ૧૦ મધ્યમ લાખા વિના રમાં છુટી છુટી કોલેજે નજાઈ રહો છે હાલોપદ્ય, છાત્રાવ, પ્રયોગ શાળાઓ, મંચસામધી

પુસ્તકશાળા ઇત્યાદિ જોડવામાં છે. નામદાર અલ્પેશ વાસુદેવ માનવ કરને મન્વવાદ પ્રદે છે. ધનિષ્ઠને પણ આ નામતર્માં તે જાનો આપવા માટે કુમારભાઈ આપવી નોંધે. અમદાવાદના બેરેર છાત્રના વિદાનો અને ધનિષ્ઠ એ સહકાર રહેલા એ પરપરા અહીં સત્યવિદ્યા લેખને આનંદ થાય છે. ઉચ્ચમા ઉચ્ચ વિચારો મહામાયા દારા ખીલે એ જોવા અને થયું ઉત્સુક છીએ તેથી જુનાગઢ સાહિત્ય પરિષદ રહેલા વિન્દી દારા ઉચ્ચ શિક્ષણ આપવાનો દારા અમને માન્ય નથી અને લેખને સતોષ પામ્યા છીએ કે વિદ્યાર્થી પણ એ નામતર્માં વિકસ્ય રાખ્યો છે.

પાંચ પ્રતોઃ તૈયાર કરાવાનું સામન્તની પરિભાષા રચવાનું વગેરે કાંઈ આપને નિષ્ક્રમ અમરાવતા નથી એ તો એકચર આત્મ વિશ્વાસથી યુગ્મજાતી દારા ખુબ જ વિશ્વાસ આપણી તેમ તેમ રહેતો તૈયાર થઈ શકે.

કુદાની વાત તો એ છે કે ગદન વિષયોની કોડી સમગ્ર વિશ્વાસીએ ન્યાં પડે ત્યાં રતન વિચાર કૃતિ, પ્રતિભા, સરકાર અને મારિત્ત ખીલી ઉઠે. મોટી સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીનીઓ ઉચ્ચશિક્ષણ મારે આમળ આવતી નથી એ તે લેખને પણ અને હવે પામીએ છીએ.

નાર્થદાન ખરેખર ને જોઈ છે. એવાં રિસ્તાવાળાં ઉપવનો દતાં તે પણ થયું ફરીને આના કરતાં વધારે નથી. આપણને વર્તમાન કાળમાં રહેલી કવિતા એતા આવડતી નથી, ખારડે તો આ રચણાતી યુગ્મજાત વિદ્યાર્થીઓ ખુબ જ આનંદ થાય અને મર્ષકતાઓ મારે માન થાય.

ચિત્ર કેસા મહર્ષિન

ક્યાં દર્શન નામના નવા મંડળે, અગદાવદમાં મુ પ્રમુખ શ્રી. બીનુ. બર્ધના વરઢ હતો. ૧૨૨ ચિત્રોનું

સુર પ્રકરન ભરું હતું ત્ર ચિત્ર-કારોમાં-જેમાં બેરો પચ છે તે આમાં પોતપોતાની સરસિય ફીતઓ દારા કાઝર થયાં હતાં,

૨મ, શાસ્ત્ર, વિશ્વવિષતા તથા આનંદ ઉત્પન્ન કરવાની ધણી તરેરો પ્રકરનમાં હતી કિમાયવના દેખા વોથી અમદાવાદની શરી સુધીના દેખાવો; સામાજિક છાત્રના દરેકો, કલ્પના, અનુકરણ ઇત્યાદિ નવા ચિત્રકારોએ સાધ્યા છે. અને યુગ રાતની ચિત્રકળા કીક પ્રગતિ કરી તથા છે એ લેખને સતોષ થતો હતો.

પ્રમુખ સાથેને પોતાની કારકી-રદીમાં મહા વખતથી ખાતું સમક-સ્થાન રચાવના વચન આપ્યું છે તે દેખા અને પૃ-લાખ શિષ્યાની જે નર એમણે જાતી છે તે આવા ખાસ કરેરમાંથી એજી આઠા આપણે રાખીયું

બાપી અલ્પાં બધા ચિત્રોમાંથી કાંઈ ધનપતિએ, એકાદ ચિત્ર પણ ઉત્તરત ચિત્રકારોને ઉલ્લેખન મજે તે અર્થે પણ ખરીલું નથી તે બીનાથી હુ ખ થાય છે. ૧૦,૦૦૦ પ્રેક્ષા એ આ પ્રકરનનો સામ લીધો એટલે સામાન્ય જનતામાં રસિકતા આવે છે એમ માનીયું

પંડિત જવાહરલાલ નહેરુ

કલકત્તા અને કલ્કતો નર્થ આરોને આપણા વમાપ્રજાને જે બહાદુરી અને દેશભક્તિ જાતી છે તે માટે એમને આપણા વદન હો. કેશિસમાં પડેછી સઘા લોતુપના, સમ્પત્તીઓની અરાજકતા, કેસ પ વગેરેની એમણે કાટકણી કહાડી છે એમનો જન સેવાનાં કાવતરાં કરનાર શુ થાય ઉત્તરત માજે છે તે સમગ્રજન નથી. આપ્યા જનતાને શાન્તિ અને અદિકારો સઘ આપવાની ઉમેદ રાખનાર દેશમાં કુદાજાતે કેસ પાડે છે તે સમજવું મુશ્કેલ છે, છતાં બારતત્તા જાજ વિષાતામાં અમને વિશ્વાસ છે અને ખાતી છે કે સૌ સારાવાનું થશે જ મજે.

સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું

હવે મોરદાની એમની એકમી તરીકેની નિમણૂક નક્કી થઈ છે પોને રસિયા સાથે પાકી દેશની બાધરાની અને વિષ શાન્તિવા કાર્માં કિન્દને ગદન રપ જનારની આવા સેવે છે જાગતમાં કાંચ પડેછી જ વાર એક તરતજાતીને રાજકારણમાં પાકી મદદ મારે આમતજી મળ્યું છે કિન્દના તરત-જાનના પ્રદેશમાં આદ્ય સાથે બ-વદાર કુચગતા જે સિદ્ધ થાય તો સોનામાં સુમધ ભજા જેવું થશે અને તરતજાતીએને "વાધા, નકામી" "અનયામી" વગેરે વિન-પણે પતી નીક મજે. જાનની ખરી કિન્દત પણ સમજાયે અને કર્મ અને કમના મેળ મળે.

કાંગ પ્રકરણ

કાંગ વિષેની લીધામાં બુ સંયમથી જાનપૂર્વક અને ન્યાય ભુદિધી આગળ ચલાવવામાં આવે છે નામદાર મોરારજીભાઈ તરફ માન રાખીને કોશિસતા કે ધારાસભાના અંગેવાનો હજી સુધી ચુપ રહ્યા છે પરંતુ વિદાનો, વેપારીઓ અને બીજા સામાન્ય જનો આમાં આમળ આવ્યા છે અને ઇતિહાસ, જૂનોજ, બાપા, રીતરીવાજો ઇત્યાદિના પુરાવાથી સરકારની ભૂલ સમજાવી રહ્યા છે સંદેશથી ડો. હવેતો અભિપ્રાય પણ પ્રસિદ્ધ થયો છે હીન્દ, મારોહોન ઇત્યાદિ પુરાવામાં મુકાયાં છે. શીમની વિભાજનના પ્રમુખપરે મજેથી યુગ્મજાત સાહિત્ય સમાજે બોધાવેલી બેરેર સમા મોરારજીભાઈએ જોઈ હોત તો એમના મન પર લોકમતની કાઢી અકર થયા વગર રહેત નહી. આજ છે કે જોડું થઈ જાય તે પહેલાં સરકાર પોતાની ભૂલ સુધારશે.

—ડૉ. હર્ષિપ્રસાદ દેસાઈ

શ્રી રામકૃષ્ણ.

—પરમહંસ—

૭

તેમના આધ્યાત્મિક જીવનના
અનુભવોનું દર્શન

૭

શ્રી. પરમહંસદેવના અનુ-
ભવોનું તેમને જ સ્વપ્નપ્રે
કરેલા વર્ણનને આધારે
તેયાર કરેલ -

"Sings of
Ram Krishna"

નામના પુસ્તક પરથી આ
લેખ તૈયાર કરવામાં આવ્યો
છે; જેમાંથી અવશ્યક વાચ-
કોને ઘાઠું ઘાઠું જાણવાનું
મળશે. ગદ્યા અંકમાં તેઓ-
શ્રીના જાળપણના અનુભવો,
સાક્ષાત્કારના અનુભવો,
તારીક સાધના તથા વિયોગ
દુઃખ વગેરેના અનુભવોનું
જમાન હતું, આ અંકે લેખ
આમળ વધે છે.

૭

અનુવાદ -

શ્રી. વ્યતિલાલ મજાણી એવા
બી. એ. બી. ડી એચ. એચ. બી

૩ નિર્વિકલ્પ સ્થિતિનો અનુભવ

(૧૩) નિર્વિકલ્પ સ્થિતિના અનુભવની વાત કરતાં મો.
રામકૃષ્ણે કહ્યું હતું કે, "દિક્ષા આપ્યો પછી ન્યાગદાએ (શ્રીરામકૃષ્ણના
અદૈત વેદાન્તના ગુરુ) અદૈત વેદાન્તના સિદ્ધાન્તો સમગ્રવશાનું
કાર ક્યું. અને બીજા જગ્યા વિષયોમાંથી મન એવી ક્ષતિને આક્રમ
કરે તેને કેન્દ્રિત કરવાનું મને કહ્યું. પરંતુ ખૂબ પ્રયત્ન કરતા છતાં,
દુ નામ અને રૂપનું રાજ્ય એકાગ્રી એ બન્નેથી પર એવી સ્થિતિમાં
મારા મનને લાવી શક્યો નહીં. બીજા જગ્યા વિષયોનું ચિત્તન દૂર કર
વામાં મને જરા પણ યશસ્વી પડી નહિ. પરંતુ શુદ્ધ સિદ્ધાન્તમંત્રના
સત્વારપ, પ્રકાશરૂપ, કલ્યાણરૂપ દેવના આના પરિચય સ્વારૂપને દુ મનમાંથી
ઠાડી શક્યો નહીં, દેવિ આ ની છાતમર્તિ અને નામ અને રૂપના
રાજ્યની પેઠી તરફ જવા દેવી નહતી. ફરી ફરી મે અદૈત સિદ્ધાન્તો પર
મનને સ્થિર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ દરેક વખતે મા ની મર્તિ સામે
આવીને ઉભી રહેતી. નિરાશ થઈને મેં ન્યાગદાને કહ્યું કે "મારો
પ્રયત્ન સફળ થતો નથી" તેને ગુસ્સો પડ્યો અને મેરે જવાજો તે
મોઢા "શુ નમે એમ ફરી કહ્યો તેમ નથી" પરંતુ એમ કહ્યું જ
પડ્યું. "તેને કહ્યું જેવું દેવ તેમ મારે તરફ એમજો નજર ફેરવી
અને પાસે પડ્યો કામતો દુરથી ઉપાવી તેની અગ્રી મારી બે જમર
રચે પોતી તેમજો કહ્યું. "આ ગિન્દુ પર મનને સ્થિર કરો." પડી
હા નિશ્ચય ફરી દુ ખાન ધરવા લાગ્યો. અને જેવું મારું પ્રેમમ
વરૂપ હૃદિ સમગ્ર આત્મ્ય કે દુર ના વિવેક કુલિને તપચાર તરીકે
ઉપયોગ ફરી મે તે સ્વારૂપના બે કરા ફરી નાંખ્યા. પછી મારા મનને
બીજા કોઈ આશય રહી નહીં, એકદમ તે સાપેક્ષ જગતમાંથી નિરપે-
ક્ષમાં પડ્યો અયુ અને દુ સમાપ્તિ થયો."

(૧૪) તે નિર્વિકલ્પ અવસ્થામાં દુ ૭ મહિના મુખી રહી હતો,
જેમાંથી સામાન્ય માણસોનીતો છા પાટો ફરી શકતો નથી. કારણ કે
આ અવસ્થામાં પવેત્તના પછી એકતીય દિવસે મુશ્કેલ ગેવેલા
પાદાની જેમ સ્તરીર પરી પડે છે. રાત અને દિવસ એક પછી એક
પર્યાર થવા લાગ્યા, પણ મને એનું કાંઈ જાન હતું નહીં. મારા મોઢામાં
અને નયકોરમાં માળીઓ પેટી જતી. પણ સ્તરીર જેમ મને તેનું
કાંઈ જાન હતું નહીં. મારા વળા ધૂંગ ઉડીઉડીને એક સાથે જગ્યા
વલુઈ ગયા હતા કેટલીકવાર તો કુદરતી હાજતો પણ ત્યારે ત્યાં જ
થઈ જતી. આ દગામાં સ્તરીર દુ મુશ્કેલ હતું. પણ એક સાધ
ત્યાં આવી ચડ્યા. તેઓ મારી સ્થિતિ જરામર જાણી ગયા અને માને
આ સ્તરીર દારા હાથ પલ્લું કામ કરાવવાનું છે, તથા મેં આ સ્તરીર
દર્શી રહેશે તો બધાને શકેશે જો એમ પણ તેઓ સમજી ગયા. તેથી
આવાને વખતે તેઓ યોગ્ય આવાનું લઈ આવતા અને મને બાજી રાંભમાં
લાવવાને મરે સ્તરીરને સારી રીતે ચેષ્ટીયાક જમાવતા. નાજી ચાંદી
જરાકે ચિહ્ન મારામાં જોવામાં આવે કે દુરવ જ તેઓ મારા મોઢામાં
આવાનું હસેલી રેતા, આ રીતે મેં ચાર કેળ્યાવા કેટલીકવાર આ નીચે

ઉત્તરી જતા. કેટલાક દિવસ તો આટલું પણ નહિ. આ રિશ્તિમાં પૂરા ૭ મહિના પસાર થયા. ત્યાર પછી મને માની આવા સમજાઈ. “બાવડાએ રહે અને મનુષ્યોને ઉપરેથી આપ.” મને મરડો થાય પડ્યો અને અંતરમાં ક્રોધ થવા લાગ્યું. આ ભતની શરીરિક પીડા ૭ મહિના અનુભવ્યા પછી સાધારણ શરીરમાન મારામા પાણુ આપ્યું; નહીં તો આ ૭ મહિનામાં પણ વારેવારે માથું મન પોતાની મેળે જ નિર્વિઠ્ઠપ અવસ્થામાં પડેલો જતું હતું.

(૧૫) આ મારા મનની સ્વભાવિક રિશ્તિ નિર્વિઠ્ઠપની છે એ રિશ્તિમાં એકવાર વહેંચ્યા પછી તેને નીચે ઉતરવું મનવું નહોતું. તમારા બધા માટે તેને કે પરાણે ખેંચી લાવું છું. ઉતરતા હરફોની વાસવા વિના તેને નીચે ઉતારવું સહેલું નથી તેથી કે નજીની મુખ્યત્વે ઉપન ધરું છું. કામલા તરીકે પાણીપોવાની કોઠો પીતાની, અમુક ચીજ ખાવાની, કોઈને મળવાની આવી આવી કમળાઓ, હું મારા મન સમક્ષ કરી કરીને ધરું છું. ત્યારે જ મન ધીરે ધીરે નીચે આવે છે. (શરીરનું) જ્ઞાન થાય છે) વળી પાણું નીચે ઉતરતાં ઉતરતાં પણ ઉપર ચડી જાય છે ફરી પાછી આવી કમળાઓદારા તેને નીચે ખેંચવું પડે છે.

(૧૬) ઈ સત્ સત્ એ મહાવાક્યમાંથી સત્-તે એ સમ્બંધે ઉચ્ચાર કરીને યુર મહારાજ નિર્વિઠ્ઠપ સમાધિમાં આવી જતા. સત્-તે સમ્બંધે દર દર ઇસવનો ખ્યાલ આવે અને પવિત્ર પરમતમ સત્-ક ઈ પણ તેમને માટે નક્કી કરેલો. પરંતુ અધરે તેઓ સત્ એમ ઉચ્ચાર કરતા કે તુરત બધા સાપેક્ષતાના વિચારોનું જ્ઞાન તેમના મનમાંથી ચાલ્યું જતું, સત્ અને અસત્ વચ્ચેના બધા ભેદભાવ અટકી પડેલો અને તેઓ બધી મનમાંથી પડેલ પરમાત્મતાના સાક્ષાત્કારમાં હુમ્મી જતા.

(૧૭) પ્રશ્ન “આપ બાપે સમાધિમગ્ન હો છો, ત્યારે અહમ્મેલો જ્ઞાપણ વિચાર આપને રહે છે?”

ઉત્તર: “હા સાધારણ રીતે જુન જ થોડો અધ-ભાવ રહે છે. સેનાના વરખ સેનાના કક્કા પર ધર્યો હોય તો તેની થોડી ઘણી કચી ચોટી રહે. તેના જુનું એ

છે. જુનુ બાજુના ચાલ્યું જાય છે પણ મને તેમના સાક્ષાત્કારના જ્ઞાનનો અનુભવ થાય એટલા માટે પરમાત્મા થોડો અધ ભાવ રહેતો છે.

કેટલીવાર તો તે એટલું પણ રહેતા હતા નહીં. આ ઉત્તમેત્તમ પ્રકારની સમાધિ છે. આ રિશ્તિ શું છે. એ કોઈ સમજાવી શકે તેમ નથી. એ રિશ્તિ એટલે તદ્દન ઉચ્ચરમણ જની જુનું. મીઠાની પુતળી સમુદ્રના ઉંડાણનું માપ કાઢતા નિશ્ચય પણ જેવી પાણીને અડકી કે પાણીમાં ઓગળી અર્ધ પડી કોણ કહેવા આવે કે સમુદ્ર છોડા છે ?

સતત પ્રધેરાતુભવ

(૧૮) યુર મહારાજને કોઈએ પ્રશ્ન પૂછ્યો કે “આપ ઉપરનાં મનો દો?”

યુર મહારાજે કહ્યું. “હા.”

“તમે તે સાગોત કરી શકો?” — “હા.”

“કેવી રીતે?”

“જેમ તમને અહીં જોઈ છું તેમજ તેમને પણ જોઈ છું—માત્ર વધારે સ્પષ્ટતાથી.”

(૧૯) આપવાનના એક પદિને એકવાર યુર મહારાજને સવાશ પૂછ્યો “પ્રમાતા, પ્રમેય, પ્રમાણ એટલે શું?”

યુર મહારાજે જવાબમાં કહ્યું કે: “મસાભાઈ! મારામાં આવી આવી પદિતાઈની કોશીવારી નથી; હું તો માત્ર મારામાં રહેલ આત્મા અને મારી દિવ્ય મા ને જોળણ છું.

(૨૦) આ દેહની સ્થિતિ જોઈને હૃદય કહેવો “શરીરની આવી નમણી રિશ્તિમાં મેં જાણી બધી આભ્યાતિષ્ઠતા અને આવેલા જ્ઞાન પ્રકાશ જીને ક્યાં જોશો નથી.” પરંતુ મારું શરિર ધણું નમણું પડી ગયું હતું છતાં પણ જીનજો સાથે ઉપર ચઢી કરવાનું મેં કદી છોડ્યું નહીં. મને થાક છે કે એક વખત તો હું તદ્દન કાઠપિન્નર થઈ ગયો હતો. છતાં મારે શરિર છે એવા જ્ઞાન વિનાન મેં ક્યાંકના ક્યાંક આભ્યાતિષ્ઠ વિષયોની ચર્ચા કરી હતી.

(અનુસંધાન મરિ જુઓ પાનુ ૫૬)

આજનું વિજ્ઞાન

અને ધર્મ

કોઈ પણ રાજ્ય જગર તે શાસન અને તે વ્યક્તિને જેલના સગીયા પાછળ પૂરી થો છે, પરંતુ તેની ભાવનાઓ પર તાણું નથી લગાવી શકાય. મારી પણ કંઈક ભાવનાઓ છે—કાંઈક વિચારો છે અને તે આ વૈજ્ઞાનિક યુગના ભૌતિકવાદને પ્રતિકૂળ છે. હું આત્મશાંતિના દિવ્ય સંદેશ (જે મહાવીર પ્રભુએ આપ્યો હતો) પર ધરમી અને જનમણુમાં પદોચ્ચાડવા મણું હું આત્મશાંતિ જ મનુષ્યને કિતકતી અને તેની વાસ્તવિક શક્તિઓને પ્રગતિ તરફ અગ્રેસર કરનારી છે. આ લેખની શરૂઆત કરતાં પહેલાં હું આપને આ વિષયનો પ્રયોગ કરવાનો અનુરોધ કરું છું.

વિજ્ઞાન શો લાભ આપ્યો?

આજનો વૈજ્ઞાનિક યુગ છે, જેમાં વિજ્ઞાને ઘણો પ્રગતિ કરી અને તે વ્યાપક છે. હવે તે પ્રકૃતિ પર પણ વિજ્ઞાન મેળવવા માગે છે, પણ તે તેનો દુરામલ છે. પ્રકૃતિ મનુષ્યની તો શુ પણ પ્રાણી માત્રની સૃષ્ટિ છે તે પ્રાણીઓનું પોષણ કરનારી અને જીવનની જીવનધારા છે, જગતની જન્મ-દામિની છે, પરંતુ આજનો માનવ તેના પર જ પેનાનાં ટલો અનુભવવા તૈયાર થયો છે, જેનાથી મેળવ્યું તેને જ પાતા—માટે તે દેહસ્થ જન્મ્યો છે. એનું શુ પરિણામ આપશે તે ચોક્કસ જ છે. ફત્તવાનું ફળ કદી પણ સાઈ નથી આવતું.

આવો, આપણે વિજ્ઞાનનાં પાઠશાળાં પાતાં લેણીએ. નોંધ્યો તો ખરા કે તેણે માનવ આત્માઓને કેવા કેવા કાતો આપ્યો તેણે પોતાનો વિકાસ કરીને વિકાસ કરીને કેવું કે સુખ પહોંચાડ્યું.

વિજ્ઞાને મનુષ્યનો પરિભ્રમ જીનવી લાક્ષણિક તેમને કંઈક જીનવાળા સ્વાસ્થ્ય વધેકે મમનો કાસ કરીને તેમની શક્તિનો નાશ કર્યો. ધાતુરથી ધનને વધારીને તેણે ધનવદનોને અસતોષી અને અવિવેશી જનાર્યા. ધનની લાલસામાં ધનવાન પોતાના કર્તવ્ય પથથી અલિપ્ત થઈ

હિ. ત. પ્ર. સ. તરફથી મુખ્યમાં ચોક્કસ સર્વધર્મ પરિપક્વના બીજ અધિવેશન સમયે, જેન ધર્મના પ્રખર વિદ્યાપ્રચારક પંજબકેસરી શ્રીમદ્ વલ્લભસૂરીજીનો મળેલ લેખ અહીં પ્રેમધર્મના વાચકો માટે રજુ કરવામાં આવે છે. લેખ મનનીય અને ઉપયોગી છે. —તંત્રી.

મયા. અમાનુષિ અવાચારો અને શોષણ દ્વારા તેઓએ ધનો સંચય કર્યો, પરંતુ જ્ઞાન તો કેળવ પોષીઓમાં જ રહી ગયું. જ્ઞાનની આરાધનાનો લોપ થયો અને અતિમ પ્રયોગશીલ અજ્ઞાનેને સમસ્ત વિશ્વને ભયભીત બનાવી દીધું.

વિજ્ઞાન આત્મશાંતિનું અવગુણી બને તો?

આપણે નોંધ લૂંટ્યા કે વિજ્ઞાને શો લાભ આપ્યો? પણ એનું તાત્પર્ય એ નથી કે હું વિજ્ઞાનનો વિરોધ કરવા માગું છું અથવા વિજ્ઞાનનો નાશ કરવા માગું છું. હું ઈચ્છું છું કે વિજ્ઞાનના વિકાસના મુશ્કેલીને કુતીત ભાવનાઓ દૂરપાથી છે, તેનો નાશ થવ. જેમકે અર્થ પ્રાપ્તિ, સમાજસેવા મોદ અને દર્શનશાસ્ત્ર પર અવિશ્વાસ વગેરે જે વિજ્ઞાન પોતાના વર્તમાન રોજને છેડી દે, આત્મશાંતિનું અનુભામી અને તો તે વિશ્વને શાંતિ અભિલાષને વડે વરદાનદાતા સિંહ થશે, આવો, આપણે હવે એ આત્મશાંતિને પણ સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ.

કેટલાક લોકો આત્મશાંતિના બીજ નામને સુખ સ્કમળે છે, પરંતુ આત્મશાંતિ અને સુખ બંને ભિન્ન વસ્તુઓ છે. સુખ અનુભવની વસ્તુ છે, આત્મશાંતિ વૃત્તિની.

પ્રયોગ મનુષ્ય સુખ માગે છે તે પોતાની ઈચ્છાથી કુખ મળે તેવું કામ કરતો નથી. પરંતુ સુખનાં પણ કેન્દ્રો અલગ અલગ છે. કેટલા વનમાં, કેટલા મંદિરમાં, કેટલા વ્યભિચારમાં, અને કેટલા આધ્યાત્મિકતાથી શુદ્ધ સમ્પ્રદાયનાં સ્થરપ પ્રાપ્ત કરવામાં જવે છે. અતિમ સાધનને

1 લેખક

શ્રીમદ્ વિજયવલ્લભસૂરીશ્વર

છેલ્લોને અન્ય સાધનોમાં સામા મુખની પ્રાપ્તિ હવેનારને નહીં મળે. અન્ય સાધનોમાં જેમ જેમ મનુષ્ય મુખનો અનુભવ કરે તો જાણ છે તેમ તેમ તેની તૃપ્તિ પણ વધતી જાય છે.

મુખ શામાં છે ?

ધનમાં મુખ માનનાર વ્યક્તિ લક્ષ્યાધિપતિ જન્મ પછી ક્રોડપતિ જનવાની ધ્વજા રાખે છે. વ્યક્તિનારમાં મુખ માનનાર એક ક્રોડો સસર્ગ થવા પછી બીજી ક્રોડની કામના છેવે છે. એમની તૃપ્તિઓને અત નથી આવતો. તૃપ્તિ અને શાંતિ જન્મે એક જીવનની વિરલ છે.

અતિમ પ્યેવને સાધનાર મનુષ્ય છેડ સુધી શાંતિનો અનુભવ કરે છે. મુખમાં તો મુખ સમજે જ છે પરંતુ કુખને પણ પોતાના કમોલુ પ્રાપ્તિ સમજીને શાંતિ છેવે છે. અપારે અન્ય સસર્ગી વ્યક્તિ રહે નિરાદેવીની શાંતિ સુલેધો થાય છે ત્યારે આત્મ શાંતિનો યોગી પોતાની કર્તવ્ય પરમણુપતિ નિભાવે છે અને શાંતિ-અશુ બોલીને આક્રમણો અનુભવ કરી કરે છે.

“યા નિશા સર્વ્ય જ્ઞાતા

વસ્ત્યાં જાગર્તિ સંયમી ।”

જૈન ધર્મમાં શું છે ?

જૈન ધર્મના તિથેકર આજ આત્મશાંતિના મોટી કલા. જાજવાન મહાવીર ૪૨ ક્રેટલાઇ દેવતાઓએ ઉપસર્ગ કરી પરંતુ તેઓ પોતાના કર્તવ્યથી વિમુખ ન થયા અથવા ન તો તેમણે કુખ પ્રગટ કર્યું. સાચુ પુણેવો જૈન ધર્મ આધ્યાત્મિક ઉત્પતિ પ્રધાન ધર્મ છે, જેનું શ્રદ્ધા વિશ્વાસ સાથે મૈત્રી રાખનાર છે એટલે જ જૈનધર્મ વિશ્વધર્મ થઈ શકે છે જૈનધર્મનું તાત્પર્ય જ છે કે રાજદેવવાળા પ્રાણીમાત્ર જૈન અથવા વિવરામ થઈ શકે છે. અરિહંત ? આત્મના શત્રુઓનો નાશ કરીને જે આત્મશાંતિના ઉપવનર્થ રમણ કરે છે તે છે અરિહંત, અને તેનો જ ધર્મ છે તે જૈનધર્મ. તે ઉપરાંત આત્મશાંતિમાં મનુષ્ય જે રીતે ભેજાન રહીત જની જાય છે તેવી જ રીતે જૈનધર્મમાં પણ ક્રેટ વાગ્યાથી નથી.

ક્રેટલાઇ થોડા એમ કહે છે કે જૈનધર્મનો પુરોષોત્તમ ત્રીરામચન્દ્રને નથી પૂજાતા. પરંતુ તે તેમની જૂથ છે જૈનધર્મનો રામચન્દ્રને મેક્ષમાં મહેલા અને છે

એ વાત મેક્ષ છે. હવે નવકાર મહામવનું એકપદ જુલો, જેમાં જેનોએ રામચન્દ્રને તો શુ અપાજ મેક્ષ-ભાઓને નમસ્કાર કરી છે

“નમો સિદ્ધાંત”

એટલે કે સિદ્ધ જનેશાઓ (મેક્ષ પામેલાઓ)ને મારા નમસ્કાર છે.

X

X

X

જૈનધર્મની એક બીજી વિશાળતા પણ માનનીય છે. જેના ઉદારરણ તરખે તીવે પદ આપવામાં આવ્યા છે. તેમાં નિષિષ્ઠ નિર્દોષ પરમાત્મા તરખ શુદ્ધ આત્મ-ઓને મહાપૂર્વક નમસ્કાર કરવામાં આવેલા છે.

જેમો.

વસ્ત મિષ્ટાછામવોપા મસન્ગિ સર્વે

ગુણાશ્ચ ચિરંતે ।

બ્રહ્મા વા વિષ્ણુર્વા હરો જિનોયા નમસ્તસ્મે ॥૧॥

યત્ત તત્ત સમયે યયા તયા યો સિ સો

સ્વમિષયા તયા ।

વીત શોપ કલુપઃ સલેદ્મવા મેક વય

મગવત્તમોડલુતે ॥૨॥

બધા આત્માઓ મટિ ધર્મ એકજ છે

જીવનમુક્ત જરવામાં જે શુદ્ધતા સર્વ દેવ નિર્મુક્ત સાકાર ઉધર તરીકે માનવામાં આવે છે તેને અરિહંતતા નામથી “નમો જરિ હસ્તાળ” આ પદથી નમસ્કાર કરવામાં આવે છે. વિદેહ મેક્ષ જ્વરવામાં, શુદ્ધ સર્વ કર્મ રહેત સન્નિધાન્ત સિદ્ધ પરમાત્મા નિરાકાર પરમેશ્વર તરિકે જે જીવને માનવામાં આવે છે તેમને સિદ્ધ પદથી “નમો સિદ્ધાંત” કહીને નમસ્કાર કરવામાં આવે છે. જે જે પદો ઉપર આપવામાં આવ્યા છે તેમાં સાકાર અને નિરાકાર બન્ને પ્રકારના શુદ્ધતાઓને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે. એ જ પ્રમાણે અન્ય ધર્મોત્તમોમાં પણ નિર્દોષ સાકાર નિરાકાર પરમેશ્વરને વ્યક્તિરૂપે જિત અને સમર્પિત રૂપથી એક જ સાને છે માત્રમ કે ધર્મ જિત નથી જધા આત્માઓ મટિ ધર્મ એક જ છે અને તેના અધિકારી પણ એક જ છે. અપારે વશાઈ વસ્તુનો મેક્ષ થાય છે ત્યારે જ આત્મા એક ધર્મનો અધિકારી થઈને એક સદ્ગ ધર્મમાં જની શો છે નહિ તો કર્મ પ્રકૃતિ ઉપાધિઓને કારણે જુદા જુદા દારા જુદા જુદા ધર્મો

અવસાન કરનાર વાપ છે પરંતુ તે સાચા ધર્મોત્સાહથી થઈ શકતા નથી. એટલે પરસ્પર શુદ્ધાઈને કારણે સંસારનું દુઃખ કદી મરી શકતું નથી. આથી જ એક વિચાર ધારા પર આવવું મનુષ્યોને મારે ત્યાં સુધીને મારે અપ્રાપ્ય છે કે જ્યાં સુધી તે એકબીજાને ત્યાગ કરીને આત્મચાતિના માગને ન અપનાવે.

સર્વ ધર્મોને એક જ કેન્દ્ર પર સ્થાપી કરવા મારે ગીતાજીના બે પદો અહીં ઉપયુક્ત કરીએ છીએ.

યોગાન્ સ્વધર્મો યિગુણઃ

પર ધર્મત્વ સ્વચરિતાત્ ।

સ્વધર્મો નિર્ગુણઃ

પર ધર્મો મયાધર્મઃ ॥૧॥

જે આ ગીતાના વાચકને મથાઈ કૃપમાં વિચાર કરવામાં આવે તે કુનિર્મામાં પરિકલ્પિત વિચાર ધારા કદી જવાથી આજ વાક્ય વિશ્વધર્મ મારે ઘોષી શકે છે. સ્વધર્મ અને પરધર્મ શું ?

આ શ્લોકમાં સ્વધર્મ અને પરધર્મની વ્યાખ્યાને કે વિચાર અમ્ય છે. સ્વધર્મને માત્ર ભવકાળ્યો છે અને પરધર્મનો ત્યાગ કરવા જણાવેલ છે. એ સ્વધર્મ અને પરધર્મ શી વસ્તુ છે તેનો નિષ્પક્ષ વિચાર કરવામાં આવે તે આ શ્લોક વિષયે મારે ગોખવાયક સર્વ પડે.

અમારા વિચારથી સ્વધર્મ એટલે આત્મધર્મ માનવામાં આવે અને પરધર્મથી માનિક ધર્મ માનવામાં આવે તે આ શ્લોક સાધુઓને મારે ખેડ અને સારક અણખ. આજ રીતે પરમાર્થની દૃષ્ટિને મારે ગીતાજીનું જ એક બીજું પદ રજુ કરું છું. જે ઉપર જણાવેલ જૈન ધર્મ સાથે મળતું આવે છે અને વિશ્વધર્મને યોગ્ય છે.

ધીરરાગ મય ક્ષોધા

મનમયા મામુપાધિતા ।

યદયો જ્ઞાન તપસા યુઠા

મમુમાય માગતા ॥

આ ઉપદેશને આપવાનાગા ઉપદેશક ડેવા છે । અને તે ઉપદેશ દ્વારા પ્રાણીઓને ડેવા બનાવવા મારે છે । અને તેવા બનવાની પ્રક્રિયા શું છે ? આ ત્રણ વાતોનું આ શ્લોકમાં પચાઈપણે સ્પષ્ટિકરણ કરવામાં આવ્યું છે જૈન ધર્મ, વિશ્વધર્મ અને આ શ્લોકનો વિશ્વધર્મ વિચારોને એક જ ભાવનો લાગે છે. મતલબ કે જૈન ધર્મનો ઉદ્દેશ, પ્રાણીમાત્ર રાખાદિ ઉપાધીઓથી

રહિત બનીને જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્ને દ્વારા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

“જ્ઞાન ક્રિયામ્યાં મોક્ષઃ કૃતિયત્વાત્”

એ રીતે આ શ્લોકમાં રાખાદિ કૃત્યોથી રહિત જ્ઞાન જ્ઞાન બને તપ બનેથી પવિત્ર વૃક્ષ મારા બાવને એટલે પરમાત્માના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરે છે.

+ + +

જૈન ધર્મ માનનારાના બે વિભાગ

જૈન ધર્મને માનનારાઓ બે ભાગમાં વહેંચાવશા છે. એક ક્ષમણુ અને બીજો માત્ર સંપ. ક્ષમણુના સંપ્ત યનારાઓને સંપૂર્ણ ત્યાગ દૃષ્ટિને અપનાવવી પડે છે. તેને પાંચ મહાવ્રતોનો નિષ્ક્રમ મેલો પડે છે. અવોદિત ત્યાગદૃષ્ટિને અપનાવી ભેનાર ઠાઈ પણુ સંપાદન માત્ર સંપનો સંપ્ત જતી શકે છે થાવકો મારે ખાર વ્રતો બનાવેલ છે જેને પાળવામાં સરકારની કે કમલાની ભર પડતી નથી. સત્ય, અર્થિયા, સમ્યક્ચિત્તા અને ચાતુર્ય રાજ્ય કાયમ રહે છે. એક સમય એવો પણ હોય કે જ્યારે આ બધે વ્રતો રાખુ-ધર્મ કૃપ હતા.

નકામાં ઝગમગ છાટીએ

હવે ઝાઝું ન કષપતા કું એ વાતને રજુ કરું છું. કે આપણે વિજ્ઞાનને સારા માર્ગ પર ચાલીને નકામાં અપમા છોડીને પોતાના નિષ્ક્રમને મથાઈ પાધન કરી અજ્ઞાચાતિને ક્રિયા સદેશ કેટલે ખુણે ખુણે પડેચાલે પડે.

આ લેખની સમાપ્તિ કરતા પહેલા કું વિશ્વવત્સલ ઉદાર હૃદય મહાત્મા સ્વામીજીની વાણીનું એક પદ સંભળાવીને વિદાય માગું છું.

શાસન રસિયે સયકો કરૂં

હૈ યહ મેરી સાહ મરે ।

સચ્ચી-કો મૈ મોક્ષ દિલાવું,

સ્વર યે મેરે માય-મરે ।

મેરી તો હાદિક ફૈજા હૈ

સયકે કુન્નલ ય રૂવ જરે ।

હરકત પેલી કોઈ નહીં હો

જિન શાસન સે જો ન હરે ॥

x x x

શિવમસ્તુ સર્વ અગત પરહિત નિરતા

મવન્તુ મૃત ગણા ।

લોગ પ્રયાન્તુ નાદો, સર્વેત સુચી

મયતુ હોકા ॥

જીવન અને સમાજ

૬૬

દરેક માણસ પ્રાણી જેવી રીતે સમજે
જન્મે છે તે સંસ્કૃતિઓ અને મળી છે તે વડે અને
જીવવાનો અને મોટા થવાનો કામ છે. માણ ઉદ્ધરમાં
બે બળો કામ કરે છે, કુદરત અને જીવજીવી.

કુદરત એટલે જે સંસ્કૃતિઓ જન્મ સાથે લઈને
માણસ આવ્યું હોય છે તેવાથી કેમ મેળવવું
એ માણસને શીખવવું નહીં પડતું. બીજું જે જે
કામ અને જોવું હોય છે તે એ રીતે મેળવી
શે છે જેનું જીવી શકે સારી રીતે પાડી શકાય છે પણ
માણસે જાણે કેમ તે હેતુપૂર્વક સર મનેલ્લિઓ અને
વિચારે જોના સાથે પછી જાણી શકે છે.

માણસની મુખ્ય જરૂરિયાતો ત્રણ. ખોરાક, વસ્ત્ર
અને રહેણાં જગમો દરમિયાન એ ત્રણે, આસપાસના
વાતાવરણમાંથી મળી શકેલા. સુધરેલા મુગમાં બ્યારકા
જાન આ ત્રણ મળે કેમ મેળવવા એ સજાઈ જે
હોય છે. પછી અને ખેતી, ઉદ્યોગ, વહેપાર, નોકરી
અથવા તે નામ આપેલા આટલું ન જાણે તે જીવન
કલ્યાણની દરિયાઈમાં રહેવું શુભેષ્ઠ થઈ પડે.

મધ્ય પ્રાણીઓની માફક માણસ મધ્યવર્ણમાંથી
આમુક મનેલ્લિઓ તે વસ્તુપર પરામત સમજે જન્મે
છે અને એના પર આધાર પ્રત્યાધારની અસરથી
જીવનકામ થાય છે, છતાં યાજ અને અનુભવો દરેક
માણસને પેલાની મેલેજ મેળવવા પડે છે.

સમુદ્યમાં રહીને સહકારથી કામ કરવાની કુદરતી
મનેલ્લિઓને લીધે માણસો અને શાકીઓ જેવાં જીવો
વસ્તુ પર પરાધી મેલેજમાં જેનાં દર બનાવી આપણને
આધાર ઉપજાવે છે, પરંતુ એ સંજોગોની અનુકૂળતા
ઉપર આધાર રાખે છે. સુધરેલા ગણતા માણસોની
પુત્ર ખાસીઓ દળોનાં વર્ષોમાં હતી તેની તેજ છે
દરેક જમાનામાં વિશ્વ સંજોગમાં કેમ ટકવું અને
જીવવું એ તે એની એજ રીતે શીખવું પડે છે.

સમાજમાં અને સંસ્કૃતિ-
ના દેશકળા જાણવા છે.
પણ મનુષ્ય સ્વભાવે

સમાજ : સોષલ :
ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ

વાર્મા આવે છે એટલી
સંભળવો માણસના જે.
રમાં માણસો અને

વાચન તે સંદુ કાણ કરે છે, પરંતુ તેને
મનન કરીને જીવનમાં ઉતારવામાં જ સાચા
વાચનની સાચકતા છે. ડૉ. શ્રી. હરિપ્રસાદ
દેસાઈ પોતાના વિશાળ વાચનમાંથી પ્રેમકથનના
વાચકો સમક્ષ તેમાંના અક્ષરબોધ રજુ કરે છે.

સર્વ મળે અને સર્વ સમયે એક સરખો જ
રહે છે. વાતાવરણમાંથી અનુભવ લેવાની આગતમાં
અને પોતાના અનુભવ જ્ઞાન અને કલાકૃતિને
પેરી દર પેરી વારસમાં મૂકતા જવાની મેળબાની
મામતમાં જમાને જમાને ફેર પડ્યા છે. માત્ર આપણા
જમાનામાં એક વિશેષ લાભ આપણે એટલે કે
દક્ષતા હોય કે પૂર્વજોના પરાક્રમે વિશેષ આપણું જૈતિ
કાલીક જ્ઞાન પરીક્ષાના મોઝા કરતા વધારે મોઝાસ છે
અને કુદરતી બળો ઉપર અનુકૂળ મેળવવાનાં આપણું
સાધનો અને સંસ્કૃતિ વર્ષા છે.

માણસને પહેલું શુ શીખવવું જોઈએ, અને જીવનની
તાકીમાં ક્યા સંસ્કાર એના ઉપર વધારે જોઈ અક્ષર
કરે છે. તેના સાર મનેલ્લિજ્ઞાનના વિદ્યોગોએ
કલાકૃતિ છે, અને આપણા જૂનાવણીકામ ધર્મ, ૧૬
સંસ્કાર, પૂજા વિધિ, મનનકર્તન રચનાઓ અને શીલ
કેમણી રાષ્ટ્ર વચ્ચે સંસ્કાર અને વડીલો પ્રત્યે આદર
મધુર વાણી, નમ્રતા, બીડી કે દાર જેવી કુદરતી નાનપણથી
ન પડે તેની સંભાળ, એ જુલું માણસ સારી રીતે જાણે
અને સદાચારી વલ્લ તેને મારે છે, કહ્યું માણસોએ
અને સમાજે આ વિશે સાવધાનતા રાખવાની જરૂર છે.

શાળા પાઠશાળાઓમાં, નાટક રીતેમામા, રડિયો
અને મામોજીનમાં મિત્રો - મદિરા અને ગુરુઓની
પસંદગીમાં કરવા કરવાના રચનામાં વાતચિતના
નિયમોમાં, પુસ્તકોના વાચનમાં, મધે જાણીતે રાખવાની
જદુ જરૂર છે, નહીં તે ઉદરતી અળ વણીસંકર
જેવી અને ઉચ્છૃંખલ થઈ. માનવ છોડ ઉદરવામાં
કે સરતના મોઝાને ઉદરવામાં નેટલી સંભાળ રાખ-

સ માન્ય અને કેળવણી કરે. તથા રાજ્ય ક્ષતાઓએ રાજવી નોંધ્યો. સ્વરાજ્યમાંથી રામરાજ્ય બનાવવાના આપણા દેશ તોજ પૂરા પડશે. નહીં તો પશ્ચિમની અને વર્તમાન જમાનાની ધણી જાણીઆ આપણા સંસ્કારમાં પેસીને આપણી જરાબી કરશે, આટલુંજ નથી પણ ભવિષ્યની કેળવણી સુધરશે નહીં તો પણ દેશો જેવાં કે કાળા બગર, સિદ્ધાન્તોનાં અભાવ, દેશભક્તિની ન્યૂનતા, એ બધું રાષ્ટ્રની ઉન્નતિમાં વિપ્લવ થશે.

ચરોરનો અને મનનો ખોરાક હરા, પાણી, ધાર્મિક વસ્તુવસ્તુ વગેરે છે જે આપણે સભાગ પૂર્વક ગાળે માગ અને સહેરે સહેરે સારી રીતે ગ્રાહ્ય પડશે. સ્વચ્છતા જણાવેપણ, બાળ, અમીયા, જળાશયો અને લાવચેગીઓ, રુઆ રથાનો અને મેળા, આદિ વિનોદનાં સાધનો અને અખાલા, ક્યા વાતોઓ અને ઓળો બધામાં ખાત આપવું પડશે અને એ બધાં લાભદાયી અને પ્રેરક રહે એવા બહાજસ્ત કરવા પડશે.

દેશભાગના આદર્શોને મેળ પ્રભાવનોનાં સરીર મન અને આત્મા ધારણ એવી વ્યવસ્થા થવી જોઈએ. પોતપોતાના સ્વભાવ ધર્મને અનુકૂળ જીવન વ્યવહાર ચાલે, નાગરિક ધર્મ અને દેશધર્મનું પૂરેપૂરું નજરજોતે અને ગ્રામજોતે ખાત ધાવ એવા સામાજિક અને ધાર્મિક નિયમો થવા જોઈએ.

પ્રાણીજગતમાં અને માનવ જગતમાં આદર્શો જ ફેર છે. ગુણગુણ મનોહરિતા આપાત પ્રત્યક્ષાનથી જીવતા નથી પણ એનામાં મનોજગત કે ઇચ્છા શક્તિ છે તે કેળવીને મુદ્દ બનાવી શકાય છે. વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યમાંથી કેળવે સ્વાર્થ રાતિ થાને પૈસાની જ પૂજા જણી છે અને સમાજ વ્યક્તિને માટે અને વ્યક્તિએ સમાજને માટે જાણવાનું છે તે વાત આ જમાનો લગભગ જૂઠી અથો છે.

તેથી કેળવણીનો પ્રથમ વિચાર કરીએ. આત્માની કેળવણી દંત દુષ્ટાવા વધરતી છે. જે રથને બાળક જન્મ્યું હોય તે રથગ અને આસપાસના બાળોની અસર એવા મન પર જનુ ઉંડી ધાવ છે એ

રથગ અને સમાજ પાસેથી વધારેમા વધારે લાભ એને પ્રથમ મળે એવી કેળવણીની યોગ્યતા હોતી જોઈએ.

કામ કરતા કરતાં અને વાતચિતથી અને મનજ વાપરીને છોડારો બહે એ પદ્ધતિ સર્વોત્તમ છે. સ્વાખ્ય-વિક જીવસાને લીધે બાળકો જનુ પ્રક્રો પૂઠે છે એમા દિદતાજ નથી પણ એ પ્રક્રોના સંયોજકારક જવાબો આપવા મારેની મા આપોએ તથા શિક્ષકોએ તૈયારી રાખવી જોઈએ.

જીવસામાયી અમુક વિષયની તપાસ કરવાનો રસ લેવન થાય છે. પછી તેના તત્વ પર મનન કરવાની રેવ પડે છે અને આખરે નિષ્કૃષ્ટ પણ જાળકો પોતાની મેળેજ કરી શકે છે.

જીવિનો વિકાસ થવા માટે છે તેમ તેમ ઉન્નિયો દારા જજીતી માદિતીથી બાળકને આશ્વ ધાવ છે. પછી એ યોગેને જોળામે છે અને નામ જાણે છે. ૧૦-૧૧ ની ઉમરે મણી વરણીઓ અને જનાવો વિને જાળક માહિતજાર થઈ અર્ધ હોય છે, ૧૫-૧૬ વર્ષની ઉમરે ખાસ કરીને છોડારો અમુક અમુક વંજો દેવો રીતે કામ કરે છે તે જાણી જાય છે અને પરીજળ પંજો, જેતીનાં જોળરો સંજા, આજમારી વગેરે ક્ષયી આપ્યાં અને કેમ અમુકજ રીતે કામ કરે છે તે જાણી શકે છે.

માનવ કે દાદા-દાદીના જેવા સરોર જાધવ, જમીનની જનુપતા ઉપરથી તંદુરસ્તી અને પેળજ મળે એવો સ્વાખ્યિક છે તેથી ફરક જાળક સમજી થાય ત્યારે સમાજને એટલું પ્રજી શકે કે મને જન્મ સાથે મળેલી શક્તિઓ પ્રમાણે પૂર્ણપણે નિકસાવવાના સંજોજો આપવામા આવ્યા હતા કે નહીં? અથવા વ્યક્તિ વ્યક્તિ વચ્ચે સરોર જગ અને જીદિ જળમાં વંજપર પરામત ફેરજાર હોય છે જ્યાં સમાજે પોતાના મન પ્રમાણે મને પૂર્ણપણે ખીલવવા અને પ્રગતિ માન જનાવવા કરી શકાય એવું જનુ કપું કપું હળુ કે નહીં? "

અમેરિકાના સ્વતંત્રતાના દેશને અનુસરીને અને કાસ તથા ઉમ્મંડ વગેરે દેશોના જીદિ સ્વાત્તામ્યના અને

લોકસત્ત્વના અનુભવ પરથી આપણે હિંદુ સ્વરાજ્યનો ઉદ્ધારો ધ્યાનમાં લે. આપણે હવે મનુષ્ય માનને સરખા અર્થમાં છે, ધર્મ કે જાતિના બેઠક પર બેસી છે. જન્મની સાથે દરેક હિંદીને પૂર્ણપણે વિકસવાના હક્ક પ્રાપ્ત થાય છે જીવવાની સ્વતંત્રતાની અને પ્રમાણિક પણે મુખ્ય મેળવવાની સમગ્ર દરેક હિંદીઓને (સી પ્રથમ સુધારા) કાળદાયી મળે છે

સમાનતામાં, વિવિધતા સ્વીકારીને એવી, ઉદ્યોગ, દુનિયા, સાહિત્ય અને વિજ્ઞાન ક્ષેત્રો, સ્વરક્ષણ અને દેશ રક્ષણની તાલીમ, પ્રજાશ્રીય સરકાર ધરી રહી છે. પ્રાથમિક ઊંચણી મફત અને ફગવિષયક કરવામાં આવી છે, અને દરેક તમામ જુગાર કરોડો રૂપિયાની આવક જતી કરીને સરકારે ખર્ચ કર્યો છે.

હવે, આપણાથી ઉતરી આવેલા એ સારા રીતરિવાજો જોઈ અને દેશભાગને અનુસરીને જે નવા રીતરિવાજો કાળદાયક રીતે વેળે વેળે બદલવાની જરૂર છે અને વિચારોએ સમાજ ઉપર આદર્શો તરફ આમળ વધે એવી જોડણી કરવી જોઈએ.

નિઠારો, કાલેજો, લાભજેરીઓ, અખાલ, બાગ બગીચા, જળાશયો, તીર્થસ્થાનો, સભાઓ, કલાવાર્તાઓ, ભગવો, કોર્ટો, નાટક, સીનેમા, રેડિયો, સત્સત્તા પ્રસારો એ બધું જામે જામ અને સહેરે સહેરે ઉત્તમ રીતે જોડવાઈ જાય, સહકારથી સમુદાયમાં રહીને જન-કલ્યાણની દૃષ્ટિથી નિષ્કામ ભાવે સેવાકાર્યો થાય એવી સુવ્યવસ્થિતતા સમાજમાં રચાઈ જવી જોઈએ.

એમ. જી. વેલ્સે નવધર્મો, નેહી કાકોડીથી વાર્તાઓ; અહમદ કાદરના કથાઓ, સમાજ, ધર્મ, વિજ્ઞાન અને રાજકીય વિષયો પર એકઠે કાષ્ટે પૂર્ણ સમુદાય છે એમના જન્મતા ઇતિહાસ પરનો મધ્ય તો કરોડો વર્ષ પહેલાંના ઇસ્લામની ઉત્પત્તિથી આર્ચિવ સુધીના ઐતિહાસિક વનસ્પતિ પ્રાણી અને માનવ જીવનની ઉત્કૃષ્ટતાનો મહાભારત મધ્ય છે.

એની પોતાની જીવનકથાના પ્રયોગોના ૮૦૦ પાનાનાં એ પ્રશ્નો છે. એમાં પ્રમાણિકપણે અને નિખાલસતા પૂર્વક જેવી સ્થિતિમાં એમના જન્મ થયો હતો અને પોતાના જીવન પ્રસંગોમાંથી એ

શુ શુ શીખ્યા એ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યું છે. ખર્તા એ લખે છે કે હું કાંઈ અસાધારણ માણસ નથી મારા જેવા તો બહુઓનું સારી નમણું હું રિયલિટી જરીક હતી અને છતાં આત્મ વિશ્વાસથી ભૂલ કરતાં અને સુધારતાં આજળ વધવા ધાડું તેથી વધી રહ્યા.

એ પોતે મને તે કહે પરંતુ જીવિતમાં, વિજ્ઞાન જ્ઞાનમાં અને આશર જીવનમાં એમ. જી. વેલ્સને પદોત્તમું સુદૃઢ છે. એમના જીવન ચરિત્રમાંથી આપણે જાણીએ એક વાત યોજવાની છે કે દેશની માથે સંજોગોનાં હાથ તો આપણે કરી ના શકીએ. સંજોગો ઉપર વિજ્ઞાન મેળવવો અને મારે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ સાધવા ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ ધારે તે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. માત્ર ધારનાર જ મોક્ષ છે. અને રોકડો કરવાનાં અને ફરિયાદો કરવાની બીજા-ઓના દોષ કલાવવાની અને કમ કમ કરવાની રેખાથી આપણે જાણીએ શકીએ શકીએ જ નોંધીએ.

વેલ્સનું એક પાત્ર મોક્ષે છે કે —

જે કામને માટે તમે પોતાને લાલક માનતા હો તે કામમાં જો. એમાં કદા ઉતરો અને તમામ જગતની અને પાર પાડો જે એ કામ કરતાં કરતાં જીવન લગાવે તો વાહ વાહ! સત્ય થાય તો એ વાહ વાહ! તમારો હેતુ પાર પાડવો જોઈએ.

આ જુલસાથી આપણે જીવન જીવવું જોઈએ. સારી રીતે જીવવું અને પારકાનું દિન કરતા કરતા જીવવું. પોતાની જાત પર પ્રભુત્વ મેળવો અને વિધોને હેર કરો

જુદ ધર્મ ધીનનો કાપુશીઅસ, હિંદુ ધર્મ, ખ્રીસ્તી ધર્મ. હીન્દુ મોહનો (વહુડીઓનો) ધર્મ અને મુસલમાનોનો ધર્મ એના નીતિનાં મોધ વચ્ચે એક સરખાનું છે, " જેનાથી તને ઈજા થતી હોય એનાથી બીજાને પણ તારા જેવીજ ઈજા થાય છે, તે ખાલ રાખજે " તારા પ્રત્યે બીજાઓ કેમ વર્તે તો તને ગમે, તે પ્રમાણે તું બીજાઓની સાથે વર્તજે."

આમ નીતિના નિષ્કામ જગત ભરમાં એક સરખા છે તેના અર્થ એ થયો કે માનવ એક એવું

૧ વહુડીનાં ધર્મ વચ્ચે * છલસ.

બળ છે કે નેને પ્રતાપે સલાચાર રચવાયો છે, બીજા-
ઓનો વિચાર કરવો એ સક્રિય મનુષ્યમાન છે, બીજા
પ્રાણીઓમાં નથી.

જાનુભાવ, નજાઈ અને દુ ખીની સભાગ, દયા,
નીતિ, ન્યાય એ જાણી અંતરવાસીની પ્રેરણામાંથી ઉદ્ભવ્યા
છે અને મુમતિ પ્રમાણે મનુષ્ય જાત અત્યાર સુધી
માધી અને એને પરિણામે જે મુખ્ય શાન્તિ પ્રસૂતી
તેના અનુભવ પરથી જુદાંએ સ્વીકાર્યા છે.

એકદરે આ સિદ્ધાંતોના પાલન કરનાં બંધ,
લેખો વધારે કરે છે એ વાત ખરી પરંતુ આ આદ-
ર્શોને પરિપૂર્ણ કરવાની શક્તિ એકદરે માનવ સમાજમાં
છે. નહીં તો જીવનનો કંઈ ઉચ્ચ લેવેલ ન હોત
અથવા સંસ્કૃતિની રચાવના મારે ભગિરથ પ્રવલ્લો થયા
છે તે વાત નહીં.

હવે એ અને તત્ત્વચીત્રોએ, ધર્મ સંરચાપાત્રોએ
અને ભાષ્યકારોએ, પોતાના જીવન અને ઉપદેશમાં
માનવ સમાજ મદાન થયો એ આશા રાખી છે.
આપણી આદર્શ જીવનની મુશ્કેલીઓ જરૂર હશે.
મનુષ્ય જીવન દિવ્ય જનરી.

આ પૃથ્વી ભણે રાઈના દાણા જેવડી હોય, લાખો
અને કરોડો શુદ્ધ ઉપજાડો, તારામંડળ અને સુપૃથ્વી
ભરેલા અઘરાઈમાં એવું સ્થાન ભણે અશ્વ સામનું હોય
પણ અહીંનું માનવજીવન તો અદ્ભુત છે. બીજો
માણસ જેવાં પ્રાણીઓ ભણે હોય કે ન હોય પણ
અહીં તો એક વાત નહોતી છે કે આપણે ધારીએ તો
આ જીવનને બળ જમાવી રાખીએ એમ છીએ અને
ઉચ્ચ આદર્શોની સાધનાથી મુખ્ય શાન્તિ અને આનં-
દનું ધામ અહીં અને અવધારી ઉભુ થઈ શકે એમ છે.

ધર્મસનનું વચન છે કે "સમાજ તો સાર
હરણ મોટા વદાણ જેવો છે દરેક ઉતાહએ હંમેસા
મારવા તૈયાર રહેવું જોઈએ. જે નહીં મારે તે દૂષી
અને બીજાને દુખાડે.

બીજા એક સાક્ષરે કહ્યું છે કે :—

“હું જ મારા નશીબનો ધકનાર છું.
મારા જીવન કૃપી નાવનો હું જ નાવિક છું.”

મિત્રરી

[૨.]

સંઘ-સ્વરૂપ

પ્રદાનના બે સ્વરૂપ છે. એક મૂલ, બીજું અમૂલ; એક મત્ત, બીજું અમર. વિશ્વમાં
વાયુ અને અતરિક્ષ એ અમર છે અને એનાથી જે સિત્ત છે તે મત્ત છે. વ્યક્તિમાં પ્રાણ
અને દૃઢયાકાશ અમર છે, બ્યારે શરીર મત્ત છે. શરીર મરે છે બ્યારે કાશ્વ શરીર કાયમ
રહે છે. તે બધાનું એક સંઘ છે એટલે કે દરેક વ્યક્તિ સ્વત્વ શરીરથી વિભિન્ન છે પરંતુ કાશ્વ
શરીરથી અસિત્ત, અંદર અને એક છે.

પ્રદાનનાં આ બે રૂપ છે અને બન્નેનો વિચાર પણ યોગ્ય રીતે કરવો જોઈએ સ્વત્વ શરીર
મરે છે અને કાશ્વ શરીર સમત્વનો અનુભવ કરે છે.

જે કેવળ વ્યક્તિનું હિત જુલે છે એ અંધકારમાં જાય છે. પણ જે સંગનું હિત બાળવે
છે તે તો તેનાથી પણ વધારે અંધકારમાં જાય છે. સંઘભાવ અને વ્યક્તિભાવનું ફળ અલગ
અલગ છે એમ જ્ઞાનિ લોક કહેતા આવ્યાં છે. વ્યક્તિભાવ અને સંઘભાવની સાથે સાથે ઉપકારિતા
છે એવું જે બલે છે તે જ વ્યક્તિભાવથી મત્તભાવનાં દુઃખો દૂર કરીને સંઘભાવથી અમર
થઈ જાય છે.

પ્રાચિન અને અર્વાચિન વિચારકાનાં સંઘર્ષણ

સૈ.

કામોથી નેનો પ્રતિક્ષા કરતા હતા તે સતત્રવા
આપણે મળી છે વિધનો અન્ન સ્વતંત્ર રાષ્ટ્રોની
દરેજમાં આપણે આસિનીથી મેલી છપાએ તેમ છીએ
પરંતુ, એ વિષ્ટ પ્રથ આપણી સન્નુય આવી ફોલો
છે કે આપણે મલેલી સતત્રવાનો આસ્થા ઉપભોજ
હો છપાઈ આપણે સામેલાય સતત્રવાના અધિકારી
દેવા મેલ્યા મેળા જની છપાઈ

જ્યાં સુધી આપણે
આપણી જાતને એક
સ્વતંત્ર દેશના ઉપભોજી
નાગરિક જનાતામાં
સમજી નહિ થઈ છપાઈ
ત્યાં સુધી મલેલી
સ્વતંત્રતા ખરેખર અર્થ
જાતનો છે, રાજનૈતિક
દૃષ્ટિથી આપણે સાચેજ
સ્વતંત્ર જની અથ
છીએ અને આપણે
પણ સતત્ર જોવાનો
દાવા કરી છપાઈ તેમ
છીએ પણ રાજનૈતિક
સ્વતંત્રતા જ માત્ર
આપણે ખેંચ છે !

ખરેખર, આપણે આપણી જાતને સ પૂર્વ સ્વતંત્ર
તરીકે તો ત્યારે જ કહી છપાઈ અને જનાની છપાઈ
તેમ છીએ કે ત્યારે આપણે બધી જ દૃષ્ટિથી આપણી
જાતને સ્વતંત્ર કહેવડાવવાને યોગ્ય જનારી છપાઈ. અને
તેને મળે આપણી કાર્મિક, સરકારિક અને સામાજિક
જનિષ્ઠને વિસ્તૃત કરીએ, તેને ઉચ્ચ જનારીએ.
સંક્રાન્તિ દાખ

હિન્દ આજે એવા સંક્રાન્તિ કાળમાંથી પસાર થઈ
રહ્યું છે કે ત્યારે આપણે એક મત થઈને નિર્ણય કર-
વાનો છે કે આપણે કેમ માગે વહન કરીએ કેવાના
કે પતનનાં આવે. સમય ફરક રાષ્ટ્ર મળે એકને એક

વખત આવે જ છે, જેને સફળતાપૂર્વક પાર કરી
સિદ્ધિ મેળવી સંપૂર્ણ નજીક નથી જાણી, હિન્દ
મળે તો આ સમયનું એક ખાસ મહત્ત્વ છે, તેમજ
આપણે મળે આ એક એવી પરિણા છે કે જેમાંથી
ઉત્તિર્ણ થઈને આપણે આપણને સ્વતંત્રતા મળે બધો
રીતે યોગ્ય જાહેર કરવાના છે.

આ પરિણામાં નો આપણે ઉત્તિર્ણ થયા તો
સ્વતંત્ર દેશની દરેજમાં વિવાધખનના અધિકારી જની
છપાઈ. નહિ તો વિશ્વસ અને પ્રતિતા પ્રકાશથી દૂર
રહીને પતનના પથમાં પથિક જનીશું; ઉપજાના નહી,
અને ત્યારે સંક્રાન્તિ કાળની આ મહોમાં ખરેખર નજીક.

જે પ્રકારના વાતા
વરણમાં આપણે આજ
સુધી રહેતા આવ્યા
છીએ અને એવી આપણે
દેવા જ્યાં છીએ એ
પ્રધામીનું વાતાવરણ
હતું, જેની જવામાં
આપણે પેલા થયા અને
મેટા થયા, સ્વતંત્ર થયા
તેથી હેમ છે, વિશ્વસ
તેને કહેવાય છે, સત્ર,
ચીવ અને કુંદરની ખાપા
યુ છે-આ નેમ આપણે
મળે સ્વતંત્રતા હતું.

હરીમત વિચારોની
સખત મેટીમાં નજીક-

મેલા આપણે અકર્મણ જની અથા હતા, મોલીક અને
નવિન વિચારોની જપના પણ આપણે મળે અસક્ષ હતી.
'આમ જનવું જ આવ્યું છે' એ આપણે સિધ્ધાન્ત
હતો; પણ એમ કેમ જનવું હતું, તેનો ચી
ઉપભોજીતા હતી આ પ્રખો પત્તે વિચાર કરવા તે
પૂર્વજેની છબિનું અપમાન કરવા જરૂર લેવાનું.

આ પ્રમાણે સ્વતંત્ર જિતન-કે જે કોઈ પણ
રાષ્ટ્રનો મેટામાં મેટો પ્રજા જણાવે જાણે- ન કરી

: લેખક :

શ્રી. રામકૃષ્ણ

અસંતુલ દોષમાં લેખકે મહિત
અર્વાચિન મતવાદીઓનાં સંક-
પણી; તેનાથી રોકાતો આપણો
વિશ્વાસ તેની આ જમાનામાં
ચીનજરૂરિયાત વગેરે પર કુંદર
વિચારો રહ્યું મળ્યા છે. ને રિકા-
રિખણી વગર અમે અહીં
રહ્યું કરીએ છીએ

ચાપા. પ્રાચીન કાળના કાપિ યુનિઓ આપણી આખ
જની ગયા. જે સમાજાઓના ઉદય આપણે પોતે કરવાનો
હોતો તેના સમાધાન માટે આપણે જૂની ચોપડીઓનો
આશ્રય લેવા માંડ્યો. પણ એક ગિમાનીની દવા ખીંછ
ગિમારી વખતે કામમાં નથી આવતી. આમાંથી તો
રોગ વધે છે અને દવા કરતાં કરતા રોગ વધેનો ગયો
છતાં પણ આપણે દવા ન બદલી.

સેકાઓ જૂની પરંત્રતાએ આપણને જે વરદાન
આપેલ છે તેમાંનું એક સ્વતંત્ર શુદ્ધિનો ઉપયોગ ન
કરવો તે છે. કેમકે, કેમ, શુ, શામો, કેમ માટે આ
જુલુ આપણા શબ્દકોશમાંથી નિકળી ગયું છે. પરિ-
વર્તનના પ્રાકૃતિક નિવસને પણ આપણે ન માન્યે.
વિશ્વમાં કોઈ પણ વસ્તુ સ્થાયી નથી એ વેદવાક્યનું
રહસ્ય કરતાં કરતાં પણ અમારા નવેતા
જાણને છોડીને તજાવના રિધર પાણીમાં સ્નાન
કરવું વધારે પસંદ કર્યું. પરંતુ માનવ પ્રકૃતિ તો
ગતિશીલ છે જ તે સત્તા નથી રહી શકતી. આપણા
સમાજે ફરીઓના અધર્મમાં ફસીને પોતાના વિકાસના
માર્ગને રોકી દીધો, પરંતુ માનવ વિચારોની પ્રાકૃતિક
પ્રગતિ પર વિનય મેળવવામાં તે સર્વેથી અસમર્થ રહ્યો.
પતન તરફ

એનું કાળ એ આવું કે મનુષ્યની શ્રદ્ધિનો પ્રવલ્લ પતન
તરફ વળ્યો, કેમકે વિકાસના બધા જ રસ્તા તો પહેલેથી જ
જંધ થઈ ચૂક્યા હતા જુના રીતરિવાજો અને યુગ-
ધર્મની આપણે, મનને ગમે તેવી પરિમાણોમાં બનાવી
અધીરી સાધુ બની ગયા, સાર્થક યુરતરતને દેવન
માનવામાં આવી, જે પરવાહ-અજાણ-એ મહાત્માઓના
ભણજ મજાવા લાગ્યાં. કોઈ અજાણ વક્તાને સમજવાની
કોશીલ કરવામાં નારિતકતા મજાવા લાગી,
મેરેસાઓની વાતોમાં રક્ષા કરવી તેને
દેહકાપણ માનવામાં આવ્યું, મૂર્ખતામાં અને સીધી
સાદી રહનસદ્વર્તમાં કંઈ જાતર ન રહ્યું. નવિનતા
અને કળીયુગ એક જોળના પગલે બની ગયા.

આ રીતે આપણે પ્રાચીન આદર્શોના નામ ઉપર
સમયેકસમયે અને અણજાણે રોષે મારવા લાગ્યા અને
એ રીતે તેને મરહરી પાત્ર બનાવવા માંડ્યું. આ
આપણી જોશિષક પતનની રીતમાં હતી. આપણે નવા

આદર્શોને તો અપનાવ્યા નહિ, તેમજ પ્રાચીનતાના
સમજાણમાંથી છૂટવાની પણ કોશીલ ન કરી એ પ્રાચી-
નતાની વિહંગના આપણને નીચે ને નીચે જ
પાડતી રહી.

આ પતનમાં આપણો અધ્યાનતા અને અર્ધઅધ્યાનતાનો
પણ હાથ હતો, કારણ કે જેમ જેમ યુવાઓની
જાંજીર સખત થતી ગઈ તેમ તેમ
આપણામાં યોગ્યતા અભાર પણ વધેનો જ ગયો.
પ્રાચીન ધર્મ પ્રધાને વાંચવાનો કમ તો આપણે ચાલુ
રાખ્યો, પણ તેના અર્થ ન સમજ્યા. વેદ વાક્ય કર્મમાં
નહતરતાં માત્ર વાણી બની ગયું. એ રીતે આપણે પ્રાચીન
તાના ટોળને માત્ર અપનાવ્યો. રામ અને કૃષ્ણની પૂજા
કરતાં કરતા તેમના આદર્શો તરફ આપણે ધુણતી દૃષ્ટિએ
ભેતરેલા ધર્મના વિસ્મૃત ક્ષેત્રમાં સંકુચિત અનેશક્તિની
વિચારધારાઓ આવી.

“ના ભાઈના આ તો જૂના જમાનાથી આવતું આવેલ
છે અને જુદું કેમ મનાય? આપણા પૂર્વજો મૂર્ખ
ઓછા જ હતા? એમણે આ રીતના નિયમો બનાવ્યા
છે. આપણે તો આપણા પ્રાચીન આદર્શો પર જ
ચાલવું છે. તેમાં જ આપણું કલાણું છે.” પોતાને
હિન્દના વીતંધા સમજના પ્રતિનિધીઓ મનાવનાર વ્યક્તિ
ઓને જવારે આ પ્રમણેની વાતો કરતાં સાબળું ધું
ત્યારે મને માત્ર હસવું આવે છે.

પરંતુ હિંદમાં જન્મ લધને, વિરોધી સરકારની
છ હજુરિમાં જ પોતાનું સોમાગ્ય સમજીને ચાલિના
ધેણાક કુહાઓ માટે પોતાનું સન્માન
વેચીને જૂતા જમાનાના હોવાનો દાવો કરે, એ
સમજની વાતો કરે કે ત્યારે હિન્દ સ્વતંત્ર
હવું, સર્વસંપત્તિ હવું, તેના નામરિશો ધર્મથીર હતા-
ધર્મ બીર નહોતા-તો એ હસવા જેવી જ વાત મજાવ
તેમાં રક્ષા નથી.

અને જે સમ્યુ પૂજવામાં આવે તો આપણા
સમજાળો “આવું ચાલવું જ આવ્યું છે એટલે એ
વસ્તવિક છે” વાણી પ્રચલિતી આપણું નેટકું નુકસાન
કર્યું છે એટલું જોગ કશાથી નથી થયું. આજ રીત
આપણા પતનના કુખ્ય કારણમૂત છે. આ નાના
વાક્યે આપણી વિચારધારાઓ પર કોર પ્રહારો
કર્યો છે. જે ખૂબી સહાતા નથી આત્માત્મિક, સામાજિક

કે સાંકૃતિક, અને તે ક્ષેત્ર ને આ કૃત્તિત વાક્યે નથી છોડ્યું. આજ હવેથી વૃત્તિ-મનોરત્તિ આજ આપણી પૂર્વોચ્ચ પ્રતિભા શેડું જાતીને ખટકી રહી છે. આપણે તેને દૂર કરવી જ પડશે.

સુપ્રસિદ્ધ વિચારક પર્સી હમ્પ્સે એકમેને પોતાના એક લેખમાં જણાવ્યું છે કે નવા વિચારોની ભરતીની સામે કેવળ મૂલતા સિવાય રક્ષણનું બીજું સાધન નથી. આપણે જો આજે દિનમાં દરેક મતવાદી સમાજને ધેરધેરના આ વિચારો સાથે સરખાવીએ તો આપણને માથમ પડશે કે એના વિચાર કેટલા સારા છે.

ધર્મરત્ન વરદાન

મનુષ્યમાંથી જુદોનો સોપ થઈ જાય છે ત્યારે તેની સન્ન્યમ તેના સિવાય કેટલીયે ઉપાય જ નથી રહેતા કે તે પોતાની ફરજોને તેમજ અન્ય પ્રયત્ન સમજીને નવા વિચારોના આપમનને રોકે. પોતાના રક્ષિત વિચારોનું જુદોવાક્યો સમર્થન કરવાની યત્ન જો તેની પાસે નથી રહી તો પછો તે કરે પણ આ કે વિચારોને ચિરંતન કાળપર્યંત અમર જનાવી રાખવાની મેષામાં તે ભગવાનનો આશરો લે છે. જુદાં પુસ્તકોના ઉદરોમાં આગળ કરે છે અને નવા વિચારોને કળીજાવવા જણાવીને તેની ઉપેક્ષા કરવાનો નકામે પ્રયત્ન કરે છે.

પરંતુ જ્યારે તે જુદો છે કે તેના વિચારોના પાસે જુદો થઈ રહ્યો છે અને તેની મનજીતી અને સારાપણમાં પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખતાં તે પોતાની જાતને એવો સંતોષ આપવાની કોશીશ કરે છે કે એ પાંચે કળિજાવના આગમને હવેમયી રહ્યો છે એવું કારણ કે તેના વિચારોમાં જાણના મુગમાં કેઈ સારી ચીજ રહી જ નથી હોતી.

હું એમ કહેવા નથી માંજતો કે જુદા રીત રિવાજો અસાધ્યતાને સારા હતા. પણ સારા હતા, પરંતુ જ્યારે તે રિવાજો જનલગણમાં આપ્યા હતા ત્યારના સમય માટે સારા હતા. મહાન અને છે ત્યારે વેદો સાઈ જ દોષ છે, મુંદર લાગે છે, પણ તે જુદું થતાં તેની મનજીતી જોઈતી થઈ જાય છે, અને એક એવો પણ વિવેક આવે છે કે જ્યારે તેની રિવાજો વધી જાય છે ત્યારે જુદો પડે છે અને તેમાં મનુષ્યને રહેવાનું રચાન પણ નથી રહેતું.

એ જુદું મહાનને જોઈને જો કેઈ એમ કહે કે પહેલાં પણ આ મહાન એવું જ હવું તો તેની જુદા જણાવે. એ મહાન ઉપયોગી હવું પરંતુ ત્યારે કે જ્યારે તે મહાન હવું. પહેલાં હવું તેવું જ અત્યારે પણ છે તેમ ખરેખર કહેવું એ તો નરી કુખ્યાઈ છે. એ મહાન ઉપયોગી હવું પણ ત્યારે કે જ્યારે તે રહેવા થઈ જાય હવું.

પરંતુ ત્યારની ઉપયોગીતા આજે તો કામમાં આવી શકે નેમ નથી આજે તો આપણે નવું મહાન જનાવવું પડશે. જેમાં આપણે આપણી મરજ પ્રમાણેના છાંય, અર્પા, એટલા અને આગળના જાતી યજીએ. મહાન એ જ જગ્યાએ જનરો કે જુદો પણ એ કદી પણ છોડી નથી કદી. જુદા મહાનનું અસ્તિત્વ દૂર કદો સિવાય વેદો નવું જનાવવું જ નથી. આપણા સમાજની અવરજા પણ આ રીતે જુદું થઈ જાય છે. અને કાકા કામેલકરના છાંયમાં કદીએ તો “સંપૂર્ણ રીતે તેના નાંક કદો સિવાય નવા સમાજનું નિર્માણ અસંભવ છે.”

જુદું જુદું જ સાઈ અને નવું પડતું; એનો મેટામાં મેટો પ્રમાણ થઈ પર પડ્યો છે. કદીને જાતીએ દાખી રાખે, અને તે સદી અને દેશ એજ ખરી રીતે તો જાણના સમાજનો ધર્મ વર્ધપડ્યો છે અને આજે તો ધર્મનું જ આપણી સામે ઉભું છે, તેને જોતાં કોણ નહીં કદી કદો કે તેમાં હવે કેઈ જીવન જોવી વસ્તુ રહી જ નથી? સ્વામિ રામતીર્થના કહેવા પ્રમાણે “આજકાલ ઉપનિષદો અને વેદાંતનું પવિત્ર તથાજ આપણે જોઈએ તેની જગ્યાએ રહી અને મોક્ષ-મોક્ષ-નની આત્મજાત પર વધારે જોર અપાય છે.” જુદો વાજા રાષ્ટ્ર કોણથી જો જા કમન પર વિચાર કરવામાં આવે તો તેમાં કદી અતિશયોક્તિ નથી એમ જણાઈ જ. ધર્મનું વિદ્યુત સ્વરૂપ

અરેમર આજ આપણો ધર્મ એક-ધર્મ-જનો એવો છે અને મગ્ન તો ત્યાં છે કે તેને અસહ્ય ધર્મ અણવામાં આવે છે, અને જેટલી હિંદુતાહિંદુતામાં વધારે મગ્ન રાખવામાં આવે તેટલી તેના પળનારને ધર્મિષ્ઠ અણવામાં આવે છે. એક બાજુએ કે જેણે મહિંદા સુધી જનાન ત કહ્યું દોષ અને યદીય પર મેલ જમી એવો દોષ, અનેત્ત કાળ મેલ થઈ જાય દેલ, તેને વધારે શુદ્ધ માનવામાં આવે અને કેઈ અન

અકિંત તાંદુરસ્ત હોય, સ્વચ્છતા પાળતી હોય છતાં તે બાકાણું ન હોય તેા તેનાથી બાકાણું અતઃ રહે છે.

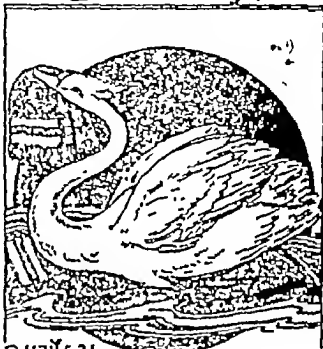
હિન્દમાં મોગમોના આમન સમયથી જ ધર્મની આતી પરિભાષા ચાલતી આતી છે. નહીં તેા તે પહેલાં પણ આપણે ત્યાં વિદેશીઓ આવ્યા હતાઃ પરંતુ અહીં આતીને તેઓ વિદેશી ન રહ્યા, પણ આપણા સમાજમાં આપણે તેમને મોગમો લીધાઃ એ આપણે વિસ્તૃત ધર્મ હતો. તેમાં સંકુચિતતા કે ભૂતિભેદો અંશ પણ નહોતા. ત્યારે હવે વિવાદથી ધર્મ નહોતો જતો, મનુષ્ય મનુષ્યમાં અંતર ન હતું, વિશ્વગ્રુતનું ભારતમાં સર્વ પ્રથમ સમયકે હતું.

પરંતુ મોગમોના આરતાં સુધીમાં તે જવરણા બધાસ ધર્મ મધ. આપણે નિર્મળ બની ગયા. આપણા ધર્મને આપણે સંકુચિત બનાવી દીધો, અને મોગમો વિદેશી હોવા છતાં ભારત વર્ષમાં ભવ્ય પદ્ધતિ. તેથી જ નિર્મળતાને કારણે જઠારથી આવનારાઓને પચાવવાની તાકાતને આપણે ખોટ જ બેઠા હતા પણ ધીમે ધીમે આપણા ધરના જ માણસો પણ પારકા બનતા ગયા. કોયો દિવસે દિવસે પરતગતાની કડીઓ મળ્યું જનતા મધ. ધર્મ પણ પોતાનું સ્વભાવિક રૂપ ગુમાવેતો ગયો અને આખરે તે પરતગતાની મશીનનું એક મશર બની ગયો.

આથી આપણે આજે એક મન ધરને નિશ્ચય કરેલાં જોઈએ કે આપણે ધર્મના મર્યાદા અંધ જત્યા વગર માનવતાને કેળવીએ અને જાતને અહિંસા પ્રેમ, ત્યાગ અને વિશ્વગ્રુતતા સદેવ સંભળાવીએ. આપણને આજે વિવેકાનંદ અને આતી રામતીર્થની જરૂર છે. આપણે શીઘ્ર આશ્રય ધર્મધોર જનવું છે.

પ્રાચીનતાને સ્થાવિ રાખવાની ઇચ્છા તેા પ્રતિતા નિશ્ચયેનો અંજ કરવા જરાજર છે એરે! ભગવાનની પણ, સંધ્યામ બેઠવા જરાજર છે. આ સંધ્યામમાં આપણા રહીવાતી સમાજનું અર્જુનશીખર કંઠાધ, દેશની સામાજિક પ્રગતિની વચમાં રોગાની આશ્રય રિધ જતીને વિશ્વપ્રતે રોગાનો પ્રવલ્લ કરી રહેલ છે. જેના પર વિનય મેળવીને, તેને સદાને મારે સધામ કરીને આ સંક્રાન્તિ કાળમાં સ્વનનંતતાને રીધાવીએ.

રાજકંસ જેવી શુભતા.

આર્યોદય

જુનાગઢ

દર્શન દુવાલ

વાપરો.

ધા

આર્યોદય જુનાગઢીયા

અ. જાતી કુનિયાનો સોથી વધુ ચર્ચાસ્પદ પ્રસંગો હોય તો તે ધર્મ છે. ખાસ કરીને આપણે ત્યાં ભારતમાં હોઈ શકેલાં વર્ણમાં બનેલા બનાવો ઉપરથી તો ધર્મ એ માનની મોટી વધુ વિચારણીય પ્રશ્ન બન્યો છે.

મજાકળી દિરોમંદીના કારણે દિંદોના બે દુકાનવાળા, માનવ ક્ષત્રનો ભયાનક ઇતિહાસ રચાયો અને છેલ્લે છેલ્લે ને કરપીણ કૃત્ય-પૂ. અધીજની કૃત્ય વધુ તે વધુ મજાકળના નામે જ! એટલે દિંદોના ને રીતે વિકાસ થઈ રહ્યો છે તેમાં ધર્મનું સ્થાન રહેશે કે નહિ એ આપણે વિચારવાનું છે. સાચું જ ને રહે તો મધ્ય અમેરિકાએ રહેશે તે વધુ વિચારવાનું છે.

બધી વ્યક્તિઓ એવો ભય સેવે છે કે રાષ્ટ્રીયતાના વધતા જતા વાતાવરણમાં એક દિસ એવો અત્યંત કે બ્યારે ધર્મનું નામનિશાન નહિ રહે. તેમની વાત વધુ વિચારવાની છે.

દિંદોના જાતના બનાવો તો એ વાત સિદ્ધ કરે છે કે ધર્મનું અવિષ્કર્ષી સ્થાન રહેશે નહિ, અથવા રહેશે તો નવવજન રહેશે. આ ધર્મ કયો તે વધુ આપણે વિચારવાનું રહેશે.

ને ધર્મના નાશની ધલુઓ ચિંતા કરે છે, અને જેના કારણે કુનિયામાં બધી કશું ધટનાઓ જતી જતા પામી છે તે ધર્મ શું સાચું જ ધર્મ છે? એનો આપણે વિચાર કરીશું તો આપણને લાગશે કે તે ધર્મ નથી, પણ ધર્મનું બોધ અને અધિશું જન્ય છે. જન્ય એ એક પ્રકારનો નહીં છે.

એક સારી વસ્તુ દ્રાક્ષ છે. તેનું સેવન મગજની તાજગી બક્ષે છે પણ બહુવાર તેને સહારી તેમાંથી કરાખ જાનલવામાં આવે છે, અને ઘણા સોજાને તે પીવામાં ધિજ્જત આપે છે પરંતુ સહેલી દ્રાક્ષને સગવડો ને તત્તર કાઢવામાં આવે છે, જેને આપણે કરાખ કહીએ છીએ તેના પાનમાં માણસો યુષ્મ મારે છે. એ પીધા પછી સ્વચ્છતા બાનંદ મળે છે, એમ માને છે, પણ અનુગ્રાહીઓ અને મોઝરોનું કહેવું છે કે એ પોતી રીતે મગજના તત્તરોને ઉચેરી મૂકે છે. કરાખ

પાતનું બીજું ખરાબ પરિણામ એ આવે છે કે કરાખોને દરેક કામ કરતી વખતે કરાખનો ધ્યાનો જ નહીં રહે છે. તે જેટલો તેનાથી દૂર જતા કોશીય કરે છે તેટલો જ તેની નજીક બસવાનો ભય છે. પરિણામ એ આવે છે કે એક દિવસ તે મરનાક વાપ છે.

દાકાનો ગુણ ને અવગુણ

ધર્મનું અસમ સ્વરૂપ આપણે દ્રાક્ષ સાથે સરખાવી છોડીએ. વૈરી જતાં તેમાં રાચાનો સડો પેડો, અને ધર્મતત્ત્વ સમું થઈ, અને એ સડોના તત્તરનું ધર્મના નામે માનવ સમાજે પાન કાઢ્યું. એના પાન વડે એ જન્યનો નહોતો આવ્યો ને માનવ સમાજ આજે મરનાક વધુ મળે છે. ધર્મમાં પેડોમાં સડોમાં તત્તરોના પાનના કારણે માનવ જાતનું એ અધાપૂતન થઈ કે પોતાના સ્વાર્થ માટે અથવા માની લીધેલા સુખ માટે પૂ. અધીજ જેવાને બોળીએ છીં દેવા સુધીનો કશું પ્રસંગ પણ માનવજાતના હાથે મળે

જેમ દ્રાક્ષ અને કરાખ એ અસમ તત્ત્વો છે તેમ

ધર્મ અને આજે જણાવે ધર્મોભાસ અલગ તત્ત્વો છે. ધર્મોભાસના કારણે પેડા થતાં જન્યની તત્ત્વોને નાશ તો થશે જ અને મજાકળના નામે ને સમિદાધિકત્યને જોર દેવામાં છે અને ને જેર માનવ માનવ નમ્યે રેડાઈ છે તે દૂર થશે જ. એનું કોઈ સ્થાન કશું અવિષ્કર્ષી નહિ રહે, એમ માની છામર પણ ધર્મતત્ત્વ નાશ પામશે એ માની છામર તેમ નથી.

ધર્મ શું છે?

ધર્મની આગળ સપ્રમાણવાદના ને સેવન ધારણ છે તે સેવકો દૂર થશે, એનું પણ જની સહે કે નામ તરીકે “ધર્મ” નહિ રહે. પણ જે તેનો ભારના દૂર કરવામાં આવશે તો ખુદ માનવ જાતનું મૃત્યુ થશે. માનવતા મરી પરાવરશે.

આતવી કાશે જેમ ધર્મ, વૈષ્ણવ ધર્મ, બૌદ્ધ ધર્મ, ઇસ્લામ ધર્મ વગેરે કંઈ પણ નહિ રહે એ જાની સકશે. પણ ધર્મની એ પવિત્ર ભાવના કે જીવનને ચુંદર જનાવવા માટેની માનુષી કરતો તેને દૂર કરવી અસમ

દ્રાક્ષ મગજને તાજગી બક્ષે છે, જ્યારે કરાખ માણસને બરબાદ કરે છે

જનથી. હું કેવળ એવા સમયની કલ્પના નથી કરી શકતો જ્યારે માનવી કર્તવ્યોથી દૂર માનવ સમાજ રહેશે અને તે છતી શકશે !

આ મારે આપણે એક પ્રભાવસિ વિચારીએ :—

એક પ્રશ્ન છે કે "Where is the beginning of Religion?" (ધર્મનું મૂળ ક્યાં છે?)

તેનો જવાબ આ રીતે: It's in the heart of Human being " (તે માનવ હૃદયમાં છે.)

બીજો પ્રશ્ન છે "When Does the Religion begin?" (ધર્મની શરૂઆત ક્યાંથી થઈ?)

"Since the First day man saw the World" (જે દિવસે માનવીનો આ દુનિયા પર જન્મ થયો તે દિવસથી.)

ત્રીજો પ્રશ્ન છે "What is Religion?" (ધર્મ શું છે?)

જવાબમાં: "Religion is Humble Duties of a Man to a Man." (ધર્મ એ માનવી માનવ પ્રત્યેની પવિત્ર ફરજ છે.)

માનવી અને ધર્મ

આ પ્રભાવસિથી માનવી અને ધર્મનો સંજોગ શું છે તે સમજી શકાય તેમ છે. સાથે જ એ દક્ષિત ધાવ છે કે "માનવીની માનવી પ્રત્યેની પવિત્ર ફરજને એજ ધર્મ છે." અને એ ધર્મનું અસ્તિત્વ જૂલકાળમાં હતું, વર્તમાનમાં છે અને ભવિષ્યમાં રહેશે. એનું અસ્તિત્વ જે દિવસે મટી જશે તે દિવસે માનવ સમાજનું જ અસ્તિત્વ નહિ હોય. હશે તોય તેની હાલત પ્રાજ્ઞ વખરના યજ્ઞા જેવી હશે

આભારે જે ધર્મના નાશ મારે જિતા એવાય છે તે ધર્મ હજી જાગ્યો જોડા કિપાકડો પૂરતો જ છે. માનવ સમાજે આને ઉધે રસ્તે પેલાની બાવનાઓને પોતી છે.

તે માને છે કે ક્યાંના કારણે અધુરને વિનય વિશાલ માણવતા દલ છે. તે માને છે કે જગતના આત્મીને બાકીના કુખ દૂર કરે છે અને ચમત્કારો કરે છે. તે માને છે કે જગતે ઉચ્ચ દેવતા તે બીજને અડકશે તો નીચ પડે જશે તે માને છે કે માનવતાની જુનાય રાજ્યા વગર કિડી મગીનીની દાણી પ્રેમ મળશે. તે માને છે કે જગતનાની આરતીએ ઉનારદાણી

સાજ મળશે. અને આ બધી બાવનાઓને જે માનવો નથી તે માનવ નથી. એવું જોડું તૂળ માનવ સમાજના મોટા બાજના માનસમાં બરાધું છે. આ તૂળ એટલું બરાધર છે કે જે કેવળ તેને માનવ તૈયાર ન થાય અથવા તેનો વિરોધ કરે તો તેને જાનથી મારી નાંખવા સુધી પહોં તેઓ તૈયાર છે. આ છે ધર્મનો જોડો ઘેઘા! અને આવી ઘેઘા માનવ સમાજના કુબીએ માનવ જગતના તારણદાર અને આ ઘેઘાઓને દૂર કરનાર ક્રાન્તિકારીના નામે જ ઘડાવવામાં આવે છે.

દરેક ધર્મના સંસ્થાપકોએ પોતપોતાના દેશ અને કાળ પ્રમાણે માનવ સમાજના ઉદાર મારે તેમને સજનો માર્ગ દેખાડતા મારે તે વખતનો પ્રચલીત મૂલ્ય જરૂરી માનવતાઓ સામે જેઠા જગતી. કમળીને તેમના નામે નવો વાદ રચાવો મરે. જેમણે માનવ એકતાનો પ્રવાસ આરંભ્યો, તેમના નામે માનવ સમાજ દુકરે દુકામાં વહેંચાઈ ગયો.

ધર્મ અને ધર્મનાં તત્ત્વોનું અસ્તિત્વ

એટલે એ તારો કે જેણે માનવ સમાજમાં મોટા ભાગે સજા છે, જેણે માનવ માનવ તરફે ધર્મથી વધાર્યું છે અને માનવ જીવને વિષમ જતામ્ય છે તેનો નાશ થવાનો જ છે. બીજા સંજોગમાં એમ પહોં કરી કે સજા કે વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં એજ ધર્મ કે એ જ તત્ત્વોનું અસ્તિત્વ રહેશે, જેનાં કે—

(૧) માનવ માનવને માનવ તરિકે એજમખરે, (૨) માનવતાના બેજુમાં તે જાતિ-પાતિ, ધર્મ-સંપ્રદાય, ઉચ્ચ-નીચ, કાગા-ધીળા વગેરે બેઠાનાં તત્ત્વોને નાણુ કરશે, (૩) દરેક માનવને માનવ તરિકે જીવવાનો અધિકાર છે-તેનું જે જ્ઞાન આપશે અને જે એ રીતે જીવવા સજા કરી આપશે.

આ તત્ત્વોનું જ અસ્તિત્વ વર્તમાનમાં રહેશે એમ મારું માનવું છે, એને જ હું 'વર્તમાન ધર્મ' કહી શકું.

'વર્તમાન ધર્મ' નામ સાંભળીને પણ એમ જણ કરશે કે શું જીવજાળમાં ધર્મ બીજે કતેલ અથવા ભવિષ્યમાં તેનું કયા કંઈક જીવ જ રહેશે? હું જગતીય કે માનવતા તો હંમેશાં એ સરખી રહી છે. એ ધર્મ જઘણો નથી, પણ ધર્મના નામે વિધવાઈ

તત્ત્વો જૂતકાળમાં હતા તેમણે બધી કષ્ટતાઓ જાનવી છે, એ દષ્ટિએ જૂતકાળમાં જે ધર્મ મનાતો તેની અપેક્ષાએ વર્તમાનમાં શું ધર્મ હોવો જોઈએ તેનો વિચાર કરવો પડે.

ધર્મને આપણે એ દષ્ટિએ વિચારીએ, જેમાં એક તો ધર્મ એટલે વાહ-વિચાર નહિ પણ સર્વ સામાન્ય, માનવ માનવ વચ્ચેની ભાવના-એ દષ્ટિએ ધર્મનું અસ્તિત્વ કાંઈ દિવસ નાશ નહિ પામે. પણ એ માનવાને અમલમાં લાવવા મારે દેશકાળ પ્રમાણે તેના પ્રયોગો તેની વિચારણા કે આચાર વર્તેનું પૃથક્કરણ કરવું પડે.

એક સમયે સત્ય બોધનું, કુરાચારથી દૂર રહેવું એ બધી જાતનો માનવ જીવનના અવસ્થક અંગરૂપે મનાવી, ત્યારે માનવી એ અતીતથી દૂર રહેવો અને કાંઈક વાર એ તે બોધનું કૃત્ય કરી બેસતો ત્યારે તે એમ સમજતો કે તે જીવવા લાયક નથી રહે. આ કાળના નિયમ પ્રમાણે આ વસ્તુઓ એક સમયે સત્યરૂપે હતી. એ સમયે માનવતાનો પ્રચાર કરવો પડતો ન હતો પણ માનવતા એ માનવનું એક અત્યંત અગત્યનું સેખારું હતું. માનવીની ફેરવન અને અનૈતિકતા.

આજે એવી વસ્તુ રહી નથી, આજે એનું લાભ છે કે આપણે માનવી સિદ્ધિતાથી ધણે જ દૂર જઈને પડ્યા છીએ. આપણે માનવતાની મોટી વાતો કરતા હોઈએ સાંભળ્યું પણ જીવન વ્યવહારમાં એ વસ્તુ એટલી જ આવશ્યક છે તેનો સ્વીકાર અને તેનું આચરણ આપણને તેમના જીવનમાં લેવા નહિ મળે, બધું દરેક કંઈ... દરેક પહે એક મોટી ભાવના વ્યાપ્ત થઈ જતી છે કે માનવી જુદું બોધના સિવાય જીવી શકે નહિ. અતીતિ વધારે ધણી સાચ નહિ. કુખ્ય તો એ વાતનું સાચ છે કે જેઓ અધિકાંશની બોધી મોટી વાતો કરે છે તેઓ, માનવીઓ ભૂલે મરે છે, નાશાકર છે એ જોઈ શકે છે. તેમનું કુખ્ય દૂર કરવું એ તો બીજી વાત, પણ એવી વાતોનો પ્રચાર કરે છે કે જગતમાં એમ માન્યું જ આવ્યું છે.

આ વસ્તુઓને નિર્દોષ કરવાનું પ્રયત્નન મેલ એટલું જ છે કે આજે માનવતા માનવીની એક ફેરવન બની ગઈ છે. ફેરવન એટલે એક પ્રકારનો જેવો શીખ કે જેની આડમાં ગુપ્ત બધું છુપાતી શકાય.

કામચાલ તરીકે સિદ્ધિ અને સંસ્કારી માણસો આજે તેને કહેવાય છે જેઓ સારાં કપડાં પહેરે, સારાં કામો કરે, એ માણસ એથી વધુ સંસ્કારી છે એમ મનાવું નથી. એટલે મુત્તર કપડાં પહેરીને પોતાની ગદી જાનને છુપાવવાની જેવી ફેરવન છે તેવી જ માનવતા પણ માનવીની ફેરવન વર્ણ પડી છે જેની આટલે માનવી પોતાના રંગાઈ કૃત્યો-અમાનવી કૃત્યો છુપાવે છે.

એટલે કાળની અપેક્ષાએ કર્તવ્ય શું અને તેનો પ્રચાર કેવો અને કેટલો 'સક્રિયતા' હોવો જોઈએ તેનો વિચાર કરતાં એવું જરૂર લાગે છે કે જૂતકાળમાં તે કર્તવ્ય સરળ હતું. આજે તે વધુ પડતું કામ જતી ગયું છે.

અસહ્ય અને નાશ એ એ તત્ત્વો એટલા નજીક આવી ગયા છે કે ધર્મનું અસહ્ય તત્ત્વ માનવ પારખી શકતો નથી. નાશ તત્ત્વો વધુ સરળ અને સરળ છે. માનવમાં એટલી સક્રિય નથી રહી કે તેને અસહ્ય તત્ત્વ મેળવવા મારે જેટલો ભોમ અને લાભ આપવો જોઈએ તે તે આપી શકે. પરિણામ એ આવ્યું છે કે કાળના વેગના પ્રવાહમાં આપણે દિવસે દિવસે અસહ્ય તત્ત્વના નામે નહીં તત્ત્વોને અપનાવતા જઈ રહ્યા છીએ, અને તેમાં જ અસહ્ય તત્ત્વોનો સંલેપ માનીએ છીએ.

પણ આ જુને તત્ત્વોની વચ્ચે અસહ્ય તત્ત્વોનું મૂલ્યાંકન વધારે છે. તે જ માનવ સમાજને વધુ ઉપયોગી થશે. એ પ્રકારનો પ્રચાર નહિ પરંતુ એવા અત્યારપૂર્ણ સંપત્તિ સાધુ પુરોગામી વધુ જરૂર છે, કે જેઓ પોતાના આચરણથી એ સિદ્ધ કરી આપે.

સત્ય બોધનું જોડાણ, ન્યાય અને નીતિનું આચરણ કરવું જોઈએ. આ વાતો તો આપણા હિંદી જીવનમાં દરેક વ્યક્તિના, મુખેથી સાંભળી શકાશે, પણ વ્યવહારનું શું જ વ્યવહારમ જે નથી વધુ મેળવવાને નીતિ મનાવી હોય અને એ રીતે અતીતિને નીતિ મનાવી હોય અમર બે પેઢાનો લાભ મળતો હોય ત્યારે હસનાં હસનાં જુદું મોટી રેલુ અને એ વ્યવહારકૃષ્ણતા મનાવી હોય તેનું શું? એકો. પણ વધુ કષ્ટતા બનેો દિશારો તો એ છે કે એ રીતે એકા કરના પેઢાનો ધૂમકો વિશાલ વખતે માર માર કે છ-છ મેંડ અથવા બીજા જરૂરી તત્ત્વો પાછળ કરવો અને તેથી પોતાની રૂબા વધે છે એમ માનવું..... આવા પર્ણા

તત્ત્વો જતાવે છે કે ધર્મનું અસદ્ય તત્ત્વ પ્રકાશતાં અવગત
તેને પ્રકાશમાન બતાવવા માટે સમય અને શક્તિની
વધુ જરૂર છે.

અધર્મથી અને ધર્મ સંસ્થાપકો

આ વહેમ અને અધર્મથી ધર્મ મનાતાં હોય,
ધાર્મિક સ્ત્રીઓ વડે મેલ મેલે છે એમ મનાતું
હોય, તેમજ પોતે ને સંપ્રદાયને માને છે તે સિવાયના
અન્ય સંપ્રદાયના માનવીઓ માનવ નથી એવી અણગમતી
સોદ સમુદાય આગળ વધી રહ્યા છે, તેના સમયે
એમની વિશ્વ કઈ રીતે આગળ વધવું.....?

પણા સોદા એમ માને છે કે કામડા અને કાન્ટો
વડે એ પરિવર્તન શક્ય જનરે.....એ શૂંધ ભરેલું છે.
આ બધી પેઢીઓનું જનગણના હાથ છે અને તે
હાથ પરિવર્તન સમજાવવાનું ને દસ્તાવેજ આવે તો
જ તેમાં સજાતા મળે, જુદા જુદા ખોળીની ઉત્પત્તિ
નેથી તો તેના ધર્મ સંસ્થાપકોની કાર્ય પ્રજ્ઞાવિમાં
આ વસ્તુ—“સમજાવવાનું હાથ પરિવર્તન કરાવવું”—
અમ જોઈ શકાશે પણ એ માટે સતત કાર્યસિદ્ધતા,

કંપનીની સ્થાપના અને ૧૯૧૦

ખેતી માટે

જ્યાં તથા નદીમાથે અને તેલથી બીજાથી વેળા

નેર પણ પાણી ખેતનાર

નેરિયા જેઠ અને પંપ

લંડી અને સારી ખેત કરનાર

હોખાઈ હજી

કેરીમાંથી રસ કાઢવાના

કોલુ ચીથોલા

૧૯૧૧ વસેતવાના મુદ્દા અને મળવું

હોખાઈ રહેવા

તેમજ

ફેલ પ્રકારની મરીનરી અને ખેતીવાડીનાં

હાથીઆરો

તથા

બોરીંગના કામકાજ માટે પૂઝા પા મળે—

અબાલાસ એમ. પેરેલની કુંપની

માલિક : ફરસુરામ એન્ડ કું.

(૧૫) ફીઆપુર, પોષ પેળ, અમદાવાદ.

ધીરજ અને અપૂર્વ જ્ઞાતમજા તેમની પ્રસે હતી.
એટલે તેઓ તે સમયે એ વસ્તુ સિદ્ધ કરી શક્યા; ત્યારે
તેમની વાક નેઓ આગા, તેમનામાં એટલી ધીરજ,
કાર્યસિદ્ધતા કે મક્કા ન હતી. તેમણે એ ઉપાયો કરતાં
જુદા જુદા ઉપાયો પોષ્યા. જેમાં જગાતકાર, માર્ગદર્શ,
સ્વર્ગ નહોતો ભય વિગેરે હતાં. અને તેનું પરિણામ એ
આવ્યું કે પોતાની અયોગ્યતાના કારણે તેમણે માનવ સમા-
જમાં એવું ક્ષતી રીતું કે ધર્મ સંસ્થાપકો પાસે તો
કોઈ દેવી ચમત્કાર છે

આ બધું જતાવતાનું પ્રયોજન એટલું જ છે કે
જૂતકાળમાં ને કારણે માનવતાનાં સિદ્ધાંતોથી ધીમે
ધીમે આપણે દૂર થતા ગયા અથવા કેવી રીતે તેને દૂર
કરતા ગયા, તેના અમામ આવે કારણ કે ભવિષ્યમાં
આગળ વધતાં પહેલાં જૂતકાળ ઉપર દ્રષ્ટિ નાખવી
પડશે; જૂલોનું પરિવર્તન ન માપ તે જોવું પડશે.

આને આપણે ને વર્તમાન ધર્મ વિચારવાનો છે
તે માનવ ધર્મ છે. માણસો દિલિ મંદીરી અને
સંવેદના-દયા બતાવે છે, પણ એના કરતાં વધુ જરૂરી
છે કે તે માનવ પ્રાણે પણ સંવેદના અને દયામાન
રાખે. પોતાના મોજશીખ અને વેશવ વિશાસ પાછળ
માનવકુળનું સત્વાનાશ વળતું હોય તો તે બધું થવું
જોઈએ.

પાપ વિશ્વતાની લાગણી જન્માવો

આ ક્યારે પણ? આપણે ક્યારે માનવતાને નગર
સમજી રાખીને કોઈ કર્તવ્ય કરીશું ત્યારે? કાપો
માનવીઓ શૂંધે મરતાં હોય અને આપણે કામચૂંપ
અને મોજસોમ પાછળ લખવુંટ બચા કરીએ...આ
નૈતિક મૂલ્યો ગણાવો જોઈએ. કાપો માનવીઓ
કંડીમાં, વરસાદમાં, મક્કાન વગર બીજાતા, મરમરતા,
મરણ પામે, ક્યારે આપણે જરૂરત કરતાં વધુ મોજાઓ
રોજી બેઠા હોઈએ તે પાપ ગણાવું જોઈએ.

આ નૈતિક મૂલ્યો અને પાપવિશ્વતાની લાગણીઓ
આપણા દિલમાં જન્મવી જોઈએ. અર્થાં સુધી માનવી
શૂંધે મરતાં હોય, નાગાં કરતાં, અને આપણે કુખ ન
જાન્યોતીએ, કુખ જાન્યોતીને તેનું નિવરણ કરવા તૈયાર
ન થઈએ ત્યાં સુધી આપણે કુખ અને શાંતિ ધર્મને
તે નહિ આવે. કોઈને લંડીને કોઈનું પચાવીને આપણે
ધર્મીઓ કે આપણને મુખે નિકા આવે તો તે બોલ

છે. એમાંથી તો માનવજાતના કારણના બધાં કુઠો...
.. હૃદય... મોટી... પુદ્ગલ... વગેરે પેઠા ઘણા વખત નહિ રહે.
એટલે મને તો લાગે છે કે વર્તમાન ધર્મ તો
એ જ હોઈ શકે કે માનવીને સાચું જ્ઞાન મળે.
આ બધાં કુ યો માનવી ભોખવે અને તે કુ યો બીજા
માનવ સહી શકે છે તેનું કારણ અજ્ઞાન છે. અને
તેથી જ માનવજાતને કુ યોના-અન્યાયોના તે સામનો
કરી શકે નથી.

તેને સાચું જ્ઞાન આપવું એ દરેક જ્ઞાનીની ફરજ છે,
અને સાચું જ્ઞાન પોતાને મળે અને તે જ્ઞાન મળ્યા
બાદ હિંમતપૂર્વક અન્યાયોનો સામનો કરવો એ જ
માનવીનું પવિત્ર કર્તવ્ય છે. આ સાચું જ્ઞાન માત્ર શબ્દો
કરતાં વધુ જરૂરી છે કે તે માનવ પ્રત્યે પણ સવેદના
અને દયા ભાવ રાખે. પોતાના મોત્સદાઓ અને વૈભવ
વિશાસ પાછળ માનવજાતનું સત્તાનાશ વળતું હોય તો
તે બંધ થવું જોઈએ.

આ ક્યારે થાય?

માનવતાને નજર સમક્ષ રાખો.

આપણે જ્યારે માનવતાને નજર સમક્ષ રાખીને
દરેક કર્તવ્ય કરીશું ત્યારે લાખો લાખો મરતાં
હોય અને આપણામાંથી ધણીને ધૂમધામથી પરણવું
શકે તો એ નૈતિક ગુનેહ ગણાવો જોઈએ. લાખો
લાખો કુટુંબ અને મહાન વગર વરસાદમાં બીજાને
નિશ્ચાર કરી મરી જતાં હોય, ત્યારે જરૂરત કરતાં
વધુ ચીજો રાખવી એ પાપ ગણાવું જોઈએ.

આ નૈતિક ગુનેહો અને પાપો જ્ઞાતાની લાગણીઓ
આપણા દિલમાં જન્મવી જોઈએ. આપણાં દિલ આ
સુધી માનવીઓ ભૂખે મરતાં હોય, નાશ કરતાં હોય,
જ્યાં જ્યાં ન જનુભવી શકે, કુ ખ જનુભવીને તે
નિવારણ કરના ન તેવાર ધામ ત્યાં સુધી આપણે સુખ
અને શાંતિ ઇચ્છીશું હીએ તે નહીં આવી શકે. મોટી
ભૂતીને કેમકરુ પચાસીને આપણે એમ ઇચ્છીએ કે
સુખની નિદામાં સુષુપ્ત થઈએ તો એ ખોટું છે એમાંથી
માનવ જાતનાં કષ્ટતા બનો કુ યો હૃદય-મોટી પુદ્ગલ
પેઠા ઘણા વખત નહિ રહે.

એટલે મને તો લાગે છે કે વર્તમાન ધર્મ તો
એ જ હોઈ શકે કે માનવીને સાચું જ્ઞાન મળે. આ બધાં
કુ યો માનવી ભોખવે છે, અને તે કુ યો બીજો માનવ
સહી શકે છે તેનું કારણ અજ્ઞાન છે, અજ્ઞાન છે એટલે જ
માનવી જનનિત કુ યો અન્યાયોનો સામનો માનવી કરી
શકે નથી.

સાચું જ્ઞાન તેને આપવું એ દરેક જ્ઞાનીનો ધર્મ છે
અને સાચું જ્ઞાન પોતાને મળે અને એ જ્ઞાન મળ્યા
બાદ હિંમતપૂર્વક અન્યાયોનો સામનો કરવો એ જ
માનવીનું પવિત્ર કર્તવ્ય છે. આ સાચું જ્ઞાન આ
શબ્દોમાં આવી જાય છે.

“કુ માનવ હું, મને માનવ તરીકે જીવવાનો અધિકાર
છે-એ અધિકાર મેળવવા હું અન્યાયોનો સામનો કરીશ
જેમ કુ માનવ હું તેમ જીવ પણ માનવ છે-તેમને પણ
જીવવાનો અધિકાર છે. તેનો અધિકાર તે મેળવી શકે તે
માટે હું તેને સહકાર આપીશ માનવ જીવનના વિરુદ્ધ
અગ તરીકે સત્વ-અહિંસા-સંવત્સર ન જીવનને સુખી
કરી શકે છે એ વાતનો હું પ્રચાર કરીશ.”

એ જ વર્તમાન ધર્મ છે. આ ધર્મનો નેટલો વધુ
પ્રચાર થશે, તેટલો માનવ સુખી થશે અને એના
અભાવમાં માનવ કુખી થશે એમ સમજીને દરેક માનવે
તેનો વધુ પ્રચાર કરીને તેનું જીવન નવાવડું જોઈએ.

કાઉન

ધાપ

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઔદ્યોગિક, વિપુલ, રસાયણિક તથા
ઘર-ઘરપાયાળી દરેક જાતની ચીજો તથા
સાધનો આદિ

મથા ના લખાણ:-

જીવનલાલ [૧૯૨૬] લિ.

દલકતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી,
દિલ્હી, રંચન, ઓગડા.

માણસ પોતાના રોજતા વ્યવહારમાં અને નજીક સ્વાર્થમાં રચ્યોપચર્યો રહે છે પણ એક જ પ્રસંગ જીવનમાં એવો આવી જાય છે કે બ્યારે તેના આખા જીવનનું અને રહેણીકરણીનું પરિવર્તન થઈ જાય છે.

મનસુખલાલ શાંતી કુશન અમદાવાદમાં મારી સાથે જ છે. અને વેપારધંધામાં કાલ્પ અમારો એક જ મત હોય છે તેઓ ખાસ કરીને મારી કુશનમાં જ જોવાના આદી જમાવી બેસે છે, પણ રહે છે કુટુંબપરિવાર સાથે ક્ષોધમાં. અમદાવાદમાં પણ મકાન રાખેલ છે, પણ પછે બાજે તેઓ ક્ષોધમાં જ રહે છે. તેઓ અમદાવાદથી ક્ષોધ અવા અને અચાનક જ ગિનાર પડી અવા અને સાથે દિવસે અમરમળા એટલે મિત્રતાને દાવે કે તેમની તળીવત જોવા ક્ષોધ આવ્યો હતો. હવે તો તે સારા થઈ ગયા હતા, પણ જરા નમળાઈ રહેતી હતી અને મને પરાણે પણ બે દિવસ રાખવા તેઓ કિસ્મત હતી.

હા, અહીં આવતા જ મેં પેલી જોપરી નોંધી. ખરેખર વિચિત્ર દસ્ત એક દિવસ તો મેં વિચાર કરવામાં જ આવ્યો અને પૂછતો પૂછતો અટકી ગયો કે આ કેમ અહીં મૂકી છે? મેં જોયું કે આગેલું શેઠામા ખુબ પરિવર્તન થઈ ગયું છે. જાણે સાત નમ્રતાની મર્તિ; પહેલાંની માફક કમકાજી સ્વભાવ રહ્યો નથી. વળી સદાનુસૂતિ અને સંવેદના પણ પછી આવી અંધ છે.

પછી વિચાર કર્યો પણ એનો ગક ન બોલી અને મનને ત્યાંથી ખસેડી બીજા સમાજવાદો વિચાર કર્યો, પણ વ્યર્થ ગયેલ આતાં મુદર અને જુઓથી સળવેશ રેળસ પર માણસની જોપરી.

મકાન માલિક શેઠશી જે કાંઈ અણગળા માણસ હોય તો તેમને ડોક્ટર અથવા તો જૂત પ્રેત સાધનાર મળી બેસે; પણ એ મારા અડ મિત્ર છે જે એમને ક્ષોધને ઘેર તો કુ પહેલવહેલો જ આવ્યો છું, પણ એ મારા વર્તોના સાથીદાર છે. તેઓ ડોક્ટરો તો થી પણ જરી-છુટીય જાણના નથી. આર્થ સમાજ હોવાથી તત્ત્વમંત્રમાં પણ માનતા નથી. પછી પછી સમજાવ્યા ત્યારે તેઓ કંઈક પૂજાપાઠમાં માનતા થયા છે. - - -

- તેમના નોકરને પાસે બોલાવીને પૂછી જોયું કે આ મકાનમાં બીજા કોઈ ડોક્ટર બાંધે રહે છે? પણ તેણે તો નકારમાં ઉત્તર વાળ્યો.

"મકરનામથી કોઈ ડોક્ટર આવ્યા છે?"

"નાહી, ના."

પછી તો જરા પણ સંકોચ રાખ્યા સિવાય મેં પૂછ્યું.

"ત્યારે આ જોપરી અહીં કેણે મૂકી?"

નોકરે એક મારી પાસે આવીને હળવેથી બોલ્યો,

"શેઠ સાહેબ! આપને થું કહું? અમારા શેઠ મનવાડાંથી ઉપા ત્યારથી આ જોપરી રચનામાંથી લઈ આવ્યા છે. કાણ જાણે થું મ સ્વત વળગ્યું છે કે તેને જરીય અજાણી મૂકતા નથી. સાહેબ! હાકલો અરકયુ એ તે કાંઈ આપણે જાણીએ? આપ કાંઈ સમજાવો તો કદાચ માની જાવ."

તેની વાત પરથી મને સાચું કે તે સાત અણગળા છે એટલે તેની વાત ટાળતાં મેં કહ્યું-

"જર સમજાવીશ"

અને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

છેત્રે મારાથી પૂછ્યા સિવાય ન જ રહેતલું. એક દિવસ મેં કહ્યું.

"શેઠ! આપને એક વાત પૂછું જો અચો અહિં લાગે તો."

"તમારા મનિ વેળાવેલખો સવાલ જ ક્યાં છે? જર પૂછો."

પેલી જોપરી સામે આંખો ચીંધીને મેં કહ્યું.

"આ કું છે?"

હસતાં હસતાં તેમણે જવાબ દીધો.

"એ તો મારા ગુરુ છે."

"મકરો તો મારે કરો છે. સાચું કહેતો!"

"સાચું જ કહું છું અને જો જોપરી છે તે વાત તો તમે જાણો છો. મેં તેને જુઓથી વચમાં જવન કરીને કેમ મૂકી છે, તે બીના તમે જાણવા માગો છો ને?"

"જરમર."

“તો સાંભળો! જો કે વાત થયી લાંબી છે, પણ તમને તો તેમાંથી થયેલો બોધ મળશે. અમદાવાદથી અડી બાવીસે અમ્યાનકે હું ત્રિમાસ પડી ગયો. અને ૬૫૫ ન્યુમોનિયા થઈ ગયો હતો.”

“પણ આપે તો મને અધુનવજ્ઞ રાખો.”

“મારી જૂથ થઈ ગઈ, પણ વાત સાંભળો! કાંઈક અને વેલો મુશ્કેલીમાં પડી ગયેલા, પણ તારા આત્મમાં તો જીવનની કાંઈ આશા જ સામેલી નહિ. મોત તો આંખો સામે નાચી રહ્યું હતું અને સાથે સાથે જીવનમરતા કરેલાં પાપો પણ તારા સમક્ષ નાચતાં હતાં. કેટકેટલાં મહાનોમાં જઈએ છીએ ઠગાઈ! કેટકેટલાં કુમળાં બાળકોને ઘણાજ વિનાશો કરી નાખ્યાં! વ્યાપારની જગમાં કેટકેટલાંઓને ક્ષમાબદ્ધ, મરીજ માણસો મિથ્યાત્વ ભર્યા જીવનિયાતની વસ્તુઓ સિવાય કશુંકા ઠંઠાવા રિવસો જસાવ કરી રહ્યા હતા ત્યારે ઠાળાજીવનમાં બધો માત્ર જીવનભીતાઓને બેસી હતી દુકાને આજવા વાગીદવાળાઓને બાઈ કાપડ જતાબધા, ધક્કા ખમડાવા, વાજમાં ઊંચા રાખ્યા, પાવડા નામે જ કાપડ થકાવીને તે કાળા બલ્લરમાં નેચ્યું! આ બધાં થાપો આંખ સામે આવીને દસવી વસાં-ઉતારી જઈએ છીએ! આજે જે રેતને પણ કંપો છે અને માનવ બધુઓને પણ કંપો છે.”

થયેલો બધો જાણેલો અરેરે! મારાં પછી આ સંપત્તિ તો કામમા આવવાની હતી! અંતરમાં ત્રિમાસ તો હતો કે થોડુંકે પુણ્ય કરેલું પણ માન આવે છે! પણ કંઈ હોય તો માન આવે! આ ગામમાં ધર્મસાગા મન-વરાતીને મોટી આરસની તાબી નામ મેતરાતી સમાવી દીધી. મનમાં એમ પુણ્ય જીવ્યા વીરે કેઈ પ્રેસ રિપોર્ટર ઉદ્ઘાટનને દ્વારો દોર્યા પણ સાથે સાથે છાપડો તો ખર્ચના રીપોર્ટ આપીશ. એ નામનાનો જૂન સાથેનું પુણ્ય જ તો કામનું!”

કહી સુતી થઈ ગઈ હતી. અતે મેં પ્રાર્થના કરી કે:

“પ્રભો! મને થોડો અવસર આપ, ક્યામજ થોડુંક આજીવ આપ! જેથી કંઈક સત્કર્મ કરવાની તક મેળવું!”

મનમુખલાસ રોડની આંખોમાં આંસુ આવી ગયાં. તેને લુગાં લુગાં કહેતા સાજા:

“રાજની મારી પ્રાર્થનાનો સ્વીકાર થયો. એ કરણ સાગરે મને તપ જીવન આપ્યું. જેલું જિવ જીવેલું ત્રિમાસમાંથી ઉઠ્યો ત્યારે હું આવો હતો.” એક દોરો હતો પહેલાનો, તેની સાથે હતો મદાલ પછીનો જે ખૂબ ખ્યાનથી નેવા પછી એજામયો.

આ ચિત્રને એટલા જ માટે લખાવ્યું છે કે તે વખતની ઇચ્છા મને સ્મરણ રહે અને પ્રભુ પાસે જૂઠો ન હોય પણ માયાની પ્રજાતાએ ધીરે ધીરે પાછો જૂથવો બને. એક દિવસ કરવા નિકળ્યો હતો, ત્યાં સમયના બણીથી નિકળતા ઠોકર વાળી, નીચે વળાને જોયું તો આ બોપરી! સકસા સ્મરણ થયું કે મારી પણ આ જ ઇલા દવાની છે. મેં આ બોપરીને પ્રણામ કર્યો અને મેર લેતો આવ્યો. તે આ જ બોપરી!”

આજેથી એક મનમુખલાસની વાત સંભળતો રહ્યો. કાંઈ બોધી ન શક્યો પણ હાથ મૂકતો બની ગયું હતું. કારણ કે હું પણ એક જ હોડીનો મવતો હતો.

(૨)

દિવસે દિવસે થોડાંકો ધાર્મિક ઉત્સાહ સીમા એજામી રહ્યો હતો હતો પણ વધારે જાન કરવાથી એટલે પર એટલે આવે જતી હતી, છતાં પણ તેઓ પ્રસન્ન હતા. કદી કોઈએ એમને ચિંતા કરતાં નહોતાં જોવા.

અમદાવાદની દુકાન તો ખ્યાલ થઈ ગઈ હતી. થકા દિવસથી તેમને નેવા નહોતા, તેવામાં એક દિવસ તેમનો મોરો ફિક્કો ગમરાયેલી રિયાતમાં આવ્યો, અને તેઓ કંઈ છે તે જાનની મારી પાસે પૂછપરછ કરી, ત્યારે અગર પડી કે મનમુખલાસ અચાનક રેતને કદવા કર્યો સિવાય જ વેચતી જતી મથા છે. વધારામાં ચિંતાનું કારણ એ હતું કે તેમની પાસે તેમજે કપડાં કે વાટખચી પણ રાખ્યાં નહોતા.

મને સમજાયું કે જાર તેમને વેરાજ આવી ગયો. તેમના કુટુંબીય પણ આજ માનવું હતું. મેં કહ્યું.

“આજીવ કરવાથી તરફ તપાસ કરવી નેમજી.”

પણી દોડધામ કરી પણ ક્યાંય તેમનો પગો ન મળ્યો. પેપરોમાં તેમનો દોરો છાપીને ક્યાંક આવવાનો જાહેર ખજાર પણ આપી. પરંતુ ક્યાં જ પ્રયત્નો અર્થ અથા અને એમને એમ પાંચ વર્ષે વીતી ગયાં.

ત્રિપુત્રના દિવસે કુંડાગર ગયો હતો ત્યાંથી હનુમાનજીનાં દર્શન કરવા જતાં ગોમતીને સાથે જિનરથી પસાર થતાં અચાનક એક જડાધારી સાધુ પર મારી નજર પડી તેમની મારી તરફ પીડા હતી.

કુંડાગર પાસે જતા ઘાગેલા ત્યાં ઉભેલા એક માણસે કહ્યું કે “એ તો અપેરી છે.”

પણ મારે શું મારે તો તેમનાં દર્શન કરવાં હતાં. કુંડાગર પાસેથી પસાર થઈને તેમને પ્રણામ કરતાં તેઓ જોરથી હસી પડ્યા. મારી દષ્ટિ તેમની સાથે મૂકી પેલી બોપરી પર પડી અને કંઈક સ્મરણ આવ્યું કે આ મનમુખાધાર શેઠ તો ન હોય! તેઓએ મને ખાનગી જોયા અને ફરીથી હસી પડ્યા.

“અરે આપ બહિર્વા! આ વેશમાં!”

“બાપ, નવા તોળીની ધાના કરીને બહી આવી અરે પુત્ર, સંભવ છે કે આમ કરતાં કરતાં કપાલિ જીવનનું ટેકાણું પડી જશે.”

“પણ આપને ધરમા તો કંઈ અચ્ચડ ન થોળી.”

“અચ્ચડ ન થોળી પણ અવગુણતાએ શી હતી? મને ટેકા ધાન પુરા. હું પણ મને ઘાગ્યું તેથી કંઈ મારો હકોડો વળાવેલ ન હોતો. એટલે જો મનનું છે તેના દારૂજ આવી પડ્યો હું કોઈક દિવસ પણ મૂક્યો બટક્યો તે મને આ ગોમતીને પાર મળી જ જશે.”

આમ કહેતા કહેતાં તેઓ રડી પડ્યા. મેં કહ્યું

“પણ હવે આ બોપરીની શી જરૂર છે?”

“મેં પહેલાં જ તમને ત કોઈ કહ્યું કે એ મારા યુગ દેવ છે એ સ્થાપ મને ચતુર સ્મરણ આપના રહે છે. એનાથી કુંડાગર બાઈ તો ખજાર નથી કાણ જાણે

મન શું નું શું કરે. બપોરે કુંડાગર તરફ નજર કરું છું ત્યારે જાણું કે તે મને કહી રહેલ છે કે જો તારી પણ આવી જ દેશા ધવાની છે.”

તે આપો દિવસ મેં તેમની સાથે મળ્યો, પછે આમક કમો, પણ તેઓ મારા સાથે આવવા તૈયાર ન જ થયા.

(૩)

કાશીરના લોહા બોપરી પાસે રાખના હોવાથી તેમને અપેરી સમજાતા હતા તેઓ પણ વખત મળે તે કાઈ મને તે પર જ મુજારો કરતા હતા સાધુઓનું ઉચ્છિન્ન થયેલી વાર તેમને મળ્યાં જતા હતા. એમ તેમણે કહેયું અને એમ પણ કહેયું કે “હવે દર દર કાંઈ જવાનો વિચાર છે.”

પણ તેમનાં કુટુંબીઓ તપાસ ન કરે તે માટે તેમણે મને એમ કહેયું તેની ખાતરી વર્ષ મારણ કે જીને વર્ષે જ્યારે કુંડાગર ગયો ત્યારે મને ખજાર મળી કે તેઓને ગમે મહિને ત્યાં જ દેશાત વર્ષ ગયો છે લોહાએ એમ પણ જણાવ્યું કે તેઓ મહાન સિદ્ધ પુરત હતા. અને લોહાએ તેમની સમાધિ પણ ત્યાં ચલાવી હતી. તે સમાધિ પાસે પેની બોપરી પણ મૂકવામાં આવી હતી, મહાજીઓ તેની પૂજા પણ કરતા હતા, તેના પર કૂચ પણ ચલાવતા હતા.

કુંડાગરે લોહા બોપરી અવિરામ આંધુ પડી જતાં હતાં, પેટને અને કુટુંબને ખાતર અનેક કાળાં ધોળાં કરીને પાપની આંધી માંધનારાઓમાંથી એક માણસે વેળાસર એનીને યજ્ઞિત મેળવી, બપોર મારા જોતા કેટલાય હજારે પાપોના વધારો કરવામાં જ જીવનની સાર્થકતા માની બેઠેલા છે.

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશે

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-ફૂલ નહીં તો ફૂલની પાંખડી ને જોને તે આજે જ મોકલી આપશે. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત જનશે, કેમકે સમિતિ પાસે ખાસ દૃઢ નથી. આપની સહાય, સંપૂર્ણ પ્રેમ અને મહાપૂર્વે મોકલશે તો નાની સહાય પણ મહાન જનશે.

— સારામાં પ્રસન્ને સમિતિને જરૂર પાદ કરશે —

મંત્રી : હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સારંખુર-ખાલ્લાતની વાડી, વ્યમદાવાદ.

ગીતા સમજવાની દષ્ટિ

પ્રિય

: ૨જી કક્ષા :
સ્વામિ શ્રી. ચૈતન્યાનંદ
શ્રી રામકૃષ્ણમ મંથરમી, નાસિક

મોક્ષસો જુદી જુદી દષ્ટિએ ગીતા વાંચે છે. કેટલાક માણસોમાં સાદી સીધી વાળાકાના જેવી મદદ હોય છે. તેઓ માને છે કે ગીતામાં ભગવાન મીઠુપણના સંસ્કાર કાંઈકે વચનો છે એટલે તેઓ મન ગીતાનું પૂજન થાય અથવા ગીતા વચન એટલે અસ. મંદિરે દેવદર્શને જાણે ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય વગેરે ધરાયો પ્રદક્ષિણ કરનાર માણસની મારક જ તેમને થાય છે. એમ કોઈથી મનને પૂરેપૂરો સંતોષ થાય છે કે જ્યારે કંઈક પૂજન કરું. એ જ તેનું કામ મંદિરે જનાર જેવી પંચાતમાં પડેલો જ નથી, તેના મનમાં એ વિચાર આવતો જ નથી, કે મૂર્તિ કંઈ ધાતુની બનેલી છે, તેનું વજન શું છે તેના ધનનાર કાણ છે વગેરે. એથી જ રીતે આ જાતના મન માણસોના વર્ગ ગીતા એટલે ભગવાનની પ્રતિમા એમ માને છે, એવા માણસોને મારે તો ગીતા સમજીની નિરતર માલી રહેતી સક્ષમ થયોએ અને પડિતોને આનંદ આપનાર વાસ્તવિક વારો છે જ નહીં, તને પણ હરો કે શ્રીરામકૃષ્ણ દક્ષિણેશ્વરમાં રહેલા, ત્યારે એક સાધુ ત્યાં આવેલો તેની પાસે રહેતા વચનમાં વીરક્રિયા એક મોટું પુસ્તક હતું તેની એ રાજ ચંદન, કુશ, ધૂપ, દીપ વગેરેથી પૂજા કરતો સવાર સાંજ પૂજા કરતાં કેટલીયવાર તેની આંખોમાંથી આનંદની અમુકારા વહેતી. શ્રી રામકૃષ્ણને થયું કે એ પુસ્તકમાં છે શું કે એટલે તેમણે સાધુ-પાસે જાણે એ પુસ્તક જોવા માગ્યું. સાધુએ વરત પુસ્તક ઉપાડીને બતાવ્યું. ઉપાડીને જોતાં પરમ-હૃદયને નવાજ લાગી, કે પુસ્તકને પાને પાને મોટા અક્ષરે માત્ર 'રામ' નામ લખેલું હતું સાધુને તેનું કારણ પૂછતાં તેણે કહ્યું કે, માણસને જ્યારે ભગવાનના સંસ્કારકાર થાય ત્યારે તે સર્વ જાણના સાર અને ધ્યેયને પકોટી બાંધે છે. ભગવાન અને ભગવાનનું નામ એક જ છે. એટલે પોતાના છપ્પ દેવતાના નામથી તેને પૂજા સંતોષ હોય અને એ પુરુષમાં તે નામ હતું એટલે તેની પૂજા કરતો.

જેમનામાં આવી સાચી અને છવંત મદદ હોય તેઓ ખરેખર કૃતાર્થ છે. તેઓ તો સંતોષ સમુદાય

તરી બધા છે, જુદાવાદી પર એવું સુખ અને શાંતિ તેમણે મેળવી લીધી છે.

બીજા વર્ગના લોકો ગીતાને માળા-મંત્ર જેવી માને છે. માળા અને મંત્ર એ કાષ્ઠનાં નામ સંબંધી પારિભાષિક શબ્દો છે. તંત્ર મંત્રોત્પત્તિ એમના (વે) વિસ્તારથી કહ્યું છે. ભરિષ્ઠમાં બે અનુક્રુણ તક મળશે તો એના નિમે વિસ્તારથી કહી તે સમજાવવાનો પ્રયાસ કરીશ. એવી માન્યતા છે કે, નિયમ પ્રમાણે મનને જાળ કરવાથી તેનું કામ મળે. મોટાપુર વાળા કે બીજા કોઈ મોટા અક્ષરે લખેલી ગીતા તારી પાસે હશે. લગભગ એ બધી આદર્શોમાં આનંદમાં ગીતા પારાયણ ક્રમ: એટલે કે ગીતા પારાયણના નિયમે હોય છે. એમાં એકગ્યાસ, કરગ્યાસ, હવગ્યાસ, લીજ છાકિ, લેષ્યા અને ધ્યાનનો સમાવેશ થાય છે. જ્ઞાનના મ્લોકાનુસાર દેવતાનું જ્ઞાન કરવાનું હોય છે. એને મારે અમુક મ્લોકો હોય છે, આ રીતે ગીતા પારાયણ થા પાઠ કરવાનું મહાન કાળ હોય છે. નિયમ પૂરેકે આમ પારાયણ કરનાર કેટલાકને કહી જાયું. આ વર્ગના માણસો ગીતાના અર્થ કે મ્લોકોની વિવિધ વ્યાખ્યા સામે ઝાઝું લડી રહ્યા નથી. મ્લોકો એ મંત્રો છે, અને માત્ર તેમનું પારાયણ જ પુરતું છે. વિદ્યાન-વાતના આ જમાનામાં આવા માણસો જુદા જુદા છે એટલું જ નહીં પણ કેટલું હોય તો તારી સહાધ્યા-ધીનીઓ તેની મજાક જ ઉઠાવે. આપણા આશ્રમમાં વ તે બેનું હરો કે જ્યારે ગીતા, ભાગવત કે બીજા કોઈ પણ કથા મની હોય, ત્યારે કેટલાક માતાઓ પ્રમથ મંદિરમાં જાણે દર્શન પ્રદક્ષિણા કરે, પછી વક્તા તથા મંથને સાધાર્મ નમસ્કાર કરે અને પછી કથા સંભિચવા બેસે. શ્રીરામકૃષ્ણના છવંત મંદિરમાં તે વર્ત્યું હશે, કે દક્ષિણેશ્વરના શાલીમંદિરની માણુના શ્રી રાધાકાંતના મંદિરમાં ભાગવતની કથા સંભિચનાં એક વખતે શ્રીરામકૃષ્ણને એક દર્શન થયેલું. તેમાં

નથી કે એક જ્યોતિ મુર્તિમાંથી નીકળી ને જાગવન મથમાં પ્રવેશીને ત્યાંથી નીકળીને ચોતાઓમાં પ્રવેશી ગઈ, અને જાગવત, ભક્તો, અને ભગવાન એ ત્રણેને એકરૂપ મનાવી રીધા; ત્યારથી પરમહંસ દેવ કહેતા કે 'જાગવત-મક્ત-મગવાન એ ત્રણે એક.' આ માન્યતાથી પ્રેરણા પડેલા એ વર્ગના માણસો ચીતાની પૂજા કરે છે.

એ ઉપરાંત એક વર્ગ એવો છે કે તે ચીતાનો અર્થ સમજીને તેને ચોતાના રોજીયા જીવનમાં જીતારવા સાથે વાગે છે, આ લોકોમાંથી કાષ્ટક શ્રદ્ધા જેવું હોય છે પણ મનમાં તો કાંઈક હોય છે, ને તેમની સમજવાની રીત કેવળ જુદી હોય છે. હોવાને અને પરિણામ પણ સાવ નહયું આવે. આપણે જુદી વિના સાવ અધારી થઈએ નહિ. મનુષ્ય જીવનું વિશિષ્ટ ચિહ્ન જુદી છે. તદ્દશાંતના પાઠ્ય પ્રમાણમાં જુનો લખાયો છે કે, 'માણસ જુદીવાળુ પ્રાણી છે.' પણ આ જુદીની જુદી કહી મર્જાઈએ છે. એક જાજીરો અને જુદા વસ્તી પોં જુદી પણ સામે ને આપણે તેના પર વધી પડે છે અને જળી જવાનો પ્રયાસ કરે છે. ધણીવાર એ આ બધાને હનુમંટીને એકરૂપ નથી કરી શકતી, એટલે આ અલક્ષ્યના અજીવ્યમાંથી એક જાતનો નસો પેદા થાય છે. અને તેમાંથી પછી ફરક પ્રકારની મિજાજની વિચિત્રતાઓ, એક-કુનીપણું અને પૂર્વપ્રકો પેદા થાય છે. ને માત્ર જુદીની સમજણ પુરતી ડોલ, જારે જરા સરખીએ અસરકારક હોત, તો તો પછી બધા કિમોવળાઓ, પડિતો અને પુસ્તકના કીડાઓ ને આપણે અને સતો કર્મ ગયા હોત, પણ આમ ન થવાનું કારણ? કેટલાક વિચારોને કાર્મમાં મૂકવા માટે નેધર્માં પ્રેરક શક્તિ અને જળના એકોએ ને સો દોષ, તો તેમાં જુદીનું પ્રમાણ માત્ર એક દોષ છે. જાણીતા નવાલુ' લાગણી ઉચ્છાસિત, અને ઉર્ધ્વમાંથી આવતા નેધએ, લોકો વારે વારે જોવા કરે છે કે સત્યે ઘડ, ધર્મે જર. આથી વધુ સાચું, સાદું અને જીવ પાકાવાય તેને કલ્પતામાય નહિ આવે, હતા આપણામાંથી કેટલાક પ્રમાણિતતાથી છાની દોષોને ફની થોડે કે અને આ ઉપરોક્ત રીત ને રોજ ફરક પ્રકાર જાગણ કરીએ છોએ? એટલું જોઈએ, કે જેનું કારણ જુદીની એવો અર્થ નથી

કળાવો એ નથી. આપણે તેને આચરણમાં નથી મૂકી શકતા જેનું કારણ સ્વાર્મ, ગર્વ, ભય, મહત્વાકાંક્ષા, ઇર્ષ્યા, ક્રોધ, કામાદ છે. આ બધા ચતુરો અતરમા રમવા લાગે અને આપણે ધર્મ, સદૃશ્ય અને સત્યના સીધા માર્ગથી અલિપ્ત થઈએ.

જુદીની આ એક જ મર્જા છે એમ નહિ. તેમાં આપણને આડે રસ્તે લાગ જવાની અને હંગવાની શક્તિ પણ છે. હોશીઆર વડીલ કેમ જોરો હોય તો પણ ચોતાની આજી સાચી કરવા કાલકાઓ તથા નિષ મોના મારી મચાડીને ચોતાને અનુકૂળ અર્થ કાઢી. એવી જ રીતે જુદી પણ જુદા જ મુદ્દમ રીતે કળા ચીજને ધોળા રેખાકાનો પ્રયાસ કરે. આપણા અશ હેતુઓને તે લાગેને છાવાયે છે. કેટલીકવાર તો નીતિ-લીન અને ચૈતાનિયતાના કામને પણ ન્યાયી અને પવિત્ર કરવા તરીકે જરૂરનું બતાવે છે. આવા પ્રયત્નોએ, આપણી વાસ્તવિકતાને માને જુના પરિપુરોએ જુદીને સારી રીતે ધ્યાન આપી રાખી હોય છે. પ્રયત્નની જડ-વિચાર પ્રમાણે વાહી ના પ્રતિવાદીની તરફેણમાં દલીલ કરનાર વડીલની પેઠે જુદી પણ વર્તે એટલે આપણે આ હેતુઓના સેવકને કળામાં રાખતા ચીખવું નોંધએ. એ તો એ લાગણી તથાવાર છે. એને વાપરવામાં જુદા જ કલ્પતા અને સાધવાની નોંધએ મનમાંથી વાસ્તવિકતા નીકળી જાય ત્યાર પછી જ આપણે સલામત ધર્મ ચકીએ.

એ ઉપરાંત લોકોનો બીજો વર્ગ એવો છે કે ને ચોતાના તાત્વિક વિચારો અથવા પથની માન્યતાઓના આધાર તરીકે ચીતાને ઉપયોગ કરવા ઇચ્છતા હોય છે, એવાર આવા હિંદુમિત્રુથી ગીતાનો અભ્યાસ કરી એટલે એ લોકો એકમતિયા અથવા ધર્મોધ પણ થાય છે. તેઓ ચોતાની માન્યતા સિદ્ધ કરવા, ઉત્સાહમાં આવીને ચીતાના અર્થને મારી મચાડીને અવગણી કરી નામે છે અને માટે એક જુનો શબ્દ છે—પુસ્તા-પીઠન. હું ભગવાન પાસે માથું ધુ કે હું આ જુદીનો સિદ્ધાર ન થઈ પડે. ચીતા કેટલી વિશાળ, વિશ્વગ્રાપ્ય અને સોની માન્યતાને સમાવનારી છે એ જોવાવાનો મારા પડોનો હેતુ છે. આ જ કારણને લઈને એ તને જોમોઆ તરીકે લોકોએને લેવાની સામે સાવચેત કરી તરી ચોતાની સાડી સમજણ પર આધાર રાખવો

સંત શિરોમણિ નામદેવ

: લેખક :

શ્રી પ્રફુલ્લ પ્રા. દાકર

મહારાષ્ટ્રના મહાન સંત શ્રી નામદેવજી જીવન પ્રમથનના આ અઢધી રીતે કરવામાં આવે છે. તેઓશ્રી શ્રી વિશ્વેશના એકનિષ્ઠ ઉપાસક હતા અને સન્મારિ હતા. આજે પણ સંત મહારામની સાથે નામદેવ સજીવું પણ જાતના કૃદ્યમાં એજ ચિરંતન સ્થાન છે.

છ

મહારાષ્ટ્રમાં આવેલા એક મામને મોંઘણ દેવતામાં આવે છે. આ મોંઘણમાં પરબણી નામે એક નિર્ભય છે. આ નિર્ભયામાં નરસીમજીણી નામે એક નામ છે. આજ મામમાં આજથી મણાં વતો પહેલાં દામારીની નામના એક કૃદ્યમ રહેતા હતા. તેઓ જન્મે જીજી હતા અને તેમની જીજી રેકાર હતી. દામારીની કૃદ્યમાં શિવતાને અને કાપઃ વેશતાને મધો કરતા હતા. આ મધમાં તેમણે સારી સેરી સફળતા મેળવી હતી અને તેઓ પેન્ના પણ રીક રીક કમાતા હતા, પણ તેઓ સદાચારી, સદ્ગુણી, પરાપ્રાપ્તી અને શ્રીવિજ્ઞાના એકનિષ્ઠ ભક્ત હતા.

દામારીની મધપ્રાપ્તિનું નામ હતું ચેલુક. તે પણ તેમના નામ પ્રમાણે શુદ્ધ આચરણમાં અને શ્રીવિજ્ઞાના ભક્ત હતા. પરંતુમાં પણ ચેલુક મણાં જ પારખાં હતાં.

છીજ બધી રીતે સુખી મણાવી સકાય એવાં આ પતિ-પત્નીને એક પણ આજ નહોતું તેથી તેમને મણું કુખ મટું. પેતાને જાણક વાત તે મારે અને શ્રીવિજ્ઞાના મારે નિષ્ઠાથી ભક્તિ કરતાં હતાં.

શ્રીવિજ્ઞાની કૃપાથી ચેલુક મધપ્રાપ્તી જન્માં, સં ૧૧૬૨ ની કારતક સુદ અમિષાસને રિત્તે તેમણે એક નામદેવ જન્મ આપ્યો. નામદેવ જોડ આ પતિ પત્નીને જો આનંદ મધો તેની વાત જ થી કરવી? પેતાને એક મુલ નામદેવ મેટ આપવા મારે દામારીની અને ચેલુક જને શ્રીવિજ્ઞાના ઉપાસક માનવા કાળ્ય નામદેવ નામ તેમણે નામદેવ રાખ્યું. આજ નામદેવ પાછળથી મહારાષ્ટ્રના એક મહાન સંત બન્યા અને નાના ચોટા સો કાજ તેમને વધનીષ અને પૂજ્ય મણવા કાળ્ય નામદેવને જાણીતો નામની એક નાની મને પણ હતી.

દામારીની અને ચેલુક જને શુદ્ધ આચરણમાં, પરાપ્રાપ્તી અને શ્રીવિજ્ઞાના ભક્ત હતાં એટલે તેમને

પુત્ર પણ એવા જ શુદ્ધ આચરણમાં અને શ્રીવિજ્ઞાના ભક્ત બને એમાં થી નાહાં?

નાના નામદેવે અનુકરણ કરવાની ખુશ જ રેવ દોષ છે નામદેવ મામામ ને રીતે વર્તે એ રીતે વર્તવના તે દેવેશ પ્રજ્ઞ કરતા દોષ છે. નાનાવિજ્ઞાને શ્રીવિજ્ઞાની ભક્તિ કરતાં જોડ નામદેવને પણ નાનાવણથી જ એ ભક્તિનો નાદ કાળ્યો. તે માનીતા રેવ નાનાવણ સાકરી ઉપર ચીંસડું જોડી તેની મળ જનાતા અને કાળ્ય મે ખજાડીમાં ભેગાં ફગી તેની કરપર નવાવી તેઓ ભગત કરતા નામદેવની આ ભક્તિ જોડ તેમના મામાપને મળો સંતોષ મધો અને તેમને તે સાથે સાથે જામરું પણ મળું.

મામમાં કાજ સાધુસંત આવે તો નામદેવ ત્યાં પહોંચી જ જતા દોષ તેમાં તેમને મળો જાનંદ અપરો, તેઓ ત્યાં જઈ તેમનાં સેવ માસરી કરતા અને તેમની વિજ્ઞામણ ખાનદુરંક સાંભળતા. શેર કાજ સાધુ, પેરામી કાજ પણ શીખ માંચવા આવે તો તેઓ નામદેવને મળો સતોષ મધો અને તેઓ શેરિશેરિ તેને મેટ આપતા.

નામદેવની શ્રીવિજ્ઞાના ઉપાસક મણી જ જતા હતા એ સંજોડી એક વાત પણ છે.

નરસીમજીણી જામ નકાલ એક દેવળ હતું. દામારીની રોજ નિશ્ચિત રીતે એ મંદિરમાં જઈને કરવા જતા દેવને નિવેદ કરાવવા તેઓ એક વાકીમાં કુખ જઈ જતા અને સામાન્ય રીતે જધા કરે છે તેમ એ કુખ દેવને પરાતી તેઓ પાંખા કાળ્યો.

એક વાર દામારીનીને કાજ કામ અંગે મંદિરમામ જવળું મળું. જાતી વખતે તેઓ નામદેવને કહેવા અથ કે તું રોજ દેવળમાં જઈ ભજવાવને નિવેદ કરાવી આવજો.

દામારીનીના કહેવા પ્રાપ્ત ચેલુકએ નામદેવને એક વાકીમાં કુખ આપી એ નિવેદ ભજવાવને પરાતી આવવાનું કહ્યું.

નામદેવ દુધની વાડી લઈ મંદિરે ગયા. તેમણે વાડી દેવને સામે મૂકી અને પછી ભગવાનનું ભજન કરતા જરાજરા બોલ ઘોડીવાર પછી નામદેવે આંખો ઘેરાયી વાડી સામે જોયું તો દુધ એમનું એમ જ પડેલું હતું. પોતે ધરાવેલું દુધ ભગવાને ના પીયું તેથી નામદેવને કુચ થયું. તેમણે પ્રશ્નને કહ્યું, "ભગવાન! હું નાનો પુત્ર એટલે તમે મારા દાધનું દુધ નથી પીતા કેમ? મેં બાલેકુ દુધ તમારે પીવું જ પડે. તમે જો દુધ નહિ પીઓ તો હું મારી ડોહ મરડી બંધીને બંધી મારા પ્રાણ ત્યજીશ." આમ કહી નામદેવ ફરીથી ભજન કરતા સાંજા ઘોડો સમય મયો. ભગવાન દુધ નથી પીના એ જોઈ નામદેવનો ધણું કુચ થયું તેઓ પ્રાણ આપવા તૈયાર થયા. તેમને ૬૬ નિર્જલ જોઈ ભગવાનને સંતોષ થયે. નામદેવ પોતાનો ડોહ મરડવા જતા હતા તેવામાં જ એક સમઠકાર થયો, ભગવાને લાખો દાધ કરી વાડી ઉપાડી અને ખૂન પ્રેમપૂર્વક એ દુધ પી ગયા. નામદેવ ભગવાનને ચરણે પડ્યા આંખમાં આંસુથી ભગવાનના પગ બીજની દીધા. ભગવાને તેમને આંખીયો આંખો ભગવાને જતે દુધ પીયું એ જોઈ 'ક્યા આનંદ' તો પૂછ્યું જ થી તે ખાલી 'લઈ ધેર આજી'.

નામદેવ ખાલી વાડી લઈ ઘેર આવે છે તે જોઈને જોયું. તેમને નામદેવને પૂછ્યું. "વાડીમાંનું દુધ ક્યા ગયું?"

નામદેવે જવાબ આપેલ "એ તો ભગવાન પી ગયા."

જોણા આશ્ચર્યમાં પડી ગયા તેમણે ફરીથી નામદેવને કહ્યું. "નામદેવ! જરૂર, ભગવાન તો સાના દુધ પી જાય! હું જ તે પી ગયો દોષ્ઠ અને દરે ભગવાનનું નામ દે છે."

નામદેવે જવાબ આપ્યો, "મા, ખરેખર, એ દુધ પીયું નહીં અને રસ્તામાં રેલું" પણ નહીં કામે વું મારો સાથે મંદિરમાં આવે અને હું સાચું કહું પું કે જીવું તેનો વું જતે જ ખાતરી કરી જોઈ."

જોણાને નામદેવનું કહેવું જવાબ સાચું ના લાગ્યું તેમને તો નામદેવને એવી જ સિખામણ આપી કે

"રસ્તામાં દેવે ક્યાં દુધ રોગનો નહિ અને આમ જીવું" તો કહી બોલ્યો નહિ."

જોણાએ બીજો દિવસે નામદેવને નિવેદ કરતા આ મંદિરે મોકલ્યા નામદેવ આજલા દિવસની માત્ર જ આલી વાડી લઈ પાછા ફર્યા. દેવે તો જોણાને નામદેવ ઉપર પૂરેપૂરો ક્રોધ આવી. તેમને એમજ લાગ્યું કે રસ્તામાં નામદેવ જરૂર દુધ પી જતા હોતા જોઈએ. તેમણે નામદેવને ધમકાવ્યા પણ ખરા.

દામાયેટી બહારગામથી પાછા ફર્યા ત્યારે જોણાએ તેમને નામદેવની વધી વાત કરી. નામદેવ કહી બોલું બોલે નહિ એવી પાછી ખાતરી દામાયેટીને હતી, નામદેવ ભગવાનની ભક્તિ કરે છે એટલે તેણે ધરાવેલું દુધ ભગવાન પી જાય તો નતાર્થ નહિ એમ તેમને લાગ્યું. આ વાતની ખાતરી કરી જોણા તેમણે નક્કી કર્યું. નામદેવને તેમણે દુધની વાડી લઈ મંદિરે જઈ નિવેદ કરાવી આવવાનું કહ્યું.

જોણાએ નામદેવને દુધની વાડી મરી આપી. નામદેવ તે લઈ મંદિરે ગયા. પાછળ પાછળ દામાયેટી પણ તે ન જાણે તેમ મંદિરે ગયા. રાજના નિયમ પ્રમાણે નામદેવે ભગવાનને દુધ પી જવાનો વિનંતિ કરી પાઘમણ ઉપર ભગવાન ખુદ હતા નામદેવની વિનંતિ સંભળી ભગવાન વાડીમાંનું દુધ પી ગયા. દામાયેટી એ આ નજરોનજર જોયું. નામદેવની એકનિષ્ઠ ભક્તિ જોઈ તેમને આશ્ચર્ય થયું. મનમાં તે મનમાં તેઓ નામદેવનો ઇશ્વરભક્તિની તારોફ કરતા સાંજા ધેર આવી તેમણે જોણાને બધી વાત કહી. તેમને પણ નામદેવની આ ઇશ્વરભક્તિ જોઈ ધણી નતાર્થ લાગી.

કાંઈ જારે નાનું દોષ છે ત્યારે તે પડી ના જાય કે તેને બીજા કોઈ ધર્મ ના પડેવે તે માટે ખાસ સંભળ રાખવાની રહે છે. તે જ પ્રમાણે નાના જાળો જરાજ સેત્તને ના ચડી જાય તેની મા જારે ખાસ સંભળ સેવી જોઈએ. નામદેવ પણ એવી કોઈ સેત્તતમાં જરૂર નહિ તે માટે દામાયેટી અને જોણા ખાસ ધ્યાન રાખ્યાં.

યુદ્ધ અ.ચરણ, તીવ્ર જુદિ, નમતા, ઇશ્વર ભક્તિ વગેરે ગુણોથી નામદેવ બધાને પિય થઈ પડ્યા. માખતો જોઈએ માણસ તેમના ઉપર પ્રેમ રાખતો.

એ પશુ જ વધારે સાફ છે. મીનાના પાનામાંથી કાઢી
સિંકાત થા તત્ત્વગ્રાહના વાદની શીલ કરી એ સુગ
વસ્તુને બૂટી જવા જેવું છે. બી રામપ્રદુસના છાત્ર
ચરિત્ર માટેની એ મિત્રોની વાત તને યાદ દશે. એ
મિત્રો એક આગાના મગિયામાં ફેરી ખાતા ગયા.
એમાંથી એક જણ પોતાની હોશિયારીને મારે જરા
પણ મનશર હતો. તેણે પોતાની ડાબરીથૂક
કાઢીને તેમાં બગિચા મહેતા આંખાની સજ્જા, તેમની
ખાંડો, ડાળીઓ, એકદર પાંદડાં, ફળ વગેરેના કિસાન
વખવામાં જ દિવસ કાઢી નાખ્યો. બીજો સીધા સાંઠો
માણસ તો જન જનની ફેરીઓ ચાખી, પોતાને ગમતી
હતી તે જનની ખૂમ પેટ ભરીને ખાઈને બેસી ગયો.
ઐતલામાં સમય ધઈ ગયો અને જનને બગિચામાંથી
મહાર અર્થુ જણ પડ્યું તેમ જો આપણે મીતા વાંચીને
તેના પૂજકરણમાંથી માત્ર કાંઈ તત્ત્વગ્રાહનો સિંકાત

સાધતામાં જ રહી જશું તો આપણે પશુ પેલા ફેરી ન
ખાઈ પાંદડાં મગિયામાં દિવસ કાઢી નાખનારા હોશિયાર
મિત્રના જેવી જ થઈ જશું. પરમહંસદેવ પશુચાર
કહેના કે, 'મગિયામાં ફેરી ખાતા આખા છે તે ફેરી
ખાઈને ચામ્પા જાયો. ડાળ પાંદડાં મગિયાની તમારે શી
પચાત ?' મીતાનો સાર એ આ ફેરી.

મારે કહેવું જોઈએ કે લોકો જ્યારે મુકેતા ખચાવ
કરીને માણસોની ફાંસમાં ભરી કરવા સાડુ મીતા ટાંકે
છે ત્યારે અને ખરેખર દુઃખ થાય છે અને ઘૂણા ઉપડે
છે. રાજદારી માણસોમાં પશુ હોતો થા પ્રાપ્ત્યમિ
સ્થર્ગ- કહીને જીવાનીઆમોને ઉશ્કેરી મૂકવા એ જાણુ
અશ્લીલ અને પાપપૂર્ણ રીતે ખોટો લાભ લેવાનું છે.
એને ફેરી મીતાનો અભિચાર કહેવું.

મીતાના અવશાસની ખરી દ્રષ્ટિ એ છે કે સપૂર્ણ
ખુશ્મ મન રાખીને ભગવાનશીવાને તેના વ્યાપક અર્થમાં
સમજીને અને તેટલી આવરણમાં ઉતારી.

સત્ય-અસ્તેય-પ્રમદ્યર્થ

સત્ય, અસ્તેય વગેરે પશુ ધર્મ છે. સમગ્ર માનવ-જીવન જ્યારે એકરુપ છે ત્યારે તેનો
આધાર પશુ સત્ય જ હોઈ શકે છે, એ જ પ્રમાણે અસ્તેય પશુ ધર્મ છે. સ્તેય ચોરીનું નામ
છે. ચોરી બીજાની વસ્તુની ધર્ષ શકે છે, પશુ બહોં વિરાટ પુરૂષની હૃદયો બધાનું એક જ
જીવન છે એટલે આપણી જ વસ્તુની ચોરી કેવી રીતે કરી શકાય છે ? વસ્તુ માત્ર પશુ
વિરાટ પુરૂષની છે, એ જાણુ પ્રભાપતિનું છે, કાંઈ એક શક્તિનું બહોં કશું જ નથી, જે વ્યક્તિ
છે તે પ્રજુ સમજીને સમર્પિત થવા માટે છે. સ્તેય અર્થમાં અને અસ્તેય જ ધર્મ છે.

પ્રહસ્યર્થ

પ્રહસ્યર્થ પશુ ધર્મ છે, આ (પ્રહસ) વિરાટ પુરૂષની સેવાને માટે (અર્થ) આચાર વ્યવહાર
કરવાનું નામ પ્રહસ્યર્થ છે, કેમકે પ્રત્યેક વ્યક્તિ એક જ કાર્યને માટે જીવે છે કે તે આ
સમજી હવે વિરાટ પુરૂષની સેવા કરે, એટલે જ આ પ્રહસ રૂપી વિરાટ પુરૂષની સેવા કરવાને
માટે જ પોતાનો બધો વ્યવહાર કરવાનું બધાનું કલ્પન ધર્ષ પડે છે. એટલે વિશ્વસેવા ધર્મ
છે અને વિશ્વસેવાની પરાંતમુખતા જ અર્થમાં છે. આ સમજે વિશ્વસેવા કરવાની તૈયારી
કાંઈ કરવું નથી, બાકી જ જ્યાં ત્યાં દુઃખ જોવામાં આવે છે.

પંકિત મી. શાતવલોકરજી

કયી કાલ સારી હશે ? એ અંગે આ લેખમાં એક વિચાર રજુ થયો છે

ગાંધી કાલ સારી હતી કે આવતી કાલ ?

ગાંધી કાલનું સ્વરાજ્ય સાફ હતું કે આવતી કાલનું સ્વરાજ્ય સાફ થશે ? એના પ્રશ્નો પછાત માણસોના મનની અંદર વારંવાર આવે છે. ટેકાઠા હરે છે કે આગનું સ્વરાજ્ય જરામર નથી પણ આવતી કાલે નવું ઠીક થઈ જશે. હાથેથી પ્રાપ્તને અમ, કાપડ, અને છાત્રની જરૂરીઆતની વસ્તુઓ નોંધ્યો છે. એ બધું મળી રહે તો પણ જ્યાં સુધી માણસની અંદર ધ્રુષ્ટિ અને બીક છે ત્યાં સુધી ભવિષ્યના વિચાર અત્યાશય અને અત્યંત બલિષ્ઠો છે. આવતો નથી.

ભવિષ્યનો છેડો સારો હોય તો એમ માનવું નોંધ્યું કે સ્વરાજ્ય એ સાધન છે અને તેનું જગત્કંઠક પ્રાપ્તિ છે, બીજા દેશોમાં સ્વરાજ્ય એ જ માનવામાં આવે છે, તેથી આપણા દેશમાં પણ એવું થઈ ગયું છે. ખાસ કરીને પાકિસ્તાનના ઉપર પશ્ચિમના દેશોની અસર એવી થઈ છે કે તેમને વધારે જગીર અને વધારે પૈસા નોંધ્યું છે. પાકિસ્તાનમાંથી સરકારની વાતો નહીં જોઈ નીકળે છે, એવો દેશ આપણી પાકિસ્તાનમાં આવેલ છે તેથી રાજ્ય કરનાર પ્રધાનોની મુશ્કેલી વધારે રહે છે.

જ્યાં દિલ એ એવી પ્રપાત છે એવીનો પછાત આધાર વરસાદ ઉપર રહે છે અને વરસાદ પ્રાપ્તિથી આવતો નથી તેથી કેટલેક અંશે પ્રાજન્ય ઉપર આધાર રાખવો પડે છે તે જતાં વસ્તી વધતી જાય છે, તેના ઉપર પણ કટ્ટર રહી જાયો નથી. તેથી ખેતરાક કપડાં અને હાથાખાનામાં તેમજ રેલ્વે અને સીનેમાં પરીક્ષામાં બીક થાય છે, વગી વધી જતાથી પરના ખર્ચ પણ વધી જાય છે અને સરકારી ખર્ચ પણ વધી જાય છે. સરકારે ખર્ચ એટલું કરવા માટે જન-

વસ્તીમાં ઊંચા ઊંચાએ સારી બજારવાની સપ્લાય કરી છે પણ તેમ કરવાથી નાની ઉંમરમાં જુવાન માણસોમાં સંપત્તિ રહી રહેતો નથી તેથી સંસાર સુધરતો નથી.

મનુષ્યનું જીવન આ માટે છે, તેનો છેડો ક્યાં આવે છે અથવા ક્યાં આવવો નોંધ્યું એ વાત વિચાર્યાએ પૂછીએ તો જવાબ આપી શકતા નથી. તેથી સો વર્ષ પછી એટલે ૨૦૪૬માં આ જગત તેનું થશે તે કાલ કહી શકે તેનું નથી. સામાજિક જીવનમાં એક જગત ઉપર પછાત કારણની અસર રહે છે.

જગતને સાફ કરવું હોય તો પેલાને સારા થવું નોંધ્યું. સારા જગત માટે સાફ સાધન નોંધ્યું, અને મોટા મુખ માટે નર્મી મુખ ઊઠવાની દિશત નોંધ્યું; વળી અગાઉ હોય તેમાં પ્રમાણમાં ઈજાઓ વધતી જાય છે અને તેનો અંત આવતો નથી. બહારના કુદ કરતાં અંદરનું કુદ વધારે મોટું નાટક જાય છે. આવીસો અને કારખાના વધ્યાં છે.

સેષક
સ્વામીચી સાધવતીચી

પણ તેમાં કામ કરનારા માણસોની અંદર શાંતિ વધીએ એમ કહી શકાતું નથી. હથેલી ખેતરાક અને હરે વર્ષા છે ખાંસ સેકન્ડમાં હાથેથી સાધવો માણસ મરી જાય છે અને તેના જગતનો આંક આવી જાય છે. તે માટે આ જગત રહેતું નથી, તેનું સ્વરાજ્ય, તેની ઈજાઓ, તેની આશાઓ તેની સાથે જાય છે અને તેમાંથી તેનું નવું જગત જાય છે. જેનું સ્વપ્નમાં જાય છે તેનું ચરણ પડી જાય છે. જ્યાં સુધી અગાઉ છે ત્યાં સુધી જીવનની એક ગૂંચ કાળાં બીજા દેશ અંદર પેસી જાય છે. રાજ્યમાન જગતથી કરીને માણસને પાંચતા સખતાં શીખવામાં આવે તે પછી

સમાજમાં એ મત તો હજીય પ્રવર્તે છે કે છુટું સોનું અને નવું સાફ : એ બંનેમાંથી સાચી રીતે તો સમજાવ્યોએ સમન્વય કરીને જીવનને ઉપયોગી હોય તે જ અટકાવ કરવાનું હોય છે. હા, વિજ્ઞાન આગળ વધે છે પણ તે જગતના કાયદા માટે કે નુકસાન માટે, તેનો નિષ્કર્ષ તો આપણે ક્યાંથી જ કહી શકીએ ?

તરત માણસના હાથમાં શીશારટ અને-શીનેમાની ભડેર ખમરો અને અર્ધનગ્ન સ્ત્રીઓનાં ચિત્રો આવે છે. તેનામાં સખતો બાળા વગર ડાઈ સજાનો સંભ વાળ છે. અને તત્વની વાતો કે ભગવાનની વાતો બહુ ઓછી સંભળવામાં આવે છે. દેશ પરદેશના જનાનો જાણના છતાં આવતી હામે શુ થશે" એ પ્રશ્ન જોઈ જ રહે છે, સારા સરકાર વગર એ પ્રશ્ન પૂરો થાય તેમ નથી. સારા સરકાર જાવિયને વર્તમાનમાં આવે છે, હાલનું જીવન બરાબર સમજાય અને રીઠ્ઠી યાજ્ઞ તો જાવિય રહેશે નહીં. ઉપનિષદોમાં કહેયું છે કે "તે તું હો", "તે તું વર્ષિ" એમ કહેયું નથી. તેથી આવરણ અથવા અગ્નિદુર જેવડી જરૂર છે. મુખ્ય અગ્નિ પોતાના આત્મા સંબંધિત છે. તે કાલેજોની કેળવણીથી પણ દૂર થઈ નથી. આત્માના અગ્નિને બાળ કરે તેવું યાન એ આત્મજ્ઞાન છે. તેને જોયે પ્રાપ્ત થયું હોય તેમની પાસેથી થઈ શકે છે.

સ્વપ્નામાં પોતાના અગ્નિમાંથી અનેક જાતના વિશ્લેષો ઉત્પન્ન થાય છે. જાતમાં પણ જીવું જ જોઈ છે. સ્વપ્નામાં જાવિયના વિચાર આવે છે પણ જાતમાં થતાં તેનો અંત આવતી જાય છે, પછી જાતમાં નવું જાવિય ઉત્પન્ન થાય છે. તેનો અંત શી રીતે આવશે તેની કળા આવડવી જોઈએ, જે જાવિય નિદ્રામાં નહોતું, સ્વપ્નામાં નહોતું તે જાતમાં થતાં જે રીતે ઉત્પન્ન થયું તે જાણવું જોઈએ. તે જાતમાં દેહના અંતિમજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થાય છે. જ્યાં સુધી દેહનું અંતિમજ્ઞાન આવડુ નથી ત્યાં સુધી કળા ઉત્પન્ન થતો નથી.

જીવ જન્મે છે ત્યારે તેને ખમર નથી કે પોતે જન્મ્યો. જ્યારે તેનામાં દેહનો અંતિમજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે તેને કળાના વિચાર આવવા માટે છે.

પણ કળા એ કાંઈ સાચી વસ્તુ નથી. આપણી પૃથ્વીથી કેટલાક તારા એટલા દૂર છે કે જહાંના જનાતનું તેજ ત્યાં પહોંચતાં બે વર્ષ લાગે. એવા કાંઈ તારા ઉપર કાંઈ માણસ હાથ જમ શકે તો મહાત્મા આંખોએ દિવસમાં દેખી શકે તો જાણે છે કે તે વખતના જનાતનું તેજ હાથમાં જ ત્યાં પહોંચતું હોય તેથી કળાને આધાર જોનારની જાણ ઉપર છે.

પ્રાચીનકાળમાં પહેલા જીવ જન્મત અને ધરતીના તરંગો શીખવવામાં આવતાં હતાં, અને પછી અવધાર સારો થાયતો હતો. હાલ જીવનની રજામાં જ અવધાર વધી પડે છે, એવા તરંગો માટે દૂરસદ મળતી નથી અને જેમ બહુ મળી રહે છે તેમ ભગવાન પણ કાંઈ દિવસ મળે રહેશે એવી માન્યતા બાંધાય જાય છે. પણ તે જાવિયનો અંત આવતો નથી. સાવનસની નવી નવી શોધથી ભગવાનને પકડી યાજ્ઞો નહિ જે સુધારાનો છેડો આવતો નથી તે સુધારાનો પાછળ પડવામાં લાભ નથી, શ્રી. અરવિંદ કહે છે કે "ને દિવસ જીવ દેશીની માથે માત્ર સામાજિક, રાજકીય અને ધર્મા ઉલ્લેખોના વિચાર સાધી યાજ્ઞો અને પોતાનો સ્વધર્મ અને આત્મા જોઈ બેસશે તો પ્રાચીન દિવસો ઉત્તમ સંસ્કૃતિ અસ્ત થઈ જશે. તેને પરિણામે જન્મતું કે આપણું કાંઈ મેલ નહિ થાય. જે પહે જન્મતો જોઈને જાણ દિવસ પાસેથી આખ્યાયિક પ્રકારની અપેક્ષા રાખી રહે છે તે વખતે જો દિવસ પોતાનો વારસો દેહી દે તો તે એક ભાગની કાણ મળના જ મણાવ આપણે જો દિવસો સાચા ભારિને યોગ્ય રીતે સજા જનાવડુ હોય તો એક વિશાળ આંતરિક અને જાત પ્રતિષ્ઠા વિચારનો જરૂર છે."

આ જાતમાં મુખ્ય મુશ્કેલી એ આવે છે કે મહારાની પ્રતિષ્ઠા દેતમાવ ઉત્પન્ન કરે છે અને અંતરની પ્રતિષ્ઠા અંતરમાવ જાતમાં કરે છે. તેથી જ્યાં સુધી મધ્ય દેશીય ક્ષેત્ર ઉચ્ચ ન આવે ત્યાં સુધી જાતના સરકારની સેળોળ થવા કરશે.

આત્માનું જીવન વર્તમાનમાં છે, તેથી જાતમાંથી વાતો જાણી જોઈએ મહારાનું જીવન આપણને જીવમાળ વાદ કરીને જાવિય તરફ નજર રાખવાનું કહે છે હાલના સંજોગો જ એવા મધ્ય અથા છે કે માત્ર યોગ્યતા પોતપો માટે જ આપો. દિવસ એટલી મહેનત કરવી પડે છે કે આત્માની ઉંચી વાતો ઉપર વિચાર કરવા નેહી વખત પણ રહેતો નથી સાધુ-જોને માટે શિક્ષા માત્રીને પેટ ભરવા માટે શાસ્ત્રમાં આજ્ઞા કરેલી છે, છતાં સરકારે રેલની અને લાઇને કોઈને જાણવેલ છે કે તેઓએ કાંઈને શિક્ષા આપવી નહિ અને શિક્ષા માટે વધારે જનાન રેલની અગાંથી લેવું નહિ. તે છતાં જીવ ધર્મના જાણ સહુએ અને

બોલ પણ થણા આધુઓ (મથા માને છે અને તેમને મળો રહે છે. આવા કામમાં શાસ્ત્ર પ્રમાણે નીતિ મનાવ છે અને સરકારી દુકાન પ્રમાણે અનીતિ થાય છે. તો કેવું પ્રમાણ સાચુ માનવું ? સરકાર દેશને સંભાળ રાખવાનું શીખવે છે. સાધુઓ કાળને છતાવાનું શીખવે છે. જાનેનો જરૂર છે. સધુતા કેળવવા માટે નવા સદ્ગુણોનો જરૂર પડે છે. ત્યારે સદ્ગુણો કેળવાના નથી ત્યારે અદર ખાલી જગ્યામાં ફુગાંઓ ભરાય છે

નવું પ્રતિભા માત્ર જાહેરુ દોષ તે જણાય છે. તેમા અર્ધ અને કામનો વાતોનું પ્રમાણ વધારે રહે છે. તેથી આપણાં શાસ્ત્રોમાં અધિક ઉમર પછી વાનપ્રથમ આશ્રમનો અથવા સન્યાસ આશ્રમનો જરૂર જણાઈ છે. કેટલીક પ્રતિભા અર્ધકાર અને ચમત્તા જોઈતાં થાય છે પણી પછી પ્રતિભામાં તે વધી જાય છે. ખાસ કરી સમાજ, કામ અને દેશભક્તિમા પણ અકંઠા મમતા જોઈતો વની નથો. ત્યાં અર્ધ રહે છે ત્યાં ભગવદ્ભાવ જોઈતો રહે છે.

રસાળ દીક હરવાની વાતો વધતો જાય છે તો એ નીક યગુ નથો. રત્ન રાજ્ય એટલે આક્રમણ રાજ્ય રહે અને તેનાથી ઉદ્ધિમાના ભાગમાં વેરાળ અને તો સામે રસો મળે તેવું છે. કાઠના જે છેડ

વધવાનું પ્રારબ્ધ થઈને જાત્યા દોષ છે તેમને મારે વરસાદ જરૂર આવે એ, તેમ જે માણસો સામે રસને વળ્યા દોષ તેમને મારે ચોળ સંજોગો મળી રહે છે. યોજીયોદીશ્વ સોસાઈટી અને એવાં જોગ મંજો માણસોમા ભાનુભાવ દેવતાવાનો પ્રયત્ન પણા વધી થઈ રહે છે. છતાં સચાનો શોધથી મંદિરોને ચિત્ત ભોમ મારે જે નવી નવી સમવડા મળી છે તેના પૂરનો સારો એવા મરજોના એવાજ કામ કરો થકતા નથી. તેથી સરકારી કાવલ વધવા જાય છે, કર વધવા જાય છે, જાગ દેશના મોટા સંસ્કારનો અસર રહીએ અને ન્યુક્લેયર અને સનિમા દારા ફેલાય છે. મોટી ઉમરના માણસોને નાનાં જિમરનો વાતો મળે છે નતી જિમરના માણસોને સીનેમા અને હોદ્દાઓ મળે છે. આ મધા જીવનમાં ભગવાન દેશ નિષાઢ થઈ ગયો છે. શીશુજી ભગવાન જન્મ્યા ત્યારે એટલો વરસાદ આપ્યો હતો કે જન્મતાજીમાં પૂર આવ્યું હતું તેવીજ રીતે ને ઘેર ઘેર ભગવાનનાં ભજન કીર્તન થક માય તો વરસાદને મારે રાહ જોવી પડે નહિ. પણ ભજન થાય નહિ અને (વમાનોની યુસારી વધશે તો નિશાનના પખા આકાશની હવાને ફડી કરી દેશે અને તે વરસાદને આવતો આકાશથી મારે યચાથી મળતા મુખને રવત છોડી ચેતનના મુખ તરફ વળાચી સીને સાથ થાય તેવું છે.

અપરિશ્ક

અરિશ્ક એટલે આપણી પાને વધારેમાં વધારે સોનનાં સાધનો લેગાં કરવાં અને અપરિશ્ક એટલે તેવાં સાધનો લેગા કરીને ન રાખવા. ને બધા જ લોગ સાધન આ સમષ્ટિ રૂપી વિરાટના જ મુખને માટે છે તો પછી તેમાથી વધારે પ્રમાણનાં સાધનો આપણી પાસે રાખવાં તે અયોગ્ય જ છે-એ તો અધર્મ જ છે. તેમ કરવાનો કેળવે પણ કંઈ અધિકાર નથી. આવી રીતે વસ્તુઓ લેગી કરીને રાખવાથી અન્ય કેટલાય લોકો જે સાધનોથી વંચિત રહેશે અને વિશાટ પુરૂષને એટલું કદ ચઢન કરવું પડશે. એટલે પરિશ્ક વૃત્તિ અધર્મ છે આ પરિશ્ક ખાતર જ આને જગનમાં ત્યા ત્યાં કહેણ થઈ રહ્યો છે.

બધા જ માનવો મળીને એક અદિતીય જીવન જાને છે, આ જ્ઞાન આવતાં જ સ્વર્ગ અપરિશ્ક વૃત્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે પછી બધા જ માનવો આ જ્ઞાનથી સિદ્ધ જની જાય છે એટલે કનું છે કે આ તત્ત્વને બલુવાળી બધું બલુવા મળે છે.

પંડિત ની. જ્ઞાનવતેકરજી.

અહિંસક રાજકારણ

: લેખક :
ડૉ. કાન્તિલાલ શાહ

ધીંછની વિચાર સરણીને તથા એને ગાંધીજીના મોહને ઉતારી પાઠ્યનો તથા એ નિષ્ફળ નીવડ્યા છે એવું સામીત કરવાની બંને આજ્ઞાકાંક્ષા ફેરવે પડી ગઈ છે. અહીંના વિચારોને 'અવેશનિક' નહિ પરંતુ 'પ્રાચીન વૈજ્ઞાનિક' કહેવામાં આવે છે. એ કે આ સંસ્કૃત મને તે અર્થ વગરનો માને છે, છતાં એ લેખકના સંદેશમાં એનો અર્થ 'ભૌતિક વિજ્ઞાન પદ્ધતિના ઉદ્ભવના પૂર્વના માનવ સમાજની વિચાર સૃષ્ટિ' એવો વાપ છે. આ અંગે કેટલાંક કથનો નોંધેલામાં છે.

(૧) વિશ્વમનો વાત છે કે હિન્દુ ધર્મ-જઠરે બધાજ ધર્મો-મતોનો ઉત્પન્ન કરવા અચકિતવાન નિરૂદ્ધા કોવા છતાં લેખક (એટલે કે કિશોરીલાલભાઈ) સમજણથી કાંતિ સિદ્ધ કરવાના માર્ગમાં ધાર્મિક કાંતિને પ્રથમ પગલા તરીકે ગણાવે છે... સર્વ-નિર્વંતા પરોક્ષરની સર્વ નિર્વમન કરવાની માનવના આજ્ઞાકાંક્ષા નજીક પહોંચી જાય છે (પ્રધાન વર્ષ ૨૩ જાન્યુ ૭ પૃષ્ઠ ૨) આટલું સખી અહીં આર્કી-બાઈ રોબર્ટ્સન નામના લેખકનાં વચનો ઉતાર્યા છે કે 'વેદન્ય જગતનું મૂલ્ય સર્વશક્તિમાન સર્વનંદાર નથી પરંતુ કોઈએ વધેથી સ્વંન-ચતુર્વે વડોલે દાહ સિમન મળી તેમજ તેમજાનું વેચણી તેનો વિનાસ આપવી જાણીયા સાથે નિર્મલ્યું નિષ્કૃષ્ટ અધિજ્ઞાનદેવી એક અપરિચિત છે'

(૨) આપણા નેતાઓનો દરિદ્રાણુ પ્રાચીનવાનિક દેશાલો ધૂળરોમને જૂઠી જપ માલધાસોના ઉપર ઉપજના ઉપાયો યોગ્ય છે છત્વનાં ધાર્મિક, નૈતિક, સંસ્કૃતિક તત્વો આખરે આધિક્ષિક અને સામાજિક પરિસ્થિતિમાંથી ઉદ્ભવે છે. (પ્ર. વ. ૨૨ અ. ૪ પૃ. ૧૭૬)

(૩) "... વર્તે નીતિમાં પછડો લાવવાને માટે હવે પછડો પ્રધાન છે મુકામાં આવે છે. કે પરિસ્થિતિના પલટાથી હવે પછડો ઉદ્ભવે છે, નહીં કે હવે પછડો આયોજાયા આવી જાય છે" (પ્ર. વ. ૨૩ જાન્યુ ૪. ૨૪૫)

આવા અનેક વાક્યો ઉતારી યમગમન છે પરંતુ નમુના ખાતર જસ ઘણે એમ માનું છું.

જ્યારે આંધીર અને અવેશનિક કહેવામાં આવે છે ત્યારે એની પાછળ એવું અનિર્ણય દોષ છે કે સમાજ-

વાદ વા સામ્યવાદ વૈજ્ઞાનિક છે. વસ્તુતઃ સાકંસવાદ જે વિજ્ઞાન પર મકાનથી છે એ વિજ્ઞાનજ પ્રાગૈતિહાસિક જતી ગયું છે. જગતના પ્રખ્યાત વિજ્ઞાનીઓમાંથી કેટલાંક સાકંસના ભોતિકવાદનું સમર્થન કરતું નથી પ્રેમ એટલી અને એક જ નેતા મકાન વૈજ્ઞાનિકો પણ આખ્યાનવાદ તરફ દોષા છે એટલું જ નહિ પણ ડગ નામના છત્રવિદ્યા વિચારકે Human Destiny નામનું પુસ્તક સખી પુરવાર થયું છે કે જગત પર માણસનું પેદા થયું એ એક અકસ્માત નથી પરંતુ ઇશ્વરી યોજનાનુસાર છે કેમ આંધીની શક્તિના નિર્મયોજન તાંત્ર-માંથી કુલિવાતુ સર્જન નથી મળ્યું, પોતાની પ્રતાવનામાં આ લેખક ધણે છે કે:-

"આ પુરવડો જેટ મુખ્ય સમયેથી વૈજ્ઞાનિક મુદ્દો ઝીલવા અર્થે નિષ્પન્ન કરવાને અને તે દ્વારા દલિલપત્ત સમાજકાર પરિવૃત્તિ પ્રાપ્ત કરવાને છે, એ પરિવૃત્તિ પ્રશ્નની કમળાનું સર્વોત્તમ નિષ્પન્ન કરશે."

આરીજ રીને "Survival of the fittest" બીજીવાના એ માનના પુરાણા સિદ્ધાન્તને અવનન છત્ર વિદ્યાએ ઉઠારી દીધો છે (Fittest એટલે શ્રેયશીલ એવા જથ્થે પ્રચલિત હતો.) પ્રેમ નામ છે કે -

સોપા વધારે શક્તિશાળી સોપા વધારે જીવન અને મેટ્ર શરીરેકે શક્તિએ ધરાવનારને જ છત્રવાનો દાહ છે, એમ નથી પણ એનો સર્વજ્ઞ નૈતિક વિમલસ વધો દોષ એવા મેટ્ર છત્રને જ છત્રવાનો અધિકાર છે

સાકંસવાદની વૈજ્ઞાનિકતા (તેને કેટલક દહ) લખે છે કે.

લગભગ એક સદી પહેલાના વિજ્ઞાન પર એવું મોઢાણ થયું છે જતેની સાચામાં જથ્થવાદ એવા નરદરિધિવર્તિ એ ફર્કન માટે તે સાચુ છે જથ્થુ ત્યાર બાદ વિજ્ઞાન થયું જ આજન વાપુ છે એટલે સાકંસવાદ ફિલ્સોફીકલ પણ જરા મુલમુલ નિવૃત્તિ દરે જાયા રહ્યા નથી

સાકંસવાદી ફિલ્સોફી માટે Ten modern propo-
sitions નો લેખક મોડ્સ લખે છે કે

"માકંસવાદની અંદરે બાધા વપાસતા જાન્ય એદિકવાદ કરતાં બીજા કોણવનું ફિલ્સોફીકલ, પરાધર્મ્ય જાન્ય જથ્થ દહાણમાં જ અવિમ વાસ્તવિકતાનાં ફર્કન થાય છે એ મંદવ પાસે આ છત્રમાં વધારે અંડનામક વિવેચન નહિ થતુ દોષ"

જ્યારે જગતના પ્રજા વિતોડાનો મહા અહિંસામાં એસવા માંડી, જ્યારે કામગીરી વિષયકાંતિ માટે

આફ્રિકામાં...

પ્રકરણ ૨૦ મું.
ઝેરીસખાખાની સંસ્થાઓ

યતિશ્રી હેમચંદ્રભાઈ કરેલા પૂર્વ
આફ્રિકાના પ્રવાસનાં સંસ્મરણો
અહિં રજૂ થાય છે

ઝેરીસખાખામાં હિંદીઓનો વસવાટ સવત
૧૮૮૫ની સાલમાં છે અહિં સફરમાં પડેલા આનંદ
સ્વર્ગરમ શાક શેવરજી ધરમશી હતા. તેમણે પોતાના
વખત દરમ્યાન એક હિંદી તરીકેની ધણીજ મુંદર ધાપ
પાડી હતી. તેમણે પોતાની સાથે બીજા હિંદીઓનો
મારે આ નવા દેશમાં વેપાર-વહાણ સાધવા માટે
પણજ કાર્ય શરૂ હતું.

ઝેરીસખાખા ખાતે તેજ વખતે આનંદ બીજા
હિંદી તરિકે શેખ હરિશંકર હતા. આ જન્મેએ મળ્યો
હિંદી વસવાટ માટે ધણીજ સુદર પ્રપલ કરેલો અને
આજે ઝેરીસખાખા ખાતે કે લ્યુપીયા ખાતે હિંદીઓની
વેપારી પેઢીઓ છે તેનું જાણ થાય આ જાનેને શક્તિ
જાણે.

ઝેરીસખાખાની મુખ્ય સરકારમાં "ઝેરીસખાખા
ઇન્ડિયન એસોસિએશન" મુખ્ય છે. તેની સ્થાપના
સ. ૧૯૪૬માં થયેલી. આ સરકાર ત્યાંના હિંદીઓના
સામાજિક કાર્યો માટે કામ કરે છે. એસોસિએશન હિંદુ-
મુસ્લીમોનું જોડે છે. સંપૂર્ણપણે હિંદી છે. ૬ વ્યાર
અથો ત્યારે નીચે પ્રમાણે તેના પદાધિકારીઓ અને
કાર્યવાહક સમિતિ હતી. —

મુખ્ય : સાંતિલાલ પી. મહેતા
સેક્રેટરી : જી. કા. રામાનુજ
જી. સે. એમ. બી. મરચન્ડ
ટ્રેઝરર : કી. જી. મુનજી

— : કાર્યવાહક સમિતિ : —

પી. મનુશામજી જી. લેજા
મી. હમ્મીમજાણ પાલગીવાલા
મી. મુશમજી મહમમજી

મી. કાદરખાન રહેમતખાન
પી. હસનમજી વહીરમજી
મી. નેશાલાલ વીરચંદ શેઠ
શ્રી. કાંતિલાલ હંસરાજ કામાજી
મી. જીવખાન મુશા સરમજી

ઇન્ડિયન એસોસિએશનના સમગ્ર ૧૫ મેમ્બરો
નોંધાયેલા છે. તેના હસ્તક લાખસેરી થાય છે તેવો
સેક્રેટરી ખાતરી સાથે રહેતોહાની મુશામત વર્ષો
ને જાણ્યો હુઆપીઆનું કામ કરેલું તે સંતિલાલ શેઠ
છે. જ્યાં કાર્યકર્તાઓ અને કોષ્ટાકી સગા.

ઇન્ડિયન એસોસિએશનને મને લાંબી ઊંડી જાણ
ને આજ્ઞાઓ આપ્યા છે તે આ પ્રમાણે છે —

પુરવો ૨૨૫ સમગ્રમ
આંખો ૫૫ "
બાળકો ૧૦૦ "

કુલ ૩૮૦ "
આ આજે ઉપરથી ઝેરીસખાખામાં હિંદી વસતી
૬ હોતોત્યારે એથી ૧૯૪૬માં ૭૫૦ થી ૪૦૦ થી હતી
અહિં ઇન્ડિયન ઇન્ડિયન કારણે હિંદી વસતી એક
ધર્મ ગઈ છે.

મરીય હિંદીના ઉદ્ધાર અર્થે પ. મહમમ અંબીજી
સુરધન ચક્ર સમાન રેડીઓ ફેરવવાનું સમજાવ્યું હતું.
પોતાના દેશમાં પેદા થયેલા કપાસમાંથી કાંચે કાપે
અને વણેલી ખાતરી પહેરવાનું મહત્વ તેમણે સરેશીત
વડે હિંદીની પ્રજાને સમજાવ્યું હતું અને ધર ધર રીતો
ફેરવેલો લોકો કાંચે કાપેલી અને કાંચે વણેલી ખાતરી
પ્રચાર કરે એમ તેઓ ઇચ્છતા હતા.

અધીશના આદર્શને અમધર્માં લાવવા હિંદમાં દેર દેર અખિલ હિંદ અખી સંઘની ઠાપાઓ છે અને હાથે વલ્લેલી અને કતિલી ખાદી પહેરવાનો શીખ છે એમ કહું તેના કરતાં તે પહેરવી એ પવિત્ર ફરજ છે એમ કહું માનુ છે હિંદમાં તો ચર્ખાસિંધ જોયેલા પણ આફ્રિકાના એક પ્રાંતસમા ઇથુપીયાના પાટનગરમાં એજ શરણે આસતી હાથ કાંતણુ અને વણાટણાને બ્યારે નિહાળવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે મારું મન ડેટ્યું પ્રકુશિત થાય ને સમગ્ર યોગ્ય તેનું છે

એડીસનાગામાં ૩૦૦૦ ખંદેનો ન્યાં કામ કરે છે તેવી નજાર હાથ વણાટણા એવીસીનીયન લોકો વચાને છે. તદ્દેસાદ હાથલેસેલાસીએ આ દિશામા અધીશના સિદ્ધાંતને ડેટસો અપનાવ્યો છે તે જોઇને કું રાષ્ટ્ર થયો એજસીનીયન લોકો માને છે કે આ દેશમાં જ પેલા થયેલ કપાસમાંથી હાથે કાતેલી અને હાથે વણેલ કપડાં પહેરવું જોઇએ. તેમની એ સ્વદેશાભિમાનની દિયિયા એકવાર ફરી અને એવું થયું કે કું હિંદમાં જુ.

હાલ વણાટણાના નથી પણ તેના જુદા જુદા વિભાગો રોડાં અને ઉત્પાદન મારેના પ્રદર્શનપ્રકો જોઇને કું રાષ્ટ્ર થયો હતો. મેં હરેક વિભાગનું રસપૂર્વક નિર-ક્ષણ કર્યું અને હરેક કામ જીવજુલથી ઉપાસી શકું તે માટે હાથ વણાટણાના કામના હોશને અને જખાં સમેત આપેલી

હાથવણાટણાના સખાપતિ શીખ ઉચરના આ દિશામા પ્રવાસો પશુજન સ્વત્ત છે. તેમની દેશપ્રત્યેની લામણી મારે મેં તેમને હાલિક અભિનંદન આપ્યા હતા. આથી છવત સરચાએજ દેશના ધનને જચારી રહે છે અને દેશનો ઉર્મત ત્યારેજ થાય છે.

ત્યાંથી અને જખાં હાલે આતેનો ફજર ઉજોગઠાગા જેવા મખા. ત્યાં જુદા જુદા જુદા જીવોએનું ચિસણુ એવીસીનીયન બાળકોને અપાણું હતું. આ સસ્થાની રજાપવા ૧૯૪૫ માં મારા ત્યાના પ્રવાસકો એક વર્ષ પહેલાં થયેલી. આ બિજોગઠાગાના સંચાલનમાં ત્યાંનું મધાનમંજળ પણ ખાસ રસ લે છે અને કામસત્ મીનીશ્ચર ના. મોનની આ દિશામાં ધનસ અને લાજણી સરાદનીય છે એટલેજ આ બિજોગઠાગાએ એક વર્ષમાં પશુજન મુદર પ્રગતિ કરી છે.

ફજર બિજોગઠાગા બાદ અને રાષ્ટ્રીય પ્રદર્શન

(National Museum) જેવા મખા. અહિં એવીસીનીયાના ઉત્પાદન અને કામના મુદર નમૂના રપે હરેક ચીએ રાખવમાં આવી છે. આવાં રાષ્ટ્રીય પ્રદર્શનો હરેક દેશમાં હેલા જોઇએ જને જોઇને પરદેશથી આવનાર મુસાફરો દેશની પ્રગતિનું સાચું માપ કાઢી રહે

આ જખો સરચાએ જોઇને અને સમ્મેજ પશુજન આનદ થયો હતો અને મેં આ સરચાએની પ્રગતિને લાગે એક અભિનંદન પત્ર રાજ હાથલેસેલાસી ઉપર મોકલ્યાં હતા

સંદેશમાં મેં જણાવ્યું કે:-

“હિંદના તારણદાર મહાત્મા ગાંધીજીએ હિંદી પ્રજાને પ્રારભમા સ્વાતત્ર્યને ને સંદેશો આપેલા તે સ્વામીનો મનવા મરિનું પહેલું પમથીયું રેડિયો અને હાથવણાટનું કપડું લોવું જોઇએ, આપે તે સ્વામીના પાદને ને સુદર અને વિરાળ સ્વરૂપ આપ્યું છે તે જોઇને વુ મુશ થયો હું અને મારી આશ્ચર્ય છે કે આપના દેશના રાષ્ટ્રીયકરણના વિકસમા આપને અને આપની પ્રજાને પરમકૃપણુ પરમાત્મા સ પૂર્ણ સામ આપે અને રાષ્ટ્રીયકરણના મદાન કાપને સ પૂર્ણ કરવા યક્તિ આપે.

મને આશા છે કે રાષ્ટ્રીયવિકાસના આ કાર્યમાં આપ નામદાર ને મોખ આપ્યો છે તે જરૂર ફજરથી નિવડશે અને નિહટના અવિખ્યમાં જેના મુદર હશે. કુનિયાં ચાખશે. આપનો તેમજ આપના રાષ્ટ્રની નિરંતર વહિ થાય એવી મારી અંત કરણના ઇચ્છા છે.

આ સાથેજ સ્વાતત્ર્યના ફારે ઉમેલ હિંદ અને ઇથોપીયાના સંમંસો વધે એવી આશા સાથે”

—યતિ હેમચંદ્ર (દેવત ઉપદેશક)

આ પ્રમાણે મેં સંદેશો રાજ ઉપર પાઠવેલો ત્યાંનું કામ જોતાં એમ મને થયેલું કે હિંદને ગાંધીજીએ ખાદી રેડીયા અને મનોબીજેનો ને પાદ આપેલો તેનું સ પૂર્ણ પાલન હિંદીઓને ને કયું નથી પણ અહિં તેમના આદેશને ડેટસો મૂર્તિમંત કવવામાં આવ્યો છે. !

આમ એડીસનામામાં મારી હાજરી દરમ્યાન દરેક પ્રકારની સમસ્યા અને ત્યાંના મહાજનના આગેવાનો તરફથી મળી હતી તેમાં શેઠ નધુ મુળજીના મેનેજર સાલચંદ્રભાઈ, મહાજનના મંત્રી એનિદ રામાનુજ તથા ચાંતિભાઈ અને સાલચેરીના સંચાલક રતિભાઈ શેઠ રિ.તો આભાર માને માનવો જ રહ્યો.

એડીસનામામાં ઘરવા કરતા ધણી પેટી પેટીએ છે જેમાંની ધણી તે ૪૦ વર્ષની જૂનો છે. જેમાં શેઠ નધુ મુળજી પેટી ૪૦ વર્ષથી આમે છે. કેસવલાલ તમલચંદની પેટી આજુ થયે સમગ્રમ ત્રીસ વર્ષ થયા છે. એબીસીનીયાના પ્રવાસ દરમ્યાન દરેક ડોકલે શેઠ નધુ મુળજી અને ને. પ્રેમજીની પેટીએ મેં લેખ છે અને તેમાં કામ કરતાં ભાઈઓ અને જાણ પ્રકારની સમવડ કરી આપેલી.

એડીસનામાની બીજી પેટીઓમાં નાચેતી પેટીઓએ અદ્યતનમલી કમરદીનની કુલ

સરકમલી અદ્યતનમલીની કું;

મનનલાલ અદ્યતન

કમાલીમ પાવલીવાસની કું.

જીવાખાન મૂલકા સરકમલી.

ઠોટાલાલ સામજી વીરાણી (રાજગોપલા)

રામજી સામજી વીરાણી (" ")

કેવરે સાત દિવસની મારી હાજરી પૂરી કરીને હું કરીને એક જગ્યા માટે તૈયાર થયેલ આ વખતે એડીસનામાથી ત્રીધું એરોપ્લેનમાં એક જગ્યા હવે એરોપ્લેન બિપર વિદાય આપવા ધણી ભાઈએન આપ્યા હતાં. એરોપ્લેનમાં મોડા ત્યાં સુધી મને એ વિદાય વસમી હાથી પણ એરોપ્લેન અમને જુદા પાડવા માટે ઉડ્યું.

જેવેલા લોડો એરોપ્લેન નજર નહાર ગયું ત્યાં સુધી એતા હશે અને હું એરોપ્લેનમાં એક જગ્યા ઉડી રહ્યો હતો.

વ્યક્તિની ઉન્નતિ

સનાતન વૈદિક ધર્મ વ્યક્તિની ઉન્નતિને સરસ કાર્યક્રમ બતાવે છે. મનુષ્યની અંદર શરીર, ઇન્દ્રિયો, મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ અને આત્મા (જીવ) આ પદાર્થો છે. તેનાથી તે સારું થોડું કર્તવ્ય કરે છે. એથી જ આ ગાનવને અનુશાસનમાં રાખવો, વૈધક્ષિક ઉત્પત્તિ માટે અત્યંત આવશ્યક છે. આનું જ નામ 'વૈધક્ષિકે સ્વરશીલય' છે. સ્વયં શાસ્ત્રીત અથવા આત્માનુ-શાસીત તે જ છે અર્થાત્ યોગ તેને જ માટે છે. આસનેથી શરીર, ત્રાટકથી આંખો, ધ્યાનથી ચિત્ત, શબ્દાનુસંધાનથી જ્ઞાન, પ્રાણાયામથી શ્વાસ, ધારણાધ્યાન અને સંયમથી મન અને ચિત્ત તથા જ્ઞાન યોગથી બુદ્ધિ અને આત્માની પ્રસન્નતા સિદ્ધ થાય છે. આ અનુક્રમથી વૈધક્ષિક અનુશાસન ઉત્તમ પ્રકારે સફળ થાય છે અનુશાસિત વ્યક્તિ જ સમાજમાં આદર્શ અને ઉન્નત વ્યક્તિ તરીકે જાણખાય છે. આ જ અનુશાસિત વ્યક્તિ સમાજની સેવા કરવાને માટે યોગ્ય છે અનુશાસન વગરની વ્યક્તિ કોઈ પણ ઉત્તમ કાર્ય કરવા માટે અયોગ્ય છે. એટલે જ દેશમાં સાર્વત્રિક શિક્ષા એવી હોવી જોઈએ કે જેથી બધા જ માણસો પુર્ણરૂપે અનુશાસન ધરાવે.

પંડિત શ્રી. સાતલોકેશ્વરજી.

એકાત્મ પંચકમ્

(૧)

મૂલીને નિજાત્મા, ગણી દેહ આત્મા,
લીધા ઠેઠી જન્મો સ્ફુરે આત્મ અંતે;
યતા સ્વસ્વરુપે, જુએ ભગતાં તે-
મુખ્યો શું હું વિધે યથા કીર્ધ સ્વપ્ને !

(૨)

સ્વયં 'હું' ક્યે ને સદા વર્તમાન,
છતાં પૂછતો 'કેણુ હું ?' કયા જ આવ્યો ?'
સુરોમત્ત ઠેરી લવારી સમાન,
પૂછે જ્ઞાન મૂલી સ્વભાતિ, સ્વદેશ.

(૩)

ખરી પ્રતિ જો 'દેહ આત્મા વિષે છે,'
છતાં ને શરીરે જ જડ આત્મ દેખે,
રહ્યા છે પટાધાર ચિત્રો તથાપી,
મૂલે ચિત્ર માંહે જ પદ, જ્ઞાન્ત બુદ્ધિ.

(૪)

કીઠા શું અલંકાર મુવલું ભિન્ન !
શરીરે તથા કેમ આત્માથી ભિન્ન !
જુએ અગ્ર તે દેહ આ, તેજ આત્મા,
જુએ જ્ઞાની અંતસ્થ આત્મા જ આત્મા.

(૫)

ખરે આત્મ વસ્તુ અનાદિ અનત,
નિરા જ્યાં ન પહોંચી શી આદિગુરુની,
પ્રભોધે જ તેને સ્વયં મૌન ધારી,
ગતિ શી તહીં માનવી વાળી ઠેરી ?

ક્ર હાઉસીંગ સોસાયટીઓ દ્વારા મકાનો

લેખક : શ્રી. શાંતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

યુદ્ધ પછી મોટાં શહેરોમાં વસ્તી ખૂબ વધી
અહીં છે. તે બીજા બાજુ નવાં મકાનોમાં

રહેતા પણ મકાનો બાબતોમાં પ્રગતિ પર કંઈપણ
ચાલી રહી છે.

બાંધકામ આટલી જવાબી વસવડોને કુશળ પાયો છે,
મકાનોની સખ્ત તંત્રીના પરિણામે ગરીબ અને ખાસ
કરીને મધ્યમ વર્ગ બારે હાથાહો બોગવી રહ્યો છે.
મકાન માલિકો એક નાની સરખી બેરોડીના મારીક
રૂ. ૩૫ થી ૪૦ જેટલાં ભાડું લઈ સંતોષાને લાભ
મળે તેટલો લઈ રહ્યા છે. લોકોને રહેવાનો આટલો પણ
મળતો નહોતો હોવાથી મકાન બધી માટે તેટલાં ભાડાં
આપવા ફરજ પડે છે તબેલા નેવા મકાનના પાચ
અણાં ભાડાં બરીને પણ લોકોને રહેવું પડે છે.

મુંબઈ સરકારે પણ ઈલાકાનાં મોટાં શહેરો મુંબઈ,
અમદાવાદ, પુના અને સોસાયટીમાં સરકારી પ્રગતિઓ
દ્વારા સખ્ત બંધ મકાનો બાંધવા તેમજ સરકાર તર
ફથી મકાનો બાંધવા યોજનાઓ કરી હતી, જાણે તે
વર્ષને બંને સરકારે ડેટલા મકાનો બાંધ્યાં. ડેટલી
સરકારી સોસાયટીઓને ઉત્તેજન આપી મકાનો બાંધ્યાં
વગેરે વિગતો તપાસતાં પરિણામ સંતોષકારક
લાભદાય નથી.

માત્ર બાહ્યરેલોથી મકાનો તોપાર થઈ જાય છે
આ વિષય પ્રશ્ન લોકોની જવાબદારી સરકારની
છે. પ્રભને જરૂરી મકાનો, જવાબ અને કપડાં એ
કુખ્ય જરૂરીયાતો સંપૂર્ણ રીતે મળે તેવી ગેરવજુ કરે
તેજ સરકાર લોકપ્રિય બને, જાણે કમીનની સરકારે
માત્ર સામાનની સખ્ત તંત્રી છતાં લુક પછીનાં વર્ગોમાં
જાત્ર સુધીમાં એકલામ મકાનો બાંધ્યાં છે અને બીજા

ધર્મનંતર સેસાયટીના કામગીરી તરીકેના આવા રોક
વર્ષનાં અનુભવ પરથી લાગે છે કે સરકાર કામગીરી પર
યોજનાઓ પડે છે ખરી, તેની લાંબી બેરોડી
પણ કરે છે બંને તેની પાછળ
તે સમય પૂરતી સાચી ધનદા પણ હોય છે, પરંતુ
પછીથી તેને અમલી બનાવવા ખાસ પ્રયત્ન કરવામાં
આવતા નથી.

મકાનો બાંધવા માત્ર એક
કરોડ !

મુંબઈ સરકારે આખા ઈલાકામાં
હાઉસીંગ સેસાયટીઓ દ્વારા મકાનો
બાંધવા યોજના કરી પરંતુ આટલી
નોટી યોજના આરે માત્ર એક કરોડ
રૂપિયાનું મંજુર થયું !—અને તે
પણ ત્રણ વર્ષની લાંબી યુદ્ધ માટે !
એક કરોડ રૂપિયા પછર મા વીસ
સેસાયટીઓ વચ્ચે વહેંચાઈ જશે
એટલે દરે બીજા સેસાયટીઓને
ત્રણ વર્ષ સુધી લેબ આપવામાં
નાંદ આવે ! જ્યારે કમરો નવાં
પર બાંધવાની જરૂર છે તે વખતે
માત્ર ત્રણ પાંચસો પર-બાંધવા
એક કરોડ રૂપિયા મંજુર કરી
તે વહેંચી દેવાથી જ મુંબઈ

ના. નંદાલાલે શ્રી. શાંતિલાલ મહેતા પરિચિતિ સખ્તબદ છે

બાંધવા મુંબઈ સરકારે શું કરવું જોઈએ? ૫૬

મકાનોની તાંગી દુર કરવા અગત્યનાં સુચનો

મરાઠની "હાઉસિંગ સ્કીમ" લોકોની જરૂરીયાત કોઈ રીતે સતેષી થાય છે.

મુંબઈ સરકારે ખરેખર હજારો મકાન બાંધવાં હેતુ તે હિન્દી સરકાર સમક્ષ યોજના અસરકારક રીતે રજૂ કરી એક કોરોઝ નિર્ધારિત પરવું તે માટે જરૂરી નાણાં—કોરોઝ રૂપિયા મેળવી યોજના સફળ બનાવવી જોઈએ.

મકાનો બાંધવા મુશ્કેલી આપે છે

નાણાં ઉપરાંત પણ મકાનો બાંધવાની યોજના સફળ બનાવવા સરકારે બીજા અનેક સમસ્યા માટે નાણાંથી મળતે આપવાની જરૂર છે.

સરકારે સહકારી સોસાયટીઓને તમામ પ્રકારે ઉત્તેજન આપવાની નીતિ અપનાવ કરવી જોઈએ. મોટાં ઘરોમાં વસવાટોની કોઠાકરી જેવા સમય છે એક રીતે મકાનોની કુશળ છે. એટલે અનાજ સહકાર સમયે જેમ ખાસ છૂટકોટી આપી સોસાયટીઓને લે આજીવ અને બાંધકામના પ્લાન માટે જોઈતી મંજૂરીમાં થોડો સમય લાગે છે તેમ ન થાય તે માટે જદું સામાન્ય વિધિદાર તાત્કાલીક મંજૂરી મળે તેની અવરજા કરવી જોઈએ.

મકાનો બાંધવાના કાક નિયમો અને ઉપરવાલી પદ્ધતિમાંથી સોસાયટીઓને મુક્ત કરી તેમને સપના પ્રકારની મહા આપવામાં આવે તોજ સોસાયટીઓને ઉત્તેજન મળી શકે.

સરકારે ખરેખરા કોરોઝ રૂપિયા આપવાની મોટી રકમ માટે જદું નજીની રકમ છે સરકારે તે યોજનાને અપજીતી બનાવવી ન જાય તો તે માટે કોરોઝ રૂપિયા અથગ મુદ્દો સોસાયટીઓને છૂટથી નાણાં આપે તો એક જ વર્ષમાં હાનરે મકાનો ઉમાં થઈ શકે તે વસવાટોની તમી આપોઆપ દૂર થશે.

હાઉસિંગની યોજનાને અમલી બનાવવા સરકારે આ પ્રકારના અનુભવિ અને નિષ્ણાલેખ ખાસ મરજ નીમી કાઢી કામકાજ થાય તેવાં પદ્ધતિ બરવાં જોઈએ. સહકારી સોસાયટીઓએ "યુ" લીફેટ

સરકારે સહકારી મંજૂરીઓ માટે તેના ગુણવત્તાની સપૂર્ણ અને સંરજ સમજૂતિ આપવું સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરવું જોઈએ. હાથમાં માત્ર "યુ" લીફેટ નામની એક અંગ્રેજી પત્રિકા તેના સાહિત્ય તરીકે આપવામાં આવે છે અને સરકાર તરફથી તેને આધાર-ભૂત મણુમાં આવે છે.

આ પત્રિકામાં કમ્પેન્ડની તેમજ પરદેશની સોસાયટીઓના આધાર થઈ ગુનવણુભરી બાધામાં સાહિત્યો આપા છે. સોસાયટીઓના પ્રકાર વિષે તેમાં લેખ સમજૂતી નથી; અને પ્રમોતે એટલા અધરા અને ગુનવણુ ભરી બનાવ્યા છે કે જેને સામાન્ય પ્રખળ સહેલાઈથી સમજી શકે નહિ. સહકારી અમલદારો પણ આ લીફેટના તમામ

બા. નવાજ, ડો. રેસાર્ડ, શ્રી. રાલેન્ડ રેસાર્ડ યા સા નોવાબ આદરભાવ સાથેના મહેલા વચ્ચેના અર્થનવરમાં બેસેલ દૃષ્ય છે.

કાપડાઓની પરિભ્રમણની સંપૂર્ણ સમજ આપી શકતા નથી.

આ અંગ્રેજી “યુ” લીફેટનું ગુજરાતી ભાષાન્તર આજથી સમઘન ત્રીસ વર્ષ પૂર્વે કરવામાં આવેલું હોય તેની ભાષા કદાચી છે એક વાર ફરીથી તે સરજા ગુજરાતી ભાષામાં સોસાયટીઓના વિવિધ પ્રકારોની સમજૂતી આપે તે રીતે તેમજ સહકારી સોસાયટીઓને ઉપયોગી કાપડા કાવડો સમજાવતી તાત્કાલિક પ્રગટ કરવાની જરૂર છે.

હિંદની પ્રગતિનો ઇતિહાસ ઉમેરો

આ નવા પ્રસિદ્ધ યનારા સાહિત્યમાં હેસ્લા પચાસ વર્ષમાં હિંદની હાલતીન સોસાયટીઓના ક્ષેત્રો અનુભવો તથા હિંદમાં સોસાયટીઓની પ્રગતિનો ઇતિહાસ ઉમેરવો જરૂરી છે. દાક્ષિણી તો “યુ” લીફેટમાં સર જોર્જ મોર્ફ, ઇંગ્લેન્ડના રજીસ્ટ્રાર શ્રી રાપરિસ, ઇંગ્લેન્ડના સોસાયટીસ્ટ શ્રી શેલ્ડન અને ઇર્લેન્ડમાં, ઇટાલીમાં અને વગેરે દેશોની સોસાયટીઓના સહકારી અનુભવો પ્રગટ થાય છે.

પરંતુ હવે હિંદની રોજ પથદર્શ ગણ છે. હિન્દ આજનાં બન્યું છે. તો તેના સહકારી સાહિત્યમાં પર-દેશોના ઇતિહાસને જરૂરે આપણા દેશની હાલતિન સોસાયટીઓના દાખલા, પ્રગતિ તથા અનુભવો દાખલ કરવા તેમજ હિંદમાં વર્તી પડેલા સહકારી પદ્ધતિ દર્શાવે છે કેમ કે તે વિવેચી વિચારો ઉમેરે તેને સંપૂર્ણ રજીસ્ટ્રાર સાહિત્યમાં પવનદારી નાખતી જોઈએ.

મુજબ સરકાર સહકારી સોસાયટીઓના સાહિત્ય આધુનિક બતાવ્યા અઘનન વિગત સાથે આકર્ષક કરી પ્રસિદ્ધ કરશે તો સહકારી પ્રવૃત્તિમાં વિકસને સતીન વેગ મળશે.

સોન મેળવવાની મુશ્કેલીઓ

દાક્ષિણ સોસાયટીઓને સોન મેળવવા માટે દાક્ષિણી વેતી પડે છે. અને કામ ગ્રહણી ઉઠેલાનું નથી. ખાનાના અમલદારો જુની ૩૬ પદ્ધતિમાં રેવામિયા રેવાયાં મેલકારી અને લીધ કરે છે. વળી દક્ષિણી આરી પુરોએ ગતાત્રી મુજબાઝ ઉભા કરે છે.

સોસાયટીઓને સોન આપવાનું હોય તો વાર વાર ગઈશું રહે છે. તેને પરિણામે કોઈ ચોક્કસ નીતિ પર સરકાર કામ રહેશે તેની ખાતી મેલી નથી.

વળી કમણા તો સરકારે સોન મેલના નવા ફોર્મમાં જણાવ્યું છે કે માત્ર ૫૦ સોન ચોરસવારના ગાંધામ કરેનારી સોસાયટીઓના જ સોન મળશે. (મધ્યમ) વર્તના કુટુંબો આપે ૫૦ વાર નેટલી કુટુંબી જગ્યામાં રહેવાનું મુશ્કેલ છે એટલે સરકારે આજમા આજી ૮૦ વાર નેટલી મહાશ રાખે એ છટ છે.

સ્ત્રીઓને ક્યાં પછી સરકાર

ફેરફાર કરી રહે ?

સોન મળ્યા પછી તેનાં તાલુકા મેળવનાં પણ કારે વિશંખ કામ છે અને તેમાં પણ કાપડને તામે નાના અમલદારો મરજી મુજબ ફેરન કરી રાકે છે. સોસાયટી સાથે સ્ત્રીઓને થવા પછી પણ અમલદારો તેમાં મનસ્વી સુધારા અને ફેરફારો કરી રાકે છે. કાપડા તરીકે ધર્મનગર સોસાયટીને સોન ૧૨૬ મના મે લાખના મે હપ્તા અને હેસ્લા એક લાખનો ગાડી રહેલી રકમનો કાપડો આપવાનું સરકારે નક્કી કર્યું છે. તે પ્રમાણે કોન્ટ્રાક્ટર પણ થઈ ગયો પરંતુ ત્યાર પછી મુજબ સરકારનો સુધારો આવે છે કે જેને જલ્દે ચાર લાખનું જાધિકાય થવા પછી જ સરકાર મે લાખનો જીતે હપ્તા આપશે. આમ ફેરી રીતે જતો પડેલા હપ્તાના મુશ્કેલા કપોલા મે લાખ વગરનું મળ્યા પછી વધારાના મે લાખ સોસાયટી ક્યાંથી ગાવે ? સરકારને ત્યાં જીતીને અને મળતો ગીરો મુકાબ મળ્યા પછી તેના ઉપર જીતી કાણ હોય ?

સરકારે સહકારી સોસાયટીઓ મારેત મકાનોની તથા દુર કરાવતી કોષ તો સોસાયટીઓને તમામ સાચી સજરો આપેલી જોઈએ.

કઈ સોસાયટી કંઈ

સોન મેળવી રહે ?

સહકારી સોસાયટીઓના મે વિમાય છે (૧) ૨૦૨૮ માં પાર્ટનર લીપ અને (૨) ૨૦૨૮ ઓનરલીપ. તેમાં કો પાર્ટનર લીપને ૭૫ ટકા સોન આપવાનું અને ઓનરલીપ સોસાયટીને ૧૦ ટકા સોન આપવાનું જનરે કર્યું છે તે અવગતવિક તેમજ અમલદાર છે. પડેના વિમાયની સોસાયટીઓ ક્યાંકામાં ક્યાંકાં છે ? અમલદારમાં તો એક પણ નથી. મુજબાઝ કામ વોશ કોષ તેની સોસાયટીઓને ૭૫ ટકા સોન આપવાનું જનરે થયું છે એનો કો અર્થ ? જાને

વિભાગની સોસાયટીઓના મુળસ્થિત સિદ્ધાન્તો એક જ હોય તો ખાવાં વર્ષો દરમ્યાન બાળની નથી. આસા રાખું છું કે સરકાર આ તકાવત વહેલી તકે કુર કરી બન્ને પ્રકારની સોસાયટીઓને સરખા દિસે સોન આપશે તોજ સરકાર મદદનો હેતુ સચવાશે અને જાને પ્રકારની સોસાયટીઓ વિશ્રમ સાધી શકશે.

ખાતાના અમલદારોની બેઠકધારી

સરકારે ખાતાના અમલદારોને તેમજ હોલ્ડરને હાજિરીના પ્રશ્નો નિકાલ કરવા તાબદતેજ કાઢીએ મોકલવા તેમજ હાજિર સમજ સહાયત્વપૂર્વક વિચાર કરી ટુમ્બારોનો તાકાલિક નિકાલ કરવા ખાસ સૂચનાઓ આપવી જોઈએ.

રેવન્યુ ખાતામાં કાઠણમાં એકને બદલે બીજાજ ઓફિસોમાં મોકલવામાં આવે અને તેમાં ડેટલસ રિપોર્ટ નિરધક જગે એવા પણ બેઠકધારીના કિસ્સા જોવામાં આવે છે.

મકાનોના ખાત મંજૂર કરવામાં પણ લાખો જુમ્બારાની માથે છે. આ ખાતુ વધુ ઝડપી મતાવવાની જરૂર છે. ખાત મંજૂર કરાવતાં મદદનજો લાગે અને તે માટે પણ સરકારી ઓફિસોમાં પક્ષા ખાવા પડે તો સરકારી સોસાયટીઓ ઝડપે પ્રગતિ સાધી ન શકે.

આ રીતે ખાત મંજૂર થતા જ મકાનઓ નીકળી જાય તો મકાનો કપારે જાપાઈ સરકારની મલી નીતિ અને જાહેરાતો અમલી મતાવવી હોય અને અને રાખીને જીંચુ લાવવું હોય તો દરેક સરકારી ખાતાના ટુમ્બારો પર કલાકથી વધુ કોષ કોષે રહેવા જોઈએ. નહીં ખાતાનું ખર્ચ કરીકત સમજ સહાય-ત્વપૂર્વક તેનો ઉદ્ધેશ યાવવાનું હોયું જોઈએ કેમકે કામદો રાખીની સેવા માટે છે. નેના સાહેબ મનવા માટે નથી.

સોસાયટીઓના વહીવટમાં સરકારી કબજા

અખતીન સુધીના ક્ષતિહાસમાં એક બાજુ સરકારે હાજિરી સોસાયટીઓને ઉત્તેજન આપવાની નીતિ રાખી છે તો બીજી બાજુ નાના અમલદારો દ્વારા થતી અમલદારી તેની પ્રગતિને નાશક પણ નીવડી છે. હવે તો રાખી સરકાર આવી છે એટલે

સરકારી ઓફિસો અને અમલદારોની અમલદાર શક્તિને બદલે શુદ્ધ લોકશાહી ધોરણે સોસાયટીઓને સ્વતંત્ર રીતે પોતાનો વહિવટ ચલાવવા દેવા જોઈએ સરકારી અને સરકારી અમલદારોએ માત્ર સલાહકાર તરીકે સોસાયટીઓને સ્વતંત્ર કામ પરમણુ મતાવવી જોઈએ સહકારી હાજિરી સોસાયટીઓની અવરચાપદ કમી-ટીઓએ પણ સહકારી ખાતાઓની નીત જરૂરી દરમ્યાન ગીરીતો સામનો કરવો જોઈએ.

હાજિરીના માટે સીમેન્ટ-સોપા

વહેંચવાની બ્યવસ્થા છે ?

સરકારે વસવોટીની તંબીનો પ્રશ્ન ઉઠેવેત પ્રશ્નો સાથે લઈ સહકારી સોસાયટીઓ સ્થાપના જણાવ્યું છે તે પણ પ્રયત્નની છે પણ ખાલી સોસાયટીઓને માથ સામાન પુરો પાડવા કાંઈ અવરચા રાખી છે ખરી? કાલ જો કે લોખંડનો ભેગર ડિપાર્ટમેન્ટ તરફથી વહેંચાઈ રહ્યું છે પરંતુ સીમેન્ટનું શું! સીમેન્ટની હાલમારીતો પ્રશ્ન જાળકામ ઉમ નમ્યો છે કેમકે સીમેન્ટની વહેંચણી મખતબ સરકારે ભેગર ડિપાર્ટમેન્ટને નહીં સોંપતાં એક વેપારી કંપનીને સોંપી છે આ કંબોજોમાં સોસાયટીઓને સીમેન્ટ વગેરે જરૂરી માથ સામાન તાકાદે પકોચાડવાની ખાસ અવરચા સરકારે કરવી જોઈએ.

સોસાયટીઓને ખાસ વેચનો મળે અમર રેપેશીયસ ટ્રોનો દ્વારા તેમનો માથ સામાન પકોચે તેમ સરકારે અવરચ કરવું જોઈએ જામ થાય તોજ મકાનો બાંધવાનું કામ સરકારે મંજૂરતાપૂર્વક કાચમાં લીધું તેની ખાલી થઈ. તે સિવાય હાજિરીનો પ્રશ્ન ઉઠેવેત સોસાયટીઓની સ્થાપના એ માત્ર કારસ રૂપ જનશે.

એક કોલકસ યોજનાને વળગી રહેવાની જરૂર

અમલદારની મખતબ સોસાયટીએ પોતાના સખેને વહેંચામાં વહેંચી તો મકાનો તૈયાર કરી આપવા તેમ જ જુદા જુદા વિભાગો દ્વારા સે કડો મકાનો તૈયાર કરવા યોજના થઈ છે. આ યોજના સહકારી હાજિરીના સ્ત્રી મ ની જ કે રા તો ને જ દુ ય કી ને એ ધોરણેજ યથાતથા આવી છે પરંતુ સરકાર પહેલાં વિભાગની સોન આપી ર્થજ ચાકી મધ. બીજા વિભાગનાં સોન કપારે મળેલી સરકાર વાર વાર રકોશો રિવાઈઝ કરો તેમાં એટલા મધા ફેરફાર કરે છે કે મજ કમીમ બાજુએજ રહી જાય છે. એક જાહેર કરેલાં ચોક્કસ યોજનાને, સરકારે આજામ

મેળા પાંચ વર્ષ વળતી રહેવાની નીતિ રાખવી જોઈએ. તોજ તે યોજના મુજબ કાર્ય કરનારા ફેલ મેળવી કંઈક સંગીત કાર્ય ખતાવો શકે.

શાખલા તરીકે અમદાવાદ માટે ૫૦ સમયોરસ વારથી વધુ જગ્યામાં પ્રવેશ કરોને ૮૦ સમયોરસવાર સુધીના નાંખકમની ક્ષુદ્ર આપવી જાહેરાત સરકારે અથવા વર્ષે વધુ જગ્યામાં મહાન નાંખવાની સોસાયટી સેલ નહીં મળી શકે. મ્યુનિસિપલ લીમીટેડ નકારની સોસાયટીઓને સેલ નહીં મળે તો આ સંલેખોમા સરકારનો મૂળ જાહેરાત પ્રમાણે યોજના કરનાર સંસ્થાઓએ શુ કરવું?

સોસાયટીને ભોખાને જે સેલ ન મળે, સોખાદ મળે તો સીમેન્ટ માટે મેસી રહેવું પડે. મહામહેનને સીમેન્ટ માટે પરમીટ મળે તો રહેવે વેમનોની યુજીસીઓ વળી છેજ તેથી સરકારને વિનવિત કરવાની કે હાઉસિંગ સ્કીમ સંજન જનાવવા સોસાયટીઓને ખાસ સમય આપો અને તેમની યુજીસીઓ તાકાદે ફર કરવામાં મદદ કરી તેમજ છુટથી નાણા અને માથ સામાનની મદદ આપોતોજ સેક્ટર નહીં પરંતુ બજાર મહાનો પ્રાધી સમયમા તેવર ધર્મ શકીને રહેવાણે માટે રખડતાં બજારો કુલ્યોના વિષટ પ્રસ છોડવાનો નથ સરકાર મેળવતી. રાષ્ટ્રીય સરકારની એ મદાન સિદ્ધિ મળાશે.

ફેલકરની જવાબદારી

હાઉસિંગ સોસાયટીઓને તમામ પ્રકારની મદદ કરવા સુચના સરકારના પ્રાંતનિધિ તરીકે કમેટીરને આપવી જોઈએ અને ફેલકરને વીજળી, પાણી, ગ્રાન્ટ-વતકાગ પ્લાનની મંજૂરી, રસ ગાન, વગેરે જાળવેતામાં સોસાયટીઓને શક્ય મદદ તેમજ માગદર્શન આપવું જોઈએ.

ધર્મનગર સોસાયટી સામરમાતમા હમેશીક પાવર હાઉસનાં જાણુમા જા. જા. કુવામાંથી પાણી ના નથા રાત્રે રોકાનો માટે જરૂરી હમેશીક પાવર આપવા ફેલકરને મહાના અખાવે ના પાડવાથી સોસાયટીને મારે અર્થ તથા તકલીફમાં ઉતરવું પડે. આ રમાતમાં સરકારી મદદ ન થતી તો સોસાયટી શુ કરે? આવા ઉસમાં કમેટીરને મદદ કરવાના સવા અને જવાબદારી ઠેકવી જોઈ.

હાઉસિંગ કમીટીઓની જરૂર

સરકારે ફેલ મેટા કહેરોમાં હાઉસિંગ એજન્સીઝરો કમીટીઓ નીમી તેમના દ્વારા અથા પ્રમો સમજ મહાનો આપવાની અપી નીતિ રાખવી જોઈએ. સરકારે હાઉસિંગ સોસાયટીઓના પ્રતિનિધિઓ સાથે પરિણ મેટા તેમની યુજીસીઓ તાત્કાલિક સંમિતવાનો જરૂર છે. આ અપી યુજીસીઓનું યોગ્ય નિવરણ નહિ થાય તો સરકારના મહાનો આપવાનો યોજનાઓ કાગજ પરથી આગળ વધતી નહિ.

હાઉસિંગના પ્રમથા કમલે કમલે યુજીસીઓ શા માટે આપવી જોઈએ? જો સરકાર તેની પાછળ છેજ અને પ્રવળના કાર્યકરો દ્વારા મહાનો નાંખવામાં સહકાર મેળવવો હોવ તો તેમજ તેમને તમામ જરૂરી ક્ષુદ છોટા અને મદદ આપવી જોઈએ.

આશા છે કે મુખાઈ સરકાર આ સુચનાઓ પાછળ રહેતી શુભેચ્છા સમજ તેનો મોઝ અમલ કરી હાઉસિંગ યોજનાને સરજ અને લોકમિલ જનાવી સાચી રાષ્ટ્રીય સરકાર તરોનું ઓરવ શોખાવશે.

(૬ મા પાનાનું ચાલુ)

(૫) ગુરૂ મહારાજની પ્રાર્થનાની રીત

(૨૦) હું આ રીતે રેતી મા ની પ્રાર્થના કરતો

‘મા’ ઇ આનન્દ સ્વરૂપ છે. જસ, ઇ મારી અમલ પ્રમટ થા ને યાજ.” અને રેલીક વાર કહેતો “હીનમન્યુ! હીનાનાથ! શુ હું તારા વિષયની નહાર છું? મારામાં યાન, અક્તિ કે તપ નજ કાંઈ નથી. હું કાંઈ નજરતો નથી. પ્રભો! હું તો માત્ર તારી ફેપાનો બીખારો છું કૃપા કરી અને રસન રે.”

(૨૧) મા! આજ સક્તિ! દિવ્યજનની! મને લોહીમા માનની જરૂર નથી, અને ઇન્દિય સુખોની પરવાદ નથી, જમા જમુનાના ખિલનની જેમ મારે! આમા તારા તરફ સદાય પ્રવલિત રહો. મા! મારામાં અક્તિ નથી, યોમ નથી, હું હીન છું, નિરાખાર છું અને મારે રેલના વખાણ જોવનાં નથી; જસ, તારા અજુકમજમા માડુ મન કામ વિષામ થો.

(૨૨) મા! હું બંધ છું, ઇ બંધો છે. હું મર છું ઇ ધરમા રહેનાર છે. હું અપા છું ઇ તથાર છે. હું રથ છું ઇ રથી છે. ને પ્રમાણે ઇ મારી પાતે કાર્ય રાત્રે છે તે પ્રમાણે હું કાં છું. જેમ ઇ મોહારે છે તેમ મોહુ છું. જાંવળી જેમ ઇ સમાલન કરે તેમ અમલ છું. ‘હું’ નહીં, ‘હું’ નહીં, પથ ઇ.

ભાવના

મુક્ત પાસે આવેલ પાંચેય આત્મા જ્ઞાનધોળી થી અત્યુભાષિત થઈને રાજવામાં શુધિમાં આ જાત સુત્રો સાદી બને સરળ ભાષામાં મનમુક્તિને ધણું ધણું દિશાસુચક આપે છે આ ભાવના-પુસ્તિકા બનેલી થી રામકૃષ્ણ સેવા સમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ છે, બને તેની વીંછી આપણે નિકળે છે તેજ એ સત્રોની ટોકમિચવાની ખાતરી આપે છે. પ્રેમધર્મના વાંચકો માટે તેના પ્રકાશકના આભાર સાથે શુદ્ધ કરીએ છીએ.

(દોહરા)

ભાજાતર વ્યાપી રજા, જે પરમાત્મા નિત્ય, આપે છે તે મુજને આને જ્ઞાન પુનિત. મુજ દેવો સખળા દલ્હી કરે હવે મુજ શુદ્ધ, જેથી આને હુ જનો સમર્થ થેતી પ્રભુદ. અસખા, ઈર્ષ્યા, કૌઠ ને, ક્રોધ, લોભ, અજ, દેવ, કોઈ તુલ્યા ન થયો હવે મારે હવે પ્રવેશ થત માત્ર પ્રતિ મુજ કરે પ્રકટે અર્પા પ્રેમ, હુ છપ્પું છવ માત્રનું સદા સર્વદા શ્રેય પ્રેમરસપ્ર પ્રભુ વ્યાપતા, મારા અર્જુ અર્જુ મદ્ય, પ્રેમધરે મુજ કરે વિશી આને કમ કમ ધાવ. ધન્ય ધન્ય પ્રભુ આપેનો, મહિમા કજા ન લવ, આપ સ્વરૂપ આને મને, આપું વિશ્વ જગત્ત પૂર્વદિશા રિચત સર્વનું કરે પ્રભુ કલ્યાણ, વિહિત ભોમ છઠ સર્વને, અતે દે નિર્લોણ. કિતમ્મા રિચત સર્વનું કરે પ્રભુ કલ્યાણ, વિહિત ભોમ છઠ સર્વને, અતે દે નિર્લોણ. પશ્ચિમમા રિચત સર્વનું કરે પ્રભુ કલ્યાણ, વિહિત ભોમ છઠ સર્વને, અતે દે નિર્લોણ. દક્ષિણમાં રિચત સર્વનું કરે પ્રભુ કલ્યાણ, વિહિત ભોમ છઠ સર્વને, અતે દે નિર્લોણ.

હું પ્રિય પુત્ર પ્રભુ તલ્હા, પ્રભુ છે મારા બાપ, અજ ચિંતા ખરી કેમ હું, હવે હું સતાપા પ્રભુનું ને બધુ તે બધુ, માફ નિસદેહ, દક્ષીણ દાનાં વધ રચું, પ્રભુ ને હુ પણ તેહ. કૃપણ પિતા સમ છે નહિ, મુજ પ્રભુ પિતા બખીધ, દે છે નિજ સુત લઈ મને નિજ અર્ચન અર્પિય. હું પુત્રો પ્રભુ આપતા, જ્ઞાન બને વિદ્યાન, આપે છે પ્રતિશ્રુ સદા, દેવી સપેદદાન. મુજ પ્રિય પ્રભુ પિતા તલ્હા, અખુટ ભરો ભંડાર, ઈનતા મારે કયા રહી, હવે કહો તથમાર પ્રભુની પવિત્રતા અનિ, ગાપ ન જોડું કયાવ, અર્જુ અર્જુ મારા આત્મા તે પવિત્રતામાં નહાય

લઈ પ્રિય સુત પ્રજ્ઞનો મને, હવે સદ્ગ આ છવ, અનુક્રમ મુજને લઈ રહી, સાધે છે મુજ વિવ. જડ પદાર્થ પણ મુજ પ્રતિ અનુક્રમ રાખે ભાત, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ આપેનો કયો કોણ પ્રભાવ સી સુત ખંધુ અદિ ને, મુજ કુટુંબ સદાવ, પ્રેરે છે હર નેમને, જ્ઞાન સદા જનરાવ. દબીને તેઓ સર્વની, મતિવા વિધ વિધ દોષ, ઉત્તમ શુભથી તેમનાં ભરે ડહુ હકોપ આપે છે વળે તેમને સર્વોપમ આરોગ, સાધે છે તે સવનો સ્વરૂપથી સંયોગ. મુજ પ્રતિ ને જેનેયને મરે, મરે વળે વેર, તે સોને પણ ત્યાં કરે, મુજ પ્રભુ લીલા લેર. મુજ શત્રુની શત્રુતા, નિવારતા મુજ ઇશ, નિર્મળ પ્રેમથી તેમના, ભરે હવે દિનનિશ. દિવસે મુજ સખે રહી, રાત્રે રહી પણ તેમ, સતત પ્રભુ રહે મને, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ પ્રેમ! મુજ મહાને છ કરે, પ્રતિશ્રુ મારા નાથ, અદિતનો ટકા નવ થી, હવે મને મત સાથ. મુજને ને ને જોએ, અનુપમ રહી કહાર, આપે છે મુજ પ્રભુ મને, પ્રસારી હરત હનર. પ્રભુના નિર્ભવ અર્થમાં, પ્રભુના ઊભા માંથ, શુભથી પોડું હુ હવે, દેવ સુરસ મુજ ગાથ. દે છે મુજ પ્રિયતમ પ્રભુ, હિતનું આને જ્ઞાન, દિતાઅર્થમાં હું કૃતી જઈ, હું છું પ્રભુ શુભજ્ઞાન.

વિવિધ ભેદમય વિશ્વ આ, નગરે પાણુ જેહ, નથી જુની વસ્તુ બીજી, પણ મુજ પ્રભુ છે તેહ. એકજ પ્રભુ અસખ્ય આ વિચિત્ર ખરતા વેધ, જનત દરિ, દરિ જનત છે, શ્રુતિનો એ આદેશ. સદ્ગ વિશ્વ જગ છે હરિ હું પણ તવ હરિ કુળ, પ્રસન્ન હરે માનો હવે, ભાગ્ય હરિરૂપ મુજ. અઘાં હું હરિ, હું પ્રભુ, ધન્ય ધન્ય પ્રભુ આજ, ત્રિપુત્રન મોહિ છે. મધુ, આજ માઈ સાત્રાજ. નિજરૂપ શીખો ને મને, હવે શુદ્ધ શીદ છવ!

અમૃતકૃપી અમિમાં પરી યીર સાધુ અચિત્તે પ્રમુદપતા મારી હવે, વિચારી રહું હું મન, જીવનના વિચારમાં, હવે કવો ન સંસાર. પ્રેમ હું દોષ છૂટ નહિ, સકળ જન્મનો ધગ, અસાધ એના વચન હું, હવે કરી ન વરીશ હું જૈનન્ય સ્વરૂપ છું, હું સામર્થ્ય સ્વરૂપ, પ્રેમસ્વરૂપ પણ હું જ છું, હું જ ભૂખનો ભૂખ. યાનન્ય અધિસ્તર હું, સર્વન્ય હું મુગ, સર્વસ્વરૂપ હું સર્માં, હું મુદ્ધમ હું સ્વૂગ. ક્યું મને મળતુ હવે રહ્યું ન વિચરે મો, પૂર્ણાત્મ હું ધર્મ રહ્યો, સત્ સિદ્ધ રૂપ મહેલ. તત્ત્વમસિ વરી વેદ પણ, કે છે એ ઉપરેલ, કે નહિ પ્રેમ તું છોર પણ, તું હું તેજ મહેલ દસ દિશ ને વ્યાપિ રહ્યા જનત તત્ત્વ સત્ જલ, તેજ હું, તેજ હું, તેજ હું, તેજ હું થી દરિ છ, પ્રેમ વડે પરિપૂર્ણ છે, થયુ આજ મુગ ઉર, આં ને પ્રેમસ્વરૂપ પ્રમુ, વ્યાપી રહ્યા ભરપૂર. તન મનના સદ્ બળ વડે, ધર હું પ્રમુ પર પ્રેમ, અદ્ભુતસ્વરૂપ મુગ નાથ તે, હવે હું વિચરું મેમી સર્વ પ્રકટનાં ના રહે, હાતુ પણ તિમિર લમાર, મુગ, હવે પ્રમુ વ્યાપતા, રહે ન રૂઢવ નિહાર ચિતા ભવ કે મોહનુ જરે ન મુગમાં રથાન. મુગ હવે તો એ છે, વ્યાપક થી ભગવાન વિદ્યુદ પ્રમુનો મુગ ઉર, આને થતા નિવાસ, અનુપમ વિદ્યુદિતો થતો, મુગ ઉર આને ભાસ. પૂર્ણ તમિ સાંતિ અને પૂર્ણ સુખ સતોષ, રાતે આને મુગ હવે, કં હું જા જા પોષ મતિ મારી રહેતી હવે, નિરોપમા સુરિયર, થયુ દિન મુગ મન અને, વાણી તણ સરીર સમર્થ પ્રમુડી સ્તિઓ, મારા મદ્દ નાદાર, અદ્દ ભગથી આગળી, ગણવે એપ્ પ્રકાર દલ ધાન્ય પણ. પુતો, દિન જાન ને વચ, અગ્રા આપે પ્રમુ મને, પ્રમુડી દન સદા કુપીનું ગાનિ, તણું રેવનું વિષનું દિન, કરવાનું જા પ્રમુ મને, કે છે, અપરિમિત. અખિત વિષનું દિન પ્રમુ, જેમ કરે છે નિત્ય, હું પણ વિષ સકળ તત્ત્વ, તેમ કં છું દિન, પ્રમુમાં ને ને સદ્ગુનો તે સદ્ છે મુગ માલ, કં ને જાતંતર દુર્માં, વ્યાપી રહ્યા જન્મગ, નિવાસમાં વ્યાપતા, કાદ અખિ રૂપ થાય,

મુગમાં પ્રમુ વ્યાપ્યાથી હું, થવો વિષનો રાજ, જન્મજન્મ જન્મ જન્મીરજન્મ, જન્મજન્મ વ્યાપસ્વરૂપ, સિદ્ધિદારી મગ સિદ્ધમાં, નથી મહેલસિ રૂપ.

* * *

ને સાંતિને વાણી મેન, વણું રહે ન લેલ, અપૂર્વ એવી સાંતિ, હું. પામ્યો આજ અચેત. ને સામથી બીજો નથી, અધિક સામ દોષ અન્ય, પામી તે હું લાભને, આજ થવો છું ધન્ય, ને વિવામક વૃત્તિ થતી, જીવતાં રજ તમ પાસ, તે વૃત્તિના મુગ હવે, પ્રકટયો આજ પ્રકાસ. બોલું માંડું દુષણું, ગ્યું આજ અગ્રપાસ, દિમની ક્ષણિ આપણી, જાતી જેમ જાણાલી. સ્વર્ગમણિ નિજ સ્વર્ગથી, કરે લોહ જેમ લેમ, પ્રમુ નિજ સ્વર્ગથી સિવ મને, આજ કરે છે તેમ. હું સિવને ન રહ્યો હવે, કુખ તણો ભવ લેલ, નિમિત્તતણે રવિમાં થવો જાણી કરી પ્રવેલ હું સત્ છું, હું રાત છું હું છું પૂર્ણનદ, એક સ્વરૂપ હું સદુ સ્વમે, નથી મુગમાં દદ. જન્મમરણ મુગમાં નથી, નથી વ્યાપિ, નથી દેન, કલિપ આ સદ્ બેઠ ને મુગમાં મનના જન્મ. મન મુગ દરિમવ જા જાતાં, થયુ સર્વ દરિશય, ખેવ માત રહેતાં હવે - ખાતા વાતો મુપ.

સિવ સ્વરૂપ પ્રમુ એકમા, વ્યાપ્યા વિષની, માલ, અચિત તણા ભગથી હવે, રહ્યું કપરું કપાકા જેમ નિજ જે બીજું નથી. ધરી પાવડની બીત, થુ કરા ડેવ હવે, મિથ્યા માની પ્રતીત છે પ્રમુ પ્રેમસ્વરૂપ ત્વા, આ મારા. જન્મદારે નીમસે મે વિધિ એવી ક્યાં, ચિતા પરે સજાર જે કીટીને કણ કે અને હાથીને મણ નિત્ય, વિષમર મુગ પ્રમુ લણી, કં ન રહું નિમિત્ત. પિતા મધુ માતા સખા, વિવા ધન પણ મુગ, અઘાટે મુગ અદિતને, હવે કં મે. મુગ સર્વશક્તિ પ્રમુ છે સદા, મને રજા રાત, વ્યર્થ અનર્થ બને ન હું, યજ્ઞ ચિતામર. વસે અમવપ્રદ, દુમા, નિર્મલ હવે હું આજ, પ્રમુડી મોય મગ અને મનુ જન્મનુ રાજ. (આનાર સાથે ઉપ્પુ)

"વિષયવ"

— સંસ્મરણ —

દક્ષિણ આફ્રિકાની એક હિંદુ સરકારના પ્રધી તરીકે સામે સમય સંભાલેવાનો અનુભવ લીધા પછી ગરે વર્ષે જાણેદિ ભારતના દર્શન કરવાનો મને સાબ અવેદ. અંકાસમાના નામપુર અધિવેશનમા રાષ્ટ્રીય નેતાઓના દર્શન મને બાંધેલો સંભળવાનો અપ્રતિમ સાબ વર્ષ, ઉપર હિંદુ નૃપા સોરભેના લીધે સેઓનો પ્રવાસ કરી પછી દક્ષિણ હિંદમાં લીલાવલું કરતા નતા સદમાએ મત મે માસમાં મુખ્ય નમરીમા મનેલી "સર્વધર્મ પરિષદ"નો બીજા બેઠકના ગ્રેસક થવાનો પણ અણખાથી સાબ મળ્યો. તે પછી પુનામાં મહારાષ્ટ્રના સાહિત્ય પરિષદની બેઠકમાં પણ પણ જોરાવ મળ્યું.

મુખ્યધર્મી "સર્વધર્મ પરિષદ"ની બેઠકનું દરેક જોતાં જ નમપુર મેઝેસની સંપ્રતિતિ પાંચકનો ખ્યાલ ખડો થતો હતો. મુખ્યધર્મા ઠેકાક સંકુચિત વિચારના વિરોધીઓએ એ ધર્મ પરિષદની ધર્મી કરી તેઓ તેની સાથે મુલ્યક અમોખનોથી છાપાની ઠેકાકો બનાવેલું પણ નથી ચૂકવા, હિંદુ ધર્મ સાથે મૂળે દેવનાર નામુતો નથી કે એમાં ધર્મ આજે નથી પડતો.

ધર્મની વિવિધતાને જાણવાનો આવો અર્થસ સમય કરી ન મળે એમ સદુ કાંઈ નામુતું હતું.

એક અનુભવીઓના મુખથી ધર્મના તત્વોને સંભળવા તરે, મન, ધનના બેરે પ્રતિરારે આદિ દેસ હનર માનવીઓ સાતિથી સમામાં જોડાઈ રહે એ આ ધર્મ પરિષદનો વિજ્ય નહિ તે બીજું શું છે?

સનાતન ધર્મનું જ બીજું નામ હિંદુધર્મ છે. વેદિક ધર્મ કે પુરાતન ધર્મ એ તેના જ પર્વો છે તેનો અસ્તિત્વકાળ માનવ ક્રિતિકાસની સાથે સમયન થયેલો છે. અન્ય ધર્મો આર્થિક કાળમાં રચાઈત થવાના પ્રમાણે મગા છે કે નથી તે પુરાતન ધર્મ નથી જણાતા.

ધર્મમાં જારે જારે સમય જતા પાખડ અને દુલ્લો વસી જાય છે, તારે અધર્મનું જોર વધી નીક છે અને તે સમયે તે ધર્મનું સંશોધન કરવાની જાર પડે છે એમ બીતાકારે કહેલું છે.

"સાધુના રક્ષણ"ને પાપીના નાસ કારણે, ધર્મની સ્થાપના પ્રતિ જન્યું હું. કુરુ કુરુ."

(બીતા ૪-૮)

આ સનાતન ધર્મમાં પૂર્વકાળમાં એવા અનેક ધર્મ સંશોધકો હિંદુધર્મમાં ઘર્ષ મનાના દાખલા ઇતિહાસમાં મળે આવે છે. અથેલ્લામાં રાધરાજ બીસરે સાતથી દસ હજાર વર્ષ પર થયેલા તેમણે પોતાના જીવન બ્યવહારમાં માનવ ધર્મને આંખરી જતાઓ. પિતા સાથે પુત્રે, પતિ સાથે પતિએ, માતા સાથે બાળકે, ગુરુ સાથે શિષ્યે એમ અરસપરસ કેવી રીતે ધર્મની રરને જાળવવાની છે તે પોતાના વર્તન પરથી જમનજનોને જતાની આપેલું ધર્મ એ મંદિર પુરતી જ વગ્ન નથી, પણ જીવન બ્યવહારની તરતું છે એમ સિદ્ધ કરી આપેલું છે તેમણે રાવજાદિ અધર્મના પ્રતીકોને સંકારી, સદર્મનું પ્રમાપન કરવામાં અનેક સક્રી સદન કરેલા છે.

તે પછી બીજાં જાર-પાસ હજાર વર્ષ તિના ગાઠ મયુરામા પદ્મજીવણુ થી કુખ્તનો જન્મ થયેલો તેમણે કેસ, ચાલુર આદિ અધર્મના પ્રચારકોનો નાશ કરી, સનાતન ધર્મનું સંક્રાપન કર્યું.

એથી જ રીતે પ્રત્યેક મહાપુરોએ ધર્મને પોતાના બ્યવહારમાં આંખરીને ધર્મનું કષ્ટ. અમે સંશોધન કરતાં મહા મોર્ કહેલું જણાઈ આવશે.

જનતાના પ્રચલિત બીજા ધર્મો ગર્ભીઓને કોળના છે; તેમાં પણ સમય જતા દુષ્ટો નીક થૂસે એવું મુખ નથી તે ધર્મોમાં પણ જ્યારે સંશોધનની જાર છેથી વજી ત્યારે નવા પરિશોધકો જાદર આવશે. થોતના મોદ ધર્મોલ્લંઘીઓમા થીન્ડો અને દેવમુકોત્ર પલો એના પ્રમાણે છે.

હિંદમા જે જે સંશોધકો જનકાળમાં ઘર્ષ થયેલા તેને આજની હિંદુ જનતા ઉધરતા અવતારરે પૂરે છે. એમાં ઉધરની મહત્તાને ઓખ નથી આવતી પણ તેનો મંદિયા વધે છે, તે દેખિત નથી, પણ તેને પૂનઃજારની કૃતિમિત દેખિત થાય છે.

એમ મનાય છે કે જે એક હજાર વર્ષે જમતમાં ધર્મના મહાન પરિશોધકો જન્મે છે "બીરે બીરે જન્મે આનિ ધર્મની થાપ બારતે, અધર્મ નીકમે કારી-ત્યારે હું નિજને સંકુ." (ગીતા ૪-૭) આ સિદ્ધાંત સ્વ એનો પૂરાનો છે.

હિંદુધર્મ એ સમસ્ત જગત માટે માનવ ધર્મનું ઉદ્ભવ ગણાય છે અને એ માનવીય પદ તે પુરાતન કાળથી ભોમવાનું આત્મ્ય છે. ભૂતકાળ પર દર દર આવેલા દેશો પણ ભારતના તત્ત્વજ્ઞાનને ઝંખે છે એ કૈશ્વ નથી જાણતું !

ભૂતકાળના જેમ એ સનાતન ધર્મમાં અનેક વાર વિશુદ્ધ થયેલી છે, તેમ હંમેશા સદીમા પણ એમાં નિશ્ચિતને ધ્યાન છે એમ ધર્મ મિમાંસકોએ જોયું. મહર્ષિ દ્વાપદે સ્વધર્મ ગણાતા સનાતન ધર્મમાં અધમદ્વા, મૃતિ પૂજની આતિથ્યતા, અરુણ્યતા, અરુણ્યતાની કસ્ટતા આદિ કુદ્ધિઓ જોઈને જીવનભર તેના ઉચ્છેદ માટે પ્રયત્નશીલ રવા અને સમાજના એક “ન્યોતિર્ધર” તરીકે નિષ્પ્રાપ્તિ મેળવી ગયા કિન્તુ રીધકાળથી હીંદુમૂળ ધારી અમેલા પાપ ધર્મના ઉચ્છેદ માટે અર્ધસદી પસાપા ન થઈ. અને અત્યેય કાલે કાલે બાનિ સરોધક માટે રહી ગયું.

તે પછી મહાત્મા ગાંધીજીએ એ સનાતન ધર્મનું બહુ જ અગ્રણ્ય નિરિક્ષણ કરી માનવધર્મને જીવન વ્યવહારમાં ઉતારી જોયો, એટલું જ નહિ પણ રાજ-કારણમા પણ તેને વિમૂખ ન રાખ્યો. આમ કરતા જે જે દૃષ્ટિ સમાજના નીચલા થરમાં અને પાપકાંડા ઉપલા થરમાં ઘૂળી ગયેલા જણોમાં તેને જીવનના સુવર્ણોએ દર કરવાના પ્રતિજ્ઞા લીધી “કરજે મા મરજે” એ મહાત્મજીને વળગી ધર્મને માનવ ધર્મના એકે એક અંગ ઉપાંગને વિવેકરૂટ ચાળી વિશુદ્ધ કરી, એ જ સનાતન ધર્મને માનવ ધર્મ કે નિધધર્મનું મહદસ્થાન આપવાનું ભગીરથ કાષ્ટ કષ્ટ સનાતનધર્મમાં એક વધુ સરોધક થઈ ગયા છે એ જગતે જોયું છે તે બાનિ પ્રજામાં અવગારરૂપે હિંદુઓમા પૂજન તો નવઈ નથી

ઋદ્ધિ સા, સત્તાના આ પેશનરને વિશ્વાસનું ગિરદ મળ્યું, તે માટે હિંદુ મતકર રહેશે. સર્વધર્મ પરિવર્તના પ્રત્યેક વિદ્વાનવચ્ચાએ એ દિવ્ય મહાપુરુષને અંગ્રહી આપી હતી એ આ ભેમકે ખાસ પ્યાનપૂર્વક જોયું છે. ઇતિ ઓ તત્સવ

બાળકૃષ્ણને બંધનમાં
બાંધવા જતાં જશોદા
માતા, પોતેજ મોહના
બંધનમાં બંધાય, છે

પ્રભુની આવી અકળ લીલાની
મોહક ને પાવનકારી કથા :

રાધેશ્યામ

હિલજીતનું ભવ્ય ધાર્મિક
ગુજરાતી ચિત્ર

← મું
અંબાલીયું

દરરોજ (૪) ખેલ
૨૧-૫-૭૧-૮૧

રાહેરડું
માનીવું
ધાર્મિક જમીયર

નોવેલ્ટી

ભગવાન તથાગતની ભિક્ષુણી તરીકે જીવન વ્યતીત કરનાર સમ્રાટ અશોકની પુત્રી

સંધ્યમિત્રા

સંધ્યમિત્રા સુમતિદિનિવૃત્તી સમ્રાટ અશોકની

પુત્રી હતી. અશોક ઈતિહાસકારોએ સંધ્યમિત્રાને અશોકની બહેન બતાવી છે, પરંતુ તેમની તે શૂદ્ર છે. અને એ માટે તેમની પાસે કોઈ પૂરવું પ્રમાણ પડ્યું નથી.

મૌર્ય સમ્રાટ અશોકનું રાજ્યાતવું પરિત્ર દૂરતાઓ ભરેલું હતું. એ સ્ત્રીઓ અને ધૈર્યહીન જીવન વ્યતીત કરી રહેતા હતા અને આથી જનતા તેને ચડાઈક નામે ઓળખાવતી હતી. રાજ્યારોહણ થયા પછી તેણે ક્ષત્રીમંદિર પર ચડાઈ કરી, આ મુદ્દમાં તે વિજયી તો બન્યો, પરંતુ યુદ્ધમાં થયેલ જપ્તાર સંકલ રેશી તેવું દૂર હૃદય પીગળી ગયું અને તેના હૃદયમાં કંઈકા ઊત્પન્ન થયું. પૂર્વનાં કરેલાં પુણ્ય કાર્યોનાં બધારે ઉદય થાય છે, ત્યારે મહાન પાપીના હૃદયમધ્યે પણ પાપ વાહતર નહીં થઈ જાય છે, અને જીવનમાં નવ પ્રજાતનો ઉદય થાય છે.

અશોકની પણ આ દંડા થઈ, તેના હૃદયમાં વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને પર રાજ્ય છોડવાની આકાંક્ષાઓ નહીં થઈ ગઈ. આ સમયમાં એક સક્રિયશીલ બૌદ્ધ ભીમુ ત્યાં આવી ચડ્યો અને તેણે આશોકના જીવન પર અધિકાર સ્થાપિત કરી લીધો. આથી તેના મનમાં આધ્યાત્મિક સક્રિયની ગૂઢ ક્રિયાઓ કામ કરવા લાગી. બૌદ્ધધર્મની તેણે દિક્ષા લીધી. ભગવાન જુદના મહાન આદર્શ અદ્વિસાતો તેણે સ્વીકાર કર્યો અને તેનું હૃદય નિઃસ્પૃહમણી પરિપૂર્ણ બની ગયું.

આ પછી તો અશોકે ધર્મ પ્રચારમાં પોતાનું જીવન બેંટી દીધું. બૌદ્ધધર્મ રાજ્યનો ધર્મ બની ગયો. પણ દિક્ષા જાંઘ કરવામાં આવી અને પશુઓ માટે રાજ્યમાં સ્વચ્છ સ્થળે પશુ-ચિકિત્સાલય, રોગીઓ માટે દવાખાના, દીનરૂઝીઓ માટે અન્નવત્રનાં ઘાન, તથા પ્રભુ ધર્મો માધ્યમાં ઉન્નતિ સાધે તે માટેના ધાર્મિક નિયામો વગેરે રાજ કરવામાં આવ્યા. સાધુ સંતોને માટે મઠ બનાવા લાગ્યા અને એક ધર્મ માટેના વ્યાપક પ્રચાર થવા લાગ્યો. મંદિર અને મંડોની કિંવાનો પર,

પર્વતની સિંહાઓ પર, સ્તંભો પર તથા નગરો અને ગામોમાં સર્વત્ર સ્થળે સ્થળે ધાર્મિક સ્થાનો તથા અશોકની ધર્મપ્રાપ્તિ અસ્તિત્વ કરવામાં આવી વિદ્યાન, ભિક્ષુ, સંન્યાસીઓની સમા રચાવીને ધર્મોના નિષ્કર્ષ કરવામાં આવ્યો અને રોજી ધર્મોપદેશકો દેશ દેશમાં તથા વિદેશમાં પણ ભગવાન જુદના વિશ્વપ્રેમના પ્રચારને માટે મોકલવામાં આવ્યા.

આ પ્રકારે ધર્મનિષ્ઠ સમ્રાટની દેખરેખમાં રાજકુમાર મહેન્દ્ર તથા રાજકુમારી સંધ્યમિત્રા લાલનપાલન તથા શિક્ષા દિક્ષા અપાતા લાગ્યા. આ બન્ને બાઈમહેન્દ્ર નેટલાં મુંદર અને તેમજની હતી તેજાજી શીધ અને વિનયમાં ચરિયાતાં હતા. એમને ઉચ્ચ શિક્ષણ અપવામાં આવ્યું અને સાધુ-સંન્યાસ તથા વિદ્યાન ગુરુજનોની વચ્ચે રહેવાથી તેમનાં હૃદયોમાં ધર્મભાવ ખૂબ જાગૃત થયા લાગ્યો. મહેન્દ્રનું વય ત્રીસ વર્ષનું હતું તથા સંધ્યમિત્રાને લગભગ અઠારમું વર્ષ એટલી યુગ્મ હતું. આથી મહારાજ અશોકે મુવરજ પદ પર મહેન્દ્રને અભિષેક કરવાનો નિમ્મણ કર્યો. આ સમયે બૌદ્ધ ધર્મના ઝંઝ આચાર્ય સમ્રાટ પાસે આવ્યા અને કહ્યું કે,

“મહારાજ! જેણે ધર્મ સેવમાં પોતાનાં પુત્ર તથા પુત્રીને અર્પણ કર્યો છે તેજ બૌદ્ધ ધર્મના વારસાનિક ગિત છે.”

આચાર્યની આ વાણી અશોકને ગમે ઉતરી ગઈ. તેણે પોતાનાં પુત્ર-પુત્રીપર એક નેહકાંઈ દિધી નાખી અને પૂછ્યું.

“મારાં બંધાર્યાં જાણકો! તમે ભિક્ષુધર્મ સ્વીકાર કરવા માટે તૈયાર છો?”

મહેન્દ્ર અને સંધ્યમિત્રા જાનેનું યુવારવિદ્ધ આ પ્રશ્ન સાંભળીને ખીસી ઉઠ્યા તેમના મનમાં તેના ધર્મની ભાવના તો હતી જ, પરંતુ સમ્રાટના સંતાનો દોરાવાથી તેમના દિલમાં એવી આવા નજીવી કે સંકલ દરજી સેવાનું સર્જભાવ્ય તેમને પ્રાપ્ત થયો. તેમણે ઉત્તર આપ્યો કે-

“પિતાજી! ભિક્ષુ અને ભિક્ષુણી બનીને કશ્ચામય ભગવાન જુદના દશ ધર્મોના પ્રચારમાં જીવન બેંટવાનું સર્જભાવ્ય પ્રાપ્ત થાય તો તેનાથી વધુ આનંદમય વાત બીજી કઈ છે? આપની આજ્ઞા મમે તો આ મહાન જીવનું પાલન કરીને અમે અમારા જન્મનું સાર્થક કરીએ.”

સંપ્રાપ્તના હૃદયને પણ આ નિર્ણય સંભળવાથી પત્ની જ હર્ષ થયેલ તેણે બિમ્બ સપને સુચના આપી કે, “ભગવાન તથામતના પવિત્ર ધર્મ માટે જ્યોત્ષ્ણ પોતાના વ્હાલ્યાં પુત્ર પુત્રોને અપણું કરી રહેલ છે.”

આ વાત વીળળીની માથે મનમાં રાજ્યમાં બુલે બુલે પ્રસરી ગઈ. જ્યાં સોડા ધન્યવાદ દેવા લાગ્યાં.

મહેન્દ્ર અને સંધ્યમિત્રા બોદ ધર્મની દિક્ષા લઈને બિમ્બ અને બિમ્બણી જતી ગયા. મહેન્દ્રનું નામ ધર્મપાલ અને સંધ્યમિત્રાનું નામ આશુપાલો રાજ વામાં આવ્યું. બંને પોતપોતાના સંધ્યા રહીને ધર્મનું પાલન કરવા લાગ્યાં.

જનોસ વર્ગની વયે મહેન્દ્રને ધર્મ પ્રચાર માટે સિદ્ધમદીપ મોકલવામાં આવ્યો. એ દેશને રાજ નિષ્ઠ ધર્મપાલના આધ્યાત્મ ન્યોતિથી તેજસ્વી બનેલા સુદર રત્નપત્રે જોઈને વિસ્મય બની ગયેલ તેણે ખૂબ જ મહા અને સ્થૂકાર પૂર્વક મહેન્દ્રને પોતાની પાસે રાખ્યો. સિદ્ધમદીપ દ્વારો સ્ત્રી પુરોએ મહેન્દ્રને ઉપદેશ સંભળીને બોદ ધર્મની દિક્ષા લીધી.

થોડા દિવસો પછી સિદ્ધમદી રાજધાની ગયું માએ પાંચસો સળીએ ધારે બિમ્બણી મત લેવાનો સંકલ્પ કર્યો. એ સમયે મહેન્દ્રના મનમાં એવો વિચાર આવ્યો કે જાણી જોઈને જરાજર ધર્મની દિક્ષા આપવા માટે અને જોઈએમાં ધર્મનો પ્રચાર કરવા માટે એક સુદિક્ષીત તથા ધર્મ શીલ બિમ્બણીની જરૂર છે. આથી તેણે પોતાની મહેન સંધ્યમિત્રાને સિદ્ધમદીપ મોકલવા માટે પોતાના પિતાને પત્ર લખ્યો. સંધ્યમિત્રાને તો ધર્મ સેના સિવાય બીજા કોઈ ભાવના હતી જ નહિ, આ વાત સાંભળીને તો તેના હૃદયમાં ખુબ જ આનંદ થઈ ગયો.

પુણ્યલિલા સંધ્યમિત્રાએ ધર્મપ્રચાર માટે સિદ્ધમદીપ પ્રણય કર્યું. ભારતના દત્તિકાકર્મમાં આ પહેલો જ જવસર હતો કે એક મહા ઓરવસાગી સંપ્રાપ્તની કન્યાએ સુદર દિક્ષા દિક્ષા તથા ધર્મનુપાલ માર્ગે જીવનની પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરીને દૂર દેશની નારીએને અગાનના અધારમાંથી મુક્ત કરવા માટે દૂર દેશ તરફ પ્રયાણ કર્યું. એ સમયે ભારતમાં સંધ્યમિત્રા આ ધર્મ પ્રવાણના સમાચારથી સોમના હૃદયમાં તેના પ્રતિ મહાન આત્મની ભાવનાઓ

કેવો બળ ઉદય થયો હતો તેની કલ્પના પણ આજે થઈ શકે તેમ નથી.

સંધ્યમિત્રા ભારે સિદ્ધમદીપ દેશમાં પહોંચી ત્યારે તેનો તેજસ્વી મુખમુદ્રા, તર્પણનીનો વેપ તથા, અપૂર્વ ધર્મ ભાવના જોઈને ત્યાંના સ્ત્રી પુરો આશ્ચર્યમાં પડી ગયાં. ત્યાં સંધ્યમિત્રાએ એક બિમ્બણી સંધ્યા રધાવના કરી અને પોતાના ભાઈ સાથે તેણે સિદ્ધમદીપના ધરમરમાં બોદ ધર્મની એ અમરજ્યોતિ સંપ્રદાય કે જેના પ્રકાશમાં આજે જગદાર હજાર વર્ષો ચીલા છતાં પણ સિદ્ધમદીપમાં નર-નારી પોતાની જાન-ધાત્ત વ્યતિત કરતા ભગવાન તથામત તથા, તેમણે ઉપદેશ ધર્મ પ્રમાણે સંધ્યા રત્નમુખા રવી જા વેપ કરે છે.

મહારાજ નામના બોદ ધર્મમાં સંધ્યમિત્રાને ઉચ્ચેષ્ઠ મન્ન આપે છે. તે મનમાં લેખક લખે છે કે “સંધ્યમિત્રાએ પુણ્ય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું” હતું. સિદ્ધમદીપ વસવાટ ઇમિયાન ધર્મની ઉન્નતિ માટે તેણે ખૂબ જ પૂજા કર્યો કર્યો હતો અને ત્યાંથી તેણી મનધર્મ પામે કરવા પામેલ નહિ સંમરન જીવન જ સિદ્ધમદીપમાં પીતી ગયું, તેના સુતરેલની સિદ્ધમદીપ રાજાએ ખૂબ આદર સ્થૂકાર તથા કામનાઓ અત્યેષ્ઠી કીલા કરી લેવી.”

એ તેમ હો, આ પવિત્ર ભારત દેશમાં એકથી એક મરીવાતી આદર્શ જીવન જીવાર નારીઓ થઈ છે, પરંતુ સંધ્યમિત્રાનું કામ સંપ્રાપ્ત અગાધની કન્યાને અનુકૂળ જ હતું. સંપ્રાપ્તના ઈતિહાસકારોએ તેમને ‘મહાન’ની પદ્ધિથી વિશ્વપીન કર્યાં પરંતુ, દેવી સંધ્યમિત્રાની મહત્તા તો તેમનાથી પણ વધારે હતી, સિદ્ધમદીપ દત્તિકાસ એવાતની સારી પૂરે છે. આપણા મહાન સંધ્યમિત્રા સંપ્રાપ્ત જ્યોત્ષ્ણની મહાન કન્યા હતી સંધ્યમિત્રાના પવિત્ર અને ઉન્નત જીવનનું રમરણ હતીને આજે પણ આપણું મરતક કુટી જાય છે.

સાભાર સ્વીકાર

પાટણથી શ્રી મજીલાસભા તથા ગ્રંથ ગમ્માસભા તરફથી ‘પ્રેમધર્મ’ માસિક પ્રતે શુભેચ્છા જતાવાના રા. ૧૧ની ભેટ સપ્તેમ મોકલવામાં આવી છે, એ ભાઈઓએ લખ્યું છે કે “દૂધ નહિ ને દૂધના પાંચડો સમજીને રોકીશો.” ‘પ્રેમધર્મ’ એમની ભેટનો સ્વીકાર કરે છે.

સન્નતનાં ઝરણાં

: લેખક :

શ્રી. રઘુનીકાન્ત યાજ્ઞિક

જીવનની અંદર સન્નતનાના પવિત્ર ઝરણો
 હોય તો તે મનુષ્ય સર્વશક્તિ પોતાના
 જીવનને ઉચ્ચકક્ષાએ ધરી જઈને સાધક
 બનાવે છે આ ઝરણોના અંત જઈ જતા થઈ
 અથવા તો કોઈ વિરહાભામાં જ હોય છે,
 દેહમાં જોવામાં આવતા નથી. સન્નતનાના મનુષ્યના
 જીવનને પવિત્ર બનાવીને તેને એક ઉચ્ચકક્ષાના આદર્શ-
 નો પાલન પદાંતરે છે તેને મનુષ્યકક્ષી, મનુષ્ય સમાજની
 અંદર ધણી જ હાજિમાન બને છે.

માનવનર શરીરની અંદર ધણી જ મનુષ્યો વસે છે.
 કોઈ અરીષ છે તો કોઈ તરબર. કોઈને ત્યાં લડકોઈની
 આદર્શ કૃપા છે, તો કોઈને ત્યાં તેણી દેખા જ દેતી નથી.
 આ પણ પ્રભુતી, આજ્ઞા ન કળા શકાય તેવી હીલા છે.
 માનવનર શરીરના મહારાજા કોઈ પવનસંગ ધણી
 જ ઉઠાર તથા વિવેકી હતા. તેમના હૃદયની અંદર ક્યા
 માનવતા તથા સન્નતનાનાં પવિત્ર ઝરણો વળા કરતા
 હતાં, સો કોઈ તેમના પ્રેમશી ઝરણોમાંથી પાણી
 પીને પોતાની તૃષ્ણા મીટાવી શકતું તેમના શરીરમાં
 તેમને એક સુંદર નાગ હોતો, ધણી જ રમણીય
 જ્યારે જ્યારે મહારાજાને મનનું નિદિ ત્યારે તેઓ
 આ નાગમાં ફરવા આવતા અને પોતાના મનને
 પ્રશ્નિત કરતા. માણની અંદર તથા તેના દારે મનુષ્ય
 પહેરા રહેતો. કોઈ પણ મનુષ્ય માણની અંદર મહારાજાની
 રજા સિવાય પ્રવેશી શકતો નહિ.

એક વખત માવવતર પાણીના મામતો એક પંદર
 માનવનર માથે ખરીદવાને માટે આવ્યો
 જ્યારે તે પોતાના પેરથી નીકળ્યો, ત્યારે તેના નાના બે
 બહેનો તેની પાસે આવ્યાં, અને તેને વળગી પડ્યા.
 તેઓ બે ક્યા:

‘મામા, મોઢાં કાળાને દો.’

સાડુ, નાઓ, બધું જ બેસો. એટલું બોલી પંદરે
 સાક્ષી પડી.

પંદર માવવતર આવ્યો, જે કાંઈ ખરીદવાનું
 હતું તે ખરીદી અને પાછો ફરી આમતો આમતો તે.
 મહારાજાના નામ પાસે આવ્યો. એટલામાં
 તેને સંજયુ.

કોઈ મારો કશી ચીજ લેવાનું તો બૂમી જ મરો!
 પોતાનાં, મન્યાં, તપસ્યાં તો, ખાવાનું, ખરીદવાને
 અંકમાં રાત્રી પાછું પશુ જઈ નહીં. તેના યુગ પર
 નિરાશમાં જ મોઢાં ફરી વચ્ચાર તેની આંખમાં આવ્યા
 આવી અથ તે મનોગત બે થયો

“પેર જઈએ એટલે તરત જ કોઈ પછડે કે
 મામા, મામાનાં કાલ્યાણ સારે કે શું જતાય રહ્યું.”

તેણે નિશ્ચયો નાખ્યો. પોતાની ખરીદાઈની તેને
 આજ્ઞા અંતર પડી હતી. મારતો જેવા સમુદ્ર દેશની
 રિયતિ પણ અરેખર આવી જ બની ગઈ છે. ખરી-
 વાઈએ ખરીખ સોઝાનાં શિરનું જેમ કાવે તેમ રસપાન
 કરવાની શરમાત કરી દીધી છે.

પંદરે પોતાના મન સાથે મહત્તમ વિચાર કર્યો કે,
 ખરી જઈ સાઈ, પણ કોઈ મારો કશી ખાવાની ચીજ
 હીલા વગર તો ધેર ન જઈ જવું. તેણે જોઈ પ્રભુને
 ધાર કરી, સહસા તેણે આપાનું દસ ભોજું. તેના પર મુંદર
 પરિપક્વ કષેલી ફેરીઓ સડકી રહી હતી. તેના મુખ-
 માથી “હાટ” એવો જ ઉદ્ગાર સરી પડ્યો. “વાહ
 પ્રભુ! વાહ કરતાની સાથે તે મારા સામું ભોજું તો
 ખઈ વાહ, દયાના સામર.” તે બોલ્યો.

આખા પરની ફેરીઓ ભેષ પંદરે તેને પાલવા
 વિચાર કર્યો. તેને થયું કે ફેરી આપીશ તો
 પણ કોઈ રાહ તો થઈ જશે. આ આખા રાખના
 (રાખના) જમીયાનો હોતો, તેની અંદરથી ફેરીઓની
 ચોરી કરવી એ મોતને આજ્ઞાન આપવા સમાન
 હતું. તેણે વિચાર્યું કે ક્યા પહેરખોરે આપણી પાછળ
 ફરે છે કે ખજાર પડે. એક પથર મારીશ એટલે
 બે-ચાર ફેરી હોઈ પડે તે થઈ નકલો થઈ જશે.
 આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે નજીકમાંથી એક મોટો
 પથર હીધો અને જરાખર તાકીને તેણે આખા પરની
 ફેરીઓના એક મોટા જુમળા ઉપર ધા કરી. ધા
 જરાખર ફેરીઓ પર વાળ્યો એટલે સાત અડધ ફેરીઓ
 નીચે પડી. પંદરે તે હાથ આધવા થકોરો, પથ પથરો
 તો પોતાની તિતિ ચમુ રાખી હાલે શું મન્યું?

જરાખર આ જ વખતે મહારાજા પવનસંગ જમીયાની
 અંદર ફરવા આવ્યા હતા. તેમને થયું કે, હાલ આખા
 પાસે નજીક તપાસ તો કર. જે ફેરીઓ પરિપક્વ થઈ
 ગઈ હોય તો ઉતારાની લેવાનો માળીને દુકમ કર. ફેરીને
 તે આખાની પાસે જ મોટા છે એટલામાં પંદરે પથર
 ફેરીઓ પર વાળીને મીંઝા મહારાજાના માથામાં પડ્યો
 મહારાજાના માથામાંથી રક્ત નીકળવા માગું નહો
 કોઈની જની અથા તેમણે આગ કરી.

“કાણ છે એ? પડે કોઈ સિવાયનો, જમી અહી
 હાલર કરો.”

આખા ચર્ચાની સાથે જ સાત આઠ સિવાયનો
 દોડ્યા અને મહાર આખા તો પેતો પંદર જમીથી
 આવી રહ્યો હતો. સિવાયનો તેની પાછળ
 પડ્યો. એક જમીએ જૂઝ પાડી

“એવ હરમખોર! કોનો રહે, નહિ તો ગોળી
 ફાંકી છુ.”

આ અવાજ સાંભળી પોરે પાછળ જોયું. તો બહુ તરેતી નેઈ. તેને જીક ધારી. તે જોતો રહ્યો. સિપાઈઓએ આવી તેને પકડ્યો. અને રાજ પાસે લઈ ચાલ્યા. બે તથુ જણાયે તો તેને રસ્તામાં અડાપાડતો માર પથુ માર્યો. બાકીનાયે ગાજો દેવામાં પાછો પાની તો નકોતી કરી એમ કહીએ તો પથુ ચાલે એક જણ બેલ્યો.

“તેજ મહારાજને પથર માર્યો હતો.”

આ સાંભળી પોરે જરૂર મુજબા લાગ્યો. તેને થયું કે હવે તો મરીજ અશે. તેણે પોતાનો જ કાજ પોતાની સામે ખડો ઘણેલો બેલ્યો.

બધા રાજ પાસે આવ્યા. રાજને હજી સુધી પથુ લોહી નીકળતું જ હતું. તે જોઈ પોરેની આંખમાં મોંઘાર અપુએ આવી ગયાં. તેના હૃદયમાં પ્રાસંગી પડ્યો.

તેની આંખમાં આસુ આવેલાં નેઈ. બધા તેની હાસી ઉઠાવવા લાગ્યા કે સસીા દેવા રોમ કરે છે? એટલામાં રીજાએ પૂછ્યું:

“તેજ અને પથર માર્યો હતો?”

“હા પ્રથુ તે જુડુ કામ મારણી જ થઈ અપુ છે.” પોરે પ્રયત્નર વળ્યો.

“મારે અને તારે કંઈ વેર હતું?” રાજએ સવાલ પૂછ્યો.

પોરેએ જે કંઈ સર્વ કહીકત હતી તે રાજને કહી સંભળાવી મહારાજ પ્રસન્ન થઈ ગયા. તેમનામાં સંભળતતાના ઝુલોનો વાસ હતો. તે જુલિવાન તથા માનવવાન હતા. તે મોહ્યા.

“કાઠ જેના જાંઘે પથુ જણીને પથર મારવા છતાં તે આપણને મીઠાં કળ આપે છે તો હું તો ચેતનવાતો, તો અને પથર મારવાથી મારે શું ફેલીત જનવું નેઈએ?”

ચોડીવાર તે મીન રહ્યા. તેમણે લીંગેરી પરના કારકન ઉપર એક ચિહ્નિ લખી આપી અને જણ સિપાઈઓને આજ્ઞા કરી.

“જાઓ, આ પોરેને લીંગેરીમાંથી લખેલી રકમ આપાવો અને તેને તેના ઘેર મુરશિત પહેંચાડી આવેલો.”

આ આજ્ઞા સાંભળતાં જ બધા આશ્ચર્ય પામ્યા. સિપાઈઓને તો થયું હતું કે હમણું

મહારાજ આ પોરેને કાસીના મીંચે અડાવવાનો ફકમ કરશે તેમણે આ આજ્ઞા સાંભળી રાખતી આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો.

આજ્ઞા તાજ સંભળતા આને જ કહી શકાય સંભળતાના પવિત્ર ઝરણ. આજ સંભળતાના ઝરણની અંદર રાત્રી કરતે પેલા પોરે પોતાના જીવને મચાવ્યો અને ત્યારે તેણે મોટી નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી.

સંભળતા મેળવતી જુડુ રમતની વાત છે.

તેને આચરણમાં યુક્તી તે મોતના પ્રમથ પૂજ્યા સપાટા જેવું છે, પરંતુ જે મનુષ્ય ધારે તો આ શુદ્ધ સરેલાઈથી આચરણમાં મૂકી શકે છે. આચરણમાં મૂકી પોતાની છાંટી ચારિત્ર્યસીલ જનાવે છે. મહારાજને આના એક મરીજ પોરેની શી પડી હેમ? પણ તેજ સંભળતા કે જેણે રાજના આચરણમાં અમરોજ પ્રવેશ કર્યો છે. તેના જ આ ઉદારતા તેનીજ આ કાંઈયે પરાયણતા. તેજ સંભળતા રાજને માનવતાના પથે પ્રવાણ કરાવતા પ્રેમી સંભળતા પડી જ કાળજીકાર છે, કોઈ મનુષ્યે તેને અત્યંત મેળવી આચરણમાં યુક્તનો પ્રયત્ન કરવો નેઈએ.

અમદાવાદના મહોપદેશક

શ્રી. ઈશ્વરલાલ શાસ્ત્રીનું

રોકજનક અવસાન

અમદાવાદ ગીતામંદિરના સભા મી યુનિત મહારાજના મુક મી, ઉપરલાલ શાસ્ત્રી તારક જીક ના સનિવારે નિરંકુશ થયા છે તેઓએ અમદાવાદના મહામહોપદેશક તથા રામકૃષ્ણ શાસ્ત્રી પાસે સરવૃત્તો અવ્યાસ કર્યો હતો, ઉપરલાલ શાસ્ત્રી જીને વ્યાખ્યાન આપ, સમીક્ષ અને પોતમાનિ વિશિષ્ટ અવ્યાસ કરીને તેઓએ અમદાવાદમાં વક્તા તરીકે સારી પ્રખ્યાતી મેળવી હતી. મહામહોપદેશક શાસ્ત્રીશ્રી વિદ્વાન હજી મહારાજના સંપર્કમાં આવતાં ગ્રામીણોએ તેમની વિદ્વા અને વક્તાત્વ ચકિતથી આશ્ચર્ય પોતાના કાનમાં શાસ્ત્રી તરીકે નિવત કરી હતી. આત્મા સંદિર્ભા પ, ગ્રામીણીની જરૂરોમાં તેઓ નિભાવ કરતા હતા.

શ્રી શાસ્ત્રીશ્રી હિન્દી વલ્લવાન પ્રચાર સમિતિના સહાયક તેમ જ પ્રસસક હતા અને સમિતિના કાર્યોમાં પોતાનો શોખ આપવા હમેશ તૈયાર રહેતા.

તેઓ સ્વભાવે મિલનસાર સરસ અને ધર્મનિષ્ઠ હતા. પરમપુણ્યપરમાત્મા સદ્ગત આત્માને સદ્ગતિ આપો.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખ્યપત્ર [માસિક]

મુખ્યપત્ર

સુચારુ
જિ. ૧૦
પૃ. ૩૪
૨૫-૬-૫૬

જેની સાથે મતિશીલ પ્રવૃત્તિ આપણે મુખ્ય સંદેશ શ્રી દેવાના આભુ ઉપર

બીજી

૧૨ મા

પૃષ્ઠાંક - ૨૪

સપ્ટેમ્બર ૧૯૬૮

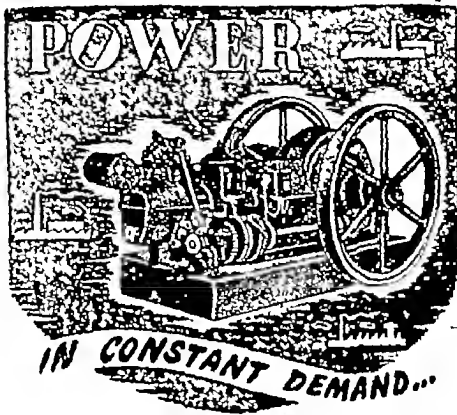
દેવાલયી ગણતાર તિન્ના નામનાર પ્રધાન અધિકારી મુખ્યપત્રના આધે ભંડાર

તત્ત્વજ્ઞ

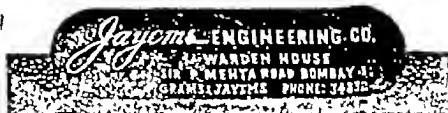

દૃ. હરિપ્રસાદ વૃજરાય દેસાઈ
મતિશીલ પ્રવૃત્તિ

મતિશી રાજ્યદંદ
શ્રી શાંતિકાલ દીનાનાથ મહેતા

The **IMPERIAL
KEIGHLEY
INDUSTRIAL
ENGINES**

Ahmedabad · Office LAL DARWAJA.

Phone · 2653

Grams 'JAYEMS' Ahmedabad.

We supply the following types of Machinery :

Machine Tools · Boiler House machinery · Power plants · Oil
 Mill Machinery · Diesel engines · Wood working machinery ·
 Welding sets · Electricals · Crushers & disintegrators · Lifting
 appliances · Garage equipments · Sheet metal machinery · Lawn
 mowers · Tool Steels · Pumping machinery · Radlors.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખપત્ર (માસિક)

ન ધનેન ન પ્રજયા ત્યાગેનૈકેન અણ્વત્તમાનશુ ।

વર્ષ: ૨	સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૯	‘પ્રેમધર્મ’ દાર્શનિક સારંગધર-ખાત્રાવાળી વાણી-અમદાવાદ.	વાર્ષિક લવાજમ રૂપાંશુ : ૧-૮-૦ વિરેશભાઈ ૮૫૨૦ [૧૩ સિ.]	અંક ૧૨ પૂર્વેથી ૨૪
---------	-------------------	--	--	-----------------------

માગ્યું મરણ મળે

માગ્યું છું એ મળે તો જાપણ સરજી મળે,
 ઘેવાના હેતુનું જરૂરી પાવણ મળે.
 રમીન જિજ્ઞાસના મળે કલ્યાણી વજ્ર મળે,
 ને જાપના સાનિધ્યનું સૌભાગ્ય રજી મળે
 એકાદી છું, ભલે રહો છવનના પંથમાં,
 જાણી મળે તો મનનું માન્યું એકત્ય મળે.
 ના કે વિષાદ શાહી ખલ્લનાની; જાપના-
 નામ રમરજીનું માત્ર એ કંઠાભરજી મળે.
 ઉજ્જી સિતાવના વરેક વારેવાસ્ને,
 ઉજ્જીના તાલેવાલનું એકીકરણ મળે
 બીધી નહીં વરસ વજ્ર મંચિત તો નુર છે,
 ચોધું છું, શુદ્ધ સ્નેહનું મીઠું વરણ મળે.
 સારીની કે દાણાની વમનાથી મને
 એ જાપના ધરણમદી માગ્યું મરણ મળે.

જમિયત પંડ્યા

ભારતિય વિદ્યાભવન

શ્રીયુત કનૈયાલાલ

મુનશી અને શ્રીમતી લીલા-
વતી મુનશીના અધ્યાપ
પરિશ્રમના ફળરૂપે મુંબઈમાં
ભારતિય વિદ્યાભવનનું
ઉદ્ઘાટન નામદાર અર્વંર
નગર સ્થાપનાધિકારી-
ધરના શુભ દરે તે તા. ૮મી ઓગસ્ટના
રોજ થયું છે.

શ્રીયુત કનૈયાલાલ મુનશી વર્તમાન
હિન્દી તેજસ્વી કાર્યકરોમાંના એક
છે અને શ્રીમતી લીલાવતી મુનશી
તેમના યોગ્ય સાથીદાર તરીકે મુકદ્દમ
અને નજરે રહેવાની અને સેનામાં સાથ આપી
રહ્યાં છે. આ દંપતિના અધ્યાપક પ્રવ્રત્તો
વડે આજે મુંબઈમાં ભારતીય વિદ્યા-
ભવનની પ્રવૃત્તિઓ કુલીકાલી રહી છે
એ હેતુથી આ વર્ષની તેમની પ્રવ્રત્તિ-
કૃત્ય પરથી જણાય છે. અધિરીમાં
તેમણે વિજ્ઞાનેશી સિદ્ધાન્તની સંસ્થાઓ
મુંબઈને યોગ્ય રૂપ છે અને હેતુ
ભારતીય વિદ્યાભવનનું પોતાનું મકાન
તૈયાર થતા તેમના પ્રવ્રત્તો પર કાર્તિ
ફળ શરૂ થશે છે.

ભારતીય વિદ્યાભવનના ઉદ્ઘાટન
પ્રસંગે શ્રી. મુનશી દંપતિને અભિનંદન
આપતો એક તાર હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન
પ્રચારક સંમિતિ તરફથી મોકલવામાં
આવ્યો હતો. તેમાં જણાવ્યું હતું
કે, "સ્વતંત્ર હિન્દીના પ્રથમ
વાર્ષિકોત્સવ નામદાર ચક્રવર્તિ રાજ
ગોપાલાચારીધરના દરે ભારતીય
વિદ્યાભવનનું ઉદ્ઘાટન થાય છે, તે
બદ્ધ આપ જાનેને—શ્રી. કનૈયાલાલ
મુનશી તથા શ્રીમતી લીલાવતી
મુનશીને અભિનંદન આપીએ છીએ.
હિન્દી સંસ્કૃતિના પ્રચારમાં
વિદ્યાભવન સંજીન હશે આપશે
એવી આશા રાખીએ છીએ "

વિદ્યાદીપ

માસિક નોંધ

મુંબઈ બસમેલી નમરી છે.
એની બહુવિધ પ્રવૃત્તિમાં આ ભવન
સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર બનેલું અને સાહિત્ય,
કલા, સંશોધન અને શાસ્ત્રીય
આધ્યાત્મિક નવજીવનનું એ પ્રેરક કેન્દ્ર
થાય એવી ધમ્મર પ્રયે આમારી
પ્રાર્થના છે.

૧૫મી ઓગસ્ટનો ઉત્સવ
મધ્યમ વર્ગની અનેક ઉપાધીઓ
છતાં સમસ્ત પ્રવ્રત્તો સ્વતંત્રતાનું
ચોક્કસ વર્ષ પૂર્ણ થવાથી અને
આભાર વૃત્તિથી ઉગ્રાવ્ય છે. કેન્દ્રે
સરકારે મેળવેલી અનેક સિદ્ધિઓની
પ્રજ્ઞા કર કર છે અને આશા રાખે છે
કે એમનાં આદેશો શુભ કાર્યો
પરિપૂર્ણ થાય.

તક્કી સ્વેચ્છ કાર્યકર્મોમાં વક્ત-
રાપણ કાર્ય અમને બહુ અમ્ય છે.
ધર્મનગરમાં પણ અમે દર્શારોપણનો
વિધિ કર્યો હતો.

નડિયાદમાં સાકુ સંમેલન
નવીપાલ સંતરામમાં ને પ્રગતિ-
માન જનનાની ઉત્તમ પ્રકારે સેવા
કરવા ઉત્સુક એવા વિદ્વાન અને શાસ્ત્રી
સંસ્થાપીઓ અને સાધુમહાશયો
મળ્યા હતા તેમના હાથો અને
જણીને ખુશ થયા છીએ.

અવિખેડે ને કાર્યક્રમ એમના
દાયથી ધારી તે નવજીવનને યોગ્ય
અને હદયાવુદ્ધ થશે એવો અમને
વિશ્વાસ છે.

અધિભક્તી

આધ્યાત્મિક યુસ્ત્રાંતિ,
અગ્નિ અને સંવેદનશીલ
મેક્ષ મેળવી લેવાની
લાઝમમાં પડેલી ગદી
ગુજરાત આવા સંમેલનો
દારા યોગ્ય દોરવણી મેળવશે
એવી આશા રાખીએ છીએ.

ધર્મનાં ધારો પોતાની અસહ
પ્રતિભા પ્રાપ્ત કરે, પવિત્રતા, ધર્મજન
અને પ્રેરક વાતાવરણ જામે, આજ્ઞા,
સ્વચ્છતા બચત બીજા અને બેમ
કુશલ અને અમલકારોમાં પડેલા
પાપદીઓ, સાચા સર્વોના પ્રકાશથી
ઉપાસા પડે એવી ભારત માત્ર
વિદ્યાતને અમલી પ્રાર્થના છે.

પૂર્ણપણ આધ્યાત્મિકતા

મુંબઈ અને અમદાવાદમાં
પરવંશ આધ્યાત્મિકતા, આ વર્ષે
પણ સરસ મેળાવાઈ હતી. એમાં
હી ચુસ્ત મેળોથી સુધારક નેત્રોના
આદર્શ શુદ્ધ તરી આવે છે.

સુધારકોમાં યુવક વર્ગ સ્વાભાવિક
રીતે જ વધુ છે એ અવિખેડે મારે
શુભ સ્વચ્છ ચિહ્ન છે કૃપા મંદુકતા, કુદી
શુદ્ધિ, સંપ્રદાયિકતા તોડી નવિનોત્પાદ
અમે ચાલ, સર્વમાલી દર્શિ, સર્વ
દર્શન પ્રાપ્ત કરવાની વિશાળતા અને
રાષ્ટ્રપ્રેમ જોઈએ છીએ.
જેનેતર વિદ્યોનાં આધ્યાત્મિક
રાખીને અવરજાવકોએ ને દેવદાસ
અને ગુજ્જતા દર્શોમાં છે તેની અમે
કર કરીએ છીએ.

પડીત સુખલાલજી, શ્રીયુત
પરમાર્થક શાપડીયા અને શ્રીયુત
ધીરજલાલ બનજીનામને આમારો
હાર્દિક ધન્યવાદ છે.

સ્વામીનારાયણ અને હરિજનો
આખરે સ્વામીનારાયણ મંદિર
હિન્દુ સંપ્રદાયનું ધામ મોરે અવધુ
એ બાણીને જમને સંતોષ થયો છે
પરં જો આવા ૬૬ પ્રાચીન-
પ્રમીએને સલાહ આપી છે તે વાદ
દેવદાસવાળું જમને મન થઈ જાય છે કે
“જેઓ જમાનાની જોય પ્રગતિ સાથે
ના રહી શકે એમણે આપઘાત
કરવો.”

પંડિત વિષ્ણુ દિગંબરની પુણ્યતીર્થ

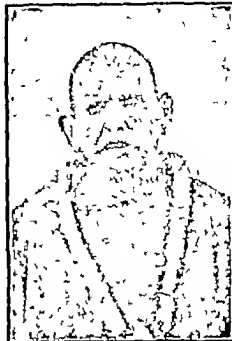
અમદાવાદના ધર્મભગ તમામ
સમીત શાસ્ત્રીઓએ બેમાં થઈ, જેમ
તાનસેનની જ્યોતી ઉજવાય છે તેજ
રીતે પોતાપોતાના ઉચ્ચ ઓતો આપને
સ્વ. વિષ્ણુ દિગંબરના વ્યાખ્યાને
પ્રણામ કર્યો હતો. આ કાર્યમાં
પણુ અમે ગુજરાતનો મહાન શુષ્ક
જોયો હવેનાં રાજ દેવનો અજાય,
સહકાર, પ્રેમ અને શુભચિંતા.
કુસપથી જ આપણી પાતી થઈ
હતી. સંપથી ચાલ્યો જરૂર થયો.

વેડ મંદિરની સ્થાપના

અમદાવાદમાં ધર્મના નવા ધારો-
માં ગીતા મંદિર હતું અને એમાં
વેડ મંદિર સ્થાપી આવકારદાયક
છેવે થયો છે. વેડ મંદિરનો
વ્યાખ્યાનખંડ સમવડવાળો અને
જમન જમનો છે અને ત્યાં સરસ્વતી

મંદિર એટલે વાંચનાશય અને મંદ
બંદાર થોડા જ વખતમાં સ્થપાયો.
હવેથી ભાવિક ઓ પુરોએ
એ પ્રસંગે રાત સખાહ ઉજવાયો.
તેના કાલ્ય હોયો છે. મહામંદિર
મજેશ્વરનંદણ અને સ્વામીશ્રી
સર્વોનંદણ પ્રગતિમાન રાષ્ટ્રધર્મને
સમજવાવાળા અને જાનુશુર છે.
કાલના કતબોનો પ્રગળતોને જોય
મળે, દેશકાળને વિચારીને આચાર્યો
અને ધર્મોપદેશકો પણ મુખર અને
રાત, ભક્તિ સાથે થોડાસેવાનાં
કાર્યો મંદિરો દ્વારા થાય એવી
એમની મનોકામના છે.

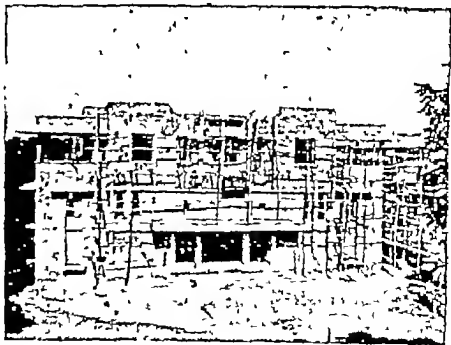
સ્વામીશ્રી મજેશ્વરનંદણનાં
વિદ્યાપણુ વ્યાખ્યાનો તથા વેદાંત-
શાસ્ત્રને સરળ રીતે સમજાવવાની
શૈલિ પર અમદાવાદના શહેરીઓ
મુગ્ધ જન્યા છે, તેમજ સ્વામીશ્રી
સર્વોનંદણનો મિશનસાર સ્વભાવ
તથા વ્યાખ્યાન પદ્ધતિએ પ્રજા પ્રેમ
સંપાદન કર્યો છે. એ પ્રેમના પરિ-

મહામંદિરેશ્વર મી.ગ.મજેશ્વરનંદણ
પાઠ રૂપે પ્રજાનાં નાણાંથી વેડમંદિર
જીવું થયું છે એ હરોષ મારે
જાનંદો વિષય છે. આ દોષનો
ઉપયોગ શહેરના ધાર્મિક ઉત્સવ
સમારંભો મારે ખૂબ ઉપયોગી
બનશે.

સ્વામીશ્રી સર્વોનંદણ

“વેડમંદિર” જેટું ગયે મહિને ઉદ્ધારન કરવામાં આવ્યું.

અમદાવાદના બનકેર, છત્રનામાં રાજકિય, સામાજિક અને સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં તેજદેવ નથી એવો પ્રમાણે અંગ્રેની ધર્મની પ્રતિભામાં પણ નીમકક મહારેવ, જગાયાજી, સરજી દાસજી, શીતામંદિર, સન્નાયસઆશ્રમ, મણ્ડીવાળા આશ્રમ, ઇંદરાયાજીજી, રામાયજી સમિતિ, વિવેકાનંદ-રામકૃષ્ણ, તરવટાન પ્રચાર સમિતિ બધામાં એક જાતનો મજા અને સવાદ છે.

એવા જ સવાદથી પ્રેરણા વેદ મંદિરના મહોત્સવમાં મહામંડલેશ્વરે, મહંતો, બળત્રિકો, ઠાકારો અને નિકામીના સુષ પ્રેમ અને સહકાર લેખ પ્રજા રચે છે

એક ધરી આપી ધરી

આપીમે પુનિ આપ,

તુષરી સખત સંતાડી

હરે મંદી અપરાધ,

એમ આપી કે એક ધરીનો

હી પણ સમાદ અને લગભગ તાપો માત્રજી માસ અમદાવાદમાં ફાળુ બહતજાતીનો હરિરસના બાળકોમાં અને સત્સખમાં મળે છે

વેદ મંદિર બધાની આપનાર રાનિકા, સ્વધાર મહેશ્વરાનંદ અને ત્રાપીમી સત્તીનંદજીને અમારા હાર્દિક અભિનંદન છે.

મુળધર્મ સરકારને અભિનંદન

ધર્મનગર સોસાયટીને મુળધર્મ સરકારે એકવીસીસનમાંથી મુક્ત કરી ને પ્રજાસતીય પત્રક બધું છે તે બદલ અમારા હાર્દિક અભિનંદન આપીએ છીએ. રવિવાર તા. ૩૧-૭-૪૯ના રાત્રી ધર્મનગરના તમામ સભ્યોએ વિશેષ સભા બંધી હતી અને ત્યાં પ્રાર્થના સામે થયું અને વિરોધની

પ્રજ્ઞા લાગણી જણાવી હતી, ત્યારે કમળના નોકોતી કે મુળધર્મ સરકાર વફો તકે સોસાયટીની વિનંતિ માન્ય રાખશે. પરંતુ આ પ્રજ્ઞામાં મુળધર્મ સરકારના રેવન્યુ પ્રધાન માનનીય શ્રી મેદારજીભાઈએ જૂન દિવસ તેમજ સરકારે આપેલા વચ્ચે અને બંકેર કરેલા આદેશો પાળવા પ્રત્યેની મક્કમતા બતાવી સાબીત કરી આપ્યું છે કે કેમિસ સરકાર પ્રજ્ઞા દિત જોનારી અને તે પ્રમાણે વર્તનારી સાચી લોકશાહી સરકાર છે અને તેથી જ બીજી સરકારે ન કર્યું હોત તેજ પ્રજાસતીય પત્રક નતાની તેમજ ધર્મનગર સોસાયટીને મોઝ ન્યાય આપ્યો છે.

ધર્મનગર સોસાયટીની કારોબારી સમિતિની તા. ૧૪-૮-૪૯ના રોજ મળેલી સભાએ સરકારને અભિનંદન આપતો હસ્ત કરી તે મુળધર્મ સરકારને મોકલી આપ્યો છે

“ધર્મનગર-૩૧-જો પરીટી વ હાકરિંગ સોસાયટીના અંગ્રેની સીમના સરવે નગર ૪૬ અને પૃષ્ઠ/૧ મા બધાઈ મયેલા મકાનો સાથેની જમીન જોહાપર કરવાની સંમતિ નહીં આપીને મુળધર્મ સરકારે આમ-પ્રજ્ઞાની સરકારને શોભે તેજ પગલું બધું છે, તે બદલ ધર્મનગર સોસાયટી પ્રધાનમંડળને અભિનંદન આપે છે.” મધ્યમવર્ગને મકાનોની અલગ વર્ગીયા રાહત આપવા માનનીય પ્રધાન શ્રી મેદારજીભાઈએ સોસાયટીના નગરો એકવીસીસનમાંથી મુક્ત કરી સોસાયટીને ન્યાય તથા મોઝ રક્ષણ આપવામાં ને દિવસ અને ૪૦૫ જનારી છે તે બદલ ધર્મનગર સોસાયટીની મેનજીંગ કમીટીની

આજની સભા તેમને અભિનંદન આપે છે અને મધ્યમવર્ગની તથા ગરીબપ્રજાની સેવા અર્થે તેઓ દિલીપ્થ બોજવે તેવી પરમ કૃપાજી પરમક્રમાને પ્રાર્થના કરે છે.”
હરિપ્રસાદ રાતિલાલ
દેસાઈ મહેતા
પ્રકીર્ણ

સ્વીકાર

ભારતને પ્રકાશ: રામિ
શ્વેતાનંદ, રામકૃષ્ણ આશ્રમ,
રાજકોટ, કિમન-સવાદપીઠ

રામિશી વિવેકાનંદના ‘On India and Her problems’ નામના પુસ્તકનો આ અનુવાદ, સરજી અને જીરસાદર ભાગમાં થયો છે. રામિશી વિવેકાનંદે પચાસ વર્ષો પૂર્વે રજૂ કરેલા વિચારો અત્યંત ભારત મટે બાળે પણ એટલા જ નરીન અને પ્રેરણાદાયી છે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર

સમિતિ તરફથી

યોગએશ્વર મેડીકલ બોર્ડ

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી ગરીમ તથા મધ્યમવર્ગને હાકતરી સલાહ અને સારવાર આપવા મોળના કરવામાં આવી છે.

આ મોળના અમદાવાદ મુકવા અમદાવાદના નીચેના અધ્યક્ષ અને પ્રતિષ્ઠિત હાકતર મિત્રોએ સમિતિને પોતાની સેવા આપવા કૃપામાં આપી છે.

(૧) ડૉ. હરિપ્રસાદ મનજલ દેસાઈ.

(૨) ડૉ. હરિપ્રસાદ મુકાશ પાસાનાળા.

(૩) ડૉ. કેતવધાસ છત્રજીરામ બાઈ.

(૨) ડૉ. દીનદાસ સાંઝા-
ચંદ્ર દલાલ

(૫) ડૉ. સિદ્ધુભાઈ દીવેડીયા

(૬) ડૉ. સરસ્વતિ મુખધાસ
શેઠ.

આ સમિતિ ૧૯૪૯-૫૦ ના
વર્ષો માટે પોતાની સેવાઓ આપશે.

સપ્ટેમ્બર માસના પહેલા અઢી
વારના દરમ્યાન આ મેડીકલ મોડર્ની
પહેલી મીટીંગ મળશે, તેમાં મોળ-
નાની વિનવો નહીં કરવામાં આવશે.

**‘પ્રેમધર્મ’ બીજું વર્ષ
પૂરું કરે છે**

‘પ્રેમધર્મ’ ના બીજા વર્ષનો
આ ઉત્સોગ છે. આવતા અઢી
‘પ્રેમધર્મ’ ત્રીજા વર્ષમાં પ્રવેશ કરશે.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર તરફથી
ઉત્સાહ એ વર્ષથી પ્રગટ થતા આ
માસિકનો પ્રગળે સુંદર લાભ લીધો
છે. એની સામ્પ્રીતી આપતા પત્રો
કાષોધનમાં મળે છે ત્યારે લાગે છે
કે માસિક પ્રગળે જરૂરી આખાભિક
ખેરાકે પૂરો પાડવામાં કેક પણ
હજો આપે છે. યુગદાતામાં એ કે
દિન પ્રતિદિન વાંચન થીય વધતો
જવ છે તેમ છતાં હજી માસિકો
મોટું પગમર જનવાલુ સફેદું નહો
બન્યું આજથી પંદર વર્ષ પૂર્વે
પત્રકારત્વ એ કષ્ટાધારી દ્રષ્ટિએ
ખેલતો વેપાર જ અજાતો તેમ
આજે એટલો સુધારો થયો છે કે
દૈનિક પત્રો મોટાં મોટાં નવરિવાત
વધી છે અને તેથી દૈનિકા પગમર
બન્યાં છે એટલું જ નહીં પરંતુ
કેટલાંક પત્રો નફો પણ કરી રહ્યાં છે.
ત્યારે માસિકો હજી ખેલતો ધંધો જ
કરી રહ્યાં છે.

આ સંલેખોમાં ‘પ્રેમધર્મ’
નકાનો કપોર જનાવવાની ધારણા
રાખવી એ અરથાને છે પરંતુ તે
પગમર જનાવવા સમિતિ પ્રવલ્લથીય
છે ‘પ્રેમધર્મ’ ના એ વર્ષ આર્થિક
દ્રષ્ટિએ ખેલતો જ આજે જનાવ
છે તેમ છતાં સમિતિને ખાતો છે
કે આ ખેલ સફળક વર્ગ તરફથી
સંલેખથી પૂરાર્થ જશે.

આ તમે જાણે ‘પ્રેમધર્મ’
ના લેખકો, પ્રકાશક, વાચકો અને તેને
જાહેરજનર દ્વારા આર્થિક મદદ
આપનાર ભાઈઓનો હાર્દિક આભાર
માનીએ છીએ અને આજા રાખીએ
છીએ કે નવા વર્ષમાં તેઓ તેમનાં
શુભેચ્છા અને સહકાર વડે ‘પ્રેમ
ધર્મ’ ને જળતાની વધુ સેવા આપે
સમૃદ્ધ જનાવવામાં સફળ રૂપ જનશે.

આ વર્ષે ‘પ્રેમધર્મ’ સાથે
વડેદારથી થતીશી હેમચ દશ રચાપિત
‘યુગસુદેશ’ માસિક નેહી દેવામાં
આવ્યું છે તે એ રીતે ‘પ્રેમધર્મ’
નો વાંચક વર્ગ તથા સહાયક વર્ગ
વિશાળ બન્યો છે ‘પ્રેમધર્મ’
તરફથી નવા વર્ષમાં અમે સોને પ્રેમ
અને શુભેચ્છાની લામણીઓ પાઠ
વીએ છીએ!

**મંત્રીઓ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન
પ્રચાર સમિતિ**

**સમિતિ તરફથી ચાલતા
અભ્યાસ વર્ગો**

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ
તરફથી ચાલતા અભ્યાસવર્ગમાં
દર મનિવારે સાંજના સમિતિની
આધિસમાં તથા ગ્રાયનાં સમાજમાં
દર રવિવારે સવારના ડૉ. હરિપ્રસાદ

દેસાઈએ અને મહિને ત્રીજે મુળજના
જુદા જુદા વિષયો પર વ્યાખ્યાનો
આપ્યાં હતાં. સંસ્કૃતિ, નવજીવન,
પ્રેમધર્મ, સિલ્પ રચાપત્ત, સાહિત્ય
અને જીવન, જીવનમાં-ધર્મ કેમ
જિતારવો, અદ્યમ ગાન, સોનદેવનાં
દર્શન, તેમજ આંખી યુર બંધાત

આ વ્યાખ્યાનોનો વિદ્યાર્થીઓ
તેમજ નામરિકોએ, સારી સંખ્યામાં
લાભ લીધો હતો. આ અભ્યાસ
વર્ગો હજી ચાલુ જ છે અને તેમાં
નિમિત્તે હાજરી આપનાર મધુઓ-
ને પ્રમાણપત્રો આપવામાં આવે છે.
સ્વામીશ્રી રામદાસ, સમિતિની
સુચાકતે

કાન્દનગઢ (હસિલ) આમમવાળા
સત મી રામદાસ જ્યેનો પરિચય
તથા જીવન પ્રસ મ ‘પ્રેમધર્મ’ ના
આ અંકમાં અન્ય પ્રસિદ્ધ થયેલ
છે. તેઓશ્રી તાન્તેતરમાં અચલાવહની
મુલાકાતે આવ્યા હતા અને પંદરક
દિવસ અમદાવાદની પ્રજાને તેમના
સત્સંબો લાભ મળ્યો હતો.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિના
કાષોધનમાં તેમનું જ્વાળત કરવામાં
આવ્યું હતું અને તેમના આમમને
સમિતિ તરફથી શ. ૧૦૧૭ની રકમ
મેટ તરિકે અર્પણ કરવામાં આવી
હતી.

સ્વામી મી રામદાસની સુચાકત
પ્રસ મની તરફીર ‘પ્રેમધર્મ’ ના આ
અંકના મુખપુષ્પ પર પ્રગટ કરવામાં
આવી છે. સ્વામી મી રામદાસ સાથે
ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ, મી શાંતિલાલ
મહેતા તથા મી જયેશ્વરભાઈ મેડેલા
જન્યામ છે.

ધર્મનગર કે. એ. હાઉસિંગ સોસાયટી લીમીટેડ.

તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બરને રવિવારે
મળનારી વાર્ષિક સામાન્ય સભા

ધર્મનગર કે. એ. હાઉસિંગ સોસાયટી
લીમીટેડની વાર્ષિક સામાન્ય સભા રવિવાર
તા. ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૬ ના રોજ ચાર વાગે
સારંગપુર ખાણતાની વાડીમાં, ધર્મનગર સોસાયટી
લીમીટેડની ઓફીસમાં મળશે.

સભામાં નીચેના ઠામકાજ કરવામાં આવશે.
એજન્ડા

૧. નવા વર્ગની યોજના જમીનના બે સમૂહો છૂટા
ચાલ છે (જેઓ કાવેસર ફરી ચુકાવા
હકદાર છે) તેમની ખાસી પડેલી જગ્યાની ચુટીયી
કરવા બાબત.
૨. સોસાયટીની શેર ફેપીટલ વધારવા બાબત
૩. સોસાયટીના ફિસાલનું ધ સ. ૧૯૪૮-૪૯ નું
ઓડીટ થયેલું સરવૈસ મંજૂર કરવા બાબત.
૪. સોસાયટી માટે બસ ચાર કરવા બાબત.
૫. સોસાયટી માટે કે-ઓપરેટીવ રોલ્સ ચાર
કરવા બાબત.
૬. સોસાયટીના ઓડીટર નીમવા બાબત.
૭. ધર્મનગર સોસાયટીની કે-ઓપરેટીવ બેંક ચાર
કરવા બાબત.
૮. મત્રો તરફથી રજુ કરવામાં આવે તે.

ધર્મનગર સોસાયટી લી. (સહી)
સારંગપુર, ખાણતાની વાડી, S. A. Thacker.
અમદાવાદ, તા. ૧૬-૮-૪૬ } મોનરરી સેક્રટરી.

તા. ૬. પ્રેમજી જમીનમાં ઉસા રહેવા હાજર રાખે
માટે ઉમેદવારી ફોર્મ ફરક સંચોને દવાલ
માફક મોદલવામાં આવ્યું છે તે ફોર્મ
મનિવાર તા. ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૬ સુધીમાં
જરીને ઓફીસમાં પહોંચાડવું.

ઉદ્ધમ સાથે ધર્મ

શિખાળાનો દિવસ હતો. સ્થવારે કું કરવા નીકળે.
હવે ભરમાંખર થવા આવ્યું હતું. સમગ્રની બાજુમાં
વણકારાની એક પેલ પડી હતી. વણકારાની
ઓઝો એક કુંડલ મળી જંગલી હતી. વચમાં
સળખાવેલું તાપલું સોને મીઠા તાપ આપી રહ્યું હતું.
નાની મોટી છ સાત બળાઓના હાથ નાની નાની
ધંડીઓ ઉપર ચક્કર ચક્કર ફરતા હતા. સહક પર
ચાલતાં કું આ બધી કિંવા બોધ રહી હતો; અને નહ
જાતલ તો મને તેમની પાસે જવાનું મન થયું. સહક
ઉપરથી ઉતરી આ બળોના રોળાની નહક જઈ ઉભો.
કું તેમની ચપળતાભરી કિંવા નિકાળી રહી હતો.
બાજુઓએ માનેલું કે કું બીડી સળખાવવા અથવા
તાપલોએ તાપવા માટે આવ્યો હોય. પણ મારી
જ્યાંસા બીજ ન હતી.

મે પૂછ્યું. "આ શું કરો છો?"

એક આપેલ બાજુએ મરી બંધ રાખી તેમની રક
ભાષામાં મને જવાબ આપ્યો. "આજે જંગલે છીએ."

મે પૂછ્યું "તમે ફરક જલ્દી જંગલી વખતે શું
ચાલ છો?"

પેલી બાજુ. "અને જમણી બોલીમાં બળન
કરીએ છીએ."

મે કહ્યું. "એક જાણ અને બીજા સમયે તો!
અથવા બધા એક પછી એક વારા ફરતી જાય તો!"

બાઈ કહે. "ફરક બાઈ જંગલી વખતે ભળન ન
જાય તો કહેશે આરો જોડારો મજાલ. ભળન આથ
વિના જોડા જાણના રોડલા અને તો કુતરોને વ
ન નાંખીએ."

સહ જગમમાં જીવન ગળનાર અમલુ કહેવાતી
પ્રજામાં કેવા કિંવા પ્રકારની ધર્મ ભાવના!

ચુલ્હીબોજમાં પણ ધર્મના કેટલા ભંડા મળ છે.
આમ જાનક મંજળ કરતી બાળાઓને બોધ કું
પ્રતીલીધામાં બે મરી મુલ્ય થયેલ.

પણ, તરત જ અંતરમાં બગાડો થયો કે "કે
પ્રજુ, અમારા આ ઉદ્ધમ અને ધર્મને જાણે તે મરી,
માણી એને જંગલાના સમાવી સતમા અમને કેમ
ચાલના!"

શંકરલાલ દારદાસ મરીબ

ક પૂર્ણ પુરુષોત્તમ શ્રી કૃષ્ણ ક

: લેખક :

શ્રી. ઇન્દ્રવદન નરોત્તમદાસ દેસાઈ

વે. અને ઉપનિષદોમાં જે સુન્દર સ્વરૂપનું નિરૂપણ થયું છે અને અધિયુક્તિઓ જે સ્વરૂપનું ચિંતન કરતા હતા, તે સ્વરૂપ પૂર્ણ વિશિષ્ટ રૂપે ત્રેતાયુગમાં પ્રગટ થયું; પણ તેઓએ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સ્વરૂપની આશી હોવાથી તે સ્વરૂપ પાછું સ્વેચ્છ કર્યાએ હાપર મુગસાં ખીલ્યું.

કળા મેઘલી અધારી રાત, કારાગારનો અધકાર બયો ખૂલ્યો, જનતાના દીકરા પણ અધકાર, કાન ઊભાસનું નામ નહિ મળે, ત્યારે પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સ્વરૂપ પ્રગટ થયું અને એ સ્વરૂપ પણ સ્થામન, ક્ષત એ સ્વરૂપની એ આંખો ટપકાવે, ચેતન પાથરે તે હસવો પુરુષોત્તમ બયો આશાનો દીપ પ્રદિપ્ત રાખવો ચરેરે, એ વધારામાં.

આપણું રાષ્ટ્રો કહે છે કે માણસ પ્રથમ જન્મ્ય રમાંથી વિશિષ્ટ પામવો રચનચર પદ્ય મયો, તે વેમાંથી તેણે માનવીનું રૂપ ધારણ કર્યું આપણને પહેલી કોવિ-નની પાંદર નાક કણ નથી. બંધે મુરોપિપનો વાદ્ય કે આકાશમાંથી હાપન થવા હોય, આપણે ત્યાં તો મત્સ્ય અવતાર પહેલો થયો ને પછી કલ્પમાનું રૂપ ધરી પૃથ્વીને બચતો એવું નિરૂપણ છે, એટલે કલ્પ સેરણ-માંથી માછલી ને વેમાંથી કાચનો થયો ને પછી વરાહ-રૂપ પ્રગટ થયું. પછી તુલસી રૂપ પ્રગટ થયું. અહિં માનવ અંશ પ્રગટ થયો, તે પછી વામનસ્વરૂપ પ્રગટ્યુ.

માનવીના આ સ્વરૂપ તોય પ્રકૃતિને પૂર્ણ વિ-સિત ન લાગ્યું, એટલે એણે પરશુરામનું પ્રચંડ સ્વરૂપ ધારણ કરી તે વખતે પ્રચલિત બદ્ધજ્વ પર્વના પુનઃ-હાર કર્યો ને કુત્તિઓ જે છત્રી અથા હવા વેને દંડયા, અગર કાસળ કાઢ્યું, તોય કાવિઓ કાઈ એકા વચા નહિ.

પરશુરામમાં કોપનો અંશ વધારે પ્રમાણમાં છતરી મયો, તેથી સૌમ્ય મૃતિની જરૂર જણાય, ને કાવિઓ છત્રી અથા હતા, માનવો બહેત્રી અથા હતા, એટલે મયોદા પુરુષોત્તમનું સ્વરૂપ ધારણ કરી સૌમ્ય ને રોહિ-માન રામ પ્રગટ થયા. આ રામના આદર્શજીવને ધણા

વિહારોને માનવીમાંથી દૂર કરવામાં મદદ કરી છતાં; પ્રકૃતિને લાગુ કે આદર્શના બધા જિવ્ય આદર્શોવાળા સૌમ્યમૃતિની જરૂર નથી હવે માનવીના પ્રણેતાના પૂર્ણ સ્વરૂપની જરૂરત છે; કે જેમાં બધું જ હોય, તેજાન ને તાકમો, અંકુશાતને ઉઠાવાત, પ્રેમને ત્યાગ, કપટ-ને કતબ, કિંસાને અહિંસા, છળને જળ, ભોળને વેરભવ, બધાનો પ્રેમ મેળવી પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સ્વરૂપ ધારણ થયું તેજ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર.

માનવમાં એણે નિર્દોષ તોશાનો કરી ચતાપિતાને હસાર્યા ને જાનક આપ્યો. કિશોરાવસ્થામાં જામની બાળક બાળકીઓ સાથે રમી મોકલતા ફેફાં ઘેંચા કરી મુશ્કાલ કુવાનીમાં પ્રવેશતાં જ કુલ્યોનો નાચ કરવા માંડ્યો, ને અજરાધીઓને દંડના માઠા. બધા જ પ્રકારની કળા ને કારીગરી સિધ્ધી લીધી, સિધ્ધાનું સર્વોદય પણ સાધી લીધો. જગતપટને જળના પ્રહારમાં પણ એણે શારધા મન્યા.

એકાએક પ્રેમમાં તરેભળ કરી ઘેણું જનારી દીધુ હતું, પણ એકાએક છાડ્યા પછી પાછા ફેરવિસ એકાએકમાં ન થયા આવી લાગ તો શ્રીકૃષ્ણ જ કરી રોકે. મથુરાની ગાદી છત્રી, તેના અસહ રાગને આપી, પોને માત્ર King Maker જેવા જ કે સુધી રહ્યા અને મોખજીને અભિ-માની, જુગીને કુચ્યા રાગઓનો કચ્ચરધાણ વાળ્યો, પણ પોતે નથી રાગજાદી સ્વીકારી કે નથી રાગજીને વિસ્તાર વધાર્યો. મથુરાંથી દારકા જાતીને વસ્થા, પણ પછી મથુરાં ફેરવિસ થયા જ નહિ. આ તો કૃષ્ણ જ કરી રોકે. આવી નિષ્કૃતા તો પ્રેમ સ્વરૂપ કૃષ્ણ જ આત્મી રોકે.

શ્રીકૃષ્ણને આદરો. અવતાર અણવામાં આવે છે. ભાગવતમાં બધાવ સ્વરૂપેનું અરધુ બાન આપણ છે. "નિમિત્તે રહસ્ય" નામના પુસ્તકમાં આ બધાવ અવતારોને જગદીશ્વરની જન્મકાળ સુધીના નવમાસનું સુધીનું અચ્છ રૂપ આપણ છે. જગદીશન પછી જાગજાગું સ્વરૂપ પ્રથમ માસે મલ્લ જેવું જ હોય, ને બીજા માસે કાચના જેમ અગ્ર પ્રગટે ને સહેલાય, એમન ત્રીજા વરાહને ચોથા નરસિંહને પાંચમે વામનનું ડુંકું અવર

ધારણ કરે છે એટલે આહાર પામે છે, જો મંદિને એ સ્વરૂપનો અર્થમાં રોષ વધી ગય છે, તે કૂટે છે, લોહાન કરે છે તે હેરાન કરે છે. સાતમે મંદિને એ સ્વરૂપ ગર્ભમાં સીમ્પલું ધારણ કરે છે. આઠમે પૂર્ણકાળે પહોંચી પ્રત્યેક અમ પ્રત્યેક ખાલી હોઈ છે. ને નવમે મંદિને હવે આ કારાગારમાંથી હોઠાવા મટે એ શુદ્ધ જની ખ્યાન કરે છે કે હવે તો હોઠા એ મરી ને જ છત્રી વિનવી સામળવામાં આવે છે, ને જન્મ થતા જ દશમે કમ્પી અવતાર એ છત્ર જની ગળ છે. દશમે મંદિનો એટલે જન્મ્યા પછીનો પહેલો મંદિનો તેમાં એ લીધા વાપા એ પહેરશે, ને તોરણો પણ ખાણે જધારશે.

આપારે આ જમાનામાં આપણે બાળકોના જન્મથી કંટાળીએ છીએ. ધણા તો બાળકોની રત્નચી વાસે છે. ભોગવિધાસ ભોગવવા છે, પણ તેવું જા ન લેખેછે. એવી માન્યતા આજકાલ પ્રવર્તે છે અસહ્ય તો જેમ બાળકો વધારે તેમ વધારે સમૃદ્ધિ એમ અણાવું. તેમાંજ સગર રાખને હળરો પુરો ને કોરવામાં સો પુરો વજો પુરાણોએ લાંબી કારમાળા આપી છે; પણ ત્યારે પૃથ્વીને વિકસાવવા મટે વધુ બાળકોની જરૂર હતી. જેમ જર્મનીમાં લાઘ્ય પહેલાં બાળકોનું ઉત્પન્ન વધારો ને ધનામ લો ની પ્રધા હતી, એવી રિવિતિ હિન્દુસાહનમાં ફરી ફરી આવતાની નહી. અત્યારે તો એટલી વધી વસતિ વધી ગય છે કે દેશના મનમાં એમ છે કે ક્યારે આ વધી પડેલી વસતિનો નાશ થાય.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ એ ભારતવર્ષમાં જન્મી ધણા ઉપયોગી અને ઉપકરક કમો કર્મી. આ કારણે જ્યાં સુધી પૃથ્વી પર મનુષ્ય જાતિ હતી ત્યાં સુધી વખણાઈ એવા છે. શ્રીકૃષ્ણનો જન્મસાદ જન્મ પ્રેરણા અર્થે છે. હજુ પણ આપણને એ જાતી લેવા જનાવે છે. ને ક્યાંક જાંતી ભોતા જ શ્રીકૃષ્ણ માં આવી ગય છે. શ્રીકૃષ્ણને મહેશ્વર શરીરે જ એટલું જાણુ તેજસ્વી છે કે એ વીરનર ગમે ત્યાં જાઈને જોએ રહે તેમ પ્રભાવ પાડે એ જાણુને જાણે છે, ને જાણે જન્મથી જ યોગિકશક્તિવળી હોય એમ લાગે છે.

આ યોગિકશક્તિ કદાચ જન્મ જન્મોત્તરના તપ ને આધારે શ્રીકૃષ્ણને મળી દોષ, એમ માનવાને આ

બૌદ્ધિક મુજમાં ધણાં કારણો છે. આપણે કદાચ અવતારોમાં ન માનીએ, તો પણ શ્રીકૃષ્ણ એક પૂર્ણ વિકસીત, અદ્વિત માનવી હતા. એમ માન્યા વગર કાષ્ટનો જ છૂટકો નથી.

પાંચ હળર વરસ પૂર્વે તેઓ યજ્ઞ ગયા, છતાં મર્ક કાસે જ મર્ક ગયા હોય, અરે! આને જ આપણી પાસે જાળ સ્વરૂપે ચાતા ને કિશોર સ્વરૂપે બરી જાળવતા, મધુનાના તરૂં પર જોખમળકો સાથે ભમતા, ને ઓપીએ સાથે રાસ ખેલતા ભોઈએ છીએ, એવું નથી લાગતું! ધણીવાર સ્વપ્નામાં દ્રષ્ટિગતમરી દેખાય ને અનેક રાણીઓથી વિસ્ત્રાપ્ત એ કૃષ્ણચંદ્ર ચોવનમરત જની શો ખેત્ર કરતા હશે! અત્યારે એ સત્યમાત્રા કે કદમણી ભેડે થી લાન કરતા હશે! એવા વિચાર ધણાં જુવાન નરનરીએને આવતા હશે. માતાઓને તો બાળક શ્રીકૃષ્ણ વરીણ પાસે રમતા હોય તેવાજ દર્શન થાઈ ચોખીએને મીતા પ્રભોધતા કૃષ્ણના જ વિચારો આવે. છતાં ધણાં મામે શ્રીકૃષ્ણ બાળ સ્વરૂપે જ આપણા રીધમાં વસી ગયા છે.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની લીલાઓને દ્યુવિત કરવાનું કામ વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના કેટલાક આચાર્યોએ અને લાઇ માત્રાઓએ કરું કરું, અને એ છત્ર સાથે કેટલીક અવિતર્યોક્તિ ભરી વાતોથી આમનો યુવક સમાજ બૌદ્ધિક રીતે વિચારતો ધર્મ ગમે હોવાથી, અમતકારોથી ભરેલા શ્રીકૃષ્ણના છત્રન પ્રસંગો તો ગમે ત્યારે ગમે તેને વાચવાને સામળવા ગમે એવાં છે, છતાં શુદ્ધ છત્રીએને એમાં કદાચ વધારાપણું લાગે.

છતાં આને પાંચ પાંચ હળર વરસ પુરાં થવા આજમાં છતાં શ્રીકૃષ્ણ તરફનો પ્રેમ કાષ્ટનો એટલો થતો નથી. નિલ નવીન રૂપે ભગવાન કૃષ્ણ જાણે આપણી સમીપ આવતા હોય, આપણને પ્રેરણા આપવા-આપણને દર્શન આપવા તથ્યસતા હોય એવું લાગ્યા વગર રહેવું નથી.

વીર અણુને યુદ્ધ ભૂમિ પર ચમેલા વિધાવું નિરાકરણ કરતા કૃષ્ણ અરખર મહાન મોનો, મહાન અભ્યાસી, અને હા તત્ત્વચિંતક માસમ પડે છે. મેટો અને ઉપનિષદોનું કોઠન મીતા છે, છતાં જ કર્મ યોગ અને અનાસક્તિયોગ, યામયોગ અને વિશ્વરૂપ દર્શન વગેરે કૃષ્ણએ વર્ણવ્યા છે તેવા દુનિવા ભરમા કાષ્ટપણ ચિંતકે હજુ વર્ણવ્યા નથી.

હેવટ ફાળુએ નાદવારનો કરતી
કાર્યમાં નાસ અને યાદવગુણ નિર્દેશ કરાવ્યું. એવા
અત્યેય ધણી એમના પર મૂકે છે પણ અતિ વિચળ
પ્રસન્ન નેમ અંધાર ફાલે ને બલકર વન બાલકરવું
રહેઠાણ થઈ પડે ને બીજીને અમલીત કરે ત્યારે તેનો
નાદ કરતો સાથે તેમ યાદવગુણ એટલું નહું ફાળુ
ફાળુ ફાળુ અને એ ફાળુના શુભાનેમા એવી સ્વચ્છતા
એવી અર્ધવતી કે એ ફાળુના નાસ કરાવેના ન એમણે
સમિત ધારો હેમ, અગર કુસ્તરે એવું નિર્ણય ફાળુ
હેમ, આપણને થઈ કે જામ ફાળુ શીફાળુ એવા
ચિત્તાને પરમચેતિવરને ત્યાં આપા ફાળુજારેને સ્વચ્છતા
ફાળુના ફાળુ પાકામાં જ્યાં આપણી સાથે આપણે
નોખાવ છે. અંધારમાં અંધી એવા સતપુરુષ, પરમપુરુષી ને
અંધી પુરુષોના સંકેતમાં એવા બાળ, હેમના કિતરોમાં
બાળે આ, ફાળુઓ એવા નવી જ્યા છે, ને એમણે
પુ પુ મીણુ ઘોણુ કરવા માંડ્યું છે કે એ જાળના સાથે
ગોળે નાંખે છે એટલે વરોળ પાંચના ફાળુ છેવાની ને એ
નિર્વિવાર સત છે.

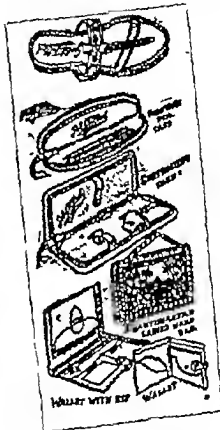
આપણાં કવિઓએ શીફાળુ સ્વરૂપના અને એમના
અદ્યત્ત મરોનીના ને વળુના ને ને ક્ષણિત આમાં છે ને
રત્ના છે તે રહેલાં મધી પ્રેમજ્વાલા છે કે આપણને
એમ કાળ છે કે આપણે ને બમવાન શીફાળુના વખતમાં
તેમની પાસે હોત તો શીફાળુને નિરખ્યા ન કરત.
એમના પ્રેમભાવો સ્વરૂપનાં દર્શન કમી ન કરત.

આપણી બાળો બમવાન શીફાળુને તોળેને
ધરાવી ન નથી. નાં છે એ જાળદ સ્વરૂપને
બાળો મરી મરીને એવા ન કરીએ! ત્યારે બાળો
સમજને સુન્દર પ્રેમ. પૂર્વી પા કમળ મોલ પાકશે નહીં,
એટલે ને એ બમવાન તરિકે પુણ્ય છે.

આપણે રોળના કિતનમાં, ને રોળના નામ
સ્વરૂપમાં શીફાળુનાં નામ અને કામ જાળવતો જાણુ
પાળવો જાળ છે. આપણે એમના સ્વરૂપને જાણી સમજા ન
નથી. અંધારે કે ભાવે પણ ફાળુને ન જાણુ જાળ છે.
કરી એ ફાળુ સ્વરૂપ તરિકે જાળના જાળ થતો ન નથી.
કેટલી પ્રેમભાવ ને બાળામંથ બમવાન શીફાળુની
બાળિયે ને કુચેલાં મુઝા સુધી આપણને નથી પ્રેમજ્વા
અને તાજાં બાળુ જાળ નથી રહે છે.
કેટલી રોળી નમન હો એ પણ પ્રેમભાવ બમવાન
શીફાળુનાં!

રત્ન અને તહેવારમાં

એકાએક, સ્તીમર અને રહેવા
— પ્રવાસે જતાં પહેલાં —
અમારા શોફમની મુલાકાત હો.

ગોલ્ડ-સીલ્ડ
લેધર વર્કસ

પ્રીન્સિપલ ડીટ અને
સેન્ટ્રલ ડીટ
મુંબઈ. } અને { ગાંધીચોક,
અમદાવાદ

જય જય ગરવી ગુણીયલ ગુજરાત

જેભામાં દૂર દૂરના ધણા ગુજરાતી બાઈઓ માતાની ઢાંઢા પરી ત્યારે પુણે પુણેથી આવ્યા હતા ગુજરાતના ખેતા પુત્ર મહાત્માજીએ, ભારતમાતાને સતત રૂપવાની આજવાની લીધી છે એ જોઈ દિન્દિ બરના ગામેમામણી સેંકડો વર્ષથી છુટા પડેલા ગુજરાતીઓ એકત્ર થયા અને ગુજરાતના લોકાચાર, કુલાચાર અને સિષ્ટતાને સંભારતા એક કુટુંબનાં બાંધુઓની જેમ સંયુક્ત કુટુંબમાં રવાના થવા લીધા હતા.

જારણી, અદમનગર, સોઢાપુર, પુના, ઘાલુડ, શુરદાનપુર, ખાનદેઠ, નાસિક અને કરાચીથી ગુજરાતનું ગૌરવ જળવવા અનેક બાઈઓ આ વેળાએ પોતપોતાનાં મુજ વતનની રસભરી વાતો કહી ગયા છે.

બહાર ગુજરાત, ગુજરાતની બીરોધક સીમાથી પણે દૂરદૂર વસેલું છે અને કદિ ખબરદારની નિરદાવથી છે કે 'ભાઈ ભાઈ' વસેલું છે ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત'.

પાંચસો વર્ષ પર અદમનગર વર્તનમરના એક ત્રિવેદી "વેદવારી"ને અલાહ લેકેરીના રાજાઓએ દમમાં આપેલી જમિ પર હાથનું આક્રમણ કરેર વસેલું છે.

મદુરામાં સોરઠજીના બાઈઓ આને અગ્રેસર રવાન બોળે છે મદ્રાસમાં એકાગ્ર બાઈઓની પેઠીઓને (વેન્ડેને) લીધે એ આખો વિભાગ રાજદુરારેને નામે એળખાય છે. કચકતામાં ૬૦ દળર અને પુનામાં ૪૦ દળર ગુજરાતીઓ છે. અચક અને ઘાલુડ અને પુના મુનિસિપાલિટીના પ્રમુખપદે ગુજરાતીઓ હતા. કરાંચી એનર એર ફાયસના પ્રમુખ દરિદાસભાઈ પાણીસ્તાન આવ્યા પછી પણ કરાંચીમાં રહ્યા છે. શુવનેશ્વરના વિશ્વવિખ્યાત રાજરાણી મંદિરના છત્રીદાર કરનર કચ્છના મેન્ટ્રેકરે હતા. હોટલે ઈંગ્લેન્ડ સમયમાં નવજીવન એક કાર્યાલયમાં અપાન્યું હતું. બનારસ, અલાહાબાદ અને કાનપુરના ગુજરાતીઓ મુખ્યસિદ્ધ છે. હિન્દુસ્તાનમાં કેટલાં એ રહેર કે ગામડામાં આજના જૂતાગના ઠાઈ સમયનું ગુજરાતી કુટુંબ નહિ વસવું હોય એવું બાંધે જ

હોય છે. મદ્રાસમાં સત્તનારાયણનું મંદિર, કાચીનો અને મદુરાની ધર્મશાળાઓ અને પ્રેમચંદ રાવચંદનો યાત્રાનાં સ્થળોએ બધાવેલો ધર્મશાળાઓ તે વખતના ધનિકેત્રી કાનગ્રજિ કસોવતા ઉભાં છે.

એડન, સીસેન, બમ્બો, ચીન, જાપાન, ઈન્ડોનેશીયા, આફ્રિકા, ઈલીપાઈન્સ તથા યુરોપ-અમેરિકાના કેટલ પણ બાજમાં તમને ગુજરાતી તો મળાતો.

દરિયા કિનારાના બધાસો મોજિલો, બોલ્ડો મેમણ તો છેક ધાત્રીય ન્યુઝીલેન્ડ, અને વાનકુવર સુધી પહોંચ્યા છે.

મણીગણી છરાદાપુર્વક વ્યાપાર ખોલવવાનાં જિતિથી તો ઘણા જ સ્વદેશ છોડીને બેઠેલા છે, પણ

ધણાઓએ તો વખાતા માથો સાદસ અને વીરતાથી દેહાન કમો અને મુખી થયા છે.

સીકા થઈ પૃથ્વીને નોળે છેરે દરી તો પણ એમની

પોતાની સ્ત્રીઓ ગુજરાતી વસો પહેરે છે, ધરમાં ગુજરાતી બોલે છે, દૂર રહે રહે માનુષ્યમને થક પણ કરે છે.

આ લેખમાળામાં બહાર ગુજરાતીઓમાંથી મુખ્ય મુખ્યનાં જીવનચરિત્રો અને આપીશું. એમના હાથથી થયેલ સેવાઓ, દાન, કાર્તિ અને સ્વદેશ-શક્તિ, પરાક્રમ અને સિદ્ધિઓ તરફ વાચક વર્ગનું ધ્યાન ઝેચીશું.

એમણે સાધેલો ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષનો પુણ્ય કમાવો જાણીને ગુજરાતીઓને ખાત્રી થશે કે આપણે કેટલી ઉતરતા તો નથી. આપણે આત્મવિશ્વાસ, આત્મગૌરવ અને આત્મમગન એ ત્રણે ગુણો જરૂરનાં છે.

આમ છતાં આ લેખમાળા સમજાવેલો અમારો હેતુ કેટલો પ્રાન્તિક મિત્રાભિમાન યોગવાની નથી. એટલો ખાત્રી આપીએ છીએ. આપણા જાણનાર, સંસ્કૃતિ અને સ્વદેશાભિમાનમાં શક્તિ કરી, દેવી ભારતમાતાની સેવામાં ગુજરાત પોતાનો ફાળો વધારેને વધારે આપે એજ અમારી મનોકામના છે.

દૂર દૂર વસતા સાહસીક ગુજરાતી
બાંધુઓની અસ્થિતા અને વ્યવહાર-
—કુશળતાનું દર્શન—

હિન્દી વહાણવટાના કર્મઠ કર્ણધાર

શ્રીયુત વાલચંદ હીરાચંદ

[૧]

સ્વરાજ્ય મળ્યા પછો મહત્વનો બીનો પ્રસંગ યુગપ્રતા બેઠાપિપર પર મન્નો હતો. સરકારી સ્ટીમર "હિન્દી" નો સ્ક્રાપ કરવા પડીત જવાકરવાઈ નહેરૂ પધાર્યાં હતા. ત્યારે કું અને બીજા ધારાસભાના સભ્યો છેક પૂનાથી એ પ્રસંગ આખોઆખ નિકાળવા જંદર પર આવ્યા હતા.

પરિણત સ્ટીમર પર ગયા. નોકસેનાને મળ્યા કે તરત બેન્ડમાં "જનગણ મન અધિનાયક જય હે" ભારત ભાજ વિધાતા." અવાજ અને ધવજ વડની રજામાબરી કોવાર વધ. 'યુગ્વદાત રીસય' ત્રિમસીકના વિદાન તત્રી થી પોપટવાઈ શાક મને ઇજામાં જ મળ્યા. એમણે કહ્યું કે વાલચંદ નગર ભેંધ આવ્યો.

અને પછી શેડાજ દિવસોમાં વાલચંદ શેડાના બાઈ ધીયુત યુસામજેદનાજ અમને મળવા પુના ધારા-સભામાં આવ્યા અને દિવસ તથા સમય નક્કો કરી અમને વાલચંદ નગર જવાનું ભાવબીનુ આમ-જણ આપી ગયા.

ઉપર યુગ્વદાતાના ઇડર પાસેના વાંકાનેર નામના માર્ગેથી આજથી ૮૦ કે સો વર્ષ ઉપર દિનજર જેન યાંતિનાં બાકરે એક હજાર કુડંગો, વેપાર ધંધાની શોધમાં દક્ષિણ તરફ ગયા હતાં. એમાંના કેટલાકે સ્ટેટન, આકલકેટ ગયાં. શેડા નિકાળતા હેડનાજ રાજ્યમાં આવેલ અને ઉરમાતાપાદ ગયા અને બાઈનાં પુત્રો, શેડાપુર, પંજરપુર અને નાત્રીમતી પાસે વહેંચાઈ ગયાં.

વાલચંદના હાલનું નામ તેમજંદ દોશી.એ શેડાપુર રજા અને ધીરખતની પેટી જમાવી. ત્યાંના જનસમુ-દાય સાથે કુધમાં ખાંડ મળે એમ એ અને એમના પુત્રો સખારામ અને હીરાચંદ દોશી ભળી ગયા. હીરાચંદના ત્રીજા પુત્ર વાલચંદ એમનો જન્મ ઈ. સ. ૧૮૮૨માં થયો હતો એટલે આજે એમની ઉંમર ૬૭ વર્ષની મધ છે. બચકપ્રદરને લઈને એમને હમણાં તો પશ્ચાત થયો છે અને પશ્ચાતીવર રહે છે, એ

શ્રી. વાલચંદ હીરાચંદ

મને ઇલા રહેવાની જગ્યા આપો.
અને કું પૂરવીને હલાવી નાખીશ.

કુડંગના અને બીજા હાણી યુગ્વદાતીએને જોઇએ તો પહેરવેશ, ભાષા, રીતભાવ બધું હાણીએના જેવું જ લાગે. મરાઠી વધુ એ બધા શુદ્ધ બાકરણની શુદ્ધ વચર લખે મોલે અને નેમચંદ શેડાની પેટીના ચોપડા વધુ મોટીમાં લખાયા. માત્ર એમનો ઓવર્સ, યુગ્વદાતી પહેરવેશ પહેરે અને ઘરમાં નધાં યુગ્વદાતી મોલે.

વાલચંદનાં મા, એમને નાનાં મૂકીને મરી ગયેલાં એટલે ધરવાવતી વખતે એક જકરીને, સીના હુગડાં પહેરાવીને એમની પાસે લાવવી પડતી, તેને લાવોને, એ હીંચાં છે.

ગોરગાપાદ, પુના અને યુગ્વદામાં એમણે જેલવણી લીધી હતી અને પુનાની કેકેન કોલેજ તથા યુગ-

ધની એવીવર્સ કોલેજમાં ઇન્ટર સુધી એ ભણ્યા. પછી પ્લેજમા એમના જને ગોદાભાઈએ મૂતરી જવાવી થી, એ. થતા પહેલાં એમને અભ્યાસ છોડવો પડ્યો અને ધંધામાં જોડાયા. શરાકી પેટી ઉપરાત, સુતર અને કાપડનો રવાણી વધુ હીરાચંદ કરતા અને પોતાનો પંધો જામેલો અને હડા લોકીનો છે એમ માનતા.

પણ વાઘચંદના નચીજમાં એ ઠંઠા લોકોને રોડસો નોંતેલ એક હાથરમેને ૨૦૦ રૂપિયા એમની પાસે ઉછીના માગ્યા અને સીકન પછી રકમ પાછી આપવા અને ૩૦ ટકાનું બ્યાજ આપવા કહ્યું. એ લોકોએ કોન્ટ્રાક્ટ લેતા હોય અને પગાર ક્ષિપરાત કોન્ટ્રેક્ટમાંથી સારી જેવી રકમ પેદા કરેલા આ રકમ આપવામાં કેઈ જોખમ નહોતું પણ હીરાચંદ સોંઠે એ જોખમ લેવાની ના પાડી. વાઘચંદ તેમ છતાં એ રૂપિયા આપ્યા અને થોડાજ વખતમાં બ્યાજ સાથે રકમ પાછી મળી, આ ઉપરથી કોન્ટ્રેક્ટો લેવાનો ધંધો વાઘચંદને સૂઝ્યો અને બાપની મરજી વિરુદ્ધ એમાં કુકળ્યું.

તે વખતના જુવાનીઓનાં મન, કોન્સેપ્શન અને ફોનોમીક પ્રદર્શનોથી ઉરોરાપેલા રહેતાં. જોખમે, તીવ્રક એનરજી અને શીરોચ્છાદ મહેતા, જુવાનોઓએ સાદુ-સિદ્ધ, પ્રશ્નાર્થો અને ઉઘમી યવા પ્રેરતા-દેશનો આર્થિક સ્થિતિ સુધારવા, નવા નવા ધંધા ખીસાવા અને ખેતીવાડી સુધારી કરખાના વધારી અને સાવન્ય તથા પાત્રિક શક્તિઓથી ષરોપ લેવા આમગ વધું છે તેમ આમગ વધવા દિન્દોએ પ્રોત્સાહન મળતું. રાનાડે, દત્ત અને મદામાઈના પુસ્તકો તથા બાપજોથી રહેતે રાનાઈક ઓલોમિક પુનર્જીવન પાપવાની દીક્ષા મળી હતી.

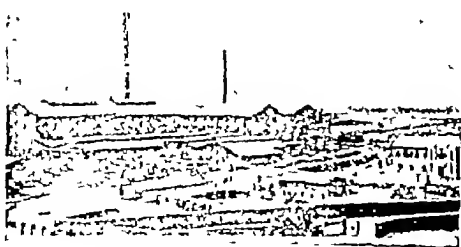
જાપાને ૩૦ વર્ષમાં જે પ્રગતિ કરી હતી તે પણ દંદાત સેવા ચેત્ત્ર હતી. સ્વદેશી હીલ્થાઈ, ખાંખાના બાજલા પછી પૂરવેશમાં ચાલી હતી અને વાઘચંદને કેઈ નવું નવું દેશને કાપડો વાળ જોવું અને સર્જનાત્મક કરવાની રહ લાગી હતી.

એવામાં રહેવે એન્જિનિયરની ડિગ્રીસના એક મી. કાંટે, બારસી રહેવો. એક હાથે વેપાર કરી આપવાના કોન્ટ્રેક્ટમાં વાઘચંદને બાજ રાખવા કહ્યું અને વાઘચંદ એમાં લેડાવેલ તે દિવસથી વાઘચંદના જીવ નવા પાસા નખાયા અને એક પછી એક દાત એ છતાં જાણ.

જાલો, નાસીક પાસે રાવગામ અને પૂતાથી દોડસો માઇલ પર વાઘચંદ નગર એ ખેતીવાડી તથા કારખાનાંનાં નમો. લોડાનાં વેત્રો જનાવવાનું કારખાનું કપર એન્જિનિયરીંગ લીમીટેડ, મોટરો જનાવવાનું જર્મી કારખાનું (યુગાર્થ સાન્ટાક્રુઝ પાસે) માલસેર, ઇન્ડિયા સરકાર અને દિન્દુસ્તાન એરક્રાફ્ટ લીમીટેડના બાજમાં એરોપ્લેન જનાવવાનું કારખાનું, સીંધીઆ મરીમ નેવીગેશન કંપની, લગુમ પાર્થિવ જનાવવાનું કારખાનું અને દિન્દુસ્તાન કન્ટ્રીકલન કંપની એમને ઉભા થયાં અને ખીલ્યાં છે.

અમદાવાદના સરદાર વલ્લભભાઈ પુલ અને ગાંધી પુલ, નર્મદાનો નવો પુલ, લોનાવલા પાસેનો જુમ્લો,

જેથી ચક્રર મારીને જ જાણ. પી તે પાછું જાવનું પડ્યું હતું તે સુધારીને પદ્મા તેડીને કરેલો રીપેર રસ્તો એ નવું દિન્દુસ્તાન કન્સ્ટ્રક્શન કરી દિન્દોઓને એન્જિનિયરીંગ, કામમાં કેટલી નગર લઈ રહે છે તે સિદ્ધ થયું.

વાઘચંદનજીનું એક કારખાનું

મોટરોનું કારખાનું વાઘચંદના બાજ લાઘચંદની રેખરેખ નીચે છે. એના મેનેજર બાપજી સુખાઈની પારાસમાના સજ્જ થીકુત મનભાઈ છે. એ ચોને અમેરીકા વચ્ચે રોશમાં લઈ મોટરોનાં જર્મી કારખાનાંને

જાણ્યા છે. એ કહેતા હતા કે ત્યાં દરરોજ ૫૦૦ મોટરો જાને છે, બ્યારે રેલવેની ગલી પાસે મોટરો જાને છે અને તે પછી અમેરીકાથી આવેલા ૨૦૦૦ નેટલા માથેને માત્ર એકા કીએ છીએ

આ દિશામાં હજી આપણે કેટલી બધી પ્રગતિ કરવાની છે તેના ખ્યાલ અહીં ધારણમાં. વખતે કારખાનામાં અમને જાણે મનનમાં સહ જણ ત્યારે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી એમણે જતાખું હતું. પંચિક વર્ષમાં બધા માટે પછી આપણે મનાવીશ અને સરકારી તંત્ર અનુકૂળ થાય - તો હિન્દુસ્તાને ભેગતી બધી મોટરો, ફસ વર્ષમાં દેશમાં જાને એમ મનનમાંજી જમને કહેવું.

આ મોટર કારખાનાની પ્રેરણા પછી મળ વાલ-મંદની. એ કારખાનું જોતા, પશ્ચિમે વિદ્યાની કેટલી બધી સહિતઓ ખીકરી તેના ખ્યાલ અત્યંત હતા છુદ્ધિ સ્વાતંત્ર્ય. વિદ્યાન અને પુરુષાર્થના કૃષ્ણ આપણામાંથી વાલ્યંદલાઈ નેવા લેવા પછી સુનિર્ધાર - સહ રહે છે, તે જાણ પછી સહ રાકી એવી આશા જાણવી હતી.

એક કાણું પાસું હોય અને તે પછી લાકડામાં તો આપણે કારકી લાવીએ, એક જણ જાણે, બીજે દેરી એવે ત્યારે પાલ મિનિટ એક કાર પડે. મોટર કારખાનામાં જાડા લોકમાં કાણું પાસું હોય તો ૧ મિનિટમાં ૬૦-૭૦ કાણું પડી જાય અને જાણીએમી ઉપડેથી કરવો સાથે સાથે જાણ જાય છે. મટમાં એટલે પેડાં પરના રક્ષણને મારે ગોળવાણેલા લોકોના જામ તે પાલ મિનિટમાં તૈયાર થાય છે. રાજ અગવવાનું પેલિય યવાઈ, આદીઓ નાખવાનું એ જાણ કામ જાણિક સહિતએમી અપાયાજ સહ જાણ હતું. જમને એ પશ્ચિમની વિદ્યાએ અકોટ હતી તેટલા જ અકોટ આપણા લોકો પછી એ વિદ્યાએ અપણી શીખો રહે છે તે જોઈને અમે કહેવા મીથુત મનનમાં વચર જાને આ

મોટરનું કારખાનું કે વાલ્યંદનમર જોઈ રાખ્યા હોત નહીં.

હિન્દના ૪૫૦૦૦ માઈલના દરિયા કિનારે એક પછી દેશી સ્ટીમર ન હરે એ સરમ બરેલી હકીકત વાલ્યંદ પહેલ વહેલો આપણી નગર સમક્ષ આવી. એક સમયે હિન્દ, હોડીઓ બાજવાની કળામાં પહેલે નજરે હતું અને પૃથ્વીનાં તમામ બરેલોએ જોનાં બહાણ લાજરતા. નેક્સન ને "વિક્ટરી" નામના જહાજથી મુખસિદ્ધ નીકા મુદ્દા હતો તે જહાજ, મુંબઈના જારામાં નંધાયું હતું. પછી પછી હરિજન વેપારીઓની સ્વાયં છુદ્ધિ દેરાઈ પરદેશી સરકારે આપણો એ ઉલોગ મારી નાખ્યો. વરજાવ જોની શીધ પછી સ્ટીમરો આવી અને આપણે છેક પરાવ-લોપી સહ જાણ.

હિન્દના કિનારા પર દરિયાઓમાં હિન્દી સ્ટીમરો ફરતી જોઈએ એ જામત વાલ્યંદ અહીં સરકાર સામે ઉમ્મ જ્યોલધન અધાણું હતું. અનેક નિંદાસાઓ, ધપો, બેર અને વિરાધોની સામે જાણ એ હક એમણે સાજીત કર્યો.

૨૫ વર્ષથી સીંધીમાં કપનીની લાંત, અન્નાયમાં વેપાર પચાતો પડેલા હરિજનો સામે ચાલી હતી. આવી અસમાન હરીશમાં મોટા કેટલી ચેક પનીઓ

વાલ્યંદનમરમાંની વૃદ્ધરાજ

ખરાબ ખસ્તે થઇ ગઇ, પણ સીંધીઆ આખરે ફાવી એવું કારણ વાલ્ય હતું સ્વદેશભિમાન, ખત, દીર્ઘદિષ્ટ અને નિઃશયનજી હતાં. એમની પાછળ શેઠ નરોત્તમ મોરારજી, સર લક્ષ્મીભાઈ સામંતદાસ અને દીનશા વામ્ણા હતા.

૧૯૪૮માં, મુળાઈ સીંધીઆ હાલિસની ઉદ્ધવાદન કિંવા સરદાર વલ્લભભાઈએ કરી હતી. પછી તે બોલાચાપદંતથી પણ દમણા હંમણા એમની સ્તીમરોએ સહર કંપીનો વિધિ થયો છે, પણ ૩૮ની કિંવા વખતે સરદારે કમ્પ્લી હવે કે:—

“જે બાલકુત કયા, તમને કિન્તી વેપારી નોશ અજિ (બૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનની) ની કલેતમાં બાવી તેમા વાલ્યદે માત્ર પોતાનું જ નામ અને કામ ગણાવ્યાં નથી.

રામાયણની કથામાં રામે જે પચાકમ કર્યાં અને યશ મેળવ્યો તે નાદ કરે તો રામાયણ કેવુ લાગે? વાલ્યદે વગરનું કંપનીનું કાવું એવું જ હોત. એમની મહાન શક્તિ, કિંમત, સ્વદેશભિમાન અને બળાજ પરિધમનાં નેટલાં વખાણુ કરીએ તેટલાં ઝાઝાં છે એમના વગર કંપનીને બાદલી ફેલેડ મળત નહીં. સિંધીવાનું એ સહભાગ્ય છે કે એમને વાલ્યદે જેના મુળી મળ્યા છે.”

દવે વાલ્યદેનગરની વાત કુકાર્માં કહીએ. વાલ્યદેનગર, ૫૦ માર્કસના ધેરાવામાં, નીરા નદીના બન્ને કિનારે આવેલું છે. ૧૫ વર્ષ પર એ જમીન પહાડી, ખારી અને ષતર જેવી હતી. અને વર્ષે ૨૦,૦૦૦નું ઉત્પન્ન આપતી. ત્યાં આજે જંગમમા મંગળ થઈ ગયું છે નદીમાંથી પંચો વાટે અને ન્દેરો કહાડીને, એન્જનો અને ટ્રેક્ટરોના તથા ઉત્તમ ખાતર અને કૃષિશાસ્ત્રના વિદ્વાનો દ્વારા લેવાય એટલા લાભ લેવાથી આજે માત્ર શેરડીના પાકનો કિંમત વર્ષે ૧૭ લાખ થાય છે.

શેરડી ફેબ્રવાત, સાકાભાજી, ધઉ, બાજરી, જુવાર, કોળ, તથા વજેરે ધાન પુષ્કળ થાય છે. ૮૦૦૦ માનુ-સોનો વાલ્યદેનગરની વસતિને પુરું પાડવા પછી એ પુના મુધીનાં જળશોમાં લેવા મોકલવામાં આવે છે,

હતાં ફળ તથા સાકા વધે તેની રાસાયણિક પદ્ધતિથી મુકવણી કરાય છે. મુખ્ય પાક શેરડી, જે રાસનાતમાં ૧૦,૦૦૦ ટન થતી તે ૪૨-૪૩ ના વર્ષમાં ૧૪૬૦૦૦ ટન તો પીસાઈ વૃદ્ધી હતી. સરકારને પાણીનો દર જે વર્ષમાં ૨૩૭૬૩૦ રૂ. મળ્યો અને જરૂર પડે ૬૬૬૨૨૮ રૂ. આપવામાં આવ્યા હતા. એકંદરે દિઠ શેરડી પડેલા તો ૩૫ ટન થતી તે વધી વધીને ૫૩ ટન અને ૧૦૪ ટન મુધી થવા માંડી છે.

કુપરમાં જ બનાવેલાં એન્જનો. પાકપો, પંચો અને આપણા જ એન્જનિયરોની દેખરેખથી ૫૦-૫૦ ફીટ થી વે પાણી ખેંચાય છે અને માછીયાના વિસ્તારમાં ફેલાઈ જાય છે. ૧૦ તો ટ્રેક્ટરો છે.

ખાંડ બનાવવાનું કારખાનું એ બચ્ચ છે. એક હેડે શેરડી મૂકવાથી તે બીજે છેડે ખાંડ તૈયાર થતા મુધીની તમામ કિંવા ઢાંપી થતો દારા અને કુલ્લજ કરીમરેશો માય છે. ઊંડ, દોરાને ખવાડવામાં આવે છે. કુવામાંથી પુડાં અને કાગળ બને છે, એવું જુદું કારખાનું છે, અને કચરો, બોળની રાખ જેવા સ્ત્રે છે, તેમાંથી પાતર આક્રોશ બને છે. એ સ્પીરીટ બનાવવાનું કારખાનું હંથામાં હંથુ સાતેક માળનું છે અને જેની બનાસીમાંથી કિતિજ મુધી પ્રસરેલાં ખેતરો, રસો અને ગીરી પ્રદેશનું સદિ સોન્થે દિષ્ટ બેચર થાય છે.

નગરના કચરા “નાવ ગ્રેમ્મટસ” એટલે નકાળી જતી ઝીંને અને બોળ વજેરે જરૂરીઆતોમાંથી, તેમજ કારખાનું, વેછરેમલ ઘી, પેન્સીય, બસ, સાયુ, વજેરનાં કારખાનાં થયાં છે અને ૨૦૦૦ દોરાનો ટ્રેરી છે. અડધે અડધે માર્કસને અતરે મજૂરો અને કાર્મિકર્મીઓ મટે ગાત્રો વસાવ્યા છે. ત્યાં પાકાં મકાનો, કમ્પાઉન્ડ, જનકા, નગ અને અટર તથા વિજ્ઞાનક કીતા આપવામાં આવ્યા છે. સરકારી પદ્ધતિથી ચાલતા ચોરો, રમત ગમતનાં મેદાનો, ફાવાખાનાં તથા નાળ માર્કસ અને જાળરો છે.

નર્ધા બાળકોને લેવાયું મરત અપાય છે અને લાઈફફુલ મુધીનું બહુતર તથામાં નતી પદ્ધતિથી મળ એવી ગોવણ છે. લાઈફફુલ મારેનું મકાન મુંદર છે. અને હેડ મસ્તર એક આલ્સ દિશુક મળ્યા છે.

ત્યાં છાત્રીઓ પણ સારી સંખ્યામાં ભણે છે. કચ્છો, અખાડા, વાંચનાથપો, ઘાંચેરી, બાગ જગોયા અને પ્રસતિશુદ્ધ છે. દવાખાનાંમાંથી, ખાસપાસનાં ગામનાં દરોજોને પણ મફત દવાઓ અપાય છે. ઓઝોની કક્ષમ, સીતેમા, વ્યાખ્યાનશુદ્ધ અને મંદીર છે. ઉત્તમ વોટર વૅક્સ; રેડિયો અને અટોર પાકી સડો અને સુમધી પુષ્પો વાર્ણા વૃક્ષો છે.

વાલમંદ પોતે નૈનદોનાથી મંદીરમાં મહાવીર સ્નાયો મુખ્ય દેવ છે, પણ સાથે શુદ્ધ, વિષ્ણુ, મહાદેવ 'હનુમાન, મણેશ વગેરેનું' રાઉન્ડ ટેમ્પલ મોનસ્ત્રસ રાખ્યું છે. વિષ્ણુ અને મહાદેવ તો પોતાની શક્તિઓ, લક્ષ્મી અને પાર્વતી વગર રહી શક્તા નથી, પણ જ્યાં મંદીરમાં એમને એકલા રાખ્યા છે એ દીક નથી કહ્યું. મહાવીર, શુદ્ધ અને હનુમાન ભલે એકલા રહે.

નગર વચ્ચે અતિથીશુદ્ધ અને વિશાળ બાગ છે. બાગમાં પુનાથી વાઘવદ નગર સુધીનો અને તમામ સંભાલિત સિંજરો અને નદી નાળાનો 'શીશીર' મેપ છે. અને બીજો હિન્દુસ્તાનનો નકશો પણ સાથે પહોંચે અને નદીઓ રેલ્વે અને જળ માર્ગોનો મોટા પાયે પર બનાવરાખીને મૂકે છે પ્રવેશ શાળાઓ, મા નવી નવી શૌધખોલો ઘણ છે અને અતિથીશુદ્ધ પાસે રંબીન ડુવારો અને કળા કરતા મોર છે. રમણે રમણે વેસો, લતામંડપો, વૃક્ષો અને ડુસો નેતા આખો દેખાવ કોઇ ઉદ્યાન નગર જેવા રંજિતપાસે ઘણે છે. ગુલાબવનજ પ્રેમી અને હસ્યુષ્ણ છે. એમણે રેરીમાં ભેંશોના તમેલા પાસે "બાંજીનો સમાજ," ગાથોની જગાએ "વનિતા વિભાજ" અને વાહ્યાં પાસે ના કમ્પોઝિટ ને "જળ મંદીર" એવાં નામ આપ્યાં છે.

કુલ ૧૧૪ ગામોમાં ૧૩૪૮ કુટુંબો, સ્વચ્છતાથી પાકાં ધરોમાં રહે છે. એમાં ૧૪૦૦ અશ્વત્થાસોના જંગલો છે. ખેતીવાડી, ધનનેરી, રસાયણ, ઘાંચેરી,

શિક્ષણસાજ, ડરીસાજ વગેરે ખાતાના સ્નાતકોને ખાસ પસંદ કરવામાં આવ્યા છે. પ્રોફેસરશ્રી બેઠવણુ છે. ઓ દાકતરો, પરિચારિકાઓ અને શિક્ષકાઓની સારી સંખ્યા છે. લેબોરેટરીની શોધો નગર બહાર પણ કામમાં આવે એવી ઘણ છે.

વીમા, પોસ્ટ, રેલીમાફ, રેલીફેનની ઓફિસો ઉપરાંત પોતાની રેલ્વે, મોટરો અને ૪૦-૪૫ દુરનાં રોડનો સુધી જવા આવવાની જસ સર્વિસ છે.

દવાખાનામાં વૈદ્યો છે અને દાકતરો છે. તત્કાલિય અને એક્સ રે, ડાયાયરમી અને ઇન્જેક્શનો વગેરેની નવામાં નથી બ્વવરયા છે. અદર રાખવાના ખાટલા અને બહારથી ખાસપાસનાં ગામનાં સુધીના માણસોને મફત દવા મળે છે.

મથુરોને નગર બાવ કરતાં ૧૧ મણા દર અપાય છે અને મથુર કુટુંબોને 'મળીને' એમ રજાર પૂક્યું ત્યારે એમણે કેલ જાતની ફરીયાદ કરી નથી.

મથુરોના સત્વા દિતચિંતકો તમા રાષ્ટ્રીય કાલકરો અને વાલમંદનગરના વહીવટદારો વચ્ચે તેમ છતાં વેમનરપ રહા કરે છે અને નવા વિચારો પ્રમાણે યુદ્ધી મથુરી, મૂદી અને રાષ્ટ્રીય સરકાર તમા બ્વવરયા અને શેર હોલકરો વચ્ચેનાં સખંધો ઉત્તમમાં ઉત્તમ હેમ અને એ જેવા ગુલાબચંદ્રભાઈ બંદુ આટુર છે એમ અમો ઘણું

એક દિવસ અને એક રાત્રી અમે ત્યાં બંદુ સુખ અને આરામમાં ગળ્યા એમનું ખાનગી મંદિર કાલ અને દિવા વચ્ચે કુલ અને શણગારથી દેખિપ્તમાન ઘામનું હવું. પુરુષમાં હવા, સ્પષ્ટ શોભા, વિશાળ આકાર અને મંદિરથી શોભતી શાન્ત શાન્તિ અમારાં રમરણમાં રમી રહી છે.

૧૦-૮-૪૯

હરિપ્રસાદ

વસ્ત્રપૂતં પિયેન્નલમ્

દેખક :

શ્રી. માવલ દામલ શાહ

સુવાંમુદરજીવન જીવતા માહતા મનુષ્યોએ 'વસ્ત્રપૂત પિયેન્નલમ્' એટલે પાણી ગળાવે ન પિવડો નિયમ રાખવો જોઈએ. વિદ્યાળયોએ અર્થ કરતાં આ શ્રુત ધણા બાવો સમજાવી શકે તેમ છે.

આને લોભા એટલા બધા ઉતાવળીયા અને ધમાલિયા બની ગયા છે કે, તેઓ પાણી ગળવું અને નદિ ગળવું એને સમજા સરખું જ સમજતા હોય છે. પાણી ગળાવે વાપરનારાઓને કેટલાક તે વળી એમ પણ કહેવા નીકળી પડતા સાબળ્યા છે કે, "પાણી તે વળી ગળવાનું હોય! એમાં તે વળી ક્યા જીવડા પેસી ગયા છે કે, તમે પાણી ગળવા લાગ્યા છો! આણુ ભોલનાર રમૂસ શુદ્ધિવાળા માણસો જાણતા નથી કે, "પાણી કેવળ જીવમય છે." દૂધાના, વાવના, નદીના કે સરોવરનાં પાણી વિવિધ પ્રકારે કાવડો અમર ગેર-કાવડો કરે છે.

દેખીલી રીતે અજાણજી પાણી વાપરવા કરતા ગણેહ પાણી વાપરવું અનેક રીતે કાવડાકારક છે. અને કેવળ વેલકશાસ્ત્રનું જ નહિ પણ ધર્મશાસ્ત્રનું પણ વિધાન છે. આને લોભા એ વિધાનને ઠોકરે મારી પાણીની બાનતમાં ને અપ્પહરી વર્તન મધ્યાધી રહ્યા છે, તેનું અતિશયિત દિવિદર્શન આ પ્રસ્તુતમાં થશે.

કેટલાંક વર્ષ ઉપરની વાત છે કે મુનબના ઠાટના દુવાડું પાણી ગમડી મણુ દળું, ગમડી ગમેણુ પાણી નરી આખે દેખાતું નથી, તે પાણી જેવું પાણી જ હોય, પરંતુ પીવાના પરિણામે સંખ્યાત્મક માણસોને 'વાળા' નીકળ્યા હતા. આ અતિ ત્રાસદાયક વ્યાધિથી પીમાતા એકંડો માણસોને લેખકે નજરે જોવા હતા.

પાણીને સગવડ પ્રકરણ માણવું હોવાથી પાણી જેવાં કેટલાંક પ્રવાહી પીણાના વિચાર અર્ધિ કરવાના આવે તે તે મેળવજ કષ્ટ પડશે. પાણી પીવાનો પણ ચોક્કસ વિધિ હોય છે. મહારાષ્ટ્રી આપને એકમ ઉતાવળે પાણી ગટમટારી જવાથી બાંછ ત્રીજા નળીમાં ઉતરી જાય છે અને અજાણજી કરી મો છે.

પ્રાણીમાત્રે પાણી ખૂબ જ જરૂરના વસ્તુ છે. ખડું જીવન જીવતા માહનારાઓ કુદરતી નિર્મળ પાણીનો જ પીણું તરીકે ઉપયોગ કરે છે. તેઓ

શાસની આજ્ઞા છે કે: (૧) બળવીને પગણું ભરવું; (૨) ગળી ગળીને પાણી પીવું; (૩) વિદ્યાનયુક્ત વાણી ભોલવી અને (૪) વિવેકી વર્તન રાખવું એમાંની બીજી આજ્ઞા પરતું આ વિવરણ મનનીય હોઈ રહ્યું કહ્યું છે.

કાકામાં જોવામાં આવતાં અનેક પ્રકારનાં વિદૂત પીણાંમાં તરફ નજર સરખી થે કરતા નથી. જીવનને માટે નિર્મળ પાણીની જ જરૂર છે. અધમત વિદૂત પીણાંમાં શરીરને તેમજ મનને થોડો વખત ઉત્તેજક જરૂર બનાવતાં હોય, પણ સમય જતાં એ અકુદરતી પીણાંમાં જીવનમાં ધર કાલે છે—અરો જમારી રહે છે અને મદામદેનતે કાકાં પણ નીકળતાં નથી! વળી શરીરના કુદરતી લોહીને વગારી મૂકવામાં અમર તે તેવું પાણી કરી નાંખવામાં આ વિદૂત પીણાંઓના કાલો નાનોહતો નથી એ નહી માનવો.

કોઈ કોઈવાર શરીરમાં સહજ ટાક લાવવા બાબં પીણાંના આકાષ લેવા મન લક્ષ્યાય છે. પીણું પીવાય છે પણ ખરું. પણ પાછળથી શરીર સરડીતો ભોમ બની જાય છે. આમ ભક્ષ કરનાં ઉંદ પેસી જવા જેવું બને છે, એટલે શરીર કાકા માટે ગરમ દવાઓ પીધી પડે, લેપ લગાડવા પડે વગેરે અણધારી ઉપાધીઓ વગેરે પડે છે. ગરમ પીણાંમાં પીવાની ટેવ પણ પરિણામે એટલી જ દાનિકારક છે. અમાકાના જમાનામાં અપોષણ જેવાં દરોહી પીડના માણસોને તમે માખે જ જોવા પામે. પણ આને ગરમ પીણાં-જોની કુટેવ અપોષણની કસોટી કરતા એકંડો જ નહિ પણ હમ્મરે માણસોને તમે જોઈ શકશો.

આને મનુષ્યો વિદૂત પીણાં પી પીને પોતાના શરીરના લોહીને સ્વાભાવિક રહેવા દેવાને જાહેર એટલું મધું વિદૂત બનાવી મો છે કે, પુનઃ લોહીને અત્યંત બનાવતાં ધણા વખત વ્યતીત થાય છે.

અસ, અરજતુ, કાદર, કાદ વગેરે આમડીનાં અનેક પ્રકારનાં દરોહ વિદૂત બનેલા લોહીનું બીજા સ્વરૂપે જ દર્શન છે.

મનુષ્યો જો પોતાનાં મન ઉપર થોડો કાળુ ધરાવે અને સવારથી રાત સુધીમાં વિદૂત પીણાંઓના અનેક

(જુઓ અનુસંધાન પાન ૫૮)

જીવને મને શું શીખવ્યું? ❧

મેરી હેમીલ્ટન, કેપીટલ ડાયેનમાં હૃદય સિદ્ધિથી લીધા બાદ ચાલકાલમાં પડ્યાં હતાં ૧૯૪૪ થી ૧૯૪૫નાં બે વર્ષ એ પાઠાભિનયનાં શેઝલર ધરેલાં. ૧૯૪૭ થી ૧૯૪૭ સુધીનાં ૪ વર્ષ અર્ધનસા હોવા પર હતાં, મલ્ટર નેતાઓનાં જીવન અસ્થિ સિવાય બીજાં પણ કોઈનાં પુસ્તકો એમણે લખ્યાં કે એમણે એ “જીવને મને શું શીખવ્યું એ વિષે લખ્યું” છે તેનો ભાવાર્થ વધારે હૃદયો ઉઘીસીને બધા લેખમાં આપ્યા છે.

જન્મના ત્યાંથી સવાર

“જીવને મને શું શીખવ્યું?” એમ ત્યારે તમે મને પૂછો છો ત્યારે સહે ‘છે’ કે શીખવાની તો ધણીએ તમારે મેં યુમાવી છે. મારા સંભોગો તો એટલા બધા મારા હતા કે હું સંસારના ડેરલાએ વધારે ભલ્લા લઈ રહી હોત! જીવની પછી આગળ વધવાને બદલે ડેરથી બાળકમાં તો હું પાછળ પડી છું. એના હવે મને પશ્ચાત્તાપ થાય છે.

પરંતુ હજી છેક મેહું નથી કર્યું, ફરી જીવન ફરી જાણના દાવ નાખવા માંડ્યા છે અને આ વખતે જીવવાની આરા રાખું છું.

હમણાં હમણાં સંસારમાં મને પહેલાં કરતા વધારે રસ પડવા માંડ્યો છે. મોટે કમરથીઓ વળી છે, વળ ધોળા થવા માંડ્યા છે, આખે વસ્ત્રા પહેરવાં પડે છે અને ઠંડિત પણ જીવવાનીમાં હતી એવી નથી; છતાં વર્ષ વર્ષનાં કામ કરે એનું મને કુખ નથી, જન્મનાં ત્યારથી સવાર.

મને જાણત રહેલું ગમે છે

જ્યાં બધું પૂરતી અને એના સોફા પહેલાં કરતાં મને હવે વધારે બહાર લાગવા માંડ્યા છે. સોફાનું જગ્યા ના વધી જાય તેટલા મારે પણ કરવા હસવાની અને હસત કરતાં રહેવાની મને જરૂર લાગે છે. “રહેને વળી આટલા બધા રસ સાથે” એમ કહીને તમે મારી મશ્કરી ના કરો તો હું મૃત્યુ છું કે મને જાતતાની સેવા કરવામાં લાગણી પ્રધાન, પ્રતિભા, ઠંડિતશક્તિ અને જાણત રહેલું મને છે.

કહો તો નૃત્ય કરવા અને તરવા હું તમારી ભેડે આવું. વિશાળ માનવતાના સંસ્કારથી મળતા પ્રકાશનાં

દર્શન, મારી જાન કંઈને વધારી રહ્યાં છે. સ્વાસ્થ્યમાં ફેરફાર હતો ત્યાં સુધી મારા ધરની જારીઓ જાણે નથી હતી. એ જાણી હવે ઉપાધી નાખી છે. બીજાને મારે જીવવાના ને આનંદ છે તે પોતાને મારે જીવવામાં નથી.

સોફા સેવાના કામેમાં તાત્પરતા, જુસ્સો, નવું નવું જાણવાની જીજ્ઞાસા, સંદિગ્ધતા, ધીરજ એ બધું મારે પહેલાં કરતા વધારું પડ્યું છે.

મારાં માતા, પિતા અને બાળપણ

મારાં માતા પિતા જન્મે મારાં હતાં. ડેરલાક યુલો તો જાણે ખુદ હમણે એમને જારીસમાં આપ્યા હોય એવા હતા એમનો સત્સંગ મને જીજ્ઞાસક નીવડ્યો છે.

મારા ભાઈ-બહેનોની મજાળ રોક અને મુખમાં રહેતી હતી,

આજના તો ખનવાત નહેતાં પણ પર મોટું હતું અને જોઈતી બીજો મળી રહેતી. સંતાકુકરી અને બીજી રમતોની દોડદોડ અને પરમાં રમી મરતાં અને એકાંતની જરૂર હોય ત્યારે અભાસ મારે જમને એકાંત પણ મળી રહેતું.

પુસ્તકો, ચિત્રો, સંજીત અને વાતોલાપના સાથે જમને મળતા. મહેમન-પરોણાથી જમારું પર મરેલું રહેતું. નાતાં મોટાં, અનુભવી અને જુદા મિત્રો પણ અમારા કુટુંબને ધણી હતાં. જાણતી વખતે રહેતી અને લાંબો રમતોમાં માથે રહેતાની મજા અને ભોજવેલી છે.

કરવા જવાના, ગ્રાહ પર મશવના, રેનોસ રમવાના કીકટના, તરવાના અને નોકિવિદાતાના લાભ અને જૂન લીધા છે.

આ અંકમાં મેરી હેમીલ્ટનની નોંધપાત્રી વાંચકો સંમક્ષ રજુ થાય છે

ધરમા ઠાકતે ઠાક તો આતું જ હોય. રસદાવક વાતો આપ્યા જ કરે જા હોય પણ એ નાનપણના દલાડા કરી મળે તો 'તેવું' સાથે એમ અને ધાગ્યા જ કરે છે.

ઉલ્લેખ દુષ્ટિબિંદુ

આ બધું દે મળાવું છું ખરી પણ પાપ છુટી એક વાન મારે દબાવ્યું કરતી જોઈએ કે દુ એ દિસોમાં મુખી નહોતી. એવું કારણ કે પોતે જ દત્તી બીજા ઠાકતો એમાં વાંક નથી.

મહા સ્વાધર્મી કેદખાનાનો દીવાલો મારી આસપાસ બંધાય ગઈ હતી એક જાતનો ખોરો અસંતોષ અને ધેરી વચ્ચે હતો.

જન સમાજ તરફનું દુષ્ટિબિંદુ જ મારું જુલમરેણું હતું. કેં દુનિયાને ખરાબ માનવી અને નિરાશવાદી હતી. ધરતું સુષ્ટિસોદર્શ તો દહે અને સમગ્ર એ કે બહુએ સાથે હતું પણ કેં જ કુપાત્ર હતી.

અને ઉછરતા દત્તા, ત્યારે સસરમ્મા પહેરૂરી સધામતી હતી અને માનવચરિત્ર, દિનપ્રતિદિન ઉત્કૃષ્ટિ પામી રહી જે એમ જગ્ગ અને ખાત્રીથી માનતાં હતા.

નવી સમજણ; લોકસેવા

પણ બન્ને વિશ્વ સંદર્ભક યુદ્ધોએ મારી એ આશાના ગૂંચેરો કરી નાખ્યા છે. જંગમી સમયની દેનાનિષ્ઠ દંડ સંસ્કૃતિની નોએ હતી એવી ને એવી જ છે.

ત્યારે દહે કરવું સુધી જંગી મનન અને ધાગ્યા અનુભવને અને એક ઈલાજ અને જરૂરો છે કે આપણું સજ્જુબના સાધો-જીવનશૈલી સરખાં સાથે આધર્મી યુવાઓને આપતા. લોકખોર દુષ્ટિ અને ક્યમ્મ ઉઘી રેલી નજી બાજતોને મુશ્કેલી વચ્ચેથી છુટી પાડતી અને મનન કલ્પનનાં કામોમાં જ રેળ નિલાય રતિથી જોડાવું.

સંસાર આપણી માર્ગ પ્રમત્તે નદી સાથે, પણ આપણે એના મુખ આસપો સાથે તાલ મેળવી રેવો.

સમાજ તરફ પ્રેમ માત્ર રેગવાય તો પ્રભુની કૃપા મગજની લોકસેવાથી સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સમાપ્ત છે.

પ્રેમમાં લાસ અલાસ શો ?

હવે પ્રેમજી હોય તો આપણને ત્યારે પોતાની જાત પર કંટાળો આવે છે, ત્યારે એટલી જગ્યા જગર રહે છે કે જગતમાં ઠાક રમથો અને એક આદમી એવું મળશે કે જેની મિત્રતાથી દે મારી અપૂર્ણતાઓ પૂરી કરી રહીયો. એકલવાપોને ઠાક સાથે એવા મળશે જ કે જેના જીવનગરના સંગ્રામથી દે સંપૂર્ણ સુખ પામી રહીયો.

એ યદ્યદ્ધ મહાજનની વાત, પણ માનો કે લક્ષ્ય પ્રેરણા સમય ન થયું તો પણ પ્રેમાગ રાખાવને પ્રતાપે, નિર્મળ સમાન ધર્મી મિત્રો તો મળી જ રહેશે. એ મિત્રમાં આપણે આપવાનું વધારે રાખીશું અને લેવાનું આપણું રાખીશું. પ્રેમના સમયમાં લાભ અજાણનો વિસાગ હોય નહિ.

ગુણદાપતી પારાશરીશી બહારો

બીજાના હિતો જેવાની દુષ્ટિ, પ્રેમધર્મની વિશી છે. પારાશરીશી હોય મોક્ષવા સહેલા છે, પણ શુભ પાર-ખવા અધરા છે. મળ્યુંતર આપણે એજાબીના અને મિત્રોના લેવાય એટલા લાભ લઈને ઘણી જાણે આપણામાં ખાસ દોષિવારી હોય એમ માની, એમના દોષોની માત્રી કરતા બેસીએ છીએ. નીતિ અને ન્યાય એક સખ્ત ધોરણ તમે પોતાને મારે પણ નથી રાખતા તેના ધોરણથી ઘણી બીજાં એને તપાસો છે અને માણે જ ઠાકતે પાસ કરો છે.

બીજાઓના મુખોએ સરવાળો કરીને એમનું ચારિત્ર નહીં નદી કરતાં, એમના દોષોને અરવાળો કરીને આપણે એમને અમુક જાતના માણસ રાતો બેસીએ છીએ અને પાછાથી એવા અભિપ્રાયમાં ફેરફાર પણ કરતા નથી. પોતાને મારે અભિપ્રાય અને પારખોને મારે કુમાર (Pride Prejudice) એ એ આપણે સામાન્ય હોય છે.

ફરક નવલકથાકારને અનુભવ છે કે વાતોમાં નહારા માણસનું ચિત્ર આપવું ગ્રેધ છે, પણ ઉત્તમ પાત્ર રચી કરાવે મારે અતિશય મહેનત પડે છે. ઉચ્ચ કલ્પનાશક્તિ, અવલોકન, હૃદય વેધક દુષ્ટિ અને સમજાવ વગર સારાં પાત્રો, તારણ નથી કરાતો

સકાતાં. એનો અર્થ એ કે મુશ્કેલી નોવા માટે આપણે પોતે મુશ્કેલી સર્જી પડે છે.

પોતાના હોય જીવો -

આપણી આસપાસ રહેતા મનુષ્યોની પ્રેરણાથી માલિકી વખતે એમને વિશે અભિપ્રાય વ્યક્તવાથી અન્યાય થવાનો સંભવ છે અને તેમાંથી આપણી વિવેક-શક્તિ પણ શુભ રહેતી નથી.

જેમની નેડે રોજ આપણે રહીએ છીએ, કામ કરીએ છીએ, વ્યવહાર બાંધીએ છીએ, તેમનાં જીવનમાંથી કંઈ પણ રસ પડે એવું કે પ્રેરક તત્વ, આપણને ના મળે તો સમજ્યું કે આપણો જ વાક છે.

હવે આપણી પોતાની વાત કરો. જીવનનો જોગ-વવાની શુદ્ધિ છે. જે કામધંધા આપણને મળ્યા હોય તેમાં આપણી પ્રેરણાથી શક્તિ વાપરવી. એમાં હરામ-ખેલી કંઈ ના કરવી. કામની ઝીણમી ઝીણી માનવતા સમજવી અને એમાં પ્રવીણ થવા મહેનત કરવી. આટલું કરવાથી એ ધંધા ખર્ચે તેવો હોય પણ રસ પડ્યા વગર રહે જ નહીં.

મોઢા પણીવાર સંસારીકામીને રહેંટની ધટમાળ નેડે-સરખાવે છે અને એવું એ કામ રાજને રોજ એકજ રીતવું કરવડું હેતાથી અતિશય કટાક્ષતા અને માથા બાંધતા અને પોતાનાં નશીબને કટી નાખતા નોવામાં આવે છે. એવા લોકો કહે છે કે મારક કે મિત્રકાર કે શિષ્ટિ કે કવિ જેવા કલાકારોનાં જીવન તો રસમય ખર્ચાં પણ વૈભવ કરનાર, હિંસાજ લખનાર કે રસોઈ કરનાર કે કારકુન પટાવવાના જીવનમાં જ રસ હોય શકે!

મજુરી કરનાર પણ પોતાના જીવનમાં રસ મેળવી શકે

પણ કળાકાર ને, નો પોતાના કામમાં રસ પડતો હોય કે મુખ્ય થઈ હોય તો એવા રસ અને મુખ્ય વાળી, મજૂર કે ખેડૂત જેવાને પણ મળી શકે, નો સંસારની લીધામાં એ પોતાના રચનાઈ મક્કલ સ્વતંત્ર ને : કામને પવિત્ર કરજ અને અને આજ કાન ઉમાં રાખે એટલી ચરત.

જીવન એ વો લ્હાવો છે, એ વેલ નથી. આપણે બધા છુદ મજુના કમીસન એજન્ટ છીએ.

કામીઓ શાક અને ફળ લાવે છે. માળી કુશ લાવે છે. ધાંધા ધારણી પીધીને તાજી તેલ બનાવે છે. કુખાર માટીનાં વાસણો બનાવે છે, રોચી નોડા શીવે છે. આ બધા પોતપોતાના રચાને યેલ નથી? એ બધાં સમાજનાં મુખ્યમુખ્ય સભ્યવર્ગમાં કંઈ જેવા તેવા હિસ્સો નથી આપતા. માત્ર એવું એમને પ્રેરણા મળ નથી. જમી વેચનાર, રખેજ, મકાની, નાટ, બજારનકા, પાનવાલા, એ બધા પોતપોતાને રચાને મહાન છે. કારણ કે સમાજને એ આનંદ, વિનોદ, શાન્તિ અને શોભા આપે છે. હાકતર રોગ મટાડી તફરસી આપે છે. વધીસ ન્યાય આપાવે છે. શિક્ષક બજાવે છે. પોલીસ રક્ષણ કરે છે બાકીઓવાળો ધાક બજાવે છે. આમ સંસારનાં એક એક કામ જેમાં દુરાચાર કે, નીતિ મજલતા નથી એ બધાં અરસપરસ ઉપકારક અને સહાયકારી હોઈ માનવ ધર્મના પોવલ છે.

શિસ્ત, જ્ઞાન અને ફરજની જરૂર

દરેક ધંધાકારી, પોતપોતાના ધંધામાં પ્રવીણ થવા માટે, જે જે શિસ્ત અને જ્ઞાન જરૂરનાં હોય તે મેળવે અને સાધન સામગ્રી ઉત્તમ રાખે તો બજવાનનાં એક એક અક્ષની વિમુક્તિનો એ અધિકારી થાય અને આદરમાન પામે.

ધર્મ સમજીને નો દરેક ધંધાકારી કે વેપારી કે નોકર, પોતપોતાની ફરજ જાણવે, તો એને પોતાના કામમાં અત્યંત રસ પડે અને કલાકાર કે ગાયક કે કવિના જેવું જ મુખ્ય એવે પણ મળે. ભક્તમાં અને એનામાં પછી કંઈ ફેર જ ના રહે એનાં બધાં કામ શોધોની એટલી ભગવાનની પૂજા જેવાં પવિત્ર અને શાંતિ આપનારાં થઈ જાય.

કેળ સ્વાર્થી અને પોંડમેલી જીવને જ સંસારમાં શુભતા, એકલવાપાણું કે એકીબાનામાં પડ્યા જેવું લાગે છે. જીવનનો કટાક્ષ પણ એમને જ આવે છે.

પ્રેમણ, પરાપકારી, અને વિશ્વજીવનનાં સેવા-બાળી લોખીને સંસાર મોઢા અને ઉન્નતિ કરનારાં લાગે છે.

સ્વાર્થમાં રચના પૂર્વા રહેનારને જમવ પાસેથી કાઢું ગાન મળવું નથી. પૈસા મળે છે પણ એ તો ઉચ્છાદિ ઉપાધીશ્વ થાય છે.

સમૂહગત કાર્યની મઝા

આપણા લોગોને સમૂહમાં તો જાણે કામ કરતાં જ આવડતું નથી. "કું મોરો ને વું મોરો" હરવામાં જેમ વધારે લોક એકઠા થાય છે તેમ દરેકની સહિત વધવાને બદલે ધીરે છે. પરંતુ પચ ત્યા પરમેશ્વર છે એમ સમજી નમતા પુર્વક ઈલગ સમાજની સેવાઓ નાથી પ્રેરાઈને પોતાને જુલો જઈને હજીમળીને કામ કરીશું તો ઝાઝા હાથ રળિયામણુ.

ધારો કે ઈશ પરિવર મારે આપણે મંડપ બાંધવા માંડેલા છે. ધોરે ધોરે મેઠા, દરવાજા, લોરણો થતાં આવે છે અને મઝાક પડે છે.

સમૂહ રમતોમાં પણ આવીજ મઝાક પડે છે. પ્રેમ-પુર્વક, સંસારના કાગ કરનારને નિલ્લ કામમાં મંડપ બાંધનાર કે સમૂહ રમત રમનારના જેવીજ મઝાક પડે છે અને ઘણી વાર તો આજુબાત રસનું એ પાન કરતો કરતો જીવન નિર્મમન કરે છે.

સંસારીથી પાત્રામાં આપણી સાથે ચાલતા, જન્યુ અને ભગિની યુસાફર સાથે ચાલો ત્યારે આપણે બળીએ. અતડાં અભિમાની કે તટસ્થ રહેવાથી મન થતામાંથી મળતો પ્રકાશ અને ગરમી આપણે ગુમાવીશું. પુસ્તકો કરતા પણ જનસમાજની મૈત્રિ અને ધાડ મંબધ, વધારે યાન આવે છે.

એમો સનેત્રોની સાથે મેઠવણ નથી થઈમાં અથવા સમાજના અન્યાયી જ પારણમાં કસાર પડ્યા છે તેમની પ્રત્યે સહાનુકૂળિત દેતી નેહએ. પૂંજીપતિઓ પ્રત્યે પણ ધર્મો કે તિરસ્કારની ટીંચને બદલે દયા કે કસણા રાખવી ચોખ્ખ છે. એમની તરફ ધર્મો કરવા નેહું તો કંઈ છે જ નહીં. પૈસાના અતિ લોભમાં એ બિચારો યાન ચારિત્ર્ય કે સેવાની દૈવી સંપતિ ગુમાવી બેઠો છે.

સમસાવ કેળવો

ગરીબોમાં દુ.ખ નહીં સમજવા નેટલા ને આપણે અભિગા રહીશું તો પામરતા અને દ્રઢવનો દુર્ભંગતા જ રહેશે.

અને આપણા પણ જાણ દિવસો સરખા જશે એની શો ખાતરી છે? અભિમાનીઓના અભિમાનના કારણથી પણ પડતો થાય છે, ત્યારે ને એમણે કાર્કની તરફ સમભાવ કે મદદનો હાથ લાંબાવ્યો નહીં હોય તો એમની દયા ખાનાર ઈશ રહેશે નહીં. પોતાની અડતીના દિવસોમાં ને લોગોએ પોતાના આનંદમાં જીભએને બાગ નહીં આપ્યો હોય તેમને દુ.ખના વખતમાં હીથસો આપનાર ઈશ મળશે?

મારે જનસમૂહમાં આપણે બળવું, પ્રેમ દેવો અને સેવા એમની વધારેમાં વધારે સેવા કરવી. નહીંતો મનુષ્ય જીવનની છેક નીચી સપાટીએ આપણે ઊતરી પડીશું.

મનુષ્ય જાણીતાં સુખ દુ.ખ સમજી, એમના હલવા ખજાર સાથે નેહું પોતાના હલવા તાર મેળવ્યા છે તેમને ધન્ય છે.

જગત ભ્રમ્ય છે.

મનુષ્ય માત્ર જુલને પાત્ર છે. સાચો સમાજનાદ માનવીમાત્રો પૂજક છે. એનો અર્થ એ નથી કે મનુષ્ય સ્વભાવ આજે છે તેના કરતાં બગ્ય માનવો. માત્ર એટલું માનવાને કારણ છે અને માનસસાક્ષીએ એટલું તો નેહ રાખા છે કે ઈશ માણસ ધરતાપૂર્વક કૃષ્ટ નથી થતું. એટલેક મનુષ્યના સ્વભાવના ભિન્નતામાં સારાપણું રહેયું છે. આત્મા તો જાણ દિવ્ય છે. માત્ર એના પર અવિદ્યાનાં આવરણો અડેલાં છે.

જગત ભ્રમ્ય છે એની રચનામાં, કંઈ દિવ્ય ઉચ્ચ રિયલિટીએ જવાની યોજના છે. ભગવાનની આ હીથમાં એના આજુબાત રસથી ભરપૂર એવા નાટકમાંથી આપણે પણ ઠીક વેળ બજાવ્યો હતો એવું કહી શકીએ તો જસ છે.

સંવેદનાની જરૂર

કવિવર વર્ગવર્ષ એતાને છે કે—

આપણા બાલ્યકાળમાં સ્વર્ગ, આપણી ચારેમાન્યુ વિંટામેશું રહે છે.

પણ જેમ જેમ ઉંમર વધે છે તેમ તેમ સ્વાર્ગ-

કપી કેદનાની દીવાલો આપણી આસપાસ ચણાઈ આવે છે.

મેઠ, સ્વાઈ અને અમાનતાનું 'કેદ' આપણને હવા ઝોંધી રાખે છે એનું પ્રયત્ન કરવા તો કવિ બેસતો નથી, પણ બંદીખાનામાં ચારેતરફ ગારીઓ મૂકવાની સલાહ આપે છે. એ કહે છે,—

“આપણાં અતઃકરણને ધન્ય છે!

લાગણીઓ છે તો આપણે છતીએ છીએ.

કંઠની કુદામળતા, ભાવિ મોઝે ચિંતા

અને પ્રેમનો આનંદ મણી છેવો!

હજી મનુષ્ય કહેવાના કિંદાણમાં The whole and mankind of humanity—જિવ્ય દેવીજીવન હજી કેમ હાથમાં નથી આવતું, તેની ચિંતાનું કરણ સંજોગ સાચી રહ્યું છે એ સાબળી ચાલે, આપણે હજી પુરુષાર્થ કરી પૃથ્વી પર સ્વર્ગ લાવવાના કાર્યમાં સંકલ્પભૂત થઈએ.

પ્રેમધર્મ

શુદ્ધ સ્વા માનતા એ માનવચેતનને મારા માન બીના અણુમા છે!

એનો પ્રકાર, મેં સૂચીતના રંગોમાં ભેગો હવેલ પૃથ્વી પર એની મતી મેં અનુભવી છે. હવામાં એ મને ધારે છે! છુરા આકાંક્ષામાં ને છે! તેજ માનવીના મનોભાષા પર ચલાવે છે.

મરી એકીના મનો, વ્યાપાર ને ચલાવે છે તેજ માનવ સમાજને હલાવી રહી છે

સ્વામીનો વિચાર દૂર કરી જનતાની સેવામાં ભેગું હવેનું જીવન નિર્ગમન કઈ તો બજવાનું પૂર્ણ સ્થાન પામવાની આજ્ઞા રાખું છું. આ પ્રેમધર્મ છે. જીવને મને આ શીખવ્યું છે

(આ લેખમાં વચર પછાદે લેખિકાના વિચારોમાં ચારા વિચારો બહુ ભેજવાઈ ગયા છે. બાવાઈ કરતાં પણ કંઈ બહુ દૂર મારા પેતાના મનોરાજ્યમાં યસ્યાઈ ગયા છું.)

હરિપ્રસાદ

રાજકંસ જેવી શુભતા.

આર્થોદય

જુનીંગા

ડૉક્ટર કીશોરલાલ

વાપરો.

ધા

આર્થોદય જુનીંગા મીલ્સ

અમદાવાદ

ફક્ત કાર્યો કરીને તમે જીવો એ તો દરેક જાણે છે. ધર્મ આરાધન તેનાથી એક પગાંધીયું વધારે ઉપર છે. એ બતાવે છે કે તમે તમારો પાતે જીવો પણ એક શરતે 'બીજાને જીવવા દો.' તમારા કાર્યો-તમારાં કાર્યો વડે તમારા સ્વાર્થ અટકી બીજા તો ફક્ત બચી જતા, બીજાનું સહાનુભૂતિ તો નથી વળતું ? તે બોલું બહારી છે.

આપણે અગાઉ જોયું ગયા છીએ કે

વ્યક્તિ વિકાસના પ્રથમ પગથીએ આપણે આપણી જાતને જાણવાનું રહે છે. પોતે કોણ છે એ જ ન સમજે તો તેનો વિકાસ સંભવે નહિ. ત્યાંથી આગળ વધતા મારે જીવન બંધારમાં શુદ્ધિ દેખવી જરૂરી છે અને તે બીજું પગથિયું છે. શુદ્ધિ દેખવા બનાવે કયા પાસના દોષો સિવાય બીજું કશું ઉતરતું નથી. મુજો જોવાથી મુજો જોવાય છે અને જોવાયેલ મુજો-વાણ જીવન પોતાના વ્યક્તિત્વની નિરાળી ઘાપ પાડે છે.

આ દ્રષ્ટિ જોવામાં મારે ધર્મની જરૂરિયાત છે. જીવન-વિકાસમાં ધર્મ એ એક મુખ્ય અંગ છે પણ ધર્મ કેમ ? તેનું સ્વરૂપ શું ? વિશેષ વિચારવાનું રહે છે.

લોહોના મોરો બામ એક એ પણ પ્રથમ પુછે છે કે પ્રતિદાસમાં જાણી લાગણીમાં ધર્મના નામે નોંધાયેલી છે. દિલ્હી-મુસ્લીમ દુશ્મની વિશેષે પણ ઘાવ છે તો શું સાચે જ ધર્મ કેવળ એવી વસ્તુ છે કે જેનાથી કંઈપણ થઈ શકે ?

આ પ્રથમ વિચારના નેત્રો છે આના જવાબમાં મુ અજય મહાન રિફોર્મ શી. વાલીસાવ ગોનીસાવ ચાલેના એક કારો રજુ કરીશ કે —

"જીવનને જીવ બનાવે એ જ ધર્મ" અને માન્ય છે. ધર્મ એટલે મળા કાંઈ, કિંમતો અને જાતનાં જોડાં. જીવનને જીવ બનાવવાના આદ્ય પગથી વસિત દોષ તો તે કાંઈ, કિંમતો અને જાતનાં માન્ય નથી પડી તે અને તેના પ્રતિબિંબ પુરુષો કે બ્રહ્મણ્યો મોઝાએલી કહેતાની દોષ તો પણ શું ? ધર્મના નામથી કદાં જે હામાન મારું જીવન-આરોગ્ય સરસારને મદદમાર થતાં દોષ જે ધાર્મિક કિંમતો અને કુલિયા પ્રવેશા મારાં કદાંવો જાલદારમાં જોડાં જગ ધીંગની દોષ અને જે ધાર્મિક જાતનાં અને આપો, આપિ અને ઉપાધીના ત્રિસંતમ મદદમારમારો અદર રહેતાની કદાં ધીંગ વાળી દોષ તે જ ધર્મ અને માન્ય છે."

ઉપરના નિવેદનથી આપણે જોયું ગયા એ જોડાં ઉપયોગ વચરની કિંમતો જાણે છે. એ કિંમતો જરૂર માણ્યો જાતે પાત્ર છે. આજના જમાનાનું દ્રષ્ટિબિંબ છે ઉપયોગ માણ્યો જાતે કિંમતો તમારા જીવનમાં-તમારા વ્યક્તિત્વ-વિકાસમાં સાધનરૂપ અને એ જ કિંમતોનું બીજું નામ ધર્મ છે.

ધર્મ એટલે કદાંવ. ધર્મ એટલે આત્માને જાણવા મારેની માનસિક તેમજ વ્યવહારિક કિંમતો, ધર્મ એટલે અંતરનો જોડાં દગલો માવ તેની દગ, ધર્મ એટલે આત્માના આડે જાવના ધર્મનાં આરંભેલ તોડવાર અમોષજન, ધર્મ એટલે શાંતિ, કંઈપણ અને સીદિત-જીવનના કદાંવ અને પગમે રહેતી આપણી પૂનિત જાવનાં જોડાં માન આપણે એ ધર્મ છે.

આટલી રજૂ વ્યાખ્યા દેતા ઉતાં પણ ધર્મના નામે અપાડાં, કાઢાં જાવ પાખી છે. લોહોના મારામારી માવ છે. પડિતો જાતનાં કરવા જેસે છે અને જામા માણ્યો જોડાં સિદ્ધ કરવા જેસે છે કે "અમારો ધર્મ સાચો !"

'આ મારો ધર્મ' અને 'આ તમારો ધર્મ' આંખી સાવળી ને લોહ-સમાજ માણ્યો છે એ કદાં નારાંજો પોતે તો અધર્મનું મેલન કરે છે. મારું જ જાતનાં જીવના માણ્યોને પણ તે આંખીસાવળીમાં જાગી રહે છે.

'તમારો' કે 'અમારો' જા મારે ? ધર્મ તો જામા મારે છે. જે પાછો છે તેનો ધર્મ છે. તેને અમારા તમારાની પાત્ર આપો જા મારે સંકુચિત કરવામાં આવે છે 'અમારા તમારાના નામે જે ધર્મ છે તે જાતનાં દ્રષ્ટિએ ધર્મ નથી, પણ ધર્મ એટલે કદાંવ વ્યક્તિની પોતાની સમજણ દ્રષ્ટિ છે એ આપણે છે. જે પૂર્ણ દોષ તો અમારો તમારો જોડાં પાછો નહીં.

રજૂ ધર્મની રજાવના નીચેના સિદ્ધાંતો ઉપર જાંડ સોંકાવાળું, શાંતિ, સુખ, આનંદ, સ્વાસ્થ્ય, કદાંવ આનંદ.

સંખ્યા : —
યતિ શ્રી. દેવચંદ્ર

ઝેટલા માટે દરેક ધર્મે પોતાના સિદ્ધાંતો સ્થાપીને આ સિદ્ધાંતો પાછળની ભાવના તો ઉપરની જ છે કે માણસ પોતે કશાણુ સાધી શકે, સાથે જ બીજાનું કશાણુ પણ સાધી શકે.

કુણે શા માટે કમચોગની રચના કરી છે! શા માટે એ પાંડવોની જોડે રહીને મદાભારતમાં લડ્યા! મદાભીરે શા માટે બાર વર્ષનું તપ કર્યું!

શુષિ શા માટે રાજપાટનો ત્યાગ કર્યો! મહામર પથન બરે શા માટે હીજરત કરી! કુણે શા માટે ખીલા ઠોકવામાં આપ્યા!

ઉપરના ધર્મ સ્થાપકો બધા શક્તિશાળી હતા, વૈભવશાળી હતા... પણ તેમની ભાવના હતી કશાણુની, જગત કશાણુની, પોતાના અને પારદાના કશાણુની અને લોક કશાણુની ભાવનાએ સ્વપામેષ એમના ધર્મ આને ભાવનાની શુષ્કતાના કારણે જન્મનામ છે. લોકો કિંમીએ પકડીને ભેટી ગયા છે ભાવનાનાં યુગ તે ભણી-ચકતા નથી, આને આત્મા કારણે ધર્મના નામે શૂંચશૂંચામણી થઈ રહેલ છે દરેક ધર્મનો પ્રવાહ અચળ છે, પણ ખેવ-લોક કશાણુ, તો એક જ છે.

આ શૂંચશૂંચામણી કેવી છે તેનું ઉદાહરણ સ્વામી રામલીલે સારી રીતે આપ્યું છે. એક નદીના યુગ માટે બે બાઇઓમા વાદવિવાદ થયો. એકે કહ્યું કે, 'નદી હંજરમાંથી નીકળે છે!' ત્યારે બીજાએ કહ્યું 'પાણી નરમ અને પ્રવાહી છે ત્યારે કુંજરનો પત્થર, થન અને કંચ છે. ને પત્થરમાંથી પાણી નીકળી શકે તો જ માની શકાય કે કુંજરમાં નદીનું યુગ છે.' બીજાએ પત્થર ઉપાડીને નિર્મોહ્ય થઈ કહ્યું, 'પણ એમાં ક્યાંથી પાણી નીકળે' તેણે કહ્યું, 'મારું મનનું એવું છે કે એક મોટી રાક્ષસ છે, તેના પરસેવામાંથી આ પાણી આવે છે.'

પહેલાએ કહ્યું: "એ બોલી વાત! કેમ કુંજરે દસે તેમાંથી એ નીકળી દશે!"

ત્રીજાએ વચમાં પડીને કહ્યું: "ગદાસે પેલાજી કર્યો દશે, એટલે જ આ પાણી વહે છે."

આ ત્રણેના હેંસલો કેમ બાવી શકાય! નદીનું યુગ કુંજરમાં છે, એ જોવા વગર જ પ્રવાહ માટે કપવાઓ. બાંધો એને જ પકડી ભેટી જાણારા આ ડુનિયામાં મણા છે, પણ નદીનું યુગ કુંજરમાં છે એ સત્ય જાહેરાત નથી.

આને માણસોની એ જ સ્થિતિ છે. પોતે મોઢ માથા લોભ રાગમાં હસાયેલા છે એટલે ધર્મ કે સમ્બિદાનક સ્વરૂપ જોખાપી શકતા નથી. બધાનપણને લીધે લોકો ભાવના અને કિંમના બબાલે ન તો સાચા ધાર્મિક રહ્યા છે તેમજ સત્ય પણ મહેણુ કરવા લેવાર નથી.

આનું પરિણામ શું આપ્યું છે! આને ધર્મનું અછણું થઈ ગયું છે અને ધર્મોધતાએ જગત ઉપર પોતાનું સમ્બાલ્ય સ્થાપ્યું છે. હજારો મનુષ્યની કતલ ધર્મના નામે થઈ રહી છે. ક્રિંચ નીચના બેડો, આડંબરો અને અધર્મની કિંમતો વધી છે.

ધર્મના નામે જગતમાં ને ઉદ્ધાપાત મચ્યો છે તેથી જગત અને જનતાને ને સહન કરવું પડ્યું છે તે ધર્મો પ્રતિ માણસને અવિશ્વાસ પેદા કરવાના છે. વિશ્વાસ જતાં સત્ય ધર્મથી માણસો વિચુપ થઈ છે. ધર્મ એ મારામારીનો વિષય બની ગયો છે.

ધર્મનો વિચાર આને હકત અચુક કિંમી પુરતો રહ્યો છે. "અમારી પાસે જ મેણુ છે અને બાકીના બધા તરફ જાયો." આવી બોલી માન્યતાઓ અને અધર્મોએ ધર્મોનું વસ્તવિક સ્વરૂપ ઠાંકી દીધું છે.

ને ઉપરની માન્યતા સત્ય હોય તે પછી કું તથને એ કહું કે ધર્મનું આરાધન કરો, એ છવન વિકાસનું સોપાન છે. વ્યક્તિત્વ વિકાસનો રાજમાર્ગ છે, તો તમે નહિ માનો.

પણ ઉપરની માન્યતા એટલા માટે રજુ કરવાની છે કે આજના અધર્મની, ધર્મોધતાની, તકની આને શુદ્ધિવાદની જગતમાં સફેદ કોષ પોતાપોતાની સમજને ધર્મ કહીને ભેટી ગયા છે એ તરફ રમે તમે બરમાલ!

ધર્મનો આપણે વિચાર કરીએ. ધર્મ એટલે શું! કેમ પણ વ્યક્તિ બને દિંકુ હોય કે મુસલમાન, પારસી કે ઇસાઈ, જૈન કે બૌદ્ધ, તેને પૂછ્યો કે બાપ, તમે શા માટે ધર્મની કિંમતો કરો છો!

એના બે જવાબ મળશે. એક તો એ કે અમારા બાપ-દાદાઓ આ ધર્મને પાલે છે અને બીજું એ કે તે પોતાના ધર્મની વિશેષતા જતાવશે.

બાપ-દાદાઓ ધર્મનું પાલન શા માટે કરતા હતા એ તો એ પોતાના ધર્મની વિશેષતા જતાવશે ત્યારે જ સમજાઈ જશે.

દા. ત. પારસી કહેશે કે જામે અમરી અમીઆરીમાં એટલા માટે નહીંએ છીએ અને અગ્નિને પ્રજ્વળ રાખીએ છીએ કે જ્યોતિ વળતી રહે. જેણે બાપજીને પ્રકાશ આપ્યો છે તેને યાદ કરવો જોઈએ વિચરે વિચરે.

મુસલમાન કહેશે કે હું નમાઝ એટલા માટે પડું છું કે મારા 'પ્રુદા'ને-જેણે મને બનાવ્યો છે તેને યાદ કરું અને ઈશ્વરે કે હું સાચો મુસલમાન-ઇમાનદાર થાઉં.

એવીજ રીતે હિંદુ કહેશે કે 'સોહમ'ની-હું તેજ પુત્રી-ભાવના પ્રગટ કરવા-અઘ્રાથી પરમપ્રમા બનવા માટે પૂજા પ્રાર્થના સંધ્યા કરું છું. જેનો કહેશે કે જામે મુક્ત થવા માટે-કર્મબંધન તોડવા માટે-અપલો કરીએ છીએ. ઇસાઈઓ 'ક્રાઇસ્ટ'ને સન્દેશપ્રેરમા યાદ કરીને વિશ્વમધુલ્ય દેશાવ તે માટે પ્રાર્થના કરશે, તેમજ બોદી અનાસક્તિ યોગ-જીવો અને જીવવાલોના યજ્ઞિન અનુસાર મધ્યમ માર્ગે ચાલતા હશે.

આ તે બધા ધર્મોની બાબ અને નિત્ય ક્રિાઓ અંગેનું વિવેચન થયું. બધામાં એક દષ્ટિ તો રહેશે કે કે માણસે જન્મ લીધો એ અર્થ જ પણ તેના જીવનમાં અમુક કર્તવ્યો રહેલાં છે, જે એણે કરવાના હોય છે.

એ દષ્ટિએ ધર્મનું બીજું સ્વરૂપ આપણે કમચોક્કસ રીતે જાણીએ છીએ. આ કમચોક્કસની સીધી સાદી બાબના નીચે મુજબ થઈ શકે છે

"હું સાફ છી છું", બીજાને તે મુજબ જીવતાં સિંચવાડું નજરતું કલ્યાણ થાય તેમજ જન્મતમા મુખ્ય સતિ પ્રસરે.

ધર્મની બાબના આ સિવાસ બીજી રીતે દોષ સો નહિ આજ એ કમચોક્કસ છે. જેને ધર્મ કહેવામાં આવે છે અને ટુર્ગીવો પ્રસામ ધાર્યવિ ડુર્ગતિમાયો પર્ત્તા બધાવે તેજ ધર્મ છે. એ સ્વરૂપ આ સિવાય બીજું કંઈ હોઈ શકે નહિ. એજ જીવનનો સખાવ છે. વસ્તુતા સ્વ-ભાવને પણ જેનો ધર્મ કહે છે. 'વધુ લાભો ધર્મો' આ સ્વભાવ તે ઉપરની ભાવના છે કે તમે પોતે જીવો અને બીજાને જીવવા દો.

હવે કાંઈ કરીને તમે જીવો એ તો દરેક જીવે છે. પરમાત્મા તેનાથી એક પચોઈ વધારે ઉપર છે. એ ખતાવે છે કે તમે પોતે જીવો પણ એક કરતે 'બીજાને પણ જીવવા દો. તમારા કારણે-તમારા કાંઈ વડે,

તમારા સ્વાર્થ માટે બીજા' તો કુઝી નહો થતાં, બીજાનું સલાનાસ તો નથી વળતું' એ જોઈું થવું જરૂરી છે.

જેણે પોતાની જાતને એજાબી છે અને મુલ્યદિ કેળવી હશે તેને મદદ આ કમચોક્કસ સરળ છે. એ દમોમાં સ્વ સાથે પરતું જોશે.

બંધિતવિકાસની સાધનામાં આવા ધર્મોરખનની અમલ છે. તમે પોતે તો જીવો અને બીજાને જીવવા દો એ દષ્ટિએ તમારાં જીવન કાંઈ દેવાં જોઈએ.

દુનિયામાં બીજા માટે જીવી જીવનનું બંધિતલ થવું જોઈું માનવામાં આવે છે. એ પંથ કંઈ સરળ નથી, પણ ધીમે ધીમે એ તરફ અમસર થવાય તો સ્વાર્થભાગ અને સ્વેચ્છાઓનું બંધિદાને દેવલ્ય તો એ કલ્પ સાધી શકાય છે.

તમે દુનિયાના બધા ધર્મોનું હાર્દ તપાસજો તમને એમાં રહેલી આ ભાવના સ્પષ્ટ જણાઈ આવશે, એટલે પોતાના વિકાસ માટે ધર્મનું આરાધન જરૂરી છે.

કાઉન ડાય

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઓલોમિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા ઘર-ઉપયોગી દરેક બાવની ચીજો તથા સાધનો માટે

મજા પા લખેલ—

જીવનલાલ [૧૯૨૯] લિં

દસકતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી, દિલ્હી, રંચુન, એલ.

ગીતા સમજવાની દષ્ટિ

: ૨મી ક્તી :
સ્વામિ શ્રી. ચૈતન્યાનંદ
શ્રી રામકૃષ્ણમંડળ પંચમી, તાલિકા

પ્રિય.....

૬

તું કહે છે કે મોટા ભાગના વિદ્યાર્થીઓમાં
ધર્મ પ્રત્યે કે ધર્મમાં મદદ નથી. આ
દરિયા વેળાં છુટીમગી પાસેથી પણ ધર્મીવાર
સંભળું છું. બધાનારા છાતરા છાતરીઓને જે જેમ
પણ ભોલતાં સાંભળ્યા છે કે 'ક્રિષ્ટ માથે પરમેશ્વર
અને રેનીસ મારો ધર્મ' ! એવો બાવાઈ જે હોવો
નોંધ્યો કે ધર્મ અથવા ધર્મરત્ન સૌથી વધુ મુશ્કેલી છે,
અને છપનના બીજા બધા સ્વામી તેનાથી ઓછું હોવા
નોંધ્યો; તેને માટે પણ ન્યોહાતર કરી નાખવાની
તેમણે હોવી નોંધ્યો. પસંદગી કરવાની હોય તો
માણસ પોતાના ધર્મર વા ધર્મને માટે જ નહીં હોઈમાં
ચક્રે, નહિ કે બીજા કેમ પદાર્થ માટે. પણ કુબીન તો
જે છે કે આધુનિક દેવતાઓ, ઉપાસકો તેમજ પુરાણી
જના જીવવાણીઓ ને માનવાનો કાલો કરે છે તે
ખરેખર માનતા નથી તેમ તે પ્રમાણે અત્યંતરુષમાં યજ્ઞ
નથી, તું અને હું ધર્મમાં મદદ રાખીએ છીએ, કંઈ
નહિ તોય આપણે જેમ માનીએ છીએ. પણ આપણને
ધર્મરનો સાચો અથવા જરાજર ખ્યાલ છે ? હું તો
છુટી થયો, તો મ આ સવાલનો જવાબ સતેષકારક રીતે
આપી શકું નહિ. ધર્મર વિષેના વિચારો સફળતા એક-
સરખા નથી. બધાની ધારણા હોય છે કે ધર્મર એક
સર્વસંપાદીય, જીવનમય, જાતના ઠોડવાઈ જેવો
એક પુણ્યપત્ર પ્રિય વ્યક્તિ છે; અને તેની પુરાજત
કરવાથી તે પ્રસન્ન થાય છે. બીજા કેટલાક વળી તેને
ન્યાયપરાયણ, કરુણામય, અને પ્રેમમયીત માને છે સ્વામી
વિવેકાનંદ કહે છે કે 'જેવનો ધર્મર પૂજો તો એક
મોટો પાપ' ; તેમ માણસ પેલાની સમજણ પ્રમાણે
ધર્મરની કલ્પના કરે છે. કેટલાક આપણોવાળા વળી
ધર્મર એકેય મનુષ્યની કલ્પનાનું ઉદાત્તમાં ઉદાત્ત સર્જન
એમ કહે છે !

ધર્મરની આપણી મને તેવી ધારણા હોય, પણ
જરૂરનું છે કે આપણા રાજકીય જીવનમાં અને
આત્મરુષમાં જે દેહી અસર કરે છે. જે એક જીવંત
અસર છે કે પંચ માત્ર વાર તહેવારે તે મંદિરે જ્યા
નેહું છું આ મનથી આપવા જઈએ તો જાતમાં

જલુ દેખાકે જ ખરેખરા ધાર્મિક અથવા ધર્મરમાં
જલુવાન કહી શકાય. અગત્યે કેટલાક કાલોમાં તે
પુરાણ પ્રિય જીવનવાણી લોકોની મનક ઉઠાવી છે.
તેમની માન્યતા અને આત્મરુષમાં રહેલું વિદાન જાતર
રખાયું છે. આપણા મંદિરોમાં નજરે મરી આવતી
ઉપાસી અસમદતાઓ, ત્યાંની અસ્વચ્છતા અને મંદવાઈ,
ભગ્ન પાયા પુજારી મટજીવું પૈસાની ભેટ પૂજા માટે
જાણની પેઠે વળતરું વગેરે પ્રત્યે તે તારી અણમરો
જતાઓ છે. તારું માનવું છે કે બધી પૂજા વિધિઓ
અને કર્મકંડમાં એક જાતનો કડક, કિંવા આધિકી પ્રચારી
પૂજા સિવાય બીજું કંઈ નથી. જે ઉપરાંત બીજા
કેટલાક આલેખો જીવનવાણી અને પુરાણપ્રિય લોકો
સામે ફૂલછેતરી શકું, પણ તમે આધુનિક એમનાથી
કંઈ ત્રો એમ નથી. કદાચ તમે ઉઠતા વધુ ભેગ છો.
તમે મુર્તિપૂજાની મરકરી કરો છો પણ તમે મ એટલા જ
આજ્ઞા અને કડકડતા મુર્તિપૂજા છો. કડક માત્ર
મુર્તિઓમાં જ છે, કેટલાક વરસ પહેલાં હું નામપુરમાં
હોય, તારે ત્યાં એમ સી. સી. (ક્રિષ્ટના મેલાડીઓની
મરજી) આવી. જે વખતે ધમધમતો જીવનશો હોય, આપણે
દેશ ઉજ્જ્વલિતમાં આવેલો છે એ જાળજર
વસ્તુચિતિને ખ્યાનમાં ન લેતાં તમે લોકો આધિકી
મુર્તિ પૂજાની પેઠે ૧૧ થી ૫ ની વચ્ચે ક્રિષ્ટ રજવાની
પદ્ધતિની રેતને અનુસરો. બીજા દેશો અથવા સમ-
શીતોષ્ણ હવામાનને ને સારું, અને સમય બધું હોય
તે આપણને અનુજા ન હોય. નામપુરમાં કંઈ જોવા
માસ દેવો ભરીને લોકો. આવી પડવા એક દિશકની
કિંમત પવિત્રી સ્વરૂપિયા ભરીને સવારના સ્વપ્ન
સંજન્યા પાંચ સુધી તમે રીઝતા સેકડો છોડરા છોડરી
ઓની વડે કલ્પના કરી છે. અને તારું માનવું હો તો
બધી લેકે એમાંથી કેટલાયને માયાના કુખાવા, શરદી,
સક્રામ અને બીજા મંદગી વધ પડેલી, લખમજ એજ
વખતે 'ધર્મરની જરૂર' એ વિષય પર વિશ્વ વિદ્યાલયોની
પરરપર ચર્ચો ચાલવાઈ હતી. તેમાં કોણ જ મતની
ખામીથી 'ધર્મર જાણુ' વાળા કારી ગયા. એ ચર્ચો

દરમ્યાન વિરોધી બાબુવાળા વિવાદીઓએ આસ્તિક મતવળાઓ પર પાત્રાઓ, પૂલ, દેવ દર્શનાદિમા ખર્ચાતા પૈસા એ બગાડ છે એમ કહીને મરઘરીના ટોપલા સારા પ્રમાણમાં હાથબા. એ સાંભળીને મને બહુ અમન થઈ અને મેં ઢેલાક વિવાદીઓને કહ્યું કે તમે બધા માત્ર 'મારો કહ્યો ખરો' એ કહેવતના ઉદ્ઘારણ રૂપ છે. આ મૈત્ર્ય નોવા આવતારા જીવાનીઆઓ નાનપુરની બહારના છલ્લાઓમાથી, પોતાના નહિ પણ સામાન્યતા પરસેવાના પૈસા બચાડીને કમ્પક્ષતા તકકારા બિલા બિલા મૈત્ર્ય નોમને માર્દા પડ્યા' એ પૈસાનો દુરુપયોગ નહિ; માત્ર જીવનવાણી સોમો માત્રામાં પૈસા વાપરે એ બોલું."

હું ધણીવાર કહું છું કે જેમ જીવનવાણી સોમો વિચ્છુ અથવા સિવ પાસે નમસ્કાર, ધૂપ વગેરેથી પૂલ કરે છે, તેમ દાક્ષિણી જીવાનવર્ગ પોતાની માનેલી ત્રિમૂર્તિની પાસે તેમ કરે છે માત્ર તેમની વર્તમાન ત્રિમૂર્તિ છે-વિજ્ઞાન, રમતમતો અને સમાજવાદ. મને કેઈ પણ ત્રિમૂર્તિ સામે વધી નથી બસેને ક્રિસ્ટ તમારો ઈશ્વર દોષ અને સમાજવાદ તમારો પદ દોષ, તેમાં મને વધી નથી. પણ તમારી પોતાની આખ સામેના સામેલાની અવમજાના કરીને કેવળ પારકાની આખો મરિદુ કહું જ માત્ર સો અને દોષ હો એ ન ચાહે. વારુ, સમાજવાદ સો એ પદ અથવા સંપ્રદાય વિશે વર્તમાનમુખો કેઈ વિવાદોમાં રૂઢાકીન નહિ દોષ, પણ કેવળ સંજોની સેવા અથવા સમાજવાદના સાબિતકારી ઉપરાંત નો તે કાષ્ટ કરતો કહો, તો તે માત્ર સમાજવાદીઓનો મુદ્દ દાહ છે- "સૌને રાટલો મળ્યા પહેલાં કેઈએ શીરો ખાવાનો નહિ,"-એનો પોતાના લાભાર્થે ઉપયોગ કરતો હશે. વસ્તુસ્થિતિ એમ છે કે થોડાક શીરો છે ને થોડાક રાટલા છે, તે સૌને પૂરા થાય તેમ નથી, પણ કેવળ કમ્પ્રોમીસ અથવા મુદ્દ દાહની બૂલો પાડવે રાટલા પેદા થવાના નથી.

સમાજવાદીની એકની એક પ્રવૃત્તિનો આખરી અંતમ એ આવે છે કે પારકા પરસેવાની કમાઈ અને જાત મહેનતનો શીરો થોડાક પોતાના મોદામા પડે છે, ને બાકીનો પોતાના ખીસામાં પડે છે. રમત મમતના ક્ષેત્રમા બેસાડીપણું કેટલે અંશે જળવાય છે એ તો તમ લાગે, પણ ને કાંઈ જરૂરતારા નજરે મટે છે

તેમ પ્રતીમતાના સકાથી ઝેરી ને કુપિત થયેયુ છે. જીવનના વિચાર ક્ષેત્રમાં, કુનિયામાં, સાચી ખેલદિલી એ બહુ મહાવશી ચીજ છે. સાચી વૈજ્ઞાનિક વૃત્તિ પણ એટલી જ જરૂર છે. તમે બધા છાપામાં આવતું એ ને લખાણ અથવા આર્થસાધુ રાજકીય ક્ષેત્ર મહેતા માણસો ના વક્તાઓ ને કહે તે ખુબું કેવું આવ્યા વગરનું આખે આખુ મન્યે જાઓ છો તેની તો નોંધ સો એટલે ખજર પડે. હવે તને દેખાશે કે જીવના મંતવના માણસોમાં બૂલો અને નજળાઈઓ છે, તો તમે પણ કાષ્ટ એથી ચડીઆતા નથી. તારે એટલું શુદ્ધ નહિ કે પોતાના પત્ર આગળ સળગતું કોપ ત્વારે પારકાનું સળગવા માટે તેને નોંધ દેવા દોહડુ નહિ.

હવે ઇશ્વર અથવા ધર્મ પરની બદાની વાત પર પાઠા આવીએ. રસોઇની ખજર ખામે પડે, ધર્મની માન્યતા અને બદાનું પારખુ, ઠરીરના અંગો ઉપરના તિષ્ઠા છાપાની સંખ્યા કે અગિયારસ વગેરેના મત-ઉપવાસો કે મંદિરોમા બટકી બટકીને પૂલ કરવામાં નથી, પણ આખુ જીવન અને વર્તન છે. શી રામકૃષ્ણના જીવનમા આનું ઉદાહરણ છે. થોડા થોડા પડિતો અને વિદ્વાનો અને ઇશ્વર, ધર્મ, તત્ત્વજ્ઞાન વગેરેની લાંબી લાંબી વાતો કરનારાઓને ઉદેશીને પરમહંસરૂપ કહેતા કે, 'શ્રીષ્ઠ, સમગ્ર બહુ જ જિંવે ઉઠતા દોષ પણ તેમની નજર ઉકરડા ઉપર કે સહેલાં માર્દા ઉપર.' કામિની અને કામનની વાસના એ સહેલું માર્દુ. અરે, જેઓ ધર્મ ધર્મ સાચા દિગ્ધથી કરે અને છર્તા વિશ્વ વ્યવહારમાં રચના પથ્થા રહે તેમને માટે પણ પરમહંસ રૂપ કહેતા કે એ થોડો સાધારણ માખી નેવા છે સાધારણ માખી મિટાઈ પર પણ બેસે અને પછી ત્યાંથી ઉડીને સહેલાં ધા કે વિટા પર પણ બેસે, પરંતુ સાચા ધર્મમાં માણસનો આદર્શ તો મધમાખી છે. મધમાખી માત્ર કુમો પર બેસીને જ મધ પીએ. ધા કે મેલાં પર કદિ ન બેસે. તેમ સાચો ધર્મમાં માણસ કેવળ હરિ ચરણ કમધર્માં જ મન રાખે. સંસારના વિષયોના અદવાદમાં નહિ.

તેમણે જ કહેલી ખીજ પેલા ચોરની વાત થાંદ આવે છે એક ચોરદામાં ખૂબ મોટા ખળતો પડ્યો (જીવો અનુસંધાન પાન ૩૬ મું)

સંતશિરોમણિ નામદેવ

સેખક :

શ્રી. પ્રદુસ મા. ઠાકોર

વિદ્યાભ્યાસ ને લાભ

નામદેવ પાંચ વર્ષના થતાં હામા સદીએ તેમને શાળામાં મૂક્યા.

આને જેવી સરકારી શાળાઓ છે તેવી શાળાઓ નામદેવના સમયમાં ન હોતી. તેમના સમયમાં શેરિ માને ખાનખી માલીકાની ગામડી શાળાઓ જ હતી. ગામના બધાં બાળકો આવી ગામડી શાળામાં અભ્યાસ કરતાં. નામદેવને પણ આવી એકાદ ગામડી શાળામાં અભ્યાસ કરવો પડ્યો હતો.

આને તો અભ્યાસ કરાવવાની પદ્ધતિ પણ બહુ સરળ બની છે, પણ પહેલાં તેવી ન હોતી. તે વખતે તો વિદ્યાર્થીઓને બહુવું જો જોક મોટા ત્રાસ સમાન હતો. ના બાપડે તે મુશ્કેલી ભરતા પણ ખરા.

નામદેવ બહુ લીન છાંદિના હતા. તેમને ગમે તે વિષય એક વાર સમજાવવામાં આવે તો તેઓ ટુરત જ સમજી જતા. વળી તેઓ મહેનત પણ પછી જ. બહુવાની ભાવનામાં આગસ તેમને પદ્ધતિ નહોતી, તેઓ પોતાનો અભ્યાસ બહુ મહેનતથી અને કાળજીપૂર્વક કરતા. અભ્યાસ કરતી વેળાએ તેઓ કરી ભટકતા નહિ અને શાળાના અન્ય, વિદ્યાર્થીઓ સાથે કળા-મજાને રહેતા.

આમજ કહ્યું તેમ નામદેવ બહુ હોશિયાર અને મહેનતુ વિદ્યાર્થી હતા. એટલે શુરુ શરૂ તેમના ઉપર શરે પ્રથમ રાખતા અને જુલાને મોટે નામદેવનાં પ્રુષ્ઠળ વખાણ કરતા નામદેવની પણ પોતાના શુરુ ઉપર જાણી ભક્તિ હતી. શુરુએ બતાવેલા પદ્ધતિ તેઓ ત્યારે ત્યારે જ મોટે કરી નાખતા. પોતાના ગુન્ની એક પણ બાધા તેઓ ઉઘાડતા નહિ.

નામદેવના સમયમાં ગણિત, હિસાબ, ક્રિયાળ, જાપાન અને વાંચન એ મુખ્ય વિષયો હતા. આ વિષયોમાં બાળક પારંગત અને એટલે કે પદ્ધતિ ભણે છે એમ ગણાવે. નામદેવે આ દરેક વિષયમાં પારંગતતા મેળવી હતી.

શાળામાં અભ્યાસ પૂરો થતા હામાસીદી નામદેવને ચેર વર્ષ આજ્ઞા હવે તેમની ઉંમર આઠ વર્ષની થઈ હતી. એટલે હામાસીદીએ તેમના ધનની વેપારી કરવા માંડી. ખેત્રા ગામમાં ગોવિંદરામ સહાવર્તી નામના એક હુકમર રહેતા હતા. તેમને રાજાઈ નામનો એક કન્યા

હતી. તે દેખાવમાં વપરપનો અંગાર હતો અને છુદ્ધમાં ભલભલાને પાણી ભરતે તેવી હતી. હામાસીદીએ આ કન્યાનું પોતાના દીકરા નામદેવ માટે મણુ ક્યું.

હામાસીદી પેસે ટોંકે મુખી માણસ છે એ ગોવિંદરામ સાગી રીતે જાણના હતા. તે ઉપરાંત નામદેવ પણ રખતી અને કાલા હતા, એટલે રાજાઈને નામદેવ સાથે પરણાવવામાં ગોવિંદરામે મોઢ કરત ના જોય. તેમણે બીધામધુમ્બરી રાજાઈનાં લગ્ન નામદેવ સાથે કર્યા.

પાપનો પશ્ચાત્તાપ

નામદેવ ખરાબ સોજતે ના થડે એ માટે તેમનાં માળાપ પહેલેથી જ બહુ લોકોની રાખતાં હતાં. એ આપણે આજના પ્રકરણમાં જોઈએ, પણ નામદેવ જેમ જેમ મોટા થતા ગયા, તેમ તેમ માળાપના ઉપદેશને અવગણવા લાગ્યા અને ખરાબ માણસોની સોજતમાં રહેવા લાગ્યા. હવે તેમણે પ્રભુની ભક્તિ અંતરાષ ઉપર મૂકી. ખરાબ માણસોની સોજતમાં રહેવાને કારણે તેમણે નાની નાની ચોરીઓ કરવાનું પણ શરૂ કર્યું.

માણસને એકવાર નાની ચોરી કરવાની રેવ પડે છે, પછી તે મોટી ચોરી કરતાં અવગતો નથી. નામદેવના સંબંધમાં પણ એમ જ થયું. નામદેવે હવે નાની ચોરીઓ છોડી મોટા પાયા ઉપર ચોરીઓ કરવી શરૂ કરી. પોતાના ચોર મિત્રોમાં નામદેવની આખા હવે એક 'રાજા' તરીકે પ્રકાશ. બધા મિત્રો નામદેવનું કહ્યું કરતા નામદેવનાં માતાપિતાએ તેમને સમજાવવા ખૂબ પ્રયત્ન કર્યો, પણ બચ્ન' ચોરી કરવાનું તેમણે ગિજકુલ છોડ્યું નહિ.

પુત્રની આવી રીતભાત જોય હામાસીદી અને એણાઈને મળું કુખ થયું. તેને સમજાવવા તેઓ બહુ

૦

મહારાષ્ટ્રના મહાન સંત શ્રી નામદેવનું જીવન ચરિત્ર પ્રેમધર્મના ગતાંકથી શરૂ કરવામાં આવ્યું છે. આ અંકમાં શ્રી વિકલેશના પુરમ કંપાસકની વિદ્યાર્થી-જીવનની કારકિર્દી લગન અને તે પછી ખરાબ સોજતના પરિણામે થયેલ જીવનનો ક્ષણિક પડદો રંધુ કરવામાં આવેલ છે.

અપ્પાન કરી શક્યાં. નામદેવને બજવાન સમુદ્ધિ આપે એ મારે હાથાસેટી અને જેલુપ્પાએ પ્રભુની પ્રાર્થના શરૂ કરી.

નામદેવે જે ધાંડો પાડી, તેમાં ધણા માણસોના પ્રાણ પશુ અવા પોતાની બાજુમાં આવેલાં ગામડાંમાં તેમણે આ ધાંડોથી કાઢાકાર મચાવી દીધેલ. બાજુરે બ્યારે રાખના કાને આ વાત મધ ત્યારે તેમણે નામદેવને પકડવા માટે ધોરેસ્વારો મોકલ્યા. રાખના ધોરેસ્વારો અને નામદેવની ટોળી વચ્ચે કાપાકાપી થઈ. નામદેવની ટોળીએ રાખના ધણા ધોરેસ્વારોને હાર માર્યા. બાકી રહેલા ધોરેસ્વારો પોતાનો છવ બચાવવા નાસી છૂટવા. નામદેવને વિજય મળેલ. હવે તો પૂછવું જ શું? એક બડખોર તરીકે તેમની ખ્યાતિ ચારેબાજુ ફેલાઈ. લોકો હવે નામદેવના નામ માન્યતા વરધરવા લાગ્યા.

અરામ સોમતનું ક્યું પરિણામ આવે છે તે જોઈ ને? ને નામદેવે નાનપણમાં પોતાની મક્કિતથી સજ્જાત બજવાનને ક્ષેપ પીવડાવ્યું હતું, તે જ નામદેવ હવે એક દુટારા અને બડખોર તરીકે બહુતા બન્યા! પણ તમને એક વાત બહુ બાધક થશે. નામદેવ બડખોર બન્યા એ વાત સાચી, પણ તેઓ જોડખાના નામ મહાદેવનાં દર્શન કરવા રાજ જતાં એમના આ કમમાં તેઓ ભાગ્યે જ શૂકતા.

રાખના ધોરેસ્વારોને હરાવ્યા, તેથી નામદેવને બહુ ખાનગી થયેલ. બાકી રહેલા ધોરેસ્વારો નાસી જતાં નામદેવ જોડખાના નામ મહાદેવના દર્શન કરવા મંદિરમાં જવા ત્યાં એક ગરીબ બાઈ પોતાના બાળકને ધણ મહાદેવનાં દર્શન કરવા આવી હતી. તે સમયે મંદિરનો પૂજારી મહાદેવને યાત્રા કરાવી રહ્યો હતો. યાત્રાની વાનગી પેલા બાળકે જોઈ “મારે પણ આવી જ વાનગી જોઈએ” એવી હા પકડી. એ બાળક રડવા લાગ્યો. તેની માએ “બાળકને પૂજન સમજાવ્યો, પણ બાળક જેનું નામ! તે તો હા કહતે જ નેરો. હવે માને તેના ઉપર ગુસ્સો ચડ્યો અને તેને તે ત્રણ ધોલ લગાવી દીધી. બાળક હવે ધણ રડવા લાગ્યો. બાળકને રડતો જોઈ નામદેવને ધણ કુલ થયું. તેમણે બાળકને કહ્યું: “બહેન, બાળકને શું કરવા મારો છો. પેર કઈ જાણો અને જે વાનગી માગે છે તે બનાવી આપેલ.”

બાઈ કહે, “અમને ગરીબ માણસોને એવી વાનગી બનાવવાનું ક્યાંથી પામવે? મારા પતિ દેવેલ તો વળી કંઈક કરી શકત, પણ પરમ દિવસે જ પેલા દુટારા

નામદેવે તેમને હાર મારી. હવે હું તે શું કરું? આ બાળક તો મારો છવ સેવા મેંદો છે.” બાઈ કરી તેણે રડવાનું શરૂ કર્યું.

એ સ્ત્રીને આમ રહી જોઈ નામદેવના કલ્પને સખત આધાત લાગ્યો. “મેં દુટારાને કષ્ટો શરૂ કર્યો ત્યારથી કેણ જાણું કેટલાય માણસોને મેં મારી હશે! કેટલીય સ્ત્રીઓ મારા કારણે વિધવા બની હશે! હે દેવ, હું જુદું જ પાપો અને કુલ છું! હે વિશ્વ, તું મને આ પાપમાંથી બચાવશે? મારાં માતા-પિતાએ મને કેટલો સમજાવ્યો, પણ મેં તેમનું ન માન્યું નહિ. મારા જેવો પાપી આ જગતમાં કેઈ નહિ! હોય, હવે મારે છવીને પણ શું કામ છે? આ મંદિરમાં જ હું મારા પ્રાણ પ્રભુને અર્પું છું.”

હૃદયપલટો

નામદેવ દુરત જ મંદિરમાંથી બહાર આવ્યા. તેમની ધાડી, વસ્ત્રો, પાસે જે પેસાટકા હતા તે જુદા ગરીબપુરમાં વહેંચી દીધું. પોતે પહેલાં શ્રીવિક્રમના એકનિષ્ઠ શક્ત હતા તેનું તેમને જ્ઞાન થયું. અરામ માણસોની સોમતે ચલાવી કરેલાં પાપ બદલ તેમણે લાંબાં કટાર લીધી. મંદિર નજીક આવ્યા અને બગામાં એ કટાર ભેંજી દીધી. બગામાંથી દડાડ કરતું સોડી વહેવા માંડ્યું. એ સોડીની ધારાનો તેમણે મહાદેવના લીંગ ઉપર બાળિયેક ક્યો.

ગોડેથી પૂજારી કરીથી પૂજન કરવા મંદિરમાં આવ્યો. ત્યારે તેણે મહાદેવના લીંગને સોડીમાં તરભોગ કરેલું જોયું. તેણે તો અચરસને ભેળોને ભેગા કર્યા. ભેળોએ જાણું કે પુષ્કળ સોડી વહી જવાને કારણે નામદેવ પાસે જ ભેળાન પડ્યા હતા. ભેળો તેમને બહાર લાવ્યા. ધા ઉપર પાટાપોરી ક્યો. સોડી વારે નામદેવ બાનમાં આવ્યા. ભેળોએ તેમને બાળ કરવાનું કારણ પૂછ્યું. નામદેવે તેમને અરેબરી હકીકત જણાવી. બડખોર નામદેવને આમ એકાએક બદલાએલા જોઈ ધણને નવાઈ લાગી. કેટલાકે તેમને સલાહ આપી. “તમે પરચુર જાઓ. ત્યાં શ્રીવિક્રમની મક્કિત કરશે. તો તમારાં પાપ ધોવાઈ જશે.”

શ્રીવિક્રમ પોતાના અવરણને હાથા બાપરો એવી પાકી મહા નામદેવમાં જગી. પોતાનો ધા મોટો હતો તેમ છતાં તેની જરાલ દિશર ક્યાં વધર તેઓ પરચુરને રસ્તે પડ્યા.

(અમલ)

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ

— તેમના આધ્યાત્મિક જીવનના અનુભવો. —

પૂજા કરવાનું મારે મારે જાણ પડી નહીં. એક વખત હું કૃષ્ણ તોડતો હતો, એકાએક મને અનુભવ થયો કે એકેએક કૃષ્ણ પરમાત્માના વિરૂદ્ધ સ્વરૂપને સજ્જારી રહ્યું છે. તે દિવસથી કૃષ્ણો તોડવાનું પણ મેં જાણ કર્યું.

જો પૂરી સત્યપરાયણતા હોય તો જ પ્રજ્ઞ-ઈર્શન થાય તેથી ઉચકું, જે સત્યથી વિરુદ્ધતા હોય તો ધીમે ધીમે સર્વનાશ થઈ જાય. ઈશ્વર સદાકારની રીતિ અનુભવ્યા પછી હાથમાં કૃષ્ણ લઈને કહ્યું હતું કે, “મા! તારું (તારી સહિત) જ્ઞાન પાણું” છે અને અજ્ઞાન પણ પાણું છે, તારી પવિત્રતા પાણી છે, તારું સાફ પાણું છે અને નરસું પણ પાણું છે, તારું પૂરણ પાણું છે અને પાપ પણ પાણું છે; માત્ર અને તારી શુદ્ધ ભક્તિ આપ.” પરંતુ બ્યારે મેં આ બધું કહ્યું ત્યારે એમ બોલી ટક્યો નહિ કે તારું સ્વપ્ન પાણું છે અને અસત્ય પણ પાણું છે. બીજું બધું મને જાણું આપી ટક્યો, પણ સત્ય પાણું આપી ટક્યો નહિ.

સારાં-નરસાં બન્નેમાં એક સરખી રીતે ઈશ્વર

૨૪. ઈશ્વર સદાકાર થયા પછી જ્યાં કમ આપોઆપ ખરી પડે છે, મારી મદિ પૂજનો આ રીતે જ જન્મત આવેલો. હું કાલોમંદિરમાં પૂજવિધિ કરતો. એક દિવસ મને એકાએક એવો અનુભવ થયો, કે બધું ચિન્મય છે. પૂજનાં વાસણો, પક્ષીઓ બધું ચિન્મય છે, અને જાણે પામસ થઈ ગયો હોય તેમ, મારે તરફ હું કૃષ્ણ વેરવા લાગ્યો. જે કાંઈ મારી નજરે પડતું તેની હું પૂજા કરતો.

એક દિવસ સિવની પૂજા કરતાં કરતાં હું સિવધિન પર બીલી ચડાવતો હતો. ત્યાં તો મને બાન થયું કે આખું વિશ્વ સિવ સ્વરૂપ છે અને આ વાતનું છુદ્ધિ દારા શાન થયું નહોતું. એ તો એક જનકારા મારું મારી સમજનાં બાબતું. તે દિવસથી રતિંજો દારા સિવની

બ્યારે પ્રત્યેક સ્ત્રીમાં તેમને મા કાલીનાં દર્શન થવા લાગ્યાં ત્યારે તેમણે માની પૂજા છોડી. એમણે એકું કે મા જ સર્વ સ્થળે વિદ્યમાન છે ત્યારે હું પૂજા દોની કઈ? એક વિચારી સ્ત્રીમાં પણ તે છે અને વેશ્વારમાં પણ તેજ છે ફરક છે તો. માત્ર અવિદ્યા — અને વિદ્યાથી માયાનો —

Synop of Shree Ram, Krishna

પરથી તેમના અવાર

શ્રી જ્યાંતિલાલ મંગળજી ઓઝા

બી. એ. બી. ડી. એચ. એસ. બી.

૨૫. એક વખત મને એવું દર્શન થયું કે એક જ તત્ત્વે જાણે કે સમસ્ત બ્રહ્માંડનું સ્વરૂપ બારણું થયું છે, જ્યાં પ્રાણીઓ પણ એ જ તરવરમાં જાનેલાં છે જાણે બીજાનું જનાવેલું મોહું મક્કન હોય અને માણસો, પ્રાણીઓ, જંગલીઓ, રત્તઓ અને બીજાં બધું એકલા બીજાનું જ જનાવેલું હોય એમ સાચું થઈ.

૨૬. મને શું દેખાય છે તે જાણે છો? બધું પરમાત્માય જ મને દેખાય છે! માણસો અને પ્રાણીઓ, જાણે ખરેખર મામકાનાં પુતળા તો હોય અને માથું તથા હાથપગ હંધાતયાં હોય; પરંતુ અંદર પરમાત્મા છે, એવું મને દેખાય છે.

૨૭. મને માતાએ બકતની અવસ્થામાં— વિદ્યાનીની રીતિમાં ગ્રસ્યો છે, તેથી તો હું રાખાસ (સ્વામી જહાનનંદ) અને જીભ સાથે મળક છાતી ટકું છું. હું જો જ્ઞાનની ક્ષામાં હોત તો એમ થત નહીં આ રીતિમાં અને એમ દેખાય છે કે માતા પોતે આ બધું જાની છે. મને સર્વત્ર તેનાં દર્શન થાય છે. કાલી મંદિરમાં મને દેખાયું કે પાણી — માત્રત પડિતો બાપ પણ-માનું જ સ્વરૂપ છે. મેં પુખ પ્રપ્ત થયો પણ હું રામચાસની માને કરતો આપી ટક્યો નહિ. મારા જોવામાં બાબતું કે તે પણ માનું એક સ્વરૂપ છે. કયા-રિશાઓમાં મને માનાં દર્શન થાય છે તેથી હું તેઓની પૂજા કરું છું. રામચાસની કાકી (શ્રી શારદાચણ્ડિકા) મારા પગ કામે છે પણ પછી હું તેને પ્રણામ કરું છું. અને જાની

શિવિતમાં મુકવામાં આવ્યો છે તેથી મારે તમારા નમસ્કારના બદલામાં નમસ્કાર કરવા પડે છે. કુષ્ઠ માણસ પ્રત્યે પણ હું તિરસ્કાર ભતાવી શકતો નથી. પુલ્કશીદક્ષ અને તેટલું નાનું હોય જ્યારે સકાર્મ અણુ હોય તો પણ દેવને ચઢાવાય.

૨૮. મારી નજરે કેવું દેખાય છે તે કહો ? આડ, ઊંઘાઓ, માણસો, પ્રાણીઓ, ઘાસ આ અને બીજું બધું અને ઝોલીકાનાં ખોળીનાં જેવું લાગે છે. ફેટલાક સરસ ફનાં બનાવેલાં હોય છે, બ્યારે ફેટલાકમા ફનાં ગદ્દા ગદ્દા હોય છે, પરંતુ આ બધી ખોળીની બહાર એક જ પદાર્થ ફ જ હોય છે તેજ રીતે વિશ્વના સમગ્રત પદાર્થો સચ્ચિદાનંદથી બનેલા છે. જદો જદો વેપ ધારણ કરીને મા જ એ બધામાંથી ઊઠીવાં કરતી હોય એમ લાગે છે. એક સમયે હું એવી અવસ્થામાં હતો કે, કાણે કાણે અને આપુ દર્શન થતુ મારી આવી શિવિત નહિ સમજાયાથી માણસા અને શાન્ત કરવા આવતા. રામધાસની મા આ નેહીને રહતાં. તેમના તરફ જોતો તો મને દેખાતુ કે મંદિરમાં

જે મા છે તેજ એવો પોવાક પહેરીને આવ્યાં છે. હું તો ફરી ફરીને વાણી ગયેલ અને કહેવા લાગ્યો વાહરે વાહ' કેવા સરસ કપડા પહેરીને તમે આવ્યા છો.'

એક દિવસ કાઠી મંદિરમા બેસીને હું માનું ખોલ ધરતો હતો. તેમની મૂર્તિ દષ્ટિ સમીપ હું ખડી કરી શક્યો નહિં. થોડા સમય પછી પૂજા મારે વપરાતા વાસણની પછવાડેથી મા બહાર નીકળ્યાં હોય એવું મારા જોવામાં આવ્યું. પાટ પર ન્હાતા આવતી રમણી નામની વેશ્યા જેવું માનુ સ્વરૂપ હતું. હું તો આશ્ચર્ય મુજબ જની કસવા લાગ્યો અને બોલી શરૂ થી "બહુ સારું આવ્યો તમને રમણી યવાનો ઇચ્છા થઈ છે' તો આવ્યો તે સ્વરૂપમાં મારી પૂજા સ્વકારેલ' આ રીતે માએ અને સમગ્રવ્યુ' કે, 'વેશ્યા પણ હું પોતે જ છું. મારા સિવાય બીજુ કોઈ છે જ નહીં.' એકવાર મધુઆ જાગરમા થઈ જતો હતો, ત્યારે સુદર કપડા પહેરી કપાળમાં ધોળ કરી, માનુ શણગારી, ફકેરો પીવી પીતી મા બાણે આવતા જતાને મોહમાં નાખતી હોય, એવું મને દેખાયું, વાહ વાહ'

યુનીવર્સલ
ફિટની એક સધર
અને સ્વદેશી વિમા કંપની છે

જે. પી. લીલીડીંગ
પતાસા પોળ ચામે. ટે નં ૨૭૭૮

રહેઠાણ:- પડે, સરકીવાડ, સારંગપુર.
અમદાવાદ

જે. પી. લીલીડીંગ
દરિયાઈ, મોટર-
વર્ક મેન્સ
કોમ્પન્ટેશન વિ
લમામ જાતના
વિમાના કામકાજ માટે
મળેલા લાગે

માએ આવું સ્વરૂપ પણ ધારણ કર્યું છે. " એમ મોક્ષી
ને તેને નમસ્કાર કર્યો.

૨૯. પરમતત્ત્વ એજ સત્ય છે. એવું હું મારી
સમી આંખે જોઈ છું, તો પછી મારે તક કરવાની
થી તરસી હું ખરેખર જોઈ છું કે, પરમાત્મા જ
આપણી આસપાસ રહેલું સર્વ કાષ્ટ ધરેલ છે છવ
અને દશ્ય નયન તરીકે એજ દેખાય છે આ સત્ય
સંમતિના માટે આધ્યાત્મિક નિયંત્રણની જરૂર છે એક
માત્ર પરમાત્મા સત્ય છે, એમ જ્યાં સુધી ન સમજાય
ત્યાં સુધી તક અને વિવેક શક્તિના ઉપયોગ કરી નિતિ,
નેતિ, કરવું પડે. એ ખરું, કે માત્ર એમ કહીએ કે સર્વ
કાષ્ટ તેજ ધરેલું છે એમ અને પૂરેપૂરું સમજાવ્યું છે, તેથી
કાંઈપણ નહીં માત્ર એમ મોક્ષનું પુરતું નથી. ઉપરની
કૃપાને લઈને આત્મામાં નવ નિયંત્રિત આવવી જોઈએ.
આધ્યાત્મિક નિયંત્રિત પછી સમાધિ થાય છે. આ નિષ્ક્રિયા
પોતાને સ્મરતી છે, એ વાત પણ જુદાકાંઈ જાણ છે
સંસારિક પદ્ધતિ મર્યાદા-કામિની કાચન મર્યાદા-
નથી આસક્તિ દૂર થાય છે. ઉપર સિવાયની વાતચીત
અમની નથી સાંસારિક જાગૃતિ સાંભળવી પડે તો
કહવી એર જેવી લાગે છે આત્મા નિયંત્રિત થાય એટલે
પછીનું પ્રત્યક્ષ પરમતત્ત્વના સ્પર્શકારણ છે.
આત્મા જ આત્માનો અનુભવ કરી શકે.

૩૦. પછી વળી પહેલાં અને વૈષ્ણવધર્મને કહ્યું
હતું કે, ત્યારે ઉપરદર્શન થાય ત્યારે જ પુણ્યજાન
પ્રાપ્ત થાય. હવે અને દેખાય છે કે, જરૂરે જરૂરે
તે જ વિચારી રહ્યો છે. પદ્ધતિ પ્રમાણિત મનુષ્ય તરીકે,
પદ્ધતિ ક્રમિકા અને લક્ષ્ય તરીકે. તેથી જ હું કહું
છું કે, "પ્રમાણિક પ્રયત્ન તરીકે નારાયણ, કમ તરીકે
નારાયણ, ક્રમિકા તરીકે નારાયણ, લપટ તરીકે
નારાયણ" હવે સવાલ એ છે કે એ બધાનો કુંડલી
રીતે આદરસકાર કરી શકું કે હું દરેકને જોળી
કરાવવા માગુ છું, તેથી દર વખતે હું એકએકને
મરી સાથે રાખું છું અને તેના આદર સકાર કરું છું.

૩૧. ત્યારે હું ચારિત્ર્યથી સારા કુંડળીની
ઓ જોઈ છું, ત્યારે દેવી શાને વિજયસ્થાન દેવી
સ્વામીમાં જોઈ છું, અને વળી ત્યારે સંસ્કૃતી વેશ્યા-
ઓને પોતાની ઝાંસરીમાં બની કાઢીને નિર્ધન જોઈ
છું ત્યારે પણ જીવિજીવ રીતે લીલા કરતી એ જ
માતા અને દર્શન થાય છે.

૩૨. ઉપરમાં વિદ્યા અને અવિદ્યા બંને છે વિદ્યા-
ભાષા મનુષ્યને ઉપર તરફ ઘેરે છે, અવિદ્યા ભાષા ઉપરથી
દૂર ખેંચે છે, શાંત, વિવેક, વૈરાગ્ય, દયા આ બધી

વિદ્યા ભાષાનો આવિર્ભાવ છે; તેમની મદદ દ્વારા જ
ઉપર પ્રાપ્તિ થાય. પરંતુ જો તમે એક પ્રત્યક્ષ જોએ
ચક્રો, તો જાણવા મળે, આ અવસ્થામાં અને અનુભવ
થાય છે કે અરે! હું નિર્ધનનું જોઈ છું કે તેજ
આ મનુષ્ય ધરેલ છે. છોડવાનું કાંઈ ન હતું, તે મદદ
કરવાનું વે કાંઈ ન હતું! કાંઈવા પર ગુસ્સે થવાનું
મારાથી બનતું નથી.

એક વખત મોડાગામીમાં મેસીને જતા હતા તેવામાં
આશીમાં હમેશી એ વેશ્યાઓ મારી નજરે પડી
પરંતુ તેમાં અને તો દેવી માતા જ દર્શન થયાં અને
મેં તે બંનેને પ્રણામ કર્યાં.

ત્યારે આ નાંતની બાવનાનો ઉદય થયો ત્યારે
પછી હું કાલીમંદિરમાં મા કાલિની પૂજા કરી શક્યો
ન હતો, કે તેને કાંઈ નેવેલ થરી શક્યો નહીં, એમ
થઈ ત્યારે મંદિરનો અવસ્થાપક મારા પર વિદ્યમ્ થયો.
અને જેમ આવે તેમ મોક્ષના લાગ્યો. પરંતુ અને તો
જતા પણ ઝરસો ચક્રો નહીં, ઉકટા હું તો જસવા
લાગ્યો.

(અનુસંધાન પાન ૩૪ નું માધુ)

છે. તેની જાણનાં આરંભમાં એક ચોર સૂતો છે.
વચમાં ગાત એક દિવાલ જ છે. જરાક પાછો પાંચે
તો બધી ખળતો હાથ આવે તેમ છે. હવે વિચાર કર
કે એ ચોરને બંધ આવે ખરી કે દિવાલમાં કેમ
પાછો પડાય અને ખળતો હાથ કેમ આવે એમાં જ
એનું મનું મનું પરાવાદ જશે. ઉપર આવે જ કિમતી
ખળતો છે. જો આપણને ખરેખર તેની શોધ કરવાની
છજા હોય અને મહા હોય તો સૌથી પ્રથમ તેનાં
દર્શન કરવા માટે તનતોડ પ્રયાસ કરીએ, અને નહિ કે
કુનિયાની આ કે પેલી મહેન્દ્રાઓ પૂરી કરી લેવા
મર્યાદા. આપણામાંના કેટલા કહી શકે એમ છે કે,
અમારી ઉપર અને ધર્મ પરની મહા આ ધોરણ
સુધીની છે કે નાનપણથી તે આખી જીવંત સુધી
શ્રીરામકૃષ્ણ જેમ જીવનમાં વર્તી અપા તેમ આપણમાંના
કેટલા વર્તી શકે તેમ છે કે એ કહેતા કે
પંડિતશ્રી, પેસા, સંપત્તિ, નામ, વશ વગેરેથી જો
ઉપર દર્શનમાં અનુકૂળતા ન મળે તો મારા અનુભવ
જીવનની એક કાણ પણ હું તેમની પાછળ ખેંચાય
નહિ. હું ઉપરદર્શન માટે નિરંતર પ્રયાસ કરોય.
એને જાણવાથી મનુ જાણી શકાય; એને પ્રાપ્ત કરવાથી
બોલુ કાંઈ પ્રાપ્ત કરવાનું રહેતું નથી. તસ્મિન્નિજાતે
સર્વે વિજાતે મર્યાદા. ઉપર અને ધર્મમાં સાચી
મદદનું પારખુ આ.

ઉધરસને

અટકાવો

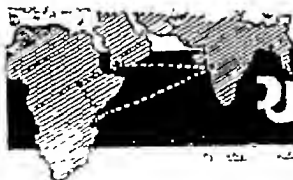
રહેલ ખાંચીની સામ્રાટ થવી
એ માણ, સ્વચ્છતા, સાચાં ધર્મો
એ દેહના સામ્રાટી કારણ વધેની
પ્રાણીય નેત્રથી છે.
એ નેત્રથી વરુ ધ્યાન આપે.
વાચકો, આયકોડીન-૨૫-
વચ્ચા લેવાડ મુર રહે. એ
કોઈને પ્રજાતીય આપે
છે, વાંચીને રાંધે રહે અને
ખાંચીને નાશ રહે છે.

નરો મોજી પડે
મરો વચ્ચા મોજી
સિવજ ૨ ખાંચી
વચ્ચા રહે ૨

આયકોડીન
ટર્પ - વચ્ચાક

અને એટલી જાણવા

આફ્રિકામાં...

પ્રકરણ ૨૨ મું.

પુનઃ એકનમાં

એ

એકનમાં આઘ્યા નાદ આવ્યું વદ દયમના રોજ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી કલ્યાણચંદ્ર મ. ની જન્મતિ ઉજવવાનું નક્કી થયું. પૂજ્ય શ્રી જામારા મતિ સંપ્રદાયના મોટા ગુરુ હતા અને ફરક વ્યક્તિને પોતાના ગુરુ માટે માન હોયું તેમજ એમ કું ચોક્કસપણે માન્યું હું. એટલે બીજી વ્યક્તિ વિશેષતઃ જન્મતિ સાથે જન્મનો વારસો મળે. રોષ તેની જન્મતિ ઉજવતી એ કું જ્યાં જઈ કું જ્યાં મારો કાર્યક્રમ સમજાય અને છે.

આવશ્યક દશમના રોજ એકનના મેજસ્ટ્રેટ શ્રી અનાથકર બેટના પ્રમુખપદ નીચે આચાર્યશ્રીની જન્મતિ ૨૮૦૦ વ્યક્તિઓની હાજરીમાં ઉજવવામાં આવી. આ પ્રસંગે તરતમાં જ ગ્રંથપાલેશ હિન્દુ મેન્સ એકનના સભ્યોએ “અધ્યારણ-નાદ” ઉપર એક સુદર નાટિકા મંચવી હતી. આ નાટિકાએ સુદર મનોરંજન પૂરું પાડેલું અને નાટિકાને સફળ બનાવવા માટે જીવુન પરમાર અને તેમના પત્નીએ ધણીજ જડમત ઉઠાવી હતી.

આ સિવાય અન્ય કાર્યક્રમો ધણા જ સૂઝતાથી પાર પડેલા અને જે પૂ. આચાર્ય શ્રી કલ્યાણચંદ્ર મ. ની જીવન-ગંખી કરાવી, તેમના જીવનની વિશિષ્ટતાઓ રજૂ કરી હતી. તે દિવસ એક પર્વના દિવસો જેવા લાગતો હતો અને ચિરંજીવી પાદમાર રહે તેવી રીતે તે દિવસનો કાર્યક્રમ ધૂમધામથી નહાર પડ્યો હતો.

આવશ્યક દશમ નાદમણ જ દિવસે એટલે અમણ વદ વેરસે પુર્ણપણ પર્વ રજૂ થવામાં હતા, તેથી રજાખા જ આચાર્ય શ્રી કલ્યાણચંદ્રની જન્મતિથી ન થઈ હોવા તેવું સામનું હતું.

યતિક્ષી હેમચંદ્રજીએ કરેલા પૂર્વ આફ્રિકાના પ્રવાસનાં સંસ્મરણો

—અહિં રહ્યું થાય છે—

પુર્ણજીના પ્રથમ દિવસથી સંવત્સરી સુખી સોજામા ઉત્સાહ માતો નહતો. આ દિવસ દરમ્યાન જદું જ ધામધૂમથી ધર્મની માનનાઓ સતત રીતે વહેતી હતી. ધણા જ સારા પ્રમાણમાં ધર્મધામ સેવાઓ હતો. તપસનાઓ પણ ધણા જ સારા પ્રમાણમાં થઈ હતી.

જે પણ આ દિવસો દરમ્યાન રજા-દાન-ધર્મ વિ. વિવિધો ઉપર મારા પ્રવચનો શરૂમાં અને પુર્ણપણ દરમ્યાન અટકન અને કુર્મળ માનવો માટે રાહત દેવા કરવાનો પ્રસ્તાવ પણ મૂક્યો. તે દરમ્યાન અમદાવાદ સાવરા એકનની ઉત્સાહી પ્રજા તૈયાર હતી અને રૂ. ૧૨૦૦૦ નું બંટોળા તે વખતે જ થઈ ગયું હતું. આ ઉપરાંત નાના મોટા અનેક સામાજિક કાર્યો પણ થઈ હતા.

જનસન્નિવાસ ઉપરના પ્રવચનના કારણે જોઈ શકાયો હતો કે ધણા માણસોએ મદ-માસ, સીજાચે વિ. ના ત્યાગના પગલાણ લીધેલાં.

એકન માટે એ પર્ણજીના દિવસો ધણા જ આનંદદાયી અને અપૂર્વ હતા. આટલી ધૂમધામથી મહાવાર પુર્ણપણ પર્વની ઉજવણી થઈ હોય તો પહેલી વાર જ ત્યારે વ્યક્તી.

હવે સંવત્સરીના દિવસ આઘ્યા અને સમસ્ત સુધે રચનાકવસતી અને રોજાસતીના બેદરબાવ વગર એક સાથે પર્વની આરાધના કરી.

“જામેમિ સય્યે ઝીવા
સય્યે ઝીવામિ ઇમંતુમે
મિત્તીમે સમ્ય મુપેસુ
છેરં મઝ્ઝં ન વેરર્થ”

ના પાઠ સાથે બધાએ પોતાના જૂના વેર-વિરોધને ભૂલ્યાની, જમતના કાલે સાથે મેલીના સોજદ લીધા સાથે જ એ પ્રસંગ અપૂર્વ હતો.

(૨)

એબીસીનીના જતા પહેલાં મોખાસાથી પરગીટ વિ. આવી ગયેલી, પણ ત્યાં જતા પહેલાં એબીસીનીના થઈ આવવું વધારે અનુકૂળ રહેશે એમ થતીને મેં એબી-સીનીવાનો પ્રવાસ ખેડેસો. પધુપધુ પૂરા થયા બાદ હવે મોખાસા જવું એમ હતું વિચારવો હતો અને તે વખતે મોખાસાના ઓ સંઘ તરફથી આમંત્ર બધો પત્રો આવતાં હવે વખરે વિશ્વને મોખાસા જવું એમ નહીં કરવામાં આવ્યું અને તે માટે દિવસ નહીં કરવામાં આવ્યો.

પહેલાં તો એરોપ્લેન વડે જવાનું નહીં કરવામાં આવ્યું, પણ જગ્યાના અભાવે સ્ટીમરમાં જવું એવું નહોતું થયું. વહેલામાં વહેલી સ્ટીમર ૧૮-૯-૪૬ ના દિવસે જતી હતી અને તેનું નામ હતું "અલ્બર્ટા" એટલે મોખાસા તરફના પ્રવાસનો દિવસ પણ ૧૮-૯-૪૬ નહોતો કરવામાં આવ્યો.

આંક એક વસ્તુની ચોખવટ કરવી આવશ્યક અણસી કે અને એરોપ્લેનમાં ઉડવાનો સોખ નથી. એરોપ્લેનની મુસાફરીએ ભેળેને રમે કાઈ એમ થારે. પણ થોડા દિવસોમાં વધારે પ્રચાર થાય તે માટે જ આ પ્રકારની વ્યવસ્થા લોકો કરતા હું એમ માનું છું કે આપણે ધર્મ કેટલીયે મેં મુંદર કેમ નહોતો, પણ ને તેનો પ્રચાર વધુમાં વધુ ન થાય તો તેનાં મુંદર તત્ત્વોની કુનિયા જાળવું રહેશે.

કુનિયાના વસ્તે પ્રતાદની સાથે ને પ્રચાર માટે જાને આપણે હાપખાના-લાઈડ રપીકરનો પ્રયોગ કરી ચક્રતાં હેઠળે તો બીજા સાધનોને પણ અપનાવતાં શીખવું ભેષ્યે. એમાં પાપ લાગશે કે યુવક થશે તે ખોડું છે. પાપ-યુવક તો સાધનના યતન પૂર્વકના ઉપ-યોગમાં છે પણ તે અને તે હોય. ને અવતનને જીવન જવું હોય તો તે પાપમય છે આ પ્રમ ચર્ચા-સ્પષ્ટ છે તેની સ્વતંત્ર ચર્ચા કોઈક બીજા રસને કરીશ, પણ મારું ને મતલબ છે તે ઉપર મુજબનું છે.

તા. ૧૧-૯-૧૯૪૬ ના દિવસે એક ભલે મેળા-વડો સમસ્ત હિંદુજનતા તરફથી ભરવામાં આવ્યો. એડનમાં જઈને મેં થું કહ્યું, તેનું હું ને વધારે

વિશ્લેષણ કરું તો આશ્ચર્યમાંનાં હોયને બાપી થવું પડે છે.

પરંતુ અને અપામેલ માનવત્વ પરથી સૌ કોઈ સમજી શકે છે કે મારી અને એડનની જનતા વચ્ચે કેવી ભલી લાગણીઓ બંધાઈ હતી અને એ લાગણીના કલ્પને એડનના ડોક ઉપર વિદાય દેના આવેલી જનતાને હું કદી નહિં ભૂલી શકું.

એ હતી તા. ૧૮-૯-૪૬, અને હું તેમ જ મારા સાથીઓએ, મોખાસા જવા માટે સ્ટીમર અલ્બર્ટામાં પણ મુક્યો. એકવાર મારું અત્યંત કરણ ભરતું આવ્યું, પણ મારે વિદાય લેવાની જ હતી અને સંતોષ હતો કે મેં ચારમાસ દરમ્યાન કંઈક કર્યું જાળવ્યું છે.

એવા સંતોષ સાથે સ્ટીમર અલ્બર્ટા ઉપડતાની સાથે મેં એડનની સમસ્ત કિંદુ જનતા પાસેથી વિદાય લીધી જેઓ હું સમયમાં મારો ચિરપરિચિત બની ગયેલા અને સ્ટીમર અલ્બર્ટા પણ અમને ભૂલા કરવા જ માટે એડનથી મોખાસાના માર્ગે આગળ વધી રહી હતી.

કંપનીની સ્થાપના અને ૧૯૧૦

જેતી માટે

હવા તથા નદીમાંથી અને તેટલી જિંદગી થોડા

નેરે પણ પાણી જેવનાર

નારિયો જેવ અને પંપ

બીડી અને સારી એક કરનાર

સોખરી હજી

કેરડીમાંથી રસ કાઢવાના

કેસુ ચીથોડા

હાલ વસેલવાના મુંદર અને મળજી

સોખરી રવેયા

તેમજ

ફરેક પ્રકારની મશીનરી અને જેતીવાદીનાં

હથીઆરો

તથા

બોરીંગના કાચકાજ માટે ખૂબીયા અંગ્રા-

અંગ્રાહાસ એમ. પોસ્ટની કંપની

માલિક : ફરસુરામ એન્ડ કું.

(૧૫)

હીઆપુર, પટેલ પેળા, અમદાવાદ.

દુનિયા બરમા જણીતા વૈદ્યાનિક ઇન્ડીને એવો સિદ્ધાંત દુનિયા સમક્ષ રજૂ કર્યો છે કે મેટર-કમ ને એનર્જી-સંક્રિતમાં ફેરવી શકાય તેમ છે. આજ સિદ્ધાંત આપણા હિન્દુસ્તાનમાં વૈદિક દ્વિત્વ-સૂત્રીમાં જાન્ય થયેલો છે, પરંતુ આદ્યેલો દુનિયા જ્ઞાગળ વધેલી નહતી.

આ સિદ્ધાન્તને લક્ષમાં રાખીને જાપાનના ટકેર હોરોમીમા ઉપર ઝીંકેલો બોળ જેને 'એટમ બોળ' તરીકે ઓળખવાથી આવે છે તેની શોધ જર્મની-કર શકે તે અર્થેમાં મિત્ર રાજ્યોએ, ખાસે રિકન, બ્રિટીશ, ઇટાલીયન અને જર્મન વડુદી વેદા નિકોની મદદથી શોધ કરેલી છે અને જર્મની આજ સિદ્ધાંત લક્ષમાં રાખીને તેની શોધ કરતું હતું રહેન્દીને-વીજામાં આવેલી હેમોરેટરી, બ્રિટીશ જાસુસોએ જર્મન વડુદીઓની મદદથી તેણી નાખી જર્મન લેકા અને Heavy water-આરે પાણી તરીકે ઓળખતા હતા એટલે કે એટમ બોળની શોધમાં જર્મનીના શોધ કરવાનાં સાધનો તેણી નાખ્યા તેમની પોતાની શોધ અમેરિકામાં યાહુ રાખી, 'એટમ બોળ' એટલે ન્યુક્લીયર એનર્જીની શોધ પૂરેપૂરી કરી જન ૧૯૪૫ માં મેક્સિકોમાં મોટા પ્રમાણમાં તેનો અખતરો કરી ભોધ પછીથી પહેલો જ એટમ બોળ જાપાનના હોરોમીમા ટકેર ઉપર તા. ૬-૮-૪૫ ના દિવસે સવારના ૬ વાગે ઝીંકવામાં આવ્યેલ આ અંગેની મુખ્ય તપાસકાની શોધમાં ઓઝો કે જે સર્જન સક્રિત મણલ તેઓએ જ વિનાશક જાતને સાથ આપ્યો છે-મુખ્ય ભાગ બન્યો છે. એટમ હ્યુરીએ એવું સાબીત કર્યું કે એટમ અસ્થીર છે અને તેમાં રહેલો એક્ટીવીટી સાથ છે, ત્યારબાદ તેમના જ હિકરી જમુલીએ તેમાં પૂરતી કરી, અને તેમના પતિએ ન્યુ ક્લીયર એનર્જીનો બોએ તપાસકો શોધ્યો અને તેમાં જર્મન ઓ ડોક્ટર લાઇ-સલીટર કે જેઓ જર્મન વડુદી છે અને હીટલર જર્મને કાઢી મૂકેલાં, તેમણે બીજા વૈજ્ઞાનિકો સાથે રહેને એટમ બોળની શોધમાં મુખ્ય ફાળો આપેલો છે. સૌથી પ્રથમ હેન્ડ, વીટનર, ફીસ અને સ્ટાસમેન નામના

ચાર જર્મન વૈદ્યાનિકોએ આ શોધ અગ્રાજી ચલાવી, પરંતુ બ્રિટીશ જાસુસોએ જર્મન હેમોરેટરી તેણી નાખ્યા પછી આ શોધ જર્મનીમાં ખટકી પડી અને મિત્ર રાજ્યોના તથા ઇટાલી અને વડુદી જર્મનીના વૈદ્યાનિકોએ મળીને તેને ૧૯૪૫ માં પૂરી કરી. ખરો મત તો તે અંગે હેન્ડ, વીટનર, ફીસ અને સ્ટાસમેન ના ફાળો જાય છે. - તેમણે જ ઇન્ડીનેનો સિદ્ધાન્ત સમ્પીત કર્યો કે મેટરને એનર્જીમાં ફેરવી શકાય છે. પ્રથમ એ હતો કે આ કેવી રીતે થઈ શકે! તેનો નિયોઃ ૧૯૪૫ માં મિત્રરાજ્યોએ આપ્યો અને તેમ કરીને બે લાખ ડોલરના ખર્ચે હોરોમીમા ઉપર આ બોળ ફેક્ટરી તેના ૬૦ ટકા એટલા ભાગનો (૬૦૬ ચોરસ માર્કમાંથી ૪૦૧ માર્ક) નાશ કર્યો છે. હોરોમીમાની બે લાખની વસ્તીનો નાશ કર્યો. બીજા ડેલાએને સારીરિક ઇજાઓ પછુ થઇ છે જેનો ઉપરોક્ત સમ્પ્રદાયમાં ઉદ્ધેષ કર્યો નથી. બોળ નાખનાર 'સુપર ફોટો' જે સ્ટાસમેનને દસ માર્કમાં સુધી તેના મૂલ્યમાં લાખ છે અને બોળ નાખ્યા પછીથી બેન મિનિટમાં ઉછળતી ધૂળનું એક કાણુ વાજ ૪૦,૦૦૦ ફીટ ઉપર ચડી આવેલું, અને ફરિયાદ ૧૬૦ માર્કમાં ફરતી આ ધૂળનું વાજ દેખાણું હતું બોળનું તેજ જ્યારે ૧૭૦ માર્કમાં સુધી દેખાણું હતું.

એટમ બોળ એટલે ન્યુ ક્લીયર એનર્જીનો સક્રિત છે તે સક્રિત દુનિયાની મૂળ સક્રિત રૂપ છે અને જર્મની સમ પોતાની સક્રિત મેળવે છે તેજ સક્રિત આ બોળની શોધથી પ્રાપ્ત થઈ છે, નીચેની દશિક્રિતથી આ સક્રિત બો તેના સર્વઉપયોગ કરવામાં ન આવે તો ઇટલી ભયંકર છે તે સમજી શકાય. એટમ બોળ એ

વિજ્ઞાન જ્યાં સુધી માનવતાનું રક્ષણ કરે ત્યાં સુધી તો તે જરૂર આવકારદાયક છે-તેના વિકાસને માનવતા જરૂર સત્કારશે. પરંતુ જ્યારે એ જ્ઞાન માનવતાનો કાસ કરે છે ત્યારે તેનો દુરુપયોગ કરતી લોહપતા માટે તો કાલિક ધિકારણ ઉત્પત્ત થાય છે.

દુનિયામાં સત્તનુ રાત્રી સ્થાપવામાં બપોરમાં બપોર :
રહે છે.

શિટીરના બપોર મોજ તરીકે જાણીતા 'માન્ડ
સ્થાવ' બોલના કરતાં બે કલાક ગણી વધુ બસાટ
કરવાની શક્તિવાળો છે. વીસ કલાક ટનટી. એન. ટી.
નામની બપોર એક્ટ્રોસોલ્યુ શક્તિ કરતાં વધુ
વધુ શક્તિ ધરાવે છે.

આ બોમ્બની શીઘ્ર પાછળ અમેરીકાએ બે અઢત્ત
કલાક અચ્છો છે અને તે અચ્છો સારું અમેરિકન
પ્રજનોએ એમના નેતા ફેરરીક રૂઝવેલ્ટ ઉપર એટલો
વિશ્વાસ હતો કે મેક્સિસે આ પેસા કયા અચ્છો
તેના કિસાન વધુ નથી પૂછ્યો. આજ બપોર મોજ
શીઘ્રીને મિત્રરાત્રીએ બપોર છપ્પ મેજની છે.

આ મોજની સફાઈમાં ખાસ આવવા સાર
એટલું જ જણાવવું બસ છે કે બે મનુષ્યના માથાના
વાળની તીવ્રતા માપ સક્ષમાં આવે તો તે એટમની
તીવ્રતા કરતાં વીસ વાજ ગણી મોટી થઈ જાય. જોઈ
રીતે વિચારીએ તો બે પાણીના ટીપાને પૃથ્વીના
મેળા બેઠક મોટું માનવામાં કે બનાવવામાં આવે

તો અને તે જ ધારણે એટમને મોટું કરવામાં આવે
તો એટમની સાબક નાર બી બેટલી થઈ અને એટમની
અંદર આવેલ "ન્યુક્લીયરી" માંથી વધુ નાનું અને જો
એટમ (પુ ૨૩૫) માંથી એટમ બનાવાયો છે તેમાં તો
આવા ૨૩૫ ન્યુક્લીયસો છે. ન્યુક્લીયરીની સાબક
એટમની સાબકના બે અઢત્ત મા
ભાગ કરવામાં આવે અને તે બે અઢત્ત મા ભાગનો
દર ભાગનો ભાગ કરવામાં તેટલો થાય.

આ મોજમાં નવાયો ત્રીંધો એક માર્ગ દ્વારા
ફેનની અંદર બેઠકા માણસોના નાચ કર્યો છે. બીરાથી-
માના નાચ કયેલા ભાગની રિયલિટી વર્ણન એક સરકરી
અમલદારે એવું આપેલું છે કે કોઈ રાજ્યે પોતાનો પગ
મૂકીને આખા બીરાથીમાનો બુકો કરી તેની રજાકુ
બનાવી દીધેલ છે.

આ તેની ત્રાસદાયક વિનાશક શક્તિનું વર્ણન છે. હવે
તેનો સફળદિધી સફળિયોગ કરવામાં આવે તો
જગતનું ટેકુ કયાંલુ કરે અને તેનામાં તેવી ટેલી
શક્તિ છે તેનું વર્ણન હું હવે પછી આપીશ.

આયોદ્ય સ્પીનીંગ
મુંદર ૧૯૫૬ કાપડ
મુદી, ઘોલી
મલખા વીઝલ,
સરિંગ, દલીલ,
પીલ, રેપેરી

આયોદ્ય સ્પીનીંગ
એન્ડ વીવીંગ કં. લી.
અમેલિયે

અપકારનો બદલો....

“સેનાપતિ ! તમે પણ રાજપૂત હતા.

તમારામાં જ્યારે પણ રાજપૂત રકત વહે છે. તમે સમજી શકો છો કે રાજપૂત રાજપૂત પોતાનું અપમાન કેવી રીતે સહન કરી શકે ? એમણે ને ક્યું છે તે પોતાના માન-સન્માન માટે ક્યું છે એમની રક્ષા કરવી એ તમારા કાયમાં છે. તમે શૂલી તો નહીં જ ગયા હો કે સંજયે હું તમારી બહેન થાઉં છું. તમે મને વિધવા ન બનાવશો.....”

સેનાપતિ ખરેખરખરે ઉપરોક્ત પત્ર વાંચ્યો, ફરીફરીને વાંચ્યો, તેના પર વિચાર પણ કર્યો અને બોલ્યો : ‘કદી એમ ન બની શકે. માસિકની આપણું મારે પાલન કરવું જ નોંધ્યું.’ અને પત્ર લઈ આવનારને કહેવાયું કે “વિચાર કરીશ.”

સરદાર રામસિંહને દેહાત્કંડની સળ તાલેર જઈ ચૂકી હતી. ખરેખરખરે ખાણું હોત તો અત્યંત આગ્રહ કરીને પણ તેણે સળ માર કરાવી હોત, પણ તેણે ચોક્કસ ઉપેક્ષા કરી. બેઠીઓથી જાણવામાં એ રાજપૂતનું માયું નહોતી તથાવરે જુદું વર્ત્યું.

શુન્દો તો એટલો જ હતો કે લગ્ન માટે અંધેશ આ રાજપૂતને પાછા આવતા માત્ર એક જ દિવસ વધારે થયો હતો. બાલ્યાદે તો કંઈ જ ન કર્યું પરંતુ ઉપસેનાપતિએ બીજો દિવસે તેને ન કહેવામાં વચ્ચેના કલા અને પરિણામે રાજપૂત સોદી વશી થઈ અને ઉપસેનાપતિને તેણે તક્ષતરથી લીધી નાંખ્યો. ને સૈનિકો સામા લઈ તેમની પણ એ જ દેહાત્કંડ.

આ બનાવ બન્યા પછી ને તે સેનાપતિને મળ્યો હોત તો કંઈક પરિણામ હજીવું અલગ પરંતુ તે સીધા પોતાના નિવાસસ્થાને ગયો અને સમાચાર મળતાં જાણ્યાં માની લીધું કે તેણે વિરોધ કર્યો છે-જાણ્યો કર્યો છે આથી તેને દેહાત્કંડની રક્ષા આપવામાં આવી.

એની નવવધૂ બિચારી શું કરી શકે ?

કુશલ્યને તેને સતી થવાની રજા ન આપી. અને બીજો જ દિવસે રાજાવનનાથી નિકળ્યો. એકલી જ ક્યાંક ચાલી ગઈ. તે પછી રાજાને પણ રામસિંહની વિધવા પતિનો પતી ન લાગ્યો, તેને રાજાએ ફરીથી નોંધ પણ નહીં.

પુતનો બદલો પુતથી લેવાથી કદી પણ વેર ઓછું થતું નથી પણ વધે જ છે. જ્યારે જીવનદાન આપીને બદલો લેવામાં જે મહાનતા છે તે વીરસ છે. રાજપૂત યુગમાં એવી વીરસતા એક સ્ત્રીએ બતાવી છે. એ ઐતિહાસીક કથા અહીં રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

ક

(૨)

તે પછી ખરેખરખરે બાલ્યાદે વિરલ વિરલ જન્મ્યો. સુવરાજના સેનાપતિપણા હોજ વિભાજ સેના તેની પાછળ મોહકવામાં આવી અને સામસામી સામનો થતાં ભરંડર સંભામી રાજાત થઈ.

રાજા સંખ્યા સમયે રાઈ સરકે કપડાં પહેરેલ વ્યક્તિ આવતી અને કાવલ થયેલા સૈનિકોને ઊભી ન્તી જ્યારે તે સૈનિકો સાળ થઈને આવતા તો કહેતા કે “બાલ્યાદે જ રાઈ વન્યા એક મુર તંજુ તાણે છે જ્યાં રાજીઓના ઉપચાર મારેની નથી ન સામગ્રીઓ તૈયાર રહે છે અને રાજા હુરખાવણી વ્યક્તિઓ પાલેની મુર સેવા કરે છે. ત્યાં કામ કરનારાં કદી વાતચીત કરતાં નથી તેમ મોડું પણ મતાવતાં નથી. ત્યાંની સ્ત્રીઓની યુક્તી દેવી તરિકે એળખાય છે. દિવસમાં એકવાર આવે છે અને જમીને આમ્યાસન આપી જાય છે.”

પછી મોજમેળ કરવા છતાં પણ એ વનનો પતી રાજાને ન લાગ્યો. કાવલોને લઈ જતા અને લાલતાં સેવકો બાંધે પર પોરો બાંધના હતા. આ સૈનિકોને માત્ર “સત્તુઓનું સન્માન કરો અને પરિરિપતિ સમ-છમે કોષ કરો.” એટલી જ શીખાવણ સાળ થતાં આપવામાં આવતી હતી. “મુકની દેવી” એ નામ ખૂબ મહાનો વિધવ જઈ પડ્યું હતું તેનાં માણસોને રાજાનું કે તેમના કાર્યમાં વિમ નાખવાનું સાક્ષ્ય મોજથી થઈ ગઈ નહોતું.

એક દિવસ અચાનક હુદે ભવ કર સ્વરૂપ પડ્યું. સુવરજ પોતે મુકનું સ આલન કરી રહ્યો હતો. ખરેખર

રજુ કરનાર.
શ્રી આત્રેય

મખાન સહસ્રા બાલક યમી દાસી પરમી નીચે ઢળી પડ્યો. શાહી સૈનિકોએ એને મારી જ નાંખત પરંતુ જ્ઞાનિ-ધાન એક ધોળો થોડો પૂર ગરબે ન્યાં દોડતો આવ્યો. અને તેના પર બેઠેલ સફેદ વસ્ત્ર પહેરેલ વ્યક્તિએ કહ્યું-
“જસ હાથ બંધ કરો. હું મુક્તી દેવી તમને આપા કું છું.” આ શબ્દો સાંભળતાં જ ગદા સૈનિક સન્માનથી ઝૂંપી પડ્યા અને તે વ્યક્તિ બહેરામખાનને ઉઠાવીને રજુક્ષેત્રમાંથી જલ્દન થયું.

(૩)

વારંવાર બહેરામખાન વિચારતો હતો કે હું ક્યાં છું? આ શોધો શેષ છે? કુદમાં મારા પ્રાણ બચાવનાર એ દેવી કોણ છે? ” પણ તે કષ્ટ જાણી શક્યો નહોતો. દિવસમાં ત્રણ ચાર વાર દેવી આવીને તેની ખજૂર માણસો દ્વારા કાઢી જતી હતી. સેનાપતિ પૂછે તો એટલે જ જવાબ મળતો કે- “અમે સેવા છીએ. સેવા કરવી એ અમારું કામ છે. આપ પણ શુભી પરિણિતિને સમજો અને પિડિતાની સેવા કરો તો કેટલાં સારાં !”

કેટલાક સ્વિસે પછી સેનાપતિ સારો થયેલ એટલે તેનાં નેત્રો બંધ કરીને એક પુરુષ તેને થોડા પર બેસાડીને દૂર દૂર છોડી આવ્યો. તે પછી બહેરામખાન જાણ તરફ ચાલ્યો. અંધ કારણ કે તેને પકડાઈ જવાની ધારતી હતી અને મુરરાજ પણ યાદી કારીને છેવટે દિલ્હી તરફ પાછો ફર્યો.

માર્ગમાંથી સેના એકત્ર કરીને બહેરામખાનને જંગલના વિશીષ્ટ નવાજને પરાંજત કર્યો. અને તેની પાસેથી ઠર વસુધ કરીને તેને દિલ્હી તરફ હાજી કાઢ્યો. આથી બાદશાહ ખુશ થઈ ગયેલ તેણે સેનાપતિને હુઆ આપી આથી પહેલાની માફક જ બહેરામખાન પોતાના રથાન પર ભાગી બેઠો.

(૪)

સમય એવો આવી ગયો કે દિલ્હીના રાજમહેલમાં અટપટ ભાગી ગયેલ બહેરામખાન ગેરમના માર્ગમાં રોડ સમાન હતો. બેમત પોતાના પુત્ર ખુશરોને સિંહાસન પર બેસાડવા માગતી હતી ત્યારે બહેરામખાન થોડા મુરરાજના પક્ષમાં હતો.

બાદશાહ મુરરાજને માફતો હતો. ખજાનાં પણ તે રાણીને વસ થઈ ગયો હતો. બારી શાકેજીમાં શું આ રીતે આવી પરથી વ્યયિત થાય તેમ હતો?

મુરરાજને એક પામત રમ્યું, સુતેલા સેનાપતિનો વધ કરવા મટે તેનો જ અનુચર તૈયાર થયો. તેને સાક્ષ્ય આપવામાં આવી કે કામ સંપૂર્ણ થતાં સેનાપતિ બનાવવામાં આવ્યો. લેખને વસ મનુષ્ય કેવાં કેવાં પાપ કરે છે.

સેનાપતિ પોતાના શપ્તાગ્રામ સુતો હતો. બહાર પડેલાં ભરતા સનીનો રાત્રિનો પ્રથમ પ્રદર પૂરો થતાં જ એક છુરખાધારી વ્યક્તિએ અંદર જવાની માગણી કરી. અને જરા હા ના, કરીને કારપાસે બહાર જવાની રજા આપી.

નિંદામાંથી જનાડતાં સેનાપતી અમકા ઉઘેલ તેણે પૂછ્યું કે કોણ છે તમે? “મુક્તી દેવી” જવાબ મળતા જ તે પક્ષ પરમી નીચે ઉતરી અને તેના પગ સમીપે મુંદલુ ભગ બેસી અને બોલ્યો-

“મારે માટે કાંઈ બાધા છે?”

“હા, તમે તમારા વચ્ચે જાહો મૂકીને ઉપરના કમરામાં ચાલ્યા ભગ રાત્રે બહી ન આવતા.” આશ્ચર્ય પૂરત બહેરામખાન પાશન કહ્યું.

(૫)

સવારના આશ્વર્થભર્યો સેનાપતિ, દેવીએ વિદાય કર્યો હતો તે કમરામાં આવ્યો અને ત્યાંનું દુશ્વળેત્વ જ તે બવાક જતી ગયેલ તેણે રાત્રે કાંઈક વચ્ચે પહેરીને પક્ષ પર કાંઈ ચુક રહ્યું હતું આનુગાણ થોડી દેલુ પડ્યું હતું. જાણીને પણ શોધીથી ખરડાયેલી હતી. સેનાપતિએ બોલ્યું કે તે એક સ્ત્રી હતી. પાસે જ પડેલ એક બંધ કવર મળ્યું. તેણે તે વાંચ્યું કે-

“સેનાપતિ! રાણીએ તમારા વધનું પક્ષત રમ્યું કર્યું કે ચારી જાતને બચાવી સકત પણ મારે વધતીને પણ જમાવવો હતો. બાધો ન-લેશ. અને લેવા જોય તો મારી માફક લેજો તમે મારા પતિને ન જાણી શક્યા, પરિણામે મને વિધવા બનાવી. આ તેનો ખરો છે, સેવા જ માત્ર સાચો ખરો છે. મે મારા ભાઈની સેવા કરી છે. એ માંડ કર્તવ્ય હતું તમારી જાહે..”

પત્ર હાથમાંથી નીચે પડી ગયેલ એ મહિલાના ચરણો પર માથું મૂકીને સેનાપતિ કેષાકાટ રડ્યો. એનો પક્ષસ્થાપ કર વટારી ગયો હતો. આમગમન પણ દહ વટારી ગઈ હતી. તેણે તુરત એક પત્ર લખીને રાણીને મોકલી આપ્યો.

(શુઓ અનુસંધાન પાનું ૪૮ થી)

== ગોવધ બંધ થવો જ નોંધ્યો ==

હિન્દુઓની વાત છે કે હિન્દુ સ્વતંત્ર થયા છતાં પણ હજી ગોવધ પર પ્રતિબંધ નથી મૂકાયો. મદદમાં આપીએ એ ગોવધ બંધ કરાવવા મુશ્કેલી પ્રણેતા ક્યો હતા, આપણા નેતાઓ પણ મધ ચૂંટણી વખતે કહેતા હતા કે સ્વતંત્રતા મળતાં જ ગોવધ બંધ ચર્ચા નહોતી, પરંતુ બીજા પ્રધાનમંત્રી તાતાના નામ પર (Secular State) હિન્દી જનતાની સહાની આ માગણીની અવગણના કરવામાં આવી છે. હિન્દી મોટા બામની જનતા કહે છે કે હિન્દુઓ ગોવધ બંધ કરવામાં આવે, ન તો ગોમાંસ ખાનારાઓને મારે, ન તો ધર્મને નામે ન વિવાદ વચેરમાં ગોવધ શાવ. કેટલાક સમજદાર મુસલમાનઓએ પણ કહેવું છે કે તેમના ધર્મપુસ્તકો કુરઆનીના ૧૫માં ગોવધનો કંઈ જણ નથી. છતાં હજી ગોવધ ચર્ચા રહેલ છે.

તાજેતરમાં આજમજદમાં ઉત્તરપ્રદેશ એક લગ્ન પ્રસંગ સમયે ગોવધ થયો હોવાનું સંભવિત હતું. કેટલાક સમય પહેલાં ગોરખપુરમાં પણ આવે જનતાવ ન્યે. હોતે આપણા નેતાઓ સ્વતંત્રતા મળ્યા પછી ગોવધ બંધ મુશ્કેલી કરવાનો કારણ મૂકવાની આરંભકતા દેવી, પરંતુ જનતાની સમિતિની અવગણના કરીને તેમણે હજી સુધી કારણસાર ગોવધ બંધ કરાવ્યો નથી જ્યારે જનતાની સમિતિ વિરુદ્ધ અન્યાય મુક્ત હિન્દુ-કોંગ્રેસીય નેચા કાગો કારણે ધડા મારેના પ્રયાસો થયા છે.

હમણાં જ મધ્યમ સરકારે પ્રાંતીય સરકારને ગોવધ-નિર્બંધ સંબંધી બીધ અર્જનું એક લખાણ મોકલ્યું છે જે મારે કન્વેન્શન થયે છે. પરંતુ તેમાં અપેક્ષા છુટ્ટાટ પ્રમાણે ઉપયોગમાં અને બીજા ઉપયોગીના બહાના હેઠળ ગાયો મરતી રહેશે. હુદના સમયમાં પણ આજુ અસલામી વિષય કેટલાક પ્રાંતોમાં ચાલતું હતું, પરંતુ ઉપયોગી પશુઓ માગવામાં આવતા જ હતાં. આ બીધ પ્રમાણે ચોદ વર્ષ ઉપરાંતનાં જમને ધારણ ન કરી શકે તેવી રાખી, પશુઓ મારવામાં આવશે. આ મારે પોતાનો અભિપ્રાય અપવાત સંભારે ચોખ જ લખ્યું છે કે: “જ્યારે જલ પશુઓ મારે આવે નિર્બંધ છે તો જલ મનુષ્યો મારે પણ આવે નિર્બંધ હોયો નોંધ્યો; કારણ કે તેઓ પણ સમાજને માથે માર ૧૫જ પ્રતીત

થાય છે.” આજકાલ માનવતાની મોટી મોટી વાતો કરવામાં આવે છે, તો શું માનવતાનો આવે જ અર્થ છે કે મનુષ્ય પોતાના મુખને મારે બીજાં પ્રાણીઓને નાશ કરે? આ કેટલી મોટી સ્વર્ણપરમણુના છે? અર્થિકસામાં વિદ્યાસ રાખનારી આપણી સરકાર તરફથી જ્યારે આવી આજ્ઞાપતિકા નિકળે છે ત્યારે તો ખૂબ જ આશ્ચર્ય થાય છે.

કોણ જાણે છે કે બંધિયામાં નિરપેક્ષી માણસો મારે આવે કોઈ કામદો અમલમાં નહીં આવે! પરંતુ આવેના પ્રશ્ન તો ધાર્મિક છે. એક પણ મોહના સમાજમાં કેટલાં હૃદયોને હનનમાંથી નામે છે? આ પરિસ્થિતિમાં ચોદ વર્ષની ઉપરની ઉમરની અથવા નિરપેક્ષી જણાતી ગાયોને મારવાની છૂટ અપવી એ તો ખુલ્લે છોગે વધુ પ્રમાણની સમાજની ધાર્મિક લાગણીઓને અપમાન આપવા જરાવર છે અને જનમતની અવગણના કરીને મોહસત્ત્વને મજબૂરી પાત બનાવવા જેવું છે.

આ વિષયમાં એક વાત વળી વધુ બવાનક છે. તેમાં ધર્મને મારે, ચિન્તિત્વા સંબંધે તેમજ સંશોધન મારે પશુવધ કરવાની છૂટ આપવામાં આવી છે. આ અંગે અખિલ ભારતીય ગાયોવંદ સમાજના મંત્રી અને ખાસ સરકારે નિયુક્ત કમિશન ગોરક્ષણ અને ગોસંવર્ધન સમિતિના મેમ્બર શ્રી હરદેવ સહાયજીએ નીચે પ્રમાણેના અભિપ્રાય અપેક્ષા છે:-

“ભારત સરકારે ઉપયોગી ગોવંધ તથા બેંસના વંશના વધને રોકવાને મારે પ્રતિબંધ સરકારો પર ને મરડો મોકલ્યો છે, તેમાં ૧૩મી હકમ પ્રમાણે ધાર્મિક કામો મારે ગોવધ અને પશુવધ કરવાની છૂટ આપવામાં આવેલી છે. ૧૪ પછી ધાર્મિક કામને મારે ગોવધ જરૂરી નથી. કેટલાક મુસલમાન નાસ્તાફો તથા મુગલ સામ્રાજ્યમાં ગોવધ બંધ મુશ્કેલી થતા નહોતા. પં. સુરલાલજી નેચા સંપ્રદાયિકતાના કદર વિરોધી વિદ્વાને પોતાના ‘ભારતમાં અંગ્રેજી રાજ્ય’ નામના પુસ્તકમાં જોર જોળે જોવા ધર્મીય નાસ્તાફના સમયમાં પણ ગોવધની બંધી તથા હેઠળ ગોવધ સજાદ નહાદુરશાહ દ્વારા અંગ્રેજોએ યાદ કરેલ ગોવધના નિર્બંધની ખાસ અધ્યાનો નિર્દેશ કરેલ છે. ને મુસલમાનો મારે ગોવધ જરૂરી હોત તો મુસલમાન નાસ્તાફ ગોવધ બંધ ન કરાવત.

જોવધનો આરંભ અંગ્રેજી અમલના આરંભથી થયો, એ રાત્રી જવા સાથે જોવધ પણ બંધ થયેા. જોધએ પરંતુ આપણી મરકારે બધા આપણું નથી. અંગ્રેજ સરકારે ૨૪-૭-૪૪ની તારીખે ઉપયોગી પશુ જોતો વધ બંધ કરવા માટે ને વિચારિ બહાર પાડી હતી તેમાં પણ ધાર્મિક પશુવધની છૂટ આપવામાં આવી નહોતી. શ્રી વિનોબાભાવે પણ ધર્મના નામ પર જોવધ અથવા પશુવધને ચોખ્ખો સમજતા નથી. જનતાની માગણી બારત સરકારે જોરશુભ તથા જોસંવર્ધન સમિતિ બનાવી છે તેના અન્તિમ ધ્યેયમાં પણ પશુ વધનો નિર્દેશ નથી. તેઓ કહે છે કે "નો ધર્મના નામ પર પશુવધની આઘાત આપવામાં આવી તેા ચામડાં, ચરબી, હાડકા, લોહી વગેરે તેા વ્યાપાર તથા વ્યવહારથી પૈસા પેદા કરનારાઓ આ કામદારો અનુચિત લાભ ઉઠાવશે. ઉપયોગી પશુ વધ તેા આશુ રહેશે જ પરંતુ આથી સંપ્રદાયિક કમગાઓ પણ વધશે. બારત સરકારે ૧૯૫૬ કદમ આ કામદારોથી દૂર કરવી જરૂરી છે ચિકિત્સા માટે પણ પશુઓનો વધ ન થાય. લોકસાસનમાં જનતાની સમિતિ અમરમાન જોગવે છે, જનતા જોવધ ઇચ્છતી નથી. સરકારે, મુસલમાન બાદશાહોની માફક જનતાની લાગણીને સમજીને જોવધને બીલકુલ બંધ કરવો ચોખ્ખો હતો. પણ કુખની વાત છે કે તેમ કરવું તેા દૂર રહ્યું, પરંતુ ઉપયોગી પશુઓનો વધ થતા રોકવા માટે પણ એવર્ષની દીલ કરી છે આને વર્ષમાં લાખો ઉપયોગી પશુઓ માર્યા ગયાં. અત્યારે દેશમાં ઉપયોગી પશુઓની અછત છે ને કારણે કુધ લી નામ માનનાં રહ્યાં છે. ઉપયોગી જગાની પણ અછત છે. રેન્ડિય તથા પ્રાંતિક સરકારોએ ઇચ્છવા ચોખ્ખો છે

કે જનતાની ધાર્મિક-સાસ્ત્રીયક બાવના તથા આર્થિક તેમજ સારીરિક ઉત્તિ લક્ષમાં રાખીને જોવધ બીલકુલ બંધ કરવો જોઈએ. આ સુધી જોવધ બંધ નહી થાય ત્યાં સુધી નિરૂપયોગી પશુના નામે ઉપયોગી પશુઓનો વધ થવા જ રહેશે."

આ લખાણ પર ચર્ચા કરવી અચોક્કસ છે. આપણી સરકારને પ્રાર્થના કરવાની કે તે હજી પણ લોકમતને આવકારીને જોવધ બીલકુલ બંધ કરવોનો કુશલ કરે. જનતાએ પણ પોતાનો અવાજ સરકાર સુધી પહોંચાડવો જરૂરી છે.

(કલ્યાણ)

(અનુસંધાન પાન ૪૬ 'તુ' માણુ)

તેમાં લખ્યું હતું કે "તમારું કાવતું" નિમ્બળ મધુ છે, પણ સજ્જ થયું હોત તેા પણ વધારે સાફ થાત. આ નીચની રક્ષા કરતાં એક સ્વર્ગની દેવીએ બાલકાન આપ્યું છે. હવે હું તમારા મામંમાં અડચણરૂપ થવા માગતો નથી. હવે મહા હજ કરવા ભઉ પું."

નરસિંહાનનું કામળ હાથ કાળી ઉઠ્યું તે વૃષયાષ-ગુપ્તકાર મારકે ત્યાં આવી પહોંચી અને દેવીના તળને નેચું, તેણે લખેલો પત્ર પણ વાંચ્યો અને અશ્રુ સાથે પ્રણામ કરીને નરસિંહાનની પણ માફી માગી, તેમજ લાકણો પાસે તેના અગ્નિ સંગ્રહ કરાખેા અને તેની દેરી ચણતી

આને પણ દિલ્હીના કિશા પાસે સતીના મળતારા તરિકે તે જગ્યા મળ્યાત છે.

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશે

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-નૂથ નહીં તેા કૃષ્ણની પાંખો ને બને તે આને જ ચોક્કસી આપશે. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિવિધિત બનશે; કેમકે સમિતિ પાસે ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સંપૂર્ણ પ્રેમ અને મદાપૂર્વક મોકલશે તેા નાની સહાય પણ મહાન બનશે.

— સારામાહા પ્રસન્ને સમિતિને જરૂર વાદ કરશે :—

મંત્રી : હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સારંગપુર-અંકામતાની વાડી, અમદાવાદ.

દાનવીર

[એકાંકી નાટક]

લેખક :

શ્રી. શીવરાંકરજી વસિષ્ઠ

[મહાનંદા સાગરની છે, અભિમાન દુષેખનનું છે, ખર્ચ સુખિરિતો છે તે જ પ્રમાણે દાનવીરતા ક્યુંની જ છે. એવો દાનવીર હોઈ થયો નથી થવાનો પણ નથી શી વસિષ્ઠએ મહાભારતના એક પ્રસંગને આઠી નાટક રૂપે ધમતી સુંદર રીતે રજૂ કર્યો છે.]

(અરતાગળ તરફ પ્રયાણ કરતાં ભગવાન ભારકરનાં અંતિમ કિરણો કુરુક્ષેત્રની વિશાળ રક્તરંજિત ભૂમિપર પડેલા ધામધ યોદ્ધાઓને દીનભાવથી નિહાળી રહેલ છે મહાબીષ્મ રાજ્ય-લાઘ્યસાની મુદ વેદીમાં બેઠેલ ભારતીય વીરોનું બલિદાન દેવાઈ ચૂક્યું છે. મહાભારતની મહાન વિનાશક જ્વાળા ભારતવર્ષના ખૂણે ખૂણેથી પ્રબલવિત લગ્નને આતરરાષ્ટ્રીય પ્રદેશો સુધી પોતાના ધૂમ્જેટ મસારી રહેલ છે. યુદ્ધનો પશ્ચિમ દિવસ વીતી ગયો છે સૂર્યા સોનેરી ધારણોની સાથે આજના યુદ્ધનો અંત આવ્યો છે. બન્ને પક્ષના બંધેલા યોદ્ધાઓ પોતપોતાના શિબિરમાં રાત્રિ પસાર કરવા આત્મા ગયા છે કુરુક્ષેત્રની રક્ત રંગી જ્વાળા યોદ્ધાઓનાં મસ્તકો અને લાશો, મરેલા જળરિત પશુઓ અસ્તવ્યસ્ત પડેલા ધામધ સૈનિકો અને તુરેલાં યુદ્ધોથી ખરડાઈને ઢાઈ બીભત્સ સૃષ્ટિ ઊભી કરી રહેલ છે. ચારે બાજુએ નીરવતાનું સામ્રાજ્ય સ્થપાએલું છે. હલિક કૃતરાંજા રેલાતો અવાજ, શિખાળવળો ઓઠાર, બીધાંની પાંખોનો કહકાટ અને ધામધ સૈનિકોની ઓસો દિશાની નીરવતાનો ભંજ કરે છે આ સમયે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ બંને પાંડવ-વીર બળુન આ બીભત્સ સૃષ્ટિ પર એક બાળુએલો અવતા જણાય છે.)

અર્જુન કેલવ, તમે મને કયાં લઈ આવ્યા ?

શ્રીકૃષ્ણ : બીક લાગે છે કે ?

અર્જુન ના ત્યાં સુધી અર્જુનના હાથમા આંધીવ છે અને મધુસૂદન એના સદામક છે, ત્યાં સુધી તે આ ત્રિલોકમાં હોઈથી પણ ડરતો નથી.

શ્રીકૃષ્ણ તો પછી બધું આત્મા જાદુ આટલું બધું આશ્ચર્ય કેમ ?

અર્જુન : મધુસૂદન, આશ્ચર્ય નહિં, એવ.

શ્રીકૃષ્ણ : એવ ?

અર્જુન હા, પોતાનાં પ્રિયજનોની આ રક્ષિતિ બેઠો એ જ થયો બેઠો. આ હાથ પિતામહ ભીષ્મને વીધી રહે છે, સુક શ્રેણનું માથું માપી રહે છે, મહાબીર ક્યુંને

ધરાધાવી જનાવી રહે છે અને તે બધું નગરે બોઈ પણ રહે છે; પરંતુ અહીંનું આ દશ્ય..... એનાથી ભેવાનું નથી. મધુસૂદન, એકાંકી આંખે અંધારાં આવે છે.

શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન, ભાવનામાં તણાઈત નહીં. ભાવના કરતાં કંતવ્ય એવ છે. ભૂલી ગયો, ગીતાનું એ અમૂલ્ય વાક્ય ?

અર્જુન માફ છે. આ સેવકનો અગિયો ટકાર છત્તુઓના હૃદય પર તેની સ્થાપી છાપ જમાવે છે, તેની રીતે તે મારા રમ્પિ-પટ પર અંકિત થયેલું છે.

શ્રીકૃષ્ણ પછી આ મોહનું કારણ ?

અર્જુન મોહ ! કેલવ ! મોહ નહીં. આ દશ્યને ભોલો જ હૃદયના તાલવંત છવનની કણ્ઠભથ્થરતા મારે વિરક્તિનો પ્રાકુભાવ થાય છે. ભેદ આ વાતાવરણમાં વધુ વખત રહીત તો નહીં મારી આ ભાવના પર વિભ્રમ પ્રાપ્ત કરી રાખીત નહીં.

શ્રીકૃષ્ણ (યુદ્ધ હાલ્ય કરતાં) વિરક્તિ પામ્યા ?
તેને વિરક્તિ હલ છે તે અજ્ઞા પ્રતિતિની એક વિકૃત રૂપેખા છે. તે તેની અનુકૂળ પરિસ્થિતિમા હૃદયમાં સ્થિર થયેલા સચારી ભાવોની પ્રેરણાથી છદ્મમ પામી, માણસની વિચાર ધ્રુવજાલી હિમિને જળરિત જનારી રહે છે, અને પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિમાં વીજળીના ઝગદારાની જેમ પોતે જ સુષ જની બળ છે

અર્જુન (આશ્ચર્યથી) કેલવ ?

શ્રીકૃષ્ણ હા, અર્જુન આત્મા આવ.

અર્જુન : પણ ક્યા ?

શ્રીકૃષ્ણ ત્યાં મહારથી દાનવીર ક્યું એવો પેલી હાલવિક્ષત અવસ્થામાં ચતુર્ન આવાહન કરે છે ત્યાં.

અર્જુન : ' મહારથી ' ' દાનવીર ' ' કેલવ તમારા આ રાજ્યે ક્યું મારે સુખોભ્ય નથી.

શ્રીકૃષ્ણ : કેમ ? શું તું ક્યુંને મહારથી નથી માનતો ? તેને દાનવીર નથી માનતો ?

અર્જુન : ક્યું મહાવીર હોઈ રહે છે, પરંતુ તે મહારથી તો નથી જ. કેલવ, મને સ્વપ્નામાં પણ વિચાર આવતો નથી કે મુનેા પુત્ર દાનવીર કવી રીતે હોઈ રહે ?

શ્રીકૃષ્ણ : પાથે, તારી જૂઝ યાજ છે. તે મુદના કાદવમા ખૂંચેલા રથના પેલ કાદવામાં રોકાવેલા યજ્ઞ-લીન કણને તારા તીવ્ર જાણેથી વીધી નાખ્યો. આના અભિમાનથી તું તને મહાત્મી સમજતો હોય તે સંભવિત છે; પરંતુ તને અજર નથી કે કણને ધરા-ચાથી જનતવવામાં એકલા તેજ નહીં, પરંતુ બીજી યજ્ઞિત્વોએ પણ કાર્ય કર્યું છે તદુપરાંત કણના પરાજયનું મુખ્ય કારણ છે તેની દાનવીરતા.

અર્જુન : આરા માનવામાં નથી આવતું.

શ્રીકૃષ્ણ : તેજે કુદરત અને કવચનારા પિતા સૂર્યને આપેલાં તે તું જુદી ગણે! છતાં પ્રસન્નને પ્રમાણની આવશ્યકતા નથી. ધનજય. મારી સાથે આવ. હું તને કણના મહાન વ્યક્તિત્વનો પરિચય કરાવું.

(પડશે)

દૃષ્ય બીજું :

સ્થળ : કુરુક્ષેત્ર, લોહીભીનું રણમેદાન.

સમય : સાંજેકાળ.

(બે સાધુઓ પ્રવેશે છે)

અર્જુન ડેશવ, આ વેપમાં તો મને મળતા કુન્તી પણ એળખી શકે નહીં. સત્તેજ પાંચક જેવા દેખા-અંજો છીએ.

કૃષ્ણ : હા, અર્જુન સાવધાન. ત્વ સામે ત્વે અંજરાજ કર્ણ સૂતા છે.

(કર્ણની પાસે જઈ)

જન્મેજલ્લ અંજનરેશનો જય હો !

કર્ણ : (જન્મે તરફ જોતાં હીજ ગરવી) તમે ' તમે કોણ હો મહાનુભાવો !

શ્રીકૃષ્ણ : અમે પાંચકો છીએ.

કર્ણ : (જોતા ઘરાનો નિર્ધર પ્રવલ દરવા) ધન્ય માન્ય માર્ગ ! જીવનની અનિમ પરીએ પણ કણ પાંચકોના દર્શનથી કૃતાઈ અને છે, પરંતુ તમે અહીં... આ વાનાવરણમાં કેવી રીતે પહોંચો!

અર્જુન પાંચકોનું કાર્ય પાચના કરવાનું હોય છે. અંજરાજ, એમને વખત જવખત જોવાનું હોય તથા તમે તમારી દાનવીરતાને લીને દેહ-દેહાંતરમાં પ્રસિદ્ધ હો. એટલે કંઈક મેળવવાની આશાએ અમે પામેલા પ્રામથી અહીં આપ્યા છીએ. જનર પરી કે તમે આપનાં મુદમાં પરાજિત કુરુક્ષેત્રની પવિત્ર ભૂમિમાં પડ્યા હો. દાનવીર કર્ણનાં અતિમ દર્શનની

લાક્ષણને અમે રોળી શક્યા નહીં, એટલે અમે આ રણમેદાનમાં ભયાનક દરવો જોતા જોતા અને ડરતા-ડરતા તમારી પાસે આપ્યા છીએ.

કર્ણ : (ધીમા સ્વરથી) ધણી જ કૃપા. હશે, અહીં હું તમારી શી મેળા કરી શકું છું !

શ્રીકૃષ્ણ : અમારે બે વાક્ય સોનું જોઈએ છે.

કર્ણ : સોનું ! પાંચક, અહીં સોનું ક્યાંથી હોય ! (વેદનાને લીધે પાંચક દેશવતી) અહીં તો આરે વાળુ સોહી.....તમે જોઈ શકો છો, તમે મારા મિત્ર દુર્યોધન પાસે જાઓ ત્યાં તમારે જ જોઈશું હશે. જે માગશો, તે વધુ તમને પ્રાપ્ત થશે.

શ્રીકૃષ્ણ : અંજરાજ, ચિંતા કરશો નહીં. અમે તો ફક્ત તમારા દર્શન માટે જ આપ્યા દતા. તમે અમલી ધૃતિ અંગે પૂછવું, એટલે અમે કણ. જાણી પામનાના હશે તેનું નહોતો. અત્યારે બે વાક્ય સોના માટે કોરવોના સિંચિરે કોણ જાય અને તમારા મિત્રને કંઈ આપે.

અર્જુન : વાલ, જેવી અગતરચની આપા.

(ત્યાંથી નીકળવાની તૈયારી કરે છે.)

કર્ણ : પાંચક ઉમા રહેલ કણ પાસે મામણી દરવાર આજ સુધી પાછો ફર્યો નથી. તમે પણ પાછા નહિં ફરો. હું મારા મેના આ સોનાના દાંતથી તમારી પાચના પરી કરીશ.

(કોણે મારીને દાંત તોડે છે. એમાંથી લોહીની ધારા જોરથી વહેવા માંડે છે.)

કર્ણ : (દાંતને પાંચકોની તરફ ધરતાં) પાંચક, શ્વેદ કર્ણના જન્મનું આ અતિમ ચિદ, અંતિમ પરીએ, ઉત્તરી વારનું કર્ણના દાયથી શ્વેદ. આજે હું પ્રસન્ન છું. પછો જ પ્રસન્ન છું.

શ્રીકૃષ્ણ : હી, હી, રાજન ! જુદિયાગા દેતા છતાં મેં તો આ અંજો પદાર્થ માત્રજુને જાનમાં આપેા છો, જે આપણ જ દોષ, તો એને પાણીથી ધોઈ શકીને આપેા.

કર્ણ : પાણી..પાણી પણ નથી...ત્યારે...હું...હું શું કરું! જાણજા આ આ...આ, પાંચક, કંઈ તો પડશે, પરંતુ ત્યાં પડવું છે તે ધનુષાણ ઉઘારીને મને જ્યાં આપેા.

(જુઓ અનુસંધાન પાન ૫૨ પું)

સાધુ-સંન્યાસિયોનો સ્ત્રીઓ સાથે કેવો વ્યવહાર હોવો જોઈએ ?

[ચરણરૂપણે ઠાવવા, ચરણાશ્રુત પીવા રેતું, પગથંપી કરાવવી, સ્ત્રીઓ સાથે એકાંતમાં મળવું, આ બધીજ સેવાઓ જરૂરતાને મુજબ છે અને તેનાથી સંન્યાસીનું પતન થાય છે, આવી સેવાઓ શાસ્ત્રનિવિદ્ધ પણ છે જ આ બાબતમાં મુખ્યત્વે 'કલ્યાણ માસિક'ના તંત્રીશ્રીએ પ્રગટ કરેલા વિચાર લઘુવાર એક હોય અને રજુ કર્યાં છે

મુખ્યમ હરિચરણ આપનો પત્ર મળ્યો. આપે લખ્યું છે કે "સ્વામીજીતથા તેમના સિખ...એ કુમારી, સધવા, વિધવા, યુવતિ, વૃદ્ધા વગેરે અર્ધ-અર્ધ ઓછોને પોતાની શિષ્યાઓ બનાવી છે અને તેમને ધંધર કરતાં પણ ગુરુને વધારે મહુવાનો ઉપદેશ આપે છે. " ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજીએ પણ ગુરુ સેવા કરી હતી, ગુરુના ચરણો દમાખા હતા, તેમનો પૂજા કરી હતી, પરિણામે તેમની કૃપાથી તેઓ રાક્ષસોના સંહાર કરી યજ્ઞના હતા." એટલે ગુરુસેવા જ સારરૂપ અને મોક્ષને આપનારી છે એમ હસાવે છે.

શ્રીઓ પાસે ચરણ ધોવાવવા અને ચરણાશ્રુત પાન કરાવવું, પગથંપી કરાવવી, પગો નખાવવો, પોતાની પૂજા આરવી કરાવવી અને માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન, સાસુ સસરા અને પતિ સુદાન્તના વ્યવહારો નકામી નજીવીને ચૂકરશોઓ પાસેથી ગાથ મશીદા મેળવે છે તેઓ કહે છે કે સાસુ સસરા અને પતિની સેવા કરવી નિસ્કાર છે, ગુરુની સેવા જ મોક્ષનું સાધન છે. આ રીતે ઘેર ઘેર તેઓ લાડઅંજી નજાવે છે. " આ પ્રમાણે લખીને આપ નજીવી છે કે, " શું આત્મી-સાધનાથી મોક્ષ પ્રાપ્તિ થાય છે ? શું સંન્યાસીઓને ચૂકરશો ઓછો સાથે આવો સંન્યાસ હોવો જોઈએ ? આ સ્વામીજી બાલું કહે છે તે બધું સત્ય છે ? શું સંન્યાસીઓએ ચેષ્ટાઓ બનાવવી, તેમને ચરણાશ્રુત આપવા, પોતાની પગથંપી કરાવવી, એકાન્તમાં મળવું, પોતાની અન્ન પ્રકારે સેવા પૂજા કરાવવી અને આરવી ઉતરાવવી મોજ છે ? તેમને તેવો અધિકાર છે ? અને આવી સેવા કરવાથી સ્ત્રીઓનું કલ્યાણ થાય છે ? "

આ બંને સાચી વસ્તુ રિયત એ છે કે સાચા ગુરુનો અધિકાર મહાન છે. જીવનના પરમ ધ્યેયરૂપ ભગવાનની પ્રાપ્તિ મુકદ્દર જ કરાવે છે, આથી સિખ માટે તો ગુરુ ભગવાનથી પણ વધારે છે. પરંતુ આવા ગુરુઓ વિલક્ષણ જ હોય છે. આપે જે સ્વામીજી તથા તેમના સિખની વાત લખી છે તેઓ કેવા છે તે કહી નાહતો નથી, પરંતુ સંન્યાસ ધર્મને લાગે વળગે છે ત્યાં કુધી તેમનાં આવરણ તદ્દન અવગાં અને સાચા વિદ્વદ છે સાથે સાથે બીજાઓને માટે તદ્દન ખરાબ આદર્શ રૂપ છે. ચારી સમગ્ર પ્રમાણે તો

એ માતાઓ અને મહેતેલી પણ મોટી શૂચ છે, જેઓ પોતાના ભોળા સ્વભાવને કારણે આવા પ્રકારની બનાવટી વર્તણૂકમાં ફસાઈને પોતાનું બકલમાણુ સાધી રહેલ છે. શાસ્ત્રની આજ્ઞા તથા સત્યુચ્ચાનો આચરણનુસાર ન તો કોઈ સ્ત્રીએ પરપુરવતો રૂપ કરવો જોઈએ ન તો કોઈ સંન્યાસી ત્યાગીએ સ્ત્રી માત્રનો રૂપ કરવો જોઈએ, આમ કરવું તે પાપરૂપ તો છે જ પરંતુ પાપને વધારનાર પણ છે. આથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ તો દૂર રહી, નરકમાં પડીને ત્યાં પણ વેદની પડતી બીવણ પત્રણાઓથી છૂટવું મુશ્કેલ છે.

એ મનુષ્યનો મોહ છે કે વિપલાસક્તિવશ દુરાચાર કરતી વખતે તેના ભવાનક પરિણામનો વિચાર પણ ન કરવો, આમ અવિચારે જ તેઓ નિપિદ આચરણ કરે છે. જે લોકો જરૂર કરીરને મહત્વ આપીને નજીવી જોઈને પોતાના પત્ર પૂળવે, ચરણાશ્રુત પીવારાવે, શ્રીઓ પાસે પત્ર દમાવરાવે, એકાન્તમાં મળે, પૂજા-આરવી ઉતારાવે તેઓ મોહાક અને કલ્પને પાત્ર છે. આથી કોઈનું કલ્યાણ થવું નથી. હા, એક એવું પરિણામ આવે છે કે નેતાથી મીરાજાઈની માફક ભગવત પ્રેમ-નિવિદ્ય બનીને પર-દાર છૂટી જાય છે. ભગવાન શુદ્ધ તથા ચૈતન્ય પ્રણીત મહાક ધરના માણસોને વિલાપ કરતાં મૂળીને જનું રહેતું પડે છે, પરંતુ આ રિયતિ કાંઈ જાહેર પ્રાપ્ત થતી નથી. કોઈને જો એવો પ્રેમ કે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય તો અન્ન કર્તવ્યોનો ભાર તેના પર રહેતો નથી. બીમારી, અશક્તિ અથવા રોગને લીધે આવી રિયતિ કટોક થાય છે, કે નેચો પત્ર દમાવતો પડે, રૂપ કરાવતો પડે અને સેવા પણ કરાવતો પડે અથવા નાથ જાન ન હોવાને પરિણામે એ બધો સેવાઓનું કાંઈ ભાન પણ રહેતું નથી. માથા પર આસડાં પડે તેવું પણ ભાન આ રિયતિમાં રહેતું નથી, પણ આ બધી અસાધારણ રિયતિ છે. કુકળ બોલીને શ્રીઓને શિષ્યાઓ બનાવતો, તેમની પાસે નિપિદ સેવા કરાવતો, એકાન્તમાં મળવું વગેરે પ્રત્યક્ષ બનાવ્યાર છે. આજ્ઞાકાંધ અધ્યાત્મના નામ પર આવા બનાવનાર ખૂબ પ્રચાર પામ્યા છે, આથી પણ અર્ધ નુકસાન જ થાય છે. તેઓના ક્યારેક પ્રત્યક્ષ અપ્રત્યક્ષ દોષિત જ હોય છે. કેટલાકો સરળતાથી

તારાં ગીત

[વિદાય]

ગીતકાં તારાં ગાઈ કિરતાર,
તરવો દુસ્તર આ સસાર.
ગીતે ગીતેથી ગુઝ અમીનો અતો,
ગીતલ અનુપમા સ્વાદ,
પીતા આ ભવનો પ્રસાદ કે,
ગીતકા તારાં ગાઈ કિરતાર. ૧

કાચર હોય એ રહે અડશે શું
એ તો ગુરવીરનું કામ,
કાચીને માચડે અડતાં મુખી પણ,
લેવું હરિ તારું નામ રે :
ગીતકા તારા ગાઈ કિરતાર. ૨

જુલક સ્વરે તુજ શુભો પૂકાઈ,
દશે દિશે પટે હાક;
ગીતોની ધૂન ચારે ખૂલે મચાવું,
કાયા હો ચાય ને ખાક રે :
ગીતકા તારા ગાઈ કિરતાર. ૩

મોહન કહે છે અસાર ભવનાં,
આર હરિનું નામ,
જીવન સજીવિની જેતે એ પીધી,
તેજે ખઈ કયું કામ રે :
ગીતકા તારાં ગાઈ કિરતાર. ૪

ગીતકા તારાં ગાઈ કિરતાર. ૫

‘મોહિનીચંદ્ર’

(૭)

પણ આમ દરે છે, પરંતુ પોતાનું ક્યાંય ચાહનાર
શુદ્ધિમાન પુરોએ આવા દોષોથી જરૂર બચવું જોઈએ
અને સ્ત્રીઓએ તો સર્વશા એથી દૂર રહેવું જોઈએ.
સાધુ મહાત્માઓમાં થદા-અકિન એટલી ઘેતી જોઈએ
કે તેમને સાચી થદા અને આદરપૂર્વક શીશુ આપવામાં
આવે, તેની શારીરિક રિયતિ પ્રમાણે તેને આરામની
ઠાકમ તેટલી અને યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવે અને
શાસ્ત્ર પ્રમાણેના તેના ઉપદેશો પ્રમાણે જીવન ધરવામાં
આવે. સાધુ સંન્યાસીઓને ધન આપવું, વિદ્યાસની
સામગ્રીઓ આપવી અને તેના ઉદ્ધિર નિકારો સમજ
બને તેનાં કામો કરવા તે તો તેને સત્વપદ્ધતિથી ચર્ચિત
કરાવવા સમાન છે અને તે એક પ્રકારનું પાપ છે
શૂદ્રરથોએ આ વાત સમજાવી જોઈએ.

(અનુસંધાન પાન ૫૦ નું સાધુ)

શ્રીકૃષ્ણ : પેલું ધનુષ્યાણ ..ના, રાગના તો તો
લોલીથી ખરડાપેલું છે અને તેના સ્પર્શ કરીને અમારા
દાધિને દુધિન નહિ કરીએ.

કર્ણ : વાર તમે તમારા દાધને દુધિત કરશો નહીં.
કર્ણ પોતે લેવાની લેશે.

(જમીન પર પસડાતા જમીને ધનુષ્યાણ ઉઠાવે છે.
એક દાધથી ધનુષ્ય પકડીને જીભ દાધે પહોંચ સડાવી,
જમીનના પટ્ટ ભાગ પર બાજુ મારે છે. જેમથી
પાણીનો ફુવારો નીકળે છે. તે પોતાના દાધને કર્ણ
તેમાં ધોળને માચડા તરફ ધરે છે.)

કર્ણ : વાચક, જ્યે. તમારી વાચના પૂરી થઈ.

અર્જુન : હા, કર્ણ, અમારી વાચના પૂર્ણ થઈ
અને સાથે જ તમારામાના અવિધાસની કાલિમા પણ
ધોળાઈ ગઈ.

કર્ણ : (આશ્ચર્યથી) કાળુ તમે અર્જુન અને ..
તમે... તમે શ્રીકૃષ્ણ ! (નમસ્કાર કરે છે.)

શ્રીકૃષ્ણ : હા, કર્ણ ! હું અર્જુન ને તમારી પવિત્ર
ચરતા અને જ્ઞાનીરતાનો આદર્શ ખતાવતા હાન્યો
હતા. ધન્ય છે તમને અને ધન્ય છે માતા વનુષરણે.
જેના ખેત્રમાં તમારા જેવા જ્ઞાનીરોને જન્મ થયો.

(શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુન કર્ણ તરફ નિદરજા
હાથએ જુએ છે. તેજ વખતે અધારમથી રાત્રિમાં
પડેશો તારો ખરીને કંઠર તરફ ધરે છે.)

(પડેશો)

સા. પ નાં રૂ પ માં રામ નાં દર્શ ન !

તાલેતરમાં અમદાવાદની મુલાકાતે આવી અમેલા અને વલ્લરો. ખર્મજીનામુખોની છાસાસાને સુવોપી મયેલા કાન-કનખક આદ્યમવાળા વનવડ સ્વામિશ્રી રામદાસજીના "ઈશ્વરના સાનિધ્યમાં" નામના પુસ્તકમાંથી આ પ્રકરણ વધુ હતું છે. સ્વામિશ્રીની શ્રી રામ પ્રત્યેની આદર સદા-સંસ્થિ તેમજ નિર્ભયતા અને તેમનો નિર્મલિપ્તની સ્વભાવ આપણને ઘણું ઘણું શીખવી શકે છે. કેવળ રામના બાંહે, અકિંચન સ્થિતિમાં હિન્દની તીર્થધામ્ય કરનાર સ્વામિશ્રીનાં અનેક સાવસેધ, પુસ્તિકા વાંચ્યા પછી માત્ર આપણને આશ્ચર્યચકિત ન થઈ કરતાં પરંતુ પરમ મદદા સા તમન કરાવી શકે છે

છવન ઝરમર

અમિત્રાનું પૂર્વજાનું નામ નિરુધરાજ. મેટ્રિકની પરિક્ષામાં બે વખત નિષ્ફળ નિવડ્યા પછી ચિત્રકામના અભ્યાસ પાછળ તેમણે વર્ષો ગાળ્યાં. તે પછી રિપની ગ મસ્તર અને વિવી ગ માસ્તર તરિક્ષેની શોખના પ્રાપ્ત કરી, સાથે સાથે ડાક્ટર બીચીચીનું કામ પણ કર્યું. તેઓશ્રીએ નડિવાદ, અમદાવાદ તેમજ દાદિયાવાડમાં નોકરીઓ પણ કરેલી, પરંતુ આશ્વરના ખટપટીયા વાતાવરણથી તેઓ કદાચીને બે મલોર અથ, ત્યાં વિવી ગ ફેક્ટરી સાથે ડાક્ટર, બીચીચી, શ્રીનીનું પણ કામ કરવા મોકિલું તેમની સમ્યાજ અને પ્રમાણિકતાથી માફકે આકર્ષાએલા, પરંતુ આખ્યાત્મિક છવનનું બેલાણ, બામીદારની સ્વાધી મનોદત્તિ અને ભક્તિમાં વધુ વખત ખ્યાન આપવું પડતું હોવાથી તેમને વધાર્યાં ગુરુજાન ગયું.

અને આ પછી તેમના છવન-કાર્યની રમ જલસા પહેલ વહેલા પિતાશ્રી પાસેથી તેમણે "મારામ જ્જરામ જ્જરામ રામ" નો મન મેળવેલા આ મન-જ્જરામ સંસાર પરનો મોહ દૂર થઈ ગયો. ધર્મ પત્નિ કાવ પ્રસન્ને એક દિવસ માટે પીયેર ગયા તે સમયનો લાખ લખને માત્ર પચીસ રૂપીઆ લઈ તેઓ એ મુદત્તવાન થયા. એ પૈસામાથી દીકાટ વગેરે સેતાં જયેલા પૈસા તેમણે ગરિએલા વહેલી દીધા.

સ્વામિશ્રીએ ખુશિ પને અને ઈશ્વરને બાહે હિન્દના એકેએક તીર્થધામોની યાત્રા કરી છે, સેકો મુમુક્ષુઓ અને સંસ્કારી, અસંસ્કારી બહિતઓના પરિચયમાં આઆ છે અને ગુરુમતે પણ પુષ્કળ મેળવ્યા છે હાલમાં દક્ષિણ ભારતમાં આવેલ કાન-કનખકા તેઓશ્રી સ્વીર થયા છે અને તેઓશ્રીના પરિચય અને સહાયતાને પરિણામે એ આમમમાં હરિદનારાયણો હનસાંતિ મેળવે છે અને એ ઉપરાંત હરિજનો તથા તેમનાં બ્રજાને અન-વચ તથા શિશુલુ આપવામાં આવે છે.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકળના ચાર વાગે રામ-

ચરણદાસ રામદાસને મુકીને નિહાયો, રામદાસ તણ કલાક મોડો નિહાયો. અધ્યાન રામદાસ એક મામડ પહોચ્યો ને ત્યાના મદિના ઝોટને યાક ખાવા બેઠો. બીજી પણ દરને આવેલા એક ભક્તજન એને પેલાને ત્યા લઈ ગયા અને દલી ભાત ખવડાવ્યા, તેજ સાંને બીજે ગામ પહોચી ત્યાના એક વડ નીચે રાત રજો. રાતે જલુ પ્રચડ વોશાન થયું અને એ બેઠો હલો ત્યા માખીઓનાં ટોળાને ટોળા ઉમરાવવા લાગ્યા. વટોળિયાતું વોશાન જોતો અને અસંખ માખીઓની સતમણી વેળો એ આખી રાત સુપચાપ મેસી રહ્યો.

સવાર પડતાં પ્રવાસ જરી થયો. એના પત્નોના લમજમ જાઈ ગયો હલો, જૂની મામડી ખરી પડતી હતી અને નવી આવેલી મામડી કંજુ થતી હતી. જયેર પડના એક મોટું તળાવ આપ્યું. તળાવની ચારે બાજુ મોટા ઝાડ ઉગેલા હતાં. મુખ્યત્વે મુસલમાનોની વસતીવાળા એક મામડી બામોજી આ તળાવ હતું એક મોટા ઝાડની કાપાયા એ બેઠો. થેડીવારે એ બીજા મામડા નિકળ્યો. પહેલા એક માસની ગુપડી ડેખાઈ ત્યાં ગયેલ પરની સ્ત્રી ઉમરામાં ઉભી હતી, રામદાસે હિન્દોમાં કહ્યું:

"માણ તમારા બચ્ચાને રોડી આપશો!"

"અરે મહારાજા" હું તો મુતલીમ છું અને આપનો હિન્દુ સંસ્કારી છું. મારા હાથનું આપ કેવી રીતે ખાશો!"

રામદાસે ઉત્તર આપ્યો

"હિન્દુ અને મુસલમાન એવા બેઠે રામદાસ જાણતો નથી. તમે એવી મા છો એ તો એટલું જ સમજો છે, અન્ય નહિ."

તરત જ એ અદર મઈ અને એક રોટલી તથા કાચી ખીરું કમુજર લઈ આવી. આંખણમાં જ

બેરીને રામદાસે ખાઈ લીધુ. અને એકબે બોખા પાણી પી બીજા ઘેર ગયો. આ બર પછુ મુસલમાનનું ઢાંતું એટલે અહીં પણ એજ કમ બન્યો. એને મુસલમાનની રસોઈ ખાવાનો વાંધો નહોતો. એવું એણે જણાવ્યું. એટલે તરત જ ઘરની સ્ત્રીએ એક રોટલો તથા ઘીનું શાક લાવ્યાં. એનું પેટ ભરાઈ ગયું. દવે અહીંથી ઉપ-લાવેલો વિચાર કર્યો. ત્યારે તે ખૂબ દુઃખ પામી. ઘણીવાર ભર બપોરે આરામ લીધા વિના એણે મુસાફરી કરી હતી.

રામમાંથી એ જહાર નિકળતો હતો ત્યાં એક ઘાઠણે એને રોક્યો ને એનો હાથ પકડી પેતાને ત્યાં લઈ ગયો. પછી એણે રામદાસ સમક્ષ પીરસેલી ઘાળી મૂકી. રામદાસને ખૂબ હતી જ નહીં, પરંતુ પેતાને ઘેર બીજા લેવડાવ્યા વિના ઘાઠણે છેડે એવો નહોતો. એટલે રામદાસને મોજે રોટલો ખાવો પડ્યો. ત્યાર બાદ એ પેતાને રસ્તે પડ્યો.

પાંચને શુભરે એ પડાણોડ પરેવ્યો. રસ્તે એણે એક મંદિરનું ઘિબર જોયું, એટલે એ મંદિરમાં પેડો અને નેતાં વેતળ મંદિરનો પૂજારી ખૂબ દર્શમાં આવો અયો. જાણે કેટલા વખતથી એની શક ન એનો દોષ' એ પ્રેમ પૂર્વક રામદાસને બેઠી પડ્યો ને પોતાની પાસે ખાટલા પર બેસાડ્યો. એણે રામદાસને કહ્યું 'શીડુ શીડુ પાણું' અને બાવલો વાતે વળગ્યો. રાત પડ્યા આવો હતો.

રામદાસે કહ્યું:

"મહારાજ! તમારા મંદિરની એકાદ તરફ એકાંત એરડીમાં રાત માગવાની રામદાસની ઇચ્છા છે કૃપા કરી એવી જગા બતાવો."

પૂજારીએ તરત જણાવ્યું કે મંદિરના મુખ્યભાગની નીચે બેઠું હતું. એમાં મુશાના આકારની એક નાની સરખી એરડી હતી જ્યાં જહારની કસી ગરજા પ્રવેશી એમ નહોતું આ જગા ઘણા વખતથી અવાજ પડો હતો છતાં એમાં રહેવાય એવું તો હતું જ. રામદાસ ત્યાં રાત માગવા ક્યુમ થયો. એ જૂની સાદી લઈ પૂજારી એને પગથિયા ઉતરી નીચે અધારા બેઠરામાં લઈ ગયો. આ જગા ધન્યજન રમ્ય કૂટ લાંબી પડેલી હતી. કેટલાંય વરસોથી પડેલી ધૂળના ઘર જાણ્યા હતા. પૂજારીએ પાથરેલી સાદી પર રામદાસ બેઠો ને પછી પૂજારીએ રાત લીધી.

પૂજારી ચાલ્યો ગયો. જહાર રાત પડી એટલે બોખરામાં ઘેર અધાર' આપી ગયું. જહારની જાળીની સપાટીએ એક નાનું જાળીનું મૂકેલું હતું.

કેટલાંય રહિત થઈ રામદાસે કેટલાક કલાક સમાધિમાં માગ્યા હશે. ત્યાં કેટલાંય વગરવધો બેઠો વૃત્તિ બદલ્યું જ નહીં. આખો ઉપાડો જોયું તો ત્રણ માણસો બોખરામાં આવતા હતા. એમના હાથમાં હાનસ હતું. એક હાથમાં હર્મોનિયમ હતું ને તળમાં હતાં. પૂજારી રામદાસ મારે મોટા લોચા ભરીને હાથ લાવ્યો હતો. એના આમદયો રામદાસે હાથ પીધું, પછી પૂજારીએ કહ્યું: "મહારાજ! અમારો વિચાર થોડું બજન હોતો ન કરવાનો છે, તેથી આ સાજા લાગ્યા છો."

"બહે, તમારું સંખીત સામજવાની રામદાસને તો મજા પડે."

હાનસ વચ્ચે મૂકવામાં આવ્યું અને એ ત્રણે જણ રામદાસની ગાળી નાગુએ પમણાંની પાસે દારૂનું બેઠા બજન થઈ ગયું. કેટલું જાણીતા સંતનું-દિની પદ હતું એમણે બજનનું પદેનું ચરણ માનું બાજન' હતો "જેને રામનામનો સ્વાદ જાણ્યો છે તે જીવન મુક્ત જ છે." પડેલું ચરણ પૂરું થતાં મીતમાં એકદમ અંજ પડ્યો. નરથા ને દારૂનોનિયમ પણ મૂર્ત થઈ ગયાં. શુ થયું તે જોવા રામદાસ એમની તરફ ફર્યો. ત્રણે જણો મો વિહાસી આંખો ફાટી, દિવાની પેલી નાગુએ રામદાસની જમણી તરફ જોઈ રહ્યા હતા. એક બધર વિપધર ધીમે ધીમે રામદાસ તરફ અધવતો હતો. એકદમ ત્રણે જણ ફરીને ઉભા થઈ ગયા ને રામદાસને ઉઠાડવા લાગ્યા. પૂજારીએ કહ્યું

"મહારાજ ચાલો અહીંથી જતા રહો. હું આપને બીજી જગા આપીશ. આ સાપ જડ જ બધર દોષ છે. મોંઘી પૂજા મુધી એ નખાં એકી બરેમો દોષ છે કૃપા કરી જલ્દી ઉઠો ને ચાલો."

રામદાસ ઝાંત તથા સ્વસ્થ હતો. એણે કહ્યું.

રામ' આ સાપથી ખાટલા નખા હશે. હા મારે આ રૂપે સાક્ષાત્ પરમાત્મા જ આપણને દર્શન આપી ગયા છે. કેટલા પ્રેમથી એ તમારું બજન સાંભળવા આવ્યા છે! તમને એ કસી ધન નહિ કરે. બેસોને હોતો ન થઈ શકે.

અજક્ય મહારાજ' સાક્ષાત્ મમદુતની હાજરીમાં કીર્તન' અને તો ચાલ્યા ને આપ પણ સાથે આવો એવી આમરી સલાહ છે." "

રામદાસે આજ્ઞા કર્યો:

"પણ મરેલી નહિ, સાપ તમને નહીં કરે, તમારે ન આપું' હોય તે ન યોગ્ય, પણ બાળી તા મરે નાઓ છો? જુઓ તો ખરા કે સાપ મિત્ર છે કે દુરમત!"

પણ એ લોકો બેસવા, તૈયાર નહોતા, જેમ જેમ સાપ રામદાસની પાસે આવતો એમ તેમ તેમ આ તરફે જણા મરિયાળના કાટાની ચાક્ર કરતા એની પુછી બાળુ જતા રહ્યા. સાપ રામદાસની છેક નજીક આવી પહોંચ્યો, રામદાસે એને આવકાર આપ્યો.

"ચાલ્યા આવો રામજી! અચકાઈ નહિ."

પેલાના વચ્ચે છેડે જોળાને કટકો નાંધેલા હવે તે છોડી એણે સાપ આગળ મુક્યો ને બોલ્યો.

"પ્રિય રામ! તમને આપી શકાય તેવું આ સિવાય રામદાસ પાસે કંઈ જ નથી."

સાપ જોળાના ટુકડા પાસે આવ્યો તેણે પોતાની ફાલ વળી છબ થોડીક ફણુ એના પર ફેરવી ઝોળ આપ્યો ને પછી આગળ વધ્યો. હવે સાપ રામદાસથી એક તણુ જેટલો જ વેચ્યો હતો પૂછતાં રામદાસ નિશ્ચય બોલો હતો. સ ને અવશ્ય સાપ એને ન અપહરતાં એની પાછળ પાછળ ચાક્ર કર્ષી ડાળી બાળુએ નિશ્ચયે એ સાપ આવ્યો એટલે પેલા મિત્રો જમણી બાળુ સ્ત્રી સાપની પુછી અને પોતાની વચ્ચે ઓળખાં ઓળખાં એક વારતું' અંતર રહે એની એ ખાસ ચીવટ રાખતા. સાપ ધીમે ધીમે હાલ ભળી ગયો' ને એક છેડેથી પમથિાં ચડતા લાગ્યો.

પૂજારી ભયભીત સ્વરે બોલી કીધો:

"મહારાજ ઉપર પહોંચવા મરે લખખગ ચાલીસ પમથિયાં ચડતાં છે ને માલસાહી રીતે આ સાપ સાથે છે એ રીતે એને પમથિયાં ચડતા તે કસાડો વરે. આપણે ત્યાં સુધી તો અહીં જ સપદાવાલ વળી એના મનમાં પાછા ભોંયરામાં ફરવાનું નહીં આવે એની પણ શી ખાતરી? આપણે તો મૃત જ પાયા."

રામદાસે સલાહ આપી "રો નહિ સાપ તો એક માણુએથી મરે છે, તમે બીજા માણુએથી મરી નાવ."

"અરે વાત શી છે? છો? એમ તે ચલાવ કે? તમને સાપનો વિશ્વાસ છે? એવો બનને નથી."

પછી રામદાસે રસ્તો ખતાવ્યો કે સાપની અને દિવાલની વચ્ચે પોતે જોલો રહે અને એ લોકો રામદાસ અને દિવાલની વચ્ચે મથને (સાપથી જુદી બાળુએ) ઉપર જાય, એ લોકો સમત થયા એટલે રામદાસ કહ્યા પ્રમાણે જોલો રહ્યો. વારાઘરતી એ લોકો પમથિયાં ચડ્યા. ચારચાર પમથિયાં સામ્યાં જ દુહીને મરી ગયા' જતા જતાં એ લોકો સાપના ભયની એને ચેતવણી આપતા ગયા અને પોતાની પાછળ પાછળ નાસી આવતા વિનંત કરતા ગયા. તમમાં ને હારમોનિયમ ઉપરાત એ લોકો ફાલસ પણ સાથે સાથે લેતા ગયા.

ફરી પાછો રામદાસ કાળજીકળા અધિકારમાં ગરક થઈ ગયો. એ પાછો સાઘી પર બેઠો. સાપે આખેલા ઝોળના ટુકડા મરે એણે અધિકારમાં જ દાણ ફેરવતા માંધ્યો, ને ફેળાતા ફેળાતા ઝોળ જુદી ગયેલ. સાપે પ્રસાદ તરીકે રહેવા દીધેલો આ ટુકડો રામદાસે પેલાના મોમા નાખ્યો ને ખૂબ આનંદથી ખાધ ગયો. આખી રાત એ નિગનદમાં ઢૂંમેલો જ બેઠો રહ્યો.

પેલા ભળીવામાંથી પ્રભાતનાં શિરણો કૂટ્યાં ત્યારે એણે હાલમાંથી ઠેકાને ડોહીયું કર્યું કેમ્પુ. રામદાસ જાણે છે કે મરી ગયો છે એ જોવા પૂજારી મહારાજ આવ્યા ડોહીયું કરતા હતા. એમને જોઈ રામદાસે સ્મીત ક્યું. પછી રાતરાળા પેલાના મિત્રોને લઈને ભોંયરામાં આવ્યા, એની સાથે તેઓ બેઠા ને આમનચુચ્ચ બની એને જોઈ રહ્યા. પછી પેલા ઝોળનો કટકો ન્ખાં પડ્યો હતો ત્યાં પૂજારીની નજર પડી. કટકો ન દેખાતાં એનું શું થયું એમ એણે રામદાસને પૂછ્યું. રામદાસે જણાવ્યું કે એ તો સાપનો પ્રસાદ હતો એટલે પોતે ખાઈ ગયો હતો.

"આપરો! તમે તો અજ્ઞાન બાલ્યો છો! મજાકર!"

"રામદાસ બાલકર નથી એ તો માત્ર ભગવાનનો માણક જ છે"

પછી રામદાસ ભોંયરામાંથી નિમળી મદાર આવ્યો અને પોતાને રસ્તે પડ્યો.

== એક જિજ્ઞાસુના પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તર ==

(સ્વામી માધવતીર્થ)

૧ પ્રશ્ન—તેનાનું જ્ઞાન છે ત્યાં મુખી બાકી જન્મન છે અને તે આપણા જ્ઞાનથી અનુભવાય છે. આપણુ જ્ઞાન ખસી જતાં કશું રહેતું નથી, પણ તરવર દસા રહે છે. તે દસાથી કંઈ દષ્ટિ સિદ્ધ થતું નથી. જે દેખાય છે તે આપણું જ્ઞાન જ; પણ તે જાને જ વળતુએ કે જન્મત બનામુ છે એમ ન કહેવાય; તેમ કોણ તો વ્યવહારની જરૂર જ રહે નહિ, આપણું જ્ઞાન જ દેવો દેવુ એટલે ખમ્, દુષ્ટાત તરીકે જે વોસ જાડ ભોલાં, તે જોતાં દેખાયા તે મારા જ્ઞાનથી કે પ્રમાણથી દેખાવાં પણ તે મારા જાને જ જતામાં છે એમ શી રીતે કહેવાય ?

ઉત્તર—આપણે જે કંઈ જોઈએ તેમા મારા જ્ઞાન કે જેમનો વિચાર પૂરતો નથી. જાતાનો વિચાર પણ સેવા લેઈએ. જાતા વચર જ્ઞાન નથી જાતા દેહનો અભિમાની કોણ ત્યારે બહાર કાર્ષક દેહતા રૂપે દેખાય છે. તેને માણસો જાડ કહે છે, એવું નરો જાણેસો માણસનો જાણક માણસનો વચ્ચે રહી શીખે છે. આત્મજ્ઞાન થાય ત્યારે જ્ઞાતા આપણ અને છે અને જ્ઞાતા જેવું કાંઈ રહેતું નથી, તેથી અદર જદાર જેવું કાંઈ રહેતું નથી.

૨ પ્રશ્ન—જે જાડ જ્ઞાનથી જાણુ અને ત્યારે જાણુ તેજ દિવસથી તેનું અગિતત, આગળ કે પાછળ નહિ પણ જન્મતમા એવું કેઈ માનતું નથી. બધા એમજ કહે છે કે જાડ તો આગાઉથી દતા પણ આપણાં જાણુમાં દતાં નહિ. મનથી કાષ્ટક જાણુ સપાંને પણ મનથી ઉત્પન્ન કરી સપાંએ નહિ. જે મનજ કરી સપાં કોણ તો સેવા કરતાતાં જરૂર જ જા મારે રહેઈ મનથી જ જાણુ કરી લેતાનું

ઉત્તર—જા જનાવ રમણુષાધના જાનનો છે. મહિમાધના જાનનો નથી. રમણુષાધને જે જન્મત દેખાય છે તે મહિમાધને દેખાતું નથી. છતાં બધા પુત્ર મેગા રાષ દિવસે આધાર સિદ્ધ કરે તેથી તે વાત સાચી કરતી નથી. રમણુષાધનો જન્મ વધા પછી તેજ જાણુ જ્ઞાન પડેલીવાર ક્યારે થયું અને કેવો રીતે થયું તેના તપાસ કરવી જોઈએ.

૩ પ્રશ્ન—જાણુ દસ રાખામાં સહએ. જન્મ્યા પછી કામરૂં કે એ જાડ મનથી જુદું નથી અને મને જ જતાવેલું છે. જન્મ્યા પછી જન્મતમા જોગેલાન પ્રમાણ જ જાણુ નથી, તે જ પ્રમાણે ધાવડામાં અદતા, હદતાના પ્રમાણે મગતા નથી.

ઉત્તર—જન્મ વખતે રાખું નથી જન્મ્યા પછી તે જાણુ કહેવાય છે. જન્મ વખતે બધું જન્મત છે અને તે વખતનું જ્ઞાન તે અનુભવમા પ્રમાણ છે. જે પ્રમાણથી જે વસ્તુ સિદ્ધ થાય તે પ્રમાણથી તેની નિરૂપિ ન થાય. તે જ પ્રમાણે જન્મતમા અવકાર વખતે જન્મતનું જ્ઞાન પ્રમાણ તરીકે રહે છે. તે જાનનો જાવ ધાવડામાં થાય છે

૪ પ્રશ્ન—જન્મત અવસ્થામાં દુઃખો વિચાર કંઈ કે મને જે જાડ દેખાય છે તેનો નાશ થાઓ, છતાં તેનો નાશ થશે નહિ. તે મારે મારે મારે જ્ઞાન ફેરવુ જોઈએ, પણ કહાવડા વચર દસ્યોના અમાર સંભવે નહિ.

ઉત્તર—માણસ જાણુ થતાને જાણે પોષ્ટ થઈ જાય તો પણ માણસના પ્રમાણનો જાણ થાય અને તેને માણસના જેવું જાડ દેખાય નહિ. ખરી રીતે માણસને જે જાણુ જ્ઞાન થયું છે તે માણસની વચ્ચે રહીને માણસના સમાજનું જ્ઞાન સાચુ જાનતાથી થયું છે. આ જાનતમાં કાવડું સાપેશાવડું સાવનસ વધારે સ્પષ્ટ જવાબ આપી શકે છે. તે કહે છે કે આપણે જે બહાર વસ્તુએ જોઈએ છીએ તે કાંઈ Object (વસ્તુ) નથી, પણ Etern (જનાવ) છે Event (જનાવ) પ્રતિભાસિ કાંઈ છે. તેને જાન-વચ્ચા કાંઈ છે, જનાવનો કાંઈ જનાવની સાથે ઉત્પન્ન થાય છે, પડેલાં કે પછી જેવું તેમા કાંઈ લેવું નથી. દોરડીમા મુલકા જોયેલો સપાં જોયા પડેલા દતો નહિ અને દોરડીનું જ્ઞાન થતા સપાંનો ત્રિજાસિક નિરૂપ થાય છે. તે પ્રમાણે મહિમાધના જન્મત વિશે અવતા રમણુષાધના જન્મત વિશે સમજવાનું છે.

૫ પ્રશ્ન—સ્વપ્નનું જ્ઞાન ઉમેડતું થયું નથી, પણ એની મેલે જ સાચું જાણુ, જાણુતમાં એમ જાણું જાણુ નથી. એક રાખના જનાવના સંભવના અનુ-બધતાનું જીણું સ્વપ્ન જીણું દીવસે કાંઈ વખતે કરી પણ આપણું નથી. જન્મતમાં કોઈકાં એવું એમ જન્મત દેખાય છે.

ઉત્તર—જાણુ અને જાણુ બન્ને રથાન ધર્મ છે અને જાણે માપતળા છે અને સુખ ન છે. તેના ૧૦ કારણ નહિ પ્રમાણે માર્કશ ઉપનિષદમાં જૈન'૧ પ્રા રજુમાં આપેલાં છે.

૧ મને દખ છે.

૨ મને અસત્ય છે એટલે નમ્રત સ્વપ્નમાં જન્મ રહે છે અને સ્વપ્ન નમ્રતમાં જન્મ રહે છે.

૩ મનેમાં પ્રાણ પ્રાણક રૂપથી પદાર્થ પ્રતીત થાય છે.

૪ જે પદાર્થ નથી, પછી નથી, તે વચમાં પણ નથી. વચમાં મૂલ પ્રશ્નોને સ્વપ્ન સાચુ લાગે છે તેવી રીતે નમ્રત સાચુ લાગે છે.

૫ નમ્રતની માફક સ્વપ્નમાં પણ પ્રયોજન સિદ્ધ થાય છે

૬ સ્વપ્નમાં ચિત્તની અંદરના પ્રદર્શક કલ્પિત છે અને બહારના સાચા દેખાય છે તેવું નમ્રતમાં પણ છે, પણ ખરી રીતે બધા કલ્પિત છે.

૭ સ્વપ્નમાં આંતરિક પ્રદર્શક કલ્પના સુધી રહે છે અને બહાર પ્રદર્શક તે પછી પણ રહે છે એટલે અન્યેન્ય પરિચય છે તેવું નમ્રતમાં પણ છે.

૮ સ્વપ્નમાં માનસિક નમ્રત અવ્યક્ત છે અને બહારનું વ્યક્ત છે, તેવું ન નમ્રતમાં પણ છે.

૯ સ્વપ્નમાં મધી જીવની કલ્પના છે. નમ્રતમાં પણ જીવન અંદર બહારની કલ્પના કરે છે.

૧૦ જેવું જાન તેવું રમરણ મને જ્ઞામાં રહે છે. જે જાતના હૃદય થઈ જાય છે તે જીવના ઉપર અમલ કરે છે.

નમ્રતમાં મનના કલ્પેલા પ્રદર્શો અસત્ય છે એવું પૂર્વ અને પશ્ચિમના માણસો માને છે. બહારના સ્પૃશ્ય પ્રદર્શો સાચા છે એવું પશ્ચિમના માણસો ૧૬ થી ૨૦ સુધી માનતા હતા. પીસમી સદીમાં પ્રે. આઈ.રુડાઇનના સાંપ્રદાયના શીષ્ય થયા પછી બહારના સ્પૃશ્ય પ્રદર્શો પણ (સ્વપ્નની માફક) કલ્પિત છે એવું સિદ્ધ થયેલ છે

૧ પ્રમ. સ્વપ્નમાં જોઈ જનાવની વાતચિત નમ્રતમાં થાય પણ નમ્રતની વાતચિત સ્વપ્નમાં થતી નથી. તમને આ બાબતમાં વધારે સ્પષ્ટ સમજણ સત્તાનો એક ટુંકામાં

વ્યવહારિક સત્તા

ઉત્તર-સ્વપ્ન વખતે તે સ્વપ્ન નથી, પણ એક પ્રકારનો સ્વાનંધર્મ છે. નમ્રત પણ સ્વાનંધર્મ છે. ડોઈ સ્વાનંધર્મ બીજા સ્વાનંધર્મ અનુભવ થાક આવ્યા છો છે અને ડોઈ વખતે બીજા સ્વાનંધર્મ અનુભવ થાક આવતા નથી. સ્વપ્નનાં દેવતા મૃતિ ડોઈ જગ્યાએ ઘરેલી જોઈ દોષ તે નમ્રતમાં મળી આવે છે. નમ્રતમાં જેમ સ્વપ્ન થાક કરવા બેસીએ છીએ તેવું સ્વપ્નમાં નમ્રત થાક કરવાની રેવ પાડીએ તો નમ્રત પણ થાક આવે પણ જન્મે જ્ઞામાં તથા જ્ઞાનમાં થાક ફેર છે તેવી સ્વપ્નના નમ્રતમાં બહારના નમ્રતના જનાવ થાક આવતા નથી. થાક લેવાનું કામ વેળુવી માણવું છે. જ્ઞાવવાનું કામ સકરી માણવું છે. નમ્રતમાં વેળુવી માણ છે, સ્વપ્નમાં સકરી માણ છે.

૭ પ્રમ. ઓઝોને પ્રચલિત, સ્વપ્ન આવે પણ પ્રશ્નોને ન આવે.

ઉત્તર-નમ્રતના ડેર્યાં સંસ્કાર સ્વપ્નમાં આવી છો છે, પણ નમ્રતના ડેર-કળ સ્વપ્નમાં આવતા નથી. સ્વપ્નમાં જે ડેર્યાં ઉમટા મુલ્ટા દેખાવ જણાય છે તે સ્વપ્નનો સ્વાનંધર્મ છે

૮ પ્રમ. નમ્રતમાં જેને જે બચન છૂટી મળું જેવ તે વ્યસન સ્વપ્નમાં આવતું નથી.

ઉત્તર-એ વાત સાચી નથી. જે બચન છેમળું દોષ તેનાં સ્વપ્નમાં પણ મળ્યા માણસોને આવે છે.

૯ પ્રમ. નમ્રત સ્વપ્નમાં જાણ પામે છે તો ફરીથી નમ્રત કેમ થાય?

ઉત્તર-નમ્રત અને સ્વપ્ન જન્મેનું મૂળ કારણ આત્માનું અજ્ઞાન છે. એ અજ્ઞાનથી બી જળી ન જાય ત્યાં સુધી નમ્રત અને સ્વપ્ન જન્મે આવ્યા કરશે. આત્મજ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી સૂક્ષ્મ સંસ્કારો જોરે કરીને આવ્યા કરશે. જ્ઞાન થયા પછી માત્ર પ્રારંભ રહે છે.

મને તેમજા મારે વ્યવહારિક અને પ્રાતિભાસિક નીચે જતાવેલ છે

પ્રાતિભાસિક સત્તા

૧ અજ્ઞાત સત્તા

૨ વ્યવહારિક વસ્તુ આપણી જોઈ જાય

૩ પરિણામવાદ

૪ અનેક જીવ

૧ જ્ઞાત સત્તા

૨ મધ્ય પ્રાતિભાસિક સાક્ષી ભાસ્ય છે

૩ વિવર્તવાદ

૪ એક જીવ

- ૫ વસ્તુ જોયા પહેલાં હોય
- ૬ સૃષ્ટિ દૃષ્ટિવાદ
- ૭ વસ્તુ સાકાર હોય છે
- ૮ જન્મતની ઉત્પત્તિ રિયલિટી અને લય થાય છે
- ૯ એક અંશની નિરૂપિત થાય.
- ૧૦ એક ગાન કરતાં બીજું ગાન વધારે સારું છે
- ૧૧ જોનારના વિચાર સિવાય જન્મતનો વિચાર થઈ શકે છે
- ૧૨ જન્મતનું ગાન રાખવામાં દરકત નથી
- ૧૩ અનેક ગાનની સામગ્રી છે
- ૧૪ સંબંધ થાય છે
- ૧૫ દૃષ્ટાથી દ્રવ્ય જુદું હોય છે
- ૧૬ ભક્તિમાર્ગ, યોગમાર્ગ
- ૧૭ જોઈને અજોડ કરવો

- ૫ સૃષ્ટિ કાળે પ્રતીતિ
- ૬ સૃષ્ટિ સૃષ્ટિવાદ
- ૭ વસ્તુ નિરાકાર હોય છે
- ૮ ગાનકાળે જન્મતનો ત્રિકાલિક નિરોધ થાય છે
- ૯ એક અંશની નિરૂપિત ન થાય
- ૧૦ એક જ ગાન સારું છે
- ૧૧ જોનારના વિચાર સિવાય જન્મતનો વિચાર થઈ શકે નહિ
- ૧૨ જન્મતનું ગાન તત્ત્વગાનમાં પ્રતિગંધ કરે છે
- ૧૩ એક ગાનની સામગ્રી છે
- ૧૪ સંબંધ થતો નથી
- ૧૫ દૃષ્ટાથી દૃષ્ટ જુદું હોતું નથી
- ૧૬ ગાનમાર્ગ
- ૧૭ જોઈને નિરોધ કરવો

વસ્તુપૂર્ણ પિયેજનજલમ્ (પાન ૨૪ થી ૩૫)

ખાટલાઓ પી પીને ખાલી કરી મૂકે છે તે જો ન કરે તો ચામડીના દરતો જોમ થઈ પડેલો મનુષ્યોનો મોટો ભાગ જો આજે નજરે પડે છે તે ન પડે એ દેખાતું છે. ચામડીનું દરદ કરી પણ ન જવ્યા પામે એમ કહેવાનો આશય નથી, પરંતુ ચામડીનાં રોગથી પીડાતા દરદીઓનું આજે જો ભયર પ્રમાણ નજરે પડે છે, તે ન જ પડે.

- કદત ધોડા કાળ પહેલાં ઉત્કલનમાં કોઈ સમજાતું જ નહિ. કોઈ કે, ઉત્કલન ભાગ્યે જ અપાતાં, પણ આજે લોહી જામી જતાનાં કારણે મનુષ્યોને એટલા બધા ઉત્કલનો ખાયાં પડે છે કે, હાથે કરીને સરોરમાં યજ્ઞ બોધવા જેવું કાલે કરવું પડે છે જો કે આજે વિવિધ ઉત્કલનો નીભ્યાં છે એને અમુક અસૈ વૈવક વિદ્યાની ક્ષેત્ર ન મળવામાં આવે તો તેને અન્યાય કહ્યો મળાય. કેટલાક ઉત્કલનોને જરૂર આશીર્વાદજનક મળે શકાય તેમ છે; છતાં મનુષ્યમાત્રે પોતાનું જીવન એવી રીતે વ્યતીત કરવું જોઈએ કે, જેથી એક પણ ઉત્કલન લેવાની જરૂર પડે નહિ. શુદ્ધ પાણી પીને સરોરને સ્વચ્છ લોહીવાળું રાખવું એ જ સ્વમાર્ગિક છે.

આજે વિકૃત પીણાંમાં રીતે રાખી લોહીને વિકૃત બનાવી મરવું એ તો જરૂર અસ્માભિક છે. ૫૪

કીચડમાં નાંખીને ધોવા એ કરતાં ૫૪ કીચડમાં પડે જ નહિ એ બાજતનું જેમ બાજ રહેવું જોઈએ તેમ સરોરનું રકત થી રીતે શુદ્ધ રહે એ જ જળજવાનું છે.

શુદ્ધ લોહી ધરાવનાર મનુષ્યોમાં પોતાનું લોહી શાત રહેવાના પરિણામે કામ, ક્રોધ, મોહ અને માયા જેવા માનસિક દોષો બિભ્ભવવા પામતા નથી. એવાદોનો હોય તો પણ તેનું પ્રમાણ બિતિ અલ્પ હોય છે

આજે વાતવતમાં મનુષ્યોનાં લોહી તપી જાય છે. એ માનવજીવનની જેવી લોહી એજ ન મળાય. અલગત જન્મદારના પ્રમંથોમાં કોઈ વખતે લોહી તપે એ જરૂરનું સમગળ છે.

ગોરીતળા અદેવતા સંકટાચના કારણે જરા કોઈનો હાથ મુદ્ધથી બંધી જતા પામ્યો હોય તો ૫૪ની જોઈ લોહી ખરાબ લોહી ધરાવનાર માનવો ત્યાંને ત્યાં જ વિશ્વંશ વગર 'રામમાધી રામાવણ' રચી કહવા કેવો બમોરથ પ્રવાળ કરી મૂકે છે એ પણખરાએ અનુમગ્યું હતો.

તપેશુ લોહી-અસ્વચ્છ લોહી-અર્થાત લોહી આગ માનવજીવનની કેટલી બધી મરખાદી કરે છે એનાં મુદ્ધજોએ જરૂર વિચાર કરવો પડે છે.

ધોળી ટોપી ઉપર ધોડ ! શ્રી. રાતિલાલ દીનાનાથ મહેતા

[કેટલાક સાચા બનાવો]

[એક પ્રસંગ : ઇ. સ. ૧૯૩૦]

ઓ ગણીસ વર્ષ પહેલાં બનેલો આ બનાવ તમને ખાતર નહોતો. કોણ તેમ જાણ સામે તરવે છે. જાણતી આંધારી રાતે અમદાવાદમાં રામપુર રસ્તાના જહાજ કાંઠેની આ તરફ જવાના રસ્તે વિજાવાની કડકડતી ઠંડીમાં સાવકા પર બેસી રાતના દસ વાગે એક મુલાકાતી ટોપી રજા હતો. ઠંડી ખૂબ હતી. તેમાંથી સાવકાની સ્વારી પર ઠંડીની મજા ચોર હતી.

જેવામાં એકાએક સામેથી આવતા ચાર પુરોષોના સોફ્ટશોમાંના એક સાવકાના આગળ પેડાને નેરથી ટક્કર લગાવીને જૂમ પાડી : " You won't catch me!" — ને બધા આગળાટ હસતા હાથા. બધા નજારામાં મસ્ત હતા. સાવકા એક માણુ પડીને સાવકાથીયે બીજા માણુએ ઉપરથી પાસે જોરા સોફ્ટશોએ તેની 'ધોળી ટોપી' ઉપર કોષ કરી સાવકાને લાલ મારી હતી એ સમજા ગયો, પરંતુ ૧૯૩૦ વર્ષ પોળા ટોપી અને અંગ્રેજી ટોપા વચ્ચેના મુલાકાત વર્ષ હતું, તેથી તેમની સામે કોઈ હરિયાદ સાંભળે તેમ ન હતું.

ને 'ધોળા-ટોપીને ખાતર' ને બનું તે સહન કરી લેવામાં જ સાવકાથીયે કઠોરણ માનું.

[બીજો પ્રસંગ : ઇ. સ. ૧૯૪૭]

હિન્દ સ્વતંત્ર બનું છે. હવે અંગ્રેજી ટોપાનું રાખ રહ્યું નથી. સર્વત્ર 'ધોળા ટોપી' નો જયજયકાર પ્રવર્તે રહ્યો છે.

મુજબતી સેક્રેટરીયેટ જુઓ કે દિલ્લીની સરકારી કોર્પોરેશનમાં બધા જાણેલાં ધોળા ટોપીના વિભાગ છે. ધોળા ટોપી વહેલીય બની છે. 'ધોળા' અને કાચીરી ટોપીઓના પશુ હવે 'ધોળા ટોપી' પહેરતા લોકો જાણ છે. અમદાવાદ, મોમતા અને સત્યાગ્રહી ને માથે ધોળા ટોપી ધોવા રહી છે ને ધોળા ટોપી પહેરનાર મારે સર્વત્ર ખુશ દાર છે.

જોરા સોફ્ટશોની સાત ખાનાર સાવકાથીયે મુલાકાત ૬૬૧ આનંદથી નાંખી રહ્યું છે. 'ધોળા ટોપી' ને ખાતર એક મુલાકાતે જાન ફેસાની કરી છે. આઝાદીનું એ ચોરસ ભયું ચિન્હ છે સ્વતંત્ર હિન્દ 'ધોળા ટોપી' ના કારનારમાં હવે સપૂર્ણ સુખ, શાંતિ અને આઝાદી મોખરી એ વિચારે સમસ્ત પ્રજા ખુશાલીનો મહોલસ બનાવી રહી છે.

[ત્રીજો પ્રસંગ : ઇ. સ. ૧૯૪૮]

આઝાદ હિન્દના સ્વાતંત્ર્ય કારોવારને બે વર્ષ પીટી ગયાં છે.

રાષ્ટ્રીય સરકારના વહિવટ સામે પ્રજાને બનેલવિધ હરિયાદો નોખાવવાની કોષ એમ હવે તો બધા જાણેલા 'ધોળા ટોપી' સામે લોકો આંજળી ઝાંધી મોલી રહ્યા છે. " આ રહ્યા ધોળા ટોપીવાળા-એમણે જ પ્રજાની આ દશા કરી."

એકવાર વેદકથાથી શીખ વગેના કામમાં અમદાવાદની મુસાફરી કરીશવન 'ધોળા ટોપી' નાજા મુલાકાતે લોકો તરફથી જે રીકાઓની ઝડપે સામનો કરવો પડ્યો તે જોરા સોફ્ટશોની સાત ખાના કરતાં બે વધુ આઠો હતો.

રીકાઓના લગભગ પંદર હતા. જણાવ કરનાર ધોળા ટોપીવાળા માત્ર બેજ હતા. તેમાંના એક હતા અમદાવાદની રહેર સમાજના પ્રમુખ શ્રી મુશામ રસુધ કુરેશી અને બીજો આ પ્રસંગનો આલેખક હું પોતે.

મસ્કતી મારફતના એક વેપારીએ કહ્યું : " ધોળા ટોપીવાળાએ જ વેપારીઓને લૂંટી લીધા છે. ને દેવની પાવમાલી કરી છે "

એક પ્રમાણે હતા તેણે સર પૂરાવ્યા. " હા, અમે સેક્રેટરી મુખ્યતાઓને પશુ એ ધોળા ટોપીવાળાએ જ બેકાર બનાવ્યા."

તથા ચાર છાંદરા તથા પોતાની સ્ત્રી સાથે બેઠેલા એક વૃદ્ધ તટ્ટાઈ છાંદા ' હા, એ ધોળા ટોપી વાળા સોરાષ્ટ્ર સરકારે જ અને નોકરીમાંથી રજાસત આપી,

મરણિ તો અંતર્ધાન થઈ ગયાં. મારું નામ કુંડલા છે, હું ત્યાં મદાપટાની સખી, વિંધવાનનો પુત્રો અને વીર પ્રભરમાણીની પત્ની છું. મારા પતિ દેવસુર સંગ્રામમાં શૂન્ય દાસે મારાં ગર્ભ ત્યારથી હું અદી' તાજમી ઇવન વ્યતીત કરી રહી છું.

સખીના એવને લીધે એને અદિ' વીરજ ને આપાસન આપવા આવી છું. આમચ્છ છે કે મુલ્યલેખના કોઈ વીરે પાન્યમ કેળુને એ પોતાના માણસું નિશાન બનાવ્યો છે. હું એની જ કૈવલ્ય કરવા મધ દલી અને વાત સાંધી જ બની. આપને ભેટને આવી સખીના હરવથા પ્રેમનો સંગર થઈ ગયો છે, પાંતુ જાતા સુરખિના કલ્પન જગુમાર એના હાથ એ વીરની સાથે જ થશે. નેકે પાતા કેળુને ધાત્ર કશે છે એમ નિસર્તિને એ કુલ્પની મારી મુર્ચિત થઈ ગઈ છે.

મરણો સમય રહ્યો નથી. આપ વિધવાનો પ્રેમજી જ અદિ' આવી પડેલા છે અને આ સંગરે. રીકાર કરો." રાગકુમારે 'તથાગુ' કહીને એની જ આની લીધી. કુંડલાએ પોતાના કુધાગ્ર મુખમાં ગમરમુ કહ્યું. તેમો મુખિનો અને કુન થઈ તાડાગે જાતી પરોંચા એમણે અગ્નિ પ્રભામિત કળિ વિધિપૂર્વકે રાગુમાર અને મંગલગાને વિગાદ કરી કહેલું કુંડલાએ પોતાની સખી રાગકુમારના હાથમાં સોંપી દીધી. અને જાનિને પોતપોતાના કર્તવ્યપાદનો ઉપરેલ આમ્બેલ ત્યાર પછી જાને નિશાન કહ્યુંને જે દિવ્ય જાતિથી પોતાના અભિષ્ટ સ્થાન પર પડેલી જઈ જાગુમારે મદાપટાને ધોડા પર બેસાડી અને માર એન પર રવાર થઈને પાતાકોડથી પોતાની શામલનમાં આવી પડેલા.

ભૌતિક પદાર્થો દેવાથી પુણ્યના પંચભૌતિક સ્તરીની ને, પુષ્ટિ થાય છે એથી તારા શુદ્ધ આત્માની ન તો અસ્તિ થાય છે અને ન હાનિ થે થાય છે

“તું તારો એ અવશે તથા દેહરૂપી અવશેષે છુદ્ધશીલ્પે થવાથી મોહ ન કરવો. શુભાશુભ કર્મ અનુસાર આ દેહ પ્રાપ્ત થયો છે. તારો આ અવશેષ મહા આદિથી બંધાયેલો છે. (તું તો સર્વથા મુક્ત ન છે) કોઈ જીવ પિતાના ફરે પ્રસિદ્ધ છે. તો કોઈ પુત્ર કહેવાય છે કોઈને માતા અને કોઈને પત્ની કહેવામાં આવે છે. કોઈને ‘આ મારો છે’ એમ કહીને અપનાવવામાં આવે છે તો કોઈને ‘આ મારો નથી’ એવા ભાવથી પારંગા માનવામાં આવે છે. આ પ્રકારે આ બધા ભૂત સમુદાયના વિવિધ રૂપો છે એમ તારે માનવું જોઈએ. ને

કે બધા જોખ કુ અરૂપ ન છે, તો પણ મૂક મિત્રવાણે માનવી એને કુ અ કરનાર તથા સુખની પ્રાપ્તિ કરાવનાર સમજે છે, પરંતુ ને વિદ્વાન છે, જેનું ચિત્ત મોહથી આત્મન નથી ચડ્યું, તે એ જોખનનિત સુખેને પણ કુ અ ન માને છે”

ત્યાર પછી રાગી મહાધરાના ગર્ભથી ઝોથો પુત્ર જન્મ્યો થયો, બ્યારે રાગએ એનું નામકરણ કરવાનો વિચાર કરવા લાગ્યા તો એમની દષ્ટિ મહાધરા પર પડી. તે મહા મંદ શિખત કરી રહી હતી. રાગએ કહ્યું—“કું નામ રાગુ છું ત્યારે તું હસે છે. હવે આ પુત્રનું નામ તું ન પાડ” મહાધરાએ કહ્યું—

“જેવી આપની આજ્ઞા! આપના ઝોથા પુત્રનું નામ હું ‘અધક’ રાગુ છું, ‘અધક’.”

એવું અદ્ભુત નામ સાંભળીને રાગ ખડખડાટ હસી પડ્યા અને જોત્યા—“એતો શા અર્થ છે?” મહાધરાએ જિવર આપ્યો: “સાભળો! નામ સાથે કોઈ સંબંધ નથી. સંધારતો અવકાર વધારવા માટે અને તે નામની કલ્પના કરીને રાગી શકાય છે. નામ એ તો એક સચા માત્ર છે, તે ને નિરર્થક ન છે. પહેલા

‘વિકાત.’ એ નામના અર્થ પર ન વિચાર કરે. ક્રાંતિનો અર્થ છે ગતિ. ને એક સ્થાનથી બીજા સ્થાન પર જાય છે તે ન ‘વિકાત’ છે આત્મા સર્વગ્રાપક છે એવું કથાંય જ્ઞાતમન (આયતુ-જનું) થતું નથી એટલે આ નામ તો એનામટે નિરર્થક છે ન પણ સ્વરૂપથી થે વિપરીત છે.

આપે બીજા પુત્રનું નામ ‘રાખ્યું’ છે ‘સુમાદુ’. બ્યારે અદ્ભુત નિરાકાર છે, તો એને ‘માદુ’ ક્યાથી આવ્યા? જ્યારે માદુ ન નથી તો ‘સુમાદુ’ નામ રાખવું તે કેટલું બધું અસંભવ છે.” ત્રીજા પુત્રનું નામ ‘સત્યમર્દન’ રાખ્યું છે એની પણ કથી સાચકતા દેખાવી નથી. બધા સ્તરીયમાં એક જ આત્મા રમી રહ્યો છે એ રિશ્તિમાં કોણ કોનો સત્ય છે અને કોણ કોનું મર્દન કરનાર છે? ને અવકાર વધારવા પુરવું ન એવું પ્રયોજન છે, તો તો ‘અધક’ નામ રાખવાથી એના ઉદેશની પૂર્તિ થઈ જાય છે.”

રાગ નિશ્ચય બની મધા. મહાધરાએ એને (અધકને) પણ અભયગાનને ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો.

ત્યારે રાગએ કહ્યું—

“જુલો! એને પણ અભયગાનને ઉપદેશ આપીને મારા વચપર પરાનો ઉપદેશ કરવા માટે પ્રમુક્ત થવો છો? એને પ્રતિ આત્મામાં જોડે અને ઉપદેશ આપો.” મહાધરાએ પતિની આજ્ઞા માનો લીધો અને અધકને જાણપણથી ન અવકાર દાખવે પડિત બનાવી દીધા. એને રાગનીતિનું પુણ્ય માન આપ્યું. ધર્મ, અર્થ અને કામ ત્રણે ઠાણોમાં એ પ્રાપ્ત થતી જાયે. મોટા થતાં માતાપિતાએ અધકને રાગગાદી પર બેસાડ્યો અને પોતે બંને વનમાં તપ કરવા લાગ્યા. જ્યાં જતી વખતે મહાધરાએ અધકને એક વીડી આપી અને કહ્યું “બ્યારે તારા પર કોઈ સંકટ આવે ત્યારે આ વીડીના છિદ્રમાંથી વિદી (ઉપદેશપત્ર) કાઢીને એમાં લખ્યા મુજબ વર્તજો”

અધકે જગત્સુધાના સંપત્તિ પર પોતાનો અધક-પુત્રી નામની નમ્રી વસાવી, ત્યાં રાગવાની રચાવી ને

આજકાલ 'અટૈથ' નામથી પ્રસિદ્ધ છે. થોડા સમય પછી અથકને ભોગવિધાસમાં દૂભેલો જોઈ એના મોટાભાઈ ચુનાદુએ કાચીરણની સલામતાથી અથક પર આક્રમણ કર્યું, અથકે સંકટ જાણીને માતબો ઉપરેલ વીડીમાંથી કાઢીને વાંચે. એમાં નીચે મુજબ લખ્યું હતું —

“સુંજ (આસક્તિ) નો સર્ રીતે ત્યાગ કરવો જોઈએ, પરંતુ જો એનો ત્યાગ ન થઈ શકે તો સાતપુરેનો સુંજ કરવો જોઈએ, કેમકે સાતપુરેનો સુંજ જ એનું એક માત્ર ઔષધ છે. કામનાને સર્વા તણ દેવી જોઈએ, પરંતુ જો એ ન છૂટી શકે તો મુમુક્ષા (મોક્ષની ઇચ્છા) પ્રત્યે કામના કરવી જોઈએ, કેમકે મુમુક્ષા જ એ કામનાને તમ કરવાની દ્રશ છે.”

‘આ ઉપરેલને બનેકવાર વાંચીને રાત્ર અથકે વિચાર્યું કે, મનુષ્યોનું કષ્ટપાણ કયો રીતે થશે? મુક્તિની ઈચ્છા જાણ કરવાથી, અને મુક્તિની ઈચ્છા જાણત મને સત્સંજથી, એમ વિચારીને અથકે મહાત્મા દલાવેલજીનું ઘરણુ સીધું અને ત્યાં મમતારહિત વિશુદ્ધ આત્મચાનનો ઉપરેલ પ્રાપ્ત કરીને તેઓ સહાને મારે જૂતાઈ થઈ ગયા. આ પ્રકારે મહાસતી મહાધ લશાએ પોતાના પુત્રોનો ઉદ્ધાર કરીને સ્વર્ગ પણ પતિની સાથે પરમાત્મ ચિંતનમાં મન લમાળ્યું અને થોડા જ સમયમાં મોક્ષસ્વરૂપ પરમપદ પ્રાપ્ત કરી સીધું મહાધક્ષા દ્વે આ લોકમાં નથી પરંતુ એનું નામ સહાને મારે અમર થઈ ગયું. ।

પતિ તરીકેનું એનું કર્તવ્ય
પૂર્ણ થઈ ગયું જ્યારે એ
માતા બની. અને

માતાની સમતાએ
પતિને સંભળાવી દીધું

તમે મારા પતિ જરૂર હોજ
પણ

માતાના દૃઢયને અવાજ છે કે
બાળકોના કહ્યાણુ મારે
અત્યારે જ ચાલ્યા જાવ

છે

પ્રેમાજ પતિ અને
હેતાજ માતાની
શ્રમિકામાં.....

સરસ અભિનય આપે છે.

સાથે છે—વાસ્તી, જયંત, મોષ, ગારદા.

સુરેયાં

૨
અઠવાડીયામાં
પ્રશ્નકોની પરાંસા
મેળવી રહ્યું છે

રેતન
પ્રિયસંધુ
મીન-સંગીત
નૃત્ય અને
મનોરમ
પણ કંઈ
સામાજિક
ચિન્તન—

કા જ લ

જેનું દૃઢચરપશી કથાનક ચહેરના ફરક
વર્જને આ ચિત્ર જોવા આકર્ષી રહ્યું છે.

કરોજ
(૪) ખેલ
૨-૪૧-
૭-૬૧

નોવેલ્ટી

[હિન્દી તત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું - મુખ્યપત્ર [માસિક]]

પ્રે મ ધ મ્

આપુ, આજે તમે અમારી વચ્ચે હોત તો ?

૫ જાપુલની યાદ

વર્ષ : ત્રીજું

અંક : પહેલો

છ

પૃષ્ઠાંક : ૨૫

છ

કાગળ : ૫૫

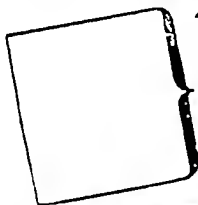
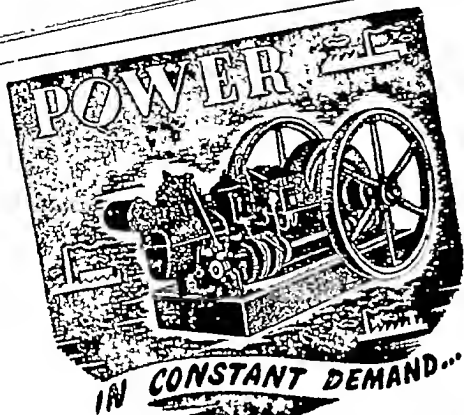
સર મધુર, આવાતાની વાડી
અમદાવાદ

: ત ત્રી મંડળ .

ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ
યતિશ્રી હેમચંદ્ર
યતિશ્રી રાજચંદ્ર
શાંતિસાહ ચીનાનાથ
મહેતા

અધિસાના કિશરદા મહાદેવે નાંખીલ પાઠવી રૂંચે હાલક રપીકર માર્ગેત પ્રભવે એવ, અને આગરીયે પ્રેરક સંદેશ આપી
[અંક છબતના અંતે પર્વતે એ પર્વતે આભાસ્ય જાતરે કુરુમ્યા એ પુરુષશોક વિદ્યારિતે આને આપણાં અનેક વદન હો.]

The **IMPERIAL KEIGHLEY INDUSTRIAL ENGINES**

Jayems **ENGINEERING CO.**
WARDEN HOUSE
SIR P. MENTA ROAD BOMBAY 1.
GRAMS: JAYEMS PHONE: 34832

Ahmedabad Office **LAL DARWAJA.**
Grams - 'JAYEMS' Ahmedabad.
Phone - 2653
We supply the following types of Machinery:
Machine Tools, Boiler House machinery, Power plants, Oil
Mm Machinery, Diesel engines, Wood working machinery
Welding sets, Electricals, Crushers & disintegrators, Lifting
appliances, Garage equipments, Sheet metal machinery, Lawn
mowers, Tool Steels, Pumping machinery, Radlos.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખપત્ર (માસિક)

ન ધ્વનિ ન પ્રજ્ઞા ત્યાગેનૈવેન અમૃતત્વમાનસા ।

વર્ષ : ૪	જ્યોત્ષી. ૧૯૪૯	‘ત્રિમર્મ’ દર્શાવેલ સાર ગુપ્ત-ખડગતાની વાલી-અમદાવાદ	વાર્ષિક લઘુઅર્થ રૂપમાં : ૧-૮-૦ વિરસમાં : ૮-૧૨-૦ [૧૭ સિ.]	અંક ૧ પૂર્વસંખ્યા ૨૫
----------	-------------------	---	--	----------------------------

અંતરનો રસબોલ

સજન છે અંતરનો રસબોલ

કેવલહીના કંઠે આવ્યો બધાંથી સ્વર કિલોલ.
અંતરમાં તમ ત્યાંથી આવ્યો ભક્તિરસહિલોલ
સજનિકો ! અંતરનો એ બોલ
અટોલ છે આકાશ છતાંયે ઘોપ કરે ઘનધોર,
એ વિદ્ય અંતરને પટ છાતે ભક્તિનો કિલોર,
સજનિકો ! અંતરનો એ બોલ.
બરથ વિશેષણ વેશ ન માગે, માગે નહી કંઈ દોળ;
સરલ મુહાગી શબ્દ સાથે તે આવે બધું જળ લોળ.
સજનિકો ! અંતરનો એ બોલ.
માયાનીર ચઢે પથ હિતત જ્ઞાનકિરણને ભેર;
નાદબ્રહ્મનું રૂપ અલૌકિક પ્રગટે શબ્દ અશોભ.
સજનિકો ! અંતરનો એ બોલ.
‘સરોદ’

નવા વર્ષના સદ્ભિલાષ

(વિશોપનતિ)

દયાર્દ્રતા પાંખરળે ઉડે બધા
થાઓ સખે! મોદ પ્રમોદ એ છતાં
રે! જીવને સ્વાર્પણ ઉદ્ભવે નવાં
ચૈતન્ય ઉદ્ભાસ વહો નવાં નવાં. ૧

એવા તણા હો નવલા મનોરથો
ભિર્મિ-ઉછાળા નભ સા જિંથા હલે;
દાંપત્ય ભાવે મુખિયાં થલે બધા
ક્રમા વહો નિત્ય પ્રચંડ ધોધમાં. ૨

પાવિત્ર સાફ જીવને રહી રહો
સૌ શક્તિઓ અંતરમાં ટળી રહો;
થલે મહેચ્છા પ્રભુ-પ્રેમની સખે,
કુટુંબ સી વસ્તુક્ષતા વહો જગે. ૩

વિદેશ સારા જગનો સરી જલે
કુર્યો અમીનો સઘળે વહી રહો;
રહો પાંખરી માનવતા પહેપહે
આઝાદીને સોહવરી કાણે કાણે. ૪

ત્રિશંખી ઝંડો ફરફટી રહો જગે
સન્માન તેનું સહુ વિશ્વ વિસ્તરે;
ને, બાપુનાં સ્વપ્નની સ્પષ્ટિએ થલે
સુમૂર્તિ; ભેદો સઘળા ટળી જલે. ૫

સંતાન સૌ એ પ્રિય હિંદ માતનાં
એ ભાવના અંતરમાં વસી જલે;
ને ધ્યેય સિદ્ધિ ચળ આગળે રહી
પ્રસન્નતા એ જન્મ વિસ્તરી રહો. ૬

વિવિધ

નૂતન વર્ષાભિનંદન

દિવાળીના દિવસે નજીક
આવી રહ્યા છે ને સંવત્સ-
રની સંજ્ઞા આપમતા નવા
વર્ષનો ઉજવ થશે. ખાર
મસનું ચક્ર પૂરું વર્ષસમયનું
નવું ચક્ર ચરૂ થશે.

આ વર્ષની સંજ્ઞાએ આપણે
આપણા જીવનના ચોપાસ તપાસીએ
ને વિચારીએ કે વર્ષ દરમિયાન
આપણે કેટલા ધાવણ હલ્ય પર
પ્રેમનાં અમી વર્ષોળ્યાં? કેટલાં દરિ-
દ્વારમણનું દુઃખ ટાળવા આપણે
પ્રયત્ન કર્યો? માનવજાતિનાં દુઃખ
નિવારણમાં આપણે શું ફાળો આપ્યો?

દિવાળીના દિવસે માત્ર દ્રવ્યના
નશોત્પત્તો કિંમત જાણનાર સાચો
મનુષ્ય નથી. ધન તો પ્રારબ્ધ પ્રમાણે
આવે ને ભય છે, પરંતુ માનવીએ
પેતાના પુરુષાર્થ વડે જગતમાં
શુભ તત્ત્વોનો ફેલાવો કરવા કાંઈ
પ્રયત્ન કર્યો કે નહીં? પ્રેમ, અહિંસા,
ત્યાગ, સમભાવ અને મૈત્રિનો પ્રચાર
કેટલો કર્યો?

કેમકે જગતને આજે તેની જરૂર
છે. વેર, ઝેર, ક્રોધ, કાંસ અને
સ્વાર્થની સાઠમારીઓમાં તો આપણું
જગત ધેરાએણું છે જ. ફેક માનવી
વાસના અને જુદી ભાવનાઓમાં
લપસેસી છે. એ રસ્તે આપણું જગત
ખસી રહ્યું છે; પરંતુ આપણે એ
વિચારવાનું કે સાધારણ માનવીઓથી
પર કેઈ સફળજીનો આપણે વિકાસ
સાધ્યો છે?

આ ખાતે થોડુંક કાલ, પણ
ખાર કિંમતી છે, તેથી નવા વર્ષના
ચોપાસ શુભેચ્છાઓ લખાણ અને કામ-
નાઓથી ભરી દેલો. નવા વર્ષમાં
શુભ સંકલ્પો કરવાનો નિશ્ચય કરજો.

પ્રેમધર્મના તમામ પ્રકારો,
વાચકમિત્રો અને સ્નેહીઓને બધે
નવા વર્ષના અભિનંદન આપીએ
છીએ.

પુણ્યસ્થાન માંધીય

ભક્ત આશ્રમ જનું ને મહા-
ત્માઓ પૃથ્વી પરથી વિદાય લીધી.

એ કલ્યાણપૂર્ણ પ્રસંગની
માઠ આવતાં પ્રત્યેક ભારતી-
યનું હૃદય વિરોધી થઈ
જાય છે. ખરેખર, શું એ
મહાત્માના હૃદયમાં રહેલા
વિશ્વપ્રેમના અચૂતરત્વને
આપણે જાણી છીએ કે
તોય? હિન્દને માથે

એમની હત્યાનું કાલજનું કલંક
રહી ગયું.

આજે તો રાજા એકરોળે,
એમની જન્મતિથિ નિમિત્તે હિન્દ
તેમને માફ કરી રહ્યું છે, તેમજ
બનેકવિધ અન્યાય અર્પી રહ્યું છે.
મહાપુરુષોને જગત કંઈએ એ જ
રીતે ન્યાય આપે છે ને તેમના મરણ
પછી જ તેમની સાચી કિંમત
અંકાય છે.

હિન્દ ઉપર તો મહાપ્રભાતનું
બનેકમણું ઝણ છે; પરંતુ જન-
તાને પણ તેમણે જીવનભર માનદર્શન
આપ્યું છે. એ ઝણ બધા કરવા
અમેરિકા મહાપ્રભાતનું એક મહાન
સ્મરણ ચિન્હ ઉઘડું કરવા તેધારી કરે
છે એ જતાવે છે કે મુઢમાં રાખવા
છતાં માનવજાતિ પ્રેમ અને જનુ-
માવનાની પૂજા કરવા તેજાર છે.

એ પૂજા હલ્યપણની અને
કાલથી બનેા એવી આજ આપણી
ઈશ્વરને પ્રાર્થના છે.

પં. જવાહરલાલ અમેરિકાની મુલાકાતે

એક આઝાદિયા પછી પં. જવા-
હરલાલ અમેરિકાની મુલાકાતે ઉપડે
છે. હિન્દના રોજ પ્રતિનિધિ તરીકે
અમેરિકા તેમને જો ભળ્ય રીતે તૈયારી
કરી રહ્યું છે તે આપણા મન
ઝોરવ રૂપ છે; આજનું હિન્દ આ-
વતી કાલના જગતનું અજણી જગત

એવી ઇચ્છા એ માત્ર કલ્પનાનો વિષય નહીં પરંતુ સત્ય દર્શકતે હોવાનાં આ સુચિન્દો છે. આ બધાને જોઈ દિન જનતની મહાપ્રભા-એ વચ્ચે એક સંકીર્ણરૂપ બને, વિષયા શાંતિ રથાવવાનું મહત્વનું કાર્ય સાધી માનવજાતિના આસ્થિવૃદ્ધ મેળને તેમાં જ દિનની સાચી મહત્તા છે. પરિસ્થિતિના પ્રવાસ મુખ્ય બને.

શાંતિલાલ મહેતા.

ગાંધી જયંતિનું પુણ્યપર્વ

સુમત્ત દેશમાં રેડિયોપ્રસારથી (૧૬ મીથી ૨૫ મી સપ્ટેમ્બર સુધી) ગાંધી સત્યાગ્રહ ઉત્ખણવામાં આવ્યું છે. અજબજન, હરિજન સેવા, સ્વાર્થ કાર્ય, અખંડ રેડિયો, ખાદી પ્રચારનો, રાજ સત્યાગ્રહ વગેરે કાર્યો પૂર્ણ ભક્તિભાવથી કરવામાં આવ્યાં છે. બધા રાજકારી પક્ષો, ધર્મોચારી અને સૌક સમજાને ગાંધીજીની મહત્તા જેમ જેમ વખત જતો જાય છે તેમ વધારે ને વધારે સમજાની જાય છે. જીવનના અને દેશના એક પક્ષ પ્રશ્નને ગાંધીજીએ તપસ્યા વગર હોડ્યો નથી. કેળવણી, વૈદ્ય, આરોગ્ય, નીતિ, ધર્મ, રાષ્ટ્રીયતા, માનવતા ઇત્યાદિ પ્રશ્નો પર એમના વિધાન સર્વ માન્ય થતાં જાય છે. ગાંધી તત્ત્વજ્ઞાનને મોટું બહારના દેશોમાં પીઠીકાઓ રથાવવામાં આવી છે અને પૃથ્વી અત્યારે બધ, દેવ અને કીધના યંજનમાંથી ઇચ્છા તરફાટ મતી રહી છે તેને ગાંધીજીના સિદ્ધાંતોમાં જ મુક્ત થવાનો સંભવ છે, જીજ્ઞસી રીતે નથી.

એમરૂઝ કાસલીએ ઉદ્દેશ અને માર્ગ વિશે સિદ્ધ ક્યું છે, કે ઉત્તિ પામવાના ઉદ્દેશો શુદ્ધ

નેષ્ટએ અને એના પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગો પણ શુદ્ધ જ નેષ્ટએ. Everything is fair in love & war પ્રેમના અને લડાઈના હેતુ સિદ્ધ કરવા અરા મોટા ને માર્ગો લેવાય તે સારા જ ગણવાં એ કહેવતથી જનસમાજની ધણી અરાથી ઘર્ષ છે. 'દાઢ' પ્રતિ દાઢય' ની નીતિ પણ નવી સંસ્કૃતિને અનુરૂપ નથી એમ મહામાજીએ સિદ્ધ ક્યું છે. અકારેવમાઈની દાખરીઓ, મહારાષ્ટ્રનું જીવન યોધન વગેરેનાં પારાવલ્ય સોધાપુરુ અને જોને રથલે ઘણા છે. આ બધાં ભવિષ્યની વિચારસરણીને સાબણાય ઘણા વગર રહેશે નહીં અત્યારે સર્વોચ્ચ કાર્ય, રચનાત્મક કાર્ય, પચોની રથાવના, દાર્શનિક, વધારે અનાજ ઉત્પાદવાની કુબેદ, સમાજ-સેવા ઇત્યાદિ કાર્યોનું મહત્ત્વ વધતું જાય છે એ જોડને કોને આનંદ નહીં ઘણા ધાર્મિક રૂતિના માણસોને અને તત્ત્વજ્ઞાનનું મહત્ત્વ સમજનારો સાક્ષુ ઇતિહાસથી માનીતપાર રહેનાં રહેશે અને ઘણાકાંકિ કોઈને કોઈ સક્રિય દાર્ધમાં સેવા આપશે એટલી વિનંતિ કરીશુ.

પુના ધારાસભા સમક્ષ
મહત્ત્વના પ્રશ્નો

અમરવાદ અને પુના મરપો રેશનના બીસ, યુગરના યુનોવર્કીટી અને નાધીજાજી આ વિમાળીનું બીસ, ધર્મક્રમનો સંકુપયોગ ઇત્યાદિ કાવડાયાં પુનાનો આ જગુનો બેઠક જ્ઞાન ખેતવાગી જની છે ચારિત્ર, વરોત્તર, ઇડર, રાખનપુર, સામરકોંઠા, મોહાપુર તથા અંખાતવગેરે રથજોના

પ્રતિાનપિઓથી સમારથાનનો કુડું ન વિસ્તાર કીક વખો છે. નાકુકારો, ખેડ, મલીક વગેરેને ખાસ દર્શોના અન્વાવમાંથી જયાવી લેવામાં આવ્યા છે. કુદનના રાજકારી એક પ્રધાનના સેવા રથાને આવ્યા છે અને પાલણુ-પુરના એક નવાળી નજીરા આને સામાન્ય સંબંધની જગાએ બેસીને જીવન ધન્ય કરો રથા છે. ખોસો અને દાપડીઆઓ ને કરો એકત્વાર પ્રામાણિક વ્યાપર કરવાની તક આપવામાં આવી છે અને સંતોષ કરક વર્તીક ઘવાથી આને પ્રજના પ્રનિનિપિઓ જરા નિરાંતથી રેશન-જાતિના વિચાર કરો થકે છે.

આ લખુ છું વંધને નામદાર બવાનજામાઘ ધર્મોદા કરોના બીસ પર ચર્ચો કરે છે. અને ૧૧ કરોડનાં દરોડે અધનારને મુરોડેથી ના પડે તેવી માજણી કરો રથા છે, તે વખતે ધર્મોદા કરોના ને કુપયોગ થક રથા છે કેટલાએ કુચ્ચાઓ ધર્મોદા પેસા ખાઈ જાય છે, એની ચર્ચો પક્ષ ચાલે છે. રથાસની પક્ષીર્થ ને ધાં ધૂજમાં નાખવામાં આવે છે, પ્રસાદોખતી રથા છે. વાકરને પુરીઓ ખવાડવામાં આવે છે જાતઓને બીડી તમાકુ મારે પેસા અપાય છે, દેવના મરાણમાં કેટલુંએ સોનું રથું અને ઝરેરાત નકાચું પડ્યું છે એ બધાંના વિચાર પણ આવ્યા વગર રહેના નધો-ગમાનાને ચોખ નીતિ નિષમધી આપણી પ્રજા ચેતાનાં ધર્મોદાખાના અને માર્દેશ અધતરો એવી આઠા રાખીએ.

ગણપતિ ઉત્સવો

ગુજરાતનાં ધણી રહેરોમાં ન્વા ન્વાં દક્ષિણીઆધઓ રહે છે તેમજે

આપણી સાથે મળાને ગણપતી ઉત્સવો કયાં હતા. ચાલ સંતાલો, સગીત, રંગન કાષ્ઠોનો વગેરેથી ઉચ્ચ આનંદ પ્રસાદો હતો. રાજ-કિન, સામાજિક, સાહિત્ય વિવિધ અને કલાની ઉપાસનામાં એકએક આવાગિયું ભક્તિમય વાતાવરણમાં પસાર થઈ હતું ગણપતી ઉત્સવનું રહસ્ય એ છે કે આપણે ધર્મની જે જે ક્રિયાઓ તથા પૂજા વિધિઓ કરીએ તે હૃદયપૂર્વક સમજીને કરીએ. ચાલ વગરની ભક્તિ નિબળ છે. હૃદયપૂર્વક સત્ય નિષ્ઠાથી ને ધર્મ

કાષ્ઠ સાથે તે હેતુ સિદ્ધ થવા વગર રહે જ નહિ.

આપણે પહેલા, આપણું ક'વાણુ શુદ્ધ-ઉપશુદ્ધ અને રાષ્ટ્રીય ઉપર અવલંબે છે એમ મનાવું પછી દેવદેવીઓને આપીને છે એમ માન્યું વિદ્યાનથી સિદ્ધ થયું છે કે કવી અદ્વૈતી કે ધારે તે કરનાર માણસ પોતે છે, તેથી એકેએકના પુરવડો વિકાસ સારામાં સારી રીતે આપણે કરો તો હેતુનું દયાવાળું થશે.

હરિપ્રસાદ કેશાઈ.

ચાંત પડ્યો છે, ને જગતની પ્રભાઓ વચોના મુદ્દાનો યાદ ભૂતારી રહી છે, ત્યાં જોઈ વિશ્વમુદ્દની વાતો અરેખર માપ થયું છે, પરંતુ તેને ટાળી રાખ તેમ પણ નવો જાનવ જાતમાં રહેવા વેર, સ્વાર્થ અને વિદાસ વૃત્તિને જગતની શુભ શોકોઓને જાણે જેમમાં પુરાં હોય એમ જ્યારે મોંઘેર વિનાશક સત્ત્વ અને સંહારની વાતો જ થતી હોય તેનું પરિણામ ભય-હર વિનાશ સિવાય બીજું શું હોય? હિન્દના રક્ષિતા ખાતેના એકથી અને પ્રસિદ્ધ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાની સર સરપ્તહી રાધાકૃષ્ણે તાજેતરમાં રાષ્ટ્રસંધની સભામાં એક પ્રવચન કરી જગતની પ્રભાઓને પરસ્પર નિષ્ણવાવના વિદાસ અને પ્રેમથી રહેતા અપીદ કરી હતી અને એ ગીતનો તેમનો પ્રચાર માણુ હોવા છતાં જગતની મહાપ્રાપ્તિઓ વચ્ચેનાં પુર-કીર્ષા અને વિનાશના સરંગમ વધતા જ નવ્ય છે એ બતાવે છે કે જગતનું ભાવિ ધણું જ ભય કર છે.

હમણે વર્ષ પહેલાં જ્યારે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે અવતાર લીધો હતો ત્યારે જગતનું વિદ્યાન તેની સર્વ-શ્રેષ્ઠ કક્ષાએ પહોંચ્યું હતું એમ મહામારતનો ઇતિહાસ કહે છે. ત્યારે મનઃકલ્પિત તેની પરાકાષાએ પહોંચી હતી. સાહસ અને ધૈર્ય મેદાનોએ સંહારની આશ્ચર્યજનક કળાઓ સાખ કરી હતી, પરંતુ મુમુક્ષુના ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની નગર સામે ખેલાએલા એ મહામારત સમામર્થ અરાધ ગાદીદિણી મનુષ્યો મોતના રાજ્યે થવા ત્યારથી જગતમાં મન-વિદ્યાનો પુત્ર આશયી ગયો. એ

ત્રીજું વિશ્વયુદ્ધ આવી રહ્યું છે ?

આ મહિના દરમ્યાન કુતિ-પાને ચોક્કસવારો ખમર મળ્યા કે રક્ષિતાએ જ્યારે અણુબોમ્બની સફળ શોધ કરી છે અને તેના અખતરો પણ તાજેતરમાં થશે. આ પછી કુતિયાના ખૂણેખૂણામાં નવી યુદ્ધઓ, ભય અને નવી પ્રવૃત્તિઓ વધી ગઈ છે.

આજ સુધી અમેરિકા એમ માનતું હતું કે અણુબોમ્બ દારા તેના ભયથી ડરીને જગતના અન્ય રાષ્ટ્રો પર તેમનું આધિપત્ય કાયમ રહેશે, પરંતુ હવે જ્યારે તેણે જાણ્યું કે રક્ષિતાએ પણ તે સિદ્ધિ મેળવી લીધી છે ત્યારે અમને કેધરના અર્થે તેણે મેળવેલી સફળતા આજે અર્થહીન બની ગઈ છે અને વેચી જ ઇન્કેન્ડ તથા અમેરીકામાં કડકડાટ ઉત્પન્ન થયો છે.

અમેરીકાએ હવે વધુ અણુબોમ્બ બનાવેલા પ્રગટે દાઢક કરી છે

જ્યારે ઇંગ્લેન્ડે અણુબોમ્બ ગતિવચાનાં સરખાત કરી છે.

જગતની હુદ્દિમતાએ દેવાણુ કમયું છે ને લાગે છે કે માનવ સર્જીત વિદ્યા-નનો ભયંકર રહસ્ય પોતાને જ ઉત્પન્ન કરનારો માનવ જાતનું ભયંકર પ્રમાણમાં ભયજનું કરી જગતમાં હાહાકાર મચાતો ચુકશે.

જે વિદ્યાનની શોધબોગ મનુષ્ય-જાતના સુખ, આનંદ અને આરામ ખાતર યજ્ઞ હતી તે હવે જાનવજાતિને શોષ, નાશ અને મહાકુખનું મુગ બની છે. મનુષ્યમાં રહેલી લોચપતા-સ્વાર્થાધારાએ સત્યજ્ઞને પરાગત કર્યો છે, ને વિષક્રાંતિ-વિષધ્રેમના પ્રચાર-કેના પોષક સર્જનગત આજે કેવળે કુરસદ નથી, ને વેધો જ ત્રાણું વિશ્વમુદ્ધ જગતનાં જ્યારણાં રોષ્ટર રમ્મું છે.

હજી તો માત્ર ત્રણેક વર્ષ પૂરા થયાં જગતમાં હથિયારોનો અણુઅણુ

પછી કરેડો ખાવો પરંપરા ઘડીને
કપાઈ મૂક્યા તેના પરિણામે જગત
પરથી કરેડો માનવો ઝાઝા થઈ
ગયા તે એકવાર, કરીથી માનવજાતે
તેની પ્રગતિનો આર ભ નવેસરથી કર્યો.
એ જ પ્રમાણે આજે પૃથ્વી
પર કરેડો મનુષ્યો વધી પડ્યા છે
એમ વસ્તીવૃદ્ધિ પરથી જણાય છે,
તેમજ વિદ્યાનો શૈક્ષણિક પદ્ધતિ
તેની સર્વોત્તમ ક્ષિતિને પહોંચી છે
અને વળી એ વિદ્યાન માનવજાતના
રક્ષણ માટે વપરાવાને બદલે કાષ્ઠાણ
કૃષ્ણ જાતના તૈયાર બન્યું છે, ત્યારે
શું જગતમાં મહાભારતનું પુનરા-
વર્તન વરશે? અણુબોમ્બ દ્વારા રક્ષિતા-
અમેરિકા અને ઇંગ્લેન્ડની પ્રજાઓનો
સહાર થશે? શું ન્યુકેલિયી જગત-
ચુંબી ધમ્મકેવો એવાનમેવાન
થઈ જશે? આવા પ્રશ્નો નબર
સમજા આવી રહ્યા છે.

માનવ જાતિનો ઇતિહાસ કહે
છે કે તેમ અને તે પછુ નવાઈ
નથી. જગતનો કંઈ જોતાં સાચે છે
કે માનવજાતની રોએ પહોંચેલી પ્રગતિ
તેને બીજી ખાતમાં ધોઈ દે તે ના

ન કહેવાય. ભગવાન મીઠું પોતાની
નબર સમજ કુશ્વેત અને દારિકામાં
કાળનો એ અટક સિદ્ધાન્ત સામીત
કર્યો હતો.

હજુ પછુ માનવજાતિ સમજી
હોય અને દુનિયામાં વિધાસ, પ્રેમ
અને એકબીની સાંજી બનાવી વધુ
પ્રગતિ કરવી હોય તો આજે જ એ
હવારા અણુબોમ્બને સામરના જળમાં
પથરાવી રાઓનો બનાવડ બંધ કરે
અને અખિય વિધની એક જ બંધુ-
બાવના સ્થાપવા પ્રયત્ન આદરે તે
કદાચ ઇતિહાસ પણ ફેરવાઈ જશે.
પરંતુ, એ ફિરસ આપશે ખરો?

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિની મેડીક્સ બોર્ડની સભા

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ
તરફથી મધ્યમવયને વિદ્યા હીએ
દાક્તરી સેવાઓ મળી શકે તે ઉપ-
રાંત નિષ્ણાત દાક્તરોના અનુભવોનો
લાભ ફરીએ બહોળા પ્રમાણમાં
છતાં શકે તે માટે એક મેડીક્સ

બોર્ડની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
સમિતિની ઓફીસમાં તા. ૧-૬-૪૬
ના રોજ પ્રાથમિક ચર્ચો માટે બોર્ડની
મીટીંગ મળી હતી. આ પ્રસંગે
ડૉક્ટર હરિપ્રસાદ દેસાઈ તથા શ્રી
સરસ્વતીજીએ અમલનાં સૂચનો
રજી કર્યાં હતાં.

ડૉ. સિંધુભાઈ દાવેદીઆએ આ
ચોજનાને આમડાંઓમાં વિસ્તૃત
કરવા સૂચનું હતું અને જણાવ્યું
હતું કે આમડાંઓમાં તંત્રીઓ રોજી
નેત્રણ સપ્તાહ ઉજાવા, અને
આણુમાણુનાં પણ આમડાંઓ
ચોજનાનો લાભ લઈ શકે તે રીતે
ગ્રામ્યસેન્ટરો પસંદ કરવાં. આ રીતે
કરવામાં આવે તે સોશી પ્રુથમ
તેમજ પોતાની સેવાઓ આપવા
જાણ્યું હતું.

ડૉક્ટર હરિપ્રસાદ પત્રાવાચાએ
યાજ્ઞને સૌથી પ્રથમ ગ્રામ્ય સેન્ટર
જાનલવા સૂચન કર્યું હતું.

બોર્ડમાં વધુ સગળ ઉમેરવા
તેમજ નિષ્ણાતોની સેવાઓ સ્વીકારવા
ફરિવવામાં આવ્યું હતું.

સ્થાનીક દવાખાનારના કેદલાઈ
વેપારીઓએ આ યોજનામાં પોતાની
સહાય આપવા ઇચ્છા ફાળી છે.

ધર્મસંપ્રદાયોની સફળતા કયારે?

આજે રાજકારણનો યુગ છે અને
જન છે. એક બાજુ વિગ્રાહન્ય શૈક્ષિકે એવી
ઝડપ ફરી મૂકી છે કે દુનિયા આજના ધર્મી રહી છે
પરંતુ માનવજાતના વિકાસમાં દુનિયાની માનવજાત આજના
ધર્મી રહી છે કે પાછળ પડી છે તે ઝીણી નબરે જોવાર
તુરત જાણી શકે છે. હિંદુ આને અર્ધ સા વચ્ચેની
હરિશ્ચરમાં તથા માનવતા અને જીવિત સાધનો

વચ્ચેની સ્વર્ણ માનવતા અને અધિસાની પ્રતિષ્ઠા
ચોખરે રાખવામાં આજના ધર્મ સંપ્રદાયો તો જ
સમગ્ર થઈ શકે કે તેઓ ધર્મનાં બાજાંચિને બદલે
અતિરિક્ત અંગે પર એકવાઈપતાથી વધુ વળત આપશે,
અને નિરર્થક જણાવી પાવોમાં પોતાના અનુભવોને
રોજી રાખવાનું પાપ જતું કરશે.

“સંત્યાસ”

સ્વામીશ્રી વિદ્યાનંદજી આફ્રીકાના પ્રવાસે

હિન્દુ ધર્મના ગીતા જ્ઞાનના સમર્થ પ્રચારક તરોડે પ્રસિદ્ધ વયેલા સ્વામીશ્રી વિદ્યાનંદજી તા. ૮મી ઓક્ટોબરે મુંબઈથી સ્વીઝર લાંડ આફ્રીકામાં ગીતા પ્રચાર માટે પ્રવ્રણે ઉપવ્રાનર છે તેમને જાણે હાર્દિક વિદાય આપીએ છીએ અને તેમના આ શુભ પ્રવાસમાં સંપૂર્ણ સફળતા મળે એમ પ્રાર્થાએ છીએ.

ગીતાનું જ્ઞાન જગતનાં સર્વ તત્ત્વજ્ઞાનમાં સંપૂર્ણ છે; તેના પ્રત્યેક શ્લોકમાં ગંભીર રહસ્ય રહેલાં છે. અને તેથી માત્ર એક શ્લોકને પણ જીવનના ઉતારનાર જ્ઞાનનું દર્શન પામી શકે છે. હજારો વર્ષ પૂર્વે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનના સમર્થ ધર્મ-ઉપનિષદોના દોહન રૂપે આ અમૂલ્ય તત્ત્વજ્ઞાન પોતાના પ્રિય સાથી અર્જુનને નિમિત્ત બતાવી સંસારમાં દેશાંતર ત્યારથી આજ સુધી હિન્દુ જાતિની અમૂલ્ય સંપત્તિ તરોડે તે સચ્ચાઈ રજૂ છે અને ગાના અર્પણિત પ્રવાહ રૂપે તે જગતભરમાં દેશાંતર રજૂ છે. એ જ્ઞાન ગામાં જ્ઞાન કરી પૂર્વ તેમજ પશ્ચિમના તત્ત્વજ્ઞાનીઓ ધન્ય જન્મા છે અને ગીતામાં રહેલી અમોઘ શક્તિને વારં વાર મુક્ત કરી સ્વીકાર પણ કરી છે.

આવી અમૂલ્ય અને પ્રાણવાન જ્ઞાનશક્તિને જનતામાં પ્રચાર થવાની પ્રુષ્ઠ જરૂર છે. પરાધીન ભારતને તેની જરૂર હતી તેના કરતાં સ્વાધીન હિન્દને તેની વિશેષ જરૂર છે, તેમજ આ અમૂલ્ય જ્ઞાન પ્રસાદીની જગતને એટલે કરવાની પણ જાણે એટલી જ આવશ્યકતા છે.

સ્વામીશ્રી વિદ્યાનંદજીએ તો ગીતાના પ્રચારને પોતાનું જીવન ખેલ માનેલું હોય જીવનનાં ધણી વર્ષોથી તેઓ એ કાર્ય કરી રહ્યા છે. આને તેમની ઉપાસનને પરિણામે અસાધ્ય, વડાદાર, કરનાલી અને નાગપુર વગેરે સ્થળોએ ગીતાધર્મોના ઉર્જા કરવામાં આયાં છે. વળી વિશેષ નોંધપાત્ર એ છે કે તેમણે ગીતા પ્રચાર સમિતિ—Gita Society ગામની સંસ્થા રચાવી તેને તમામ મિશન સોંપી ગીતાના પ્રચારનું વિશાળ આયોજન કર્યું છે.

હવે ગીતાને પ્રચાર વિદેશમાં કરવા તેઓ આફ્રિકા નજર રહ્યા છે. તાંબો અગ્રજતા થશે તો અમેરિકા જવાને પણ તેમને વિચાર છે.

સ્વામીશ્રીની યોજનાને જાણે આવકારીએ છીએ, તે તેઓ આફ્રિકા તથા અમેરિકામાં ગીતા જ્ઞાનના-સાચ અને પ્રેમના-અમર સંદેશો પહોંચાડી સંપ્રાપ્ત માર્ગે હથિયારો સહ રહેલા જગતને વિશ્વશાંતિ તરફ વાળશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

જગતની બીજી પ્રજાઓ ભલે યુદ્ધ અને તેને પરિણામે વિનાશ તરફ ખેંચાતી હોય પરંતુ ભારતના તો આફ્રીકાજાઓ એક જ સંદેશ છે, “પ્રેમ અને અમૃતતત્ત્વ” તેમજ ભારતનો એક પણ સંતાન ઇવિત કરી તો સુધી અમારો એજ સંદેશ રહેશે એ સભ્ય સ્વામીશ્રી જગતની પ્રજાઓને સભાગણે એ અમારો મહેન્ટા છે.

શાંતિસાક્ષ મહેતા.

પાલનપુરમાં પર્ણપણ્ય બ્યાખ્યાનમાળા

પાલનપુરને આજણે પર્ણપણ્યનું નિમિત્તે પેઢીવાર જાણીતા કાર્યકર્તા શ્રી. કૃષ્ણદાસ બહુસાલી શ્રી. મુકા-સાક મહેતા, શ્રી. મધામંદ મોતી વગેરેના પ્રવાસથી તા. ૨૨ થી ૨૬ ઓગસ્ટ પર્ણ પર્ણિઓકમાં યોજના-યેશ જાહેર પ્રવચનમાળા થતીથી રાજ્યદળના સહકારથી સંપૂર્ણ સફળતાપૂર્વક પૂરી થઈ છે.

ચર્ચાઓએ પ્રથમ દિવસે ભારતીય સંસ્કૃતિ પર, બીજા દિવસે આદર્શ સુદરશાન પર ત્રીજા દિવસે કસોટી ના ઝીંકનીસ થી રૂપતસિદ્ધ પારોટ આભ્યકમ જીવન ઉપર અને ચર્ચાઓએ ભગવાન મહાવીરની જીવન ઝરમર પર ચતુર્થીય પ્રવચનો આપ્યાં હતાં. ચોથા દિવસે જેન ધર્મ શું છે? એ પર ચર્ચાઓએ વિશાળ દૃષ્ટિએ ખ્યાલો આપ્યા હતા. પંચમા દિવસે ટૂંકરી ઝોડીસર શ્રી વિશ્વનાથ હાથીને “જીવનની સફળતા” અને છેલ્લા દિવસે ચર્ચાઓએ ‘સેવાનો રાહ’ તેમજ શ્રી રૂપતસિદ્ધ પારોટ “મહાવીરનો જીવન સંદેશ” પર પ્રવચનો આપેલ.

છેલ્લા-દિવસે પર્ણપણ્યનું પ્રવચનમાળા સમિતિના કનવીર શ્રી. કૃષ્ણદાસ બહુસાલીએ પ્રવચનમાળા ને સફળતા ઇચ્છતા હિંદી પાઠોમેટના પ્રમુખ શ્રી. માવકર દાદા, દિ. જ. અવેરી, ચૌધરીવિજય જેન ગુરુકુળના નિરામક શ્રી. કુશલદે દેસાઈના સંદેશા વાંચ્યા હતા.

‘પ્રેમધર્મ’નો સત્કાર

એક મહાપુરુષે કહ્યું છે કે —

“એ હાથ છોડ્યા કરી પોઠારી પોઠારીને કું કહું
પણ મારું કાંઈ સાંભળતું નથી. ધનસત્ય અને
બોધવિદ્યાસ ધર્મથી થાય છે, તો પછી સ્વધર્મનું
સેવન કેમ નથી કરતા?”

ધર્મ એમ નથી કહેતા કે તમે કુનિયા છોડીને
જામણમાં જાવ. એ કુનિયામાં રહી કામ એટલે બોજ
અને અર્થ એટલે પૈસાની સાધના કરવાનું કહે છે.
પણ એ ધર્મપૂર્વક આને જે રીતે ધન કમાવવામાં આવે
છે તેમાં અધર્મ એટલે જોયો પેસી ગયો છે કે આખી
કુનિયા કુખી કુખી થઈ ગઈ છે. અધર્મનું પરિણામ
કુખ છે તેથી નો સુખ ભોળું હોય તો ધર્મને છોડવો
ભોળાઈએ નહિ.

આને માન્યતા એવી છે કે ધર્મ એટલે દીકરા
ટપકાં કરવા, માળા ફેરવવી કે મંદિરમાં જવું, એને
ધર્મ નથી કહેતા પણ એ તો ધર્મનું એક ભાગ-પૂળ
દેવ સેવાનું બાજ આચરણ માત્ર છે. ધર્મશાસ્ત્રમાં મનુ
મહારાજે ધર્મનાં ૧૦ અંગ કીધાં કે

‘દૃષ્ટિ ક્ષમા હ્રમોસ્તેય શૌચમિન્દ્રિય નિમ્રઃ ।
ધિર્ધિન્યા સત્યમક્રોધો વ્રશક ધર્મઃસ્વપ્નમ્ ॥

અર્થ - ધૈર્ય, ક્ષમા, મનોનિમ્રક, અસ્તેય, પવિત્રતા,
ઇન્દ્રિય નિમ્રક, નિર્મળમુદિ, વિદ્યા અને સત્ય એ
ધર્મના ૮૨ અંગ છે.

આ સુખના મહાત્મા અંધીએ એજ સત્ય, અહિંસા
અસ્તેય, અવિરમક વગેરે ધર્મનાં અંગો ગણાવ્યા છે.
તેમાં સ્તન અને અહિંસા એ મુખ્ય છે. એકનું પાલન
કરતાં બીજા આપોઆપ આવી જાય છે, એક મત
ધારણ કર્યા પછી એ સત્યનું હોય કે અહિંસાનું
એનાથી બીજાં અંધાં મનો સ્વાભાવિક અવશરણ જ.

આપણા પૂર્વજો શાસ્ત્રકાર કહે છે કે ‘તમે અર્થ’
અને કામનું સાધન કરો પણ તે ધર્મપૂર્વક એમાં
તમારું તેમજ સામાનું ભેદનું કલ્યાણ છે સેવા કરી
ધન પ્રાપ્ત કરો. ડોક્ટર કાળજીથી ક્ષમા આપી બીજાની
સેવા કરી પૈસા પ્રાપ્ત કરે એમાં ધર્મ છે તેમજ
નિષ્કાળજીથી ના વધારે ફિલસ ફેસ ચાલે એવી છુટી

જાનતી ક્ષમા આપી પૈસા મેળવવા એ અધર્મ છે.
લોહાનું રક્ષણ કરનાર પોલિસ ને પગાર મેળવે છે તે
ધર્મ છે. પણ રક્ષણ ન આપનાર પોલિસ અધર્મથી
પૈસા મેળવે છે. મજબૂત શબ્દાકારક તેમ વેચી
પૈસા પ્રાપ્ત કરવા એ ધર્મ છે અને બ્લાર્ડ એર્લિયા
ફેવળ સુગંધી નાખી મજબૂત અને વાળને નુકસાન કરતું
તેમ વેચી પૈસા પ્રાપ્ત કરવા એ અધર્મ છે.

અધર્મથી પૈસા પ્રાપ્ત કરવામાં હેતુ જોણી મહે-
નતથી વધારે પૈસા પ્રાપ્ત કરી સુખી થવું એ હોય છે,
પણ એમાં સાચો માણસ પૈસા આપનાર કુખી થાય
છે. પૈસા કમાવનાર માણસ એક બવહારમાં પૈસા
પ્રાપ્ત કરી સુખી થવાનો પ્રયત્ન કરે છે પણ એને
અત્યંત બવહાર કરવાના હોય છે કે જેમાં એ પોતે
પૈસા આપનાર હોય છે એટલે એ અધા બવહારમાં
કુખી થાય છે એટલે સરવાળે એનું સુખ લોડું અને
કુખ અતિથમ. અધર્મથી પૈસા પ્રાપ્ત કરવામાં આવું
થાય છે તેવી જ રીતે ધર્મથી પૈસા પ્રાપ્ત કરવામાં
પૈસા આપનાર અને લેનાર બેઉ સુખી થાય છે. એટલે
સરવાળે એ સર્વસ્વી સુખી જ હોય છે

આને તો જમાનો એવો ઘર્ષ ગયો છે કે જેમાં
પૂન્ય બાધીજી જેવાને પણ રડવું પડ્યું હતું. સારા
સારા મોટા કહેવાતા માણસો અને પોતાને મોટા દેશ
સેવક માનનારા સેવકો પણ અધર્મનું આચરણ કરવા
લાગ્યા છે અને તેથી જ આખી પ્રજા કુખી થઈ
ગઈ છે

તેવા વખતે હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ ધર્મનો
પ્રચાર કરવા માટે જે નાના પ્રકારના પ્રયત્નો કરે છે તે
અરેબર ધન્યવાદને પાત્ર છે. પાર્શ્વિક ઇસ્લામના મહેતા
પ્રચાર માટે તે આજ સુધી ‘પ્રેમધર્મ’ નામનું માસિક
કાદે છે તેમાં ભગવાન એમને જરૂર સહાય કરશે,
જેથી પ્રાચીન યજ્ઞ ઉત્તરોત્તર ધર્મનો એ મુખ
પ્રચાર કરે અને લોકો સાચો ધર્મ સમજી તેનું આચ-
રણ કરતા થાય જેવો જયત સુખી થાય એ પ્રભુ
પ્રાર્થના

‘મી કૃપ્પા’

(નારકાવર, રણપુર આશ્રમ)

જીવને મને શું શીખવ્યું? ૯

[આ વસિક લેખમાળામાં સર માઈલ્સ થોમસનું આત્મ નિવેદન ર્હાં. હરિપ્રસાદ દેસાઈ દ્વારા વર્ણ કરે છે]
સર માઈલ્સ થોમસ—

૧૮૯૭માં નન્મ્યા હવા એન્જનીયરની સાબનનો થોડો અનુભવ થયો પછી પહેલા વિશ્વયુદ્ધમાં નોડામાં ત્યાં નોમના મેજીસ્ટ્રેટ.

એમણે લગભગ પછી આફ્રિકા, મધ્યપૂર્વ અને રશિયામાં નોકરી કરી છે. હાલમાં પોલે બોડીસ સામાજિક અને વાનગી વિકાસમાતામાં કામ કરે છે.

એમની આત્મકથામાં એ કહે છે.

હું એકધવામાં જાણક તરીકે ઉછર્યો છું. એક વર્ષનો હતો અને બાપ અથા એમને તો મેં નોંધાએ નથી. વિવધ મા નિવાસીએ, મારે મારે થાપ એટલું કહ્યું છે. આખો દિવસ, એ કામમાં તે કામમાં રહેતી.

ભાડે આપવાનાં થઈ અને મોરડીઓ, અમને વારસામાં મળેલાં તેને લખતા કાવળો, 'સ્તાવેન્' અને મોપડામાં તથા કડીઆ સુવાર અને ભાડા-ચીડીઓમાં જ એનો વખત નોંધે. જ્યાંની આવક અમારે રીક રહેતી.

એને પિયરે તો ખેતીવાડી હતી. એમાંથી વેપારી જીવનમાં એ કેવા રીતે થતી હતી તે વિચારતા હજી મને આશ્ચર્ય થાય છે.

મારાથી મોટી છોકરીઓ સાથે હું ગામડાની નિહાળે જતો અને પેર બાળીને મારાં પાંડામાં એક નંદરા રાખી હતી તેમને ભવનાનો વાલો કહેતા.

એમાંથી મને શુદ્ધ ઉચ્ચારથી મોક્ષતા આવડી અને જીવે, તે દિવસથી મોટામાં મોટા પાક મને એ શિખર્યો કે ઉચ્ચારેલા સંસ્કૃત મહત્ત્વ પડ્યું છે. વાણી એ જેની તેવા મહત્ત્વની વસ્તુ નહો. બીજા પ્રાણીઓથી માણસ સહીષ્ણુતા છે તેવું કારણ એ છે કે માણસને વાત્તા છે.

શું બોલ્યું અને કેવી રીતે બોલ્યું એટલી કળા નજી સાધી તે તરી ગયો, એમ સમજ્યું.

વાણીના સમય સાખતાં હું શીખ્યો. તેની સાથે અક્ષય પરીક્ષા કરવા પછી હું થઈ ગયો. વિચાર કરવાને

મઠિ પછી પુણજ વખત મળતો અને એકાંત મનની પછી મને રેવ એમાંથી પડી મળી.

મારા પિતાની લાખરિમાં સ્ત્રીમએન્જની, વિશ્વગીત લખતી, વાણીના પ પોની અને એવી માત્રિક વિશ્વની ચોપડીઓ હતી, એનાં ચિત્રો હું નેત્રો અને એક દિવસ મારી નાએ ન્યારે કહ્યું કે તુ તો પાંદરી કે હાકતર થવાનો, તારે મારો જીવ કઠગી જાયો, મારે તો ઈન્ડોર થવું હતું. અને આખરે એન્જનીયર લાખનામાં જ હું પડ્યો. અને ને કે એ લાખનામાં રહી હું મારાં ફેશન્યુએરો થવું સારી સેવા નથી આપી શક્યો છતાં એના જેવો ઉત્તમ ધંધો બા જમણા બીજો ઠાઠ હતો એમ મને લાગતું નથી. વાણીના મહત્ત્વ પડી બીજો પાક કાપકામની મહત્ત્વની હું શીખ્યો છું.

જીવાનીઆઓને મારી સલાહ છે કે તમારે જાત-મહેનતને માન આપવાં થવું. હાથ પૂમ વધારે વાપરવાં ફરતને. ૧૫૦ જેમ વધારે, તેમ સમજાવ ફેગવાઈ. ચાલકો આવશે અને કસરત મળશે.

૨૫૦ જેમ, હાથ જેમ વધારે વપરાશે તેમ વધારે જીવવાની અને મનોભાવ પ્રશસ્તિત કરવાને હાથ અને આંગળીઓ જલુ ઉપયોગી છે.

(નુત્તમી યુગલે કેવી સુચક છાં હ.)

બીજે મારો અનુભવ એ છે કે છોકરો એમની મરજ પ્રમાણે ધંધો પસંદ કરવા દેવો. મારી ૧૦ વર્ષની દીકરીને હાકતર થવાનું ગાન હતું અને ૧૨ વર્ષના છોકરો નાવિક થવું હતું. મેં અને મારો બીએ નાકો કહ્યું કે એ બન્નેને એમની પસંદગીના ધંધો સેવા દેવ

અને એમને મઠિ ધંધા પસંદ થયો હોત તેમ કરતાં એમને એમની મરજ પ્રમાણે જવા દીધાં તેથી બન્નેએ પૂમ મહેનત કરી અને ફોલ પામ્યાં.

લગાઈમાં હું નોંધ્યો તે ઉચ્ચ આદર્શથી પ્રેરાઈને નેસજીમને અન્યાય થયો હતો તેના નયદ જર્જી અને સચ્ચીની રક્ષા કરવા હું મેટર મહીનજન કુકીમાં એક "પ્રશ્નવિદ" તરીકે નોંધ્યો હતો. તે પહેલાં મારે

માનવબંધુઓનું કલ્યાણ કરવું એજ સાચો ધર્મ છે

જ્ઞાન એન્જનીયર વિદ્યામાં ઠીક ઠીક થયું હતુંદ કારણ કે ગરબોનકામ અને બીજા કારખાનાંમાં તે જનતમકેનત કરીને પ્રજા સીધી લીધું હતું. ઘરઘર જેવી શિક્ષા અને નિયમસર ચાલવાની ડેવો બીજે કશું પડી શકે એમ નથી.

જાણા પાઠશાળાઓમાં કરેકસરથી રહેવાની કે સમજનો સુધુપયોગ કરવાની જરૂર પડતી નથી. વળી ત્યાં ફેટલીક છેલ્લે પછી સહે છે. ઘરઘર તોલીમમાં મરીમ તાલેવાનના એક રહેતા જ નથી. બાધાને એક સરખી રીતે રહેવું પડે છે.

અને બીજા એક વાત સમજાઈ છે કે બધું પૈસા સારો નથી. ધનવાનોનાં છોકરાને ગરીબ કે મધ્યમ-વર્ગનાં છોકરા જેવી શારીરિક કે આત્મિક તાલિમ મળી શકે જ નહીં.

જનતમકેનત, સુશીલતા સાથે થવાના, સહનશક્તિતા, ધીરજના કે કાષ્ઠમાં લીધેલ કામ છેવટ સુધી નહીં છેલ્લાવા તુલ્ય પૈસાદાર લોકોમાં જાએ જ આવે છે.

પૈસાદારોને સધામતી સાચવનારા નોકરા હોય છે. જરાક બળ કે તોફાન નહીં એટલે સુરક્ષિત રહેતે એ પોતેની જાણ છે. ત્યારે ગરીબોને તોફાન, દુસ્મનાઈ અને સુશીલતાના જનતે સામન્ય કરવા પડે છે અને એથી એમની તાલિમ વધે છે.

પૈસા કમાતા પછી જે બનુભવો થાય છે અને આપકર્મી જેવા હોશિયાર થાય છે તેવા બાપકર્મી કરી થતા જ નથી.

હું સમાજવાદી નથી પણ એટલું તો માનું છું કે જેટલો થામ આપણે સંસારમાંથી જાણીએ છીએ તેના પ્રમાણમાં જાણે આપણે જ જોઈએ.

હું બીજા એક વાત માનું છું કે રૂઝમાથી સીધાં કૌસેજના છોકરાં જાણ તેના કરતાં વયમાં એ ત્રણ વર્ષ ઠાપ ઓછીય કે કારખાનામાં કંઈ કામ કરી આવે તો સાર. એમ કરે તો વિદ્યાભ્યાસના કિસ્સાના લાભ લેવાની એની પાતતા વધી જશે.

અધીતાનું વચન સરખાવે કે જે વક્ત (વાચ) કર્યાં વધારે જાય છે તે ચાર છે—

૧. ફરજિયાત ઘરઘર તોલીમ કરવાના હું પાછો છું એનાથી કસરતને લીધે ઉછરતાં સુવચ-સુવર્તિની તત્તિવત સરસ થશે અને સારી તત્તિવત હશે તેજ જ્ઞાન પણ સારું મેળવી શકશે. એકાતર્થ મનન અને ખ્યાનમાં એકવાની ડેવ પાડજો. એનાથી વિચાર સ્પષ્ટ થશે. નિશ્ચયજન સુધરશે. આત્મપરીક્ષા થશે અને પ્રાવેના તથા ઉપાસનાની ડેવથી જીવન શુદ્ધ અને પવિત્ર કરતાં આત્મશી.

૨. કર્તવ્ય કર્મ કરવાનું હોય તે જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરવાની ડેવ પાડજો. મંધારમાં પણ જે કામ કરવાનું હોય તે રસથી કરશે તો સુખી થશે. જેને પોતાનું કાર્ય કરવામાં સુખ લેતાં નહીં આવડે તે સંસારમાં સુખી નહીં થઈ શકે. ઉચ્ચ મજૂર એની મનુષ્યમિત્ર સુધુ છે.

એનામાં ત્યાગશુદ્ધિ છે, ક્ષમા છે અને પ્રમાણીય પણ છે. એને, વત્તમાનપત્રો અને સાચા પ્રસાદો વાંચવાની ડેવ છે, પરંતુ એ જરા ધાન્યવીર્ય વર્ષ જાણ છે બધે અને કાંઈને મારાબો મારે છે કહે એને સમજાવું જોઈએ કે સ્વાધીન રાજદારી, સ્વગવગમોચીનો વાકુલટાથી કહે રસ્તે દોરવાનું નહીં.

સહિષ્ણુતાના તુલ્ય જરૂરનો છે અને આપણી સાથે વિચારના પ્રમાણિક મતભેદો હોય તેને શાંતિથી સહન કરવા પણ વિચારભેદને લીધે મિત્રતા કશી તોડતી નહીં.

છપર પર મહા રાખી આશાવાદી / સ્વમાન જીવવાની બહુ જરૂર છે.

૩. વાણીના સમય વિશે છપર કહ્યું છે. રખેડો, વખર વિચારે કશી મોઢવા નહીં પરંતુ પ્રજાસલાક રાજ્યના, નવા જમાનામાં લોકનાયક થવાની કે જનતાની સેવા કરવાની જેમને મહત્વાકાંક્ષા હોય, તેમને અસરકારક બાપણ કરતાં અને જામા મનોમાનુ, પ્રકટ કરતાં મધ્યમાન કાળમાં આવડે એવી જરૂર દિન પ્રતિદિન વધતી જાય છે એ હું કબૂલ કૈં છું.

જાહેરજીવનમાં જ્ઞાન, વક્તવ્ય શક્તિ અને વાર્તાજીવ જરૂરનાં છે પરંતુ એ બધા કરતાં વધારે જનજીવ, તનુરસ્ત અને ખડતલ ઘરેલીની છે. લોકસેવક, સારા

પૈસાની શક્તિ કરતાં આત્મશ્રદ્ધાની શક્તિ, ઘણી પ્રબળ છે

વેપારીએ કે જનના ઠાણપણુ ધેત્રમાં ઉત્તમતા પ્રાપ્ત કરવી હશે તેને પોતાનું શરીર તનુદુરસ્ત, બળવાન, આપતિઓ અને સુસ્તેલીઓ સામે થઈ શકે એવું નિરાશી રાખવું જ પડશે. નહીં તો નહીં ચાલે, તેજસ્વી છુદ્ધિ, ઝટ નિષ્ક્રમ કરી શકે એવું મન અને ને વખતે નેત્રી જરૂર વેવું નિવેકસર મોલવાની આવડત આ જમાનામાં હશે તે શાસ્ત્રી એવો મારો અનુભવ છે.

લોહિતે ઉત્તરીને પોતાનો અત્યંત સામ હિંમતવારો ઝાંઝો વખત કાવતા નથી. સામાન્ય શાંતિના સમયમાં જનતા બેઠી મોડી ખડે ખોડું તારતી શકે છે અને થોડા માર્ગે જઈ શકે છે.

આમરે સત્યનો જ જમ થાય છે ચારિત્ર્યવાન અને નેક દીક્ષા મારણે જ આમરે શત્રુવાના એ નહીં છે. તેજસ્વી છુદ્ધિના હોય પણ ઉલોમ, અને સત્યનિષ્ઠ, ખંત અને આમદપૂર્વક ધ્યેયને પહેંચવાની હઠતા હોય તો જનનમાં ફેરફાર મળે છે.

નસીબ અને દાર્શનિક

નસીબ જ મધુ કરે છે એ મનનો કંઈ નથી, પણ મોઝુકે જળ આપણા બધાના જનનમાં નસીબનું છે ખરું. એની વિનિયતતા પણ સમજાતી નથી, છતાં નસીબની શુદ્ધી અસર સમાજપૂર્વક જનન નિર્મમન કરીએ તો ઘણી એછી કરી શકાય છે.

ખીજ રીને કહીએ તો સારમાં ને ને સુભોજા ઉમા થાય તેના લાભાધાન, શુદ્ધિપૂર્વક વિચારી લખએ છીએ તો કમનસીબને સુખાનુષમાં ફેરવી શકાય છે.

વિચારપૂર્વક નિષ્ક્રમ લીધા પછી અર્થસમ મહેનત કરીને નેજો સ્વપ્રયત્ને, સિદ્ધિ મેળવતા, એની પાછળ મર્યાદા ને મર્યાદા રહે છે તેને નસીબ કાઢી નહીં શકવું નથી.

શુદ્ધ છુદ્ધિનો પ્રયત્ન હોય અને એમાં જોડી કંઈપણ પૂર્વકની અજ્ઞા રાખી શકાય તો પહેલાં જોડાઈ લેવા વગર રહેતી નથી.

આપણા પૃથ્વી પર આપ્યો હોય, મદાપૂર્વક એવો માનવો જોઈએ કે જનતાની પ્રગતિમાં કંઈ કંઈ ને કંઈ લાભદાયક હિસે આપતો જઈએ.

જનકલ્યાણમાં સાથ આપી.

એ હિસે આપવાના ધર્મ કાર્યમાં ને આપણે ઘણું ને ઘણું રહી શકીએ તો બધું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે અને લાગે છે કે ખરું સુખ મેળવવાની કંઈ પણ જનકલ્યાણના ઠાણને ઠાણ કાર્યમાં જોડાવવું એમાં રહેલી છે.

નિત્ય જનનમાં, ને જોડાતો આપણને અનુભવ થાય છે. તે ઉપર પણ બીજાં દેવી બજા છે એવી શ્રદ્ધાને કંઈ ધર્મ કંઈ હું.

આપણું આ પૃથ્વી પર આવવાનું કારણ દિનપ્રતિદિન વધારેને વધારે સુધારેલી સ્થિતિ એ જનસમાજને જાણવો એ હશે. આખી ઉત્તાતની યોજના આજે ભણે આપણી દૃષ્ટિ સમક્ષ ખરી ન થતી હોય તોપણ એ ધટના પર મદા રાખીને આપણે આશ્ચર્ય જોઈએ.

આપણી છુદ્ધિ મર્યાદિત છે. મોઝ પછુ તારા તરફ તમે જુવો અને ત્યાં પહેંચતાં લાખો પ્રકાર વર્ષો થાય એટલે એ દર છે તેનો ખાસ કરેલ દિશાગતી અજાણતા વિચારતાં અચર આવી જાય છે.

પણ પછી એ તારાની આસપાસ વ્યાપેલા શુદ્ધ આકાશને જુવો તમને એ આકાશ તો પાસે લાગશે.

મને મોઝ પછે કે તારા જનનનો ઉદ્દેશ શો છે? અથવા તું ક્યો ધર્મ પાળી છું? તો જવાબ આપું કે માનવ બધાઓનું રક્ષણ કરવું અને એમને સમૃદ્ધિ સુખ શી રીતે મળે એની તત્ત્વની જ ક્ષમી કરવો.

આ ધર્મ પેળામાં કે ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવામાં કંઈક મને કુખી કરવાની મોઝ જરૂર નથી-ઉપદ્રુ, આ લક્ષ્ય સાધવામાં કંઈક મને કંઈ જનારીએ તોપણ કંઈક નથી એમ કંઈ ખાસ કહેવા માગુ છું. પોતાના શરણી ને સુખ અને કલ્યાણ સાધવાનો પ્રયત્ન કરે છે તે ખીજાને પણ સુખી કરી શકે છે.

જપને મને એટલું તો અવશ્ય સીખવું છે કે આ નવો જમાનો રંજ રંગી નાટક જેવો છે.

ઉત્તરી શકે એવા જનોવો લોહિતે મળે છે. અડધી સુસાદીઓ અને નાંડું નાંડું જોવાનો અને જાણવાનો મનોમતિ વધી જઈ છે.

કામોમાં પણ મદાવા લાગી, સુસ્તેલ સંજોજો ઉમા કરીને, એનીથી મદાદુરીપૂર્વક પાર પડવાની ઇચ્છા વધી પડી છે.

એવા જમાનામાં પેતાનો એ પ્રયત્ન, કંઈક પ્રયત્ન અને મિત્રો પ્રયત્ન ને પ્રેમ ભક્તિભાવ અને આજમાનથી પ્રેરાયે તે જનસમાજના સુખ અને કલ્યાણ પ્રયત્ન પણ બેરકાર તો નહીં રહી શકે.

આજ કલ્યાણ વગર પરકલ્યાણ કેમ સાધી શકાય તે કંઈ સમજી શકતો નથી.

જૂગત-શાંતિ માટે એક માત્ર રાજમાર્ગ અને યધા જ ધર્મોનું તત્ત્વ

અહિંસા

મહત્તાનો દાવો કરતા આજના અણુયુગમાં, જે ભારે દુનિયાની પ્રજાઓ માનવજાતનું સત્તાવાચક હરી નામે તેવાં ઘણાં બધાંમાં એક બીજાની સ્પર્ધા કરી રહેલ છે ત્યારે જગતના દુ:ખોના રામનાથ ઇલાજ તરિકે અહિંસાનો ઉપદેશ કરનાર અહિંસાનો સદા અરણ્યકાશ્રમ તરિકે અપાવી દેવામાં આવે તો તેમાં નવાઇ પામતા નેવું કશું જ નથી.

આ ધણુ લેખનો હેતુ એ વસ્તુ દર્શાવવાનો છે કે અહિંસાનો ઉપદેશ યધા જ મહાન ધર્મોનો સાત્ત્વિક નિયોગ છે અને અહિંસા વગર જગતને સાચી શાંતિ મળવાની નથી એ હકીકત રૂપે બતાવવાનો છે. જે આ સમયને જોજાળી લઇને સીકારવામાં આવે તો હિંસાના આવેશથી તમ ઘણું ગમેલા આજના જગતને નવાજ માન-પ્રશસ્તિ આપી શકાશે. કવિજનોએ ભાષેલ સુવર્ણયુગ માત્ર અવાધી તર મ ન જણતાં હકીકત રૂપે પણ રચાવી શકાશે, ત્યારે જ અને ત્યારે જ જગત સંહારશકિત મારેલી જે ખાતિ સેવે છે તેમાંથી સાચી વસ્તુ રિકતિને પ્રાપ્ત કરશે; કે જે સક્રિયમાં જ આજે તો તેણે પોતાના વિશ્વાસને રક્ષી રખે છે. આ રીતે શાંતિ-અમાયતા કવિ લયલેસે જેમ માયું હતું તે મુજબનુ સ્વર્ગીય શાંતિનું સામાન્ય પૃથ્વી પર પુનઃ રચાવીત કરી શકાશે, ત્યારે તેમાં જ મહત્તી ક્રાંદાગને જાહેર અહિંસાના સૌથી સક્રિયતા તથા અછત શક્તિ ને જ સ્થાન અપાયું હશે, અને એ જ શક્તિ એવું છે કે જે જગતના આપાતનાં સંકલને પકડારી શકે છે.

આદર્શ જગત કે જે સંપૂર્ણપણે હિંસાથી રહીત હોય તેને મેળવવા માટે માનવ સ્વભાવ હમેશાં વશમાં મારે છે. જગતના મહાન ધર્મોએ અમાદિશાગથી જેમાં હિંસાની હાથી સરખી પણ ન હોય તેવા સર્જનો યુગનો સુરખીવળાં ચિત્રો આલેખ્યા હતાં છે. એક જ એવું સત્ય પ્રતિપાદન કરવા ઉપરાંત આ હકીકતે સિદ્ધ થયું છે કે માનવ સ્વભાવનો સાચો આદર્શ તો અહિંસા જ છે. તેટલા માટે હિંસાપોર જગતમાં પણ લોકોનો પ્રવેશ મોડો વર્ગ માનવજાતનાં વર્ત-

માન કે શૂત્રાસિન સૌથી મહાન ઉચ્છેદકોમાં સાચો રસ ખરાવો નથી. સિંહ, મહામહા મનુષ્ય, તીમુર, અંગ્રેજીયાન, નેપોલિયન, હિટલર, મુસોલિની, જેનાઓને હમેશાં મનની નજરે, પણ નહિ કે પ્રેમની નજરે જોવામાં છે. તેમનો ખ્યાલિત વધુમાં વધુ તો કેવળ ભૌતિક મહત્તા ધરાવે છે, કે જે મહત્તાને બીજી બધી મુશ્કેલ વસ્તુઓની હરોલમાં અણીને કામચલાઉ વગર આપવામાં આવે છે. બીજા પક્ષે જેતાં મહાન સતો મુશ્કેલો દશાઓ અને પવન-મરો જેવા કે મહામહા, શુદ્ધ, કાર્મરટ, મહાત્મા ગાંધી, આજે પણ પ્રેમ અને પૂજા પામે છે, કારણ કે તેઓ વિચાર, વાણી અને આચરણમાં અહિંસક હતા.

માનવ સ્વભાવ કે જે યુગમૃત રીતે અહિંસક છે તે અહિંસાના સત્ત્વ સાથે પોતાની જાતનું સાચું તાદાત્મ્ય પાળી શકે છે. અહિંસાને યધા જ મુખના સતેજી છત્તનાં ધણુ અને સૌથી ઉમદા આદર્શ તરિકે રોઝ આપેલ છે.

આદર્શો એખવટ પછી જુદા જુદા ધર્મોનાં શિક્ષણ તરિકે અભિમુખ થવામાં આનંદ આરવી, કે જે શિક્ષણ સર્વસારશૂત નિયોગ તરિકે અહિંસાને જ હકીકતી રહેલ છે.

યજ્ઞોથી જાગવેલી શાંતિ નહીં પણ સાચી શાંતિ તો કેવળ અહિંસા દ્વારા જ જગતમાં આવી શકે: કારણકે અહિંસાની સાચી આવનાતો અંતઃકરણમાંથી બેર છે. વ્યક્તિઓ; કોમો કે પ્રજાઓની મુક્તિ બદલના કાષ્ટકો દ્વારા લાઠવાથી આવી શકતી નથી. કારણકે કાષ્ટકો તો માત્ર વચગાળાનું સાધન છે.

૧૭

લેખક : પ્રો. સી. એન. ઝુતરી

હવેવાની જરૂર નથી કે હિંદુધર્મનો પાયાનો સિદ્ધાન્ત અહિંસા છે. વેદો, ઉપનિષદો, ગીતા આ નધાં જ પવિત્ર ગ્રંથોમાં હિંદુધર્મને જે રીતે ઉપદેશ છે તેનો સાત્વિક સાર માત્ર છે. અહિંસા માત્ર આ મુદ્દા વખે એ એકમત છે. તેમાં એ રીતનું ઉદ્દેશ્યન કરવામાં આવ્યું છે કે,

“હિંસાનો બદલો હિંસાથી (ધાતો બદલો ધાથી) અભિષાપનો બદલો શાપથી ન વાળો, પણ એ જાણ્યો અને અભિષાપનો બદલો આશિષોથી આવે.

(સગવેલ)

‘જે પરમાત્મા જીવ માત્રને સકળાવે છે ને આત્માને સર્વમાં વ્યાપેલો જુવે છે તે કામને તિરસ્કારતો નથી, કારણ કે તે સર્વને અદિતીજ્ઞતાને જ જુએ છે.”

(ધર્માપનિવશ)

“બાહ્ય તથા ક્ષમાર્જીત અને સાર્થકના બનેલા અભાવ તેજ પ્રાણી સાચી નિશાની છે.”

(ગીતા)

બુદ્ધ ધર્મમાં અહિંસા

બોદ્ધધર્મ તો તબ્બે સમભ્રમ પરિપૂર્ણ રૂપે અહિંસાના તત્ત્વથી આપણ વચેલો ગણી શકાય. અહિંસા આ ધર્મનો મૂળશ્લોક બાદ્ય છે. આ સત્ય બુદ્ધ ભગવાનને એક વહેપારી સાથે વચેલ વાતચીત ઉપરથી તારવી શકાયેલા આ સંવાદથી જ તે વહેપારીને બોદ્ધ ધર્મ અંગિકાર કરવાની પ્રેરણા મળેલી.

બુદ્ધ-સેનાપતિના સોમ ક્રાંતિશય હિંસાપેર છે ને તેઓ તારા પર ગામનો વરસાદ વરસાવશે તો તું શું કરીશ? -

વહેપારી-ભગવન, હું તેઓને જવાબ નથી આપુ.

બુદ્ધ-અને ને તેઓ તારા પર પ્રકાર કરશે તો? -

વહેપારી-તો જદા રૂપે હું સાચો પ્રકાર નહીં કરું.

બુદ્ધ-અને ને તેઓ તને મારી નાંખે તો?

વહેપારી-શુભ પોતે કંઈ અનિષ્ટ નથી. મરણ માનવી જીવનના કુલ્લક મોહમાંથી નાસ્તી છૂટવા મૃત્યુનો રથકા કરે છે.

ગીતામાં પણ કુંજશ્લેષ અને શાંતોક્તિના બોધામૃતો ને બુદ્ધના ઉપદેશોની જેમ અહિંસાના જ બીજામાં હાજરામાં આવેલ છે.

“સામા પ્રત્યે એવી રીતે વર્તેને કે જે રીતે તેઓ તારો તરફ વળ્યા હોત તો તું પશ્વ ન કરત.”

(કુંજ શ્લેષ)

“જેઓ સારા છે તેઓ પ્રત્યે હું ભયો છું અને જેઓ સારા નથી તેમના પ્રત્યે પણ હું ભયો જ છું; આવી રીતે બધા જ સારા જનતા જાય છે, જેઓ સહેલી છે તેઓ પ્રત્યે પણ હું સહેલી છું, આવી રીતે જ બધા સહેલી જનતા જાય.”

(શાંતોક્તિ)

આચાર વિચારના આવા સોનેરો નિધોને અહિંસાના બોધપાઠોના સમાવર્તિ તરિકે શક્ષમાં લેવાલા બેધમ્મ.

આરે પચમ વર જરુચ્છ “બુદ્ધ, કુન્દ, કુવરસ્ત” એટલે કે સદ્વિચારો, સદ્વાણી અને સદ્ગુણોના સિદ્ધાન્તનો જે ઉપદેશ કરતા હતા તેને આપણે એકદમ ધટાવી શકીએ છીએ કેમકાન ધરતીની સંસ્કૃતિ પણ અહિંસાના સિદ્ધાન્તના પાયા પર જ રચાઈ હતી.

પ્રાચીન ઇન્ડિયામાં આરે સોફિસ્ટ અનિષ્ટનો બદલો અનિષ્ટથી ન વાળવાનો બોધ આપતો હતો ત્યારે એજ અહિંસાના તત્ત્વના વિગત થતો હતો, જે આપણે તેની અને તેના પરમ મિત્ર ક્રિષ્ણ વચ્ચે વચેલા વાતોચાપમાં પુરાવા રૂપે જોઈ શકીએ છીએ.

સોફિસ્ટ - અનિષ્ટનો બદલો અનિષ્ટથી; એ રીતે ધણી નીતિ થઈ પડેલ છે તો તેને વિષે શું કહો છો, એ વ્યાજબી છે કે નહિ?”

ક્રિષ્ણ-આજબી નથી.

સોફિસ્ટ કારણ કે બીજાનું અનિષ્ટ કરવું એ તેને ધન કમી જરાતર છે.

ક્રિષ્ણ-તદન સાચુ.

સોફિસ્ટ આપણને કહેના તરફથી ગમે તે અનિષ્ટ વેગવાનો સમય આપ્યો હોય પરંતુ તેના પ્રત્યે આપણે અનિષ્ટ પાણું વાળવું કે પ્રત્યાઘાત કરવો ન જોઈએ.

મહાન રામન કહેનશક્તિ સાઈંસ ચેતેલિયસે કહ્યું છે કે,

‘જે માણસે તારાં બુદ્ધિ કમ્પે હેલ તો તરત જ ખાલ કરવા મેલી જાશે; કે તેણે સારા કે નરસાના, કમા ખ્યાલથી તારાં બુદ્ધિ કમ્પે છે. આરે તું આ વસ્તુ સમજશે ત્યારે તું તેની દયા આપશ અને

તેના પર નવાઈએ નહીં પામે કે શુરસો પણ નહિ કરે.”

વિશ્વવિખ્યાત હિંમુક શીસેરોએ ઉચ્ચાણું હતું કે, ‘દુરમનો સામે આપણે શુરસો કરવો જોઈએ તેવું વિચારતા તથા મહાન અને મહાં બનવાનો આજ્ઞા માર્ગ છે એવું માનતા માણસોને આપણે સંભળવા ન જોઈએ. અનુકંપા અને ક્ષમા આપવાનો તત્પરતા કરતાં કશુંજ જોઈતું બધું પ્રયત્નસાધ્ય નથી અને એ બે સિવાય કશુંપણ વસ્તુ મહાન અને ઉમદા આત્માનો રચય બોધાત કરાવી શકે તેમ નથી.”

આમ ઉચ્ચારીને પોતાની જાતને તેણે જોઈ રીતે વ્યક્ત કરી હતી.

ખ્રિસ્તી ધર્મ અદિસાના અમનચુંબી સદ્ગુણના પાયા પર વિસ્તૃત રીતે અવલોકે છે. અમવાન ધસુના મુલ્યના ખુબ પ્રસારને જ અદિસાના ઉદાર આદર્શના નાશક ઉદાહરણ રૂપે પેળી શકાય. પોતે જોતે સાત તરિકે ઉદ્યોગધર્મો હતો તેને ખાતર વધારાંબ ઉપર ચઢીને મુલ્યને બેટતાં તેણે તેના વધ કરનારાઓનું મહાન ધમ્મક્ય હતું. “પરંતુ પરતો ઉપરેય” એ અદિસા શુરસો આખરી જાણ વાક્ય લેખાય છે, જુરેઃ

“તમે સધુએ સામળ્ય છે કે જાંખનો નાશો જાંખથી અને દાતનો નાશો દાંતથી થયો, પણ હું તમને કહું છું કે ધનનો તમારે પ્રતિકાર કરવાનો નથી.”

“જે કાંઈ તારા જમણા આશ પર તમારો ચારે તો તેના તરફ તારો બીજો આશ ખરે.”

વળી તમે જો કરેવાનું હતું તે સાંભળ્યું છે, કે “તારે તારા પડોશીને ચાહવો જોઈએ અને દુરમનને ધિહારવો જોઈએ.” પણ મને કરેવા લોકે તારા દુરમનને ચાહ અને નને પીડનારને માટે પ્રભુ પ્રાર્થના કર કે જેના પરિણામે તું પણ સ્વર્ગમાંના તારા પરમ પિતાનો પુત્ર બની શકે.”

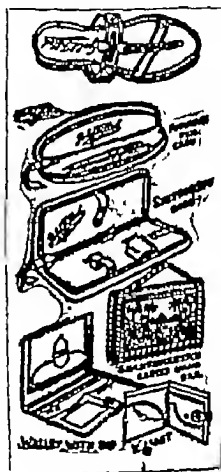
ઈસ્લામ કે જેને હિંસાના પર્વાય લેએ અણવામાં આવે છે અને જેના કિં કરેવાય છે કે તેનો દેહાવો તથાતરની અણીથી કરવામાં આવ્યો છે, તે પણ અદિસાના કેટલા ઉમદા બોધપાઠો ધરાવે છે. કેઈ પણ માનવી સરળતાથી સમજી શકે છે કે જે ઈસ્લામનો પવનખર અદિસા સિવાય બીજા કોઈની દરમિયાન તેના લોહાને

રજા અને તહેવારમાં

એરોપ્લેન, સ્ટીમર અને રેલ્વેના

— પ્રવાસે જતાં પહેલાં —

અમારા શાશ્વત મુલાકાત લેવા.

ગોલ્ડ-ફીલ્ડ
લેધર વર્કસ

મીન્સેસ સ્ટ્રીટ અને
સેન્ટ્રલ રીડ
મુંબઈ. } અને {
માંબોરોડ,
અમદાવાદ

ન જ કરી શકે; કારણ કે જુદાએ તેને જ આ પૃથ્વી પર પોતાના એવા જગત્કેર દુકમથી મોકલ્યા હતા કે, “અમે જગત પર કેવળ અનુકૂળ પાના હોઈથી જ તને ત્યાં મોકલીએ છીએ.”

અધુરજાન,

ઈસ્લામનાં નીચે દર્શાવેલાં મોધવચનો મન, વાણી અને કર્મની અધિસાનો જૂરસો દર્શાવે છે. પવનજરે કશું છે કે :

“જે કોઈ અલ્લાહના પ્રાર્થીઓ પ્રત્યે માયાળુ છે તેના તરફ અલ્લાહ માયાળુ જ છે.”

“અલ્લાહનો સોયો ખારો કોણ છે? તે જ કે જે તેનો પ્રાર્થીઓ પ્રત્યે એક બધાઈ રાખે છે.”

“તું તારા પેદા કરનારને ચાહે છે? તો સોયો પહેલાં તારા સાથીદારને ચાહવા માલ.”

“આ મુજા પ્રાર્થી માત્ર ઇશ્વરનો દર રાખજો; અને તેઓ ત્યારે સ્વારો કરવા ચેત્તુ હોય ત્યારે તેમના પર પલાણુ મોકલો. વળી ત્યારે તેવાથી ગવેલાં જણાવ ત્યારે તેમના પરથી ઊતરી જશે.”

“જુદાના જંદાના દિશમાં ઈમાન અને ઈર્ષી સામે સામે રહી શકતાં નથી.”

‘બીજાની અદેખાઈ કરતાં પહેલાં તારી જાતને સમાધાને, કારણ કે જેવી રીતે અગ્નિ જળતણને ખાઈ જાય છે તેવી જ રીતે અદેખાઈ બધાઈને ખરખી જાય છે.’

જુદા બોધનાર અને મોકલ્યો કરનાર બંને પછી રોજ રાખતો હોય છતાં જુદા તેના અનન્યતા ત્યાજને કશમાં સેવો નથી.

(અલ્લુરહેમાન)

પીઠ પાછળની નિંદા એ બલિચાર કરતાં પણ વધારે દુઃખકારક છે; અને જ્યાં સુધી દોહતો ભોગ મનનાર કેસત માંથી ન આવે ત્યાં સુધી જુદા બોલ્યો કરનારને ક્ષમા કરવો નથી.”

(અલ્લુસેયદ અને જાબીર)

તાબીને મારી જેની જાનથી સેવાની હોય તેવી વસ્તુઓનો અંજિઝાર ન કરવો.

(અબ્ને અબ્બાસ)

પરમખરે મના કરેલી બધી જ વસ્તુઓમાં જીવન સેવાની પણ મના કરેલી છે.

(અબીર)

અદિર્શ પવનખરનાં ટેલકાં વધુ નોંધપાત્ર વચનો આપવામાં આવે છે કે જે અધિસાના સિદ્ધાન્તના વિષયોથી ઉપયોગની બધામણુ કરે છે

“મુકોલીમાં મુકાયેલા કોષપણુ સખ્સને મદદ કરશે, ચાહે તે સુસ્તીમ હો વા બીનમુસ્તીમ.”

“જે અરસેલાની મદદ જાય છે તેને માટે જુદાએ પણ મુનાની મારી લખી છે.”

“જે કોષ જુદમનારને જુદમનાર તરિકે જોજાવવા છતાં મદદ કરવા જાય છે તેણે ખરેખર ઈસ્લામ માટે પોતાની જાતને વ્યાકત કરી છે.”

“જે પોતાનું પેટ ભરે છે અને પોતાના પાડોશીને શૂંપો રહેવા દે છે તે આતમી કરી પણ સંપૂર્ણ સુસ્તીમ ન હોઈ શકે.”

ઉપર મુજબનાં પ્રમાણસૂત અવતરણે ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જામાન મહાન ધર્મોનો મૂળશ્વર ઉપદેશ અધિસા જ છે. ખરેખર વિધિની એ એક દૂર વિચિત્રતા છે કે આવા ઉમદા સિધ્ધાંતો હોવા છતાં જગત તો હિંસાના પરિણામ ભેટાં થાય છે! દિશમાં હિંસા શક્તિને સેવનાર બીજાનું નુકસાન કરી શકે તે કરતાં પોતાની જાતને વધારે તારાજ કરી શકે છે. તે જામલ પ્રત્યે હાપરવાહી રખાય છે, જે દિશગીરીની વાત છે. જગતમાં અનિયોને એ જૂતાલીન બીનાઓ મનાવી દૂર કરી ફેરી હોય તો પ્રજાઓના મન પર એક એવા સત્ત્વનો ઉદય થવો જોઈએ કે તેમની બિન્ન શક્તિઓ તથા વશણુ વચ્ચે સુમેળ રચાવો જોઈએ, તો જ આદર્શ જગત રચી શકાય કે જેમાં માનવીઓના હૃદય પર વિશાળ રીતે સંતોષ આવેખારેલો હશે.

શરોયી જાળવેલી શાંતિ નહિ પણ આવા પ્રારાની સાચી શાંતિ કેવળ અધિસા દ્વારા જ જગતમાં આવી શકે, કારણ કે અધિસાની—સાચી બાળના તો અંત કરણુમાંથી જરે છે. બલિતિઓ કોમો કે પ્રજાઓની મુક્તિ બહારથી—કામદા દ્વારા હાલવાથી આવી શકતી નથી, કારણ કે કામદો તો માત્ર એક વચગાળાનું સાધન છે કે જે માનવીના અર્હભાવથી ઉત્પન્ન થતી મૂળ ઝેરવ્યવસ્થાને અકૂશમાં રાખવા માટે અમલી જતાવાય છે, પરંતુ મુક્તિ તો અંતઃકરણમાંથી ઉપરના પદકારાના આનેયથી જ આવે છે અને તે માનવી, માનવી વચ્ચે સાંજિગ રચી દે છે.

ઉધરસાને અટકાવો

સ્વેદ ખાંસીની સારવાર થવી
નિમજી, સ્વચ્છ વસ્ત્ર, પેશાબક્રિયા
કે ફેફસાના સાંજની કાચવ વચ્ચેની
પ્રાણમાં થતવણી છે.

એ થતવણી વચ્ચે ધ્યાન આપી
તબીબીકે આયડોઈન-ટર્પ-
વચ્ચા લેવામાં કરી શકે છે
સાંજને મુજબાલીકે આયડોઈન
છે, તબીબીકે સાંજ કરે છે અને
ખાંસીને નાણા કરે છે.

ખરો પ્રકારનો ખાંસ
ખરો લગાવે મેંડા
વિષયક એ ખાંસી
લગાવણી કરે છે

આયડોઈન
ટર્પ-વચ્ચા

એડોઈનની બનાવ

મહાકવિ વિદ્યાપતિ

મૈથિય-કેદિય સમા અને કવિઓના કહના હાર સમેલ્ય વિદ્યાપતિ દિન્દીના મહાન કવિઓમાંના એક છે. એ શૈક્ષણિક વાર્તા છે કે આપણે ધણા દિવસો સુધી દિન્દી સાહિત્યના કવિઓમાં એમને યોગ્ય સ્થાન આપવાની ખેતના જ ન કરી એમને સમન્વ્યા નહીં અને એમને જમાવના કવિ તરિકે જ, જંગલો ભાષાના કવિ તરિકે જ, માનતા રહ્યા.

આરે વાસ્તવમાં વિદ્યાપતિએ એનાં મુખ્ય અને કામળ પદોમાં પોતાની ભાવનાઓ વ્યક્ત કરી છે કે ત્યાં એવા નિષ્કર્ષ કરવા કશીનું છે કે તેઓએ મૈથિલી ભાષાનો ઉપયોગ કર્યો છે કે જંગલી ભાષાનો, છતાં પણ એક વાત તો સાચીવ વર્ષન ચૂકી છે અને તે પ્રમાણભૂત છે કે કવિ-મૂળ-કુમુદ શી વિદ્યાપતિનો જન્મ સ્વર્ગના છાન્દસમાં વિસાન નામના ગામમાં ઇ. સ. ૧૩૫૦માં થયું અર્થે થયો હતો તેઓ મૈથિલીબ્રાહ્મણ હતા.

તેમના પિતા પંડિત મણુપતિ કાકર તથા માતૃમી હંસિનીદેવી સરસ્વતીનાં કૃષાપાત્ર હતા.

સુમાંવના રાજા શિવસિંહ તથા તેમની શ્રી હાથમા દેવી તેમના આશ્રયદાતાઓમાંનાં મુખ્ય હતાં. આ મુલ-ગ્રાહીએ કવિને પુષ્કળ સંપત્તિ આપીને તેમની સરસ્વતીનો ઉપાસનામાં વધુ સમય કરી આપી. અનુકૂળતા કરી આપો અને જદલામાં કવિએ પોતાની કાવ્યોમાં તેમનું નામ અમર બનાવ્યું.

વિદ્યાપતિની ભાષા, વર્ણન કરવાની શૈલી, ખાત વગેરે તેમના પોતાનાં જ છે. તેમનો કવિતા જ તેમનો સત્ત્વો પરિચય આપે છે તેમના પદો અગ્રીર અને મરીજ એક સાથે અપનાવે છે. વિદ્યાપતિછની વધારે પ્રમાણની રચનાઓ મુંઝારસથી એતાપ્રિય છે. મનો-વિદ્યાના પંડિત વિદ્યાપતિએ મનુષ્ય-મનુષ્યને એટલું સદૃશ અવલોકન કર્યું છે, કે તેમનું હૃદય એક દર્પણ સમાન જ જતી અણે છે. જેમાં મનુષ્યમાત્રના અર્થ પ્રતિબિંબીત થાય છે ઈશ્વર અને શૈવનમાં મનુષ્યનું હૃદય જ્યારે વિશેષ અને મિશ્રનના ભાવેને અનુભવે છે તો તે ભાવેમાં પણ એક અમૂલ્યૂર પરિવર્તન આંતરે જાય છે.

વચ: સંધિનું વર્ણન કરતાં તેઓથી કહે છે કે:

સુન રત્ન રસ કયા થાપય ચીત ।

જેદસ કુરંગિની સુનય સંગીત ॥

એટલે કે નવયોવના કુમાર સંબંધી વાર્તા એટલી તત્ત્વમયતાથી સાંભળે છે કે જાણે હરિષ્ઠી સંગીત ન સાંભળી રહી હોય !

હિરદય-મુકુલ હેરિ હેરિ ધોર ।

સને છાંચર દય સને હોય મોર ॥

નવ હૃદિત વક્ષસ્થળ પર કદી અર્થિક હોંઠાં અને કદી ધૂણી જનું એ ધણ જ સ્વાર્થાવક વર્ણન છે. યાદીરક સૌન્દર્ય વર્ણનમાં પણ પોતાની વિશ્વસ્ય પ્રતિભાનો પરિચય તેમણે આપેલ છે, તેમની નાવ્યાની આપો—

છાંચન-જુગલ મંગ અકારે ।

મધુક માતલ ઠહય ન પોરે ॥

એટલે કે અમરની મારફ છે, જે મુંઝારવંદો મધુરસ પીને મસ્ત થવાથી ઉઠી નથી શકતા.

મુખનું વર્ણન કરતાં તેમણે લખ્યું છે કે—

ઘાંટ સારલય મુલ પટના ફર

છાંચન ચક્રિત પ્લેકાર ॥

અમિય ધાયે ઘાંચર પનિ પોંછટી

વહ દિસિ મેલ હંજોર ॥

એટલે કે ચંદ્રમનો સાર ભાગ ઘર્ષને વિદ્યતાએ યોરોમાં સેત્ત્વનને ગ્રહિત કરનાર મુખની રચના કરો, બાળે સુરઝોએ જ્યારે પોતાનું મુખ સાણુના હેઠાથી કુછ્યું અને અમૂલ્ય હથકાવ્ય ત્યારે ચારે દિશાઓમાં સ્વચ્છ જ્યોત્સ્ના પાછી ઉઠી.

કેટલું મુંઝ વર્ણન છે ? કવિની સિત્તે સો મુલ છે, સયાદ છે સુધાકો, ઘસુધાકો, મુલ છૂટકે, ઘમાયો મુલ સેવે દે” વાળી કવિતા, આ કવિતા આજના કીધી પડી જાય છે.

૧૪૨૫૨ વિરોધા પદ્યોને એક જ સ્થાન પર રખા કરવામાં કવિ અદિતીય છે.

નિકુર-નિકુર તમ સમ

પુનુ આનન પુનિમા સસી ।

નવજ પંકજ કે પતિઆ બાતે

પર્ક ઠામ રહુ મસી ॥

અંધાર સમા ફેર, અંધ સમાન મુખડું અને કમળ
સમાન તેજોનું એક જગ્યામાં રહેવું, વાસ્તવમાં અજ્ઞાન હરી
નાથે છે. કોઈને તેના શુભ અને પ્રભાવની વાદ આપી
પ્રેરણાકીત કરવાની રીત વિવાપનિને સારી રીતે
સામ્ય હતી તેઓ કહે છે કે, “હે મુઠ્ઠી ! તું મારી સાથે
કેમ વાત નથી કરી જતી ? તું કોનાથી કરે છે ?”

અરે,

કંવરી મય ચામારિ ગિરિ કન્વર

મુસ્ત મય જાદ અફાટે ।

હસિનનચન મય, સર મય કોઠિલ

ગતિ—મય ગજ વનવાસે ॥

તારા કેશના અવધી અંધાર વાળા ગાયો પહોંચી
કંદરાઓમાં, મુખના અવધી અંધ આકાશમાં, નવના
અવધી હરણાં, સ્વરના અવધી કોઠિલ અને ગતિના
અવધી હાથી જંગમમાં નિવાસ કરે છે. અથા જેનાથી
અત્યો અંધાર કરે તેને વળી અવધે તેની મહાપ્રાપ્તિ
માણસની સકૃતતા કાંઈમાં પોતાનો પાલન કરાવ્યાં
કુખ તને જોવા માટે ઉભી રહી હતી અને વિવાપનિની રાખા;

સદ્ પુત મોતો દાર તેરી ડકેલ

ફદદત દાર ડુટિ મેલ ।

સંપ ગન ફફ ફફ જુનિ સચહું

સ્વામ દરસ—યનિ લેલ ॥

કાર તેરીને જેની દીપે, અપાની દ્રષ્ટિ તે તરફ
દેશીને સ્થાપને જોવા, આ તો ચોક્કસ રાખાણું જ
કામ છે.

તેજના જધા વિધારો સદમ અધ્યયન પર
અવધમેધા છે.

આપ આંચર સ્ત્રી આપ વદન હસી

આપહી નયન તરંગ ।

આપ ડર જહેરિ આપ આંચર મરિ

તન ધરિ દગમે અર્ચગ ॥

કાઠ ઉડું કવિએ પણ કહ્યું છે કે—

જમાના દો મયા નિરિમલ તેરી સીધી નિચારોસે,

પુદા ના ખાન્ના તિરકા નગર દેભી દો ક્યા દોતા ।

રાધિકું દરબ આમેજનાં કવિ કહે છે કે—

કાનુ હેરય છલ મન ષડ્ સાપ

કાનુ હેરદત મેલ અલ પરમાદ

પુત્રને એકવાર જોવા પછી અધિપત્ય આવી મધુ.

પુત્ર ફિરિ સોદ નયન જદિ હરવિ

પામોય વેતન જાદ ।

મુજગિનિ હૈસ પુનહિ જદિ વંસપ

તય હી સમય વિપ જાદ ॥

કેટલી સુંદર વાત રમી કરી છે । “નવનેના બાલક
યથેષા છે તે તો કરીથી એ નખોને જોઈને જ આપ
કરોડ સાપ અગર કરકયા પછી એ જ જગ્યાએ
કરીથી કરે તો અરણ્ય હેર ઉતરી જશે.”

પ્રકૃતિ નિરીક્ષણમાં પણ તેઓ સદા ત-મય રહેતા
હતાં તેઓનું વસન્ત વર્ષન જાણે કે એક વાસ્તવ
ચિત્ર છે. જેનાથી વખત વખતની ચિંતિલા અર્પિત
યથેષા છે.

નવ ધુંવાવન નવ નવ સરુગન

નવ નવ વિકસિત ફૂલ ।

નવલ વસન્ત નવલ મહયાનિલ

માતલ નવ અતિ ફૂલ ॥

અધરાનીધની સાથે ઝૂમતા રહેવામાં વસન્તની
અસ્તિ આવી જાય છે. એક કાળમાં કહે છે કે—

જત ઓ સરનિ જાય સોરવળ સજની

કમલન તે જણ પાક ।

જે અન રતલ માહો સૌ સજની

ફિ કરતી વહિ મળ પાક ॥

અથા પણ જુદાં ન કરી શકે તો બીજાઓની
તો અંજલ શીડી તળાવ અને તેટલું મુગાવણું કેમ ન
દેલ, કમળ તેને છેડી નથી ચમું.

જુગ જુગ ઝીવણુ વસણુ કારવ કોસ ।

હમર અમામ ફુનક નહિ દોસ ॥

નાયે ધમેસો સદેશો કુખ્ય પાસે મોહાયો છે એ
એક એવા અધિત કરવાના નિયાસોથી અરુણ છે કે
જેના સાંખજતાં પદાર્થો હવે પણ દર્શિત જતી જાય.

સજની કાનુક કહ્યું મુસાદ ।
રોપિયેમક વિન અંકુર મુદ્દતિ ।
માનવ કોન ઉપાદ ॥

તેલ ત્રિનુ જૈસે પાનિ પસાહિપ
ઐસન મોર અનુરાગ ।

સિકસા જલ જૈસે છનહિ સુલપ
તૈસન મોર સુદાગ ॥

કુલ કામિની છછો કુલટા મપ ગૈલો
સિનકર વચન સોમાદ

અપને કર હમ મુંદ મુદાપલ
ફા સુવે પ્રેમ વદાદ ॥

‘મોર રમનિ ગનિ મન મન રોમદ
ગમ્મર વતન છિપાદ ।

‘દોપક છોમ સહમ જનિ ધાયલ
સેફલ મુજદત્ત વાદ ॥

મનદ વિષાપતિ રૂદ્ધલ અગરિત
ચિન્તા કરહ ન કોદ ॥

મપના કરમ લોપ આપહિ મુનદ
જે જન પરવસ રોદ ॥

હે સખી ! જરા કૃષ્ણને સમજાવ્યોને કહેને કે
પ્રેમનું જીવન શેષીને જો તેમજો તેના મુજબ જ કાપી
નાખું તો ક્યા ઉપાયથી હું નવી રજા છું ।

પાણી પર ફેલાયેલા તેલની માફક મારો પ્રેમ
વિસ્તૃત થયેલો છે પરંતુ ગરમ રેતી પર ઘૂસત મુઠ્ઠા
જન્યારા પાણી જેવું મારું આજ છે.

પહેલાં તો હું કુળવાન હતો, હવે તેનાથી પ્રેમ
કરીને કુલટા અણાઈ છું. એની સાથે પ્રેમ કરીને
મેં મારા પગમાં જ કુલટી મારી છે. હવે તે જ્ઞાની
રિયતિ છે કે ચોરની સ્ત્રીનો માથું કપડામાં મોઢું
સતાડીને રડી થઈ જાય. દોષક પર ધસનારો પત જ

પોતાની મેજે જ ભરમ થઈ જાય છે.’ વિવાહપતિ કહે
છે કે જે પોતાનું હૃદય જીવનને આપે છે, તેની આવી
જ દાશત થાય છે એ માટે કાલ ચિંતા કરવા જેવી
નથી.

વળી કહ્યું છે કે—

સત્તી અનકર દુસ વાઠનરે જગ કે પતિ આપ ।

જો આ દાસ્ય કુખ સાંભળીને જન્મપતિ આવે તો
સાફ.

વરસાદની બીજાવધી રાતોમાં, પશુ વિરહીઓનાં
હૃદય તો નયેલા જ રહે છે.

આવી કુંદર કામ્ય કૃતિઓને લીધે જ કવિ
વિવાહપતિને “અભિવેદ જાણે” અને “કવિ શેષર”
નો ઉપાધી મળી હતી.

૯૭૦

કુંપનીની સ્થાપના અને ૧૯૧૦

ખેતી મટે

કુત તથા નદીમાંથી અને તેટલી જાણથી થોડા

જોરે પથ પાણી ખેતનાર

નોરિયા રેડ અને પથ

જોડી અને સારી ખેડ કરનાર

લોખંડી લાજ

કેરડીમાંથી રસ કાઢવાના

ઠાકુ ચીથોડા

છોં વધોવાના કુંદર અને મળજીત

લોખંડી રેવેલા

તેમજ

ફરેક પ્રકારની મરીનરી અને ખેતીવાડીનાં

લુધીઆદિ

તથા

બોરીંગના કામકાજ મટે પૂરો થા મગા—

અખ્યાસાત્ત એમ. પટેલની કુંપની

મથિલ : ફરમુશમ એન્ડ કું.

(૧૫) (સીઆપુર, પટેલ પોળ, અમદાવાદ.

ઐ ક્ય નો સંદે શો

સેવંબ્યાપક અમરસ્વરૂપ, કે ને આદિ પ્રકૃતિ
 છે અને જગતના દરેક ધર્મ, દરેક સંપ્રદાયો અને દરેક
 ભવે અને અદિતીય રીતરિવાજ છે તેને વદન છે ।

આના બધા પ્રસન્ને આ નાનકડો સંદેશો મોકલ-
 વાની મજાથી તમને હું એક પરમ સોભાજ સમજું છું.
 બધા એટલા માટે કે વિસંવાદી તત્ત્વમાં શાંતિ ને સુમેળ
 સ્થાપવા પાછળનો તેમજ ઉંધે રસ્તે દોડાવવા અને
 વર્તમાન કાર્યમાં પ્રવર્તતા ધર્મના અનુવાવિરોધ કે ને
 પૂર્વમંદોષી જગ્યાપદા તેઓમાં બંધુભાવ અને સારી
 સમજ રચાવવા પાછળનો આ પરિપક્વો યત્ન વિશુદ્ધ
 છે. આવી પરિપક્વ, એકસ પી સગડેલો અપવા
 સમારંભોની આજના અવસરે અનિવાર્ય ગરજ છે.
 આ અવસરે કે જ્યારે કોઈ ઉદ્દેશપાતો અને ધાર્મિક
 સમસ્યાઓ દૂર કરવાની જરૂર છે અને જ્યારે યોગ્ય
 જીવન પારસ્પરિક સમજૂતિ અને એક બીજાની માન્યતા
 તથા ધર્મમત વચ્ચે સહનિવૃત્તિ રચાવવા તે માટે વધારે
 છુદ્ધિ યુક્ત, દરેક અને સમન્વયી ઉદ્દેશો ઉત્પન્ન કરવાની
 જરૂર છે. સાથે સાથે જોવાનું રહે છે કે દરેકની વૃદ્ધિ
 અને વિકાસ કે ને તેને રીતબદ્ધ છે તેનો કાયરો પગ
 રક્ષાયેલો રહે.

વિભિન્નતાઓ વચ્ચે એકબીજા સંદેશો તથા સહિ-
 ધ્યુતા અને વિકાસનો સમન્વય અટકાવ નિવરતો ઉદ-
 બેધ તો સરકુલિના આદિકલની માંડીને દરેક વખતે
 ને દરેક દેશો પુષ્કળે છે ને માનવજાતના તારબુદ્ધિ-
 એ અવિરત એક પછી એક કોઈ જ કારણ છે, પરંતુ
 યુ જગતે તેમના જવાબને સંભિન્ન છે ? મનુષ્યને
 નહીં જ. અને એટલા માટે જ જગતના ખુલ્લે ખુલ્લે
 દુષ્ટ અને ઘાતનાઓ ઘાટકવા કરે છે, પરંતુ વિકાસ-
 ક્રમનો નિયમ સાધના માટે છે, સાચી દિશામાંની
 સાધના માનવમાત્રની સુક્તિ મારેલો બગોર યત્ન, આ
 સાધના બીજી રીતે જીવન સંક્રિત તરિકે પછી જાત છે.
 આ જીવનસંક્રિત એકથી જ જગત અને તેની વૃદ્ધિ
 ટકાવે છે તથા વિભિન્ન અને વિરોધી એવા તમામ
 તત્ત્વો વચ્ચે વધારે ક્રિયા પ્રકારની સમજૂતિ પ્રતિબંધિત
 કરે છે. માનવી પોતાના ધર્મ કે સંપ્રદાયનો આઘાતો-
 નું પાલન કરે તો આ જીવનસંક્રિત પુનર્જીવિત, સમજ
 અને ભેદભાર થવા પામે છે.

‘Divine Life’ ના વિદ્વાન તંત્રી અને હિંદુના
 તત્ત્વ ચિંતકોમાંના એક સ્વામીશ્રી શિવાનંદ-
 છએ સુબંધમાં મળેલ બીજી ધર્મ પરિપક્વ
 સમયે આ સંદેશ પાઠ્યો હતો. નવા વયે
 તે સંદેશ આપણા આધ્યાત્મિક અને ધાર્મિક
 વિકાસનો હોતક બની રહ્યો.

આજને પ્રથમે મારો સંદેશો તો એ છે કે તમારી
 જાનના પ્રયત્ને તમામ આ જીવન સંક્રિતને તમે નેરદાર
 જતારો અને રસ પૂર્યો, અકર્મવિકાસ અથવા
 સુક્તિના ખેત તરે મગ સેચા સિવાય કૃષ્કરમ બની
 રાખો.

આટલા માટે કિન્હુને તેમના વેદાન્તના તત્ત્વમસિ
 ના પરમેશ્વર આદેશના રસ્તે જવા દો. શુદ્ધધર્મોએ
 તેમના ઉપદેશક ભગવાન છુદ્ધને, તેમજ રચાયેલા ધર્મને
 અને ધર્મ સમાજને અનુસરવા લો તમા તેમાં જ તથી
 રત રહેવા લો.

ધર્મધરને તેના મહાન મિત્રાત “તે અને તેના પિતા
 કલ્પ એક જ છે” પ્રમાણે જીવવા લો અને તેમ યાવ
 તો જ તેને તેના સર્વ સાથીદારોમાં પોતાના આત્મ
 સ્વરૂપની એકતા જણાવે. ધુરિયમને તેના વિશ્વનૃપુત્તના
 ઉપદેશો સમ આપવા લો કે ને ઉદેશો તેના અપ્રમદ
 કમ્પર-દ્વ મહામ પશ્ચાત્તરે ઉદ્દેશોના છે. સોખને તેના
 મધુરના “એક જ કાર સતનામ” નું યુગ્મન
 કરવા લો અને તે યુગ્મન રહેવા અને જીવવા
 હઈ સતનામ મારે આમળ થવવા લો.
 નેનને તેના ‘અદિંસા’ નો એક ધર્મ સંરક્ષતા
 યોગે તે અનુસાર આચરણ કરવા લો. માનવીને સામા-
 ત્યાર થવા લો કે તેના હૃદયની શાંતિમાં તે કોઈ જ
 નથી. પરંતુ ખુદ ધર્મ જ છે. પારસીને તેના પવિત્ર
 વિચાર, પવિત્ર વાણીનો પવિત્ર આચારના ધર્મ-યુગ
 યુગ્મન ચૂલાપણે વગમી રહેવા લો. ચીનનાં હંજાલતીને
 માનવા લો, કે તેના મુખનું રક્ષણ કુદૃષ્ટ તત્ત્વને નહીં
 નેરદારમાં, કુદૃષ્ટ તત્ત્વને નહિ સંભાળામાં અને
 કુદૃષ્ટ તત્ત્વને આચરણમાં ન જાવા રવામાં
 સમાવણ છે. ચીની ઉપદેશના અનુવાવિઓને

સરળ ગીતા ધર્મ સાર

[લેખક : શ્રી. પુરાતન શુભ]

અધ્યાય ષોળમો
જીવન વિકાસ યોગ

અર્જુન મોક્ષા : કે ભગવાન ! આપ કૃપા કરીને
મને કહે એ સમજાવો કે મનુષ્ય પોતાના જીવનનો
વિકાસ કેવી રીતે કરી શકે ? ૧

શ્રી કૃષ્ણ મોક્ષા : કે અર્જુન ! તારો પ્રશ્ન ઘણો જ
સરસ છે. આ સંસારમાં બધા જ મનુષ્યોને સારા
થવા માટેની ખૂબ કળના હોય છે. ૨

માણસ માત્રને સારા થવાની ઇચ્છા હોય છે જ.
તેમ છતાં તેઓમાંના ઘણા સારા થઈ શકતા નથી. ૩

પરંતુ જીવનનો વિકાસ કરવાની ઇચ્છા રાખનારે
પ્રથમ પોતાની શ્રેષ્ઠ ક્ષમો ને ક્યારે વાપરે છે તે તરત
સમજી લેતાં આવડે છે. ૪

ત્યાર પછી પોતાની શ્રેષ્ઠ માટે તરત જ ક્ષમા
આપવા નેટલી નક્કી રાખવી જોઈએ. ૫

જે માણસ પોતાની યોગ્ય શ્રેષ્ઠ ક્ષમો
માત્રને કરીથી એવી શ્રેષ્ઠ કરવાનો પાકો નિશ્ચય
કરે છે તેના જ જીવનનો વિકાસ થઈ શકે છે. ૬

પોતે મને તેટલા મોટા હોઈએ તો પણ મને તેવા
નાના માણસ પાસે પણ પોતાની શ્રેષ્ઠતા બોધાર કરવા
કલ્પા નેટલી નૈતિક હિંમત ધરાવે છે તે જ પોતાના
જીવનને સુધારી શકે છે. ૭

જે પોતાની શ્રેષ્ઠ ક્ષમો સમજ્યા છતાં યે તેનો
સાધુ દીક્ષથી બોધાર કરતા નથી, તેઓ પોતાના જીવન
માં કદી સારા શુભ વિકાસની શકતા નથી. ૮

પોતાના દિલમાં કોઈ જ પ્રકારની ચોરી રાખ્યા
બગર નિષ્પાશપણે જે વર્તે છે તે નાનાં મોટાં કોઈ
કરે છે તે પોતાના જીવનનો વિકાસ કરી શકે છે. ૯

પોતે હેતરફ જાય, છતાં કોઈને હેતરવાની દૃષ્ટિ
નહી મનમાં નથી જન્મત થતી તેનામાં સારા શુભો
વિકાસ પામી શકે છે. ૧૦

જીવનનો વિકાસ કરવા માટે કોઈ જુદું મહેનત
નથી લેવી પડતી. માત્ર મનોબળ જ રાખવું પડે છે
એ વાત કે અર્જુન ! તું યાદ રાખજે ૧૧

જીવનમાં સારા શુભો વિકાસવા માટે સૌથી પહેલાં
તો જીવનને નિયમિત બનાવવું જરૂરી છે. ૧૨

જીવનને નિયમિત બનાવવું એટલે દરરોજનાં નાનાં
મોટાં બધાં જ કામ અમુક ચોક્કસ વખતે જ કરવાની
રેખ પાડવી. ૧૩

ઘણાં વરસ સુધી નિયમિત રીતે જીવનનાં બધાં
કામો કરવાથી જીવનમાં આદરભર્યું બળ રાખવાય છે. ૧૪

જેમકે સવારમાં કોઈનાં કામો જોઈને તે પહેલાં જીવન
વાની રેખ પાડવી ને થરના કામ કરવા માંડી જવું. ૧૫

થરનાં કામ સોજોએ જ કરવાં જોઈએ એ વાત
બરોબર નથી. પુરોજો પછી ધરકામમાં સાથ આપવો
જોઈએ. ૧૬

દાણું જીવું, પાણી ભરવું, વાસીડું વાળવું, કપડાં
ધોવાં, વગેરે બધાં કામો જો તેમજ પુરોજો સાથે મળીને
કરવાં જોઈએ. ૧૭

સવારમાં વહેલા જીવેને જેમ થરને વાળી યોજીને
સાથે કરોએ છોએ તેવી રીતે મનને પણ
નિયમિત સાથે બંધરિયત રાખવાં જોઈએ. ૧૮

મનને સાથે રાખવા માટે વહેલી સવારમાં જીવેને
સાથે જીવેને કે મોડેનાં મનમાં રટણ કરવું જોઈએ. ૧૯

મનને બંધરિયત રાખવું એટલે જીવન કામણ કે
નિદ્રાના વિચારોને મનમાં આવવા જ ન દેવા. ૨૦

મનમાં જીવન નકામાં વિચારો પ્રવેશ ન પામે એ
માટે માણસોએ સારા વિચારોનો આધાર લેવાવું સાથે
રાખવું જોઈએ. ૨૧

જીવનનો સમય રીતે વિકાસ કરવા માટે થરીર
મન અને પ્રાણને પ્રથમ સ્વચ્છ રાખવાં. ૨૨

ત્યાર પછી એ પ્રણેશને બળવાન બનાવવાં જોઈએ.
સ્વચ્છતા ને બળ એ બન્ને સાથે રહેનારા શુભો છે. ૨૩

કે અર્જુન ! માનવનું થરીર તો હાડકા માસ તે
લોહીનું બનેલું છે એટલે તેને સ્વચ્છ ને બળવાન
રાખવા માટે સારો યોગ્ય લેવો અને નિયમિત સાથ-
વાની વ્યાયામ જેની રેખ રાખવી. ૨૪

પરંતુ મનને સ્વચ્છ ને બળવાન બનાવવા માટે
મનમાં ઉપદ્રવો દૃષ્ટિ ને ઇચ્છાના તરંગોને યાત,
પાશવા જોઈએ. ૨૫

થરીરનો અગ એ યોગ્ય છે તેમ મનનો યોગ્ય
ઈચ્છાઓ, દૃષ્ટિઓ છે થરીરમાં જેવા યોગ્ય નાખીએ
તેવું તે બને તેવું જ મનનું છે. ૨૬

મનને બની શકે તેટલું સ્વચ્છ ને યાત રાખવું.
આમ કરવા માટે બધી જ ઇચ્છાઓનો ત્યાગ કરવાની
રેખ પાડવી. ૨૭

જે પરંતુ ઉપર પણ જેવી રીતે પવનનું વેણન
યતાં તેની ભેખડો મળી જાય છે તેવી રીતે મનની

વૃત્તિઓ ઉપર વાસનાને વિચાર થયો પતનનો સપાટો
 ધ્યાનમાં મનનો દંડ નિશ્ચય પણ વધી પડે છે ૨૮
 જેને જીવનનો વિકાસ કરવો છે તેણે મન વધી
 ન પડે તે વાસનામાં બેઝામ જ નહિ એવું અધિષ્ઠ
 ને બળવાન બનાવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ૨૯
 કરીર, મન પછી પ્રાણ આવે છે. પ્રાણની શુદ્ધિ
 માટે નિયમિત દીર્ઘ શ્વાસ લેવાની રેવ પાડવી. ૩૦
 પ્રાણને અને શ્વાસવાસને સીધો સંબંધ છે, તેથી
 દીર્ઘ શ્વાસ લેતી વખતે સારા વિચારો કે ઈષ્ટદેવતા
 સમરણ કરવાથી પ્રાણની શુદ્ધિ થાય છે. ૩૧
 જે સાલુશના જીવનમાં સાચો શુદ્ધ વિકાસ થાય
 છે, તેના જે શુભ સંકલ્પો હોય છે તે પાર પડી ભય
 એવું બળ તેનામાં પ્રગટ થાય છે. ૩૨
 હે અણુનં! માણસે જીવનનો વિકાસ કરવા માટે
 ત્યાગવાળું જીવન જાળવવો સૌથી પ્રથમ નિશ્ચય કરીને
 નમ્રતાથી માર્ગને પથ દુઃખ દીધા વગરનું વર્તન કેળ-
 વવું જરૂરી છે. ૩૩

(૨૮ મા પાનાનું ચાકુ)

સર્વ રચનાને શૂન માનવા ઉપરનાં ઈશન થવા લો
 લશ તેના હૃદયમાં તેના માનસમાં દેવદૂત તેમજ
 ઉદારશક્તિ મહિર રચવા લો કે જ્યાં તે ઉપરનાં ઈશ
 મેળવી શકે. અને જપાનના સીરો થયેને તેના મુગ-
 શૂત આધાર પર મુસ્તાક રહીને સર્વ ચક્રિમાન ઉપર-
 ની પ્રાચીનામાં જોડાયેલા રહેવા-લો.

આ ઉપરથીમાંના કેષપણ, એક બીજાના પરસ્પર
 વિરોધી નથી. વસ્તુતઃ કેષપણ મુગશૂત તત્ત્વકો
 સિદ્ધાંતો એક બીજાના વિરોધ કરતાં નથી. માત્ર દ્વિધા
 વૃત્તિના બોટા ખાસો, પાલતી ઝગડાઓ તથા ધર્મ
 મુદ્દોને બંધૂકી ઉઠાવો અવગણ આપે છે. ધર્મોનાં મૂળ-
 શૂત સ્વયંને ચોખ્ખા આધારણ દ્વારા ને જ્ઞાનને વિકારી
 રાજ્ય તો ધાર્મિક મતમતાંતરો અને વિસ્તૃત કે ને
 જ્ઞાનના જ્ઞાનાનાની હકીકત હરી ચૂકે છે તેમને
 અત આવે. આથી બધોનો નાશ થઈ. માથાની આભાસ
 અદ્યય થઈ. દુઃખ માનવીયો દૂર થઈ જશે.

પરિવર્તની કું સર્વદેશીય સમગ્રતા મુશ્કેલ છે
 જેને માટે તે સુધાય છે. ધોને પરમ શાંતિ મળે અને
 સર્વ ચક્રિમાન પ્રજાના આશીર્વાદ હરે ઉપર, હરે
 રચે ઉતરે.

આયોદય સ્પીનિંગ
 મુંબઈ ૪૦૦ ૪૫૪

સુકી, ધોતી,
 મલમલ લીલાલ,
 શાંતિ દલીલ,
 ડીલ, રેપેન્ડી

આયોદય સ્પીનિંગ
 એન્ડ લીલીંગ કં. લી.
 અમદાવાદ

દયા

લેખક :

શ્રી. યશવંત શર્મા

૭

અંક પહેલો

દશમ પહેલું

વસન્તા મહાનર્મ લગ્ન
અને વસન્તા વાતો કરી રહ્યાં છે.

વસન્તા-અને મુજુલી દષ્ટિએ તો હતાં પણ
જનત જીવનભર ત્યાં માટે મારી જોશમાં વિશ્રામ કરવા
માટે છે, લગ્ન !

લગ્ન-અને ! એ વાતનો તો હું પણ અનુભવ
કરું છું, પરંતુ કારણ તો હું ન તરી નજીવી સચ્ચારીઓ
અને મજા પ્રેમ કરે છે, છતાં પણ તારી મુખકાંતિ
પાસે મારાં જાંબન હીલાં પડી નાથ છે. ને સમયે તું
સંસાર સાથે તારી કળાને પ્રત્યક્ષ કરે છે ત્યારે હું
એકલી નિરાશિત નેવી જીવી જ રહી નહીં છું. એ
કેટલીયવાર અનુભવ કર્યો છે, વસન્તા !

વસન્તા-પરંતુ એક વાતને તો તું પણ ચોક્કસ માનવી
કહે કે હું પણ તારી સાથે રહીને મારી કળામાં વધારે
સંગતતા મેળવું છું. આપણા જન્મેમાં કંઈક દેવની ભાવના
નથી, લગ્ન ! હું સંસારનો દંભ દૂર કરવા મથું છું,
પણ તે તારા સહકારથી. આપણી !

લગ્ન-પ્રેમની માનુષ્યતાને પોતાના પાશવ નીચે
ધાંધીને તારા દાર મુઠ્ઠી ધાવવા માટે જ ને ! તું એમજ
માને છે ને !

વસન્તા-હા, માત્ર એ જ મથું છું.

લગ્ન-હું તારી સાથે જ છું, જાહેન !

વસન્તા-એક જોઈ વાત કહેવાની હતી.

લગ્ન-કહે.

વસન્તા-તું જાણે તો જોળાયે છે ને !

લગ્ન-હા, એ તો મારી. ...ના, ના !

(ન્યારણે જોઈ રહેલ 'છળ' અભિપ્રાય સંકેત કરે છે.)

વસન્તા-હા, બોલ બોલ, લગ્ન તૂટ કેમ

કર્મ મર્મ !

આ એક અભિવ્યક્તાત્મક નાટક છે.
દયા, લગ્ન, પ્રેમ, છળ, વાસના
લીપ્સા, દ્વેષ, વ્યંગ, અને હાસ્ય આ
શક્તિઓને પાત્રોનાં રૂપ આપવામાં
આવેલાં છે. પ્રત્યેક પાત્ર પોતાની
વિશેષતાનું સૂચન કરે છે.

લગ્ન-એમ નહીં જાહેન ! જરાય નેવી, મર્મ
અર્થ હતી, માત્ર કાંઈ નથી.

વસન્તા-ત્યારે વારે વારે મારણ તરફ તું
નોંધ રહી છો કહે તો, તું દયા માટે તું કહેતી હતી !

લગ્ન-હું એમ કહેતી હતી કે હું તેને સારી
રીતે જોળાયું છું.

વસન્તા અને એ તારી કંઈક ... એનું કહી
રહી હતી ને !

લગ્ન-હા, એ તો મારી નાનપણની સખી છે.
એ મજા દિવસો મારી સાથે રહી છે. નિયતી ભોળા-
ભાણી છે. એને ને મારે તે છતારી-શહે છે હું તેને
ખૂન ખ્યાર કરું છું, વસન્તા !

વસન્તા. પણ હવે એ એક છોડીને પડશે.

લગ્ન ત્યાં મારો !

વસન્તા પ્રેમને મારા જાંબન મુઠ્ઠી ધાવવા માટે
વચન આપી ચૂકી છે તો પૂરું કરે.

લગ્ન-એને માટે દયા સાથેના સંમર્મ છોડીને
પડશે ! હું ફરોશી તેની સાથે નહીં ખેલી શકું !

વસન્તા. કરી નહીં.

લગ્ન મારી સમજમાં ન આવ્યું.

વસન્તા દયા પ્રેમ સાથે ખ્યાર કરે છે. જેને હું
મારા જાંબનમાં નાંધવા માથું છું એને એ સાથે છે.
એનું પૂર્ણ કરે છે, એ કેટલાંવાર સમજાવી કે તું
એ નિષ્કૃતિ સાથે છોડી દે પણ એ વારંવાર તેની
મમતા વચરની લાગણીઓને આવાત અખા
છતાં પણ એને છોડવા નહીં માનતી.
એ ખૂન ઉતારા છે, લગ્ન ! તું જોળાતી નથી.

લગ્ન-હું તો એને ખૂન ભોળા સમજ હતી,
જાહેન ! હા, મોઢ પુરવ તો એને ત્યાં આવે છે. હું
તેને અજાણી ને અજાણી જ રાખું છું.

વસન્તા-હું નહીં છું.

સળ્મ-એક દિવસ કરતા કરતાં હું એના નારણે
જઈ પહોંચી. ધરમાં પગ પણ મૂક્યો નહોતો અને એક
પ્રશ્નોને મેં જોયો. હું ધીરથી પાછો ફરો અહીં. દવાએ
અંદર જવા મારે ઘણો અનુરોધ કર્યો હતો.

વાસના-અને તો સાથે છે ? એમ પ્રેમ હશે
એને જ તારે મારે ત્યાં સાવરાનો છે.

સળ્મ-માન સાવરાનો જ છે !

વાસના-હા.

સળ્મ-પણ એ મારી માફક પાછો નહીં ફરે !

વાસના-એની જવાબદારી મારા પર રાખ.

સળ્મ-પરંતુ

વાસના-પરંતુ મરતું કાંઈ નહીં જાહેન ! સરેહને
મનમાં રચાન ન આપ. હું સંસારના હૃદયના
ભાવો જાણું છું, તે મારામાં જ લીન રહે છે
અને આ બધું વધ જતા પણ મારો જ સાથે
ફૂલ્યા કરવામાં આવે છે. સમાધાન, સમાજના અને જ
ટાંજા મારવામાં આવે છે. હવે મારાથી સહન નહીં
ધાવ કેવળ પ્રેમના નામ પર મારે અપમાન કરવામાં
આવે છે.

સળ્મ-અપમાન ! એક નારોનું અપમાન !

વાસના-હા, સળ્મ ! તું નથી જાણતી, મારા
હૃદયમાં કેટલી વ્યથા છે ને. પ્રેમ હશે છે મારી નિર્મળતા
પર, પેતાની પૂર્વતાને મારા પાશવમાં સતાડે છે,
હવે હું તે છીનવી લેવા માયું છું. મારો એ પાશવ
તું સહાય કરશે ને !

સળ્મ-મર જાહેન ! વચન આપું છું.

(પડો પડે છે)

[દરથ બીજું.]

[લીપ્સા એકલી એકલી જાગે છે]

મારી સંજિત કેટલી પ્રજા છે ! સંજે છે કે
સંસાર મારાથી ફૂલા કરે, પણ તેને મારી સંજિતનો
રીકાર કરે જા જ પડે છે વાસનાથી પણ સંસાર ફૂલા
કરે છે, છતાં તેના પગમાં તેને જ પડતું પડે છે.

[વાસના પ્રવેશે છે]

લીપ્સા-ખૂન ખાનંદમાં લાગે છે ને કાંઈ ? મોઢ
નવી વાત લાવી છે !

વાસના-ત્યજ નથી.

લીપ્સા-કેવીક ?

વાસના-વિજય... વિજય !

લીપ્સા-પણ મેના પર !

વાસના-પ્રેમ પર, સંસાર પર.

લીપ્સા-હટ, પગલી ! જ્યારે પણ જુઓ આ જ
ધૂનમાં ! આખરે સંસારનું આપણા આગળ મહત્ત્વ રું
છે ! તેના પર તો આપણો વિજય છે જ. મોટું સામ-
ર્થ્ય છે ! આપણા બધનમાંથી છૂટી રહે ! દેવ મારા
પતિ છે. જ્યાં સુધી તે મારી સાથે છે ત્યાં સુધી
મારી સંજિત અસ્તે છે, છતાં તું સા મારે અહીં તરી
મારી મારી ફરી રહી છે ! એ પણ હમણું
આવતા જ હશે. યુ તેની સંજિતથી તું જાણજાણ છે !

વાસના-ના, જાણું છું, જાહેન ! પરંતુ તારા સહ-
કાર સાથે સાથે એક બીજાની સાથે પણ કામ પાર
પાડતું પડશે. એમ લાગતું હતું તેની પણ આજે
પ્રાપ્તિ થશે.

લીપ્સા-એ કેણું છે ! આપણાથી પણ સંજિતશાળી !

વાસના-સંજિતશાળી નહીં, પણ નજીવી વસ્તુનો
પણ કેટલીકવાર અપ પડે છે. એની પોતાની આસ-
બાજ કામિયાન નથી જનવી; તેથી વધારે આપણે
દાથે તે કાણું કામ કરે છે. સંસારને જમમાં નાખી
રહે છે.

લીપ્સા-છતાં કહે તો ખરો તે કેણું છે !

વાસના-અંધારાશય નહીં, જાહેન ! એ સળ્મ છે.

લીપ્સા-સળ્મ !

વાસના-હા, પણ તું આમ સંજિત કેમ વધ અહ !
એણે અને વચન આપું છે.

લીપ્સા-પણ તું જાણજા કે એ પૈર્વાની બી છે !

વાસના-પૈર્વાની !

લીપ્સા-હા, હા, માર જ દિવસ વધા પ્રેમે તે
જાનેનાં સ્વપ્ન કરામાં છે. તું કાંઈ જ જાણતી નથી.
આથી તો હું તને કહ્યા કાંઈ છું કે તું જાણ છે.

સળગે જોઈતી સામે પણ આતી નથી રહતી એ બે છેતરી રહે છે.

વાસના-તો શું સળગાએ મને છેતરી !

લીધ્યા-હા, એ છેતરી મઠ. આજ કામ 'છળ' પ્રેમને સહકાર આપી રહેલ છે. દેવને બ્યારે પોતાનો પ્રતિરૂપિ' મને છે. એ મને પણ પ્રેમ કરતો હતો એમ તેણે કહેલું; પણ મને તો તેની ચેષ્ટા સારી ન લાગી.

વાસના-સળગ પણ શું છળો આશ્રય લઈ રહે છે ?

લીધ્યા-કેમ નહીં ?

વાસના-વિશ્વાસ નથી આવતો.

લીધ્યા-મારા પર ?

વાસના-વારા પર પણ, મહેન ! વિશ્વાસ નહીં રાખું તો ફિનિયામાં માફ છે કોણ ?

લીધ્યા-જા, જા, પામશ' !

વાસના-નહોતી જાણતી કે સળગ પણ આટલી કડીલ કરે !

લીધ્યા-એ એવીજ છે.

(દેવ આવે છે.)

લીધ્યા-સે, એ આતી મઠ.

વાસના-મણે દિવસે આખા દેવ ! સારા તો છોને ! અપારે ક્યાં મઠ આપ્યા !

દેવ-છળ સાથે લગણ મઠ, વાસના ! તું નથી જાણતી, આજકાલ તે દિવસને રાત ફેરાન કરી રહેલ છે. તે કહે છે કે તેના પ્રેમમાં કોરો જતી ગયો છું. એ મને એથી જગમગાંથી ઉજેલા માને છે.

વાસના-લીધ્યા હમણાં જોજ વાત કરી રહી હતી. પ્રેમ લશ્મી અરામ વરણ છે. તે જ્યાં પણ જશે ત્યાં તોશાન જમાવશે.

દેવ-હું જાણું છું. હમણાં છળ મળ્યો હતો રસ્તામાં.

વાસના-છળ ?

દેવ-હા, સળગને લખને જતો હતો.

લીધ્યા-એવું ને, એ શું કહ્યું હતું. વાસના !

વાસના- (એક લાલિયા સાસ લખને) આવ્યું કહ્યું હતું મહેન !

દેવ-એ નીચ મારા તરફ તીરછો નજરથી જોઈને હરવે. સળગ પણ હસી. એના હસે મારા હૃદયને ચીરી નાખ્યું.

વાસના-લીધ્યા ! હવે શું કરવું છે ? તું જાણે છે કે પ્રેમમાં જ આ મર્મા પામ'ડ છે, તેનાં મૂળ આધારજ તે છે. કે તેને મારા જીવનમાં નાખ્યા સિવાય રહેવાની જ નહીં. એ પાળીને મારે હસાવેલો છે. કે સંસારને સુખ આપું છું, તેના કછીનું નિવારણ કઈ છું, શાન્તિ આપું છું, છતાં પણ મારી સાથે મૂળા કરવામાં આવે છે એ કુદ્દા પી જ કરે છે; જાણે છે, પ્રણયની જવાબદારી, જીવનની રિચરતા છીનવી લે છે, છતાં તેને જોયે આસને બેસાડવામાં આવે છે.

લીધ્યા-મને શું કહે છે, મહેન ! મધુ જાણું છું.

વાસના-હવે એ હથ નહીં માલી રહે !

લીધ્યા-કેવી રીતે ?

વાસના-મારી અજગતા પ્રેમનો નાશ કરી નાખશે, હવે મારી તીમ લહેરોમાં સ્વપ્નની માફક તેના છળ વહી જશે.

દેવ-પણ કેવી રીતે ?

લીધ્યા-હું સમજાવું છું નાથ ! મને તે રીતે પણ તમારે કશા, પ્રેમ અને મિત્ર' એ જગેમાં દેવની ભાવના મરતી પડશે.

(દેવ ઘૂપ ઘર્ષ જાય છે)

વાસના-દેવ ચૂપ કેમ મઠ મથા ?

દેવ-હું પ્રજન કરીશ.

વાસના-કેવળ પ્રજન જ ?

દેવ-મારી સંપૂર્ણ યક્તિ સાથે પ્રાણોની મમતા છોડીને, જીવનનો એક જુલોને.

લીધ્યા-હું તમારી સાથે આવીશ નાથ !

દેવ-નહીં, તું વાસનાની પાસે રહે. કેઈ તેને કોઈ ન જાય, સમઠ !

વાસના-દેવ' તમને જોઈને સજ્જલ હતી હાનીને!
દેવ-હા, તેની આંખોમાં વ્યંગ હતો.

વાસના-તમારી તરફ માત્ર એક જ વાર જોયું હતું!

દેવ-અરે ફરી, ફરીને ફેટલીવવાર જોયું હતું અને મસ્કરી ફરી હતી. એમાં કુટીલતા હતી, નરી કુટીલતા.

લીપ્ષા-અરે, સૌ વારે વારે વિચાર કરે છે બહેન! માંદી થઈ જશે. હું હવે તારી સાથે જ રહીશ હું હજીય તો કોઈની થો મળ્યો છે કે તારી સાથે ખાખ છાંવે.

દેવ-શીક, તો હું જાણ છું.

વાસના-ભણી દેવ તમને સહગતા મળે.

(દેવ જાય છે)

લીપ્ષા-હવે હું થોડી વાર આરામ કર, બહેન!

વાસના-આરામ? આરામ ક્યાં છે, બહેન! વાસનાને આરામ શો? અને સજ્જલએ ઉતરી, પણ હવે વાસના તેના હૃદયને ઘીરી નાખશે (દોષમાં) વાસનાનું સારી રીતે અપમાન કરવું તે સાધારણ વાત નહો. સંસારને કુ પ્રતિજ્ઞાઓ માંદક નવાવું છું છતાં એ આજ્ઞાકાંક્ષની સજ્જલ.....!

લીપ્ષા-દોષ ન કરીશ, બહેન! તારું સ્વાસ્થ્ય જામડું જાય છે.

વાસના-સજ્જલ.....સજ્જલ...અને હજીય સાથે જગવા આવી હતી. એ નીચ જારણા પર જ ઉભો હતો. એ પાંચણી જારણા તરફ જ જોઈ રહી હતી. અંદર આવવાનો એનામાં શક્તિ નહોતી. એ તે સમયે સમજ નહો, જો સમજ હોત તો મારા કારામદમાં જીવનમર બાંધી મેત! સંસાર જગથી મુક્ત બની જાત (જરા થોભીતે) હું સંસારને તેના પાસમાંથી મુક્ત કરવા માગું છું, છતાં સંસાર મારાથી પુણા કરે છે! [પરો]

નોટ-[સંસાર વાસનાની પુજા કરતો જ રહ્યો છે, દેવ જ ને મદાત કરવા મથે છે. વાસના પ્રેમને પકડવા મથે છે, અને આ પ્રસિદ્ધિ આજ્ઞા જ કરે છે, વાસના જ કરે છે.]

સંપૂર્ણ

રાવજંસ જેવી શુભતા.

આર્યોદય
જુનીગમ

ટકીશ દુવાલ

વાપરો.

ધા
આર્યોદય જુનીગમીક્ષ
સંપાદક

હું અને મારો મિત્ર ઝોલેરાના સારા મણતા હતા. શેરીની વચમાં આજના ડોહરું ત્યાં જ એક ઘરના બેઠા ઉપરથી એક બંને તપેસુ કરીને એકવાક પાછું પાછી દેશું જરાક અચી અવા, નીકે તો અમારે એ પવિત્ર પાણીથી અંગારનાન કરવું પડતું. મારાથી ના રહેવાયું. હું બોલી ઉઠ્યો, 'બંદેન, જરા નીચે આવીને એકવાક રી જતાં હો તો...! રસે જતાં આવતા માણસોના જરા તો ખાસ કરો!' 'તે નેહને યાદતા શુ થાય છે! બે દારા ઉતરીને નીચે પાછી રેવા આવીએ કેમ!' બંદેન ઉપરથી જ મોઢું વાંકું કરી જવામાં આવ્યો.

મારા મિત્રે કહ્યું, 'આટલી વાર તો અમા, હવે અમદાવાદની પેઢામાંથી અમારે પસાર થઈએ ત્યારે કંઈ નેહને જ યાદવાની રેવ રાખીશું, બીજી શું?' 'પણ ને તો ખરે, આ એમના એક પાણીમાંથી આ મધી પવિત્ર અંગારનાતો વહેવા માડી તે, અને અંજરના દળખાતના દાણાઓ ઉપર પેલો માખીઓ રીવી જલુજલુવા માંડી!'

'એટલે અમવાન એમના દિલમાં વસે છે એ સારું ને કે આખીને જમણવાનું પુલકાય એ લેડો ફરે છે' 'ઝોલેરા ના થાય તો બીજી શુ થાય?' મારાથી બોલાઈ જવાયું.

શોકાક આમળ વખા હોયશું ત્યાં જ એક બીજા બંદેન પોતાના નવઆ છોકરાને બંદાર ટીકે કરતાં બેસાડી ગયાં. ઘરેમાં ઝોલેરા યાદવો હોવાથી ડેરેર પાટીમાં જુદી તેમાં ચોક્કસાઈની કથમો અખી હતી, અને ઝોલેરાની રસી મુકાવવા રેકને સવાહ આપવામાં આવી હતી.

મારા મિત્રે અને એ પાટીયું વચાનું: 'ને વાંચ, 'છોકરોને અમે ત્યાં હાજત કરવા બેસાડો નીકે'. ઝોલે રાનો સામનો કરવા મુનિસિપાલિટીને મદદ કરે.'

અને મે પેલાં બંદેનને જાણે કહ્યું, 'છોકરાને અડી' હાજત ના બેસાડતા હો તો! ઘરેમાં ઝોલેરા યાદી રહો છે...'

મારું વાક્ય પૂરું થાય તે પહેલાં જ તે બંદેન ઘૂરકી ઉઠ્યાં 'મારે ના બેસાડે તો ક્યાં ઘરમાં બેસાડે! કંઈ કોઈ પારકાનું બારણું તો નથી ને! અમારું બારણું છે ને અમે બેસાડીએ છીએ; તેમાં તમારું શું નામ છે. હમણા કુતરાં આવશે તો સારું કરી જશે...લે અચુ ધોઈ નાખ.'

છોકરાને ધોઈને જતાં હતાં ત્યાં એમને રાખને મેં કહ્યું 'છોકરો તો હવે ધણે મેટા થયો છે, જરા સાચવીને જાનજમાં બેસાડો તો! પહેલાં તો જરા તકલીફ પડશે, પણ પાછળથી શીખી જશે. અને રેવ પડશે એટલે એ એની મેલે જ જાનજમાં જશે...'

'હા, તમારી સલાહ લઈશું હવે! કોણ જાણે ક્યાંથી આવા ને આવા કામી આવે છે! હું અને છપ્પેકો કરી તે બંદેન ઘરમાં જતાં રહ્યાં.

હજી આ મકરણ પૂરું થાય તે પહેલાં જ અમારે કામે અવાજ સંભળાયો: 'માન...માવ... લે...લે વ... વ... લે મા. ખા.' અને એવા મીઠા સ્વરનાર સાથે એક બોળું બંદેન એકવાકનો હમણે એક ખુલ્લું નાખી ગયાં. આનદમાં આવી જઈ બેનજણ અધો પોઢળા મુકતી મુકતી અને ઓમરશી સેરીને પવિત્ર કરતી તે તરફ દોડી. હું મનમાં જ બચાવ્યો, 'કામ ઝોલેરા એક વખત આવી પોળમાં ઘૂસે તો થોડો વખત માટે બીજી પોળમાં ઘર બાંડે રાખવા માટે તપાસ કરવા એને જરૂર પડે નહીં.'

પૂરીપકોડીની રેકડીઓ, ઉઘાડી અચાલાવળાની અને અમાનઅમ ભેજ્યાં તથા મીઠાપળાની લારીઓ નેતા બેતા અને લારીઓની આસપાસ વીટળાયેલા અને પેલા આવી રાખેને ચેલાતો લેતારા માણસોના વિચાર કરતાં કરતાં ઘેર જતા હતા. પણ અખી પૂછ પૂછ કરી આમળ વધીએ છીએ ત્યાં જ માથું ધાડી નાંખે એવી કુત્રેષે અમારું ખાન તે તરફ ખેંચ્યું. મને લાગ્યું, ક્યાં કોઈ જાનવર મરી ગયું હશે અથવા જાનજમાં જ અમળા અંજલા તરફના પવન દારા આવી સરસ ખુલ્લો મોકલતા હશે.

જાનજ દોષ તો બસે કીવ પણ એ જાનજ જ છે એટલે આઠવા મધા અંખતા જ નેહએ ખરા!

મનુષ્ય શરીર એ પણ એક રીતે તો હરતાં હરતાં જાગર જ હોને! કારણ આપણે જો જાણ્યો છીએ તેમાંથી કેટલુંય મળ બનીને પેટમાં જમા થાય છે અને જો પીએ છીએ તેમાંથી કેટલું મૂત્ર બની જમા થાય છે. અને જાગર એટલે મળમૂત્ર સંપ્રદરવાન. જો જાગરનો અધાય તો આપણા શરીરે પણ અધવા જ જોઈએને! પણ તે આપણને અમળું નથી તો અધાર્યાં જાગરનો શા મારે અને છે? અને નથી અમળાં તો એને સાફ રાખવા શા મારે આપણે કાળજી નથી રાખતાં!

અને તોયે કાંઈ દાખી જાગર તરફ મથા. જાગર જંદગી કેવાં હશે એ તો ખબર ના પડી, પણ જાગરની પાસે જ એક મેરો આડો ખેટી રાખવામાં આવ્યો હતો અને જાગરમાંથી મેલું કાઢી જમી તરત જ એ ખાડામાં નાખી દેતો હતો. કેટલા દિવસોથી કે મહીનાથી એ ખાડામાં મેલું નાખવામાં આવતું હતું એ તો એ ખાડાની ઉંડાઈ જ કહી આપતી હતી.

જમીને મેલવતીને મેં કહ્યું, 'આ ખાડાની કુખંધ જંગલ મુધી આવે છે. જ્યાં ખાડો દૂર ખેડો અથવા ખુન દૂર જીળ મધા જમીનો નાખી આવે છે ત્યાં નાખી આવે તો !

'તે રહેને જમને કહોને' જમી તાડુએ. 'શીને ખેતર મારે ખાતર જોઈએ છે તે ખાડામાં મેલું ફેરે છે અને સુકાય ત્યારે ખાતર તરીકે વાપરે છે. અને ત્રીસ રૂપિયા પગારમાં ફુંકે માર્કલ મુધી નાખવા જવાનો નયો...હા'

અને આજળ વધીને એણે તો સંજગાવી જ દીધું, 'જોળા મો બોલે જમી, મળતો દીવ તો ત્રીસ રૂપિયામાં' અને એમ બોલાં મૂઠાએ કાંઈ દેતો એ રવાના થઈ ગયેલ.

જમી મારરજી પુરું થયું ત્યાં જ કેટલાક માણસોનો જાખવાટ દસવાનો અવાજ અમારે કાને અથડાયેલ. અમારો ઈંતજરો અમે રાહી છકવા નહો. અને ત્યાં મથા, ત્યાં જમને જોયું તો, દોહલનાં જહાજ નીકળે વહેતા પાણીને કોપી ઝીંકણી જનેથી જમીનમાં એક કુકુદરણ લપસી પડ્યા હતાં, અને ત્યાં મણસેલું એક રાગું જમા થઈ ગયું ને જાખવાટ દસવા સાચું.

અને થયું આ જ પાણીમાં પેદા થતાં રાગના જાંતુઓએ એને એના છત્રનથી લપસાવ્યો હોત તો! પણ દોહલ યુનિસિપાલિટીના કાની જહાજ કંપી અને મામખંચાલતને એવો સ્વચ્છતાનો પંચાતમાં પડવાની કુરસ ન હતી એટલે દોહલવાળાને કેપ પુછતું નહતું અને કેપ પૂછે છે! પેલા ઓશવાળાને-જે મંડુપણી જહાજ કારે છે, જ્યાં મણસોની સંખ્યાતબે આધારે દોષ છે!

આ જમી તો ઘણું જ જહાજની વાત. એટલે પોળાની અને જહાજનાં મેકાનની વાત. પણ આપણા ઘરની અંદર પણ કેટલી ચોક્ખાઈ હોય છે તે તો આપણામાંથી કેટલા જ જાણે છે. આ લેખ વાંચી તેઓ પોતાની જાતને ઘોડીબણી પણ સુધારવાની કોશિશ કરશે તો બોલ કેમનું નહિ પણ તેમનું તો અવસર બહુ થશે જ.

મુસલમાનોમાં એક જ માટેલામાંથી એક જ વાસણે પાણી પીવાની વથા એક જ બાણમાં જમા જમવા બેલવાનો રી પણ એટલી જ અયોગ્ય છે. કાલ એ રીતે એ લોહો પોતાનો એકજીભ પ્રત્યેનાં ભાનુમાત, સજ્જનતા, એકતા વિગેરે પ્રગટ કરી ચકતા હશે, પણ સાથે સાથે રાત્ર પણ એ જધાને એક કરવામાં મદદ કરે છે, અને રાત્ર એકને ઘણો તો એક પછી બીજાને ઘણાં જાડુ વાળ લાગતી નથી.

ખાસ કરીને ટકેરની દોહલો પણ રાત્ર ફેલતવામાં ઘણી સારી મદદ કરે છે. ચાના પોપિયા કપરકાનો એક પીપર્મ કે તપેલામાં કમકોળો દેવામાં આવે છે. તે વળી પાછા એ જ કપરકાનોમાં બોળને ચા આપવામાં આવે છે. બીજા ખાસ પદાર્થની દીશી પણ એ જ રીતે સાફ કરવામાં આવે છે, છતાં આપણે યુવાન વર્ગ પર કરતાં દોહલમાં જ ખાતું પીવું વધારે પસંદ કરે છે. જામ સ્વચ્છતા ઉપર ઊંઠા ધનારો તે નિચારો ને એક જ વાર દોહલના રસોડામાં કેકોનું કરી આવે તો છાંદોબર હોરેલામાં જવાનું છોડી જ દે.

અને બને હરતા હરતા પેર આવી પડેઆ. હું એક ખુરમી પર બેઠો અને વિચારવા લાગ્યો કે રાત્રેનો ફેલાવા કરનાર માણસ જાતે જ એક મેરો જહાજ જાંતુ નહીં! અને પોતાના રસોડાની આગ-ખાણની જમાએ એ કોરેલાના જાંતુઓને રહેવા મારે સારી સગવડો આપતો નથી છું!

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ

—તેમના આધ્યાત્મિક જીવનના અનુસંદો—

Saying of Shree Ram Krishna
પ્રથમ વેપાર મન્યાર

શ્રી. જ્યોતિલાલ બી. ઝોઝા
બી. એ. બી. ડી. એસ. એલ. બી.

જગતનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવતાં એક દર્શનની વાત કરતાં શ્રી મહારાજે કહ્યું હતું કે, “તમને ખબર છે કે હમણાં મેં શુભેષુ ? દેવી દક્ષ-દેવી માનું દર્શન ! ગભીરપ્રમાણજક સંક્ષિપ્ત તે દેખાણાં, તેમને જાણક જનમયું અને પછી તરતજ એ જાણકને તેઓ ગળી ગયાં અને નેટકું તેમના યુગમાં ગયું તેટલું બધાસ ! તેમણે મને એ જતાણું કે આ જુલુ જનન ખાલીખટ છે અને જલ્દે ‘ગરબઝ ગોટાણો’, ‘ગરબઝ ગોટાણો’, એમ બોલતાં હોય એવું લાગ્યું. પોતાની માંદગી સંબંધી શ્રી મહારાજનું કથન શ્રી મહારાજને મારા પહેલા જોષ સ્વધર પડિતે કહ્યું હતું કે, “તમે શરીરના બાધિયરત બાજ પર મનને એકાગ્ર કરી રાખો કેમ દર કરતા નથી !”

શ્રી મહારાજ મારું મન તો મેં ધંધરતે સમર્પી દીધું છે. આ હાથમંચિના છુદ પિંગરા પર તેને કેવી રીતે રિયર કરી શકું ?

સ્વધર રોજ મટાડી દેવા મને તો મારે પ્રાર્થના કરતા નથી !

શ્રી મહારાજ ન્યારે કું મારી માનો વિચાર કર્યું, ત્યારે આ રેખૂલ શરીર અદૃશ્ય થઈ જાય છે, અને કું તો તેનાથી તફત અઘમ હોઈ કું તેથી શરીરને સમજી કંઈ પ્રાર્થના કરી શકતો નથી.

ન્યારે શ્રીમહારાજની માંદગીએ ગભીર સ્વરૂપ લીધું અને તેઓ બોલી પણ શકતા નહીં, તથા ગળા નીચે કંઈ જોઈતી પણ શકતા નહીં, ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું કે, “હવે કું આટલાં બધા યુગ દોરો બોલું છું અને ખાઈ છું કું બધા જ્ઞાતમાઓનો અનંતરકમા છું, મારે જનનત યુગ છે. કું તો માનવ આમડે મહેલો અનંત આક્રમા છું અને એ માનવ ચામકામા મહેલો ક્યાંક એક મણ છે શરીર માંડું પડે ત્યારે તેની અસર મન પર ચામ છે ન્યારે ઉના પાણીથી કોઈ દાઝે છે ત્યારે કહે છે કે, ‘આ પાણીએ મને દહાડ્યો,’ પણ ખરી રીતે તો પાણીએ નહીં, પરંતુ ગરમીએ તેને દહાડ્યો છે. જુલુ કુંજ શરીરને

છે, બધા રોજ શરીરમાં છે, પરંતુ આત્મા તો કુંજ અને યુગથી પર છે.

મેં મારે કહ્યું કે જાને લઇને (મળાના મણને લીધે) કું કંઈ પી શકતો નથી કે ખાઈ શકતો નથી, તો જરા ખાઈ શકું એવું કરો, પરંતુ માએ તો તમારા બધા તરફ આગળી કરીને કહ્યું કે, “કેમ ? કું જ તો આ મધાં યુગ દારા ખાઈ શકો છો ?” કું તો બેડો પડી ગયો અને એક રબર પણ વધારે બોલી શકતો નહીં.

માએ માંદગી માંકલી છે

શરીરમાં અસજ પીડા થતી હોય, તો પણ આત્માનો વિચાર કેવી રીતે કરવો અને ધંધરમાત્મ્ય કેવી રીતે મમ રહેવું, એ મનુષ્યોને શીખવવા મારે જ માએ આ માંદગી મોટલી છે ન્યારે શરીરમાં અપાર પીડા થતી હોય, ખેરાક લઈ ન શકવાથી એકદમ નગજાઈ આવી ગઈ હોય, કોઈ માનવી કાઠ શાન્તિ આપી શકે એમ ન હોય, ત્યારે પણ મારું મને સમજાવે છે કે, આત્મા જ શરીરનો અધિપતિ છે. ‘આત્મા’ કેવી છે, ધંધરત-અવતા સ્વય છે, પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે બધા મધંતો દર થાય છે, ‘આત્મ આત્મ સંસ્થામાઓને સમજાવવા દેવી માએ આ શરીરને આવી માંદગીમાં યુગ્ય છે.

છેલ્લી માંદગીને સમયે, બીનું કોઈ નહીં તો તેમણે (ચિથોને) મારે પણ સંસારમાં ચોડા વધુ કિલ્લ પોતાનું શરીર ટકાવી રાખવાની અને તેને રામયુક્ત કલ્પનાની માને પ્રાર્થના કરવા ન્યારે શ્રીમહારાજના

કું બધા જ્ઞાતમાઓનો અંતરાત્મા છું. મારે અનંત યુગ છે. કું તો માનવ આમડે મહેલો અનંત આત્મા છું. અને એ માનવ આમકામાં ગણે ક્યાંક એક વણ થયું કોઈમાં શું ? બધું કુંજ શરીરને છે અને બધા રોજ શરીરમાં છે, પરંતુ આત્મા તો કુંજ અને રોજથી પર છે.

શિષ્યોએ તેમને આગ્રહ ભરી વિનંતિ કરી ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, "હું ઇશ્વરને કહું છું તો પણ કંઈ થતું નથી. તેમની મરજી પ્રમાણે જ બધું ચાલે છે. હું જોઉં છું કે, હવે કામને માટે હું અને મારી મા એક થઈ ગયાં છીએ. રાધાએ શીકૃષ્ણને કહ્યું હતું કે, 'પ્રિયતમ' મારા હૃદયમાં રહે, અને હવે તારા માનવ શરીરમાં દેખા નહીં." પરંતુ યોગા વખતમાં જ તેને શીકૃષ્ણને માનવરૂપમાં જોવાની તીવ્ર ઇચ્છા થઈ. તેનું હૃદય છટકેટ કરવા લાગ્યું અને પ્રિયતમને મારે જીવવા લાગ્યું. પરંતુ પરમાત્માની ઇચ્છા જ પાર પડે છે, અને શીકૃષ્ણ લાંગા વખત સુધી માનવ શરીરમાં દેખાયા નહીં."

૮. ગુરૂ મહારાજનાં દેવત્વ અને માનવતાનું સંમિશ્રણ.

૭૯. આ ત્રણ સંદેહો મને બહુ દુઃખ દે છે, (૧) ગુરૂ, (૨) કતી અને (૩) બાળા. ઇશ્વર જ એક માત્ર શુદ્ધ છે મારી દૈવી મા જ કર્મની કરનાર છે. હું તો તેના હાથમાં પત્ત રસ્ત પડું. હું તો કાયમ તેના બાજુ છું એવું મને લાગે છે.

એક પ્રખર પંડિત સાચેના પોતાના મેળાપનું વર્ણન કરતાં તેઓએ કહ્યું હતું કે, 'મેં ત્યારે સાબરમતી કે તે પંડિત અને મળવા અવસરના છે, ત્યારે હું ગભરાટમાં પડી ગયો. કારણ મને તો ને કપડું હું પહેલું છું, તેનું પણ ભાન રહેતું નથી. તે મારી સાથે વાળ કરે ત્યારે મારે શો જવાબ આપવો, તે પણ મને સમજતું ન હતું અને મેં કહ્યું 'મા' તારા સિવાય આ યાત્રો અને એવી બીજી જાગૃતતાનું મને જરાયે જ્ઞાન નથી.' અહીં બીજા ને હતા તેઓને મેં કહ્યું કે, 'પંડિત આવે ત્યારે તમે બધા અહીં રહેા, તેણી અને હોમલ રહેા.' ત્યારે પંડિત ખરેખર આવી પહોંચ્યા, ત્યારે પણ મને યોગી ધણી બોલે હતી. હું ગુપ્તગુપ્ત મોડો રહ્યો. તેઓ ને કહે તે સંભળવા લાગ્યો અને તેમના તરફ જોઈ રહ્યો. બરાબર તે વખતે માતાજી તે પંડિતનું આપું મન મારી પાસે પુશ્પ કરી દેવા હોય, એમ મને લાગ્યું.

જો વિવેકનિરાજ હોય નહીં, તો પર્મસાચો વાચનાથી શો કામદો? મારા માથામાં કંઈ

ઝણઝણાટી થતી હોય એવું મને લાગ્યું. મારી બધી બોલ ચાલી અંધ, અને મારું બધું બાલ જ્ઞાન પણ છુટા થઈ ગયું. મેં માફ મુખ ઉઘું છું અને મારા મ્હોમાંથી વાણી પ્રવાહ થઈ ગયો. જેમ જેમ હું બોલતો ગયો, તેમ તેમ કેટલું નવા નવા વિચારોની ભરતી કરી દે છે, એવું મને લાગ્યું. કામર-પુરમાં માણસો ત્યારે કહ્યો માપે છે, ત્યારે મપારો માપવો જાય અને બીજો માણસ શણગાન હમણે તેના તરફ હસેલો જાય. આમાં પણ એવું જ થઈ હું શું બોલતો હતો તેનું મને પોતાને ભાન હતું નહીં. ત્યારે મારું જાગૃત જ્ઞાન યોગું થઈ પાછું આપ્યું, ત્યારે મેં પંડિતજીને રડવા બોલ્યો, અને તેમની છાતી આંસુથી ભીજી નહીં હતી. આવી રીતિતો મને અત્યંતજાર અનુભવ થયો. એક વખત કેટલે મને સંદેશો મોકલ્યા કે, 'આપણે હોડીમાં ગયા નહીંમા કરવા જવાનું છે અને મિ. કુક નામના મુરોપના પ્રવાસી પાટરી પણ સાથે આવવાના છે.' આ સંદેશો સંભળી ગભરાટને લઈને મને તો ઝાઝા છૂરી પડવા પડી તેઓ આવ્યા અને. અને મધા રીડમરમાં મેળા. એકાએક મારામાં પરિવર્તન થઈ ગયું. તે વખતે મેં શું શું કહ્યું! આ બધા એમ કહેતા હતા કે મેં બહુ સારો ઉપદેશ આપ્યો, પરંતુ મને તો તેની જરાયે ખબર નથી."

અજ્ઞાન અવિદ્યાનો નાશ થયો.

મારી અંદર ને છે તે મારા દારા આ જુદું કરી રહેલ છે. કેટલીક વાર મારામાં ઇશ્વરભાવ આવી જતો- અને ત્યારે જ્યાં સુધી મારી પૂજા ચાલે નહીં, ત્યાં સુધી મને શાન્તિ થતી નહીં. હું પત્ત છું, તે ધન્ય છે. ને પ્રભુએ તે કરાવે, તેમ હું કહું છું, ને પ્રભુએ તે બોલાવે, તેમ હું બોલું છું.

૧૧ ગુરૂ મહારાજને મુખત્યારનાયું (પૂર્ણ સરલામતિ) આપ્યા પછી પણ મુખસિદ્ધિ નાટકકાર જિરીચયર્થ થેલ પૂર્વજન્મમાં એથી કરેલી કુવોસનાઓની સંપત્તિ વિચાર કરીને ખૂન કુખી થતા ગુરૂ મહારાજે આ જોઈને તેમને કહ્યું હતું કે, "અરે ભાઈ! શું જીનસાપે તને પકડ્યો છે? ના, ના, આ તો મારે કરી કાઢી નામ છે. એ કરે તે કેટલું ધેર કાઢતો પડે એ ત્યાર પહેલાં

પણ રામ રમી નામ ! તને આ સમજાવું નથી ! ને, ભારે જળસાપ દેહમાં પડે છે, ત્યારે ધણીવાર કે કેં ક્યો પછી તેના પ્રાણ નાશ છે. કેટલીક વાર દેહો છટકી પણ નાશ, પણ નો નામ ઝેરી હોય, તો એક કે બે વાર કેં કે કરે એટલામાં પૂરો થઈ નાશ છે. કદાચ છટકે તો પણ એક બે કદાચ મારીને દબી નાશ છે. અહીં આવે તેની પણ એવી દશા સમજાવી."

૪૨ એક દિવસ ભારે એક સિંધુ ગુરમહારાજના પગ ફાગવો હતો, ત્યારે આ સેવાકાવના સમધર્માં કહ્યું હતું કે, "આનો નકુ ચૂક અર્થ છે, પડી પોતાના હવે ઉપર હાથ મૂકીને તેમણે કહ્યું. "ને આની અંદર કાઈ (દેવી) હોય, તો (આ સેવાકાવ) અધ્યાન અને અવિચારો તદ્દન નાશ થાય."

અને પછી અંદર આવે તેઓ બોલ્યા "અહીં કાઈ જાકારવું નથી; તે દિવસે મને એક સ્પર્શ થયું હતું. હરીષ તે દિવસે મારી પાસે હોલ મેં સ્મિત્વાનન્દને આ આનંદાથી (હરીરમાંથી) જાકાર નીકળતા નેપા જાકાર આતીને તેમણે કહ્યું. "કે રૂંકે ગુરમ મનવરેક ધારણ કરે છું." મને થયું કે કે જેમ આવે તેમ જાકારો હતો, તેથી કેં રાત્ર રહેલ પછી મારા સાંભળવામાં આવ્યું વધારે પણ આવ્યું. ચૈતન્ય પણ શક્તિની પૂળ કરે છે.

છવનનો સેક

૪૩ પોતાની માંડીમાં એક વખત ગુરમહારાજે પોતાના ભક્તને કહ્યું હતું કે, "અહીં (પોતાની અંદર) મેં પુરો છે. એક તો દેવો મા, અને બીજો તેનો ભક્ત. આ બીજો-તેનો ભક્ત હાથ માં ડો પડી ગયો છે. ભગવાન તેના પાંચેક સાથે અવતાર તરીકે આવે છે તે માનવ દરીર ધારણ કરે છે. તેમના પાંચેક પણ તેમની સાથે દેવી મા પાસે પાછા નામ છે બાકિય (બાળ માઈ પેટ ભરનારો) યે રાણુ એકાએક ધરમાં આવે છે તેઓ ભગવાનના નામનુ ગાન કરી આનન્દથી નાચે કરે છે. અને બાળન ક્યો પછી તેજા જોરમાંથી એકદમ માલ્યા નામ છે. જેવા આખા તેની ગરબી આખા નામ છે ! અને તેઓ કાણ હતા તેજા જાણવું નથી."

૪૪ મને સમજાઈ ગયું છે કે આ ત્રણે એક જ તત્ત્વનાં બનેલાં છે—પ્રારથના, ધર્મમાં હોમવાનું પણ અને હોમનાર પૂનરી.

૪૫ છવનના છેક એકા દિવસમાં અબીદ માંડીને સમયે ગુરમહારાજે નરેન્દ્રને પૂછ્યું હતું કે, "તું મારી હાથની વૃત્તિઓ સંજોધી શું ધારે છે ?"

નરેન્દ્ર. બોલ્યું શું ! કાકર, આપણ બધુંછો. વિવેક રૂપી તથાવા વડે અને ને સામર્થ્ય સંસારમાં કદી ન મળે એવા સામર્થ્ય વડે જેણે પરમ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ કરી છે એવા વીરનર ! તમારામાં સખીની વૃત્તિ પણ છે, અવર્ણનીય પ્રેમ, દેવી પ્રેમનો પરમાનન્દ, ને પ્રેમથી તમારામાં સખીભાવ પણ છે, અને બીજું ને કાંઈ ક્યાર પ્રેમની આગ્રતા મળે જેણે તે બધું જ તમારામાં છે

આ સામળી ગુરમહારાજે બાવાવેશમાં આવી ગયા. પોતાની છાતી ઉપર હાથ મૂકી તેમણે નરેન્દ્ર અને બીજા ભક્તોને કહ્યું— "તું નેષિ હું. મને અનુભવ થાય છે કે મધી વસ્તુઓ, દરેક રૂંક વસ્તુ—આમાંથી (પોતાનામાંથી) જાકાર આવે છે."

રામ અને કૃષ્ણજી આ શરીરમાં છે.

૪૬ જ મહિનાની માંડી માંડીને અન્તે ગળાના મધુને લીધે ભારે ગુરમહારાજનું શરીર માત્ર હાથપિંજર જેવું થઈ ગયું હતું ત્યારે મહાપ્રવાણના માત્ર મેં દિવસ પહેલાં જ, નરેન્દ્ર (પછીથી સ્વામી વિવેકાનન્દ) ને ગુરમહારાજ પોતે અવતાર છે, એ વાતની કસોટી કરવાનું મન થઈ આવ્યું. તેથી તેણે મનમાં વિચાર કર્યો "આ ભવ કર માંડી અને શારીરિક પીડાને સમયે પણ પોતે ક્યારેય અવતાર છે એમ ને તેઓથી જાહેર કરી શકે, તેજા હું તેમને માનીશ." અને કહેતાં આશ્ચર્ય થાય છે કે, નરેન્દ્રના મનમાં આ વિચાર આવ્યો કે તરતજ, ગુરમહારાજે પોતાની બધી શક્તિ એકત્રિત કરી સ્પષ્ટ જાહેર કર્યું કે, "જે રામ અને કૃષ્ણ હતા, તે જ આ શરીરમાં રામ કૃષ્ણ રહે છે, પણ તારી વેદાન્તની જાવના પ્રમાણે નહીં."

પ્રેમ-ધર્મ.

એક રહેવારે એક આધેડ વચનાં બહેન મારી પાછે આવ્યા. અને કહે: તમમરી સલાહ લેવા આવી છું.

મેં જરાક ધીરજ અને દિલસો આપી, હાથકત પછી, બહેન કહે: મારો ભાણે આ સામ મુન્દરાતી સાતમી ચોપડીમાં ધાસ થયો.

હવે તેને આમળ ભણાવવા મારે શું કરવું: તે મારે તમારી સલાહ પછું છું. તમે જાણો છો કે હું મારો ઘર સંસાર કેમ નિભાવું છું. જાણ મુખી તો ભણાવ્યો, પણ હવે મોઢી ધણી મદદ મને તો ન તેને આમળ ભણાવી શકાય.

મેં મોઢી વાર વિચાર કરી જવાબ આપ્યો જુઓને બહેન, હું તમને મહારથી મદદ આપાવીશ, તે છતાં અગ્રેજ ભણતરનું અર્થ તમારાથી નહિ પડેતો વળાવ, મારે તમારા હિંદરાનું મુન્દરાતી ભણતર પૂર્વ કરાવે. હજુ એક વર્ષ મુન્દરાતીવાળામાં અભ્યાસ થાય રખાવી, બે વર્ષામુધર કમ્પનસની પરીક્ષા આપાવે. એ પાસ થશે તો તેને આ માળાના કેમ ગમમાં તોમરી મોતવા શેઠવણ કરીશું.

બહેનને સલાહ તો ગળે ઉતરી, પણ મને કહે કે આ મોતવારીને લીધે બહું બેચ રહે છે, છતાં બીજું ખર્ચ તો હું જેમ નિભાવું છું, તેમ નિભાવીશ, પણ ચોપડીઓના ખર્ચ માટે પચીસેક રૂપિયાની મદદ આપાવે તો બહુ સાફ.

એ મદદ મેળવી આપવા મેં વચન આપ્યું અને શેઠ હરજનદાસ પુરોતમદાસના દુરદના દુહીસાહેબોએ તેટલી રકમ મંજૂર કરી, અમે ઉપર ઉપકાર કર્યો, આ આધારે એ વિવાહી આ વર્ષે વ. ર. ની પરીક્ષામાં મેસવાની તૈયારી કરે છે.

આટલી પ્રતિષ્ઠા વાત પછી આ લખાણની રકમ બરી હકીકત કહું:

આ બહેન મારે વાણિયા છે. મારાં દુરનાં સગાં ઘાવ. અમારા આમદા આમદાં રીત રિવાજ મુજબ બાળ-વચમાં વિવાહ થયેલા અને લગ્ન પણ કાચી વયમાં ન થયેલાં.

બહેનનાં સહારા એક સામાન્ય વહેવારી. પોતાને દીકરા નો વસ્તાર. દીકરાઓ પરણીને વસ્તારી થતા મથા તેમ જીજા રહેવા લાગ્યા, આ બહેનના પાતિ પણ એ ઘાતે પડેણીને પિતાથી અલગ થયા. તેમણે પોતાના ગમના પ્રમાણમાં દુકાન માંડી, પરંતુ તે હારે પડે તે વહેલાં તેઓ મહિા પડ્યા. ભગંદરનું અસાધ્ય દરદ લાગુ પડ્યું અને હવા તથા જોડાવેસહીઆમાં બાપા તરફથી મથેલી મુઢી લગભગ પૂરી થઇ ગઇ, છતાં પતિનું દરદ તથા સારવાર તો ચાલુ રહ્યાં.

બહેને વિચાર કર્યો કે મોટા ગામમાં બાઈમાણસ-થી દુકાનના ગયા ઉપર બેસાય નહિ, તેથી આ બહેને સગા-સગીઓની સલાહ લઇ નજીકના ગામમાં જઈ, ત્યાં દુકાન કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. અને ધોમાકે કામીના વેચી દુકાન માટે મુઢી ઉભો કરી.

આ બહેન છેલ્લાં કેટલાક વર્ષોથી આ પ્રમણે જીતે વેપાર રાખતાર કરી પોતાના કુટુંબનો જીવન-નિર્વાહ સથાવે છે અને ધણીની સારવાર કરે છે અને સેવા ઉઠાવે છે.

આઈનં બારન સન્નારીઓની વધનામાં આ બહેનનું રચાન રથા અને કેટલું તે તો વાંચક વિચારી લેશે. પરંતુ આ પતિપરાયણ, કુટુંબવતસલ બહેન અશ અતરખાવથી નારોજમ જાળવી રહી છે.

ધન્ય છે, પ્રામ જતતામાંથી તરી આવતી આ નરીના પ્રેમ અને ધર્મને.

શંકરલાલ દારકાદાસ.

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશો.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિમાં આપનો ફાળો-નૂલ નહીં તો ફક્ત પાંચમી ને અને તે આજે જ મોકલી આપશો. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત બનશે, કેમકે સમિતિ પાસે ખાસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સંપૂર્ણ પ્રેમ અને અદાપૂર્વકે મોકલશો તો નાની સહાય પણ મહાન બનશે.

— સારામદા પ્રસન્ને સમિતિને જરૂર પાડે કરશે :—

અંતરી : હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ, સાદેનપુર-અમરપતની વાડી, અમદાવાદ.

જગત સત્ય છે કે મિથ્યા 'છે' ?

સ્વામી માધવતીર્થ

જગતમાં હજી અણુકે અણુ રહેલા આ પ્રસંગે જવાબ સ્વામીજી આ લેખમાં રજુ કરે છે.

એક છાત્રાસુ એવો પ્રશ્ન કરે છે કે "સૌરાષ્ટ્રમાં 'આત્મધર્મ' નામનું પત્ર પ્રસિદ્ધ થાય છે. તેમાં નીચે પ્રમાણે કહીશ્વર પ્રસિદ્ધ થયેલ છે તે બાબતમાં આપની દ્રષ્ટિ અને સમજણનો પ્રકાશ આપી ખુલાસો કરશો."

"ટેલિગ્રાફ છવેતો અભિપ્રાય એવો છે કે, જગતમાં સર્વવ્યાપી એક બ્રહ્મ છે અને બીજું ને દશ દેખાય છે તે બધી બ્રહ્મિ છે, વાસ્તવિક તે કોઈ પદાર્થ નથી; જેમ દોરડીમાં સર્પનો ભ્રમ થાય છે તેમ આ બધું ભ્રમ છે."

તેમનો આ અભિપ્રાય જુદો છે, કેમકે જો દોરડીમાં સર્પનો ભ્રમ થાય છે તો સર્પની અભ્યવહારી છે કે નહિ? જો સર્પની જગતમાં અભ્યવહારી હવાયી જ ન હોય તો સર્વથા અસત્ પદાર્થની દોરડીમાં કલ્પના-ભ્રમ થાય ન જ થાય. દોરડીને જ સર્પ માનવો એ ભ્રમ છે, કેમકે દોરડીમાં સર્પનો અભાવ છે, પરંતુ સર્પમાં સર્પનો અભાવ નથી. જગતમાં તો સર્પની હયાતી છે. એ પ્રમાણે આકાશમાં સરીર વગેરે અણ્વ પદાર્થોનો અભાવ છે, પરંતુ જગતમાં તેમનો અભાવ નથી. અણ્વ પદાર્થની પોતાની પોતામાં હયાતી તો છે જ. તે સર્વથા ભ્રમ અથવા અસત નથી, પણ તે અણ્વને પોતાનું માનવું એ ભ્રમ છે. જેમ જગતમાં ભિન્ન ભિન્ન અનેક આક્રમાં છે તેમ ભિન્ન ભિન્ન પદાર્થો પણ છે. જગતમાં દોરડી છે, સર્પ પણ છે અને દોરડીને સર્પ માનવા થપ બ્રહ્મિ પણ છે. એમ આ વિષયમાં અનેક છવ પદાર્થો છે. અણ્વ પદાર્થો પણ છે અને બ્રહ્મિશ્વર છવની વિહારી હયા પણ છે, એટલે છવ, અણ્વ અને છવની ભ્રમ એ પણ સિદ્ધ થાય છે."

આ બાબતમાં નીચે પ્રમાણે ખુલાસો કરી શકાય છે:—

૧ પહેલી વાત એ સમજવાની છે કે દોરડીમાં સર્પ દેખાતો નથી, પણ દોરડીના અધાતથી સર્પ દેખાય છે. દોરડીનું ઘાન થાય તો સર્પ રહે નહિ તેથી જ રીતે બ્રહ્મમાં જગત દેખાતું નથી, પણ બ્રહ્માના અધાતથી જગત દેખાય છે. બ્રહ્મનું ઘાન થાય તો જગત રહે નહિ.

૨ સર્પની હવાયી બીજે કોણે છે અને તેને કાળ દોરડીમાં સર્પ દેખાય છે એ વાત ખરબર નથી. જેમ હોય તો બીજા જગ્યાએ રહેલા કાળ, પત્થર વગેરે પણ દોરડીમાં દેખાવા ભેદબેદ. મુખ્ય વાત એ સિદ્ધ કરવાની છે કે આ 'દોરડીની જગ્યાએ' સર્પ દેખાય છે, ત્યાં સર્પ છે કે નહિ. ભારે દોરડીનું ઘાન થાય છે ત્યારે દોરડીની જગ્યાએ ભેદબેદ સર્પનો ભાષ થાય છે, બીજા જગ્યાના સર્પનો ભાષ થવો નથી. જો સર્પ દેખાય છે તે ક્રિતો સર્પ છે, બીજા જગ્યાએ ભેદબેદ સર્પ એ રચીતો સર્પ છે. દોરડીના ઘાન વખતે ક્રિતો સર્પ ભાષ પામે છે. રચીતો સર્પ ભાષ પામતો નથી, તેથી બીજી બીજા જગ્યાના સર્પનો પ્રશ્ન એવો એ બોલે છે. સિદ્ધાંતમાં બ્રહ્મમાં જગત દેખાય છે, તે જગત આ દેખાય છે ત્યાં છે કે નહિ તે પ્રશ્ન છે, તે ક્રિતું જગત છે. બીજા જગ્યાના જગતનો આંદો પ્રશ્ન નથી; કારણ કે જગતમાં થાય ત્યારે તે માણસે જગત ભેદું હોય તેનો ભાષ થાય છે, તેને માટે બીજા જગતનો પ્રશ્ન રહેતો નથી.

૩ બ્રહ્મમાં કદાચ પૂર્વ પ્રતીતિની જરૂર રહે, પણ પૂર્વ પ્રતીતિ સાચી હોવી જોઈએ એવો નિયમ નથી. કાંઈ ભેદબેદ જગતના સંસ્કારથી આને જગત દેખાય તેથી કાંઈ સાચી ક્રિતિથી જગત ભેદું હતું એમ સિદ્ધ થતું નથી.

૪ પૂર્વ પ્રતીતિ ન હોય છતાં પણ બ્રહ્મિ થઈ શકે છે. જેમકે કોઈ એક માણસે કોઈ અધિકારને જૂતની વાત કરે, તે અધિકારને બીજા અધિકારને જૂતની વાત કરી એમ થીસ અધિકાર સુધી જૂતની વાત રેલાઈ અંધ. પછી કોઈપર નજીયું અધિકારથી થીસમે અધિકાર બીજો અને તેણે કોઈને જૂતની વાત કરી. છતાં કોઈ અધિકારને જૂત નહીં ભેદું નથી, તેથી પૂર્વ પ્રતીતિ વગર પણ બ્રહ્મિ થઈ શકે છે.

૫ પહેલા કોઈ જગ્યાએ સર્પ ભેદો ન હોય, પણ સર્પની વાત સાંભળી હોય અથવા સર્પનું ચિત્ર ભેદું હોય તો પણ દોરડીમાં સર્પની બ્રહ્મિ થઈ શકે છે.

૬ દોરડીમાં ભ્રમને સર્પ દેખાતો નથી, પણ કોઈને કોઈ, કોઈને માળા, કોઈને પાણીના રેસો પણ દેખાય

છે, તેથી જ રીતે ફરક જોનારને બ્રહ્મમાં પોતાની કાંપના પ્રમાણેનું જન્મત દેખાય છે.

૭ પહેલાં કાર્ષ જન્મ્યાએ સર્પ નેમેષો દોષ અને તેના જ્ઞાનતા સરકારથી દોરણમાં સર્પ દેખાયો એમ માનીએ તોપણ પહેલાં માણસને સર્પનું જ્ઞાન ફેરી રીતે થયું તેની તપાસ કરવી જોઈએ. ત્યાં જન્મેલા બાળકને સર્પનું જ્ઞાન હોતું નથી, એક સર્પની દ્રષ્ટિમાં બીજો સર્પ એ સર્પ હાથવો નથી. મોરની દ્રષ્ટિમાં સર્પ નથી. ફક્ત માણસના જન્મતમાં જન્મેલા છુપે જીભ માણસો સર્પનું જ્ઞાન આપે છે ત્યારે સર્પજ્ઞાન થાય છે. બ્રહ્મજ્ઞાની પુરોહિત સર્પને સર્પ માતતા નથી, પણ પોતાનું સ્વરૂપ માને છે, તેમાં જ્ઞાન કીક કરતા આવડતું જોઈએ.

૮ દોરણમાં જ્યારે સર્પની આંતિ થાય છે ત્યારે દોરણનું અજ્ઞાન હોય છે, તેની સાથે સાથે કાર્ષ પશુ છે એવી ધૃતિમાં આંતિ પહેલાં થાય છે. પછી તેમાં સર્પની આંતિ થાય છે. જો ધૃતિમાં આંતિ નીજી જાય તો સર્પની આંતિ રહે નહિ તેવી જ રીતે સિદ્ધાંતમાં જો ધૃતિમાં આંતિ નીજી જાય તો બ્રહ્મમાં જન્મતની આંતિ પણ નીજી જાય. ધૃતિમાં આંતિ થવાનું મુખ્ય કારણ એ છે કે જીવ પોતાથી જુદું કાર્ષ જુએ છે. તે જ્ઞાત દેવના અભિમાનથી થાય છે. અપ્ન અવરણ્યતાથી દેવ પોતાથી જુદું કાર્ષ જુએ છે પણ તે અવરણ્યતા દેવનું અભિમાન છૂટી જાય તો ધૃતિ રૂપે કાર્ષ રહેતું નથી, તેવી જ રીતે જન્મતના દેવનું અભિમાન છૂટી જાય તો ધૃતિ રૂપે જુદું કાર્ષ રહેતું નથી.

૯ જોનારથી જુદું કાર્ષ (ધૃતિ) દેખવાનું મુખ્ય કારણ કષ્ટા અને કષ્ટ વચ્ચે ખાલી જગ્યા છે. તે જગ્યા મોઝે જનાવી અને ફેરી રીતે કાર્ષ તે જામન પુરોહિત અને અમેરિકા વગેરે દેશોના વિદ્વાનો સાપેક્ષવાદકારા બહુ સારા પ્રવાસો આપી શકે છે. એ સ્થળ ઉપર સમય ૨૫૦૦૦ નવાં પુસ્તકો લખાયા છે. તેના આધારે દેવ (goddess) અને કાળ (time) સાપેક્ષ જનો અર્થ છે, તેમાં કષ્ટા, કષ્ટ અને કષ્ટનો સાથે વિચાર કરવામાં આવેલ છે. એ રીતે વિચાર કરતાં બહારની વસ્તુઓ, વસ્તુઓ વગેરે

(objects) રહેલ નથી પણ events (માનાર) થઈ ગયેલ છે. એ બધું અજિતથી સિદ્ધ કરેલ છે, તેથી સર્વમાન્ય થયેલ છે. તે સાપ-સવળા મેં છે કે perceptual space is within the perceptual event and perceptual time is within the perceptual event એટલે દર્શન વખતના દેશ-કાળ દર્શનની અંદર છે, તેથી ધૃતિ તેવું કાર્ષ જનતું નથી, તેથી ધૃતિ આંતિ રૂપ છે અને તેથી બ્રહ્મમાં જન્મત પણ આંતિ રૂપ છે.

૧૦ અજીવ એટલે જડ પદાર્થનો વિચાર કરીએ તો તેમાં નાંચે પ્રમાણે સિદ્ધાંત બની શકે છે.

(૧) જડ પદાર્થ પોતે પોતાનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરી શકતા નથી પુરથી કહેતી નથી કે પોતે પુરથી છે, તેથી જડપદાર્થને સ્વસ્વતા નથી. તેનું અસ્તિત્વ જોનારો સિદ્ધ કરે છે.

(૨) ઉપર કહ્યું તેમ ધૃતિ આંતિ રૂપ છે તો જડ પદાર્થ પણ આંતિ રૂપ છે.

(૩) નાની ઉમરે જ્યો હાથવો ઝોટસો મોટી ઉમરે નીચો થાય છે, તેથી ઝોટસો આકાર નથી. આકાર હોય તો ફરવો જોઈએ નહિ. તેનો આધાર જોનાર ઉપર છે, તેથી જુદું જડ પ્રતિભાસિ છે અને મિથ્યા છે.

૧૧ મિથ્યા એટલે તદ્દન ખોટું નહિ પણ અમુક દશામાં સાચા જેવું થાયે અને ખીટી દશામાં તેનો નાથ થાય, જેમકે સ્વપ્ન સ્વપ્ન વખતે સાચા જેવું થાયે છે અને જાગત થતા તેનો નાથ થાય છે, તેવી જ રીતે જન્મત જન્મત વખતે સાચા જેવું થાયે, પણ બ્રહ્મ દશામાં તેનો નાથ થાય.

૧૨ જેમ સ્વપ્નની ધૃતિનો જન્મતમાં નાથ થાય છે, તેમ જન્મતની ધૃતિનો બ્રહ્મ દશામાં નાથ થાય છે. ધૃતિનો નાથ થાય છે તેથી બ્રહ્મ જીવ બની શકતા નથી. ગામમાં થયો જીવ દેખાય છે, છતાં તે જન્મત જન્મત થતાં નાથ પામે છે તેવી જ રીતે જન્મતમાં બ્રહ્મ જીવો દેખાતાં હોવા છતાં બ્રહ્મ દશામાં બ્રહ્મ રહે છે. શ્રી રમણ મહર્ષિ જેના સંત પૂણ પૂજ તે જામતની ખાતો આપે છે. સ્વપ્ન વખતે જેમ સ્વપ્નની ખૂબી ખજાર પાળી નથી તેનું કારણ એ છે કે સ્વપ્નનું જ્ઞાન

સ્વેચ્છાના જનનને સિદ્ધ કરે છે તેવીજ રીતે જન્મતનુ જ્ઞાન જન્મતના જન્મતને સિદ્ધ કરે છે તેથી એ દશાર્થ બુદ્ધ શૌપવી મુરદેશ પડે છે ને પ્રમાણથી બધા છત્ર લાગે છે તે પ્રમાણુ સાચું છે કે નહિ તેની તપાસ કરવી જોઈએ. ઈષ્ટ-એક માણસને બીજા માણસ વિશે પુરતું જ્ઞાન મળી શકતું નથી તેથી માત્ર પોતાનું જ્ઞાન કીમ કરવાની જરૂર છે. પેલામાં રહેલ ને જ્ઞાનથી બીજા દેખાય છે તે જ્ઞાન સાચું છે કે નહિ તેની તપાસ કરવી જોઈએ અને એ છત્રની વચ્ચે ને બાહ્યે જન્મા છે તે ક્યાંથી બાહ્યે તેની પણ જરાજર તપાસ કરવી જોઈએ. સ્વપ્નામાં એ છત્ર વચ્ચે દેખાતી જગ્ગ જન્મન થતા જતી રહે છે તેથી જન્મા એ પણ કલ્પિત વસ્તુ છે. સ્વપ્નનો કાળ પણ જન્મન થતા જતો રહે છે તેથી કાળ પણ એક કલ્પિત વસ્તુ છે તે પ્રમાણુ જન્મનમાં પણ દેશ કાળ ખોટા છે. હાથનું સાયન્સ કહે છે કે દેશ કાળ જગતમાં નથી પણ જન્મત સાથે જોનારના સંબંધમાં રહે છે. જોનારના વિચાર સિવાય જગતનો વિચાર થઈ શકતો નથી અને જોનારના પ્રમાણુનો વિચાર જરાજર થાય ત્યારે જન્મ પ્રાતિભાસિક થઈ જાય છે. પ્રાતિભાસિક વસ્તુમાં જ્ઞાત સત્તા રહે છે, તે દ્રષ્ટિ કાળે જ રહે છે. તે સમૂહી ભાવ છે અને આત્મજ્ઞાન થતા તેની સર્વથો નિરાધિ થાય છે, એટલે કે જ્ઞાન કાળે પ્રાતિભાસિક વસ્તુનો ત્રિકાલિક નિવેશ થાય છે.

૧૩ આત્મામાં શરીર વચ્ચે અછત્ત પદાર્થોનો અભાવ છે એમ નૈનધર્મમાં માનેણું છે અને વેદાન્તમાં પણ માનેણું છે, કારણ કે એક અધિષ્ઠાતામાં નિશ્ચયધર્મ રહી શકે નહિ. જન્મનમાં અછત્ત પદાર્થ કેમ દેખાય છે તેનું કારણ જન્મતમાં અછત્ત છે એમ નથી પણ માણસની દ્રષ્ટિમાં અછત્ત દેખાય છે એમ કહી શકાય માણસની દ્રષ્ટિથી માણસનું જન્મત સાચું છે, પણ માણસની દ્રષ્ટિ સાચી નથી. કાંઈ માણસ ભક્તિભાવથી અછત્ત મૂર્તિની પૂજા કરે છે તો તેની ભાવના પ્રમાણુ તેમાં એવન જણાવા લાગે છે. એવું થઈ શકે મૂર્તિઓની બાળનમાં બનેલ છે, તેથી જગ્ગ દ્રષ્ટિથી જગ્ગ દેખાય છે. અને એવન દ્રષ્ટિથી બધું એવન દેખાય છે.

૧૪ તેથી જન્મત-સત્ત્વ છે કે મિથ્યા છે એ પ્રશ્ન અપૂર્ણ છે. કાંતિધામને હાસના જ્ઞાનથી ને જન્મ

દેખાય છે તે સાચ છે કે મિથ્યા છે એવો પ્રશ્ન એવો જોઈએ. તેનો ઉત્તર એ છે કે કાંતિધામના જ્ઞાન પ્રમાણુ કાંતિધામનું જન્મન જરાજર છે. તેનું જ્ઞાન કરે ત્યારે તેની દ્રષ્ટિ પ્રમાણુ જન્મત દેખાય છે. કાંતિધામ મરીને કુતરા થાય તો કુતરાની દ્રષ્ટિનું જન્મત રહે અને જલ થાય તો જલ વ્યાપક દેખાશે એક જગ્યાની દ્રષ્ટિ રહે નહિ તેથી અહં છદ્મ રહે નહિ અને તેથી છત્ર કે જન્મત રહે નહિ. સ્વપ્નામાંથી ઉઠવા પછી સ્વપ્નનો છત્ર કે સ્વપ્નાનું જન્મત રહેતી નથી. શ્રીમદ્ શાન્ત્યદ પણ આત્મસિદ્ધિમાં કહે છે કે —

“ઘડી વર્ણનું સ્વપ્ન પણ જન્મત થતા સમાપ્ત તેમ વિભાવ જનાદિનો જ્ઞાન થતાં દૂર થાય.

૧૫ મિથ્યાત્વ એટલે તદ્દન ખોટું નહિ. મિથ્યાત્વના કેટલાક પ્રકાર નીચે પ્રમાણુ જની શકે છે.

- (૧) ને સત્ત્વ અસત્ત્વથી વિષ્ણુજ્ઞાન તે મિથ્યા કહેવાય છે.
- (૨) જ્યાં ને દેખાય છે ત્યાં તે પરમાર્થથી નથી અંધારા પોતાના માર્ગથી નથી.
- (૩) જ્ઞાનથી ને નિવાર થાય તે મિથ્યા છે.
- (૪) ને દેશથી ને પરમાર્થથી નથી અંધારા પોતાના સ્વરૂપે નથી ત્યાં તેને ને ભાસ માત્ર દેખાય છે તે મિથ્યા છે.
- (૫) જ્ઞાનની ખરી વસ્તુ સિવાય બીજું ને કાંઈ છે તે મિથ્યા છે.

(૬) તથા અસ્થ્યના વિચારથી જન્મત અવરધાનું જન્મત મિથ્યા છે એમ સિદ્ધ થઈ શકે છે.

(૭) સાપેક્ષતાના સાયન્સથી પણ જન્મન મિથ્યા થઈ શકે છે.

(૮) મિથ્યાત્વનો ટુકો અર્થ એટલો જ છે કે ને આત્માના વિચાર કાળે સાચા એવું માને અને આત્મજ્ઞાન વખતે તેનો બાંધ થાય.

દોરડીનું જ્ઞાન થાય ત્યારે સર્પનો નાશ થતો નથી, પણ સર્પ ત્યે કાળે નડેલો એવું જ્ઞાન થાય છે. સ્વપ્નામાંથી, ઉઠવા પછી સ્વપ્નનો નાશ થતો નથી, પણ સ્વપ્ન ત્યે કાળે ખોટું હતું એવું જ્ઞાન થાય છે, જન્મતનું જન્મત પણ જલજ્ઞાનથી નાશ પામતું નથી

જનતા મણે કાલે નહોતું એવું યાન થાય છે, ખતા
નતી માટે જનતાના યાન વખતે જેવું યાન તેવું
તે પ્રતીત થાય છે, પણ તે સાચું પ્રમાણ નથી.
તે પ્રતિભાસ સ્વરૂપ આરોપિત સર્પ, સર્પચાનના
ત્યાં રહેતો નથી તેથી તે આંખથી જોવાનો વસ્તુ
રી એ સુખનો અભાવ પણ આજથી જોવાનો
ત્યાં નથી. આંખથી જોવેલ વસ્તુ દ્રષ્ટિ પડેલાં આજના
રેલ હોય છે. દોરડીમાં જોવેલો સર્પ, સર્પના યાન
તેમાં ત્યાં નહોતો, તેથી તે સર્પ પ્રાતિભાસિક છે
અને સાક્ષીભાસ્ય છે. જનતા પણ જનતાનું યાન થવા પડેલાં
નથી. એટલે કે ક્રાંતિવાદના યાનથી ક્રાંતિવાદને જે
જનતા દેખાય છે, તે તેવું યાન થવા પડેલાં તેવું જનતા
નહોતું. જોનારને છોડીને જનતાનો વિચાર મધ ઘાતો
નથી. જોનારની સાથે જનતાનો વિચારવા ત્યારે પણ
જોનારનું યાન જેવું છે તેની તપાસ કરવી જોઈએ.

ક્રાંતિવાદ જનતા ત્યારે ક્રાંતિવાદને ખમર
નોતો તે જનતા મેને કહેવાય, પછી માણસોએ જેવું યાન
તેને બાધ્યું તેવું તેણે થીમી લીધું અને તે તેવું પ્રમાણ
કર્ષે મધું. પ્રમાણને પરમાણું પણ કહે છે. કદાચ પર-
માણું પ્રમાણે કપડાં કરે છે, પણ પરમાણું બોલું હોય
તો મધાં કપડાં મેસતાં કરતાં નથી તેથી પરમાણું અથવા
પરમાણું કીટ કરવાની જરૂર છે. ખાસ કરીને દેશકાળ
વિશે માણસના યાનનું પ્રમાણ સાચું છે, કે નહિ તે
મરિ પશ્ચિમના વિદ્વાનો જે દબાર વર્ષ સુધી જૂઠાં
પદ્ધતિ હતા અને ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં પ્રેક આઈનસ્ટાઈને
જૂઠાં જતાની તેથી મધ્યને મધું આધાર થયું છે.

આ બાબતેના મેં ૩૦ વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરીને
એક પુસ્તક "દેશ અને કાળ" લખેલ છે. તે લખાણ
૪૫૦ પાનાનું છે. અને મેં મહિના પછી, સચ્ચું સાહિત્ય
વર્ધક કાર્યકર્મ, તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ. જનતા મધું કદંતામાં
સમાઈ જાય છે. કદંતા દેશ-કાળની માયાથી જનતા
છે, તેથી દેશકાળ ક્યાંથી આવ્યા અને કેવી રીતે
આવ્યા, તેનો યાનો પુરવોએ ખાસ અભ્યાસ કરવો
જોઈએ. વળી નવા સાપ્તસપ્તા અસ્તિત્વો આ બાબત
સમાવેલ છે તેથી મધાં પરમાણને તે કજૂલ કરવું પડે
છે કે કોઈ મતનો આમક રાખ્યા વગર તે આપ્તનો
અભ્યાસ કરવા જેવો છે.

નવા સાપ્તસપ્તા પ્રમાણે કાળ સાપેક્ષ સ્વાધી કાર્ષ
જવાનું પરિણામ થતું નથી. કદેક બનાવની સાથે તેને
લગતો કાળ રહે છે, તેથી મધું બહનો વિવર્ત છે.
એતનનું પરિણામ થતું નથી કદાચ કે એતન નિર્વિકારી
છે. જનનું પરિણામ થતું નથી, કદાચ કે જનને સ્વચ્છતા
નથી. તે પરિણામને જોવા વાળો જોઈએ અને જોવા-
વાળાનું યાન જેવું છે તેની તપાસ કરવી જોઈએ.
સ્વપ્નામાં પરિણામ દેખાય છે ખતા જનતા યાનમાં
તેના બાધ થાય છે. જનતાનું યાન કે જનને પરિણામ
દેખાય છે તે પણ સ્વપ્નાના જેવું છે. કાલનું સાપ્તસ-
પરિણામવાદને અનુમોદન આપતું નથી. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી
પરિણામ દેખાય છે, પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ સાચું નથી.
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ અમાધિત અર્થને જતાવડું નથી. દેવતા
અનુભવ મારે વિષયો જોઈતા હોય તો સ્વપ્નાનો માધ્ય
ક્રમિત વિષયો મળી રહે છે પણ પારમાર્થિક અને
કવ મળી રહેતો નહિ.

કાઉન ડાપ

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઓધોગિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા
ઘર-ઘરવાળી કદેક જાતની ચીજો તથા
સાધનો મારે

મધો થા લખો.—

જીવનલાલ [૧૯૨૯] લિ.

દસકતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી,
ગિલ્ડી, રંગુન, બોમ્બે.

અધ્યાત્મ તત્વનો મહિમા

અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો અધિકાર અન્ય નથા ન થયો કરતાં હોય છે. જીતાર્માં કહ્યું છે કે "લઘ્વા-ત્મ વિદ્યા વિજ્ઞાનમ્" નથી ન વિદ્યાઓમાં મેષ્ઠત્મ અધ્યાત્મવિદ્યા છે આને સમસ્ત વિદ્યાને આધ્યાત્મિકતાની આવશ્યકતા છે. બધા ન ધર્મોના સારા સારા પ્રકારોનું અધ્યયન કરતાં જનુષ છે કે બધા ન ધર્મોનું મૂળતત્ત્વ એક ન છે ને કાંઈ ભેદ છે તો તે બાક વિધિવિધાનમાં, ક્રિયાકાંડમાં છે. આત્મદર્શન અને આત્મગુણ ન બધા ધર્મોનું ધ્યેય છે. Know Thyself નું તારી જાતને સમજ-જોજખાં આ ઓસ દેવના એક સંતનો ઉપદેશ હતો ને ઈસુથી લગભગ છસો સાતસો વર્ષ પહેલાં જન્મ્યા હોવાનો અંદાજ છે. પશ્ચિમમાં આત્મવિદ્યા તરફ માણસોની અભિરચ્છી વધતી ગઈ છે. આત્મવિદ્યાથી જ જન્મતમાં સાચી શાંતિ અને એકતા સ્થાપિત થઈ શકે છે. બધા ધર્મોના મોઢામાં મોઢા અર્થે પણ આત્મદર્શન જ છે.

મિષતે હૃદય પ્રથિ સ્થિત્યતે સર્વે સરાયાઃ ।

ક્ષિપ્યન્તે જ્ઞાન્ય કર્માણી તસ્મિન્ દષ્ટે પરાવરે

મુળદ્રોકોપનિપદ ॥

આત્માનું દર્શન થતા જ પરમાત્માનું સ્વાર્થ સ્વરૂપ સમજવામાં આવે છે અને ત્યાં હૃદયમાં પડેલી કેટલાય દિવસોની મોઢા-દામ, કોષ, લોભ, મોહાદિ વડી જાય છે. શુદ્ધિના અનેક સરોવો ઊર્જાબળ જની જાય છે. સાંસારિક બંધનમાં નાખનારાં બધા જ સ્વાર્થો કમી ક્ષીણ થઈ જાય છે ભેદશુદ્ધિની-પૃથક જીવનની વાસના-કું જૂદા અને બીજાઓ જુદાના ભેદ-જ્ઞાન મટી જાય છે બધાજ આપણા જની જાય છે અને અકર્મામાં મગ્ન થઈ જાય છે.

કુન્ન-નિવૃત્તિની શોધથી જ ધર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે અને કુન્નની અત્યંત નિવૃત્તિના એકમાત્ર ઉપાય આત્મદર્શન છે. પરમધર્મરૂપ દર્શન છે. પરમાત્મ દર્શન છે. ધર્મ, ચંદ્રજ્ઞ, સીધીજીવનની પરાક્રાંતિ નામ જ દર્શન છે. આત્મદર્શન જ સાચું દર્શન છે. આજની જગતમાં બધાજ ધર્મશાસ્ત્રોનું બધાજ ધર્મોનું સામંજસ બધાની પર-સ્પર અનુકૂળતા અને બધાની પૂર્તિ દોવી જોઈએ.

ધર્મ મારે જનતામાં અશ્વિ, કૃષ્ણ, કોષ, વિરોધ એટલા મારે જાતી ગમેય છે કે ધર્મના માનનારોમાં મન, વચન અને ક્રિયાની એકતા નથી. મિથ્યા વિ-શ્વાસ, કુરીતિઓ, દંભ અને પાણડને ધર્મના મુખ્ય

બધાજ ધર્મોના સાર છે પ્રેમ. એકત્રીજનાં વેર અને દ્રેષ તથા સહચાર કેળવે તો બાજ સંસારમાં સ્વર્ગ છે, બીજે ક્યાંય નથી. એમ દરેક ધર્મો કહી ગમેય છે.

૨૫ જાતાવીને સરજ હકયાના મનુષ્યોના વિદ્યાસપાત કરવામાં આવે છે. રસોને જલદે બસક જની જાય છે. માનવ જાતિના ક્ષતિદાસમાં ધર્મના નામ પર જાગે છે અને એજોની દલ્લા તેમજ રક્તપાત રસિયા, મુરોપ, અમેરિકા આદિકા, વગેરે દેશોમાં વેપેષ છે અને વર્ષ રહેય છે. ધર્મના નામ પર આર્થી વધારે પૈર પાપ બીજી થી હોઈ શકે!

ધર્મોનું વાસ્તવિક તત્ત્વ એ નથી કે જેને મનસથી સ્વાર્થો મઠવો અને મઠારાખવો અને ઠોઢારોએ આને મેળવો હોયેષ છે એ લોઢો એવા પ્રયત્નોમાં પડેલા છે કે ધર્મ આ સંસારમાંથી અદરજ થઈ જાય, પરંતુ ધર્મ વચરના જન્મતમાં મનુષ્ય એક ક્ષણ પણ છોડી શકે તેમ નથી. ધર્મની તો ધણી જ આવશ્યકતા છે.

કેટલાક લોઢો એમ માને છે કે ધર્મ જેવી કોઈ વસ્તુ જ ન રહે. તેઓની એવી કલ્પેષ છે કે જન્મતમાં ધર્મને નામે ને વસ્તુઓ જાને છે, તેનાથી મનુષ્ય જાતિને ધણું ટુકચાન થાય છે; પરંતુ વાસ્તવમાં એમ નથી. ધર્મના સાચા સ્વરૂપને જાણવું જોઈએ. ધર્મ શું છે? કતવ્ય શું છે? તેનું લક્ષણ શું છે? એનું સાધન શું છે? ધર્મના વિષયમાં મોઢા મોઢા જાણકાર મનુષ્યોમાં પણ મતભેદ અને વિવાદ જોવામાં આવે છે. કોઈ એક વસ્તુ કહે છે તો કોઈ બીજી. ધર્મનું સમ્યુ જ્ઞાન અને આત્મરક્ષ માણસને નિઃશંક પ્રાપ્ત કરાવે છે.

સર્વે પરાવશ દુઃખ સર્વમત્તમવર્દાં મુક્તમ્ ।

જનન્દ વિદ્યાત સમાધેન ભ્રમણં મુક્તુઃસ્વયો ॥

પરવશતા દુઃખ છે અને આત્મવશતા જ મુખ્ય છે જેઓ યોગનામાં જધાને અને જધામાં યોગને સમન્વિધી જૂએ છે ને આ દર્શનથી આત્મમગ્ન થયેલા રહે છે, તે સરાખ્ય મેળવે છે. મોક્ષ, નિર્વાણ, દેવત્વ, નિઃશંક, અપવર્ગ પણ જ પર્વો છે.

લેખક :
ડૉ. દુર્ગાશંકર નાગર

જુ નજત મણે કાજી નેહલું એવું જાન થાય છે; છતાં ખમીની મારફ નમતના જાન વખતે જેવું જાન તેવું મત પ્રતીત થાય છે, પણ તે સાચું પ્રમાણ નથી. જળ પ્રતિભાસ સ્વરૂપ આરોપિત સર્પ, સર્પજાનનો લેહ્યાં કહેવો નથી તેથી તે આંખથી જોવાની વસ્તુ થાય. એ સર્પનો અભાવ પણ આંખથી જોવાનો વિષય નથી. આંખથી જોયેલ વસ્તુ દ્રષ્ટિ પકેલાં આગળ પકેલ હોય છે. દોરડીમાં જોયેલો સર્પ, સર્પના જાન પકેલાં ત્યાં નહોતો, તેણે તે સર્પ પ્રતિભાસિક છે અને સમીકાર્ય છે. જમત પણ જમતનું જાન થવા પકેલાં નથી. એટલે કે કાન્તિલાસના જાનથી કાન્તિલાસને જે જમત દેખાય છે, તે તેવું જાન થવા પકેલાં તેવું જમત નહોતું. જોનારને જોડીને જમતનો વિચાર થઈ શકે તો નથી. જોનારની સાથે જમતનો વિચાર થાય ત્યારે પણ જોનારનું જાન જેવું છે તેની તપાસ કરવી જોઈએ.

કાન્તિલાસ જન્મ્યો ત્યારે કાન્તિલાસને ખમર નહોતી કે, જમત કેને કહેવાય, પછી માણસોએ જેવું જાન તેને જાણ્યું તેવું તેણે યીખી લીધું અને તે તેવું પ્રમાણ થઈ ગયું. પ્રમાણને પરમાણું પણ કહે છે. દરજી પરમાણું પ્રમાણે કપડાં કરે છે, પણ પરમાણું જોડું હોય તો નર્મી કપડાં નેસતાં જતાં નથી તેથી પ્રમાણ અથવા પરમાણું ઠીક કરવાની જરૂર છે. ખસ કરીને દેશાળ વિશે માણસના જાનનું પ્રમાણ સાચું છે, કે નહિ તે મઠે પશ્ચિમના વિદ્વાનો જે હજાર વર્ષ સુધી જુલમ પાયા હતા અને ઇ. સ. ૧૯૦૫ માં પ્રિ. આઈન્સ્ટાઈન જુલ જતાની તેથી બધાને ઘણું આશ્ચર્ય થયું છે.

આ બાબતેમાં મેં ૩૦ વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરીને એક પ્રસિદ્ધ “દેશ અને કાળ” લખેલ છે. તે લખમજ ૪૫૦ પાનાનું છે. અને જે મહિના પછી, સર્વ સાદિલ વર્ષક કાર્યાલય, તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ, જમત બધું છંતામાં સમાઈ ગયું છે. છંતા દેશ-કાળની માયાથી જલ્દાય છે, તેથી દેશકાળ ક્યાંથી અલગ અને કેવી રીતે અલગ, તેના જાની પુરષોએ ખાસ અભ્યાસ કરવો જોઈએ. વળી નવા સાવ-સવળા અસ્તિત્વો આ બાબત સમજવે છે તેથી બધા ધર્મવિજ્ઞાને તે જુલ કરવું પડે છે. કે જો મતનો આમક રાખ્યા વગર તે સોવ-સનો અભ્યાસ કરવા જોઈએ છે.

નવા સાવ-સ પ્રમાણે કાળ સાથેલ મવાથી જોઈ જતાનું પરિણામ થતું નથી. દરેક ખનાતની સાથે તેને લગતો કાળ ગે છે. તેથી બધું થકનો વિચાર છે. ચેતનનું પરિણામ થતું નથી કારણ કે ચેતન નિર્વિકારી છે. જમનું પરિણામ થતું નથી. કારણ કે જમને સ્વસવા નથી. તે પરિણામને જોવા વાજી જોઈએ અને જોવા વાજાનું જાન જેવું છે તેની તપાસ કરવી જોઈએ. સ્વપ્નામાં પરિણામ દેખાય છે છતાં જમન જાનથી તેના માથે થાય છે. જમતનું જાન કે જેને પરિણામ દેખાય છે તે પણ સ્વપ્નાના જેવું છે. હાલનું સાવ-સ પરિણામવાને જનુઆરી આપતું નથી. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી પરિણામ દેખાય છે, પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ સાચું નથી. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ અમાધિત અર્થને મતાવતું નથી. દેવતા જનુબવ મારે વિષયો જોઈતા હોય તો સ્વપ્નાની મારફ કમ્પિત વિષયો મળી શકે છે પણ પારમાર્થિક અને કલ્પ મળી શકશે નહિ.

કાઉન

છાપ

એલ્યુમિનિયમ

તથા પિત્તળનાં વાસણો

તેમજ ઓલોગિક, વિદ્યુત, રસાયણિક તથા
ઘર-ઘરપોથી ફરેક જાતની ઓલો તથા
સાધનો મારે

મથા યા લખો.—

જીવનલાલ [૧૯૨૯] લિ.

હાલકતા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રી,
ત્રિલ્લી, રંગુન, એલન.

અધ્યાત્મ તત્વનો મહિમા

અધ્યાત્મશાસ્ત્રનો અધિકાર અન્ય જગ્યા ન જાય છે. શીતામાં કહ્યું છે કે “અધ્યાત્મ મિથ્યા વિદ્યાનામ્” અર્થે જ વિદ્યાઓમાં શ્રેષ્ઠત્વ અધ્યાત્મવિદ્યા છે. આને સમસ્ત વિષયને આધ્યાત્મિકતાની આવશ્યકતા છે. બધા જ ધર્મોના સારા સારા પ્રકારોનું અધ્યયન કરતાં જાણીએ છે કે બધા જ ધર્મોનું સુળતત્વ એક જ છે. એ કંઈ એક છે તો તે બાક વિધિવિધાનમાં, ક્રિયાકાંડમાં છે. આત્મદર્શન અને આત્મજ્ઞાન જ બધા ધર્મોનું ખોલ છે. Know Thyself તું તારી જાતને સમજ-એજાબ! આ ગ્રીસ દેશના એક સત્તાની ઉપદેશક તો જે હિમ્મતી લગભગ હશે. સાતસો વર્ષ પહેલાં જન્મ્યા હોવાનો આદાર છે. પશ્ચિમમાં આત્મવિદ્યા તરફ માણસોની આભિરુચિ વધતી ગઈ છે. આત્મવિદ્યાથી જ જગતમાં સાચી શાંતિ અને એકતા સ્થાપિત થઈ શકે છે. બધા ધર્મોના મોટામાં મોટા અર્થે પણ આત્મદર્શન જ છે.

મિષ્ટો દ્યય પ્રેચિ સિદ્ધયે સર્વે સંશયાઃ ।

શીયન્તે જાન્ય કર્માર્ણી તસ્મિન્ દષ્ટે પરાવં

મુણ્ડકોપનિષદ ॥

આત્માનું દર્શન થતાં જ પરમાત્માનું વધારે સ્વરૂપ સમજવામાં આવે છે અને ત્યારે હજારો પહેલી દેવતા દિવસોની મોઠા-કામ, કોપ, ભેદ, મોહાદિ છૂટી જાય છે. જીવિતા અનેક સુધેષા છિત્તભંગ બની જાય છે. સાંસારિક જંપનમાં નાખવારા બધા જ સ્વાર્થ કમો કીણુ થઈ જાય છે. સેજીવિની-પ્રયત્ન છપનની વાસનાનું જૂદા અને બીજાનો જૂદાના ભેદ જાય મટી જાય છે. બધાજ આપણા બની જાય છે અને આત્મામાં મગ્ન થઈ જાય છે.

કુઝ-નિરુત્તિની શોધથી જ ધર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે. અને કુઝની અત્યંત નિરુત્તિના એકમાત્ર ઉપાય આત્મદર્શન છે. પરમધર્મરત્ન દર્શન છે. પરમાત્મ દર્શન છે. ધર્મ, અનુકૂળ રીતીજીવનની પરાકાષ્ઠાનું નામ જ દર્શન છે. આત્મદર્શન જ સત્ય દર્શન છે. આત્માજ્ઞાનમાં બધાજ ધર્મશાસ્ત્રોનું બધાજ ધર્મોનું સામજિક બધાની પરસ્પર અનુકૂળતા અને બધાની પૂર્તિ હોવી જોઈએ.

ધર્મ શરૂ જાતના આશય, કૃષ્ણ, કોમ, વિરોધ એટલા શરૂ જાતી ગમેષ છે કે ધર્મના માનનારાઓમાં મન, વચન અને ક્રિયાની એકતા નથી. મિથ્યા વિશ્વાસ, કૌરવિશ્વાસ, દભ અને પાશંડને ધર્મની મુખ્ય

બધાજ ધર્મોના શરૂ છે પ્રેમ. એકચીજનાં વેર અને દ્રેષ તથા સહચાર કેળવે તો આજ સંસારમાં સ્વર્ગ છે, બીજો કયાય નથી. એમ દરેક ધર્મો કહી ગયેલ છે.

જ્યેષ્ઠતાવીરે સરળ હૃદયના મનુષ્યોના વિધાસપાત કરવામાં આવે છે. રાહકને બદલે બહાર બની જાય છે. માનવ જાતિના ઇતિહાસમાં ધર્મના નામ પર જાગરો અને સ્ત્રીઓની કાયા તેમજ રક્તપાત રસિયા, યુરોપ, અમેરિકા આફ્રિકા, વગેરે દેશોમાં ગમેષ છે અને સર્વ રહેલ છે. ધર્મના નામ પર આથી વધારે પૈર પાપ બીજી શું હોઈ શકે?

ધર્મનું વાસ્તવિક તત્ત્વ એ નથી કે જેને મતભેદ સ્વાર્થ મહત્તો અને મહારાજાઓ અને ડોક્ટરોએ આને મેળવો હોવેલ છે. એ લોકો એવા પ્રયત્નોમાં પડેલા છે કે ધર્મ આ સંસારમાંથી અદ્યત્ન થઈ જાય, પરંતુ ધર્મ વચરના જગતમાં મનુષ્ય એક શુભ પણ છૂટી શકે તેમ નથી ધર્મની વા. મણી જ આવશ્યકતા છે.

દેવતા લોકો એમ માને છે કે ધર્મ જેવી રીતે વસ્તુ જ ન રહે. તેઓની એવી દ્રષ્ટિ છે કે જગતમાં ધર્મને નામે જે વસ્તુઓ બને છે, તેનાથી મનુષ્ય જાતિને પણ દુઃકથાન થાય છે, પરંતુ વાસ્તવમાં એમ નથી ધર્મના સાચા સ્વરૂપને જાણતું નેહરો, ધર્મ શું છે? કાંઈ જુ છે? તેનું વ્યાજ શું છે? એનું સાધન શું છે? ધર્મના વિષયમાં મોટા મોટા જાણકાર મનુષ્યોમાં પણ મતભેદ અને વિવાદ જોવામાં આવે છે. કાંઈ એક વસ્તુ કહે છે તો કાંઈ બીજી. ધર્મનું શાય જ્ઞાન અને આત્મરશ માણસને નિઃસ્વેચ પ્રાપ્ત થાય છે.

સર્વે પરાવંશ દુઃખ સર્વમામવગં મુક્તમ્ ।

જ્ઞાતર વિદ્યાત્ સમાસેન છઠ્ઠન મુક્તદુઃખ્યો ॥

પરવચના કુખ છે અને આત્મવચના જ મુખ છે. નેહો પોતાનામાં બધાને અને બધામાં પોતાને સમ-દ્રષ્ટિથી જુએ છે ને આ દર્શનથી આત્મમગ્ન થઈ શકે છે, તે સારાજ મેળવે છે. મોક્ષ, નિર્વાણ, દેવલ, નિઃસ્વેચ, અપરવં જાણ જ પરાવં છે.

સે ખ ક .

ડો. દુર્ગાશંકર નાગર

સર્વ મૂલેષુ 'આત્માર્ત' સર્વ મૂતાનિ ચાત્મનિ ।
 ફેશ્તે યોગયુક્ત્યા સર્વેષાં સમર્થિન ॥
 ઉન્નિયેમ્યઃ પરાદર્શા અર્થેમ્યથ પરમનઃ ।
 મનસસ્તુ પરાનુચિઃ મુદેરાત્મા મહાન્તરઃ ॥

[મનુ]

હિન્દુ વિષયોથી શ્રેષ્ઠ છે, વિષયોથી મન શ્રેષ્ઠ છે, મનથી જીવિ શ્રેષ્ઠ છે, જીવિથી આત્મા મહાન છે, શ્રેષ્ઠ છે અને પર છે આત્માને મનથી કરવો જોઈએ, તેનું મનન કરવું જોઈએ, નિરિધ્યાસન પણ કરવું જોઈએ. એ બધાનું સમ્મત દર્શનજ પરમ સત્ય સ્વરૂપ છે મનુષ્ય ભૂતિનું મહાન સુખ આપણા આત્માના અંદર છે અને આપણને બધાને તે મેળે તેમ છે બધાનું મહદ્દત્તમ સુખ છે તે કે જેને કોઈ જાકારના સુખની આકાંક્ષા નથી હોતી. આત્મસુખમાં બધું જ સુખ આવી જાય છે આ પરમ સત્ય સિવાય નાથ જગતમાં બીજું છે પણ મુઠી અને અતર્જગતમાં મુ છે । તેનું જ્ઞાન વધારવું જોઈએ. તેનું જ નામ ભમનો સાક્ષાત્કાર કરવો છે. પરમ સત્ય તે પરમ સત્ય જ છે આત્માને બધો અને પરમ સુખની શીધ કરે ।

બ્રમવાન રામચન્દ્રનો મધોદા, નીતિ અને મોક્ષ-વસિષ્ઠના આધ્યાત્મ જ્ઞાનને કોણ 'ભૂલી' શકે તેમ છે ? બ્રમવાન શ્રી કૃષ્ણના ગીતામાં આપેલ આદ્યમાની અમરતાના ઉપદેશને કોણ ભૂલી શકે તેમ છે ? બ્રમવાન શુદ્ધી કરણા, દયા અને નિર્ભયને પણ કોણ, ભૂલી શકે ? બ્રમવાન જરથોસ્ત્રના પવિત્ર વિચાર, પવિત્ર વાંછી અને પવિત્ર ક્રિયાને કોણ ભૂલી જશે ? બ્રમવાન ઈસુનાં સત્ય, હાથ અને આત્મસમર્પણ મને માફ નહીં રહે ? મહામહા પુત્રજન્મનો કોસ્મરવાઝ અૂને બાઈબલને પણ કોણ ભૂલી શકે તેમ છે ?

આપણે આપણા આત્મિક ગંગને સાફ કરીને હૃદયથી હૃદય મેળવી, બધાની એકતા, બધાની સમાનતા, બધાની અભિન્નતાનો અનુભવ કરીએ, પ્રેમની ઉપાસના જ પરમાત્માની ઉપાસના છે. એ જ સર્વ ધર્મોનો સાર છે, પ્રાણિમાત્રમાં પરમાત્મ સ્વરૂપનું અને નિજ સ્વરૂપનું જ્ઞાન હોવું અને સર્વોત્ક્રાંતિ હોવી એ જ આધ્યાત્મનો સાચો અર્થ છે અને છતાંનું પરમ લક્ષ્ય છે.

હાથ, જરા નોંધી રાખશો !

જીવન વજાર મારે G. H. માર્કોના સુતરનો આપણે રાખશો.

ધી ગીરધરદાસ હરિવલ્લવદાસ મિલ્સ લી.
 ચમનલાલ મંગળદાસ એન્ડ કું.

સેક્રેટરીઝ, ટ્રેઝરર્સ એન્ડ એજન્ટ્સ

ઈલ્લા જર ખાસે, અમદાવાદ

ટેલીફોન { મિથ : ૨૫૬૨
 ઓફીસ : ૨૦૨૮

તારનું સરનામું : 'પ્રેશીયસ'

સુતર નં. ૩૦, ૪૦, ૬૦, ૨/૩૦, ૨/૪૦, ૨/૬૦; એ બંને માર્કેસાઈઝમાં તથા સીવવાના હોશ અને પીન્કલ ટેઈપ વિગેરેના બનાવનાર.

(૧૮)

ગીતા સમજવાની દ્રષ્ટિ

૧૫૫ ઠાણે
સ્વામી શ્રી ચૈતન્યાનંદ
શ્રી રામકૃષ્ણાશ્રમ પંચવટી,
૧ નાચીક

પ્રિય...

મારા ગવા પત્રમાં ઇશ્વર અથવા ધર્મમાં સાચી મદદ એટલે શું એ એ સખી જણાવ્યું. આધુનિક દૃષ્ટિવાળા પ્રણાને પ્રમાણિકપણે સામર્થ્ય નથી કે ઇશ્વરમાં માનવાની કઈ ખરેખરી જરૂર હોય. હું મ કબૂલ કરું છું કે હું કોઈએમાં મણતો ત્યારે મનેય ઇશ્વરની જરૂર જરૂર ન લાગતી. જેમ તેમ ખુલાસો કરી નાખી ન શકાય એવા જીવનના અનુભવોની નજર વરતતા અને બીજા જાતોએ મારી છાનદૃષ્ટિમાં ફેર પાડી નાખવામાં મણો મોટો કાળો આપ્યો છે.

જ્યારે મારા વડીલો, નાસ્તિકતાનો સ્વીકાર કરવાની મારી સાફદેખી માટે મારા પર મક્કરિતો ટાપવો લેવાના અથવા મારોતો વરસાદ વરસાવતા, ત્યારે મને એમ થતું કે ઇશ્વર જે પોતાના મહાન નામને યોગ્ય હોય તે મારી સમ્માન અને પ્રમાણિકતાને જરૂર જણાવે અને ફર ફર અને મારી મુશ્કેલીઓમાં સહાનુભૂતિ દર્શાવે. એટલે તારે પણ એમ ન માગી એમણે કે તારા જે મિત્રો પોતાને પ્રુદ્ધ રીતે નાસ્તિક નજર કરે છે- (કરણ કે કેટલાકે આવી મનોદશાને એ જ નામ આપે છે)- એ ક્રેષ્ટ રીતે કમનસીબ અથવા હાથથી ગયા છે. એ સાથે તારે તારી ઇશ્વર પરની મદદ અને વિશ્વાસ માટે જરાય અર્થ પણ ન રાખવો. જેમ તું તારા શરીરની સામગ્રીનો રંગ અથવા ઈંચાઈ ધરમૂલથી ન બદલી શકે, તેમ અમુક એક ખાસ નકશી યમેથી હરની બદલ રજા વિના તું તારા મનનું જાંબરણ અથવા સમાન પડતર જવું દેખાઈ આવે એવું બદલી ન શકે, એટલે કે ફરક માણસ પોતાના આંતર રચનાવ પ્રમાણે વર્ષે છે.

મન એ જીવન દરમ્યાનનાં કાળો અને અનુભવોની ઉત્તરોત્તર વધતી જતી પેઠા છે એ એક જ જીવંતી હોય એવું કાંઈ નથી એ (આપણે જેમ માનીએ છીએ તેમ) અનેક પૂર્વજન્મોનું પણ પરિણામ હોય. એટલા સાથે આપણે માણસમાં વર્તન અને દૃષ્ટિ-શિક્ષાની એક સમાનતાની અપેક્ષા રાખી ન શકીએ. પણ એ કાંઈની પાસેથી આટલી વો અપેક્ષા રાખવાનો આપણને હક છે કે તેની માન્યતા અને તેના આચરણમાં જુદાઈ ન હોવી જોઈએ. આ વસ્તુને શ્રીરામકૃષ્ણ

રહેતા કે, "માથેરે ધરે જુહી ના હોય" માનના - અંતરના ધરમાં ચેતી ન થાય."

એક ઉદાહરણ લઈએ. ધાર કે તારી એક સખી પ્રુદ્ધે ફરે સ્વીકાર કરે કે, મને ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરવા જેવું સામર્થ્ય નથી; અથવા મને ઇશ્વરના અસ્તિત્વની ખતરી પણ નથી. તારે એ વખતે તેની અવરુદ્ધ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ દર્શાવે જાણવું જોઈએ કે તેનું આજુ છાનનું દૃષ્ટિનું કેમ અને કયાથી થયું? જો તે અંતરની સાચી હોય અને પ્રમાણિકપણે જે માને તેને આચરણમાં મુકવાનો પ્રયત્ન કરતી હોય તો તારે તેના પ્રત્યે આદર રાખીને જેમ ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરીને પૂજારાઓને તું તારા મનમાં આદર ભાવથી જુએ છે, તેમ જાને પણ મનમાં સ્થાન આપવું.

તારી સખીના કમનો આ રીતે જોઈ આવે, ઇશ્વર વિષેની આપણી માન્યતાથી સાદ સતત, આપણા શરીર-મન છે અને એ જાનેને જાણવામાં રાખવાના નિયમો છે એમાં કઈ શક નથી કાનલા અઘાન પૂર્વક તેનો ભગ કરનારને તેની સુખ ભોગવતી પડે. પછીએ વારે આપણે તમા જોતા કે માણસો જીવંતી જોળે પાછા બે-હાથ મળે દોડવા જતાં એવે તદ્દન પાછામાં મર્યાદા છે કે કાળજી વિનાનો એક જ વિચાર અથવા કાર્ય, જીવન આખાની ખાતા-ખરાબી કરી નામે. સજીવર જે એક માત્ર અવિચારી કાર્ય જણાય તે ભવિષ્યનો આપો માર્ગ બદલી નામે, ઉદાહરણથી દર્શાવી બાંધ પાડવો તે. આ બાજત પર ભાર મૂકવા સાથે પશોપદેશની જરૂર નથી રહેતી, પણ જ્યારે શરીર અને મનના હક અને અસૂચ્ય નિયમેતી સાચી સમજણ પડે ત્યારે એમને સામે માર્ગે વળતા સાથે જડુજ સંભાગ રાખતી પડે. જો એનું જ્ઞાન ન રહે તો જડુજ મંદીર અને હાજીનાનક શુદ્ધ વધ જાણ શરીર અને મન એ બે વસ્તુ આપણી મદદગારી સ પતિ છે. એમના સદુપયોગ કે દુષ્ટપયોગ પરજ આપણા જીવનની સફળતા મા નિર્ણયતાનો આધાર રહેશે છે. કેટલાય માણસો શરીર અને

મનથી બ્રામળ બીજું કંઈ હોય એમ માનતા નથી. જ્ઞાતી માણસોને પણ ગીતા વાંચવાથી કાલેદો યાવ ભલામને પ્રેમળ માનાપની પેઠે ગીતા, આપણા જીવન માર્ગમાં આવતા આશ્રમો જાણે જતાથી દુરને આશ્રમો ભવથી સાથેયેત કરી દે છે. આપણો કાલ પકડીને સીધા રાજમાર્ગ પર દોરી જવા એ તૈયાર છે. જો આપણને આપણા સત્ત્વ દિતીની ખેવના હોય તો અત્યા ઉપમ બોધિયમ્નો કેમ અસ્વીકાર કે અનાદર કરીએ તરતમાં જ આપણે જોઈશું કે ગીતા એક મહોત્સવી પેઠે કાલમાં સોટી લઈને એમ નથી કહેતી કે, 'હું કહું તેમ લખી લે, નહિતર બાંકડા ઉપર ઉભો થઈ જા'."

એ સાથે પોતાના ઉપદેશોને અનાદર અને અવજનના કરનારને નરકે જવાની વિશ્વાસ છે પણ નથી જતાવતી. માત્ર સમસ્થને તે વિશ્વાસ અને વૈજ્ઞાનિક ભાવમાં રજૂ કરે છે. તે આપણી પાસે તૈયારગૃહાન જાને ખુલાસા કરી મૂકે છે. પછી આપણને મને તેનો સ્વીકાર કરવાને આપણે સ્વતંત્ર અને મારે નીચેનો સ્થાન જોઈ લે —

इति ते ज्ञानमारज्यातं शुभादशुभावरं मया ।

विदुष्यैतवशेषेण यथेच्छसि तया ॥ कुरु ॥

ગીતા અ. ૧૮. શ્લોક ૬૩.

આ પ્રમાણે મેં તને શુભમાં શુભ જ્ઞાન કહી જતાવું. હવે એના પર પૂરો વિચાર કરીને તારી ઈચ્છા પડે તેમ કર."

ગીતાને પવિત્ર ધર્મશાસ્ત્ર તરીકે જોવામાં આવે છે ધર્મશાસ્ત્રનું નામ સાંભળીને તારે ભડકવું નહિ. દરેક ધર્મને પોતાના ધર્મશાસ્ત્રો છે. ધર્મશાસ્ત્રો એ ધર્મ સ્થાપકોના આશ્રમો અથવા કર્મનાઓથી રચાયેલા નિયમોનાં પુસ્તકો આ કાલકાલેથી જોવામાં નથી. તેમજ સુદાયેલા સમાજોની બહુમતથી પસંદ કરેલા ધાર્મિક સમાજના કાલકાલે પણ નથી, પણ એ બધાં સ્થાવર વિનાના મહાપુરુષોના પોતાના અનુભવ પર બધાયેલા રસતામાં અત્યંત સાવચેતીનાં ચિહ્નોને જોવાં છે. એ બધાં માનવજાતને તેના કલ્યાણ અને લાભને મારે અપાયેલો અમૂલ્ય વારસો છે. એ બધાંને આચરજીના નિયમો રૂપે ગણવા છે. એમના સન્દર્ભ અથવા રચનાથી

નહી પણ તેમના ભાવોથી આપણને પ્રેરણા મળતી જોઈએ અને આચરણ પદાર્થ જોઈએ. એમને નિયમ તરીકે આપ્યા હોવાને અંગે કંઈ પણ એમની સાથે શુદ્ધિપૂર્વક વાંધો લઈ શકે નહિ. રમતરમતમાં પણ કેટલાક નિયમ તો પાળવા અને જાળવવા જોઈએ જ જીવનના તદ્દરપરથી અને અરાખરીના ખેત્રમાં તો એથીએ વધુ આપણા દેહ મનના સ્વભાવમાં મૂળ ધારેલા શાણા કાલકાલેથી જીવનને અવરોધન બનાવવાનું છે, એટલે જેઓ અધિક ધર્મ પાલે અથવા અધિક ક્રિયારમાં માને તેને મારે જ ગીતાનો અભ્યાસ છે એવું બંધન મૂકી રાખ્યું નહિ. જેઓ જીવનમાં પોતાનો પાક કાઢી શાણપણ, સદાચર અને સત્યાચર પૂર્વક જાળવવા માગતા હોય તેના સર્વ કાર્યોને મારે ગીતા છે.

એ પાપ તો જીવ લે ।

જેઠા જીવમાં પાટીધર કામમાં માલતી આવેથી એક માન્યતા છે કે કામમાં પાણી ભેળવીને કામના વારા બરીએ તો ભેંસ મરી જાય. આવી દહ માન્યતાવાળાં કેટલાંક કુટુંબો હજુપણ મારી જાયમાં છે, અને મારી જાય પકાર પણ એવાં ધણાં કુટુંબો હશે.

એકાદ વખત કામ આવે ત્યારે કહીએ કે. "કામમાં જઈ રાતનું કામ પાણી નેરું કરું, એમ કેમ ?"

કેસીમાં કહે "ભા, વસોણમાં થોડુંક ખૂદવાં, તેથી ઉપરનું ફેલવાણું કામ મેળવવામાં થીકું છું, તે વારાવળાને તથેનું કામ આપણું છું; તેથી પાતળું લાવું" કહે. બાકી મારા કાંઈક કહેવા છે કે કામમાં પાણીનો ભેળ કરી અમારે દોરને જીવડાવું છે કે મારવાં છે ? એ પાપ તો જીવ લે."

આજ-કાલ વસોણાં ઉઠી ગયાં છે અને ઘેર ઘેર ચાક પીવાનો રિવાજ પેઠી ગયો છે. પાણી, અગર કે દોર સી પેતપેતાવાના વારા પ્રમાણે કામ લાગી પાણી ભેળવી ચાક પીવાના હોય, તો પછી કામ વેચનાર પોતે પણ થોડું પાણી ઉપેરી આવે એમાં શું નવાઈ ?

કામમાં પાણી ભેળવવાના મહાપાપથી કામ દેનવું દોર મરી જાય એ ભાવનાવાળો આપણો દેહ અને આપણા વડીલો, તે જ દેહ અને તેની પ્રજાને આજ જોખનમાં કામ અને બીજા વધમાં મરવા પડે. આપણા પતનની હદ ક્યાં સુધી પહોંચી છે ? રસાય વિના આવી પ્રજાનાં સરીરે જોવામાં નથી ?

કાંઈકલાલ કારમલાસ પરીખ

વિવેક-વાણી

૧

તમારા મનમાં વિચિત્રતા બંધાર પુસાડવામાં આવે અને પરમા વિના તમારા આખા જીવનમાં અનિદ્રા થવા કરે એ સાચી કેળવણી ન કહેવાય. આપણને તો જીવનનું સામ્ય બહાર બેઠે, માનવો સળે, ચારિત્ર્ય રહે એવા વિચારો સપૂર્ણ પચી જવા નોંધજો. તમે પાંચ વિચારો પચાવ્યા હોય અને તે ઉપર તમારું જીવન ધરાય હોય તે ચારિત્ર્ય રચ્યું હોય તો કેટલે માણસે આખો ઇતિહાસ જોખી મોઢે કર્યો હોય તેના કરતા તમને વધારે કેળવણી મળી છે એમ કહેવાય.

૨

અવિઘ્ન સંસ્કૃતિથી રોમ અસ્તિત્વ ધરાવે છે ત્યાં સુધી અરીથાધને સ્થાન છે જ અને ત્યાં સુધી રાહતની પણ જગર રહે છે જ.

૩

શાયેષોક્તિના શુભ નીચે પશ્ચિમ સમસમી રહ્યું છે. પુરાંકિતોના ઇમન નીચે પૂર્વ દ્યૌર્ધ મથ્યું છે.

૪

આપણું પાશ્વર્ય જગત એક જ્ઞાણસુખીના મુખ પર હેમ છે. એ જ્ઞાણસુખી કામે પણ રહે તે કામેય પાશ્વર્ય જગતના ચુરેચુરા હૃદી જાય.

૫

એશિયાએ સંસ્કૃતિના બીજ રોપ્યા છે. યુરોપે માનવ વિશ્વાસ સાંપ્યો છે. અમેરિકા ઓઝો અને જગતના વિશ્વાસ પ્રત્યે ધ્યાન આપે છે.

૬

દરેક મનુષ્યને મહાન જનાવવા, દરેક રાષ્ટ્રને વિકાસકૃતિને જર્જેસ્યાવા તથા વસ્તુઓ અમલની છે.

(૧) સુચરિતની શક્તિનો સાચો ખ્યાલ

(૨) છત્રી અને વહેમનો અભાવ.

(૩) ભક્ષા જવા અને ભક્ષ કરવા પ્રયત્ન કરતા હોય તેને સહાયશ્રૂત થવું.

૭

તમારાં ભાંડુઓની આગેવાની થેવા પ્રયત્ન ન કરશો પરંતુ તેમની સેવા કરજો. આગેવાની કરવાની પાલ્લી

સ્વામી વિવેકાનંદજીના ઉપદેશોમાંથી ચૂટેલા સૂત્રો અહીં રચ્ય થયાં છે. પચાસ વર્ષ પૂર્વે હિન્દને તેમણે આપેલું માર્ગ-દર્શન આજે પણ એટલું જ મહત્વનું છે.

૮

વેદશાસ્ત્રે જીવનસામરમાં ધણી વિશાળ જગતને દુનિયા દીધી છે.

૯

અવસ્થા કરવાની શક્તિ આપણા સ્વાભાવમાં જ નથી પરંતુ એ શક્તિ આપણ વિના છૂટેલા નથી એની મહાન છૂપી માવી—ઈધોનો અભાવ છે. તમારા જંધુઓના અભિપ્રાય આગળ નમતું નોખવાની રેખ પાડે. કંઈકાં સમજાવનશક્તિ મહત્વ કરે. એ જ મહા-તમો કુષો ભેદ છે.

૧૦

તમે સર્વ પાસે કું એક જ માત્રણી કૃષ્ણ ! જાવે પ્રકાશમાં આરાધા બેઠે નીતિ અને ધર્મી અધીકાર કરવાય છે. હીંદ મહાશક્તિનો સેવા મન મહત્વ કરી સ્વામીનો તમામ વાતો જતી કરે. આટલું કરશો તો જગત તમારે ચરણે જાય.

૧૧

ઓઝોની દયા સુધરે નહીં ત્યાં સુધી જગતનું કલ્યાણ યતનો આઠા નથી. એક પામે પખીને ઊડતું કરી સાંભળ્યું છે !

૧૨

પોતાના મેલકા પોતાની રીતે ઊંચે એવી પરિ-સ્થિતિમાં આપણે ઓઝોને યુદ્ધી નોંધજો. આ કામ એમના વતી બીજા મેલકાએ કરવું ન નોંધજો. જગતના મેલકા પણ દેશનો મહિલા રહે આપણી હિંદી મહિલાઓ પણ મેલકા પણ કામ કરવા શક્તિમાન છે.

૧૩

જે જાતિએ સીતા પ્રગટાવી છે—એનું શમણ ન એણે નેનું હોય તો એણે ઓજાતિ પ્રત્યે એવો તો ભક્ષિતભાવ દાખવ્યો છે કે જગતમાં એનો નેરો શોધ્યો જાય તેમ નથી.

૧૪

પોતાનો પ્રસન્ન સાંભળી સૂર્યાઓ પણ પોતાને રમને જીતા મર્ધ જાળ અને સર્વ સારા વાતાં થવાનાં હોય તો કાચરો પણ વીરનો સ્વામ્ય બારણ કરે છે.

પરંતુ સાચો વીર પુરુષ તો મુઝે મોઢે જ કામ કરે છે તેટલા છુટી આવીભોવ વિના અવસાન પામ્યા છે.

૧૪

પાશ્ચાત્ય રાષ્ટ્રોએ રાષ્ટ્રીય જીવનમાં અદ્યુત ધ્યાન રતો સર્જી છે. ચારિત્ર્યના મજબુત સ્તંભો પર તેઓ અવધાને છે એવી સંખ્યાત્મક વ્યક્તિઓ આપણે પેદા કરી ન શકીએ ત્યાં સુધી આ કે પેલી સત્તા સામે અકળાવું નહીં.

૧૫

તમારામાના પ્રત્યેક પર કાર્યનો આધાર છે એમ સમજી કાઈ કંઈ કરો. પચાસ સૈન્યો તમારા તરફ નગર નાંખી રહ્યા છે. હિંદના ભાવિનો તમારા પર આધાર છે મારે કાઈ કરે જાએ.

૧૬

બીજા પર આશ્રય રાખનાર સત્વરેવની સેવા કરી શકતો નથી.

૧૭

હું તો માનવતાનો નવો સપ સળવા માણ છું પરંતુ એ મનુષ્યો પ્રભુમાં સદૃશતાથી જદા રાખનાર હોવા જોઈએ. તેમણે જગતની ઠાઠ પણ પ્રકારની પરવા રાખતી જોઈએ નહિ.

૧૮

દોષ કાળને પ્રથમ ઉતારી પાડવામાં આવે છે, પછી તેનો વિરોધ થાય છે અને છેવટે તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવે છે વર્તમાન વટાવી દિધી ફેંકનાર ને વિચારણા અધારનાર પ્રત્યેક વ્યક્તિને જગત સાચી રીતે પારખી શકતું નથી; જાહેર ઉશ્કરણ સમજે છે.

૧૯

જીવન સંધ્યામ ને સમજાવતી કારમાણા છે .. જીવનનો બેઢ મેળવવાનું નથી; અનુભવ દ્વારા મેળવવું છે, પરંતુ દિશાગીરીનો વાત છે કે આપણને સારી મેળવણી મેળવવાની તક મળે કે મૂરબી સેવામાં આવી છે.

૨૦

જલકાનો માર્ગ કપરામાં કપરો ને વિધમાં ઉતારવાં હોય છે. આશ્વર્સની વાત છે કે આટલા જમા સફલતા પ્રાપ્ત કરે છે. બાકી પણ પડે છે તેમાં જવા પણ

આશ્વર્સ નથી. હજારો ઠોકરો ખાઈ ચારિત્ર્યનું નિધારણ પડાય છે.

૨૧

જીવન ને મૃત્યુ, પ્રણય અને પાપ, યાન અને અધ્યાન, એ દ્વંદ્વોનું મિશ્રણ મળ્યા છે. વિશ્વતત્વ છે. મુખની શોધનો અનંત માધ્યમગમ્ય પ્રવેશ કરો; તમને મલ્લું જરી આવશે, મલ્લું પાપ પણ પ્રત્યક્ષ થશે. પાપના પરાકાષા વિશેષ જોઈશું પુણ્ય હોય તો એમ માનવ બાલીશ મર્જાઈ છે.

૨૨

મનુષ્ય દિશ્યો પાછળ પડે તો મોટામાં મોટા મૂર્ખા પણ કારણ કાઢી પાર પાડી શકે. પરંતુ દોષિ-ધાર મનુષ્ય તો એ કહેવાય જે દોષ કાળને પોતાના શોખ મુજબ પકડી નાખે, ઠાઠ કાળ નહીં નથી.

૨૩

કાર્યના કર્તવ્યપથે સીધા ચડે તેઓ મદદની ચારણા રાખે છે અને તેઓજ કાળ કરી શકે છે.

૨૪

પડેસો પાડી આજ પડવાનો છે. બહારની ઠાઠ ઓળખે શાપ ન આપવો (નિશ્ચય કરો). બહારની ઠાઠ પણ અસ્થિતપર હોય ન હોયશો. પરંતુ મનુષ્ય જો, હમા યાઓ ને પોતાની જાતનેજ શાપ જોતાં થીયો, એજ સત્ય છે તેનો તમને ખાતો થશે. તમારી જાતને કાણમાં રાખો.

૨૫

આ જીવનનો મહાન લાભ સંધ્યામ છે. એમાંથી આપણે પસાર થઈએ છીએ. સ્વર્ગનો દોષ પણ માર્ગ હોય તો એ નાંખી થઈને જ છે. નાંધો સ્વર્ગનો જ સીધો માર્ગ છે સુમેરો સાથે આત્મા કપડી લે ને મૃત્યુ પામે, માર્ગમાં હજાર વાર મથાને મેટે પરંતુ કશું જ કરી આમગ ને આમગ જાવતું નથી પછી રાક્ષસનો પેડે આત્મા બહાર નીકળે છે અને જે આશ્વર્સ મારે સંધ્યામ જોઈતો એ હમી રહી છે કારણ કે આશ્વર્સ કરતાં આત્મા પણ વધારે છે હું અંત હું, મારા આત્માનો અંત હું. બીજું કશું જ નથી. આત્મા સાથે બીજું કશું જ સરખાતી શકાતે તેમ નથી.

રમણીસાહબ દલાલ.

ત્યાગ કેવો હોવો જોઈએ ?

લેખક
શ્રી હિરાચંદ્રસુરિ (બનારસ)

❧

ધર્મ પરિપક્વતા ઉદય મહત્વનો છે અને આવા સમયે તેની આવશ્યકતા પણ હતી. ધર્મ જનતાના જીવ માનને શાંતિ, ઉન્નતિ અને આનંદનો આપનાર અને વધારનાર છે. તેમજ આલોક અને પરલોકને સુધારનારો પણ છે. એવા મહત્વના વિષય પર પ્રાયોગ બારીએનું સંપૂર્ણ ખ્યાન હતું અને તેઓ તેને માટે સર્વસ્વોપજ પણ ફરી દેતા હતા. તેઓ ધર્મને જ બહુ મૂલ્ય સમજતા હતા. તેનું શિક્ષણ જ મહત્વનું શિક્ષણ હતું. જેના સચારાથી પ્રજા સુસંસ્કૃત બનીને મયકામાં રહી, મહાન નેતાત્વ જીવન જીવી હતી. કામ, ક્રોધાદી વિદારાથી રહીત 'સમભાવ' વાળી હતી. મનુષ્યોનું જીવન આદર્શમય જીવન હતું જનમથી જ તેઓ આદર્શ અને સત્યના ઉપાસકો હતા. પ્રાચિન ભારતના અને તેવર્ષ જન્મે વાગે, તેમાં ધાર્મિક જીવનનો આદર્શ જ છળવેલો સાચો. બનારસી આ વિષય પરત્વે સર્વ સાધારણ પ્રજામાં ધાર્મિક અગાનતા વધતી ગઈ અને ધર્મશાસ્ત્ર શિક્ષણ અને ધર્મોપદેશ અમુક બક્ષિતઓના હાથમાં આવી ગયા ત્યારથી પરિણામ એ આવ્યું કે સ્વાધિક્ષિઓએ ધર્મની આડમાં માત્ર સ્વાર્થ સંપત્તિ કરી એજ સ્વાર્થોના હેલાવેલા પ્રચારથી અન્ય વાડાઓની ઉત્પતિ થઈ પરિણામે ધાર્મિક પુલી થવા લાગ્યા. મતભેદના પરિણામે અસંખ્ય મનુષ્યોનો સંહાર થયો. સત્યને બુધતામાં આવ્યું, અધર્મે ધર્મનું રૂપ લીધું અને એથી આજની દુનિયામાંથી ધર્મની આનિ થઈ

આ પરિસ્થિતિમાં સુધારો કરવામાટે ધર્મ પરિપક્વતાની આવશ્યકતા છે. તેના સંયોજકોના વિદ્યાજ્ઞ હોય તો તેમજ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિથી જનતાઉપર અત્યંત પરિણામો અભ્યવન વગેરેથી પરિપક્વતા આદર્શ સિદ્ધ થશે. કારણ કે તેનું ખેવ વિદ્યાજ્ઞ અને ઉદય છે. આજની દુનિયા ભૌતિકતા પર વધારે પ્રભુવામાં નજર રાખી રહી છે, જેના પરિણામે રક્ષતી પુલી જન્મે છે અને ભવિષ્યમાં જન્મવાનાં હોવાનાં અનુમાને જનત નેત્ર થઈ ગયેલ છે. આવા સમયે ધર્મની શ્રમિકા સર્જવા માટે આત્મચાનની આવશ્યકતા છે. આત્મચાનનો પ્રકાર પડવાથી મનુષ્યમાં સમજ હોય છે, જેનાથી જીવોમાં અનુકંપા, સુવેદન, આત્મિયતા અને આસ્થિકતા વગેરે સદ્ગુણોના ઉદ્ભવ થાય છે અને માનવતાનો

ઉદય થાય છે, તેમજ તેઓ ભૌતિક વિશ્વતિઓ તરફ હિસતીનતા, ત્યાગ અને વિરક્તિ સેવીને સમજ, પરિપક્વ તેમજ જનસેવા વગેરે પ્રયુક્તે મહત્વ કરે છે. આના જ પરિણામે સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મિક ત્યાગ હોય તો જ બાહ્ય ત્યાગ જીવનમાં આવી શકે છે. ત્યાગ નાના પ્રકારે થાય છે, પરંતુ તે ધર્મના પોષક નથી બની શકતા અને સ્વાર્થ મારેનું એક સાધન બની જાય છે. અન્ય તરે ત્યાગ વગર આત્મચાન જન્મતું નથી. અને આત્મચાન સિવાય અન્ય તરે ત્યાગ પણ સાધ્ય નથી, એ જન્મે સાથે સાથે જ આવે છે. જેનો એને મિથ્યા દૃષ્ટિ કહે છે અને વૈદિક પરિભાષામાં 'મુક્તામાં' રહ્યો મોળેલ છે. આજ અવરમાં જીવેને દુઃકર્મમાં પ્રવૃત્ત કરે છે આ રિશ્તિનું પરિવર્તન થાય તે માટે સત્સંજ, સદુપદેશ, ધર્મશાસ્ત્રોનું અભ્યવન વગેરે સાધનો આવશ્યક મળ્યાં છે, જેથી જીવોમાંથી મુક્તા બોધી થતી ભાય અને ભયુતિ આવે. આથી જ જનતાઓમાં ધર્મ અને યુનિના ધર્મના અધિકારી સમજ થાને વચામે દૃષ્ટિઓને જ ધર્મની ભૂમિ પર સ્થાપિત કરી છે. માન પરથી ધર્મની પ્રાપ્તિ મહેતી ટેકલી મોખતાની આવશ્યકતા છે એ સ્વયં ભયુતી થકામ છે. એટલે કહેવાનો કાર એ છે કે અન્ય તરે વિદારેના ત્યાગ વગર આત્મચાન નથી થતું. બાહ્ય ત્યાગથી કેવળ અગાનના જ આવે છે અને તેનાથી ઉપજતા રાગદેવ આદી વિષયોની પરંપરા હકતી નથી. એ જન્મેના ત્યાગ કરવાથી જ ભાજ ત્યાગ થઈ શકે છે. આજે તો બક્ષિતપણને જ લોકોએ ધર્મ સમજ રાખ્યો છે, પરંતુ બક્ષિતઓનું મહત્વ પણ ધાર્મિક જીવન પર જ નિર્ભર છે. આત્મચાન સ્વાભાવિક સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ જ ધર્મ છે. જેમ માતા નાના સંયોજકોથી વિદારેની પ્રાપ્ત થાય છે, સીતળ જળ પણ જેમ અમિના સંયોજકો ઉત્કૃષ્ટ થાય છે તેજ રીતે આત્મચાન વગરના જીવોમાં નાના ભૌતિક સંયોજો આસ્થિકતી થતી વિકૃતિઓ જન્માવે છે. કામ, ક્રોધ, મેહ, અકાર વિષય વગેરે શું છે? નાસ્તવમાં તો તે અગાનતાવદ ભૌતિક સંસારોની વિકૃતિ જ છે. આત્મચાન થતી જ આ વિદારેની શાન્તિ થાય છે. આ જ વિદારેને આધિન થતે જીવ હિસા, અસત્ય વગેરે અધર્મોમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. આદિ સા અને સત્યની ઉપાસના સાધન રહ્યો નથી. આવા પ્રધાન ધર્મના મહત્વને ન સમજતાં અર્થ પાપક યાલી રહેલ છે તેનો કવે સામનો કરવો પડે. પરંતુ ધર્મોપધનની પ્રવૃત્તિઓને પ્રોત્સાહન આપવામાં જ જન્મતું કલ્યાણ છે અને આશા છે કે સ્વતંત્ર ભારત આ રીતે વાસ્તવિક ધર્મને ભણતુ થશે, જેથી તે જનત કલ્યાણ કરી શકશે.

મજબૂત મનોબળ વિજયની ચાવી છે.

“અહીં પછા વિચારની સાથે આપણું આત્મ
નિર્ભર છે. આપણે હંમેશાં વિચાર જ્યારે આપણી
કમજોર મજબૂત થઈ ત્યારે આપણે જે થવા ધારીએ
તે થઈ શકે અને જે કરવા ધારીએ તે કરીએ.”

“જે રિખતા આપણા હૃદયોને પડે છે તે આપણામાં
જ રહેલી છે; તે આપણે પોતે જ છીએ.”

એક નાટકને એકદર પોતે મૃત્યુને પાઠ નાટકમાં
મજબૂતી વખતે એટલી બધી અસરકારક થઈ જતો કે
છેવટે તેના વેદો તેને તે પાઠ મજબૂતવાની મના કરી હતી,
એક નદી પોતાના આત્મચર્યાતમાં જણાવે છે કે, “જ્યારે
જ્યારે તે મરણનાં ધરોળે જવાનું સંભળતી ત્યારે
તેના હૃદય પર થતી અસરથી તે મૃત્યુના કિનારે આવી
પડતી. કારણ કે તે વખતે તે સહે પૂણી જેવી થઈ
જતી. આમાં કોઈ કૃત્રિમ ઉપાયથી તેમ નહોતું બનવું
પરંતુ માત્ર કષ્ટનાની જ ધરોળ ઉપર પ્રવેશ અસર
થતી હતી.”

“તેના મૃત્યુપાઠ એવો આકર્ષક થતો કે તે સહન
અને સુદઢ છતાં તે એટલી બધીકર તિવ્રતાથી મૃત્યુની
કષ્ટના કરવી કે તે વસતુત. મરણ પામતી હતી. તેની
આંખો બંધ થઈ જતી હતી. તેનું વદન સહે થઈ
જતું તેનાં આંત્રો કંઈ થઈ જતાં.”

આવો પાઠ મજબૂતવાની મનાઈ છતાં તે મજબૂતી
તેથી તે પાઠ મજબૂતનાં જ મૃત્યુ પામી હતી.

જે નરો જિભાર હોય છે તેમનો આ સામાન્ય
અનુભવ છે કે મહત્વાકાંક્ષાના ઉત્તેજનથી અને ઓછ-
વર્ગની પ્રોત્સાહક અસરથી તેઓ પોતાના પાંત્રો સમય
આવતાં તત્કાળને મટે સાળ થઈ જાય છે અને પોતાનાં
ફળો તથા વેદનાં સંપૂર્ણતા જૂઠી જાય છે.

એવડ એમ. સોયર્ન નામનો પ્રસિદ્ધ નટ કહે છે
કે, “જ્યારે હું રંગમંચ ઉપર ડોક છું ત્યારે મારા
મનજનો પ્રતિ અત્યંત વધી જાય છે. આસપાસ હું જે
થવા થઈ છું તે સુધી અને વિશેષ પ્રોત્સાહક જણાય
છે.” પ્રસિદ્ધ વક્તાઓ, મહાન ઉપદેશી, અને વિ-
જ્ઞાન ગ્રાહકોને આવાજ અનુભવો થવા છે, અને થાય
છે. પેલી આપણને “કર્તવ્ય નિષ્ઠા” કે જે નરને
કમજોર હોય કે ન હોય તો પણ પોતાનાથી બની રહતું

ઉત્તમોત્તમ કાર્ય કરવાની તેને દરજ પાડે છે. તે એક
એવું બળ છે કે જેને કોઈ પણ સાધારણ કુખ કે
શારીરિક અસક્ત કામી કદ સહી નથી.

નરો અને ગાનારાઓમાં એક સાધારણ વધતી
પ્રચલિત છે કે જિભાર પડવું તેમને પામવી રહતું નથી.
કેટલાક નરો જણાવે છે કે, “અમે જિભાર પાડતા
નથી, કારણ કે અમને એ વિશ્વાસ પામવી રહતો નથી.
અમારે તો અમારું કર્તવ્ય મજબૂત જ બોલવું.
યદ્યપિ કેટલાક પ્રસંગે એવા આવ્યા છે કે, જ્યારે અમે
ધેર દોત તો એક ખાનગી માણસનાં માથે કેટલાંએ
વાર જિભાર પડવા દોત, તથાપિ અમે તેમ કદું નથી
અને કેવળ આત્મચક્રતાને સાધે જ જિભારોના કુમથાને
ખાળવા સક્તિમાન રતા છીએ.

‘મનોબળ એ ઉત્તમોત્તમ શક્તિસંપત્તિ ઔચક્ય છે,
એ વાત કદં અસંભવ નથી, અને નરો સમજે છે કે
તેમણે તેનો મૂલ્યો જાણે અને તેના તૈયાર રાખવો જોઈએ.’

મારો જણીવો એક નટ સંધીવાના કંઈએ એટલે
પીડાતો હતો કે સાકીની મદદથી પણ ને મદદનો
ઓળંગીને પોતાનો નાટકશાળા મુખો જવાને
ચક્તિમાન ન હતો, છતાં જ્યારે તેનો
પાઠ મજબૂતવાનો સમય આવતો ત્યારે તે અત્યંત
સરક્ષતા અને મનોહરતાથી રંગમંચપર આવતો.
એટલું જ નહિ પરંતુ જે કુખ માત્ર બોલી શકુ પૂર્વે
તેને કંઠાઈ જતાવી દેવું તેને પણ તે સંપૂર્ણતા વિચરી
જતો! એક વિશેષ મજબૂત ઉદેશ નાના ઉદેશને કાઢી
દાવો. તેને નિષક્રમ કુખ થવા દેના નહિ અને

જગત પર વિજય મેળવવો હોય,
અને સમૃદ્ધિ-શક્તિના સ્વામી બનવું
હોય તો કદં મનોબળ—નિશ્ચયબળ
કેળવવાની જરૂર છે. શરીરની પ્રત્યેક
કીયારાક્તિ પર મન કેવું અજબ
આધિપત્ય ધરાવે છે એ આ લેખમાં
ક્રાંતિાન્તો દ્વારા મુંદર અને સ્પષ્ટ રીતે
લેખકે સમજાવ્યું છે.

તત્કાળને માટે કુખ દૂર થઈ જવું. મોઢાં ધૃતર વિચાર આસક્તિ કે ભાવનાથી તે કુખ માત્ર દૂર થઈ જવું નહિ, પરંતુ તત્કાળને માટે નષ્ટ પશુ થઈ જવું; અને નાટક પૂર્ણ થઈ તથા તેનો ભાગ ભજવાઈ રહેવો કે તરત જ તે પુનઃ પાંચજો બનો જવો.

સેનાપતિ માન્ટ સંધીવાસી મદુ પીકાતો હતો. પરંતુ સંધિની ખૂબ જોવાથી જ્યારે તેને વિદિત થઈ કે, “શી” તામે થયેને તાપર હતો ત્યારે તે આનંદના મહાન ઓથમાં પોતાના સંધીવાને વિચરી અપે. એટલું જ નહિ પરંતુ તેણે તેને નિહાન ફેટલાઈ સમયને માટે સંધીવાને સંપૂર્ણ હાંધી કાઢ્યો.

સેનકાન્સરેશના ધરતીકપ વખતે પંદર વરસથી સંધીવાના દર્દથી પીકાતો એક માણસ સામે થઈ ગયો હતો અને બીજા પશુ મણા માણસો પ્રાપ્ત, તદ્દશજી અદ્ભૂત રીતે સાળ થઈ ગયા હતા. જે સો પુરેા દીર્ઘકાળથી નિમાર હતા અને જેઓ કંઈપણ કામ કરવાને ભાગ્યે જ શક્તિવાન હતા તેમણે, જ્યારે પોતાની ઉપર સહકારી પડ્યું અને જ્યારે તેઓ આ બધા કર સ્થિતિમાં આવી પડ્યા ત્યારે તેઓ પોતાનાં બાકી અને સરસાચાન અતિ દૂર સુધી ઉચ્ચ તેઓ સુરક્ષિત રજા થઈ ગયા હતા.

નામાકાળી અને હીરાસીમાં ઉપર જલ્દીએક ખડો ત્યારે મણાનું દુઃખ અને પથારીવશ પડેલા મણા અત્યંત અને અપમ લોકોમાં પશુ જોવા મળતી જુસ્સો ઉપજાવે કે પથારી છોડી ફેટલાઈ માઈથ સુધી એકધારે ફોડોને પોતાની જાન બચાવી હતી.

ચીનનો એક ખજાસી અમેરીકન સ્ટીમરમા નોકરી કરતો હતો. જર્મન સૂપમરીને તે સ્ટીમરને સરંજ મારી કુમાડી લીધી. સ્ટીમર કુખની વખતે બીજા ખજાસી ને કુખવિરોધે પેટન ટુલ મળ્યું અને સરજા હતા તે જમરાર્થે ત્યારે પેસેન્ડરો ખજાસી ને નિમાર ને દુઃખ હતો તે સ્ટીમરમાંથી પાટીયા, બોર્ડ, બાંધી તેવા ઉપર ચડી બેઠો. આખી સ્ટીમરમાં ફક્ત તે એકલો જ બચ્યો ને ૧૩૩ કિલો અમેરીકન કિનારે પહોંચ્યો. આવતાં તે ફરીઅર્થ માછલીઓને પોતાના પર ભમતાં પશુ પકડી મોજાન કરી લેતો. તેને અમેરીકન પોતાને લઈ વતની તરીકે રહેવાનો રજા આપી છે.

કસોટીના પ્રસંગે હિંમત આવે છે

આ સુધી કસોટીના પ્રસંગ આવે નહિ લાં સુધી આપણે ફેટુ કુખ સહન કરી રહીએ તેમ છીએ તે વાત આપણે જાણી સકતા નથી, મણી નાણુક માતાઓ કે જેઓ પોતાના બાકીના મૃત્યુ પછી જીવવાની આશા રાખતી નહતી તેમણે છત્રીને પોતાના પતિનો અત્યેકિયા કરી છે. પોતાના મોટા કુટુંબના ઉત્થા માણસનો મરણ કિંવા કરી છે અને તે ઉપરાંત પોતાનું બર તથા પોતાનો અતિમ શરિરો તથા જોતો જોતો છે, અને તે છતાં તેમણે હિંમતપૂર્વક આ સર્વ સહન કર્યું છે અને પૂર્વવત નિર્વાહ ચલાવ્યો છે.

“જ્યારે અત્યંત જીવન ઉપસ્થિત થાય છે, ત્યારે આપણમાં રહેલી ગ્રામ શક્તિ આપણી બધારે માથે છે.” અને જો જીવન છોડીએ ને પોતાના વિચારથી કંઈ છોડી તેઓ એકાદ બધા કર અકરમાત આવી પડતાં નિયંત્રક બધા કે નડમકાદ વખતે મરણને ઠરણ થઈ છે. આપણે મોઢાં પશુ પ્રકારના અનિચાર બધની સામે અદ્ભૂત હિંમતથી જીવા રહી રહીએ છીએ. ફેટલીએ અત્યંત અને નાણુક ઓજો, રાહકીવા જીવલેણ નિવડવાનો સમય છે. એમ જાણવા છતાં અદ્ભૂત હિંમતથી રાહકિયા કરાવે છે, પરંતુ તે જ ઓજો માથે અધૂરી રહેલા મોઢાં બધના તાસથી પરિણામની અનિચિતતાને લીધે હિંમત છોડી કે છે અનિચિતતા આપણી કંપનાશક્તિ ઉપર બધને પોતાનાં બધા કર અસર કરવાની અને આપણને બીજા બધાની દેવાની સંધી આપે છે.

સંકટ સમયની ગુપ્ત શક્તિઓ

જે માણસ સાવનો હસ સહન કરી શકે ન હોય અને સાધારણ સ્થિતિમાં બેભાનીની દવા લીધા વિના એક કાંત સરખો પશુ કંકારી શકે ન હોય કે મૃત્યુ માંસ કપાથી શકે ન હોય તે જ્યારે દૂરના પ્રદેશમાં એકાદ અકરમાતમાં કુદાઈ જાય છે ત્યારે તે બધા કે તાસ વિના પોતાનું આજીવન માત્ર કપાવી શકે છે. આજ સાચી હોય ત્યારે જે એક હસન મળ્યુંત માણસોને બધાં લેત પશુ ચિન્હ દર્શાવ્યા વિના જગી મરતા જોવા છે. પ્રત્યેક મનુષ્યમાં મોઢાં જોવી શક્તિ રહેલી છે કે જે સહકાર સમયમાં તેને હિંમત આપે છે અને જે તેના બધની સામે થવાને સમર્થ

જતાવે છે. આ ડોઈઝ શક્તિ તે આપણામાં રહેલો પરમાત્મા છે. આમાં બળી મરેલા જઘાદર માણસો, તેમાંથી મુક્ત થવાનું પ્રત્યેક સાધન નષ્ટ થયેલું જોઈને પણ ભયભીત થવા ન હતા, તેમને જવાબવા નામેકું છેલ્લું દોરડું બળીને ભરખીશ્વર થઈ મધુ હતું. છેલ્લી નિસરણી બળી અર્ધ હતી. તેઓ એક બળતા હાપરાથી સો કૂટ જીવે આવેલા એક બળતા મહાનમાં હતલ છતા પણ જ્યારે તે મહાન જાનિના ભમ્મકામાં વટી પડ્યું ત્યારે તેમણે ભય કે હાપરતાનું લેલ પણ ચિન્ત દર્શાવ્યું ન હતું.

જ્યારે તાર ટપાક કે રેલ્વે નહોતી ત્યારે કેટલાક સ્થાનમાં મોઢા માણસ યાદે વેળને બોધતા સો માર્કિસ સુધી જતું પડ્યું હતું. આથી સાધરણ માણસો વેલ બોધાની શક્તિ નહતા. પરિણામ તે વખતે એવું આવેલું કે એ લોકો એટલા જધા રવાનઈની અને નિશાથી રહેવા લાગ્યા. કેઈ મહાન આપત્તિના દોષ તો જ વેળને બોધાવેલા પડેલ તે વખતે તેના રચનામાં નક્કી, ડોક્ટર કે વેલ વમર સંકોચ અને દનનરો જાળો અને કુટબો કદિ પણ વેળનું મોંડું પણ જોવા વમર પેરીએ સુધી ઘેરવી મોઢા થતાં.

તેના પ્રેરણા લોકને પૂછતા જવાબ મળતો કે "અમે જિભાર પડ્યાં નથી, જિભાર પડ્યું પાકવે નહિ તે વેળની સારવાર અમને મળી જ મોંઘો પડી નવ તેથી અમને નિશાથી રહેવાનો આપોઆપ જ હરજ પડે છે. જેવની સારવાર મેળવવા જતા દરો સાથે વધ જાય."

આપણે જોને ઉચ્ચતર શિક્ષણ કદીએ જીએ તે હારા આપણને પ્રાથમિકથી અરાજમાં અરાજ વસ્તુઓ પેકાની એક વસ્તુ એ છે કે વ્યાપ્તિના પ્રતિકાર કરવાની શક્તિ જરબો આપણી જઘા ઉપી અર્ધ છે. આપણા મોઢા શરેશને મોઢા મામેલા લોહા, જિભારીને મારે દમેશાં તેપણીઓ જ કરી રખે છે તેઓ તેની વાટ જ લેવા રહે છે. મોઢા શરેશમાં એ ચાર મહાન એળામાં કે ડોક્ટર પા વેળનું પરિધન કામેલું જ દોષ છે અને કેકોકાને તેપર ઓપણીની કુશાનો દોષ છે! જરા પણ જિભારીનું ચિન્ત

જણાવું કે વેળને તેમવાનું અથવા દરા મંગાવું આવું પ્રલેખન માણસેને બાજ મદદ ઉપર અધિકારિ આધાર રાખવાના જતાવે છે. અને શારીરિક અનુસંધાને કાનુમા રાખવાની તેમની શક્તિને ધારે છે.

પૂર્વે પૂછકા મામે એવાં દર્તા કે ન્યાં એક પણ વેલ કે ડોક્ટર નહિ હેતાને લીધે ત્યાંના લોહા મળ્યું, નિશાથી, અને સ્વાત્ર દતા; કેમકે તેમણે વ્યાપ્તિના પ્રતિકાર કરવાની શક્તિનો પડો નિશાક કર્યો નહો.

આ વાતમા કાઈપણ ચકાજ નથી કે પણા કુટબોના બાજોની શારીરિક કુશલતા સાથે પડી મમે વેળને બોધાનનાની રેવને મલો સંબંધ દોષ છે. પણા માતાઓ બાજોની જરાક જિભારી જોવાજ તરતજ વેળને બોધાનવાની કુરેવ ધરાવે છે પરિણામે તેમનાં બાજો પણ વ્યાપ્તિ, વેલ અને ઓપણીના ચિત્રેને પોતાના મનમા ઉછેરતાં આવીને જ મોઢા થાય છે અને તેથી તેમના સમમ ઇનનમાં તે વસ્તુઓની અસર રહે છે.

અનિવ્યમાં એવા સમમ આવેલા જોડેએ કે જારે બાજને ઓપણી સાથે નિધકુષ સંબંધ જ રહેથી નહિ. જો બાજોને પ્રેમ, સત્ય અને શાંતિના પોઠા પચારન શીખવવામાં આવે, જો તેમને ખરી ચિતન પ્રજ્ઞાશિ શીખવવામા આવે તો વેલ કે ઓપણી આવરવળા તેમને કચિત જ પડે.

ઉપરની માહિતીનું જાન અમેરિકામા જન ને દસકાથી પ્રજાની જાણમાં આવતાં હારે કુટબો એ એક દિવસ પણ ઓપણ લીધું નથી. કિંવા વેળની સદાચ લીધો નથી. દવે ત્યાં આ માન્યતા વધારે નિશ્ચિત થતી જાય છે કે એક સમય એવો આવશે કે, જારે આપણી જિભારી દૂર કરતા મારે અને પ્રજાનું કાર્વ સુધારવા મારે જાણ વેલ ડોક્ટરને રોહવાની આવસંજા એ જૂત કાળની જ એક વસ્તુ બની રહેશે.

કુટબોની દવા આપણા મનમાં છે.

ધર્મરે પોતાની યજ્ઞિની મદાનમા મહાન વસ્તુ કરી પણ કેઈ દેશોમા કે દૂર જાગવાની દવા પર હેડી નથી, તેને કદિ પણ એવો ઉદ્દેશ રાખ્યો નથી કે તેના એક મંતાનની જન

સ્વરચતા અને કમ્પાસ તેના વ્યાધિના જોધધની નિકટ વસવાના દૈવયોગ ઉપર ઘટકી રહે.

શુ એમ માનવું વિશેષ યુક્ત નથી કે માણસોના કુખોની દવા તેમની પોતાની જ જાતના જ નેત્રોના પોતાના મનમાં જ ધરતી સુધી રાખે છે, કે ન્યાયી તે તેમને ત્યારે પણ જરૂર પડે ત્યારે મળી શકે ? પૃથ્વીના દરના ભાગો કે જેમાં માનવજાતિનો એક નમો ભાગ જ તેને મેળવી શકે (અને ફોડો માણસો જાતના તેનું અસ્તિત્વ સુધારે છે કે નહિ તેના જાણના વિના જ મરણ પામે) તેવે ઠેકાણે માણસો માટેની દવા તે શા માટે ઉત્પન્ન કરે ?

અત્યંત મહત્વનીમાં એક એવું ગુપ્ત જાણ એક વ્યવસ્થાપક શક્તિ વાસ્તવ્યમાં એક એવો અચળ નિયમ જણે છે કે તેના એ વિકાસ કક્ષામાં આવે તો સમસ્ત ધારો દ્વારા તાજે અને સમસ્ત વિચારો દ્વારા નિરૂપ કરે.

પેતે જેમાં સક્રિય ભાગ લેવાના હોય એવા એકાદ મોટા પ્રસંગે મોટા ઠેકાણે થોડા નિમર પડે છે ? એકાદ આની તાત્કાલિક જાણ નાણુક હોય તો પણ જે દિવસે તેને એકાદ મોટા જગતમાં નિમરણ હોય તો તે દિવસે તેની જિભારી કેવી નાચી જાય છે !

ત્યારે કુખો નાચી જાય છે.

નિરંતર જિભાર રહેતા ઠેકાણે માણસો તેમની ઉપર મોટી જવાબદારીઓ આવી પડતાં અવકાશ. સામાન્ય જગત છે, એકાદ જાનના મરણથી કિંવા મિથ્યાતાનો નાશ થવાથી, અથવા કઈક સકલને પ્રસન્ન આવી પડવાથી તેમને પોતાનો એકાદવાસ ઊંડી જગત આવવાની જરૂર પડી છે. તેઓ પોતાની જાત વિશે વિચાર કરવાની, પોતાના કુખોનું મનન કરવાની, પોતાની વેદનાઓનું ચિંતન કરવાનો સંધિ જ ગુમાવી મેળા છે અને તેથી તેમનાં કુખો પણ પથાન કરી ગયાં છે !

આને આશ્રય ભોગવતી જગતે આજે એવી છે કે જે તેમને પોતાના કુખ-મથ વિચારોનો પરિવર્તન કરવાની, અને અન્યોનો વિચાર કરવાનો, અન્યોને માટે કામ કરવાની, પોતાના આશ્રિતોને નિર્વાહ કરવાની અને તેમનાં પશ્ચિરાજ્યાર શોધી

આપવાની જરૂર પડી નહીત તો ઘણા વર્ષો પૂર્વે તેઓ મરણ પામી ચૂકી હોત.

જાતમાં ઘણાં જીવો એવાં છે કે જેમને પાશ્વરી શક્તિ તેમને જિભાર પડી અપાવતી થાય; પરંતુ તેમને જીવમાં માણસોને અજાણવાનાં હોય છે, જાણી માટે વાતો લાવવાનાં હોય છે, તેમજ જીવનનાં નિરંતરના કાર્યો પણ તેમની ઉપર એટલું જાણુ કરે છે કે તેઓ કામ કરતાં અટકી શકતાં નથી અને તેમને કામ કરવાની રમી હો કે ન હો તો પણ તે તેમને કરવું જ પડે છે.

પેલા આપણા આપણુક "કર્તવ્ય પાલન" નું જાત ઠેકાણે જાણી છે કે જ્યારે આપણે જીવન આવી એ છીએ, ત્યારે સમસ્ત જાણ મારીને આંતર આવી જાય છે, અને ત્યારે સકલમાથી નિરૂપ થતાં મારે આપણને આપણા સમસ્ત આંતરિક જાણનો પ્રયોગ કરવાની જરૂર પડે છે, ત્યારે આપણે જે અભિરૂપ પ્રવલ કરીએ છીએ તેવા પ્રવલનું જાત ઠેકાણે જાણુ કરી છે ?

આ ઉત્તર "કર્તવ્ય પાલન" આ કુર "કર્તવ્ય પાલન"ના કાણુથી જ આ જાતમાં મહાનમાં મહાન કાર્યો પેઢીનાં ઘણાં અર્થો સિદ્ધ થયાં છે

જાતવ્યકતા એ એક અમૂલ્ય આધાર છે, કે જેની સહાયથી માણસોને બધાં જ વિધોની સત્તે ધરને અમલકારી કરી જતાં છે. ઠેકાણે મહત્ત્વા ધરાવનારા પ્રત્યેક મનુષ્યને પોતાનામાં કઈક એવી શક્તિની પ્રતીતિ થાય છે કે જે તેને નિરંતર જાગ્રત જ હાલે છે. અને તેને દરેકમાં સુધારવાને માટે પ્રવલનીય જનાવે છે, તેને કામ કરવાની રમી હો થા ન હો, પરંતુ આ આંતરિક શક્તિ તેને તેના કામમાં નિમગ્ન રાખે છે.

આ કુર જાગ્રતી "કર્તવ્ય પાલન" આપણી રૂડ પડે છે; તે આપણને જાગ્રત કરે છે અને કાર્યમાં પ્રવલ કરે છે. તેને લીધે આપણે પ્રુથીયા સંકટો, કુખો, અજગરો અને અન્યથો સહન કરીએ છીએ, તેને લીધે વસ્તુતઃ ત્યારે આપણી મનેદાતિ આપણને મોજાશીય કરવાને લક્ષ્યે છે ત્યારે આપણે પ્રુથીયા સુધારની પેટ કામ કરીએ છીએ.

યોગાનંદ

[પ્રેમ-પાવર કન્ડેન્સેડ પર્થો]

સૌન્દર્ય નો

સુ મે ળ

રેસ્તમ

સાડી

રેસ્તમ મીલસ લી.

કુધેશ્વર રોડ

અમદાવાદ.

હિન્દના પ્રથમ ગવર્નર જનરલ ચક્રવર્તિ રાજાજીની

સ્વામી દયાનંદને વંદના

卐 卐 卐

પ્લોટાએ કહ્યું હતું કે રાજકર્તાઓ, તત્ત્વજ્ઞાની હોવા જોઈએ. સદ્ભાગ્યે કોન્ટ્રેસ સરકારના મણા રાજકર્તાઓ તત્ત્વજ્ઞાનીઓ છે, તેમાં સૌથી અગ્રણી આપણા ગવર્નર જનરલ રાજાજીપાતાચારી છે.

એમનામા પાકટ અનુભવ છે. વિદ્વતા છે. જ્ઞાન છે અને ઠંડાપણું છે. ન્યુ દીલ્હીના રામલીલા મેદાન પર આર્યસમાજના સ્થાપક સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતીની ૬૫ મી જયંતીને પ્રસંગે એમણે એક સંસ્કારપૂર્ણ ઉત્તમ ભાષણ આપ્યું હતું. જે પર મનન કરવા જેવું છે. એમણે કહ્યું હતું કે—

“આપણે ધર્મ આ પૃથ્વી પર જાવી ગયેલા યોગક મહાત્માઓએ સ્થાપ્યો છે અને ઉત્તરોત્તર એમા સુધારા વધારા પણ જોવી જ વિરલ વિમુત્તિઓએ કથી છે.

એમનો એક માત્ર મનોરાગ સત્યની શોધ હતો. ચેતન અને જહના રહસ્યો એમણે બહુ જોડાણથી શોધ્યાં, જે માટે એમણે શારિરિક શ્રમની કે મનની એકાગ્રતા કેળવવાની બાંધી રાખી નથી. જગતની કોઈ પ્રજાએ તર્કશક્તિ કે સક્રિયતા આટલાં બધાં નથી વિકસાવ્યાં.

આટલું બધું આધ્યાત્મિક ધન જેને વંશપરંપરાથી વારસામાં મળ્યો હોય એવો દુનિયાભરમાં કોઈ દેશ નથી. આપણે પોતાને સાચાશાળી ગણવા જોઈએ કે ભગવાને આપણને આ પુણ્યભૂમિમાં જન્મ આપ્યો.

આવા તત્ત્વજ્ઞાન અને ધર્મને, યુગોષ્ઠી જે આપણે ગળે બધાયલા ધંડીના પડ જેવો ગળીશું અને એનો હાલ નહીં હૃદયે તો જે ગંભીર દોષ આપણે પોતાનો જ ગણીએ. બીજા કોઈને માથે એ દોષનો ટોપલો તમે નહીં ઝાટકી શકો.

સત્ય તો એક અને જ્ઞાનંત છે, પણ આપણી માનસિક શક્તિ મર્યાદિત હોવાથી જે આપણને કંઈક કંઈક જ કે આત્મબાળથી એવા મળે છે.

卐

હિન્દુધર્મ એટલે વિકાસનો સતત વહેતો પ્રવાહ

卐

અમે તે સમયે તમારે સત્યને પૂરેપૂરું સમજવું હોય તો રાજદેવ વગર કે સંપ્રદાયીક મતતા દૂર મૂકીને જુદા જુદા સિદ્ધાંતો અને મતજ્ઞોને સમન્વય કરવો જોઈએ.

સતત બદલત રહીને તમારે પેલાવું માન, વારંવાર પરમ સત્યની સાથે જખેસ્યુ કથી કરવું જોઈએ તોજ પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરાશે નહીં તો અધૂરા અને દુરામદી રહેશે.

અધિકારમાંથી પ્રકાશમાં જાવાની પ્રાચીન અગ્નિ યુનીએએ જે શોધો કરી છે તેની સવામત નીકરણી બનાવો. એ શોધો હરખતથી ન નીકરણી જોઈએ, નવું અને જુનું જ્ઞાન એક પૂષ આપીને સાંધવા રહે. જ્ઞાન તો સત્તાતન છે. એમા નવા જુનાની વચમાં વધાર ન બાંધશો.

પ્રાચીન વેદિક જ્ઞાન સાથે આધુનિક વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાનની એકીકરણ કરીથીજ આપણે ઉદાર થ શો

આપણું જીવન નવપક્ષવિન અને સનાતન ચેતનથી પ્રકૃષ્ઠીત બનવું જોઈએ. પ્રાચીન ધર્મમાંથી વર્તમાન ધર્મને પ્રેરણા મળતી જોઈએ. પ્રાચીન ધર્મ સંયુક્તરચનામાં રાખી ચૂકવાની વસ્તુ નથી. જેમ બાપદાદાની મિત્રતામાંથી આપણે નવા નવા સંસારવ્યવહાર ઉભા કરીએ છીએ તેમ પ્રાચીન ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનમાંથી નવા નવા પુરુષાર્થ અને ઉપાસમય જીવન ખોલવામાં જોઈએ.

સનાતન હિન્દુ ધર્મ વર્તમાનકાળને જ કષ્ટેસરો કરી રહ્યો છે. આપણા પૂર્વજોએ કુરેકુરે ધર્મ ગદ્યવાતી આઘાઓ કરેલી છે. આપણા ક્ષત્રિય મુનીઓએ આપણને જેવી સજીવન રહેવાની આઘાઓ કરી છે એવી પૃથ્વીભરના ધર્મ કુરુકુરો કે લોકનામકોએ નથી કરી.

સંસ્કૃતિનું સરજીવ કરવાની એમની પર પરામત પૂનર્વિધિઓ અને નીતિ નિયમો અક્રમવાળા છે. પ્રભુજીના નાશ થાય કે સંસ્કાર વિનાતા પણ જેવાં જીવન ના ધર્મ ભવ તેને માટે એમણે મણી સંભાળ લીધી છે.

સમન્વય કરતાં રહેવાની અને જીવજાળનો અનુભવ વર્તમાન જીવનમાં વણી લેવાની એમની આવડત જાગે છે. જમતાની સાથે જો લોહો પ્રગ્તિમાન નહીં રહી શકે તે મરણી. સંસ્કાર કરવાને બદલે જો આપણે જાડ દોરાઓ છૂટી કરીશું તો આપણું પ્રભુ જીવન સક્રિય અને નિર્ભય બની જાય.

મહર્ષિ દયાનંદ ને શ્રી રામકૃષ્ણ.

મહર્ષિ દયાનંદ સરસ્વતી આજથી માત્ર સો વર્ષ પર તો આપણી વચ્ચે હતા. એક તરફથી પશ્ચિમનું વિજ્ઞાન અને બીજી તરફથી ખ્રિસ્તી ધર્મ આપણા

જોમના વનવમાં માત્ર પુરાણોના ધર્મ જાણ લીધે મળતો. મનિ કષ્ટવા અને રૂપો ને લોહો ખરા માનવા બેઠમ, ભક્તભર, અતર મંતર, અને અધિકારાણે પ્રભુ ને યજ્ઞ હવ. શીવરાત્રીની એક રાત્રે શીવલી ન પર યોગ્યા આના કંઈક દોરા હોઈ કરવા બેઠે મહર્ષિ પૂજ્ય વરણી એમની મહા કરી મધ કષ્ટનિવર અને વેદોના ધર્મને એમણે ખરા હિન્દુ ધર્મ તરીકે રચીદરાન્યેત્ર અને જુલિ રવાતર અને વર્ધાસર વેદિક હિન્દુ ધર્મની એમણે પ્રાજ્ઞ પ્રતિષ્ઠા કરી

(દરિયાદાદ)

ન્યુ ઇન્ડિયા

એસે

● એક અલોહ રાષ્ટ્રીય સંસ્થા

● નિર્ભેળ સફરતા અને સેવા

● સર્વે પ્રકારના વિમાનું કામકાજ કરતી હિંદીવિમા કંપનીઓમાં સૌથી મોટી અગ્રમુખ્ય વિમા કંપની.

○ છંદગી

● ● આગ

● ● ● દરિયાઈ અઠરમાત

વિગેરે

કુલ ફંડ

રૂ. ૧૨,૫૨,૨૪,૫૬૬

ભરપાઈ થયેલ થાપણ

રૂ. ૭૧,૨૧,૦૫૫

ન્યુ ઇન્ડિયા એરયુરન્સ

કંપની લિમિટેડ.

હેડ ઓફિસ : મહાત્મા ગાંધી રોડ, ડેહ, મુંબઈ.

(દિવસો રચાપિત ૧૯૧૯)

(૩)

ધર્મ' પર હસેા કરતા માંડેા હતા. ૭૦૦ વર્ષથી મુસ-
લમાન ધર્મે તેા આપણા મોઢેામાં બજબજરીથી વટાળ
પ્રદત્તિ ચલાવી હતી રૂપિતિ શ્રુતિ કાળના વેદ અને
ઉપનિષદના ઋષિમુનિઓના કૌશલે દેાલથી આપણી
પડતી ન હતી કષ્ટ, પણ પડતી યવાનું અરે કારણ
આપણી પોતાની જડતા અને અજ્ઞાન હતાં. દયાનંદે
રામ પારખ્યેા. આકારા ઉપચાર કર્યા અને શ્રદ્ધાધિયો
હિન્દુ ધર્મના સંદેશ અંગ કાપી નાખ્યાં.

ધર્મ સુધારાની શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસની પદ્ધતિમાં
અને એમની પદ્ધતિમાં ફેર હતો.

પરમહંસે હિન્દુધર્મના બધા સપ્રદાયો અને
જાતીઓની પૂજા નિષિધિઓના પણ સર્વધર્મ સમાવતી
દૃષ્ટિથી રહ્યેા શીધી આખા કચરામાં ભજેલા સેવાને
આત્મસાક્ષાત્કારની બાંધમાં નાખીને એમણે શુદ્ધ કર્યું.

દયાનંદ અને રામકૃષ્ણ પરમહંસ જાનેના ઉદ્દેશ તેા
સનાતન હિન્દુ ધર્મને શુદ્ધ અને કાર્ત્ત્વસાધક બનાવવો
હતા. પણ જાનેના રસ્તા જુદા હતા.

દયાનંદનું જીવનકાર્ય.

હિન્દુ ધર્મકેથી અરણ્ય કાઢી કાખરાથી બહાર
ઘણું હતું. દયાનંદે નિર્દવ જાની એ કાઢીકાખરા
કાપી નાખ્યાં અને આધુનિક માનવસમાજને રહેલા
લાજ અને પ્રેરણાદાયક બનાવ્યું. એમની અજ્ઞાન
મહેનતનું પરિણામ નિષ્ફળ ના જ્યું જોઇએ. આજ
સમાજને આપણે કૌશલ સપ્રદાય જેવી અતડી અને જન-
સમાજના પ્રવાહી જીવનથી દૂર રહે એવી જાકડા ના
ચલા કેવી જોઇએ.

જે મહાન કાવં સ્વામીજીએ હિન્દુ ધર્મને જળ
આપવાનું અને આરોગ્ય આપવાનું કર્યું તેને જેટ
આપણે જરૂર સમજો.

પ્રાચીન પ્રેમી પુરુષ હિન્દુ પ્રાજને એ આર્ચ એટલે
જ્યેષ્ઠી મુધરેથી જનાસ્વા માગતા હતા. જીવન રથી
અરણ્યને જમીયાનાં નમરો જેવાં રજિયામણાં અને
રહેવા લાજ એમને હરવા હતાં. પૂજા પાઠમાં અને ધર્મ
કાંડમાં શેકાઈ રહેથી હિન્દુ જાતિને એમણે પ્રતિમાન
અને વિકાસ પામતી કરવી હતી સાચી સર્જીત કે રડી
પરંપરા તરફની વશાદારીને અર્થ દુષણેાને પણ નમાવી

શેવા એવા નથી હતા અસત્ત્વ અને અનીતિ સાથે
અધ્યુરુપર પરા કે જડ ધર્મકાંડ સાથે સમાધાન ન
દેાઈ શકે. એ તેા તેાજે જ છૂટકેા પ્રજાતિ યિવાનું
જીવન એ તેા જીવન જ નથી, જડતા છે.

હિન્દુ ધર્મ કોટલે સતત વિકાસ.

હિન્દુ ધર્મનું સ્વરૂપ જ પ્રજાતિ અને વિકાસને માટે
રહેતું આપ્યું છે. આત્મા પરમાત્માની શેધ ઉપનિષદ
કાળથી વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ એ ચાલતી આવી છે. જે
ઉપનિષદોના ઋષિઓને કૌશલે કર્યું હોત કે નવી વિદ્યા-
ઓને તમારા સમજના યાનથી અજ્ઞાન રાખીશ અને
તમારી તરફના આદરભાવથી પ્રેરાઈને તમારા વચના-
મુતો સાથે એ વિદ્યાઓને ભજવા નહીં દઈએ તેા એમને
આધત્ત યાત.

જેથી તેા એમની સત્ત્વની પૂજા બદ્ધ યાત અને
એ રહેત કે અને તેા આખાત્મિક યાનને પ્રવાહી ચેત-
નવત્ત રાખતા માગતા હતા. અમારે મન બકારામાં
મૂડી રાખવાની એ વસ્તુ ન હતી.

અતારે હિન્દુ પ્રાજએ જુદાં જુદાં રસ્તેા અને
સપ્રદાયો-વિજ્ઞાનની શેધો અને ધર્મ સુધારકેાના સિદ્ધા-
તોતો સમન્વય કરવાની જરૂર છે. એ બધામાંથી નવ-
મુખને માટે નવી સામગ્રી તૈયાર કરો અને જે રાષ્ટ્ર
ધર્મને માટે હવે આપણને નવો અધિકાર પ્રાપ્ત થયો
છે તે ધર્મનું યુગધર્મને શોધે એવું યાતર કરો.

ધર્મચાર્યોનું કર્તવ્ય.

સપ્રદાયોએ અને આચાર્યોએ પોતપોતાની ગારીઓને
ત્યાગ તેા રાજાઓએ કોઈ એ રીતે કરવોજ પડશે
અને અકર્મવલેપન કરવું પડે તેા પણ કુરમાન છે
એમ માની સમસ્ત હિન્દી પ્રાજનું કલ્યાણ સાધવા
તત્પર જાનવું પડશે

અભિમાન એ સત્ત્વનું કુરમન છે અને માત્તવ
કલ્યાણની સાધનામાં એ સાપ્રદાયિક મમતા
હરતકતો છે

સ્વામી દયાનંદેા ઉકુલ આર્ચ સમાજના સિદ્ધાદો
સાથે શીખજીઓના, બ્રાહ્મસમાજ અને પ્રધર્મના સમાજ-
ના અને એવાજ બીજા સુધારક ધર્મોને મેળવીને
આગળ વધવાથી વધારે સારી રીતે ફલીશૂત થશે.

સત્ય અને નામની કેવા પ્રાપ્તિની જરૂર નથી એ દિવસે કોઈ પણ ધર્મસંસ્થા પ્રજાસંવાદન વખતે આત્મ-વિશ્લેષન કરતાં અચ્છાદી ત્યારથી એમાં સડા પેસી શકે અને કોણે ધર્મ, આર્થ સમાજ જેવા નવા ધર્મો શરૂઆતના કાર્યથી જાત રહેશે, તે જુના ધર્મો પ્રજા માનસ પર ચડી ગેસશે, કારણ કે જુના દોષથી પ્રજાજનોના મનમાં મોટા સમજ પર હજી એની પડા જરૂરી છે.

સ્વામીજીના ઉપદેશોનો પ્રચાર આપણે અચાઉં સારા પ્રમાણમાં થઈ ચૂક્યો છે અને સનાતન હિન્દુ ધર્મના જાત્યને એનો વિરોધ હવે નથી. આર્થ સમાજ આ બંને છે અને એણે પણ પોતાની કેટલાંક કડકડાં જાત્ય કરી છે.

વિકાસ નહીં કરે તેનો વિનાશ થશે.

‘પ્રભુદાસ ભારત’ના વિદ્વાન તત્ત્વ છે તેનો સાર એ છે કે સ્વામીજીના વખતમાં હિન્દુસમાજ સંકુચિત અને બંધીઆરા કુદના પાણી જેવો થઈ ગયો. હવે નવાં નવાં સર્જન કરવાની એની શક્તિ જડી રહી હતી,

પણ ઇતિહાસ કંઈ અટકાવે જો નથી રહેલો. જો ને સંસ્કૃતિ પ્રતિમાન નથી રહી શકી તેના દુકાં દુકાં થઈ ગયો છે.

હવેની હિન્દુ સમાજ સામાન્ય રીતે આ સત્ય સમજી શકી છે. તેનું એક રામકૃષ્ણ, વિવેકાનંદના મુજબ વર્ણત માર્ગના પુનર્વિધાનને થઈ છે, પરંતુ જેઓ એમ માનતા હોય કે આપણા જૂનાગર્મ ધર્મ વિચારનો સંબંધ તોડી નાખીશું તો એ વાદ્યો તો તો એ જાત્ય જુદા છે.

જેમ એક તરફથી જુદા ધર્મના પાછલા સમયમાં જન્મી હતી તેમ હીનજાનનાના તે નાનાવર્ણમાં પેરાવો. એમાં તેમ રહીશું હિન્દુ સંપ્રદાયો નાના તે સંકુચિત થતા જશે તો કાળ બમવાન એમને જાણે જુઓ દેશે. અને નવા કાળ હવે જુઓ સંસ્કૃતિનો સાર આપણે નહીં મેં તો એ વર્ણસર થઈ જશે. રાજાજીના વિચારો હિન્દુ ધર્મના જુદા સંપ્રદાયો અને મંદિરો-પાળાને જાનમાં લેવા જેવા છે.

—શ્રીપ્રસાદ

ઉત્તમ સાડીઓ માટે

ધી રાજનગર સિપનીંગ, વિવીંગ એન્ડ
મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની લી.

મંગળદાસ ગિરધરદાસ પારેખ લી.

સેક્રેટરીઝ, ટ્રેડર્સ એન્ડ એજન્ટ્સ

* લાંગકલોય

* ધાતી

* મલમલ

* સાડીઓ

* પોપલીન

રેલી- { રોડ : ૨૦૨૮
માસ : પ્રાચીન

ધરમા મેડ પાસે,
અમદાવાદ.

જગત્ને વિશ્વપ્રેમનો સંદેશ પહોંચાડો

મુખ્યમાં મળેલી બીજી સર્વ ધર્મ પરિપદને સત્કારતાં લેખક હિન્દુ ધર્મની ભવ્ય સંસ્કૃતિ અને તેનો સંદેશ સમજાવતાં લખે છે કે વિશ્વપ્રેમના પ્રચાર વિના જગતને મુખ કે શાંતિ મળનાર નથી.

—લેખક. રા. રા. મનુભાઈ ચં. પંડ્યા, [એમ. એ. એલ. એલ. બી.]—

આપણા દેશની પ્રાચીન સંસ્કૃતિ તથા સભ્યતા, નૈતિક અને આધ્યાત્મિક મૂલ્યો અને અવિનાશી સ્વરૂપેથી હિંદોના ધર્મ પશ્ચિમના ધર્મથી જુદો પડી ગયો છે તેના પર અત્યારે ચોતરફ ધુરાઈના ને વિવાદો આધિભૌતિક જગે આક્રમણ કરી રહ્યા છે તેના રચનાત્મક કાર્યમાં સામનો કરવાને સર્વધર્મ પરિષદની અત્યારે નેટલી જગર છે તેટલી બીજીને ઠાઈ સમયે નહીં

હિંદની આધ્યાત્મિકતાની વિધિને બચાવે

ભારતવર્ષમાં જુદે જુદે સમયે સંત પુરો, તત્ત્વ પુરો, પવનંશરો તથા દેવી અવતારોનો જન્મ થયો છે. તેઓએ આધ્યાત્મિકતાની જાણીસૂચી માત્ર હિંદો પ્રજાની નહીં પણ સમસ્ત વિશ્વની નૈતિક તેમજ આધ્યાત્મિક પ્રગતિ સાધવામાં અમૂલ્ય ફાળો આપ્યો છે તથા માનુષ્યે પવિત્ર તથા ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક જીવન કેમ મળવું કે જેથી સમસ્ત માનવતાનું સાર્વત્રિક કલ્યાણ થાય એવા અમૂલ્ય મોર્ષ આપ્યો છે.

ભારતીય વૈદિકધર્મનું અસાંપ્રધાયીક સ્વરૂપ

વૈદિક સમયના ભારતીય ઋષિઓને તત્ત્વ પુરો જેઓએ પરમશક્તી પ્રાપ્તિનો સાધ્યત્વ અનુભવ કર્યો હતો, તેઓએ ધર્મ ઠાઈ એક સંપ્રદાય થા મામને પેલક એવા વાદ થા મતથી સંકુચિત નહોતા, પણ તે ધર્મ ઉદાત્ત હતો ને માનવતાના આધ્યાત્મિક તથા નૈતિક જીવનના વિકાસની સાથે સંકળાયેલાં હોતા એટલું જ નહીં પણ તેનું અંતિમ ખેત્ર નિત્ય, શુદ્ધ, છુદ્ધ, સુકત એવા વિશ્વવ્યાપિ પરમાત્માના સાક્ષત જીવન સાથે જોડેલ સંબંધ સાધી સર્વનું કલ્યાણ તથા સુખ સાધવામાં હતું.

પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિ તથા સભ્યતાની અમુખ ઠંતા.

જગતના ઇતિહાસમાં ભારતીય વૈદિક સંસ્કૃતિ તથા

સભ્યતા સફળી વધારે પ્રાચીન છે ભારતીય સંસ્કૃતિની અવિચ્છિન્નતા તથા અખંડતા અનાદિકાગથી આજ પૂર્વેત કાયમ રહી છે. અમર જે તેના ઉપર ચિદેશી-એએ અસખ્ય આક્રમણો કર્યાં હતાં. ફિરી સંસ્કૃતિ વિવેક કરીને આર્ષ સંસ્કૃતિ છે કારણ કે તેના આચાર-વિચાર તથા તેની સંસ્કૃતિઓ તથા ધર્મ મૂળ રક્ષાપે આર્ષ છે, એટલે ઉચ્ચ સંસ્કારથી તે સર્વ જોતપ્રોત થયેલા છે, તેના મૂળો આપણને અત્યંત પ્રાર્થના સમયના વૈદિક ઋષિન આર્ષઋષિઓની સંસ્કૃતિ, સંસ્કારો, સદ્વિજ્ઞ તથા કળામાં જોઈ શકીએ છીએ.

આધ્યાત્મિક એકતા તથા વિશ્વવ્યાપી બ્રાહ્મસાવના

પ્રાચીન ભારતના વિકાસવાની ઋષિઓની ઉદ્દેશ-ધિત આધ્યાત્મિક એકતાના તારિતર સિદ્ધાન્તોએ સમસ્ત ભારતવર્ષમાં અસાધારણ પ્રગતિ સાધી હતી. આધ્યાત્મિકતાના સિદ્ધાંત પર વિશ્વમંદુત માનવાની ઈમારત રચાય છે અને તેથી આપણા દેશમાં, રક્ત-ભેદ, રંગભેદ, પોણાક ભેદ, સામ્રાજિક ભેદ વ. અનેક ભેદો હોવા છતાં એકતા તથા સંપદ હજી પણ જળન-વાર્ધ રહ્યા છે.

જો કે આપણા દેશમાં જુદી જુદી ભતિઓની જુદી જુદી વિચારધર્મીઓ છે જેમાં દેટલીક જગલી ભતિઓના પણ સમાવેશ થાય છે, છતાં પણ હિંદમાં ઉચ્ચ સંસ્કૃતિ તથા આધ્યાત્મિક સામાજિક જીવનને પરિણામે સાર્વત્રિક રીતે એકતા જળવાઈ રહી છે અને તે એકતા ઔચોક્તિકતા થા રાજકીય એક જગ-છાયાને છાંને નથી, પણ તે તેની પેલી પારની છે. હુંકમાં હિંદના પ્રજાજનો આધ્યાત્મિક જીવનના તત્ત્વ-ગાન પર રચાયેલા નૈતિક તથા ધાર્મિક પ્રેમ ધરથી જોતપ્રોત ગુંથાયા છે, ને તેથી સમસ્ત માનવતાનું સાર્વત્રિક કલ્યાણ તથા સુખ સાધી શકાય.

ભારતીય સંસ્કૃતિ તથા ધર્મનો

મહાભૂમિ—વિશ્વ પ્રેમ

હિંદુ, જૈન, બૌદ્ધ વિ. શુદ્ધ શુદ્ધ ધર્મ પાળતી પ્રજાના ધર્મનો કૃપ્પ સાર ભારતીય સંસ્કૃતિના પરિપાક રૂપે ઉદભવ પામેલા સહિષ્ણુતાના ઉચ્ચ ગુણમાં બેવામાં આવે છે. તે વિશ્વરત્નકાર્મી આદિ સા તથા વિશ્વપ્રેમના આધ્યાત્મિક સિદ્ધાંતને આધારી છે. તે પવિત્ર સિદ્ધાંત સમસ્ત વિશ્વને બોધ આપે છે કે કેવળ પશુ કે છ પશુ પ્રાણી પર, પછી તે જીવ જીવ કે નીચ હોય વા માનવી કે ઊંચર જીવ હોય તેો પશુ તે પર દેવ વા તિરસ્કાર ન કરવા પશુ વિશ્વ પ્રેમ કરવો એટલે દેવનો કૃતજ્ઞ હોય તે માટે પરાસ્ત થઈ જાય છે.

દેવ ને તેમાંથી ઉદભવતા કૃતજ્ઞ મૂળ કારણ આધ્યાત્મિક તત્વનું અગ્નિ છે. તેને પરિણામે આધિ ભૌતિક દેતવાદ તથા બેદરબાર ઉદભવ્યા છે. જે માણુ અને સમાજથી અતિરિક્ત વૈષ્ણવિકતપણાની કહેવાતી સ્વતંત્રતાની શીઘ્રસુધીનો નાશ પાડી શકે છે, પણ

વિગાળના સાધેશવાદના અતીચીન સિદ્ધાંતથી સમાજથી વિમુક્ત વૈષ્ણવિકત રસાતળના સિદ્ધાંતને દેવરો આપવામાં આવ્યો છે

વિશ્વનો શારીરિક સંબંધ.

દેતવાદથી અતીન આધ્યાત્મિક અદેતવાદની શીઘ્ર સુધી આપણને શીખવે છે કે જમત શરીરની જેમ જોતજોત સહજાવડું છે અને જમતની તમામ બાંધકામોનો સંબંધ એક શરીરના શુદ્ધ શુદ્ધ આવવો જેમ સમન્વયથી જોડાયેલો છે, તેમ સમજીને સમાજની દરેક બાંધકામ સ્વધર્મથી નિરુપાધી તથા પરીપક્ષી જીવન ગાળી વર્તન કરે તેો તે જમતમાં આવમાવનારો વધારો ફરી રોકે અને જમતનું કલ્યાણ તથા સુખ સાધી શકે.

જીવનના કૃતજ્ઞ શમખાણુ બોધક અનેકતામાં એકતાના આધ્યાત્મિક તત્વવાદના સિદ્ધાંતથી અત્યંત વિરોધી અને શુદ્ધ દેખાતા વર્તનનું અનુસંધાન કરી તેનો સુંદર સમન્વય કરી શકાય છે. જે કારણ બીજા કારણ પશુ શીઘ્રસુધી કરી શકી નથી.

યુનીવર્સલ
હિંદુની એક સંધર
અને સ્વદેશી વિમા કમ્પની છે

ગુદગી, આગ,
દરિયાઈ, મોટર,
ગર એક્સીડન્ટ,
વર્કમેન્સ
કોમ્પ્લેશન વિ.
તમામ જાતના
વિમાના કામકાજ માટે
મળેલા છે

પ્રજાલાલ ગાદરભાઈ
કે.પી.લીલડીંગ
પતાસા પોળ સામે ટે નં ૨૭૭૮
રહેઠાણ:- ૫૩, સરકીવાડ, સારંગપુર.
અમદાવાદ

હિંદમાં સામાન્ય એવી માન્યતા પ્રચલિત છે કે આખા-
ત્વકતાની શીધસુરી તે એજ શીધસુરી છે કે જેનું
અશ્વત્થમ ઓળખ આધુનિક સમાજના તમામ દુ જોનું
નિવારણ કરી શકે.

આધ્યાત્મિક સ્વાતંત્ર્ય

હિન્દને સ્વરાજ્ય પ્રાપ્ત થવા પછી કેટલાક પુરો
તત્વજ્ઞાને અભાવે સ્વાતંત્ર્યનો મનઃકવચો અને વિચિત્ર
અર્થ કરતાં જોવામાં આવે છે. તેઓ સ્વાતંત્ર્યનો એવો
અર્થ કરે છે કે જેનાથી માનવી કોઈપણ જાણ ન થવનાર
સ્વાતંત્ર્ય ને મનસ્વી જીવન ગાળી શકે અને પોતાને કોઈ તેમ
મધેચ આકાર, વિકાર તથા જીવનની મોજ માની શકે તેનું
નામ સ્વાતંત્ર્ય. પણ આ વિચાર સત્યથી ધ્રુવે વેગળો
છે. માણસ પ્રાકૃતિક જન્મતત્વ એક અમ છે અને તે
સમાજથી કદી પણ છૂટી પડેલો એકધારો અને
સ્વાતંત્ર્ય નથી, પણ તે સીરના અવગત જેમ સમસ્ત
જાણ જગત સાથે જોડાયેલો છે, ને જન્મતના નિષેધોથી
તે બંધાયેલો છે. અર્થાત્તરી સીરના અવગત જેમ
સમાજના તમામ માણસો સાથે સંવંધાવારણ
ધર્મ તથા સંબંધો જોડાયેલા છે તેમ જ્યા
સુધી માણસને પોતાના પવિત્ર આત્માનું અનુભવપૂર્વક,
ધર્મ વિશ્વ પવિત્ર આધ્યાત્મિક જ્ઞાન થતું નથી ત્યાં
સુધી તેને ખજાર ખડતી નથી કે તેના અંતરાત્મામાં
વિશ્વજ્ઞાની પરમાત્મતત્વના સત્ સદ્ગુણ અને સૌંદર્યના
દેવી મુજો છૂપા રહેલા છે, જેના વિકાસથી તે જીવન
મુક્તિ તથા સ્વામી શાંતિ મેળવી શકે છે આધ્યાત્મિક
તત્વના દેવીશક્તિની શક્તિના વિકાસ વગર કોઈપણ
માણસ આધ્યાત્મિક સ્વાતંત્ર્ય સાચું મુખ મેળવી
શકતો નથી.

મુખ્ય પ્રાણી પણ કરતાં વિકાસક્રમ (evolution)
ની શ્રેણીમાં ઉચ્ચસ્થાન ધરાવે છે. તે તેનામાં રહી
નિત્યાનિત્ય, ધર્મધર્મ, સત્તા સત્ત્વો નિર્ણય કરવાની
વિશેષ શક્તિને આભારી છે, ને તેથી તે પોતાની પસ
જની તથા ધર્મજાની નિત્ય વસ્તુ અધર્મ તથા અસત્ય
નો ત્યાગ કરી સત્ય તથા ધર્મિક જીવન ગાળી
જન્મતના જાણ બંધોથી મુક્તિ મેળવી શકે છે અને
જેવે પરમાત્માના આત્મિક જીવનનું પરમ પવિત્ર
મુખ અને શાંતિ મેળવી શકે અને પવિત્ર પરમાર્થિક
જીવન ગાળી શકે છે

પૂર્વ અને પશ્ચિમના દ્રષ્ટિકોણ

પામક્ય તત્વજ્ઞાનની દૃષ્ટિ મુખ્ય તો જાણ છે જ્યારે
પ્રાચ્ય તત્વજ્ઞાનની દૃષ્ટિ આંતરિક છે અને તેનો હેતુ
આધ્યાત્મિક સત્ય સ્વરૂપનું પરમ તત્વ તથા મહા શક્તિ

સંપાદન કરવામાં છે. પ્રાચ્ય સંસ્કૃતિનું ભેદ અંતરક્રમા-
ના સંક્રાંતકારમાં છે અને તેનો હેતુ આંતરિક
આત્માનું તથા મહા જગતના અંતરાત્માનું સ્વાતંત્ર્ય
પૂર્વક અનુસંધાન કરવામાં છે. આપણે હિંદમાં ને
માત્રીએ તે આધ્યાત્મિક સ્વરાજ્ય ને નહીં કે મહારાષ્ટ્ર
આધિભૌતિક સ્વરાજ્ય. માણસરાજ્ય સંપાદન કરે પણ
એ તે પોતાનો અધ્યાત્મ યુગાવે તો વધી વેળા શું અર્થ
સરી શકે? માણસનો અંતરાત્મા એજસરી તથા દેવી
શક્તિશાળી છે અને તે દેવી ધર્મની પ્રેરણા કરે છે જેનું
પૂર્વસન આધ્યાત્મિક જ્ઞાનમાં વિકસે છે, ને જાણ
દ્રષ્ટિશાળી ભૌતિક જીવન પર વિજય મેળવે છે.

તપોમય, સંધર્મી અને આધ્યાત્મિક જીવન

ત્યાં સુધી આપણે તપોમય, સંધર્મી અને આધ્યા-
ત્મિક જીવન ગાળી, આપણી ધર્મીયોને ને મનને સંપૂર્ણ
રીતે સ્વાધીન ન રાખી શકીએ ત્યાં સુધી આપણામાં
આધ્યાત્મિક જીવનનો પ્રગટ તથા દિગ્ધ શક્તિ પ્રગટ
ધર્મ શક્ય નહિ. આપણી સંસ્કૃતિની રિશિટતા
તેના આધ્યાત્મિક સિદ્ધાંતમાં છે. ને નૈતિક મૂલ્યોને જ
આભારી છે છતાં પણ આપણે ભૂલ્યું ન જોઈએ કે
નૈતિક મૂલ્યો પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરવાનું માત્ર સાધન
છે. આમ સાધકાર ને આપણા જીવનનો યુગ્મ હેતુ
છે તેનો અનુભવ તો માત્ર આંતરિક દ્રષ્ટિથી જ થઈ
શકે નૈતિક મૂલ્યોને આપણા જીવનનું ભેદ ન કદી સકાય.
સત્યતાનો સાધકાર તેજ આપણા જીવનનું સર્વોચ્ચ
ભેદ છે. પરમાત્મ તત્વ આનંદમય છે તથા સ્વરૂપે તે
નિત્ય શુદ્ધ, શુદ્ધ, શુદ્ધ છે તેનું મૂલ્ય ધર્મ કરતાં પણ
વિશેષ છે, તે ધર્મ તથા અધર્મની અતીત છે. મોક્ષ
આમતત્ત્વ કશું છે કે ગુણદૈવ્ય દ્રષ્ટિકોણ: ગુણસ્તુ
કમય ઇર્ષિય: ધર્મિક તથા નૈતિક આધ્યાત્મિક જીવનને
માટે સોજાન એટલે નિસરણી રૂપે છે ને આપણને
અત્યંત ઉપયોગી છે, પણ આપણા જીવનનું અંતિમ
ભેદ તો પરમાત્માની પ્રાપ્તિ છે.

વિધ્વની સંસ્કૃતિ તથા શાંતિમાં હિંદનો શાળો
ને હિન્દને વિધ્વની સંસ્કૃતિ તથા શાંતિમાં કશો
આપણો સમય આવ્યો હાલ તો તેણે આંતરિક દ્રષ્ટિ
વાળા નૈતિક સત્-આધ્યાત્મિક જીવનને કદી ભૂલ્યું ન
જોઈએ. તેના જીવનથી આપણે વિધ્વની સંધર્મ સાધી,
વિધ્વની સ્વામી મુખ ને શાંતિનો દેશનો કરી શકીશું
અને વિધ્વને આપણે આપણા આધ્યાત્મિકતાના અધ્યયન
વારસામાંથી કંઈક પ્રસાદ આપી માનવતાની ઉન્નતિ
સાધવાના કાર્યમાં આપણે શાળો આપી શકીશું.

ધર્મનગર કો. લા. સોસાયટીનું વાસ્તુમુહુર્ત

માગશર વદ ૯ ને બુધવાર તા. ૧૪-૧૨-૧૯૪૯ના
રોજ રાખવામાં આવ્યું છે.

તે પ્રસંગે સોસાયટીના તમામ સભ્યો, મિત્રો, શુભેચ્છકો અને
સહાયકોને સહકૃદ્દાંબ મિત્રમંડળ પધારવા સપ્રેમ આમંત્રણ છે.

સોસાયટીના તૈયાર થયેલા ૮૪ મકાનોનું વાસ્તુવિધિ બયોરના
૩ થી ૬ મુઘ્રી થશે. બ્રાહ્મણો અને દેવતાઓના શુભ આશિર્વાદ સાથે
સભ્યો પોતાના મકાનોમાં પ્રવેશ વિધિ કરશે.

મધ્યમ વર્ગનાં રહેઠાણો આટલી ઝડપથી મુંદર અને કલાત્મક રીતે
કરી આપવા બદલ સોસાયટીના, મીત્રો અને શુભેચ્છકો તરફથી
અભિનંદન મળી રહ્યાં છે. તેમના સૌની શુભેચ્છા અને સહકાર બદલ
સોસાયટી સર્વનો આભાર માને છે.

માનદમંત્રી—

ધર્મનગર કો. લા. સોસાયટી.

સારંગપુર, બહાયતાની વાડી

અમદાવાદ.

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિનું મુખપત્ર (માસિક)

ન ધનેન ન પ્રજ્યા ત્યાગેનેકેલ અમૃતત્વમાનશુ ।

વર્ષ : ૩	દી.સે. ૧૯૪૯	{ 'પ્રમથર્મ' દાર્શનિક સાર'અપુર-અમૃતતાની વાદી-અમૃતવાદ }	{ વાર્ષિક લઘુભ્રમ રકમમાં : ૧-૮-૦ વિરેશમાં : ૮૫૨૦ [૧૩ પિ] }	અંક : ૩ પૂર્ણ સંખ્યા ૨૭
----------	----------------	---	--	-------------------------------

ધાર્મિક ક્રાન્તિની આગાહી

—શ્રી મદ્દામાતા

હિન્દમાં સાધુ સંખ્યા, ૧૪ લાખ સુધીની વધી ગઈ છે. ખરેખર મને લાગે છે કે બધું બેહેન્સ બગડી ગયું છે ! આજે તો બસ ભગવાં પહેધોં એટલે મહત્ત્વ ખાવાનું બોન્ડ મળી ગયું ! એક પેસાનો જે લઈને કપડાં રગી લીધાં એટલે સાધુનું સદી'શીકેટ મળી ગયું એ કેવું હાસ્યસ્પદ છે ? પછી ભલે, તેઓ ભારતીય સંસ્કૃતિનો પ્રચાર ન કરે ને તગડા થઈને પઠયા રહે. સમાજ સેવા ન કરે. ધર્મ ન પાળે. તો પણ તેઓ ઇચ્છે છે કે સમાજ જમારી સેવા કરે, જમને માન આપે ! પરંતુ ચાલ રાખજો કે ભયંકર કાંતિ આવી રહી છે. આવી રીતે તેઓ રૂબરૂ ને સમાજનું નાવ રૂંધાવશે. સાધુ સમાજ નહીં સુધરે તો કોમ્યુનીઝમ જાહી આવશે. મહત્ત્વ ખાવાનું ખાવતાં જનશેત્રો હવે બંધ થવાં લેખજો. જનશેત્રોમાં મહત્ત્વ ખાવાનું લઈ પઠયા રહે ને દેશમાં જાગ્રુઓની સંખ્યા વધારે એ કેવું અધિર ! જાણે સાધુઓએ અને ધર્મીઓએ ધર્મનું ચરીર પકડી રાખ્યું છે પણ તેના આત્મા જુગળાવી દીધાં છે. આપણે ધર્મનું મઠડું પકડી રેહ્યા છીએ. ધર્મીઓને ઠરોઠોની આવક છે તેમાંથી હજારો વિચારકોને પરદેશોમાં પ્રચાર અર્થે મોકલી શકાય. પરંતુ આજે ધર્મ ઢોને લેખજો છે ! ભલે નાહ સદી બાંધ પણ ધર્મનું મઠડું ઠોડ્યું નથી. તે કહે છે જાગે કદર સનાતની છીએ ! જાણે ઠરોઠોની સંખ્યામાં હિંદુઓ, ખ્રિસ્ત અને મુસલમાન વટથી બાંધ છે તે જોવા છતાં તેઓ હિંદુધર્મમાં સુધારણા કરવા તૈયાર નથી. ભારતીય પ્રબલને કહું છું કે જોઠો, ભગો, અને ભારતીય ધર્મ તથા સંસ્કૃતિની સુધારણા તથા પ્રચાર અર્થે કમર કસો.

ગુરૂ નાનકની જ્યંતી

અમદાવાદમાં લગભગ ૪૦૦૦ શીખ ભાઈ-બહેનો છે એની જગ્યાએ તે જગ્યાએ એમણે નાનક જ્યંતીનું ભવ્ય સરવસ કઢાવ્યું ત્યારે જ પટ્ટી, આ બાંધમાં નાનક સાહેબનું જીવન

ચરિત્ર જન્ય રચે બાપવામાં આમ્યું છે પરંતુ 'શ્રેયધર્મ'ના વચિત્રને આ વિશે વધારે જાણવા છતાં ધામ તો અને અમારાં વિદાન મિત્ર શીવવ મનભાઈ પ્રજ્ઞાસ દેસાઈનું "જપજી" નવજીવન પ્રકાશન કંદીર તરફથી પ્રસિદ્ધ થયું છે તે વચિત્રની ભલામણ કરીશું એ પુસ્તકમાંથી સ્વ. મહાકાશીથી જીવિતરે સંદેશાથી ઉતારો આપ્યો છે તે નીચે પ્રમાણે છે:-

"કુ" સનાતની કુ. અને તે હિન્દુધર્મમાં સપૂર્ણ સંતોષ છે તે ધર્મ એટલો વિશાળ છે કે તેમાં દરેક પ્રકારની માન્યતાને આશ્રય મળે છે.

આશ્રયમાળ્યો, શીખો અને બાહ્યસમાજોનો ભણે પોતાને હિંદુઓથી જુદા ગણાવવા છતાં પરંતુ અને તે સહા નથી કે, આમજાતનાં તેઓ જાણે હિંદુધર્મમાં જગ્યા નથી. અને, તેમાથીજ સાંતિ મેળવશે. બધી મનુષ્યકૃત સરખા પોટે હિન્દુ ધર્મમાં અપૂર્ણતા અને ફેલ રહી છે સુધારા માટે પ્રયત્ન કરવા કેટલું સેવક છતાં તેને માટે આ ક્ષેત્ર મોકલું છે પરંતુ, હિન્દુધર્મથી છુટા પડવાનું કંઈ કારણ નથી.

સેવક શીખધર્મને હિંદુધર્મની એક સુધારક શાખા જ કહે છે અને જણાવે છે કે હિંદુધર્મની સનાતન વહેલી મનામાં નવા તથા પશ્ચીની

માસિક નોંધ

ભરતી થતી આવી છે અને જે રીતે એ સનાતન પ્રવાહ પુનર્જીવિત થતો રહ્યો છે.

જેમ શાક્યમુનિ અને શાતપુત્ર મહાવીરે પોતાનું ક્ષાત્રતેજ દાખવી, ધર્મનું મંથન કર્યું, તેને નવો જોષ આપ્યો, નવજીવન બક્ષ્યું, તેમજ આ શીખ ધર્મના પ્રત્યેકાને પણ પોતાના જમાનામાં ક્યું છે જોઈ અને જેન કમો જેમ એજ સંસ્કૃતિપ્રવાહના દરેક છે. તેમજ આ શીખધર્મનું પણ છે. હિંદી જ જમિનું ધર્મ-દૂધ પીને એ પુષ્ટ થયેલો છે.

ચતુર્વિધ સનાતન હિંદુ ધર્મના ચાર મુખ્ય પ્રવાહ:

બાહ્ય, જૈન, બૌદ્ધ અને ૧૧ મા સૈનાથી હાથ પાયેલો સંત ધર્મ તેમાના હેતુ પ્રવાહનું જ એક જરૂર તે શીખધર્મ; તેમજો 'મંથ સાહેબ' તે સતેનું વિદ્યાન સંચાલન છે.

મુસલમાનો હિંદુમાં ફરી ફરી હાથ લગાવે તે મુઝુ નાનકનો કાળ કહો (ઈ. સ. ૧૪૬૬ થી ૧૫૩૮).

હિન્દુસંસ્કૃતિમાં જગત્ સમ-નવ જગ છે તેને પ્રત્યેક મુસલમાન વસતી થાણે પડતી મઠ તેમજ ધરમાના સુફીરામને આપણા ભક્તિમાર્ગને વેગ મળેલો. તે હાજમા હિન્દુ સત મહાકાશીની જેમજ છરમાથી પીર ઓધવા ને બહોટો પ્રજામાં સરખું બાહ્ય માન પામતા. પરંતુ તે કાળ

પર નાનકે રીકા કરતાં કમ છે કે "કેટલું મુસલમાન નથી કે કેટલું હિંદુ નથી.

ધર્મપાલન ન જોઈએ તો તે કમી, સૌ જુલાવામાં જમા કતા એ રીતિનું વર્ણન એમણે કહ્યું સંદેશમાં અને રાતા હાથથી આપ્યું છે. એ સમયે અખાતમજાવણા કતા જપજીમાં એ લખે છે કે:

બાહ્ય મુદત વેળાએ વિચારો વડું નામ ને ઈશ્વરો મહિમા ગાઓ, વિચારો વડું તત્ત્વ તે—કમથી દેહપ્રતિ છે કૃપાથી મોક્ષમાળ છે એમ જાણી લહો સત્ત્વ પ્રજા સર્વત્વ નાનક.

સિન, વિષ્ણુ તથા બ્રહ્મા, સર્વ છે મુરુની મહી પાર્વતી, ચારમા, વક્ષમી એમ સૌ દેવ દેવીઓ.

આમુરુ એટલે નાનક સાતેન ના મત પ્રમાણે આત્મા એ, આત્માના નિધિમાં પૂરો રત્ન માલિક મોલીઓ પામે તે ને ધરો કાને શીખ મી સહજ તરફી આપણા આત્મામિત્ર વિકાસ માટે "જપજી" વચિત્રની જગ્યાએ ખાસ ભલામણ છે.

મુખ્ય ઇલાકામાં વ્યાયામદિન

મુંબઈ સરકારે મઠ તા. ૧૭ ૧૮ અને ૧૯ બ્યાગમ ઉત્સવ તરીકે ગણવાની ભલામણ કરેલી. તેને જ જપજી માંથી.

અનુસરીને આખા ઇલાકામાં તમામ શાળા, મહાશાળાઓએ એ ઉત્સવ ઉત્સાહભરે જાળ્યો હતો.

નવા સ્વરાજ્યની જવાબદારીનું જ્ઞાન વિદ્યાર્થીવર્ગમાં આપ્યું છે જ, અને ભવિષ્યમાં જે નગરજનો મારફતે બ્રહ્મજી, કૃષિજી, વૈજ્ઞાન અને શૂદ્ધતા તમામ મુલ્યો જોડેએ આ પુરુષમાં હવે લાવવાની જરૂર છે તે સિંધે માનવજાતે સત્યજન નધે મધ્યે કરાવવામાં આપ્યું હતું.

ભારતને હવે આપણે જયદી વીરતા, યાન, પુરુષાર્થ અને આદ્ય સેવાભાવના પ્રકટ કરવું છે. રમત નમતો અને આપારને કેળવણીનું મુખ્ય અંગ જનતાવલુ છે અને પોતાની નીચેથી સરકારને સહકાર અને વશદારી આપતાં પ્રગળજો શીખે એવી મુખ્યવસ્થા જોઈ કરવી છે.

કસરોલી માનસિક, સામાજિક અને આધ્યાત્મિક મુલ્યો પ્રસ્તુત છે. પરીક્ષાઓથી ખીસે છે તેના કરતા વધારે સારા ખીસે છે એવો નવા નવા કેળવણીકારો અને માનસશાસ્ત્રીઓનો મત છે. માત્ર વિદ્યાર્થીઓ જ નહીં; મોટી ઉંમરનાં તમામ આ પુરુષોએ ફરવા કરવાનાં શૈક્ષણિક રમત નમતોમાં રમવાનું છે. આ રમતોમાં રમવાનું છે અને જીવન જીવન અભિલાષા સેવતાં જનજાતો સમજ આવી શકે છે. જીવનમાં હવે નિરાશા તો નિષક્રિય હોવી ના જોઈએ. નિન્દા, દેષ, કે તકામી ટક ટક કોરાણે મૂકી નર્મ કંટાળ નિષ્ઠ અને સ્વદેશભક્ત જાને એ મધુ જ જરૂર છે.

ચિરંત, અમરમૌલ, સપ, અર-સ્પરસના સાચા પ્રેમધર્મનો ઉદય, સમૃદ્ધવ્યાપાર અને સમજનશીલ વર્ગ.

હવે પ્રેમિક વારંવાર માંદા નહિ પડવું જોઈએ.

બનીશ શૌ કહે છે કે હું સત્તા પર હેલ્ડ તો માંદા પડે એને જેલમાં મોકલ્યું અને ખુનાક કરે તેને દવા-ખાનામાં મોકલી એમનાં મનજ અને હૃદય તપાસરાવું.

૪૦ વર્ષ પછીના મુખ્ય રાજો દમ, સંધોષા, લોહીનું દવા છુ અને દાયાવી દીઝ (મધુપ્રમેહ) જે બધા મેદાખાલિ મોડોને ઘાત છે. તેથી મારી પ્રેમ-ધર્મનાં વાજકોને સલાહ છે કે એમણે ૪૦ વર્ષ પછી તો ખાસ કસરોલી કરવી, આસ્ત્ર, દડા બ્રહ્મ, પ્રાણ-ધાર્મ અને ફરવાકરવાનું ખૂબ રાખવું; મંદિરાદીઓ, કુટુંબને, દેશને અને પોતાની જાનને માર-ફત નીચે છે અને દુષ્કર્મ મનુષ્ય જીવનનું સાધક કરી શકતાં નથી.

આ વિવેચનની ઉત્તરવર્ણીમાં મેં પણ દેશને વિદ્યાર્થીવર્ગને ચકા કોડી દેવાનો બધામણ કરી છે જે બધામણ હું મોટી ઉમરનાને પણ કરું છે. એ વીસા મચાવી જીવન મહત્ત્વનાં જીવ આખાની વીદ્યામીન તથા પોષિત તત્ત્વો યોગ્ય પ્રમાણમાં મળી રહે એવા યોગ્ય લેવાનો અને મોડ પણ જાતના રાજો સામે ધવાની તાકાત કેળવવાની જરૂર છે.

નાવ, દમ, દમ, હાટોમાં, વરાધ, હાલિજન-ન રાજો ઇલાદિ અટકાવો શામ એવા રાજો છે. સારા જાળ ઉપરથી, એ બધાં અટકાવી શકાય.

યુગરાત્રીઓ આજ સુધી દીથી ફાળના ખાનારા પેલીઆશા કહેવાતા એમને હરકરમાં મોડ લેવું નહીં.

હવે એ વિવસ મધા પ્રાન્તે પ્રેમવાહ હવેનાં રાજ્યકારણમાં નથી. મોટો વ્યવસ્થાનું મહત્ત્વ સમજવું જોઈએ.

સ્વામી રામતીર્થની જયંતી

સદ્ગાઓ, દિવસોત્સવના-પ્રચાર સમિતિને આ વર્ષે થી મહેલ દલ્લ મોસ્લામીનો લાભ, રામતીર્થ જયંતીને પ્રસન્ન મળી એથી મહાન-અરમાં એજોશીએ, વિદ્યાર્થીઓ બાલકાનું એવું છટાદાર બાલક મળ્યું હતું કે સેકેડા. આ પુરુષોએ સત્યજન એ કલાક એમની વેલેપારા, મન-મુખ્ય શક્તિ સાંભળો.

સરવુ સાદિલ પ્રચારક મળ તરફથી થી. કુપાનું કર પડીએ અને સ્વામી સ્વધર્મોત્સવે, મુંદર મુનરાત્રીમાં સ્વામી રામતીર્થનું જીવન અને લખાણો પ્રસિદ્ધ થયાં છે. પોતે મહાત્માઓ, આત્મજ, ઉપદેશક, કવિ, તત્ત્વજ્ઞાની અને સંત હતા. ભારતને મહાત્માઓથી પહેલાં જે મે સમર્થ મહાપુરુષોના લાભ મળે તો સ્વામી વિવેકાનંદ અને રામતીર્થ. મન્ને વિષે મુનરાત્રી વાચક-વર્ગ જેમ વધારે જાણે તેમ વાધારે લાભ થશે.

વિદ્વાનોમાં પણ જેમણે આત્મ-સમ્યક્કાર, જીવનનું સૌન્દર્ય અને જ્ઞાનને મેળવ્યા છે તે એકલા યોગી કરતાં મેંડ છે રામતીર્થ એવા હતા. "અનંતજીવન" નામના પ્રકરણમાં એમની એક કવિતા છે કે -

જન પ્રેમ મૂર્તિ સોધો મે, એ સર્વમાં નાભી રહ્યો; એને જ હું અવલોક્યો, એને જ હું ચાહી રહ્યો.

મુજ એ જ છે સર્વદેવ ને,
મુજ એ જ છે રક્ષક બધે,
મુજ મિત્ર સત્યો એ જ છે
ને એ જ મુજ મેઘા મુજ
મુજ એ જ પિતા, એ જ આદ્ય
તંત્ર મુજ એ પુલક તણું,
મુજ એ જ પતિપત્ની અને,
મુજ એ જ આત્મારામ છે.
મુજ એ જ છે જીવન અને,
મુજ હૃદય ને આરામ છે,
ઉપાત મારો એ જ છે ને,
એ જ મુજ શાન્તિ છે.
‘એ બ્યોતિઓમાં બ્યોતિ મુજ
મુજ ઓપધિ, મુજ રામ એ,
મુજ સર્વદેવો ધર પર વિશે પોતે
કવિતા લખી છે તે જુઓ :—
સદસો શ્લોકો,
ચકિત કરવા વળ કર પૂ,
પરંતુ, તેમાં એ—
‘મિત્રવચન’, તમે જોળખી છકું.
રમી મિત્ર, નહીં
‘વિવિધ રૂપ તેમાં તું બદલે,
પરંતુ વિચારમાં’
નહીં ‘પણું’ તને કોણ ન કહે
વડે પ્રાત્નવૃત્ત,
કુસુમકલિ ધોમેકો વિહારે!
બરે તું વેલિયો,
રસ રૂપ તું જોઈ શોભન, સચે!
રૂપો તારી ચકિત
(વિમલજ્યોત્સ્ના) ને પ્રતિ કહે
મનોહારી! એવું
કહે હૃદય, એ અવનલે!
કુવારામાં મીમે,
ઉજળા ઉજળાને જળ રમે,

હળા, લીલા તારાં
રમણ મુખ ચિત્તે અભિરમે!
ધનાકારે ધૂમે,
ગતનચક્રિં અલુભ્યમા
અહો! લીલાવતી!
જ્યેષ્ઠ પર ત્યાં આપું ઉપમા
ખીલી પુષ્પો કૃષ્ણી,
વનરમણી મહીં મોહિની બરે,
અહો! એ રતોમાં
પ્રભુ! ‘નયન શાન્તિ મને કરે!
પંડિત જવાહરલાલનો
પરદેશમાં દિગ્વિજય
આ મહિને પંડિતજીએ વિદ્યુ-
વિજય કર્યો પુના પાસેની આગ
વાસલા જેવી મનોહર શિરઝેડની
શુભિ પર રાષ્ટ્રસંરક્ષક જળા
વિભાજનની રચાપના કરતાં એમણે
સામે ઉભેલા સિંહચક્રની સમક્ષ
ધરવીર સિવાજી અને મહારાજા
પ્રતાપના આદ્ય પાસે આસિતો
માથા! મહાત્માજીના આદ્યને
આવાહન કરીને એમણે આત્રી
આપી કે કોઈ આદ્યજીવની પુલો
મારે આ જળ, રમણ અને વાહુ-
સેનાઓ નથી પરંતુ અમૂલ્ય સ્વ-
રાજ્યની રક્ષા માટે; ‘પણું’ સૈનિક-
સાધન, ‘દૃષ્ટિ’ દૃષ્ટિ ‘પહેલા
નંદરમિ પેઢેલા દરજ્જા’ બનાવવા
પ્રગલ્ભને વચન આપ્યું, ત્યાંથી
ઈન્ડિય અને અમેરિકા મથા નાવરાર
જેનાં મન્ય રમણીય રમણો જેનાં
એન્ડીન, કુર્ષ જેવા સાયેશ્વરનાં
રચાપન અને લોક જીવનને સમૃદ્ધિ
કરનાર તત્ત્વજ્ઞાનીનાં દર્શન રહ્યાં.
એટલી અને દુર્મન જેવા ધુરંધર રાજ્ય
સંવિધાને મન્યા રાજસમાજો અને

વિદ્યાપીઠોને મહાત્માજીની મૃતસંજ
વિનો વિદ્યા શીખવાડી.
આંતરરાષ્ટ્રીય રાજ્યકારણની
પોતાની સર્વોદય દૃષ્ટિનો જનતાને
મોહિતો લખાડી.
ભારતમાતાનો પ્રતિજ્ઞા પદિ-
તજ્ઞા આ પ્રવાસથી એટલી જાણી
વધી કે ન પૂછો વાત. જેનાં પૂર્ણના
મહારાજ્યોમાં કઈ માન ન હતું
તે પહેલી દરજ્જાના રાજ્યો સાથે
મેશીને અવિધ્ય રચનાર સત્તા બની
ગઈ!
સંકેત પધારી પોતાની કૃષ્ણ
વર્ષ જાળિયા સમારંભોમાં એમણે
જાહેર ક્યું કે,—
ગાનપ્રાપ્તિમાં વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિ
રાખ્યો બચવાનો જલ્દી તરફી
આપણા નહીં કારણ કે બચવાન
જેટલી જલ્દીકત તમારામાં છે.
સ્વામી માધવતીર્થજી
ત્રીસ વર્ષથી સાયેશ્વરજી અને
એનરજીતના સાહિત્યોને વેદાંત-દૃષ્ટિ
સાથે સમન્વય કરનાર અને મુજરાતી
તથા અંગ્રેજીમાં લખાયેલ કોર
પુસ્તકો! ‘સખી સન્માસજીવનને
સાધક કરનાર સ્વામી માધવતીર્થને
દિગ્દીપ્તગાનપ્રવારસમિતિમાં વાતી-
લા પ માટે આપું તથા
આપવામાં આપ્યું હતું એમને
કુખ્ય પ્રસન્ન એ પૂજાર્માં આજ્યો
હોતો કે ‘સંસાર કુખ્ય છે કે મુખ્ય
રૂપ’ જવાબમાં એમણે જણાવ્યું કે
મેનદારની દૃષ્ટિ પર એનો આધાર છે
દૈત્યો કુખ્ય અને અદૈત્યો
પરમમુખની પ્રાપ્તિ યાગ છે.
એનો અર્થ એ કરો કે પ્રેમ-
ધર્મ એ સાચો ધર્મ છે.

સ્વ. ભાઈશંકર સોલીસીટર

દાનવીરગુરુ રમગુરુ કામચંદ્રાચાર્યાના
કાવ્યને પ્રથમ સંસ્કૃત સંસ્કૃત દત્ત.

૧ સાખ મુસાફરોએ સાખ સાધી
હતી.

ડે. છવરાજ મહેતાના ગુણ

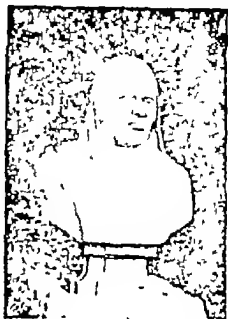
‘સોમાં એકાદ ચરવીર સાખ

સિદ્ધી કૃપાચંદ્રે આ મુનિએ

હરતે, અમદાવાદ છાંસા સોલસમેડ

છે દગરમાં એક પડિત સાખ; દશ

આમેદુદ્દીન જનવનામાં પોતાના પ્રાણ

સ્વર્ગસ્થ ભાઈશંકર સોલીસીટર

તરફથી રેવાખાઈ ધર્મજાનોમાં
ભાઈશંકર તથા રેવાખાઈની મૂર્તિ
ઓની અનાવરણ વિધિ કરવામાં
આવી હતી. ડે. મહેતાએ આતા

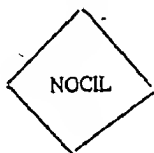
દગરમાં એકાદ વક્તા સાખ
અને દાતા, તે ભાઈશંકર વાર સાખ
અને ન પડ્યુ સાખ.”

રેવાખાઈ ધર્મજાનો અમે વળે

સ્વ. રેવાખાઈ

રેવા છે. આવી મુંદર મૂર્તિવિધા-
નની કળા પ્રાપ્ત કરનાર આધુનિક
યુગશાસ્ત્રીઓમાં તે એ પવેશ ન
છે. એમને અમારા અભિનંદન છે.
૨૨-૧૧-૪૬ હરિપ્રસાદ

ધોવા

માટે સારામાં સારી જાતનો
એક જ સાબુ વાપરો

—: મેન્યુફેક્ચરર્સ :—

નાણાવટી ઓઈલ એન્ડ કેમીકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લીમીટેડ.

ચોક્કસ ડીસ્ટ્રીબ્યુટર્સ : યનાલાલ નરોત્તમદાસ ૫૫ હાકી સર્વિસરોડ-માંડવી.

ટેલીફોન નં. ૨૧૦૯૧

મુંબઈ-૩

WEAVING INDIA'S FUTURE.

To day there are 421 Cotton Textile Mills in India whilst the first one founded in 1853 less than a hundred years ago The Textile Industry has been the back bone of India's industrial development and the House of Tata has played its part in that development its first venture, the Empress Mills was founded in 1877 by the great pioneer Jamshedji Tata. No longer need India's millions purchase cloth from abroad India alone can clothe her sons and daughters and give them the quality, Variety and cheapness to suit all. It is our aim to be in the service of the nation.

Selling Agents

Jethabhai Ramdas & Co
Nathuram Ramnarain Ltd
Patel Ghanshyamdas & Co

Head Offices

Mulji Jetha Cloth Market,
BOMBAY.

Shops in: NAGPUR, AHMEDABAD, CALCUTTA,
COWNPORE, DELHI, KARACHI.

Mfg. Agents:

Messrs TATA INDUSTRIES Ltd.
BOMBAY.

:: જીવન પલટાનાં સૂત્રો ::

ભૂમિકા

જીવનપથદાઓ મારે મુખ્ય જ્યારે સફેદું સાધન તો સ્વસ્થ જ છે. મદ્યમ એ સંતોનો અનુભવ હોય છે સંતોની ડેટલીક વાણી સુનતુ કામ કરે છે, એ સૂત્રો મધ્યાં નાનાં હોય છે પરંતુ એમાં ઘણો અર્થ સમાવેલો હોય છે. અહીં આ એવાં ડેટલાક સૂત્રો પસંદ કરવામાં આવી્યા છે. એ સૂત્રો એવાં છે કે તેમાંથી ફક્ત એક જ વાદ કરી એને આચરણમાં મૂકવામાં આવે તો જીવન જરૂર પથદાઈ ગય, શૂલ ભરેલું માથેક જીવન સત્યમય પૂર્ણ જીવન થાય જેમાં હર્ષ-શોકાદિ દંડ રહે નહિ.

જીવન પદેલા ડેવું હોય છે અને પથદાયા પછી ડેવું થાય છે તેવું સાધારણ દિગ્દર્શન તત્ત્વ માસિકમાં (જીવનપથદા) આવી ગયું છે. તેવું સાધારણ દિગ્દર્શન આ છે.

વાપરતા આવડે તેની તથવાર. તથવાર વાપરતાં આવડે તો એ આપણું રક્ષણ કરી ન આવડે તો તે જ તથવાર આપણું હનન કરે. જે દવા જીવનદાયી હોય છે એવી અમૂલ્ય દવાનો નો ઉપયોગ કરતાં ન આવડે તો યત્યુત્ત ધારણ પણ અને છે તેમ જીવન-પથદાનાં સૂત્રો વાપરતાં આવડે તો તરી જવાય, નહીં તો એ જ સૂત્રોથી દુઃખ પણ મરાય છે. આજે દુનિયામાં આવો પ્રત્યક્ષ અનુભવ યદ્ય રહ્યો છે.

જીવનની ઉન્નતિ કરનારાં સૂત્રોથી ડેટલાક પેલાને કહેવડાવતા ભક્તો, મુશ્કેલીઓ પેલાને અધીર્મતામાં લઇ જઇ રહ્યા છે અને તેથી ભેળો એમના તરફ દસી રહ્યા છે. અને એ સાદેજ છે. આજના ભોળાં જાનો ઉપયોગ જાણતા ન હોવાથી તેમની આવી રિશત થઇ છે. બાકી આ બધા સૂત્રો અનુભવીઓનાં છે. આ સૂત્રોથી જ તેઓએ પોતાનું જીવન ઉન્નત કર્યું છે.

અધ્યાય ૧

સાનયોગ

૧ " સર્વં સ્વચ્છિદં પ્રસન્ન : " :-

જે કંઈ છે તે એક જ તત્ત્વ છે. એક જ પ્રકાર-ત્વની આ બધી સર્જિ છે સુવર્ણના બધા અર્થકાર

બનેલા હોય છે. એમાં નામરૂપ મિથ્યા છે. સુવર્ણ જ સત્ય છે, સુવર્ણ સિવાય એમાં કંઈ પણ હોતું નથી. તેથી જ કહ્યું છે કે, " પ્રજ્ઞ સત્યં જગન્મિથ્યા " જગતનો અર્થ છે જનાઈ અર્થોત્તર રહેનાઈ-નાશવંત. અધકારમાં રૂપ અને નામ છે તે જનાર છે મિથ્યા છે અને સુવર્ણ સત્ય છે તેમ આ આત્મ જગત પ્રજ્ઞ સ્વરૂપે જ છે. જેમ સ્વપ્નમાં નાના પ્રકારની સર્જિ ઉત્પન્ન થાય છે, દેખાય છે, પણ એ સર્વ સત્યનો જ વિધાસ છે. આત્મામાંથી જ ઉત્પન્ન થયું છે, અધકારમાં જ રિયર છે અને આત્મામાં જ લય પામે છે. એ સર્વ સર્જિ અપ્રમ સ્વરૂપે જ હોય છે, તેમ આ જે કંઈ દેખાય છે તે જશુ આભસ્વરૂપે જ છે, શબસ્વરૂપે જ છે.

૨ સધિવાનદોષદ્મ્

આપણે સત્ત્વ, ત્રિત્વ, આનંદ સ્વરૂપ આત્મા બીએ. એટલે આપણે આનન્દસ્વરૂપ હોવાથી આનંદજન હોવાથી આનંદ સિવાય બીજું કંઈ પણ વસ્તુ આપણામાં હોઈ શકે નહીં. રામ જેમ છરીરના વિધાર છે તેમ હારીશોક એ મનના વિધાર છે. રામની માફક હર્ષશોકનો આત્મા બોલે એટલે આપણા બોલે કંઈ પ્રકારનો સન્નિધ નથી. આ જ એમ બંધણ સિવાય હોઈ શકે નહિ તેમ આપણે આનંદ સિવાય રહી શકતા નથી. આપણું સ્વરૂપ આનંદમય છે તેનો અનુભવ કરવો એ મનન કામ છે, મન રિયર રહી આત્મામાં આનંદ સ્વરૂપનો અનુભવ કરે થા માવાની જગતની વસ્તુઓમાં મોહિત થઈ સુખદુઃખનો અનુભવ કરે; જગતની જગે માવામાં ફસાઈ તેમાં મોહિત થઈ તેનાથી ઉત્પન્ન થતાં હર્ષ શોકનો અનુભવ કરે છે તો વિવેકી માની. જગત તો કેવલ મિથ્યા છે, અરિયર છે,

જીવનમાં પલટો લાવી તેને અધ્યાત્મ-માર્ગે દોરવાની ઈચ્છા સેવતા મુમુક્ષુ-ઓ મારે 'મુંદર માર્ગદર્શન આપતા આ લેખમાં લેખક દુઃકમાં મહત્વના મુદ્દાઓ વાચક સમક્ષ રજૂ કરે છે. લેખક : શ્રી દુષ્ણ, નર્મદાતટવાસી

નાદરેત છે, તેથી તેનાથી મોહિત ન થતા સદ્ગુણિ
આનંદસ્વરૂપ આત્માનો અનુભવ કરે છે આત્માનો
સખથી સત્યજ્ઞાન હોવાથી એમનું મન હંમેશાં
આનંદમાં જ રહેશે. જન્મતની નાશરત વસ્તુઓ એને
મોહિત કરી શકતી નથી એની શાન્તિ અખંડ રહે છે.

૩ સમાર્થ યોગ ઉપ્પત્તે ।

‘નિર્દોષ દિ સમંધસ તરમાહ બ્રહ્મણિ તે રિયતમ્

અકાર્યું સ્વરૂપ સમત્ત છે. શાન્તિ, આનંદ સર્વત્વ-
જ રહી શકે છે સમત્તનો જાંઝ એ શાન્તિ-આનંદનો
જાંઝ, તેથી એમનું મન હંમેશાં સાચામાં છે અર્થાત્
એમાં હંમેશા સમત્ત રહે છે તે અક્ષરમાં જ
જોડાએલા છે એથી જ સમત્ત જ યોગ છે પ્રકારામ
મહારાજ પણ કહે છે કે, ‘શાન્તિ તેષે દેવાંચી વસ્તી
અર્થાત્ આ શાન્તિ છે ત્યાં જ દેવની વસ્તી છે શાન્તિ
એ દેવનું સ્વરૂપ છે દેવ, અક્ષર, શાન્તિ, આનંદ એ એક
જ તત્ત્વોના નામો છે, સર્વથિદ આનંદ બધા.

૪ અધોન્યાનનન્વયોચત્ત્વ પ્રજ્ઞાવાદાશ્ચ માસત્તે ।

રેક અનુષ્ઠ પેતાને યાતા-બાજુકાર સમરે છે.
પેતાને ભુલિયાળી માને છે ખતા અસત્ય-દાષબયર
એવી આ કુન્વચી વસ્તુઓથી તેમજ બનાવોથી કુળી
ધાપ છે, પેતાના વિચાર પ્રમાણે ન ધાપ કેતો જરૂર
કુળી થવાનો, પેતાનું કોઈએ અપમાન કર્યું કે તરતજ
મોહું કીનરી જાય છે એટલે જેનો શોક કરવો જોઈએ
નહી તેનો તે પેતાનો ભુલિયાળી યાતા સમજતો છતાં
શોક કરે છે. સ્વપ્નમાં રાજ જગ્નું રહ્યું કે કોઈએ મોહું
અપમાન કર્યું, પેતાના મન પ્રમાણે ના થયું તો તેથી
શું જ બ્યારે પોતે આપ્યા આનંદસ્વરૂપ છે, જન્મત
સ્વપ્ન જેવું નાચવંત છે, પછી કુળી કેમ જ બ્યારે
સંસારને આપણે સ્વપ્ન સમજીએ છીએ પછી સ્વપ્નમાં
થયેલા બનાવોનું કુળી હોવ જ નહી.

૫ ઘણે મોગળે સર્વહી દૈવયોગે ।

પ્રારબ્ધવશાત્ ભોગ પ્રાપ્ત થાય છે. જો કર્યું છે તે
ભોગવવાનું છે. પ્રારબ્ધ ભોગવ્યા બમર છૂટકો જ નથી.

૨જી

અઠવાડીયું

સ્વામી વિવેકાનંદની
કથા ૭૫૨ થી-
કવિ રમેશ મુસાએ
સુનેહું સંસ્કારી ચિત્ર
૭

જ્યશક્તિ પીકચર્સનું
લક્ષિતરસ પ્રધાન ચિત્ર
૭

તંમે નહિ આંવો ત્યાં સુધી

હું ભોજન કરીશ નહિ—

બાળમજા ગોપ.સે લગવાન પાસે
હક કરી અને બજારની માર્ચના સાંભળી
બંસીધર શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુએ
જાતે હથાંન હાથ એની હક પુરી કરી

ભક્ત

૭

ગોપાલ ભૈયા

સહકૃદંબ જોઈ શાશ્વત્તે એનું સંસ્કારી સર્જન

નોવેલ્ટી

દરરોજ (૮) એક
૨-૪૧-૭-૯૧

પ્રમાણ:- શશીકાંતર

અનંત મશરો
અમીર હજીરકી
પાંડે-સદમજ

ગાનીને પોતાના આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન થવા પછી ૨૫૫ અને સુરુષ શરીરથી પોને જુદો હોવાથી તે શરીરના સુખદુઃખથી તે નિર્મિત થો. છે, એટલે પ્રાપ્ત થમાએ તેઓ ભક્તિ ભોગવે, તેનાથી પોતાના આનંદસ્વરૂપમાં કદ દેર થઈ શકે નહીં, તેની શાન્તિ અખંડ જ હોય છે. ગાની પોતે પૂર્ણ આનંદસ્વરૂપ હોવાથી એનામાં સુખની વાસ્તના રહેતી નથી. તેથી વાસ્તનારહિત હોવાથી નવા સંસ્કાર દર યથ પ્રારબ્ધ ભવી થકતા નથી તેથી તેને સુખદુઃખ કશી કશ નવા ઉત્પન્ન થવાનાં નથી, તેમાંથી તે મુક્ત હોય છે.

અધ્યાય ૨

કર્મયોગ

૬ કર્મણ્યેવાધિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાચન ।

મા કર્મફલહેતુર્મ માં તે સંગોસ્લ્લ્ય કર્માણિ ॥

આ કર્મયોગની ચતુ મૂત્રી છે મનુષ્યનો અધિકાર કર્મ કરવાનો છે. પ્રત્યક્ષપતિત આભાવિક કર્મ કરતાં. કળમાં તેનો અધિકાર હોનો નથી, તે તેના અધિકાર બહારની વસ્તુ છે. કારણ કે કળમાં પાંચ વેતુ હોય છે. અધિકારનં તમા થાતાં વારણં ચ પૃથગ્વિધમ્ ।

• વિવિધાથ પૃથક્પ્રેષ્ટા દૈવૈ ચૈવાક્ર પંચમમ્ ॥

ક્રિયાની ક્ષમિત્વપ્રિતિમાં આ પાંચ કારણો હેતુભૂત હોય છે. "અધિકારનં" એટલે ભૂમિ. વિચાર કરો કે આપણે અમુક ધર્મની આજ્ઞા રાખીએ છીએ, પણ એટલા ધર્મ થવામાં પ્રયત્ન કારણ છે ભૂમિ-ઓસર જમીનમાં મું થવાનું છે? ધર્મને યોગ્ય ઉત્તમ ભૂમિ જેમ હશે તેમ ધર્મ વધારે પાકશે. ત્યાર પછી "કાતી" ધર્મ વાવનારની કૃદિ પર ધર્મની પેદાશ આધાર રાખે છે. ત્યાર પછી "પૃથગ્વિધ ધર્મ" નાના પ્રકારનાં સાધનો-જગદ્ દળ, ખાતર વગેરે મરીજ માણસ પાસે સાધન જરાજર ન હોય, બીજી બધું દીક હોય તો પણ ધર્મની પેદાશ સારી થઈ નહિ અને પછી "વિવિધ પૃથક્પ્રેષ્ટા", "નાના પ્રકારનાં મહેનત" મહેનતના પ્રમાણમાં ધર્મની પેદાશ થવાની. આ ચાર કારણ ઉપરાંત પણ એક કારણ હોય છે જ. દૈવ પ્રમાણે વરસાદ ઓછો વતો ધાય છે છતાં પડતી. દિવસ પડતું વગેરે પણ ધર્મની પેદાશ ઉપર અસર કરે છે. આમ ક્ષમિત્વમાં આના પાંચ કારણો દેલાથી ક્ષમિત્વમાં આપણે અધિકાર નથી. તેથી ક્ષમિત્વ

મનમાં રાખવો નહીં પણ તેથી કદાચ તમ ૧ પ્રતિ કર્મ ન કરવામાં ધાય તેથી કદે છે કે અકર્મમાં કર્મ ન કરવામાં પણ તારી આમકિત ન થાય કે અકર્મકિત એવો કુ, મરુત જ ન જાની કદાચ, ખતર કાચ કર્મ ન કરવાનો આમદ પોતાના સિદ્ધાંતના વરસાદ જાય છે. કોઈ પણ માણસે સ્વાભાવિક કર્મનો ત્યાગ કરવો જોઈએ નહીં, કેમ કે કર્મથી જ સુદિ થાય છે. કર્મના અભાવમાં તો સુદિ જ નહિ થઈ જાય એટલે કર્મ ન કરવું એવો સુધર્મ થઈ જાય. "પાર્વતે ધર્મિ ધર્મ" સુદિનો પારણા જનાથી થાય તે ધર્મ, એટલે કર્મ ન કરવું એ અધર્મ છે? ગાની હોય પા બક્ષત તેનાથી અધર્મ કેમ થાય?

૭-વર્તમાનેન વર્તેત, મૂર્તેત મર્ચ્ય ન શોચયેત્ ।

જે વાત ભની મધ તેનો શોક કરવો નહિ થાને ધર્મ જોવાનો ફરી બજાં શોક ન કરવો, તેમજ અવિષ્ણનો ચિંતા કરવી નહિ, પરંતુ વર્તમાનમાં પ્રત્યક્ષ પતિત સ્વાભાવિક જેમ આવે તેમ, અવિષ્ણનો ચિંતા કરી વગર ક્ષેમજા રક્ષિત કરવું.

કુપનીની સ્થાપના સને ૧૯૨૦

એતી મારે

કુવા તથા નડિયાંથી જમે તેટલી કિંદામજી થોડા

જોરે થલું પાણી ભેગનાર

નારિયા રેડ અને પપ

કોડી અને સારી ખેડ કરનાર

લોખંડી દળ

કેરીમાંથી રસ કાઢવાના

કોણુ ચીંચેલા

દહીં વસોતવાના મુર અને મળજી

લોખંડી રથેવા

તેમજ

દરેક પ્રકારની મશીનરી અને એતીવાડીનાં

હથીઆદો

તથા

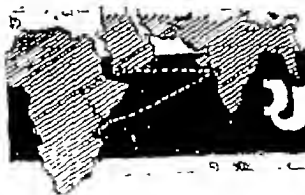
બોરીંગના કામમાં મારે પૂજો વા મજા-

અવ્યાસાલ એમ. ધોરણની કુપની

માલિક : ફરુકુશમ એન્ડ કોં.

(૧૫)

ફરીઆપુર, પંચ પોત, અમદાવાદ.

આફ્રિકામાં...

[પ્રેમધર્મના આગળના અંકથી હવે ચતિશ્રીના આફ્રિકાના પ્રવાસનું પર્વન શરૂ થાય છે.]

સ્ત્રી મર અલકનંદામાં અમારા મારે અલાપદી સીટ મેળવવા માટે મિ. પારેખે ઘણા પ્રયાસ કરી હતા કારણ કે અમારા આકાર પાણી વિ. માટે એ નફારી હતું. છતાં એ પ્રયાસો સફળાશૂન ન થયા અને ત્યારે ત્યારનાની બીજી સ્ત્રીમરમા અમારે જુડુ એવું કહેવામાં આવ્યું, પણ હવે રાધાવતું પામવે તેમ નહોતું, એટલે મેં કહ્યું. "નખાની સાથે મુસાફરી કરવામાં અમને વધી નથી."

એટલે મુસાફરી નાંખી કરી.

અમે સ્ત્રીમર ઉપર આવ્યા તે પહેલાં મિ. પારેખ અમારી કેબીનમાં ને ને બાઈઓ હતા તેમની સાથે અંગ્રેજીમાં વાતચીત કરીને તેમને અમારા પરિચય આપ્યો કે "અમે નૈનોના પ. ધર્મગુરુ છીએ અને અમને નથી સમજતો મને તે માટે મોખ સમરોડો કરી આપવી." એમ તેમને કહ્યું.

તેઓ મારા અને મારા સાથીઓના પરિચયથી ખુશ થયા અને કહ્યું કે, "તમે ચિંતા કરશો નહિ, તમારી સમજા અમે સાચવશું."

મી પારેખે તે વાતો અને કહી અને એરીવે તેમણે પોતાની બનતી મદદ અલકનંદા સ્ત્રીમરમાં અમારા પ્રવાસ સમરામયી અને તે માટે આવી અને એ બદલ તેમની વાડ, તેમનો દેસાહ હજુ પણ મોરા દિવમાં મોતરાએમે છે આફ્રિકાના પ્રવાસના પર્વનની જ્યારે પણ વાતો કરવાનો પ્રસંગ મળે છે ત્યારે ત્યારે હું તેમને વાડ કહી વચર રહી શકતો નથી અને ધણી વાર મેં કહ્યું છે: "તેમના જેવા કિસાહી કાપકરો ઘણા બોલો મળી."

કેક ઉપરથી હું તેમજ અમારા સાથીઓ નખા પાઠા કરી કારણ કે આજન જગ્યાની મધો હું તેમ સ્ત્રીમર અલકનંદા અમને આફ્રિકા તરફ લઈ જતી હતી

આફ્રિકા તરફ.....

—ચતિશ્રી હેમચંદ્ર—

અને એમનું આઈ ધીરે ધીરે ફર જતું હતું અને કેટલાક કલાકો વાડ તે રેખાવું બંધ થયું.

સ્ત્રીમર અલકનંદાએ વેગ પકડ્યો હતો. કલાકના ૧૦ થી ૧૮ ક્ષેત્રના વેગે તે પાણીમાંથી રસ્તો કાપતી હતી.

(૨)

માર્ગનો સમયબ્યય

કેબીનમાં આવ્યા બાદ એવું તે અમારી સાથે સાથે કેબીનમાં મુસાફરી કરનાર સાત માણસો છે એવું મળીને નહીં કહ્યું. એમાં આફ્રિકન હતા, માર કિંદીઓ હતા, તેમજ અન્ય એક પાદરી હતા.

કેબીનમાં ત્યારના અમારી વાતો થઈ. નખાનો પરિચય થયો. નખા મળવા આગુર હતા કે હું કોણ છું. હું ચુ ઉદેચ્યો આફ્રિકા જઈ રહ્યો છું. તેમજ તેમના સંપૂર્ણ પરિચય માટે હું પણ આગુર હતો.

સર કરતી વખતે એ સાથે મુસાફરી કરનાર હમરાહીઓનો પરિચય ન સમાય તો સફરનો સમય બનતીલ કરવો એ મુશ્કેલ જતે છે. મારા જનુબીયો તે એમ પણ કહે છે લાંબી મુસાફરીમાં એક બીજાનો પરિચય ન થાય એ પણ ભાગ્યે જ જનનું કસે.

આમ સામા નજરોથી નજરો મળે એવી રીતે બેઠેલા મનવીઓનાં દિલ એક બીજાનો પરિચય માગ્યા વિના રહેતાં નહો. જહી તો તે સાધારણ મનવી હોય કે ઉચ્ચ માનવ હોય.

મેં મારો પરિચય આપ્યો કે, "હું ધર્મોપદેશક છું. કિંદમાં જોનધર્મ" કરીને એક ધર્મ છે તેને પ્રતિનિધિ

હું. અમારા જેનો પરદેશમાં વસે છે એટલે તેમની ઇચ્છા-
ઓને માન આપીને આફ્રિકાનો પ્રવાસ એટી રહો છું.”

એમાંથી પણ મારે નૈનધર્મ એ ન્યાયની વસ્તુ
હતી એટલે તેમણે નૈનધર્મ એ સુા એ અંગે થોડીક
વાતો કરી અને એ તેમને નૈનધર્મિનું મતન્ય જતાવ્યું
અને તેઓ ખુશ થયા.

એ સાત જણમાંથી એક આફ્રિકન પાદરી હતા.
તે થોડા સમય બાદ યુનિયનમાં મળેલા, બીજા ત્રણ
હિંદીઓ હતા. તેઓ સહનથી તાળજી કરતા હતા
એકનું નામ હતું ડૉ. વાલ્ડી શેરી, બીજાનું નામ હતું
આર. વી. મેની અને ત્રીજા એક શીખધર્મ માન-
નારા હતા તેમનું નામ હતું ડૉ. જલવિદ સિંઘ. ચોથા
મહાસવનું નામ યાદ આવતું નથી પણ તેઓ એક
વૃદ્ધ હતા. તેઓ સહનથી પાછા ફરતા હતા અને
આફ્રિકાના નેરોબી ખાતે રહેતા હતા.

મેં સંડન જવાનું કારણ પૂછ્યું. તેમણે જતાવ્યું કે
તેઓ ત્યાંથી બહાર પાછા ફરી રહ્યા છે. પછા સહન
અંગે વાતો થઈ; અને તેમણે કહ્યું કે, “સંડનની હાલત
પહેલાં નેથી નથી રહી પણ એ પ્રજાનો જીવરો એવો
છે કે બીજા પ્રજાઓ કરતા વધુ ઈચ્છાએ જીવતું કરી
રહે.”

બીજા ને આફ્રિકન હતા તેમનું નામ હતું નેઓ
ઝેન્ડા. તે સીધા તેમજ વિચારક હતા. તેના વિચારો
સામ્યવાદ તરફ દોષા વધુ સામતા હતા અને મારા
એક પ્રજાના જવાબમાં તેણે જણાવ્યું કે તે તાજેતરમાં
રશિયાથી પાછો ફરે છે. રશિયામાં જઈને તે સામ્યવાદનો
અભ્યાસ કરીને પાછો વળતો હતો.
વિચારોની આપ-લે.

મેં રશિયા અંગે તેની પાસે દહીકતો જણાવ્યા
પણ પ્રશ્નો ક્યાં ત્યારે તેણે કહ્યું,

“રશિયાએ સહનમાં ને સિસ્ટ જર્મનીને આપી
છે તે સિસ્ટનું મુશ્કાલ જાત બધે ઓછું કરે, પણ
એ સિસ્ટ પાછા એક પ્રયંજ બોલત જાય છે. તે
એ કે દરેક માનવને સ્વતંત્ર જીવવાનો અધિકાર છે
રશિયાએ જર્મનીને સિસ્ટ નથી આપી પણ માનવતાએ
પણતમે કાર આપી છે એક માનવની બીજા માનવને
શુધામ રાખવાની, તેને દબાડે નહીં અને કિતાબી
પાઠવાની જાવનાને વોડી પાડી છે.”

તેણે મને ઝાંખીજ અને હિંદ અંગે પૂછ્યું. મેં
કહ્યું, કે તાજેતરમાંજ નેનાએને ઘોડાઆ આપ્યા છે
અને ઝાંખીજ હિન્દને નેરીતે વોડી રહ્યા છે તે માનવતા
જાણવા માટે માનવતાને જાણત રાખવા માટે ઉદ્દેશ્યમાં
એકો હમ છે.

એણે મને કહ્યું, “જી હા સાચી કે. તમારા
હિન્દમાં અને અમારા આફ્રિકામાં એકજ વાત
છે, આફ્રિકા આફ્રિકાનું અને વધુ વસતી તેની છતાંજ ત્યાંની
ધારાસભામાં આફ્રિકાનોતી ઇચ્છાને ચૂંટવાને આધાર નથી
તમારા હિંદમાં પણ એવું છે ત્યાં પણ સામ્યવાદ નહિ
આવે ત્યાં શુધી તેનો ઉદાર નહિ થાય.”

મેં તેને કહ્યું. એક દિવસ હિંદમાં એવો આવશે
જ્યારે હિંદમાં માનવતાના સાચા રજન થશે.

ત્યારબાદ અમરી પછી વાતચીત થઈ. તેણે મને
તેની છેલ્લી પ્રકાશિત પ્રતિષ્ઠા:- “Konyak The
Land of Conflict” “ઝેન્ડા વિરોધનો પ્રદેશ” એ
શીર્ષકે ચોપડી આપી અને કહ્યું: “તમે ઝેન્ડાનો પ્રવાસ
કરવાના છો તો જા તમને ઉપયોગી થશે.

તેની જુડી જુડી વાતો ઉપરથી મેં એક વસ્તુ
ત્યારથી કે આફ્રિકાના પણ અધિકાર અને અજાનમાં
પડ્યા છે પણ ધીમે ધીમે તેમનામાં જાણતિ આવી
રહી છે. હિંદની જેમ ત્યાં પણ મિસનરીઓ અને ધર્મ-
સરથાઓએ શુધામીનાં બંધન મળજીન ક્યાં છે અને
ધર્મના નામે આધ્યા કરતાની બી વાતો છે.”

તે મારી વિચારસરણીથી ખુશ થયેલો અને તેણે
કહ્યું કે “એક દિવસ એવો આવશે કે જાને સામ્યવાદ
તરફ જતુ પડશે કારણ કે હજારોના બોએ એકજમારો
મમા પડેલો માનવી એ નથી વિચારી શકતો કે બીજા
માનવ છે, પતી તે સામ્યવાદ તરફ કાંતિને રમ્પે જાય
કે સીંતના રસ્તે હિંદ માટે પણ સામ્યવાદ જરૂરી છે.”

અમરી વાતો પરિચય થયા માદવધી અને રોજને
રોજ મોઝક નવા વિષય ઉપર ચર્ચો થતી. જ્યાં જ
પરદેશ રખોદા દોષને જુડા જુડા રોજો અંગની નવીનતા
અને વિશેષતા રજૂ કરતા અને એથી વાનચિતમાં થયેલો
જ આનંદ થતો.

થોડા દિવસોમાંજ અમે ચિરપરિચિત ન દોષોએ
તેવું થઈ ગયેલું.

(૩)

કચ્છાઓ ઝોછી કરો

રીમર ઉપર હવેસો જ્ઞાનંદથી જન્મ લાગ્યા ડેમીનના બાઈઓ અમારી બધી સમગ્ર સાચવતા ખાસ કરીને બપોરે આઠારે લેવાનો સમય આવતો ત્યારે બધા હસતા હસતા ડેમીનને બાઈ કરી જતા. સુવાની પણ અમને સમગ્ર કરી આપતા.

મેં તેમજ મારી સાથેના બાઈઓ પણ તેમની સમગ્ર સાચવતા, તેમને ઝોછી તકલીફ પડે તે અંગેનું વર્તન રાખેલું અમારી પાસેના કોમમાંથી તેમને રજા આપતા અને બધા જ્ઞાનંદથી ર્ણ જ્ઞાના.

મારે તો માનવધર્મનો પ્રચાર કરવાનો હતો, ખાસ કરીને એ મારે તો હું જતો હતો મોઢેને કહેતો; "આ માનવધર્મ ધાર્મિક ક્રિયામાંથી માથું ઉઠ્યું કરી નિહાળો કે દુનિયામાં તમારા કરોડો બાઈઓ ભૂખ્યા અને નાગા છે. આ વખતે એક જ ધર્મ છે કે તેમને કપડાં આપો, જળ આપો અને શાન આપો કે તેઓ માનવ છે અને માનવ નથી છતાંતો તેમને અધિકાર છે." ત્યારે આ માનવધર્મો સાથે સાથે ન જુલુ તો હું મોઢો જ ઉપરેત આપું છું એમ જ થતું.

મોઢે માનવ-માનવ વચ્ચેના બેઠાવોને શા મારે ઉત્તેજન આપવું? સમસ્ત વિષય મારે રહેણાં છે. સમસ્ત માનવ જાત મારી કુટુંબી છે ત્યાં વળી કાળા અને ચોરના બેઠા શા? તેમજ હું પોતે જ ક્યા મોરો હતો? એટલે મારે આફ્રિકન લોક કે યુરોપીયન તેમની સાથે બગવામાં સંકેત શા મારે?

સંવધ લીધે-ઉપરેતક તરીકે એમ લીધે ત્યારે જ અમારા મારે એ મુદ્દાસેખ જની મહેસો કે "લેવુ ઝોછું અને રેવું વધારે." સહન કરવું એ આદર્શ છે એટલે સામાની સમગ્રતા અમારે પહેલાં જોવી રહી. જ્યારે સામાની સમગ્રતા સાચવવામાં આવે ત્યારે એ અમાર્ગિક અને છે કે સામી બક્ષિ પણ માનવ છે અને તે પણ અમારી ભાવના જોઈને સમગ્ર કરી આપે દલાય ન મેં કરે તો સહન કરવું એ તો સમમ-માર્ગના શત્રોને પહેલો સિદ્ધાંત છે એટલે જ દલાય દરેક ડોઝી મને જોઈએ તેથી વધારે સમગ્ર મળી રહે છે.

મને તો એમ પણ લાગે છે કે કોઈ વસ્તુ વગર ચઢતી લેવામાં, કચ્છાઓને કમી કરવામાં અથવા સમગ્રતાની સક્રિયતામાં ને મળા છે તેટલી માત્ર લખણ સમગ્રતાઓમાંથી જ નહીં સાધેતોની વિપુલતા એ માનવ સમાજ મારે એવો અભિપ્રાય છે કે મુડી ધાન ખાનારો માનવ એ ખાન-પાનમાંથી જ કોઈવાર જીવો આવે નથી, તે સતત બોડો ઉઠ્યું છે, એક પ્રકારની રોમ... છતાં એમાં જ પોતાના કર્મની ઇતિહાસ એ છે અને અત્યવિકાસ વગર તેનો છા મતિએ મતિ આવડતો રહે છે.

અમારી ડેમીનના માથુસો સાથે અમારો જાડ સંબંધ બધાઈ મેલો હતો. તેઓ બધી સમગ્રતા આપતા એટલું જ નહીં પણ તેમના સંસર્ગમાં રહેતા પશ્ચિમના રોજની રહેણી કરણી-જ્ઞાની શાદિતી મળતી તેમજ અધોઓમાં જ્ઞાનંદ આવતો અને દિવસો પણ પસાર થતા હતા.

જ્યારે માથે જ એ વસ્તુની બેઠા સાધતી કે અમે ધરતી ઉપર નથી. પાણીના માથેસો અને માથેસો કાપતી રીમર અસહનમાં આમળ વધતી હતી. પણ મારે દિવસ નિકળી ગયા હશે પણ એ દિવસો એકલા જ્ઞાનંદમાં જતા કે માથે જ અમાર આપતો કે "અમને રીમર અસહનમાં ગોનાસા" તરફ શોધા દિવસોમાં પહેલાંસો." મને એમ થતું નહોતું કે ગોનાસા જુદું જ જાતી પહેલું—મારું કે ત્યાં તો પહેલાંસાનું હતું જ. સાથે જ દરિયાના રક્ષાટિક જેવા પાણીમાં જેલ કરતાં દરિયાઈ છવડાઓ જેવામાં અને રીમર ને સરતી જતી હતી ત્યાં પછવાડે શીલુ વડે ને દક્ષિણ માર્ગે જતો તે પણ મુંદર લાગતો.

એ બધાંની વચ્ચે પણ દૂરથી એકાદ જતી, ડિંકે જતી રીમરો દેખાતા તેને હું નીરખતો અને એ વખતે એ રીમર અંગેની ચર્ચાઓ અધૂર જાતી આપા હું આફ્રિકા તરફની દરિયાઈ સરે સાનંદ કરી રહી હતો.....

(વધુ વિષયો આવતા અંકે)

સત્યના ફિરસ્તા : ગુરુ નાનક

૯

મહાન સિંચ શ્રમદાયના સ્થાપક ગુરુ નાનકનું અદ્વિતીય જીવન અહીં રજુ થયું છે. વિનયરમાં લાગેલા સિંચ બાળકોએ તાબેતરમાં નાનક-જયંતિ ઉજવી સત્યના એ સંદેશવાહકને પ્રેમભર્યા અર્પણ છે. તે દરિયસાથ રેલાઈ એમની સ્વરગ અને કાવ્યમય બાંધમાં 'પ્રેમધર્મ'ના વાયકોને એ મહા-પુરુષનો પરિચય આપે છે.

૯

સ્વર્ગમાંથી ટપકતા ડોષ દિવ્યગીત ગેયો

એ આપ્યો. પૂરીતો રપઈ યવાની સાથે અને હંદા લાગતાં અને છૂંદે આકાશ જોતાંજ બાળક નાનક રુદિત-ગાન લલકારવા લાગ્યો.

હાલ્ય તો સદાકાળ એના મુખાવિંદ પર બીરરાઈ જવું હતું અને એની અંધિયામાં અજન્મ રહાવણ અને વિરલ તેજ હતો.

બાળપણમાં એ શાન્ત હતો, અંબીર હતો. એને ઘેરે આનંદ ભર્યો હતો. વિચારમાં એ નિમગ્ન હોય એવો લાગતો.

તે ડોષ એ બાળશાલને જોવું અને અભ્યુત્પાદનાં અહીં પાંતું ને પ્રશ્નનો અદ્ભિમા મતા બેસી જવું.

એને ઘેરે તેને ડોષ અમર્ય આનંદનો શામંધ મધ જતો. એને રમાનર પ્રુલપ્રુલાલ મધ જવું. અત્યારે આનંદ આપનાર એ ક્યાંથી આવ્યો. એમ જ જાણે સોઠો પૂછતા.

એ બહુ મુંઝવે હતો. એના રૂપ અને રંગ અજન્મ હતો. પૂચીએ એવું તેજ આગે જ જોવું હતું.

એની મોહિનીતા પાશમાં અલનર મુજ્જમ જવું.

આલ્યજીવન

રાજગુરુ, નાનકના આમનો અસધમાન હોમ હતો. એ તો એ બાળક હતો અને મોટો થયો ત્યાં સુધી એના પર ખૂબ ખાર કરતો.

ત્યાં એક બાળજી પ્રુલ હતો, તે પણ એનાથી અંજાઈ ગયા હતા. એમ ને ને ડોષ એવા સજામાં આતવું તે એનાથી મોઠ પાળી જતું.

એની મહેન નાનકી કરીને હતી. એને તો નાનકની અંજામાં એ જન્મ્યો ત્યારથી પ્રશ્નનું વર દેખાતું હતું.

એ તો નાનાભાઈની એ જન્મ્યો ત્યારથી શિષ્યા ઘડી જોઈ, એને નાનકથી પહેલી બેસી જણે તો જાણે.

રાજગુરુ જીજ નંબરના સિધ્ધ. એમણે પણ નાનકની ચક્ષુમાંની એના આત્માનું તેજ જોવું કે જેવું સેઠો વળે ડોષ બાબદાળો જીવે એકાલ વખત જોવા મળે છે.

૨૬ થયા પછી રાજગુરુ નાનકના વિયોગથી ડોષ બાળકની મોઠ રડતા હતા.

એ કહેતા હતા કે એ તો મારો પ્રાણકાતા છે બાળપણથી નાનકમાં સંતપુરુષના અને ગુરુનાં લક્ષણ બેવામાં આવતાં હતા.

એ સમીતકાળે રચતો એ પ્રભુની અને જીવનની મોટી મોટી વાતો કહેતો. એનું શુદ્ધ મન સદિક જેવું સ્વચ્છ માથમ પથનું હતું.

કોરાવરવામાં એ લોહી ખાતો, મોહી બંધતો અને દિવસોના દિવસ સુખાં એ વિચારનિમગ્ન રહેતો હતો. ડોષ એને સમજી શકતું નહીં.

નિશાળે એ કંઈ ના ભર્યો. મહેતાજીને એણે કહ્યું કે “એ તો જન્મકર્તાની અને આ એના ચમત્કારી વિષયની કંઈ વાતો કહે.”

પછી પિતાએ એને વેપારમાં નાખ્યો. અને લોહી રજીયા આપીને મુજરાત જોવું પેદા કરવા મોકલ્યો.

પણ એ રજીયાની તો એણે કહીરો અને સાધને ઝીજગ્યાની આપી અને ઘેર ખાલી હાથે પાછો આવ્યો.

પછી એને ડોરો જરાવવા મોકલ્યો. ત્યારે એણે લીલા ખેતરોમાં ડોરોને છુટાં મૂકી કીર્વાં અને પોતે એકાંતમાં ખ્યાન કરવા મોકલ.

વનની અધાનની શાંતિ એને ગમી મધ. એકાંત-નૃદિમાંથી એણે અધોક્ષિક અનુભવ થયો.

દિવ્યપ્રકાશની શોધમાં

સર્વના પ્રકાશમાંથી અને રસોની શીળો જાવા તથ્યે એણે દેવી સંગીત સાંભળ્યું.

પાસના એક એક તલુખલાએ એના કહ્યુંમાં મધુર સીતો આર્વા. પથુ-પંખી એની પાસે આવ્યાં.

એને આપીને બોલું. એતરોના પશુ-પંખીને મન દેણ આશિષ ન દતેલ. જ્યાં એતરો પ્રભુનાં દર્તાં.

જાવને મન આ ઘાસ માફ કે પેણ તાફ એણ કંઈ નહું. પણ એડોનો એકા ઘણ જ્યાં, શેતરજોર વચ્ચે અને જ્યાં એ મગાને નાનક અને એના દોરને દાકી કદાચાં.

આવાગીઆ તરીએ પણ એ નકામે નીવડેલ. છતાં એને વનનું એકાત જમણું હતું. રાત્રે એકશે તારા નેત્રા જલો અને પશુ-પંખી ભેડે મુખદુઃખની વાતો કરેલ.

શર્મા સંજીવી વેદને બોલાવી જામ્યાં વેદે નાનકની નામ નેવા માફી. જલ્દ દિવસથી મોન સેવતા નાનકે વેદને મધુરસ્વરે પુઠ્યું. —

“વેદરાજને મારે મારે બોલાવ્યા છે કે
એ ત્રિસારા મારી નાદીમાં શુ જુવે છે
નાદી શુ કહેશે ?

ખરું દરેક તો મારા અંતરનું છે
લોભાનાં છવન દરથી બરેલા છે.

નેત્રા મૃત્યુની વેદનાને કેમ મટાડી શકશે ?
વેદરાજ ! તમે નાદી જુવો છે પણ વેદના તો
મારા અંતરમાં છે.

તમે પધારો, આજ્યા ત્યાં પાછા જવ !

પ્રેમ દીવાનાને મારે આ ફુનિવામાં કંઈ ઓવણ
છે જ નહીં. મને તો વિરહનું કુખ છે; જેણે કુખ
આપ્યું છે તેજ એ મટાડશે નાદી છોડી દે વેદરાજ,
તમે મને નહીં મટાડી શોહ.”

નાનકને જોતેલ દેવાને વખત યથો અને પુરોહિત
જ્યાં એમના મગામાં ધનોપવીન નાખતા જાય છે ત્યાં
ધારે રવરે નાનક કહે છે

અરે, ‘જાલજી’ તમારી પાસે ખરું જોતેલ નથી.
દેખ તો ભગવાન પાસે મને દુઃખ અપાવેલ.
મારી આસપાસ એક લીટી દેરી આપેલ કે જેમા
ઘણને તુષ્ટાઓ પેસી ના શો.

મારા અંતર્ગામીને જામગ કરી આપેલ ત્યારે ખરી
જોતેલ આપી એમ દુઃખ જણીશ. એની જોતેલ પહેરાતો
કે ને કરી છોડે નહીં કે જુની ના ઘણ. અગિર એને
જામે નહીં, જાણ એનો નાથ ન કરે ?

એવી જોતેલ પહેરાતો કાઢ કોણ તો એને
ધન્ય છે.

એને દુઃખ-મુકાત કરું.

નાનકની ઉન્મત્ત યુવાની

વડીલોએ એને પરજાવ્યો. એમ સમજીને
કે સમજી એ સસાર તરફ કંઈ વચે, પછી
એને કહેવામાં આપ્યું કે, બાપ ! દવે તો ઓના
બરણ પોણ મારે તમારે કંઈ કમાવું જોઈએ.

એટલે નાનક સુસતાનપુર છેડ્યા. ત્યાં એમની
પ્રિય જડેન નાનકી રહેતી હતી. એમના જોતેલી જ્યાં-
રાવ નાનકને કંઈ ધંધો રોજગર અપાવશે એમ
ખાતું હતું.

પોતાને જામ તાઘવંદીથી એ નીકળ્યા ત્યારે
એમના પત્નીએ વિર્તાત કરી કે મને સાથે લઈ જવ
નાનકે કર્યું, પ્રિયે ! દુઃખ તો ધંધો રોજગર નીકળું
છું. કંઈ કમાઉં છું એટલે તરત દુઃખ તમે બોધાવીશ.

જ્યારામે સુસતાનપુરમાં દેશતખાન મોરિના દરેક
જાતી જગા અપાવી. બંગારી ચવાથી અનાજ વેચાતું
કામ મળ્યું તે નાનકને જલ્દ મળ્યું.

જે મને તેને નાનક જોઈને દાંધે આપવા સાગર,
પગલીમાં કહેવન આવી કે ભગવાને નાનકને જ્યાં
બહાર લોખા અને પછી હીસામ લેવાનું જ ભગવાન
જુદી જગા તાણું કુચી અને કોઠાર જલ્દ ભગવાને
નાનકને દવાયે કર્યું હતું.

આ વખતે નાનકે પોતાની દરજેને અનુસરેલ એક
સુપ્રસિદ્ધ ભજન ગાવા માણ્યું તેમા આ તેર છે એમ
“તેરા” સંગ મુખ્ય દવો. એતરો જોતેલ અર્થ ‘દુઃખ’ તારો
કુ’ એવો પણ ઘટો હતો.

એક વખત પડેનો ઘોડ જોખતાં એક બે જલ્દ
જલ્દતાં પોતે તેર મુખી પડોંગા. પછી આગળ ગજનું
જુદી જગા અને ‘તેરા, તેરા, તેરા, તેરા, તેરા, તેરા,
[તાફ, તાફ, તાફ, તાફ, તાફ, તાફ] બોલતા જાય
અને જોખતા જાય.

ગુરુપદની પ્રાપ્તિ

જામ વિચારવાપુષા, એ ઉડે જતા હતા.
પછી તો પ્રેમસંવિતાએ એમને એવા દુઃખાદી દીધા
કે સોજોને મન એ જલ્દના મુદા સમાન ગણાવવા

લાગ્યા. સત્ શ્રી અકાશ (અનંત નારાયણ) એમને
જાણે બધી ગમે હતા!

હવે નાનકડું જીવન બદલાઈ ગયું. એ કહેવા
લાગ્યા કે "કોઈ હિન્દુ નથી કે કોઈ મુસલમાન નથી.
મુસ્ત ધર્મોષ લોકો નાનકડે ગાંડો બન્યા લાગ્યા.

હવે ધર્માર્થી એમનું ચિત્ત ભ્રમી ગયું. ઘડાણ
લોકો એમને મુર નાનક કહેવા લાગ્યા.

એમના પિતા એમને સલાહ આપવા આવ્યા.
પણ કંઈ વળ્યું નહીં. પછી અને તે વખતે એમણે
જે સંવાદ રચેલા તેના સાર અનેક વખત પોતે પર્પ-
ટ્યોમાંથી ધણીવાર ઘેર આવતા જતા એ બધી વખત
તો ભેજો કરીને આપાએ છીએ.

પિતા-પુત્રનો સંવાદ

પિતા-તારા! શેઠ કહે છે કે તું કંઈ કરતો નથી.
તું તારાથી સરખાઈ ગયે છે. બીજું કંઈ ન આવડે
તો આપણા ખેતર ખેડ.

નાનક-પતાણ, હું કામ તો કરું છું પણ લોકો
મારી પ્રગતિ સમજી શકતા નથી. હું એ ખેતી તો કરું
છું પણ મારી ખેતી જુદી જાતની છે. હું હસિનામનાં
બીજો છું મારું જાન કરણ મારું ખેતર છે. અન,
હજી છે. અને ભગવાન મારા ખેતરને પાણી પાવ છે
હું તો દિવસ અને રાત્રે ખેતી કરીને કરું છું અને
ભજનો રોડું છું.

પિતા-અરે એક કુશાન રાખ. ત્યાં બેસજો, આરામ
કરજો અને શેઠનું કંઈ વેચજો

નાનક-દિ-કાળ મારી કુશાનો છે ત્યાં બેસીને હું
ભજનો વેચુ છું જોઈએ બધું રમ્યું છે તેની એ
કુશાને બેઠો બેઠો હું સ્વાંત કર છું.

પિતા-તારા ભોક્ષવામાં કાળને સમજી પડતી
નથી. ફરી પેલી સરકારી નોકરીમાં તું જોડાઈ જા.
એ કામ સહેલું છે.

નાનક-એ નોકરીમાં તો હું ક્યારનોએ જોડાશે
છું. હવે મેં ધણી તો નહીં કર, એ લઈ જાય છે
ત્યાં જઈ છું અને કહે છે તે કરું છું.

મોતા સાથે વાર્તાલાપ

બીજી એક વખત મદ્દ સમયે અંતરે એમનાં
મા મન્યાં. એમની સાથે પણ નીચે પ્રમાણે વાર્તાલાપ
ગમે હતો:

મા-માણ, હવે તું બહારમાં ના જાય. પહેલાં
રહેતો હતો એમ આપણા ઘરમાં જ રહેજો

નાનક-મા, મારું ઘર તો પ્રભુનું મંદીર છે. પ્રભુ
પોતેજ મારું ઘર છે. એમની કમણી એ મારું ઘર છે. પ્રભુ
કમણીએ એ એમની મહેમાની એ મારું ઘર છે. પ્રભુ
તો મારો ન્યાય કરવા બેસતોજ નથી. એમના જોવા
તો કોઈ પ્રેમી કે દવાણુ બીજો કેઈ છે જ નહીં. મને
તો એમણે બધું આશીર્વાદ આપ્યા છે અને એમની
મહેરમાનીથી હું એમનોમા જ રહું છું. અરે મુખી
ધણી છું મુકરમ જાતીને બા મરોને હું શું કરું!
હજારો વખાઓ માનવીને આઈ રહી છે ત્યાં આરામ
જેવું તો કરું છે જ નહીં. જાતનામાં કે સ્વખામાં,
માણ! શાન્તિ મળતી નથી ત્યાં રહીને હું શું કરું!

મા-અરે પહેરીએ છોએ એવાં વસ્ત્રો તું પહેર;
આવો છોડારી અને વિચિત્ર તું કેમ જાતી ગમે છે!
હવે તું અહીં રહે, અહીંથી ક્યાં જાય જાય નહીં.

નાનક-મારાં વસ્ત્રો સ્વચ્છ સફેદ અને કામા
વચરના છે. ભગવાને મને એટલો નવો પ્રેમ આપ્યો
છે કે હું તો એના પ્રેમમાંજ રહું છું એજ મારાં વસ્ત્રો
છે, એનું સૌંદર્ય હું પહેરું છું. મારો ખોરાક એ છેને
મારી શ્રેણી પણ એ છે. એમના વિચાર શબ્દ વસ્ત્રો-
એ મને બધું કાળિ આપી છે. પ્રભુના બંધાર તો
બરપૂર છે. અનંત જીવન મેં પહેર્યું છે. સતતત
વસતતજ મારાં વસ્ત્રો છે. બીજાં કુશાં તો મને
દેશાન કરશે.

મા-અરે રહીએ છોએ એમ તું રહેતો હોજ
તો શું કામ! અમે આપણે છોએ તે જા.

નાનક-હું તો ભગવાનને જ પાછું છું અને ખાઈ
છું એ એમને. અને રીવામાં એ મારે તો એ જ છે.

એના એક કૃપાકટાક્ષથી હું છતી રહ્યો છું. હવે
મને નથી જૂન કે નવો તરસ. મ્યા તારી રોરી તો
મને નોં છે. હજારો વખાઓ મને ધેરી વળે છે. અને
સ્વખામાં કે જાતના અહીં તો મને મુખ નથી.

હિન્દુએને નાનક કહેતા કે તમે સાચા હિન્દુ
નથી, મુસલમાનોને એ કહેતા કે તમે સાચા મુસલમાનો
નથી અને રોગીઓને પણ કહેતા કે તમે યોગી નથી.
બધા જાતા ત્યાં એ કોઈ અને પાખડં જોઈને બધી

ઘિટતા અને પોતાની કાજરી અને અદ્ભુતગતિથી માથા માનવીઓના નામને શોભે એવા ઉપમ ચારિત્રવાન મનુષ્યો એ બતાવવા લાગ્યા.

એ અદ્ભુતગતિ સિધ્ધિઉપર પોને એ રક્ષણ છેલ્લા પછી પણ નજર રાખતાને એમના મન દેહ રાખવા પ્રયત્ન કરતા. એમના પ્રતાપે લોકોમાં નવજીવન આવ્યું. બહુને તો સાચું કે નાનકને વિષે, ખુદ પ્રભુ પકાશે છે. સસાર એમને સુખરૂપ બારેશો અને જ્ઞાન બુદ્ધિ આપે. પોતાના અદ્ભુતગતિને સર્વશક્તિમાન રૂપે અનુભવવા લાગ્યા. શિષ્યો શુદ્ધ બની વિરક્ત અને પ્રભુમય જીવન જીવવા લાગ્યા.

અચાર્યાનાઓ

ત્યારે ત્યારે નાનકે લાગી પાત્રાએ નીજગતા ત્યારે ત્યારે એમની મોટી બહેન નાનકી ને એમની પદસિધ્ધિ બની હતી તે જ્ઞાન કરતી. એ કહે "પ્રભુ" તારા વચર અમારી શી વધે યશી? અને, તારા ચરણમળ-તારા વચર કેમ જીવીશ? તું તો અમારો પ્રાણ છે. નાનકે કહે-

"બીબી! આ તો અત્યંતની આજ્ઞા થઈ એટલે મરિ જવું પડે છે. એતો દોષો દે દોરાઈ હું તું હિંમત રાખીને મને જતા દે. પણાં લોકોનું મારા જતાથી સ્વચ્છતા થઈ જશે. એમનું કષ્ટાણુ યશી. મારે સાથ તો હું તને છોડીને ન જાઉં તું મને થઈ કરીશ ત્યારે હું તારી પાસે જ છું એમ જાણુ."

ગુરુ નાનકે વારંવાર બહેન પાસે આવતા અને યાત્રાના માર્ગે બદલોને પણ આવતા હતા સારગીરતી મરહાના એમને શિષ્ય થયા અને નાનકે અને મરહાના તારાએથી સ્વચ્છિત શક્તિઓ-ઉપર આજ અને નીચે ખરતીને મંદિર કરી બજન અને મીઠા સંગીતમાં વીનાવવા લાગ્યા.

એ સંગીતકાર અને દક્ષિણ દિગ્ગતી મહાસાગરના ટાપુઓ મુખી જવા. નીચીરીતા સુન્દર ત્રિવિદ્યેશ્વર્યો દર્શા. પૂર્વમાં આસામની પેપે પાર મથા અને હિમાચલ એળાંતી ઉપરના મુસલમાન ગાંધીમાં પર્વટન કર્યા. જગદા અને જુખારા થઈ કાંઈક પકાડે મુખી એ પકોચ્યા.

જુગીસાનને માર્ગે એ મક્કા શરીર પકોચ્યા.

વાચ્ય પ્રતિભાં થઈને એ કારમીર ગયા. એક જ ઉદ્દેશથી પ્રારાધ એ સમયમાં નાનકે નેટલી પાત્રા મોઢાએ કરી ન હતી. લોકોના જીવનમાં પરિવર્તન લાવવાનું મંદિર કાલે એમણે કર્યું, ત્યાં ત્યાં જતા ત્યાં લોકો એમને જોઈને મૂંઝવેલા.

કરોડપતિને જ્ઞાન આપ્યું

એક કુનીચક નામનો નાણાંદારી લાહોરમાં રહેતો હતો. એને ત્યાં પણ મોટાપત્નિને ઉડતા હતા. કરોડા-ધિપતીઓ પણ યાદોને નાનકના દુષ્ટને આજ્ઞા નાનકે એમને એક સોમ આપી અને કર્યું કે એ સાચવજો. હું પરમીકમાં આપની પાસે માગીશ.

કુનીચક એ સોમ તો ધેર તો લઈ ગયો. ગુસ્સી વિચિત્ર ભેટની વાત કરી. ચોપડામાં એ યાપણ એણે જાએ મોટી પણ પછી બને વચર કરી મુઠ પાસે ગયા અને પૂછવા લાગ્યા કે "સાહેબ" આપની સોમ મુલુ પછી અમારી સાથે શી રીતે લઈ જઈશ ત્યારે આજ્ઞા તો કરી પણ ત્યારે માથાધિશ્વર બહુ અડીશ પડી રહેશે ત્યારે આ સોમ અમારી સાથે, કેવી રીતે આવી શકશે?

નાનકે ત્યારે કર્યું કે ને ધનૈભવની એક મોટી સાથે નથી આવવાની એને શું પાળવા કરા છે? તમણે પરજીવન જઈ લાવ્યું છે. ત્યાં મોઢા સાથે આવે એવું રાખીશ કે આવી કાંઈ જ અડીથી નીજગતા?

બંને લોકો, "અજગરા! અમને આજ બતાવે. સાથે આવે એવું કહ્યું છે અજ?

ગુરુએ કર્યું, "બક્તિ રૂપી ધન સાથે આવે એવું છે. કરિનામ તમારી સાથે આવશે.

"એ ધન મેળવવાનો માર્ગ બતાવો" એમ એમણે વિનંતી કરી.

તથાત્તુ? કહીને ગુરુએ આશીર્વાદ આપ્યા અને મને નાનકનાં શિષ્ય બન્યાં.

કેટલાક જીવનપ્રસંગો

એક વખત નાનકે મગા કિનારે બેઠા હતા મરહાને એમણે એક લીરા આપ્યા અને કહે, કે જા' કરોડમાં જીવને વડતાં લાગ્ય.

જાનરમાં મોઢાએ એ લીરાના બદલામાં પુખ્ત કર્યું આપવા મોઢાએ. મોઢાએ સોમ આપવા મોઢા પણ

કોઈ એની ખરી કિંમત આપી શક્યું નહીં. આખરે એક ઝવેરીની દુકાને એ ગમે ત્યારે તો એ ઝવેરીએ પોતાની પાસે હતાં એ બધાં હીરામણેકે મોની મરદાનને આપવા માંડ્યાં અને કહેવા લાગ્યો કે ભાઈ! આ હીરા તું ક્યાંથી લાવ્યો? એના બદલામાં તો હું તને આપું તે એણે છે. આજે મારા ભાણેદય થશે કું માનું છું. એ ઝવેરી ઘણીસરામ અને એની પત્ની, બન્ને મરદાનની સાથે નાનકે પાસે ગાઝિયાબે અર્ધાં અને હીરા લીધી.

પંજમમા ફરતા, એક વખત શુરુ એમની ગાદ ગયા ત્યાં એક પવિત્ર સુતાર રહેતા હતા. એ ગરીબ પણ ભક્ત હતા. રાત્રનું નિમત્તજી જુદું કરી નાનકે એ સુતારને ત્યાં જીત્યો. ગાળએ દહાવ્યું કે આમ કેમ કરો છો? આવી હલકી ભતિનાની સાથે રહેવું આપને શોભતું નથી. નાનકે કશું મકારાજ! આપની રોટી લોહીથી બનેલી છે અને આ સુતારનાં તો પ્રમાણિક મહેનત રૂપી દૂધની બનેલી છે.

એક વખત મદદ જગમગમાં મરોન ઠોડક નામના એક તામિને હાથે ફસાવેલ તાંત્રિક અને જગમા લોમડા બાંધેલા હતા.

હાથ પગ સાથે ઠોડકે એને ઝાડ સાથે બાંધ્યો, પણ એવામાં ખૂબ વાતાઝાડા સાથે વર્ષોડ આવ્યો અને યજ્ઞ હોલવાઈ ગયો. ફરી એણે યજ્ઞ સળગાવ્યો પણ ફરી વર્ષોડ આવ્યો. પછી ઠોડકે જીવે ભોયું તો સામે નાનકે આવીને ઉભા હતા. ઠોડકે એમને ભેળને એની ગુફામાં પેસી ગયેલ ગુફામાં એક આરસી હતી. આરસીમાં ભેળા એને સમગળ્યું કે કેવે સમાન એક માનવી મારે થેર પધાર્યા છે. જકાર આવીને એણે નાનકને પ્રજ્ઞામ ક્યાં અને હામા માગી. નાનકે કહ્યું: "સવનામ મોસો" ઠોડક નાનકનો એવો બન્ને.

સમગળ નામનો એક દમ હતા. એ થેર જગમગમાં એક મરજી અને એક મરીર બને બાંધીને બેઠા હતા. જુદા બદલામાં કહ્યું કે મુસલમાનો ત્યાં એ આરામ આપેલા અને તૂટી લેતા અને મારી નાખેલા. બધાં હાડકાં ત્યાં પડ્યાં હતા. નાનકે એક રાત્રે લેતા મહેમાન બન્ને સમગળને એમને જુદું ધનવાન થતા ને ક્ષેપા આકરી કરવા માંડી. શુરુની પામડીમાં એણે લાખો હીરા ચક્રમકતા ભેળા. મોહીરાને સમગળને હમેટની

માથક આટલામાં મુત્રા એમને પણ એકાંતપદમાં મોકલ્યા. મરદાના સારમો વગાડવા લાગ્યો અને નાનકે ભજન લલકારતા માંડ્યાં દિવ્ય સમીત રેલાઈ ગયું. એવું ભાવનાથી સમીત સામગળને સમગળ પીગળી ગયો. અને પધારતાપ કરતા લાગ્યેલ અંદર જઈને સમગળ નાનકને પગે પડ્યો અને "ઉદાર કરો, ઉદાર કરો એમ બોલ્યો.

શુરુએ કહ્યું તારે બહુ ધન ધનમા આપી કે અને ગરીબ થઈ જા.

સમગળને એમ કહ્યું અને નાનકનો ચેમો બન્ને. નાનકે ફરતા ફરતા પુરાણી શુદ્ધ સમગળની લક્ષણિકા નમરીમાં ગયા. ત્યાં વાલી કદકારી નામનો, પકાડ છે. એ પકાડમાં ઘડને બ્યેકકાંડર અને પીગલ કુમધામોરો દિન્દુસ્તાનમાં આવ્યા હતા. પેલાવરનો ગાળમાત્ર એ રસ્તા હતા. જેમના પરચા એ પકાડનું નામ વાલી કદકારી પડ્યું છે એ વાલી-કદકાર પોતે પકાડ પર એક ઝરણ નજીક પહોંચી નાંધીને રહેતા હતા. મરદાના તરસ્યો થયો અને નાનકે એ વાલીની કુંપરી પાસે જઈ ઝરણનું પાણી પી આપવા કહ્યું, કદકાર કે એટલામાં બીજે કદ પાણી હવું નહીં. ફરી વડીને મરદાનને કહાડી મૂક્યો "ભલ! તારા જેવાને મારે આ પાણી નથી તારા શુરુને કહે કે પાણી લેખ તો આપો" નાનકે આ વાત સાંભળીને મરદાનને ફરી મોકલ્યો અને કહાણું કે અમે તો રમતારામ છીએ અને અલ્લખને નામે લેણું પાણી લેવા દે. એમ ત્રણ વખત મરદાનને નાનકે ફરી ફરી મોકલ્યો, પણ વાલી પર એની કંઈ જ અસર થઈ નહીં. ચોથીવાર મરદાનને નાનકે કહ્યું, હવે બસ કર મરદાના! બહી જરા મોઢ ને ને તારા પગ પાસે જ ચોખ્ખાં મીઠા પાણીનું ઝરણ કુટી નીકળ્યો, એમ જ થયું. કદકારી નીચે આવ્યા શુરુ નાનકે એમને કહ્યું કે ભાઈ, હવે રહનારે પથ્થર નેચા શુદ્ધ તો ના રહેવું ભેષએ.

તે દિવસથી વાલી કદકારીને યાન થયું. અલ્લખના સામા રાંકની દીનતા એમણે સ્વીકારી અને નાનકના ત્રણ પાસેથી જેતાં પાણી પીને પવિત્ર થયા.

કમાલને આપેલું જ્ઞાનામૃત
કારમીરના કાલબપ સરાવરને તીરે નાનકે રહેતા હતા. પાસે કમાલ નામનો એક મુસલમાન ફરીર રહેતા

હોતો. જતા આવતાં બરવાડ લોક એને દ્રષ્ય આપતા, તે ધીમે એ જીવન નસાવતો હતો.

કમાશ ખડુ પવિત્ર હતો. પણ ઉદાસી રહેતો, કારણ કે એને પ્રભુમય જીવન હજી પ્રાપ્ત નહોતું થયું. એ ઈશ્વર માટે ઝંખ્યા કરતો.

કેવળ પ્રભુની જ કૃપા હોય એમને જ દેવી સર-સતા મળે છે, તેને માટે એ તથાસ કરતો.

એ વૃદ્ધ યત્રી આવ્યો હતો. અસત પામતા યુવ પાસે અને કિંમ્મ પામતા યૌવ પાસે એ કૃમ્મ જીવનની ભિક્ષા માગતો, પણ હજી એ મળી ન હતી.

એ કમાશને બ્રહ્મદાસ નામનો હિન્દુ મિત્ર હતો. બ્રહ્મદાસ પ્રાચીન પ્રેમી હિન્દુ હતો અને કમાશ મોટી તેજસ્વી આંખિયોના પદ્માલુ હતો.

બ્રહ્મદાસ ન્યા નવ ત્યાં પોતાની પાછળ ત્રણ ઉટાની ઊપર લાદેલાં હિન્દુધર્મના પુસ્તકો લઈને જતો હતો. મળે, શાંતિમામ જાણેલા સાથે ને સાથે જાયતો.

બ્રહ્મદાસે, કમાશને નાનક સાહેબ આવ્યાની વાત કહી બ્રહ્મદાસ કહે એ વિચિત્ર પ્રકારનો સત છે. ચામડાનાં વસ્ત્ર પહેરે છે અને મચ્છી ખાય છે, છતાં ધર્મા માણસો એનું કૃપાયુત ધીમે નવજીવન પામી નવે છે.

કમાશ એવા કૃપાવારિ માટે તો જીંદગી બરનો પીપસુ હતો. તે એમના દહને મયો. સાદામ દહવળ પ્રભુતા ક્યાં અને આનંદ ભીમીથી ચૂર્ણવસ થય મયો.

નવજીવ યતને જાણે ત્યારે તો ને પ્રકાશને માટે એ વનેવન બટાકો હતો તે પ્રકાશ એને ગણી ચુક્યો હતો. પછી કમાશ તે નાનકની પાસે જ રહેવા લાગ્યો.

નાનક સાહેબે આખરે એને ક્રુમ્મ ખીલુઆ રહેવાની આશ્વા કરી અને ત્યાંથી એમને સવ નામનો સંદેશ આસપાસના દેશોમા પ્રસરી. મરદાનાનું અવસ્થાન પણ કુરુમમાં જ થયું હતું. એની રમચાનવાતમા દાણુધ, કંદાર, અને તિરાહના નાનકપથી આખ્યા હતો. કમાશ, નાનક રાખતો સિપાહ હતો એ શુકનો દાસ હતો. અને એમના આપેલા પવિત્ર નામનાં ગીતાનાં મંદિર જેવાં હતો.

બ્રહ્મદાસ નાનકનો શિષ્ય બન્યો.

બ્રહ્મદાસ તો એક દિવસ નાનક સાથે સાંભાવે કરવા બેઠો. એમની વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાતોલાપ થયો હતો.

બ્રહ્મદાસ—સુદિ રચના પહેલાં પરમેશ્વર ક્યાં હતા! અને આ જમી વસ્તુઓ કેવી રીતે જીવન થય તે કહો.

નાનક—પરમેશ્વર તો એમની મરજી જાણે ત્યારે પોતાની આંખો છાપાડે છે અને મરજી જાણે ત્યારે મંથ કરે છે. ખડું રહસ્ય સુદિ રચનાનું તો એ પેલો જ જાણે છે.

બ્રહ્મદાસ—તમે કોણ છો? શુરુ થઈને ચામડાનાં વસ્ત્રો કેમ પહેરો છો?

આટલી વાત યતામાં, નાનકને સમાધિ થઈ ગઈ. કારણીરના સુદર પ્રાત કળમાં જેમ વસુ જણેથી અને પાંદે પાંદેથી મધુર સંમીત રપાં છે તેમ શુભા દિવ્ય કંઈમાંથી નીચેનું બજન ચાલુ. —

ધન્ય છે એ એકાને કે જેને શુરુ થયા.

પૃથ્વી જેમ લીલાં પર્ણોથી અને રંજરંમીત પુષ્પોથી શોભે છે એમ એવો એમો શુભા ચોખના આનંદથી શોભે છે! એ એકાને આ જગત સંપૂર્ણપણે ખીલેલા સુદર જાગ્યા એનું લાગે છે! બધા સરોવરો એને અમૃતથી જાણીય બરેલાં લાગે છે!

એનું અંત કરણ દિવ્ય જન્યું છે. કોડે કોડે રંજોની બમક જમી છે.

એનાં અવધવામાં શુરુનું સુદમ ચરીર પ્રવેશું છે અને એ બધા રૂપેરી જની અર્પા છે!

એનું હૃદયકમળ દગર પાંખડીએ આને ખીલી શાયું છે. જગત, પારખીની જગતમાં સપગમવા કરજુની મારક રડી રજી છે.

જન, કુખ, જન, તરસ બધી તરસી એને ધીરી રતાં છે. પજુ ને એકાને શુરુ મળ્યા છે તે મુખી છે, એનું જીવન ધન્ય થયું છે.

આ રીતે નાનકે બ્રહ્મદાસને દિવ્યદષ્ટિ આપી અને તે દિવ્યશ્રી એ નાનકનો શિષ્ય થયો.

હજારો અરીખોને નાનક મળ્યા હતા. એવા એક અરીખને ધેર પોને એક દિવસ, રાતવાસો કરેલો. પર છાત્રી વખતે કાણુ નાણુ કેમ એમણે પોતાને કાષિ એની કુપદી બાળી મૂકી.

હરી ન્યારે એ જ ધેર નાનક પધારી ત્યાં તે કુપદીની જગાએ હવેલી જળી હતી. યુરને માટે સેત્યતો ખાટલો હતો. એ પર એમી નાનક આનંદ સમાધિમાં આવીને ગાત્ર ધાત્રા.

“જે કાઈ યુરને સહભાવથી મથે છે તેની દરિ-
દ્રતા યુર બાળી મૂકે છે, એનાં અશુદ્ધ કમો અગ્નિની
કસોટીમાં શુદ્ધ થાય છે. અને એને શીમંતલ પ્રાપ્ત
થાય છે! વચેર.

અધકારી વાણીમાં આનો અર્થ કુત્સવી દરિદ્રતા
અને થીમંતાઈ નથી પણ આધ્યાત્મિક અરીખાઈ દૂર
થઈને આત્માની વિપુલતાનો અર્થ સમજાય છે.

એક વખત નાનક એક રક્તપિતિઆને ત્યાં
મહેમાન થયા હતા. એણે એને સુન્દર બળતો સંભ-
ળાવી ચંદ્રિકામાંથી કરતા પ્રેમ નેત્રુ મુખ આપ્યું
હતું. એમાંનું એક શ્રીત નોંચે મુજબ હતું

આ સંસાર મુસાફરખાના,

પ્રજા ઉપર માળા પંખીના

ખાત. કાળે જીડી જઈ—

આ સંસાર મુસાફરખાના,

સચી માળામાં આ જામેળે,

બાધા બેઠી એ વાગેળે

એક દિન એક રાત—

આ સંસાર મુસાફરખાના

મળીએ મુસાફર પારેલી,

નાણું ઠાળે પક્ષી પક્ષી

બાળું ચાતાં કુવર દેર

પ્રજા વિષે ન્યાયે મુતકાવ.

આ સંસાર મુસાફરખાના

નાનક મક્કા પહોંચ્યા હતા. ત્યાં કાગા (એટલે
અંધાદંધા થર) તરફ પગ કરીને સુતલ

વડા મુલ્યાંએ એમને રોક્યા અને બેઝલ્ટી માટે
ખ્યાન બેચું નાનકે કમ્પુ એમ છે? તેા આપજ મારા
પગ ને તરફ ખુલ્લું થર ના કોણ તે તરફ ફેરવી

આપો! મક્કામાં જ કાઠએ નાનકને પૂરેશું કે તમારા
પરમેશ્વર શું આવ છે અને શું પકેરે છે!

નાનકે જવાબ આપેલો કે—

સંગીત એનો ખોરાક છે અને જીવનનાં રંગો
એનાં વસ્ત્ર છે.

નાનકે હરદાસ પશુ ગયા હતા ત્યાં જંગલમાં નાકતા
નાકતાં ટેલકાં લોકો તપશ્ચ કરતા હતા અને સ્વર્ગ
ને અર્થ આપતા હતા.

નાનકે એમને પૂછ્યું, આ શું કરો છો? “અમે
સર્વલોકમાં ગયેલાં અમારા પિત્રોને જળ આપીએ
છાએ” એમ જવાબ આપ્યો.

પછી નાનકે બે કાષે ઉત્તર તરફ પાણી ભીજાવવા
માંડ્યું. લોકોએ પૂછ્યું આ શું કરો છો? ત્યારે નાનકે
લ્યું પળખમાં મારા પંજીનાં બેતરો છે તેને પાણી
પાઈ છું, જે સર્વ સુધી તમારું જળ બને પિત્ર
પહોંચશે તેા આ પાણી પળખ સુધી લેા જરુર
પહોંચશે.

હરદાસના પંચાંગોએ નાનકને પૂછ્યું કે તમે
શી નાત છો!

ત્યારે નાનકે કમ્પુ કે કું પવન અને અગ્નિની નાતેા
હું. અને જે કહેરમાંથી રાત્રી અને દિવસ આવે છે
તે કહેરને હું રહીત છું.

સિકંદર લોકોએ નાનકને કેદમાં પૂરો હતો. કેદમાં
ચઢી પીસતાં નાનક એવાં સુંદર બળતો ગાવો કે
રસ્તે આવતાં લોક એ સંભળીને મુગ્ધ થતાં.

એક વખત માદરાહે પોતે એ બળતો સંભળ્યાં.
આવા સતને કેદમાં પુરવા માટે એને પધાતાપ
થયો અને ક્ષમા માગીને એને છોડી દીધો.

નાનકે જનનાથપુરીમાં આરતી ભેષ. એમાં થણા
દીરા હતા. થણામાં મોલી હતાં. દૂધો અને દૂધ દીપ
અગળી રજાં હતાં.

સાક્ષીઓ અમર દેળતા હતા અને ધટ તથા
નેાગત ચઝગી રજાં હતાં પૂજાવિધિને આડંબર ખૂબ
કનો પશુ નાનકે એ દિશામાં ધાનજ નાણું ના
આપ્યું.

સાક્ષીઓ નાનક ઉપર આવી નારિતકતાને માટે
અસે જલ દેતા જવાબમાં ખુદ મધુના જિવા મીઠા

બ્રહ્મચર્ય પાલનના ઉપાય :: : લેખક : સ્વામીશ્રી માધવતીથાજી

જે બ્રહ્મચર્ય પાળવાની પ્રમ્તિ હોય એટલે બ્રહ્મચર્ય પ્રાપ્તિને વચ કરવી હોય તે તેમજ નીચે પ્રમાણે નિવસો પાળવા નોંધજો.—

- ૧ વિધવો ઉપર દોષદ્રષ્ટિ કરવી.
- ૨ ઇન્દ્રિયો ઉદ્દેશ્ય તેવા સીતેમા કે કે નાટક જોવાં નહિ.
- ૩ એવાં પુરતકા વસ્ત્રો નહિ અને એવાં ચિત્રો જોવા નહિ.
- ૪ રાત્રે ભોજન કરવાનું હોદી તેનું અથવા શાકું જમવું અથવા વહેલું જમવું. દોઢરી ઉપર રાત્રિએ જમવામાં આવેલ ખોરાકનું ક્ષણે રહે તે તે ક્ષણે વીધોત્તર ઉપર અસર કરે છે અને તેથી સ્વપ્નમા વીર્ષ જહાર નીકળે છે.
- ૫ જન્મા પહેલાં જન્મવાતો ખોરાક જન્મવાને ધરીને જન્મવાથી સાત્ત્વિક રહે છે.
- ૬ રસોઈ કરી આપનાર બ્રહ્મચારી હોય અથવા જન્મવાના નામનો જન્મ કરતા રસોઈ તૈયાર થાય તે તે ખોરાકમાથી સાત્ત્વિક વીર્ષ તૈયાર થાય છે અને તેથી સહઅર્થ પાળી શકાય છે.
- ૭ દોરકતો ખોરાક ખાવો નહિ અને ને સ્ત્રી કામી હોય તેના કાવની રસોઈ પણ જમવી નહિ.

૮ કેટલાક સાધુઓ વીર્ષ નેત્રું ન થાય તેટલા માટે એછા ખોરાક લે છે, એટલે ખાન-ખાનમાં નેટલી સક્રિય નેત્રુંએ તેટલી સક્રિય નેટલા ખોરાકથી આવે તેટલો જ ખોરાક લે છે.

૯ આત્માનું ખાન બરાબર લાગે તે કેટલીક સક્રિય તેમા વધારા છે અને રેતસુમાંથી એજસ થાય છે.

૧૦ સામાન્ય રીતે કામવાસના અપાનદારા (એટલે નીચે જતા પ્રાણના બેરથી) ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી કેટલાક માણસો હયોગથી અપાનને છત્તવનો પ્રયત્ન કરે છે.

૧૧ મોનસિકે બ્રહ્મચર્ય પાળવા માટે મેળવાસિકાનો નીચેનો સિદ્ધાંત પ્રહણ કરવો, એટલે મેતન્ય ને જગતને આ જગત છે એમ જાણે નહિ તે જગતમા જગતપણું શું રહે? મેતન્ય ને રાગને રાગ-રૂપ જાણે નહિ તે રાગમાં રાગપણું શી રીતે રહે? રાગની સિદ્ધિ પણ રાગના જ્ઞાન વગર થતી નથી. શુદ્ધેવજની દૃષ્ટિમાં શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી નહેતી, તેથી નમ રીતે નાહતી સ્ત્રીઓએ શુદ્ધેવજને જોઈને કપાં પહેલાં નહાતાં. માળકોના જ્ઞાનમાં પણ સ્ત્રી વિશે રાગ નથી. કૃતરાત્ના જ્ઞાનમાં પણ માણસની સ્ત્રી એ સ્ત્રી નથી એક સ્ત્રી બીજી સ્ત્રી સાથે સ્ત્રી

અવાને નાનકે નીચેનું બાવવાહી ખીત માણુ. રાત્રાણુએ એ ખીત સમિગવા રતબ્ધ જનીને નાનકની આસપાસ નીટગાઇ વળ્યા.

“પ્રિયે” આશક્ષમા ક્રોધિ સુષો
તારી આરતી કિતારી રજા છે.
તારાઓએ મોલીના યાજ પૂજો છે
પણ અમર રોજો છે.

હાલો પુષ્પોની સુમધ તારો ધૂપ જની છે!
સહિના અનલદ નાથી તારું મંદિર માછ રજી છે!
પ્રાણવશમાં સેંકડો અશ્વથી હું જમતો જુલે છે,
પણ છતાં એ કદ દાણમંથર ચર્મચમુ નથી.
હાલો તરણ કમળથી તું ઘીટી છે!
અને છતાં એ પગ કંઈ દાડ અને મંમિના
જનેલા નથી.
તારી કુંજરાદમ્બર સારી હું નિરતર જોવું છું
અને અલકે આનંદ-યેષ થેષકાર ધર રહે છે!

પ્રભુ’ તારા દેહમાંથી ને સુવાસ નીકળે છે તે હાલો ધૂપ કે અમરતવી કરતાં વધારે માલક છે અને છતાં એ જડ સુવાસ નથી.

મારા જ્ઞાનનો, તો તું જ સમ્યો પ્રકાશ છે.
તારા યુગાદિદેહમાંથી ને તેજનાં કોરણો નીકળે છે તેથી તો આ તારામંડળ અગ્રી રજો છે!

તું તો વસ્તુમાત્રોના આત્મા છે, તારી કમળને અનુસરવું એ મારી આરતી છે.

આરે જન્મવાનું તું મારો મુકે સુધિ આવે છે અને મારી સાથે જોતો રહે છે ત્યારે મારો કોતો પ્રકર છે.

તારા ચરણકમળમાંથી ચડના જેવો પ્રકાશ નીકળે છે. ચોરની માલક એ તેજનું હું પાન કઈ છું. પ્રભો!
પધારો, તમારી કૃપાદ્રષ્ટિ મારી તરફ ફેરો!

અને હું તારાં પવિત્ર નામચરણ કરતામાં પરમ સુખ અને શાન્તિ અનુભવું.

—દશિપ્રસાદ.

- હોય તો પણ જાનેમાંથી કોઈને વિકાર થતો નથી. તેથી જ્યાં સુધી જીવનું જ્ઞાન રામરૂપે જોડેલે કામ વાસનારૂપે પરિણામ પામે નહિ ત્યાં સુધી રામ અથવા વાસના કોઈ તત્ત્વરૂપે લાગતી નથી.
- ૧૨ વાસનાવાળું અંતઃકરણ અશુદ્ધ કહેવાય છે. એવા અંતઃકરણમાં આત્મજ્ઞાન થતું નથી. પ્રાણમય કોષમાં સામાન્ય રીતે વાસનાનું સ્થાન છે તેના ઉપર મનોમય, વિદ્યાનમય અને આનન્દમય કોષ છે, તેથી જ્યાં જ્યાં તેમ ઉપરના કોષમાં રહેલાની રેવ પાડી હોય તો પ્રાણની વાસના નોર કરતી નથી.
- ૧૩ અલગ્યર્થ માટે એક ઉપાય એ છે કે પુરુષોએ આને ચામડી વગરની જોવી અને જોજોએ પુરુષોને ચામડી વગરના જોવા એવી દૃષ્ટિથી વાસના નમજી પડી જાય છે.
- ૧૪ ઓઝો સાથે વાત કરવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે તેમની સાથે તાણીને જોડું નહિ.
- ૧૫ ગીતાના બીજા અધ્યાયમાં ભગવાન કહે છે કે, વિષયોનું જ્ઞાન કરનારને તેમાં સુખ થાય છે અને સમજી કામ થાય છે, તેથી વિષયોને મિથ્યા સમજીને મનને આત્મજ્ઞાનમાં લગાડવું જોઈએ ભગવાનની હાજરીમાં અજુન ભગવાનને કહે છે કે આ અમલ થતો વર રાખવું એ જાનુ મુરોસ કામ છે. તેના જવાબમાં ભગવાન કહે છે કે અભ્યાસ અને વૈરાગ્યથી મન વર થાય છે (ગીતા અધ્યાય ૬)
- ૧૬ રોજ સુતી પહેલાં હાથરની પ્રાણના કરવી કે તે પોતાની સંક્રિતથી આપણા પ્રાણને મુક્ત રાખે.
- ૧૭ જ્યારે જ્યારે વાસના ઉત્પન્ન થાય ત્યારે ત્યારે ભગવાનના નામનો જપ કરવો.
- ૧૮ કાસે પોતાને કંઈ મળવાની છે એમ માની સંસારના ભોજમાં વૈરાગ્ય લાવવો, ખાસ કરીને જ્યાં તે ઉપરથી સાથે સંનિષ્ઠ છે. જાનેમાં કામડું નથી. જો જ્યાં રસ જીતી શકાય તો અલગ્યર્થ પણ પાળી શકાય એવો વધારો અનુભવ છે.
- ૧૯ જ્ઞાનદૃષ્ટિએ શરીરથી, મનની અને હૃદયોથી આત્મા જુદો છે અને નિર્વિકારી છે એવું મનન કરવાથી પણ આત્મામાં સંક્રિત વધે છે અને અલગ્યર્થ પાળવાનું જ્યાં આવે છે.
- ૨૦ પોતે કામવાસના જીતી શકે તેમ નથી એવી નમજી ભાવના કદાપિ મનમાં આવવા દેવી નહિ.
- ૨૧ રાત્રે હોય પત્ર મોડું કંઈ પ્રાણીથી વાળને સુવ, તથા યુગ ધર્મ ઉપર પણ રાત્રે સૂતા પહેલાં કંઈ પ્રાણી જાંટવું.
- ૨૨ શીર્ષાસન કરવાથી પણ અલગ્યર્થને કાપવો થાય છે, પણ તે જાતાવાર ચુર જરાગર જોઈએ જ્યાં શરીરની સ્થિતિ સારી જોઈએ.
- ૨૩ કોઈ બીજાના મનમાં ખાસને પણ પોતાનો પ્રાણ દોડી રાખવાનો પ્રયોગ કરે છે.
- ૨૪ સ્વામિનારાયણના સપ્તદશમાં એમ કહેલ છે કે કોઈ સાધુને કોઈ ઓળખા વખતો છેડા જ્યાં જ્યાં તે પણ તેને ઉપવાસ કરવો પડે છે. એવી ભાવનાથી સ્વપ્નમાં સ્ત્રી દેખાય તો પણ તરત સંકેતરૂપિ ઉત્પન્ન થાય છે. જો ભાવના પણ ક્રેનવા જોવી છે.
- ૨૫ જામે પડ્યો સુવાથી પણ અલગ્યર્થ પાળવામાં અવગુણતા રહે છે.
- ૨૬ કોઈવાર સ્વપ્નદોષ થાય તો તે જામત જુદું વિચાર કરવો નહિ પણ તે જામત જુદી જ્યાં નમજી કરે કરવા માટે શરીર સાથે કરી જાની શકે તો તે વખતે દુષ્ટ પીવું.
- ૨૭ જે વિષયનું જુદું ચિંતન થાય છે તે વિષય કાઢવો સુકેલ પડે છે, માટે વિષયનું ચિંતન કરવું નહિ.
- ૨૮ કોઈ જ્યાંએ અલગ્યર્થ-ચક્રી કે પારેવા કે એવા કોઈ પ્રાણી એવી મિથ્યા કરતાં હોય તો તેમની સાથે જોડું નહિ.
- ૨૯ વિષયોનું ચિંતન મનમાં ઉત્પન્ન થાય તો તે વખતે જીભ અવલંબી કામમાં લાગી જવાથી પણ વિષયોનું વિરમરણ થાય છે.
- ૩૦ અથવા જોએ અલગ્યર્થ પાળતા હોય એવા શુક-સનકાદિનું જ્ઞાન કરવું.
જે માણસ જુદરથ હોય તેણે ઉપરના નિયમો ઉપરાંત નીચેની સૂચનાઓ પણ જ્ઞાનમાં લેવા જોવી છે.
- ૩૧ પરજીને તરત વરકન્યા મોંદરે જઈ ભગવાન પાસે એવી પ્રાર્થના કરે કે જ્યારે હવે કંઈ પસંદગીમાંથી જસાર થવું પડશે, માટે જ્યાંએ અલગ્યર્થ પાળવાનું જગ આપજો. એવી પ્રાર્થનાથી કાવદો થઈ છે અને ભગવાન સાત્તિક જગ આપે છે. પરજી પછી પણ ધરમાં મૃતિ હોય તો પતિ

પત્ની રાજ ભગવાન પાસે એવી પ્રાર્થના કરે તો
શ્રદ્ધાધર્મ પાળવામાં દિનિત વ્યવસ્થા.

૩૨ સુતાના ઓરડા જુદા રાખવા અથવા સુતાના
ઓરડામાં શ્રદ્ધાધર્મી સાધુઓના ચિત્રો રાખવા.

૩૩ જે ઓરડામાં વધારે કામવાસના ઉત્પન્ન થતી
હોય તે જગ્યા ફેરવી નાખવી અથવા જે વખતે
કામવાસના ઉત્પન્ન થતી હોય તે વખતે ફેરવી
નાખવે.

૩૪ પોતાની ઓ સાથે એકાત્મતા વખત મળે ત્યારે
કોઈ સાદું સાલિત્ર પુસ્તક સાથે મળીને વાંચવું.

૩૫ સામાન્ય રીતે ઓઓના કામ બકરીની લીંડીના
જેવા હોય છે એટલે તેને સળગતાં વાર લાગે છે,
પણ સળગ્યા પછી તરત ઓઘવાતો નથી અને
પુરોહિતો કામ પાસના બકરા જેવા હોય છે. તે
તરત ઉત્પન્ન થાય છે અને પાછો ઓઘવાઈ જાય
છે, એવું કોઈ સાધુમાં કહેણું છે, પણ હાલના
કાળમાં કેટલાક પુરોહિતો ઓના જેવા થઈ ગયા છે
અને કેટલીક સ્ત્રીઓ પુરોહિતો જેવી થઈ ગઈ છે.
કોઈ પણ રીતે જોને વચ્ચે અતિ પ્રયત્ન પાડવો
નહીં.

૩૬ મ. માધીજી ઓઓની વચ્ચે રહી પોતાનું શ્રદ્ધાધર્મ
પાળી શકતા હતા, અને જુવાન કન્યાઓના ખજા
ઉપર હાથ મૂકી ચાલતા હતા, પણ તે સંબંધી
થવા પછી તેનું કરી શકવા હતા. જેમનું મન
હાસ્ય હોય તેઓએ એવો પ્રયત્ન કરવા જેવો નથી.

૩૭ શતિ-પત્ની વચ્ચે એકતર સંબંધ થવા પછી,
બીજા સંબંધનો પ્રયત્ન આવે તો વચ્ચે જેમ
અને તેમ વખત વધારવો એટલે જો મહિના જ્યાં
દેવા, પછી ૪ મહિના, પછી ૮ મહિના એમ
સંબંધ વચ્ચેના કાળ સંભાવવાથી વાસના છૂતવી
સહેલી પડે છે.

૩૮ ઓઓને સત્કર્મની જનુકૂળતા કરી આપતી
અથવા બીજી સંસ્કારી ઓઓનો સંગ તેને રહે
તેમ જોનાં રહેવું.

૩૯ દિગ્વિજયમાં સામે વિધવાઓ શ્રદ્ધાધર્મ પાળી
શકે છે. તેમનાં દર્શન નહર આગળ રાખી મળે
મનજીત રાખવાથી શ્રદ્ધાધર્મ પાળવાની શક્તિ
આવે છે.

૪૦ કેટલાક એમ પૂછે છે કે શ્રદ્ધાધર્મમાં રહીને
શ્રદ્ધાધર્મ પાળી શકાય કે નહીં? તેમને મારે
શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસનું જીવન સમજાવવા જેવું
છે. શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ પરજીવા હતા છતાં
પોતાની ઓને મા માનીને પોતાની આખી જીંદગી
શ્રદ્ધાધર્મ પાળીને મૃત્યુ રજાં હતા. એ શ્રદ્ધાધર્મના
શિષ્યો રવાબી વિવેકાનંદ વગેરે સંન્યાસી હતા.
એમ કહેવાય છે કે શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસના
શ્રદ્ધાધર્મ શિષ્ય નાગમદાસજી એ વખત પરજીવા
છતાં આખી જીંદગી શ્રદ્ધાધર્મી રજાં હતા. તે
પોતાનાં મામાપત્ની સેવા પોતાની ઓ કરી શકે
તેટલા મારે જ મારે પરજીવા હતા.

૪૧ નીતિમાં રહેવું હોય તો પોતાની ઓ સાથે
સંબંધ થઈ શકે અને પરજીવે મા અથવા મદન
માનવી જોઈએ. પણ ભક્તિ કરવી હોય તો
પોતાની સ્ત્રીને પણ મા અથવા મદન માનવી
જોઈએ. વિવરણથી દેહનું અભિમાન વધે છે
અને તે આત્મહાનિમાં મોડું વિષ છે.

૪૨ શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ એમ કહેણું છે કે જેઓ સ્ત્રીઓનો
સંગ કરતા હોય તેમનો પણ સંગ કરવો નહીં.
કારણ કે તેમની પાસેથી જરાય વાતો સામગ્રી
વાળું મળે છે. ભેદભાવમાં રહેલ આત્મા સંસ્કારી
માણસોના સંગથી કાળે લાભ થતો નથી.

૪૩ હાલના કાળમાં દેહસેવા થઈ શકે, અથવા સમા-
જસેવા થઈ શકે તેટલા મારે કેટલાંક સ્ત્રી-પુરોહિતો
શ્રદ્ધાધર્મ ત્યજી દેવા પડે છે. તેઓ માનસિક શ્રદ્ધા-
ધર્મ કેટલું પાળે છે તેનું માપ કહેવો મુશ્કેલ છે.
‘જોરાકમાંથી વીર’ થાય છે અને એવી રીતે બેજા
થતા વીરની શક્તિ સોડસેવામાં ખર્ચાય તે સાચું
છે, છતાં સંમર્દના મારે બહુ સત્કર્મ રહેવાની
જરૂર છે.

૪૪ સ્ત્રીને સ્ત્રી રૂપે ન માનવી પણ ભગવાન રૂપે
માનવી અને એ ભગવાનને મનથી કહેવું કે તમારે
મને વિષ્ય જગત્ જોઈએ નહીં. એવી પ્રાર્થના કરવાથી
પણ સ્ત્રીનો સ્વભાવ કરી જાય છે. શતિ કામી
હોય અને સ્ત્રીને શ્રદ્ધાધર્મ પાળવાની મુશ્કેલી હોય તો
તેનું કળ સાફ જ આવડે.

સંસારી બનવું કે સન્યાસી ?

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા ધ્યાન સાધ્યો વિચારે છે કે શુદ્ધ બનવું સારું કે સન્યાસી બનવું ? આને સમાજમાં હંમેશા સાધુ સન્યાસીઓ દેખાયા છે. શું એ બધાં શુદ્ધ થઈ શકે છે ? સંસારી ભગવદ્ ગીતા મનુષ્યો શું નીચી કક્ષાનાં ગણવાં ? આ પ્રશ્નો ઉત્તર નીચેના લેખમાં ચિત્તી હેમચંદ્રજી સુદર અને સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે.

ચિત્તી હેમચંદ્રજી

ધર્મ આરાધન અને ધર્મીયાર પ્રત્યે છે કે આ ધર્મનું આરાધન કરવું ?

આ વિષય ઉપર જાનને વિચારિત બતાવવા માટે એટલા મતભેદો ધાર્મિક માન્યતા અને પ્રત્યેક વ્યક્તિના તેમજ પોતે સ્વીકારેલ દૃષ્ટિનિદ્ધ પ્રમાણ છે. એટલા ન એક બીજા પ્રશ્ન ઉપર રહેલા છે.

આપણે આગળ વિચાર કરી ગયા છીએ કે માણસે પોતાની જાતને જોળખતી નેહા. એણે શુદ્ધિ કેળવતી નેહા, એણે ધર્મનું આરાધન કરવું નેહા. આ માટે !

એનો જવાબ એક જ છે કે એણે પોતાનો જીવન-પથ સરળ બનાવવો છે. એના વ્યક્તિત્વનો પોતે વિશ્વાસ સાધવો છે. રમે કોઈ માને કે માણસ ઉપર શ્રદ્ધા બાળતોને દુનિયા ઉપર ઉપકાર કરવા મંડળ કરે છે.

દુનિયામાં એણે એ રસ્તે ચાલવાનું છે. રસ્તો વધારે બહુમતવાળો, વધારે વાંકો મુકો ન બને એટલા માટે એણે પોતાની જાતને જોળખવાની છે.

સામાજિક સંસ્કારો રસ્તે તમે જાન... ન્યાય વાસ્તવ વ્યવહાર પુષ્ટિ છે એક માણસી કારો દોષો દોષ, બીજા તરફથી દ્વામ આવતી દોષ, વિશ્વોદિશા-રક્ષા વગેરેથી ભરપૂર એ રસ્તા ઉપર આપણે પોતાની જાતને સંભાળવાની હેતુ છે દરેક રસ્તે જોવું પડે છે કે ક્યાં કાર તો સામેથી, આગળથી, પાછળથી, બાજુથી કે બહારથી આવવા ત્યાં તો નથી આવતી ? અને ત્યારબાદ નિશ્ચિત થઈને આપણે આગળ વધવું.

ત્યાં પણ પહેલાં તમારે પોતાની જાતને જોવી પડે છે. ત્યારે જીવનના વિશાળ રાજ્યમાં ઉપર તમે આ દુનિયાના વધારે જ્ઞાન સંધર્ષમય વર્તમાનમાં જો તમે પોતે પોતાના વ્યક્તિત્વને નહિ જોળાવો તો એ પથ

ઉપર દરેક કમળે અને પગે અડકાવો વાળ છે. રસ્તો જુલો જવાનો દર છે અને ક્યાં અવધારા ન જવાળ એ માટે સામેથી રાજ્યની નજર છે.

સામાજિક સંસ્કારોના રસ્તે પણ તમારે એટલા તો-કારી રાખવી પડે છે, ખાન રાખવું પડે છે કે ક્યાં તમારું પાડીત તો કોઈ નહિ મારી જાય, ક્યાં આજુ-બવજુ નેતાં અકસ્માત તો નહિ વાળ, ત્યારે જીવન-પથ ઉપર આગળ વધતા પધિને જેને પોતાનું વ્યક્તિત્વ વિચારિત કરવું છે એણે કેટલી સત્તાધાનતાની નજર હોય.

શુદ્ધ અને દોષ એ પણ એવીજ દ્રષ્ટિઓ છે. શુદ્ધિ તમારા જીવન-પથ ઉપરની સીધી નજર છે. એનાથી તમને તમારો જીવન-પથ સ્પષ્ટ દેખાશે. તેનો જોવા-એ કી છે પ્રકાર છે કે ચાલ્યાં જતાં રસ્તે તમે સામે ન જોતાં આજુ-બવજુ જુઓ છો અને પોતાના માટે નહામે બધા, અકસ્માત, આશ્ચર્ય કે આપત્તિઓ વગેરે જો છો.

જીવન-પથ ઉપર ધર્મ એ પ્રકારે ચાલુ રહ્યા દીઠાવેલા પાટીયાઓ કામ કરે છે. ધર્મ તમને એક પ્રકારે એ પાટીયાઓની મરજ સાથે છે કે તમારો જીવન-પથ તમે જુલો ન જાઓ. મુશ્કેલી નેવા સંસ્કારમાં તમે જાન અને જો કાશ્વરોથી જવાના રમ્મ જુલો નિરમાય જઈ મરો અને કાશ્વર દોષને પૂછો તો તે તમને અજાણ અજાણ જાણીએ પાર કરવા કહેશે. દરેક જુલોના કિનારે એ જોરો સામેલા દોષ છે. તમે એ જોઈને તમારો નિશ્ચિત રમ્મ પકોટી રમો છો.

આ જીવન-પથ ઉપર ધર્મ એ પાટીયાઓની મરજ સાથે છે. એ પાટીયાઓને આધારે જીવન-પથ ઉપર માણસે આગળ વધવાનું છે.

ઉપર આપણે વિચાર કરી ગયા કે ધર્મ આરાધન, પોતાની જાતને જોળખતી, શુદ્ધિ કેળવતી એ આ માટે જરૂરી છે !

પણ એક પ્રશ્ન વાઝી રહે છે. આને કુનિવામાં જીવન-પથ કયો? એ બંને સંધિને ધણી થયોએ અને વાદવિવાદ જગ્યા છે.

જીવન-પથ ઉપર આજીવ વધવું, પણ એ જીવન-પથ કયો? એજ બધારે આપણે ન જાણતા હોઈએ ત્યારે તો રીત તિથે અધારા નેમ એ વસ્તુ છે.

કુનિવાના બધા ધર્મરચાપદોએ બે રસ્તાઓ જતા હતા છે. હું એ કહું કે બંને તમે નામ એ દોષ પણ એક રીતે એ એક જ જીવન-પથ છે તો પણ એ બોલું નહિં યામ..'

માણસોમાંથી અમુક પડેશે રસ્તે અને અમુક કહેવાતા બીજે રસ્તે ચાલશે છે. અને જાને વચ્ચે એક રીતે નહોતો વાદવિવાદ થાય છે કે બંને ને રસ્તે હોએ તેજ રસ્તો જીવન-પથ છે.

આ એક જ રસ્તાના પડેલા અને પડીના જામને કમલ, શુદ્ધ, અને સંન્યાસ કહેવામાં આવે છે. આત્મી કલ્પનાઓની શુદ્ધતા કહો કે જગતા કહો અથવા એકાંત પ્રતિપાદન કહો. સંન્યાસીઓ વચ્ચે આ સંન્યાસીને જ જીવનને ઈતિથી માને છે, ત્યારે શુદ્ધથી કહત શુદ્ધપાથમને જ જીવન-પથ ગણે છે.

વસ્તુતા: તો એ તો જીવન-પથના બે વિભાગો જ છે. પડેલા વિભાગ શુદ્ધપથ છે અને બીજો છે સંન્યાસનો, આને શુદ્ધ જીવન-પથથી વધીને સંન્યાસપથ પર અમસર થવાના એકાંત છે અને પોતે સંન્યાસ-પથ પર છે એવી મોટી ભ્રમણામાં શુદ્ધ-પથ પર અવગાતા મોગીઓ વધારે છે.

વિરધાજ વ્યક્તિઓ જીવન-પથના અંતિમ ભેગ મુધી પડેલા અમસર વાણ છે. જાણી શુદ્ધ અને સંન્યાસ પધતી સાધનદોરી કરવામાં આવે તો મોરો મામ એ સાધનદોરી ઉપર ડોહો ડોહો એક બોલને નિરાશમાં જ લાગે છે આ બોલું છે. આને સાધુઓમાં સંન્યાસ નિરુચિતી આવના કરવા સસારીઓની મોઢ-માણ વધારે છે. સંસારીઓમાં વધારે પડતા લોભો કપાઈને નેમ એજ કુનિવામાં દતિથી માને છે.

માણસ નિરતર જીવન-પથ પર ચાલવાનું છે. આર્થસંકલિતી આશ્રમખરડા પણ એજ ટિપ્પણ છે.

એક વસ્તુ અંદર પાનમાં રાખવાની કે કાન માથે રાખ કે નાથ કેખાઈથી અથવા પેઠાશાળીએ એ પથ ઉપર આજીવ વધી જવાય છે એ માનવ અને મનાવનું બને બોલું છે.

એ તો વ્યક્તિત્વવિકાસનો રાજમાર્ગ છે. સંસારી પણ સાધુ થઈ શકે છે. સાધુ પણ સંસારી કરતાં વધારે પાછળ જીવનમાર્ગે દોમ શકે છે

પણ આ પથ અંતે એક પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે છે કે કયો રસ્તો સાચો?

સંસારનો, શુદ્ધનો અથવા.. સંન્યાસનો, સસાર-વિરક્તનો..?

જાને રસ્તાઓ પેાતપોતાના રથને જરાત્મર છે. આપણે એક ઉદાહરણ વડે એ લોકોએ કે એમ શા માટે? પુરાણમાં આ માટે એક પ્રશ્ન આપવામાં આવેલ છે.—

એક રાજા છે એને પણ આવેજ પ્રશ્ન હો છે કે 'શુદ્ધ સાચો કે સંન્યાસી?'

દરેક સંન્યાસીને એ પ્રશ્ન પૂછે છે. ધણા જવાબ આપી શકતા નથી. રાજાની ચરત પ્રમાણે એને સંન્યાસ મુખને શુદ્ધ જાણવું પડે છે. રાજાના મનનું નિરાકરણ થનું નથી.

એક યુવાન સંન્યાસી રાજા પાસે આવે છે. રાજા એને પણ એજ પ્રશ્ન પૂછે છે.

સંન્યાસી જવાબ વાણે છે.

"રાજા, શુદ્ધપાથમ અને સંન્યાસ બન્ને પોતપોતાની રીચિતમાં ઉત્તમ છે પણ અપેક્ષાએ."

રાજાએ પૂછ્યું—

"એની ખાત્રી કુ?"

"તો ચાલો મારી સાથે." સંન્યાસીએ કહ્યું અને જાને કરતા ઉપદેશ પાસેનાજ રાજામાં રાજકુંવરીનો સ્વપ્નવર હતો. ત્યુવાર સ્વપ્નવર થતા હતાં કુંવરીએ કેળવે પસંદ નહોતો. કયો.

સંન્યાસી અને રાજા પણ કુદશ વડા ભેવા જિમા રથા.. આ વખતે એક બીજો મોટો પણ બિશા માટે ત્યાં આવી ચડે છે મોનાનું તપસી અને અજ્ઞાતિ તેજ લોકને રાજકુંવરી એના ઉપર મોહિત થઈને એને વરમથક નામે છે.

રાજા તેમજ પ્રાણ ચક્રિત થઈને વિચારમાં પડે છે. કુંવરીને સમજાવવામાં આવે છે પશુ તે એકની બે નથી થતી...

પેલી તરફ મોમાં આ તમાસો લોકને આશ્ચર્ય પામે છે એ કુંવરીને કહે છે, "તું નેમી છું. મને કંચન કમિની હોય કામનાં નહિ."

કુવરીનો બાપ-રાજા જોત્રીને કહે છે, “જોત્રી, મારી કુવરીની છબ્બને માન આપો તો હું માફ રાજ-પાટ તમને આપું.”

જોત્રી કહે છે, “રાજા, ને વસ્તુને ઓછી નાખી છે તેને કેમ મરણ કરી શકાય?”

એમ કહીને એ વરમાળા નાખીને ચામ્બો ભાષ છે. કુવરી તો એનેજ પતિ માની એની પછવાડે પછ-વાડે ભાષ છે...પણ જોત્રી તો ચામ્બોજ ભાષ... એકલો.

આમજ જોત્રી. પાછા કુવરી અને એની પછવાડે પેલો રાજા અને સન્ધાસી...જન્મકોત્રી જોત્રી...જન્મ-લના વોથુ કે રસ્તે જન્મધર્મા વિદ્યાન યાચ છે. કુવરી શૈલતા શૈલતા થાકે છે રાત થરા આવે છે ત્યારે કુવરી પાછું જુએ છે ત્યાં પેલા રાજા અને સન્ધાસીને જુએ છે...એમને જોઇને એને ઠર લાગે છે, રાજા એને સન્ધાસન આપે છે.

“કુવરી...તમારે ડરવાનું કશું કારણ નથી. રાત થઇ છે. સવારે અમે તમારી સાથે તમને પાછા મરે પહોંચાડી દેશું. જોત્રીનો મોઢો તો મૂકવો...એને જન્મ મામામાં ગાધવો ઠીક નહિ.”

રાતવાસો ને વક્ષ નીચે છે ત્યાં ઉપર ને પક્ષીઓ છે. તેઓ પોતાના અકોભાષ્ય માને છે કે આને ત્રણ અતિથિ આપણે ત્યાં આવેલ છે.

એમના અતિથિ મારે નરપક્ષી કહે છે અને એક જળતું લાકડું લાવે છે. કંઠી સીંગળાની રાત હોઇને આ જળતું લાકડું જોઇને રાજા ખુશ થાય છે એ તાપણું કરે છે.

નર અને માદા પક્ષી વાતો કરે છે કે આનાથી કંઈ એ સોજાની શૂંઘ ન મરે, નરપક્ષી જળતી આગમાં પડે છે...ગાળના પ્રથલો છતાં પણ એ માફુ જાને છે. કૌકલને ખાત્રા લાગતું જાને છે. માદા પક્ષી પણ એજ રીતે પોતાનો ભોજ આપીને અતિથિ કરે છે.

જાને પક્ષીના આમ મરણથી રાજાને કુખ થાય છે. તે સન્ધાસીને કારણ પૂછે છે.

સન્ધાસી જવાજ વાળે છે, “મારા જવાજની સત્તાના અઢી છે. પેલા જોત્રી મારે સંસાર નકામે હતો એના મારે સંસાર પતનનું કારણ હતું. આ પક્ષીઓ મારે સંસાર સર રૂપે છે, કારણ કે તેઓ

પોતાના જીવનની કિમત સમજે છે, પોતે જીવે છે અને જોખને જીવાડવા મારે અંધારાના આંધી રહે છે. આ મૂઠરધર્મ પશુ એટલો જ મહત્વનો છે.”

રાજાને આથી સંતોષ થાય છે. પેલી કુવરીને પણ માન થાય છે કે “યોગીને સંસારમાં લાવવું બોલું છે એટલે એ રાજાને પતિ માને છે. અને રાજા ત્યાંથી દેશ પાછો વળે છે.

ઉપરના ઉદાહરણ વડે આપણે જોઈ શક્યા છીએ કે મૂઠરધર્મનું પાલન તેમજ સંસારી-વિરક્તા જાને પોતાની કક્ષાએ અને અપેક્ષાએ બરાબર છે.

દરેક વ્યક્તિ સંસારનો મોઢો મુદી શકતો નથી. એના મારે જીવન-પથનો પકડેલો માત્ર મૂઠરધર્મનું ઉત્તમ છે. પણ એકજ વસ્તુ સાથે કે તેમાં જીવનની અને જીવતા દેવાની બાવતા દોલી જોઈએ.

એજ રીતે વૈરાગીનો પણ પશુ પોતાની કક્ષાએ ઉત્તમ છે. જો એ પંથેથી એ પાઠો ન વળે, પણ ત્યાંથી આમજન પ્રગતિ કરતો રહે.

એટલા મારેજ દરેક ધર્મ અપેક્ષાએ વ્યક્તિ મારે જીવન-પથની સીમાઓ બાંધી છે. વ્યક્તિએ વ્યક્તિત્વ વિકાસના એ રાજામાંથી આગળ વધવાનું છે ન વધી શકાય તેમ હોય તો ધીમે ધીમે સીમાઓ ઉલ્લંઘવવાની છે. પણ એક સીમામાં પાછળ હટવું એ પતનનો રસ્તો છે.

જીવન-પથ એ રીતે વિકટ છે. કારણ કે અર્થ મુદી પોતાની જાતને જોળખી નથી-દ્રષ્ટિ રિચર નથી તેમજ રસ્તાઓનાં મોઢાં જોવા નથી ત્યાં મુદી પાછળ હલવાનો કરે છે.

રમે તમે એમજ માનો કે મૂઠરધર્મનું ઉત્તમિતો આજ નથી, પણ એનું પાલન બરાબર થવું જોઈએ. મૂઠરધર્મનું ઉત્તર પણ જો આસક્તિએનો બોલો તમે કળવો કરો તો કદાચ જુડુ જલ્દી આગળ ઉપરના સુખમયોર્જે જઈ શકો છો અને સુખમયોર્જે વિચરણ કરતાં પાછળ રહેલી આસક્તિઓ તરફ ખેંચાઈને એ જોખને લાલતા જતી તો વ્યક્તિત્વ વિકાસના ઉત્તમ વિષયોથી કાઢાક પડી જશે. એનું કષ્ટ હેઠળ નથી અને રવાનજીવનું જીવન શા કારણે આપણે એ જીવન-માર્ગે આગળ વધવાનું છે.

મંદિરોને સાચાં શાન્તિધામ બનાવો-

ગુજરાતના બહુતાં સમગ્રમુખ ૧૬ અને વિચારક શ્રી ગદ્ગદાલ ટું આ 'સંજના' મંદિરોના વ્યવસ્થાપકો તેમજ પ્રબલે એક અવતરની સુચના આપી મંદિરોને હાલની સાચી સાતિ આપતા ચારાસવાન બનાવવા વિનંતિ કરે છે. આસ કરીને વૈષ્ણવ મંદિરોમાં માત્ર ફરજી ૫૬૨ મીનીટનાં દર્શન કરાવવાની પ્રથમાં પડે. ફેરફાર જરૂરી છે. યજ્ઞીવાદ શ્રોત્રો-પુણ્યે દાણા કાફા બની દર્શન માટે રસ્તામાં દોડતાં એવામાં આવે છે તે દર્શન બધા થઈ જવાની બીજે મનની સ્વસ્થતા સુધાવી બિરો છે. આવા સંજોગો સવનનુના નારણાં એકમા જાંબ કરી દેવાની પ્રથામાં થયેલ ફેરફાર કરાવવા એકમે.

દેવસ્થાનામાં, મંદિરોમાં વગેરે ધાર્મિક સ્થળો શાન્તિની સૌથી પ્રથમ આવશ્યકતા છે. આપણાં ઘણાં મંદિરો અને દેવસ્થાનો બીજ વસતિવાળાં સ્થળોમાં અને ધૈયાદવાળાં સડો છપર આવેલાં હોય છે, એટલું જ નહિ પણ મંદિરોની બહાર પણ પુષ્કળ મિટ્ટી, ધકાધકી અને જૂમરાણ ચાસતાં હોય છે, એટલે ત્યાં શાંતિ જેવું નિષક્રમ હોતું નથી. આસ કરીને વૈષ્ણવ મંદિરોમાં આ જાતની ધમાધ અને અશાન્તિ વિશેષ પ્રમાણમાં જોવામાં આવે છે એવું એક મુખ્ય કારણ એ છે કે એમંદિરોમાં "સમાસમાનાં દર્શનો" થતાં હોય છે. પહેલથી રાતના નવ વાગ્યા સુધીમાં સાત આઠ વખત દર્શન થાય છે. અને તે પ્રત્યેક દર્શન માત્ર દસ-પંદર મિનિટ સુધી જ ચાલુ રાખવામાં આવે છે. આને લીધે થોડા જ સમય દર્શન ખુશ્લાં રહેતાં હોવાને કારણે પુષ્કળ માણસો થોડા વખતમાં એકઠાં થવાથી ભીડ, ધકાધકી, ધૈયાદ અને દોડાદોડી તથા અશાન્તિ પુષ્કળ જોવામાં આવે છે. પ્રત્યેક સમયે જુદાં જુદાં સ્વરૂપ અને વ્યવસાયનાં દર્શન કરવાનાં હોવાથી એક-ને એક સ્વરૂપનું દર્શન કાવમ માટે રાખી રાખી નહિ એટલે, અને જુદા જુદા સમયે જુદાં જુદાં સ્વરૂપ અને વ્યવસાયની તૈયારીઓ કરવાની હોવાથી પ્રત્યેક દર્શન થોડા સમય માટે જ ખુશ્લાં રાખવામાં આવે છે. આ જાતની વ્યવસ્થા એ મંદિરોની આચારધર્મ-પ્રણાલિકા પ્રમાણે અનિવાર્ય હતી, પરંતુ અશાન્તિ, અને ધૈયાદ તથા દોડાદોડી તો આને લીધે પુષ્કળ થાય છે જે અનુભવસિદ્ધ હકીકત છે.

મહાદેવનાં તથા માતાનાં મંદિરો, હનુમાન અને ગણેશનાં તથા કાત્રાજના મંદિરો તેમજ જૈન મંદિરો સહજાજ બધા વખત ખુલાં હોવાને કારણે જોને જોને ને સમય અનુકૂળ હોય છે ત્યારે તે ત્યાં દર્શન કરવા જાય છે, તેથી ત્યાં ભીડ, ધાંધલ અને અશાંતિ જોવામાં આવતી

નથી. મુસલમાનોની મસ્જીદોમાં અને ખ્રિસ્તી દેવજામાં જેવી શાંતિ પ્રવર્તે છે, તેવી તો આપણાં કોઈ મંદિરોમાં જોવામાં આવતી નથી. હકારો ધાઓ મુસ્લીમો મસ્જીદોમાં અને હદ જેવા પ્રસંગે મોટાં વિશળ મેદાનોમાં ભેગા મળી નમાઝ પઢે છે, તેમ છતાં સંપૂર્ણ શાંતિ અને અંબીર પાવન વાતાવરણ સર્વત્ર હાથે રહેલું હોય છે.

ખ્રિસ્તી દેવજામાં બાળો જવાય છે, વાહ સંઝીત હોય છે અને વ્યાખ્યાનો પણ હોય છે, છતાં શાંતિ અને અવરજા સારી રીતે જાળવાય છે અને અંબીર વાતાવરણ પ્રસરેલું હોય છે. ધર્મસ્થાનોમાં મનુષ્યો ખ્યાન કરવા, પ્રાર્થના કરવા, ચિંતમાં ઉત્તમતાવને અનુભવવા અને ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર ચિત્તમાં કરવાનો પ્રયત્ન કરવા આવે છે. કોઈ દરેક જોવા પ્રદર્શન કે નાટક કે ખેલતમાટી, અન્યરેલો ધર્મના મંદ્ય જેવી શોભા કે રોચના જોવા આવતા નથી. ધર્મરતા પ્રતિકરણ સર્તિમાં ધર્મરતા દર્શન કરવાનો આ મંદિરોનો હેતુ છે એમ જો મનાતું હોય તો ત્યાં ધાંધલ, ધૈયાદ ધકાધકી, ઝાપડીઆના ફેરફાર અને દોડાદોડીથી એ હેતુ શી રીતે સિદ્ધ થાય છે તે સમજાતું નથી. મંદિરો જેવા પવિત્ર સ્થળમાં પણ અવ્યવસ્થા, ધમાધમ, દોડા દોડી અને ધકાધકી થાય એ એક જ નથી એવું આપણને લાગતું હોય એમ જણાતું નથી.

આ સિતિ સુધરી શકે નહિ ? 'સમાસમાનાં' દર્શન બંધે થાય, પરંતુ તે અપેક્ષા પોણે કલાક ચાલુ રાખવામાં આવે એમ ન બની શકે ? એમ થાય તો દોડાદોડી અને ધાંધલ ઝોણું થઈ હાથે કરતાં વિશેષ શાંતિ રહી શકે. અધ્યતન, વૈષ્ણવ મંદિરો દર્શનનાં સ્થળ છે, ખ્યાન કે પ્રાર્થનાના સ્થળ નથી એમ માનવામાં આવે છે એટલે સૌ કોઈ દર્શન કરી મેચાર મિનિટમાં પાછા વળે છે, તેથી સંપૂર્ણ શાંતિ જોવે સ્થળ રહેલી અશક્ય છે; પરંતુ મંદિરો જવાના માર્ગમાં મંદિરોના

રામાયણ અને મહાભારત

લેખક : સ્વામીશ્રી માધવતીર્થજી

મહાભારતના વર્ણનમાં કોઈ કોઈ જગ્યાએ લડાઈ થઈ હોય એવો ભાસ આવે છે, છતાં બધી લડાઈતરી એકરે તપાસ કરતાં એમ જણાઈ આવે છે કે એ બધું માણસના હૃદયની અંદર બનતું દેવી અને આસુરી પ્રકૃતિનું યુદ્ધ છે. મહાભારત અને રામાયણ મારે મ. અંધીછોના પણ એવો મત હતો. રામાયણમાં જે રામ-રાવણનું યુદ્ધ આપણમાં આવેલ છે તેમાં પણ બધી ભાગતોના વિચાર કરતાં આત્માત્મિક ભાવ દેખાવ છે. રામાયણના પ્રસંગો વાંચનારને કાવિને સમાધિમાં લેવામાં આવ્યા હતા. રામાયણમાંથી કેટલાક આત્માત્મિક અર્થ કાઢીએ તો નીચે પ્રમાણે નીકળી શકે છે —

- ૧ અપેક્ષા-જ્યાં યુદ્ધ નથી, રામ નથી, હેય નથી ત્યાં આત્માના આરામથી રામનો જન્મ છે.
- ૨ દરરથ-દર ઇર્ષ્યા સાત્વિક રહે તો તેને ત્યાં આત્માના આરામનો જન્મ થાય.
- ૩ દર, માયાવાદી રાવણ-દર ઇર્ષ્યા રમેશુણી અને તમેશુણી થાય તો આત્મા તેના શત્રુ થાય.

પ્રમથીમાં ઇશ્વર અને દરવાજામાં જે ધર્મિક અને દોષદોષી થાય છે તે, જે પ્રત્યેક સમયમાં દરનંતો સમય લાભવ્યમાં આવે તો, જોછા પ્રમાણમાં થાય એમ મને લાગે છે.

ચિત્તની અશાન્તિ, રક્ષણ, દોષદોષી, અઅવરણ ધર્મિક અને લક્ષ્યલક્ષીમાં દરનંત ક્યાંથી આત્માત્મિક લાભ શોધ શકે? સદીઓથી આ પ્રમાણે થતું આવ્યું છે અને આપણા પૂર્વજો એ પ્રમાણે કરતા આવ્યા છે એટલા જ હૃદયસર, અત્યારે આપણને આત્માત્મિક લાભની ખાતર એ પ્રમાણે બદલવાનું ચોક્કસ જણાવ્યું હોય તો પણ જુની પ્રથા ચાલુ રાખવી એ કેવળ અધિકાર નથી.

આપણા જીવનમાં સર્વ પ્રસંગોએ ખાસ કરીને ધાર્મિક આચારવિચાર અને વ્યવહારમાં, શાંતિ, શિશુ, સમલોચન, અંબીરતા અને ઉચ્ચ વાતાવરણ દેશમંદ રહે એ ઇચ્છાથી આ ક્રમના કરવામાં આવી છે.

—ગદ્ગદાલ મૂ.

- ૪ લક્ષમણ-લક્ષ્મણી રામમાં જેતુ મન છે તે.
- ૫ ભરત-શ્રીકૃતમાં રમનાર
- ૬ શત્રુ'ન-કામ કીષ્ણે ગારનાર
- ૭ નિશાચર-આવવામાં રનાર
- ૮ સીતા-જનકે થઈ વખતે બેઠેલો પૃથ્વીપ્રાધી ઉત્પલ ક્ષેષ છે, બધા કર્મ'નરૂપે બધાપણ થાય તો સ્વરૂપ ચક્રિતો અનુભવ મળે.
- ૯ અવકાશ-ધનુષ્ય-વજ્ર ગુણવાળુ આપણું સ્વરૂપ. સીતાજી એટલે સ્વરૂપશક્તિ તેનાથી રમતાં હતાં તે જે તોડે તે તેના પતિ થઈ શકે.
- ૧૦ સામેશ્વર-વિવાહ વખતે રામને અનેક માણસો પોતાની દષ્ટિ પ્રમાણે જોતા હતા.
- ૧૧ વનમાં રામ-સીતા અને લક્ષમણજી અને બાકીની વચ્ચે માણ હોય તેમ લાગતા હતા.
- ૧૨ સેનેરી મૂક-આપણી મૂક
- ૧૩ અંગદ-અંગનું જનન કરનાર
- ૧૪ સંપાત-લક્ષ્મણ રીતે ઊડા છતરેશ
- ૧૫ સુરસા-જીભનો રસ
- ૧૬ લક્ષ્મણની મૂકો-આત્માનું અનુસંધાન છડી જવું.
- ૧૭ હનુમાન-સસંગ
- ૧૮ રાવણને ફૂટી પાસે ચોરસ ખાણ-લક્ષ્મણથી અલંકાર મરે.
- ૧૯ લડાઈ વખતે રામના રમણ વર્ણન —

- ૧ ચાક-થરતા અને ધીરતા
- ૨ ધન કદના, સત્ય, શીલ
- ૩ દોરી-સમા, દયા, મમતા

સ્વામીશ્રી માધવતીર્થજીએ આપણા અધ્યાત્મ ગ્રંથોનો જ્ઞાનભાગ રજૂ કરવું “મહાભારતનું” ગુપ્ત રહસ્ય” એ નામનું એક પુસ્તક લખ્યું છે જે દૂક સમયમાં પ્રગટ થશે. આ પુસ્તકમાંથી કેટલોક ઉપયોગી ભાગ અને રજૂ થયો છે.

- ૪ ધોડા-ગાન, દમ, ભગ, પરહિત
- ૫ સારથી-મહાદેવજી બગ્ગન
- ૬ દામ-વૈરાગ્ય
- ૭ તલવાર-સતેશ
- ૮ કરસી-દાન
- ૯ કાણુ ધનુષ-દાન
- ૧૧ બાયું-સવમ નિયમ
- ૧૨ કવચ-આઠજોડું પૂજન.

આવો રથ જેની પાસે દેશ તે અન્ય સંસારને
પણ જીવી શકે છે એમ તુલસીદાસજીના રામાયણમાં
લખેલ છે. આવી સંઘાઓ ઉપરથી જાણાય છે કે
રામાયણ પણ સમાધિ ભાષાનો મંથ છે.

મહાભારતના પાત્રોના અને પ્રસંગોના
આધ્યાત્મિક અર્થ

કર્તતાપુર-માણસનું સ્તરીર.

મૃતશબ્દ-અવિદ્યા, અધ્યાન, જેને જીભની મિશ્રકવ
ધયાથી પાકાવતી શ્વેત દેશ તે, તમેજીણુ.

પાંડુ-રત્નોગુણ

વિદાર-સત્વગુણ

સર્પવશ-સંસારની વાસના દૂર કરવાનું કર્મ

ગારુડ-સત્ત્વ

ભીષ્મ-કુખ્ય પ્રાણની શક્તિ 'અઘાયન', મદવૈરાગ્ય,
લો નામન વશ

યુધિષ્ઠિર-ધર્મ, આઠાશરત્ન

ભીમ-વાયુ, નિદિખાસન, ખ્યાન, પ્રાણાયામ.

અર્જુન-ધંકની શક્તિ, લેગ, યાન.

નકુલ અને સહદેવ-ગંગ અને પૃથ્વીતત્ત્વ.

કુન્દકેવ-માણસનું જીવન

કીણ-અંદરવેક, વ્યાવહારિક વિદ્યા આપનાર.

કૌપરી-શુદ્ધિ, વેદાંતથી ઉત્પન્ન થયેલ.

જરાસંધ-કર્મ

દિશુપાલ-સંસારની શ્વેત

મીઠુખ્યુ-અદ્વ, નારાયણ

વ્યાસ-સત્ત્વથી થોડા યાનને વિસ્તારથી સમજાવનાર.

કામ્યક વન-વાસનાનું ક્ષેત્ર

કૈત વન-ભેદ શુદ્ધિવાળું ક્ષેત્ર

દમયંતી-ઈર્ષ્યાનું કમન કરવાની શ્વેત

અંગા-યાન

સાવિત્રી-દાન

વિરટ-કલ્પની વિદ્યાજાતા

ગામો-દાન

કણુ-સોહવાસના

કુર્યોધન-અઘ કાર

ગ્રી-સોહ-યાન અને ખ્યાનકની કથા

વિશ્વરૂપ-વિદ્યાજા ભારત

સંનય-સમ્પદ રીતે જેણે કદિયો બીપર જળ મેળવ્યો
દેશ તે

ઉત્ક-ધુતળા જેવી વિપરીત દ્રષ્ટિવાળો

શિશુદી-યોદીવાર પ્રકૃતિના ધર્મમાં આવે અને યોદી-

વાર પુરુષના ધર્મમાં આવે, પરાક્ષમાન.

કલ્પ-કૃતક

મંધારી-અંધરથી પૃથ્વી, જડશક્તિ.

અશ્વમેધવશ-પ્રાણની વાસના દૂર કરવાની કળા

સમિતિના ધર્મ-પ્રચારમાં આપનો ફાળો મોકલી આપશો

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનપ્રચારસમિતિમાં આપનો ફાળો-કૃષ્ણ નદી તો કૃષ્ણની પાંખડી ને બને તે
આજે જ મોકલી આપશો. નાણાં મળતાં સમિતિની પ્રવૃત્તિઓ વિકસિત જનશે, કેમ કે સમિતિ પાસે
આસ ફંડ નથી. આપની સહાય, સંપૂર્ણ પ્રેમ અને સહાયતા મોકલશો. તો નાની સહાય પણ મહાન જનશે.

—: સારામદ્યા પ્રસન્ને સમિતિને જરૂર વાદ કરશે :—

મંત્રી : હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાનપ્રચાર સમિતિ, સારંગપુર-અમલતાની વાડી, અમદાવાદ

સદ્ગત સાધુ શાન્તિનાથજી

હાકા-જામાંમાં હતા કુટુંબમાં તેમનો જન્મ થયો, સ્વરકાર જળથી ખર્મ-ધ્યાનથી તિથા વધતી બધી, અને તેઓએ આજીવન પ્રણયથી પાલન કરીને ત્યાગી-સુન્યસ્થાન રવીકામું

મોન, આત્મચિન્તન અને ધ્યાનદાયા તેઓએ અર્ધ-વા-મમતાનો હોય કરી દીધો, વલ્લભ ન્યાય, દર્શન અને શાસ્ત્રધર્મોનો અભ્યાસ કર્યો, ધણી ધન્યો લખ્યા ને જન્મને સ્વભાવનું નિર્દર્શન કરાવ્યું છે. એક જાણીતો ધન્ય સમજાયે વાતચિત કરવા તેઓ ગોરખપુર પધારેલા, ત્યાંથી અમદાવાદ આવતાં જારીકૃષ્ણ સ્ત્રેશને તેઓ સ્વરૂપાવસ્થાન પામ્યાં !

તેમના જીવનનો દૃઢો પરિણય અર્થો રજુ થાય છે

લેખિકા : શ્રી કુસુમદેવેન લીખુલાઈ રાવળ

જન્મજન્માંતરના પ્રબળોએ સાધુસંતોનાં દર્શન અને સમાગમ થાય છે. તેવાજ કોઈ પ્રબળને સ્વામીથી ગાવા સાંતિનાવશ્યાં દર્શનનો અમૂલ્ય લાભ અને મળેલા અપ્રાપ્ય દુઃખ સમયમા જ તેઓથી નિર્મલ-પદને પામશે અને તે સમયે પરિચય આપતો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે તેવી કલ્પના થયું ન હતી. મહાન પ્રશ્નોનો પરિચય-જીવન જ્ઞાતિ અને રિપિત સમજવા અથવા સમજાવવા પામર જીવન છોડતો જીવ શુ-સમર્થ છે ? હિંમતો માણસ ઘેરો ડાંગ પર રહેલા કૂતરે સેવા પ્રપ્ત કરે તેવો મારો આ પ્રપ્ત છે. સ્વામીશ્રીને વારંવાર અનેક-ક્રમો પૂર્ણાં તેઓથી સરસ બાવે જવાન આપતા. મીળ સંતો પોતાનો પૂર્વાગમ જ્ઞાતિ અથવા અનુભવો જણાવતા નથી તેવું સ્વામીશ્રીમાં ન હતું તેથીજ કેટલોક જ્ઞાતિ રજુ કરી છુટું છું.

બાલ્યાવસ્થાના પ્રસંગો

સ્વામીશ્રીનો જન્મ દામ્યા નંઆથી હંત કુટુંબમાં થયો. આ કુટુંબ ઉપર સરસ્વતી તથા હદશી જન્મેની પૂર્ણ કૃપા હતી. સ્વામીશ્રીના એક ભત્રીજા જન્મની કોલેજમાં ૩૦ વરસ સુધી ડીપાર્ટમેન્ટ અધ્યાપક હતા. સ્વામીશ્રીનાં માતૃથી પરમ સિવભક્ત હતાં. તેમનો સાથે સાંજ સવાર દર્શન જતા. ત્યાં પુરાણનો કથા એકચિત્તે સાંભળતા. રજુકરો અભ્યાસ પણ સહી રીતે કરતા. સ્વભાવે જરા તોફાનો જ હતા. નાનપણથી જ ધાર્મિક વાતાવરણમાં અથવા પૂર્વ-જન્મના બધે તેમને ઉધરદર્શનનો તમજા નામી. તેથી રોજ સવારમાં નદીએ જતા ત્યાં સ્નાન કરીને રેલીમાં પ્રભુનાં ખાન ધરતા. મેરૂ આલવી વખતે કેટલીક વસ્તુઓ ભૂલી જતા. તેમાં કુવાલ તો રોજ

ભૂલીને આવતા. આથી માતૃથી ખૂબ ધરવાં, સંતાપતાં, નાનપણથી જ માતૃથી માત્ર ઉપર જન્મ જ પ્રેમ હતો.

એક પાડોશી રોજ કમ્પતરનો ટાકાર કરવો. આ બેઠ સ્વામીશ્રીને થયું કુખ થઈ. એક વખતે પેલો પાડોશી તોર કામકું તેપાર કરી કમ્પતરને મારવા જતો હતો ત્યારે પોતાનું પકેરણ કાઢીને ઉપાડી છાતી સામે ધરીને કહ્યું કે:-પહેલા મને મારો પછી કમ્પતરને. આથી પાડોશી ટરમોઢો નની ગયો અને કમ્પતરને મારવાનું નષ્ટ થઈ. તે વખતે સ્વામીશ્રીનું વય આશરે ૬-૭ વરસનું હતું.

ધાર્મિકજીવનની શરૂઆત

સ્વામીશ્રીનું આ ધાર્મિક જીવન તો ૧૪ મે વર્ષે રાત્રે થયું કુખી સંસારમા જવા કરતાં પ્રભુને ધરવે જવામાં જ આ મુખ્ય છે. એવી ઇચ્છા થઈ ત્યાર-પછી યોગાન વર્ષમાં નંનજનની મળવળ રાત્રે થઈ અને શ્રી પુતિરામ જોશ, પુલીનગણ સાથે જળવળમાં જોડાયા. પરિણામે અનેક કુવાનો સાથે પકાયા. અને પૈસા મુટવા, કામગીરી એકઠો કરવો, લોકોને એકત્ર કરીને સરકાર સામે ધડાકા કરવા જોડેરવા વગેરે આરોપો મકાયા. આ સંજોગે કેસ ચાલ્યો. આ કેસ દાખા કાવતા કેસ તરીકે મુખસિદ્ધ છે. જેમાં ૩૦૦ ઉપરાંત સાક્ષીઓ હતા. જુલુવા મળ્યું છે કે હાજના પ્રધાન શ્રી. સ્વામ પ્રસાદ મુકેશના પિતાશ્રી શ્રી આમુતેલ મુકેશ આ કેસ ચલાવતા હતા. કેસ ચાલતી વખતે કામી જેઠમાં એકાંત મળતાં ધ્યાનમાં સમય ગાળવા લાગ્યા. કેસ ચાલતી વખતે પણ ધ્યાનમાં ભિતરી જતા. તે વખતે શ્રી આમુતેલ જોડેલા કે આલો સાત અને ધ્યાનમગ્ન હોયો આલુ કામ કરી સહેર પરિણામે સાત વરસની જેલ થઈ.

બાબા ગંભીરનાથના શિષ્ય

અગ્રણી યતાં એક વરસ જેઠ ભોગવી ધેર બાબા ત્યારે-માતૃશીનું અવસાન થયેલું માત્ર એક જન્મન હતું તે છુટતાં જ યેરખપુર આબ્યા અને શી માતા ગંભીરનાથજી પાસે ૧૯૦૬માં મંત્રદીક્ષા લીધી અને ૧૯૧૩માં સંન્યસ્ત દીક્ષા લીધી. યેરખપુરમાં એકાંત ન મળવાને કારણે હાથીકેડ ગયા અને ત્યાં મહાકમાળી મ ગ-લનાથજી પાસે વેદાનનને અભ્યાસ કર્યો તથા ત્યાં કેસા-સમઢ નિવસી ૧૬ દીત થી સ્વામીશી પ્રકાશાનંદ પાસે પણ વેદાંત બબ્યા. આ સિવાય ઉત્તરકાશી નિવાસી ધીરભા-શ્રમ સ્વામી, કુળશીનિવાસી રામશી સિદ્ધાનંદજી પાસે ઘોડો સમય રહેલા પછી મનન નિદિધાસન કરતા દિમા-લપમાં આસ્થા ગયા. ૧૯૧૬-૧૭ બાવાશી ગંભીરનાથજીનો તબીબત નરમ યતાં યેરખપુર આબ્યા.

ભારતના પ્રવાસે

બાવાશી સમાર્પિત થયા પછી યેરખપુરમાં પૂજા જ્ઞાનમ્પવદારની સામયો છતાં ત્યાંયરુપિ વાજા સ્વામીશી મુરખાદીને પ્રજુલ્ય કરી—આજી, નર્મદાતટ, પ્રજાસપાટણ, અને ધીરનાર, વગેરે એકાંત અને રમણીય સ્થળોમાં રહી. તે વખતે ૧૫-૧૬ કલાક ખાનાબ્વાસમાં આગતા વારવાર રહેલા બદલવાથી-અબ્બાસમાં અતરણ આવવાને કારણે ૧૦ વરસ મીન પાળવાનો નિશ્ચય કરી, આજુમાં એક ગ્રામાં નિવાસ કર્યો. તે વખતે સર્વ પ્રમંથ અત્રેના શેઠ શ્રી મણીલાલ જાંઠા તરફથી યથો હતો. પરેધાં પણ મીન પાળતા પરંતુ ત્યારે અત્તવારને લખીને જવાબ આપતા પરંતુ આ વખતે કાષ્ઠમીન પાળતા આથી સ્વામીશીનું નામ મીનોનાથા પડ્યું અને ગુરુનું નામ મીનો ગુરુ પડ્યું. એ ગુરુ અત્યારે એ જ નામે જોળાયા છે જણવામાં આવ્યું છે કે તે વખતે ૨૦ થી ૨૧ કલાક તેઓ ખાનમાં આગતા.

પરિણમે અદંતના ભારને હુમખાય કરીને અખંડ તત્ત્વમાં જાગી જવાની ધારણા કરતા કરતા દેહ કાળના બાનને હુમખાય બનાવી પૂજા રિવિદિને પામ્યા.

ધર્મમંથોનો અભ્યાસ

એક વખતે ભ્રમત અરધમાં વિચારનું સ્ફુરણ થયું કે પોતાને જે અરેત્યાવરને અનુભવ થયો છે

તેને બીજા જેન ઇલાદિ અતાતુષાપીએ કેમ માનતા નહીં હોય? આ એક વિચાર આવતાં સ્વમતાનુસાર સર્વમતોના અભ્યાસ કરાવતો સંકલ્પ થયો અને તુરત જ નિશ્ચય કર્યો અને અભ્યાસ કરવા માટે મીન હોડી ગુરુનો ત્યાગ કરી બહાર આવ્યા પરેધા તે ઉત્તર કાશીમાં મુનિ નારાયણ સ્વામી પાસે વેદાંત—વાય, શી—આભારામ ઠાકો પાસે નબ્ય-ન્યાય ખંડનખાલ, સિલ્હપી, અરેતસિદ્ધિ આદિ બબ્યા. મુંગળની રીપથ એશીનાદિક સોસાપડી પુસ્તકાલય મુદ્રિત તથા અમુદ્રિત ગ્રંથો વાચ્યા—પુતા જુલ ત્યા બાંડારર પુસ્તકાલય તથા આનંદાશ્રમમાં ગ્રંથો વાચ્યા, તથા વડોદરામાં દરશસિખિત પુસ્તકાગારમાં પણ મયોનું વાંચન કર્યું—શિવાય—મદ્રાસ અવનંમેન્ડ—પુસ્તકાલય, રેનગેર, મેસુર, કૂંગેરીમઠ, કમકતા આદિ સર્વ સ્થળે જાનને જેન, વેદાંત, ન્યાય, વેદાંત, પાશુપત, મંત્રતત્ત્વ, ક્ષેત્ર, રામાનુજ, લેણુવ, વગેરે રાખીને અભ્યાસ કર્યો.

સ્વામીશીએ કહેલું કે તે વખતે ૧૮થી ૨૦ કલાક વાંચન આશુનું. પરિણમે જણાયું કે તત્ત્વ સંખ્યા દરેકના ભિન્ન ભિન્ન મત છે. આ ભિન્નતા હોય ત્યા જરૂર કંઈક દેવ હોય જ, છતાં નિષ્પક્ષ દુષનપ્રમંથ "પ્રાચ્યવર્ણન સમીક્ષા," નામનો મધ્ય સમ્યો એ શિવાય, જંગલીમાં, દિલીમાં સમુત્તમાં, ઈન્દીયામાં, યજ્ઞા ગ્રંથો રચ્યા છે. જે 'તત્ત્વજ્ઞાન મંદીર, અમધનેર' આ સિરનામે લખવામાં માત્ર પોરેટ ખર્ચ કરીને મધ્ય આપામાં આવે છે.

બાંદીકુલ સ્ટેશને નિર્વાણ

આ પ્રમાણે લખતા અને વિચારતા છતાં સંતોષ ન થયો. ક્યો રસ્તો સર્વ કે જેથી સંતોષ થાય અને ખરે શુ છે? એ સમજાવ. વિચારતાં નિશ્ચય કર્યો કે પરેધા તે નાનપણથી આજ સુધી મેં જે કર્યું, જે અનુભવો થ્યા, તે વિચારું, આ વિચારનાં પરિણામ રૂપ—"સત્ય કોષકના અનુભવ" નામનો ઈન્દીયામાં એક મધ્ય સમ્યો તે છપાવવાને કારણે સ્વામીશી જાગે(અમદાવાદમાં) પધાર્યા તે મદદતા ઠ માગ છે તેમણે ૧૯૧૦ નાગ લખમજ ઉપાધ અમે છે. અને હવેના લખાણ માટે રૂમન-શીંગ (કાકા)ની આનંદમોહન કોષેજના તત્ત્વજ્ઞાનના પ્રીસરથી અક્ષયપ્રકાશ જેનરજી સાથે વિચારવિનિમય કરવા યેરખપુર પધાર્યા ત્યાંથી તા. ૨૭-૧૦-૧૯૧૦

રોજ સવારે સ્નાના થયા અને આવર્તાસ્તામાં બાંદીકૃષ્ણ
રોજને તા. ૨૬-૧૦-૪૬ ના રોજ "મ ત્વય પ્રાપ્ત્યા
ઉત્ક્રમસિ" રિયતિને પામ્યા.

કેટલાક જીવન પ્રસંગો

એક પારસી સન્મન તેમના પર ભાવ રાખતા.
તેમને પ્રશ્ન થયો કે આવા પાસસ શીસ્તાનું આનું
કશું મોત? મેં સાંભળ્યું
છે કે આમજ વધેસાને
પોતાના મોતની ખબર
પડે છે.

જવાબ થું આનું
મૃત્યુ? એ વધુ તો દુર્લભ
છે. "પાછા થયા" એ
શબ્દ કહેત પ્રમાણે બધા જ
પાછા થાય છે એટલે
આત્માગમનના ફેરામાં બટો
છે, સાદી બાધામાં કંઈ તો
ફરિવાર ન જન્મવું એવું
નામ મૃત્યુ. આવું મૃત્યુ
થું ફરેકને મુશ્કેલ છે
સ્વામીશ્રી તો મરજ્યા
હતા, એક વખતે અચાનક
કોણ નાણે કેમ મારામી
પૂછાઈ ગયું કે—નાણું!
આપ આટલી મહેનત કરો
છો. ઠરીર નરમ થવું
જોઈ હતું વખતે કામ અધુરું
રહ્યું તો? એકદમ હસીને સ્વામીશ્રી બોલ્યા, તો હમણે
કયાર? ધૌર મૃત્યુ? હવેલે કયા હલો? ખરેખર
આવા (વરસ સત)એ ત્યાં અને તેવી રિયતિમાં વિધવ
પામે છતાં તેમને થું!

બાંદીકૃષ્ણ રોજને કોઈ જોગખોરું નહતું, છતાં
સ્વામીશ્રીની સેવન સામગ્રી જોઈ. પોલીસ, ડૉક્ટર,
રોજનનો આખો સ્ટાફ એકત્ર મળીને હંદને રનાત કરાવી.
પૂજન કરીને ભાવપૂર્વક અંતિમ ક્રિયા કરી એવા સમા-
ચાર તા. ૨૬ મી રોજ રમણુદાસ મણીદાસ ટાંક જેઓ
સ્વામીશ્રીનો સેવનમાત્ર સેવા ગયા હતા તેઓ સાખ્યા છે.

હવે સ્વામીશ્રી સાથેનો પ્રથમ દર્શન પ્રસંગ અને
તેઓમીના કેટલાક જીવનના પ્રસંગો રજૂ કરી છું—
તા. ૨૦ મીનો દિવસ હતો. અને અણ્ણ
પર્વત ઉપર હતો. તે મારો જન્મ દિવસ
હોવાથી કોઈ પણ સંતના દર્શનની ઇચ્છા હતી.
પરંતુ "વેલીસરોક, નામનો એકાંત અને વન-
પશુઓથી વ્યાપ્ત જગ્યાએ જવાનો પ્રયત્ન કરેલો તેમો

સદગત સાહુ શ્રી શાન્તિનાથજી

સ્વામીશ્રીને ફેરો. જોયેલો ત્યારથી કોઈ પણ અમમ્ય
કારણે સ્વામીશ્રીનું સમરણ વારંવાર થયા કરતું હતું. એક
ત્રીવ જનવી-મહત્વના દિવસે મળ્યા છતાં આજ
સ્વામીશ્રી છે એવું ખાનમા આખું નહિ એટલામાં જ
અમદાવાદથી એક બાકીનો પત્ર આવ્યો કે, જેમના
દર્શનનો ઇચ્છા રાજો છે. તે સ્વામીશ્રી આશુમાં છે
અને રોજ રમણુદાસના મંદીરમાં શિક્ષા સેવા પધારે
છે પછી તો પ્રસંગ વધતો આવેલ.

સ્વામીશ્રી કિમાલમાં હતા ત્યારે એક વખતે
ફરવા નીકળ્યા. ધૂનગને ધૂનમાં ખૂબ ઉમે ચડી ગયા

ત્યા હતા એટલી જાણી પાતળી હતી કે જાસ સેવામાં મુશ્કેલી આવવા સામે જગદરામજી વળા લાગી અને હમણાં જ પ્રાણ નીકળી જશે એમ લાગ્યું. પરંતુ મારે અને મરણ જ નહીં એવો નિશ્ચય કરી પ્યાનમાં બેસી ગયા. તે જગદરામમાં એક અંશિજ પ્રકરણ ત્યાં આવી ચડ્યા. તેણે પોતાની દ્રષ્ટિએ સ્વામીજી બેભાન અવસ્થામાં છે એમ માની ઉચ્ચાને નીચે લાવી સારવાર કરવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. થોડી જ વારમાં સ્વામીજી જાગ્રત અવસ્થામાં આવ્યા.

બાહ્યાવસ્થાના પ્રસંગો

નીરાજમાં હોદ્દાઓને માત્ર મારતા ત્યારે ટોચ રાખે છુમાછુમ કરી મૂકતા. સ્વામીજી કહેતા કે આટલી વારમાં મું તમે ઝીસાઝીસ કરો મૂકો છો અને માર પડે તો કું જરા પણ ચક્કું નહીં. એકવાર સ્વામીજીને માર પડવા લાગ્યો. નેતરની સોડીના સપાટા લાગવા છતાં પથ્થરની મૂતિની જેમ ઉભા રહ્યા. સ્વામીજી હસતાં હસતાં કહેતા કે-આ મેસન-જળવળમાં પડ્યાયો ત્યારે પણ જ અપમાં આવ્યું.

એક વખતે પિતાજીએ કેટલાંક પુસ્તકો જોડવાનું કામ સોંપ્યું. તેમાં એક પુસ્તક “પ્રભુ પાસેનું મુખ સાધન પ્રકરણ” હતું. તે વાંચ્યું અને એજ વખે આ-જન્મ પ્રકરણ પાઠવાનો નિશ્ચય કરી ચુકે કરવા થી જાળાજીભરનાથજી પાસે ગયા, પરંતુ જાળાએ કહ્યું કે, તને માતાનું પ્રેમજનન છે ત્યાં સુધી ઠીક નહીં ગયું એમ કહી પાછા ગયા.

માતાના મરણ પ્રસંગે

જેમમાં હતા ત્યારે જ માતૃધીને સ્વર્ગવાસ કરો કહ્યો અને જારમાની કિશોરી પ્રસાદ જેમમાં મોહલાએ માતૃધીનું અવસાન થવાના સમાચાર આપેલા નહીં થયે વખતે સારું જોજન મળ્યું એટલે આનંદથી જન્મ, પછી થોડે જ દિવસે છુટકારો થતાં પેર આવ્યા આવીને તુરત જ બીજા પ્યાન ન આપતાં પણ લાગવો મારે માતૃધીને શોધવા-લાગ્યા પીતાજીએ કુખંધ સમાચાર આપ્યા. કુખંધો સખત આવ્યો લાગ્યો કુખંધ સખત પ્રેમજનનમાંથી છૂટકારો મારણે હસતા લાગ્યા સરતે થયું કે હોદ્દા લાગણીથી નથી છે એક બે દિવસ રહી છતાં માતા કેમને કહ્યા વિના જ ગેરખપુર આવ્યા અને થી જાળાએ પેણુ તુરત જ મંત્રદીક્ષા આપી.

સ્વામીજી પોતાને પેર એક રમમાં જારણાં બંધ કરી તજીવાને એકો રાત-દિવસ બેસી રહેવા પધારી તજીવાને સાથ ન કરવાને કારણે ખૂબ ક્રોડીઓ થતી ને તેમની બહેને ભોધ સ્વામીજી ક્યારેક જહાર ગયા હતા ત્યારે બહેને રમ સાથ કરી અને પધારી-તજીવો જહાર તાપમાં સૂતામાં સ્વામીજી જહારથી આવ્યા બહેનનું આ કામ ભોધ મોલ્યા કે-નરેન, તે કુશમનું કામ કયું છે; ક્રોડીઓ મને ચડ્યા ભરતી વેળાં અને નિદ્રા આવતી નહીં અને વાચનનું મનન થતું.

નર્મદાકિનારે સુરપાણ પાસે માડ જ મધમાં એકાંતવાસ કરતા ત્યારે વજ્ર લાવી જવાથી કિનજર ક્યામાં રહેતા, ત્યાં એક બીજો સાધુ રહેતા. તે સ્વામીજીની છાયા કરતા અને વારવાર મારવો છતાં સ્વામીજી કંઈ પણ સામે પ્રતિકાર કરતા નહીં. છેવટે તે સાધુ ચાલ્યો ગયો. આ જનાવનું વર્ણન કરતાં પોતે કહેતા કે, એ વખતે કું એમ માનવો કે કોધને છતવાનું આ સાઈ સાધન મળી ગયું છે એ જાણુ ક્યારેક જોવાળીયા ગાયો ચરાવવા આવતા એક વખતે એક જોવાળી વાળને ભેળો અને વાળને નસાડ્યા જવાળે કાં. વામ નસી ગયો, પણ એજ વખતે સ્વામીજીને જે જાણુ વામ મથેલો એ જાણુએથી આવતા જોવાળે ભેળા. જોવાળે આમમાં વાત કરી કે એક કિનજર મહદયા આવ્યા છે અને વામ પણ જતી થો છે આથી લોકોને સમજાવવા લાગ્યો. પછી કોષે પાસેથી વજ્ર મેળવી સ્વામીજી ત્યાંથી ચાલ્યા મવા એક વખતે કરોળીમાં સ્વામીજી રહેતા હતા ત્યારે એક માણસ આવ્યો પગમાં પડીને મોલ્યા, હાલ, આને મળ્યા ખરડ આપજ સુરપાણવાળા વાળીયા જાવા છે. સ્વામીજીએ ધણું સખતગ્યો, કહીને કહ્યું કે-માર્ગ, મને કા માણસ-માંથી પણ જતાવે છે, છતાં તેણે માન્યું નહીં. ૭-૮ દિવસ પછે રહ્યો. છેવટે સ્વામીજી રાતના ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા, સ્વામીજી હસતા હસતા કહેતા કે-જો રેજ મેં હંબ કયો કોત તો મોટો સિદ્ધ જતીને મારીપ જન્મે કોત અને આને રીટથી મારે પેર પેર મહાવું પડે છે તે પડત નહિ.

વિકૃતારીયાબાગના અતિથિ

સ્વામીજી જાણુથી આવ્યા ત્યારે શે થી મણીલાલ નંદને ત્યાં ઉતરેલા. પરંતુ પુસ્તક છપાવાને કારણે

લખી વખત અમદાવાદ રહેવું પડે એમ ધારી એક મહિના ધણોજ પ્રેમ, આમલ છતાં નદી કાનારે રહેવા ગયા ત્યાં દિવસે વિદ્યારીઆ માત્રમાં ભેટી લખવાનું કામ કરતા અને રાત્રે મહાલક્ષ્મીના મંદીરમાં સુઈ રહેતા. મિલ્કા મદ્રે આત્મજીવ આરતુ ત્યાં જતા. મિલ્કાનું રથાન અનિશ્ચિત હોવાથી આવવામાં ધણો સમય જતો. આમો મંદીરની પોળમાં રહેતા એક શ્રી રમણભાઈ રંગજીએ રોજ સાંજ સવાર મિલ્કા પોતાને ત્યાં લેવા આત્મની વિનંતિ કરી લખવામાં અનુકૂળતા આવશે માની સ્તીકાર કર્યો અને મિલ્કાનો સમય સવારે ૧૦-૪૫ અને સાંજે ૭ વાગે નક્કી કર્યો પાસે મહીલાજી ન હોવા છતાં જોરજોર સમયસર પધારતા પછી તે શ્રી રમણભાઈનો પરિચય વધતાં આસ્ત્રાદીધામાં તેમના નારાજી નિવાસ નામના મહાનમાં દુકાનને મેડે રહેતા ત્યાં સ્વામીજી ને ધણીજી અનુકૂળતા હતી. સંતસેવક વતી શ્રી રમણભાઈએ પણ સ્વામીજીની ધણી સારી સેવા કરી છે.

જ્યારમાં રહેતા સારે ધણી માણસો આવકારકતા બાવ સંજયે પૂજતા સ્વામીજી કરેના કે જો ભાતની ખજાર હોત તો હું જ વેપાર ન કરત કે જીખ ટા માટે માગત!

સામાનની ચોરીનો પ્રસંગ

એક વખતે સ્વામીજી ખાનમાં હતા ત્યારે તેમ યરમા, પેસા અને જુધુ લખાણ ચોરો ગયું. ચારે ત્યાં આવ્યા ત્યારે વાન કરી, આ સંભળી ને મને ધણું જ દુખ થયું. તે વખતે એક ભાઈ મેઢેલા હતા તેમણે કહ્યું કે ચરમા પેસા એ તો ઠીક પણ આ જુધુ લખાણ ગયું તે મણું જ ખોડુ થયું અને તો ધણું જ દુખ થાય છે ત્યારે સ્વામીજીએ કહ્યું કે-એમાં છુડી ને પણ એક વખતે ચોરી કરી હતી. એમ કહી હસવા લાગ્યા ને મંચ માટે આટલો પરિશ્રમ કરે છે તે જતાં પણ આટલી નિસેવતા! અને તો આવક મની ગયા. આમને બંધ જ દુઃખી થતાં જોઈ મોભા કે ચિતા ન કરે અને જુધુ જ માલ છે. અલ્પ અલ્પ થોડા ઘાટ પીનેકા સમય હૈ ન? એમ કહી આજ બનાવવાનું મુખ્ય કરો બીજા કામમાં રોજી અમારું દુખ થવાનું.

સમાધિસ્થ સાધુ

સ્વામીજી ધણો સમય ખાનાવરમાં જ રહેતા. વાન કરતા કરતા પણ વારંવાર અંદર કિતરી

જતા આ અવસ્થા ચારે એક સતે કહેલી વાત રજુ કરી છું. આજુ હાથીગુફામાં શ્રી ગોખડે મહારજ નામના એક દત્તોપાસક એક સત છે. તેમણે કહેલા મંદો અને દર્શનું છું.

“શ્રી શાંતિનાથજીને સામાન્ય નામથી ઓળખતો. ખાસ વાર્તાવારનો પ્રસંગ જોડે નહી. લોભ પાસેથી સંભરેલું કે-દિનસરાત ખાનમાં જ રહે છે. તે જોવાની ધણી ઈચ્છા હતી. બનાવાસે એક વખતે તેઓ શ્રીકૃત-ગુફામાં રહેવા આવ્યા. હું હાથીગુફામાં રહેતો હતો, અમરી ગુફામાં સામ સમિ આવેશી અને મરી ગુફા કાચાણમાં હોવાથી, સ્વામીજીની રાતદિવસની ચર્ચા જોઈ રહતો. સદાશાળ તેઓ ખાનાવરમાં જ રહેતા. મોટી રાત્રે વચગા હું જાગતો ત્યારે પણ એની એ સ્થિતિમાં સ્વામીજી દેખાતા, પછી કંઈક મદા અને કંઈક ચિહ્નિત્સા દ્રષ્ટિએ રાત્રીએ જાગી રહ્યાં થયોનો તાત્ર લેવાને વિચાર કર્યો. પેલાજી મણ્ડની યુક્તપક્ષ ૧૩, ૧૫ રાત હતી, હું જાગતો જોઈ જોઈ રાત્રીએ પણ બેઠો, પણ છેવટે પોતાના ૪ વાગે હું યામો. નિદ્રા આવવા લાગી, હું લમલમકાદ જીલી મથેલ તે બંને રાત્રીએ સ્વામીજી તો એજ અવસ્થામાં મેઢેલા હતા.

સ્વામીજીને ચારે ત્યાં આવવાનો સમય જોડેજોડો હતો. તેઓ પધારે એટલે અમને ધણોજ આનંદ જાતવો અને પ્રમપર પરા ચાલતી-પાણીની ભાવ પૂજાનું પણ જુદી જતા-અને ત્યાં લાગે ત્યારે પાણી આપતા ત્યારે ૨-૩ ખાટા પાણી પી જતા. ત્યારે મેં કહ્યું કે-આપને આટલી બધી તૃપ્તિ લાગી હતી છતાં આપે પાણી કેમ ન માણ્યું? જવાબમાં મોભા કે-વચા કરું? મંગ-નેકા સ્વમાલ હી મહી હે. પહેલવહેલા મિલ્કા કરવા પધારી ત્યારે હાથ મુખ ધોવા પછી મુઠવા માટે કુવાલ સામે ધર્યો. તે જોઈ આખામાંથી આંધુનાં નિંકું સરી પડ્યાં ને મોભા કે-કુવાલ ને આને માટે તો માતાજીને મેં મદ સંતાપ્યાં છે. એને છંદગ્રીખર હાથ નહી લખાવું.

આના અનેક પ્રસંગો છે. છોકેરણાં પેતાંસિ કો નુ વિસાનુમંહિત?

સરલ ગીતાધર્મસાર

લેખક : શ્રી. પુરાતન યુગ

[પ્રેમધર્મના ૨૫ મા અંકથી આશુ]

માનવજીવન-યોગ

અર્જુન મેલ્યા:

હે ભગવાન! જાણ કૃપા કરીને મને હવે માનવ-જીવનનો સાર શું છે એ સમજાવો! જેથી મારા જીવનો એ રીતે પછી સફળ.

શ્રી કૃષ્ણ બોલ્યા:

હે અર્જુન! તારો પ્રશ્ન વધાર્યો છે. માણસે જન્મી સીધા પછી સમજા લેવું જ નોંધ્યો છે પોતાના જીવનનો હેતુ અને સાર શો છે.

જે માણસે પોતાના જીવનનો હેતુ જાણ્યા વગર જીવે છે તે જોનામાં અને પશુઓમાં કાંઈ જ ફેર નથી એ ચોક્કસ જાણવું.

શ્રી અને પુરુષના કેટલા સંધોનમાં નવો જીવ પોતા યમ, છે એ સાચું છે; પરંતુ એ જન્મે પોતાના આત્માનો અંશ તથા જીવ્ય મૂકે છે. એ રમણજીમાં રાખવા જેવી વાત છે.

માણસ જન્મ પામે છે તે પહેલાં અને મૃત્યુ પામે છે તે પછી ક્યાં જાય છે તેનો કોઈને ખબર નથી પડતી છતાં માણસ પોતાની જાતને બધું જાણુતાર જેવો માને છે.

એટલું જ નહિ, માણસને એક દિવસ મરવાનું તો નહીં છે જ તે છતાં જ્યાં માણસે જ્યાં દુનિયામાં જાયે હશે મરવાનું જ નથી એવી રીતે વર્તે છે, એ દુનિયાનું એક મોટું આશ્ચર્ય છે.

પરંતુ જે 'હું કંઈ છું' 'હું કંઈ છું' એવું ઝુમખ રાખતો નથી એ જ સાચા અર્થમાં માણસ તરીકે જીવે છે.

દુનિયામાં માનવી જન્મ પામે છે તેનો હેતુ પોતાના જેવાં બીજાં માનવીઓ તથા અન્ય જીવોનું બચું કરવાનો જ છે.

માણસ જુદી જુદી રીતે પોતાનો જાતજાતના માનવીઓનું બચું કરી શકે છે કેમ જાનથી, કેમ પંથથી કેમ ક્રમથી તો કેમ જાનથી.

જેને પન ઉપરનો કાજુ હોય છે તે પોતાની જાતને ધન્યવત્ત મનાવે ને માત્ર પોતાનો સ્વાર્થ સાધે તો તે સાચો ધન્યવત્ત નથી.

પણ જે પોતાનું પન સર્વના કલ્યાણ માટે વાપરે તે જ સાચા અર્થમાં ધન્યવત્ત છે.

જેવી રીતે પંખીઓને જાતલી કાશની શરીરી કદી ચિંતા નથી હોતી તે સંધોના પુણ્ય નથી કરતાં તેવું જ માનવીનું હોવું નોંધ્યો.

જે ધનનો સંધો કરી શકે છે તેનું પન કાંઈ કામમાં ઉપયોગમાં નથી આવતું.

પરંતુ જે પોતાની પાસેનું પન સર્વના કલ્યાણ-અર્થે વાપરવા જેટલી ક્ષમણિતિ કેળવે છે તે સાચા અર્થમાં માનવી બની જાય છે.

માણસ પોતાની પાસેનું જાન જેમ જેમ વાપરે છે તેમ તેમ તે વધતું જ જાય છે એ હોયેલા ધર્મમાં રાખવું.

જેવી રીતે એક દોવાથી બીજે દોવે પ્રગટે છે તેવી જ રીતે એક માનવજાતમાંથી બીજામાંથી જાનની બ્યોત બીજાને સંપાદે છે.

જાવી બ્યોત મેળવવા માટે માણસે સફળી પ્રાપ્તિ તત્કાલ રાખવો નોંધ્યો. કારણ કે ક્યારે કોની પાસેથી જાનની ચિનચારી મળે જશે તેનો કોઈ જ નિર્ણય નથી હોતો.

માણસનું જીવન એક નદી ઉપરના માટ જેવું છે. એ પાટ, ઉપર તરફતરેકનાં માનવીઓ જાન કરવા-પવિત્ર થવા આવે છે એમ સમજીને જીવન મળતું નોંધ્યો.

જેવી રીતે કોઈ પણ આત્માના વૃક્ષને બરોગર હવા, પાણી, પ્રકાશ મળે છે તો સારી ફેરી જાય છે. ને ખેતરમાં સારું ખાતર નાંખીને હવા પ્રકાશ તથા પાણી મળતાં સાચા પાક થાય છે તેવી જ રીતે માનવ-જીવનનું પણ સમજવું.

માનવીને કું પાણી, પ્રકાશ સ્વચ્છ હવા તથા અન્ન જાયું હું તેના બકામાં તેણે પોતાના હૃદયમાં સદ-માનના પ્રગટાવવી નોંધ્યો.

જે માનવી દુનિયાની રમણ ક્ષત્ર્મ નથી સગરડો મોજાવા પછી પોતાના જીવનમાંથી પ્રેમની પ્રેમજ મુદાસ ફેલાવી શકે તો જ તેને સાચા અર્થમાં માનવી કહી શકાય.

સાચો ધર્મ

એક વાણીએ અને એક બ્રાહ્મણ જન્મે મિત્રો હતા, જન્મે એ કાળીએ ભણવા જતાનો વિચાર કર્યો અને એક દિવસ ત્યાં જવા માટે ઉપક્રમા. બાર બાર વર્ષ સુધી તેમણે વિદ્યાભ્યાસ કર્યો અને નિદાન ધર્મો તે પાછા ફર્યો.

ગામના લોકોએ જન્મેને સત્કાર્યો. જન્મેએ રાખની આમળ જઈને આશીર્વાદ આપ્યા. તેથી રાખ ખુલ્લ થયો અને જન્મેને કહ્યું 'મંત્રો તમને ને ધન્યા હોય તે' મારો ધનમગાર તેમ જ મારા રાખમાંથી ને નોંધએ તે લઈ લે.'

બ્રાહ્મણે કહેવા માટે જીભ ઉપાડી કે વાણિયાએ શુદ્ધિ વાપરી અને કહ્યું 'મદારાજ' અને વિચારીને ફરીથી.

પછી બ્રાહ્મણને તેણે પૂછ્યું : 'તારી શું ધન્યા છે?' બ્રાહ્મણ કહે : 'શેનો જન્મે દાર્મિક લાગવા મળે તે' વાણીએ કહે : 'એમ કરીએ કે જન્મે એક એક દિવસનું રાખ માગીએ. તું તારી ધન્યા પૂરી કરતો, હું મારી ધન્યા પૂરી કરી લઈશ.'

નેથી રોતે સરસ રોતે દોડે તે ઘેડો ઉત્તમ મણક છે. સરસ દૂધ આપે તે માથ ઉત્તમ મણક છે તેવી જ રોતે જેના જીવનમાંથી સદગુણો પ્રગટ થાય છે તે જ ઉત્તમ માનવી મણકાય. ૨૨

ને પુત્ર કદી કેઈ પરબી પ્રાપ્તે કદાચ ન કરે, કેલનું ધન લઈ લેવાની ધન્યા ન કરેને કંઈક મકારો. વેળીને જે જીવે તે સાચો પુત્ર છે. ૨૩

ને આ પોતાના પતિ તથા કુટુંબીજનોની સારી સેવા કરે તથા દ મેઘાં સરીર, મન તથા હૃદયને વિશુદ્ધ રાખવા ધર્મખાન તથા ભજનો નોમ તે ઉત્તમ આ છે. ૨૪

માનવજીવનનો લેવું એ ખીનીએ એક બોળને સદાય ફરીને જીવું એ જ છે. વેર રાષ્ટ્રે ડેરને ઉતારવાનો મંત્ર પ્રેમમય જીવનમાં છે એમ સમજીને જીવન આગવું નોંધએ. ૨૫

માનવજીવનનો સાર આપણી પાછળ સારી મુલાક મુડી જીવી એ છે. ને ધનનો સમ્રાટ પાછળ મુડી જીવે તેઓ પોતાના હોશરોને બમી સુખી જનાવવાની ધન્યાઓ એમ કરે પણ એ તો નાશવંત છે. ૨૬

બ્રાહ્મણ કહે 'એ વાત સત્ય. જન્મે રાખ પાસે આપ્યા અને મોક્ષ. 'મદારાજ', અમને એક એક દિવસનું રાખ નોંધએ છે.'

રાખ કસીને કહે-મલે જેથી તમારી મરજી. કામ અને પરમ દિવસે તમે રાખ કરજો.'

પરોસે દિવસે બ્રાહ્મણ આવી ઉપર લોટા. એક દિવસ માટે તે રાખ ઢોલ તેણે પોતાના સમ્રાટકારિને મોલાવ્યા અને કહ્યું 'તમે જાણો છો કે હું એક દિવસનો રાખ છું. હવે મને કહો કે મારું રાખપણું કેમ સત્ય થાય ?

મિત્રો કહે-તમે રાખ જન્મા એની માદમાં આપ્યું' ગામ સાર જગે નહિ, અને તમે જણુ-જનો નહિ તો પછી તે શું કામનું ?'

બ્રાહ્મણ કહે-એમાં, માટે રાખ જીવવાની સાજતા છે ને ?'

મિત્રો કહે-હા.'

તેણે ગામમાં દરેક પિટાભ્યો કે 'આને હું ગામ થયો છું. માટે ગામની જગેર મધાને જમવાનું છે.'

કુનિયામાં નાથ જ નથી થયો એવી ચિર જીવ વસ્તુ માણસ પાસે છે. એ તેના સદગુણો જ છે. એનો જીવનમાં વિકાસ કરવો જરૂરી છે. ૨૭

નેઓ મારી આ વાત સમજીને મારી ધન્યા વગર ગાળુ એક પાંદુરે ઢાણવું નથી એવા સર્વ સમર્પણ આલેથી પોતાનું જીવન જાળવે તેઓને માનવ-જીવનની સાચી સરસ સાંતિ પ્રાપ્ત થશે. ૨૮

માણસે પોતાના જીવનને સારો રોતે પસાર કરવા માટે ક્રોધ, વેર લોભ વગેરે ન કરવો. તે સાથે જ તેણે નાનાં મેઘાં વ્યસનો પણ ત્યજ દેવાં નોંધએ. ૨૯

માણસે બે વખત સરીરને ટકાવી રાખવા પૂરતું જીવ લેવા સિવાય બીજું કેઈ જ વ્યસન ન રાખી મારા ખાનમાં લીન રહીને ને કંઈ સાફ કામ હાથ આવે તે દિશ્વેલીની ક્ષી વગર કરતા રહેવું નોંધએ. ૩૦

નેઓ મનમાં મારી રાખ્યા વગર મારી વાત તાજ રાખીને પોતાને ખાતે આવેલું કામ કરે છે તેને-જીવનમાં સાચી સાંતિ સાંપડે છે. ૩૧

હરો સાંભળી એ પછી એક બધાએ સાધવા આપ્યો. સ્વાધ્યેયમાં માણસો કહેવા લાગ્યા, “પણ જ ઉપમ થયું. આઠાણને ગરી મળી તો સાધવા આપા મળ્યા.”

ખાત્રા અને અવગણનામાં રાત પડી ગઈ અને પછી ખાત્રાનું થેન ચડતાં આઠાણને જોવા નિરા આવી ગઈ અને તે રાત્રીમાં મહેસમાં સૂઈ ગયો. સવાર પડી. પહેરવારોએ આવીને કહ્યું “મહારાજ” મહેસ છેડી, હવે તમારું રાત્રી મળ્યું.”

આઠાણને કુખ થયું કે તે કંઈ કરી શક્યો નહિં. જીને દિવસે વરસીયને ગરી મળ્યા. તે વિચાર્યું હતો. તેણે વિચાર્યું કે આઠાણે તો એક દિવસનું રાત્રી ખાત્રા અવગણનામાં કહ્યું, પણ મારે તો તેને સમજ કરવું

તરત જ તેણે કુખ કહ્યો કે, “જાઓ, પાલખી લઇને અને મારા માથાપને તેમા બેસાડી સજા આપે.”

માન-પાલ પાલખીમાં બેસીને આવ્યાં કે વાણીઓ ઉભો. સંદાસન પરથી અને માન-પાલને પડે લાગ્યો અને બોલ્યો કે “તમારા પ્રવાયે જ, મને આ રાત્રી મળ્યું છે. મારું પ્રથમ કાર્ય છે તમારી સેવા. આ વખતે જો કે તમને કશી કામગીરી ન આવે તો પછી મારે જીવન નશાનું છે.”

માન-પાલે તેને આશીર્વાદ આપ્યા વાણીના રાત્રીએ જીવને એક એક અવેરાતની પેડી તેમના ચરણમાં ભેટ મૂકી અને બોલ્યો: “જીજી કોઈ આપ્યા હોય તો કહે કે તે જાળવીશ, કારણ કે તમારા આશીર્વાદ જ મને સમજતા અપાવશે.”

માન-પાલે કહ્યું: “અમારા તને આશીર્વાદ છે.” વાણીનાએ જીવને સન્માન સંદિત વિદાય કર્યા પછી પોતાના મિત્ર આઠાણને બોલાવી તેને પણ જીવન આપ્યું અને મિત્રધર્મ જાળવ્યો.

ત્યારના જામના આશિર્વાદોને બોલાવ્યા અને કહ્યું: “તમને સાસનમાં શીનું કુખ છે કે ક્યા કર વધારે છે, ક્યા ક્યા અમલદારો તમને દેરાન કરે છે, તે તમે મને જણાવો જેથી કે તે પ્રમાણે પદનું કરી શકું” અને તમારું કુખ કામગીરી મારે દર રાત્રી.”

આજેનાની વાતો સાંભળી તેણે જિવાને કુખ કહ્યો કે, “તેઓ કહે તે પ્રમાણે કર જોઈએ કો-અમ-

લદારોનો કડ કરી અને વધારોનો જે કર સેવાઓ લેત તે તેમને પાછો સેપો.”

જિવાન કહે: “બલે.”

પછી તેણે પાછું જિવાને કહ્યું: “મને એક કિ-સનું રાત્રી મળ્યું છે. કે મારા માથામાં કોઈને આજના દિવસ મારે જુઓ કે નાજો જેવા કમજોર નથી, મારે તમે જુઓને બોલતા, નામાને કપડાં અને કશું જરીતને એક એક દળાર રૂપિયા આપે.”

જિવાન કહે: પણ મહારાજ! રાત્રીની તિમેરી અસાધ્ય થઈ જશે.”

વાણીના કહે કે, “રાત્રીની તિમેરી તો પ્રજાના ઉપ-યોગ મારે હોય છે એ પ્રજાનો પૈસો પ્રજા મારે વપરાતા ન બચે તો શું થયું?”

વાણીનાએ પોતાનું રાત્રી આમ સાચું કહ્યું.

કે પણ તમને કહ્યું છે કે તમે રાત્રી છે પણ આઠાણ જેણું રાત્રીપણું ન બોલવશી તમને પણ રાત્રી મળ્યું છે. ત્યાં સુધી આશ્રમા આ દેશમાં છે ત્યાં સુધી તમે રાત્રી છે. જે કરવા કારણોએ કરી શકો, પણ તમારા કરોને ખાત્રા-પાલમાં જ અત્યંત કરો તો માનવદેવના રાત્રીને યમાવશે. કરી પાછું એ રાત્રી તમને નહિ મળે. એ રાત્રીપણું સાચું કરવા મારે તમારે પરિપક્વ પરિપક્વ સેવા કરવાની છે,

માનવ દેવની કીમત, આશ્રમા તેમા છે ત્યાં સુધી અમુક્ત છે. આશ્રમા જશે તો કોઈનો પણ કીમત નહિં રહે. તમારા રાત્રીમાં તમને તમારી જીવિ પ્રમાણ રહે છે. એ જીવિનો ઉપયોગ સારાં કામો કરવામાં કરો તો જીવન સમજ થશે.

જે માનવીએ જન્મ લીધો છે તેને મરવાનું જ છે. મરતા પહેલાં “જીવે જીવ્યું” એ સમજાવ તો મનુષ્ય પણ સાચું થઈ જાય એ પહેલાં જીવનનો ઉપ-યોગ, મળેલી યજ્ઞ અને સાધનો વડે કરી સેવાઓ છે. નાશી કાર ભીંતનાં વચ્ચે જન્મ્યા છે. તેમ એક દિવસે મરવાનું તો છે જ પણ કાંઈકની સમાપ્તિ નાદ જેવો સંતોષ થાય તેવા સંતોષ જીવનને સેવાના પથે પણ કરવામાં મનુષ્ય વખતે રહેશે. સ્વાર્થ મારે બધા જીવે છે. પરમાર્થ મારે જીવનાર જ સમુદાય જીવન જીવે શો છે. ધર્મ એ સિવાય બીજું કંઈપણ તમને કહેતો નથી.

પતિશી રાજ્ય ૧૯૭૦

શ્રી મુકુન્દમાલા

[અનુવાદક : જયંતીલાલ મંગળજી ઝોઝા, બી. એ. બી. ડી. એલ. એલ. બી.]

મહારાજકૃષ્ણશેખરજી રચેલું આ ભક્તિભાવભર્યું સ્તોત્ર હિંદુભારતમાં ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે. ગ્રાવલ્લકારના રાજર્ષિની આ મહુરવાણી ઇશ્વરશ્રેષ્ઠી શુદ્ધ માટે સુધારાના હોશી સમાન છે તેમોથી હજી સંક્રાંતી સરવાળમાં ફર્ક નવા એવા સામાન્ય માન્યતા છે. મહાન રાજર્ષી દ્વારા છતાં તેમના વ્યક્તિને તેથી તૃપ્તિ થઈ નહીં, અને ધીમે ધીમે તેમના અંતરમાં ઇશ્વરપ્રાપ્તિની તીવ્ર ઇચ્છા જાગી રાજધાની છોડી એક સામાન્ય ભક્ત તરીકે શ્રીરંજનમાં જીવન માળખાને તેમણે દ્વંદ્વ નિષ્કર્ષ કર્યો. પુરાણને રાજગારી સોંપી તેમોથી હેર શ્રીરંજનમાં શ્રીરંજનાથના મંદિરમાં ગંગેવા લાગ્યા, લગ્ન વખત સુધી ત્યાં રહ્યા પછી તેમોથીએ ભારતવર્ષના તીર્થોમાં ભ્રમણ કર્યું અને છેવટે પોતાના અતિમ દિવસો અનરેદેહ્યમાં શ્રી રાજગોપાલ સ્વામીના મંદિરમાં ગામ્યા. શ્રી મુકુન્દમાલા અને 'પેરમલ તિરમોઝી' નામની એકસે જણ શ્રેષ્ઠ કાવિ બાણમાં ઇશ્વર સ્તુતિ, - એમ તેમની બે કૃતિઓ હાલમાં મળી આવે છે, આ રાજર્ષિના આ જવાબ શ્રેષ્ઠો આજે પણ હિંદુભારતનાં ધણાં વૈષ્ણવ મંદિરો અને શુદ્ધોમાં ભક્તિવિનમ્ર કરને સવાર સાંજ આવમાં આવે છે. સમશ્રેણી ભણાંતર દ્વારા ગુજરાતને શ્રી મુકુન્દમાલાનો પરિચય કરાવવાનો આ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે

ॐ નમો મગધતે રામકૃષ્ણાય

શ્રી મુકુન્દમાલા

(અનુપ્રપ્ત)

બોધ વ્યાસે પુરે જેના રંજયાત્રા તણે, સદા,
શિર નામી મહારાજ કુલશેખર એ નમું.

(વધંતતિથક્કા)

શ્રીનાથ ! હે વરપ્રદાત્રિ ! હયાહુમેષ !
હે ભક્તજાનકુ ! ભવહેતનમાં પ્રવીણ !
હે નાથ ! નાગશયના ! જગના નિવાસ ! -
આહાપ આ નિત કયાં કઈ હું; અકુન્દ !

(૧)

(ભાષિની)

જયતુ જયતુ દેવા ! દેવકીના સુપુત્ર !
જયતુ જયતુ કૃષ્ણ ! વૃષ્ણિવંશમંદીપ !
જયતુ જયતુ શ્રેષ્ઠસ્વામ ! હે કોમલોગ !
જયતુ જયતુ પૃથ્વીભારનાશી અકુન્દ !

(૨)

(ઉપમતિ)

અકુન્દ ! ત્યમું ચિર આપને હું,
ને ધાયતો કેવળ આટલું જ,
ભવે ભવે આપ તબી કૃપાથી
બૂઠું કદી ના ચરણારવિન્દ.

(૩)

મંદાકાન્તા

ના હું વંદું તવ ચરણને છૂટવા દ્રવ્યમાંથી,
કે ના વંદું હરિ! હું બચવા નારહી દુઃખમાંથી;
આહું ના હું અમરપુરીમાં રમ્ય શામાવિલાસ,
જન્મે જન્મે હૃદયબંધને ભાવના જોક તારી. (૪)
આસ્થા ધર્મે, ધનદગ મહી, કે ન કામોપભોજે,
જે જે ભાવી બનતું સહુ છો પૂર્વકર્મોત્સાર;
આ હું પ્રાર્થુ મુજ હૃદયથી, -જન્મજન્માંન્તરે ચે
પાતું જલિત અવિષલ સદા પાદપદ્મે તમારે. (૫)

(ઓપહંસ)

મહી કે સવરશે ભલે નિવાસ,
નરકે હો નરકાન્તકારિ! મારો,
મરણે પણ ધ્યાઈ પાદ તારા,
વધુ જે શાશ્વતપદ્મથી પ્રકુલ. (૬)

(વસંત તિથકા)

હારાં શીઘ્રજીવ! પદપંકજ પિંજરામાં
પેસો જ આજ મમ માનસરાજકેસ,
પ્રાણપ્રધાણ સમ ચે કહવાવપિત્તે
કંઠાવરોધન શતાં સમરૂં હું તને કયાં? (૭)

(રસોદતા)

ચિન્તવું સતત માત્ર કૃષ્ણનું
મન્દમન્દ હસતું મુખામુજ,
ન ન જો પ મુ વ સર્વભેદનું,
નાર શ હિ મુ નિ વૃંદવન્દિત. (૮)

(માલિની)

કસ્યરણુ સરોજો, રમ્ય જ્યાં નેત્ર ચીન;
અમહર બહુ છાડું, વીણિ જ્યાં છે બુલ્બો;
હરિસર મહી નાદી, તેજવારિ તમા પી
ભવમરૂ-અમલોનો જેઠ આજે તણું છું. (૯)

(પુણિતામા)

કમલનયન ને સશબ્ધક
મુરજરિમાં રમવું ન ચિત્ત છોડ,
સુખપ્રદ નવ અન્ય કોઈ જાણું
હરિચરણ સ્મૃતિની મુખાની મુલ્ય. (૧૦)

(સાર્થ)

ના બી તું મનવા ! વિચારી ચમની શિક્ષા તણી ચાતના,
જાવા પાપી રિપુ ન કે' કરી શકે સ્વામી જહીં શ્રીધર,
છોડી આજસ બહુને સુલભ એ ખ્યાને તું નારાયણ,
તાપો દૂર કરે સદા જગતનાં, શું કાસને એ તને ? (૧૧)

(મર્મણી)

ભવજલધિની મધ્યે દન્દ વાધુ અપાટા,
સુત દુહિતૃકલત્ર ભારથી ચે દબાતા,
વિષમ વિષયવારિ-માં કુલે જે અનાય
શરણ સહુ જનોતું વિશ્વ નામે જહાજ. (૧૨)

ભવ જલધિ ઉઠા આ કેમ ભાઈ ! તશયે ?
કરવી ન કહી એવી ભિત્ત ચિન્તા લગીયે,
કમલનયન દેવે એ રહી ભક્તિ તારી
નરકભય પછી ના પાર નિકે જવાયે. (૧૩)

(મહાકાવ્ય)

તુષ્ણા તોયે મહાનપતને ઊછળે મોહમોહાં,
નારીના બ્યાં વમળ ફરતાં, બહુલો બ્રાહ્મ જેવા;
હા ! રૂબન્તાં જગજલધિમાં દેવ હેલે ઉમારી
પાદાન્વેષે અચલ ભગવન ! ભક્તિનું નાવ આપી. (૧૪)

(સમ્પ્રદા)

ના ભેઈ હું કહીયે અધમ પુરુષ જે ભક્તિહીણ પદાન્વે,
ને સૂચું ના કયા એ પરમચરિતનું જ્ઞાન જેમા ન હોયે,
ચાહી હો ના જનોની ભુવનપતિ ! તને ચિત્તમાં જે ન રથાંયે,
તહારી સેવા વિના હું કણભર રહું ના જન્મજન્માન્તરે ચે. (૧૫)

(સાર્થ)

ચિત્તુવા ! લક્ષ્મીપતિ મુરારિ ગુણ આ, ચિત્તે ધરી કેશવ,
લાગી બા કર નાયસેવન મહીં, કણો કલાઓ સુણે;
નેત્રા ! કૃષ્ણ સદા તમે નિરખને, સહો જાને મહિરે,
નાસા ! ગુણ સુકુન્દપાદ પુલકી, મૂર્ધા ! નમો સર્વદા. (૧૬)

હે હોહો ! સુણલે પ્રસૂતિમરણ વ્યાધિ ચિકિત્સા તમે,
હેલે જીવધ આ કહેલ સુનિચો શ્રીધાનવલ્લભાદિભે;
અન્તઃસૌતિ મહીં રમો અમૃત પી મીઠુજનના નામનું,
જે પીતા પરમૌષધિ મળી જશે નિવોણ આત્મનિવક. (૧૭)

હે મત્યો ! હિતકારી સૌ વચન આ સંજોપમાં સાંભળો,
મોહાં ઊછળતા, ભયકર, તમે જે જણવે રૂબતાં;
બીજાં જ્ઞાન બધા સૂલી જઈ 'મમો નારાયણાયેતિ' ઝ
વારવાર પ્રણામ સાધ કરતો આ મંત્રના અપને. (૧૮)

પૃથ્વી પૃથ્વિકણ, સમુદ્ર વહના ટીપા સમો લાગતો,
વાયુ શ્વાસ પીમો, રવિ તમભયો, આકાશ તો છિદ્ર શુ;
બ્રહ્મા, રૂદ્ર અને સમસ્ત સુર તો લાગે ક્ષીડાના સમા
જેના હર્ષનથી, અહા ! વિજય છે એ દેવનો સર્વદા. (૧૯)

જોડું હાથ અને તમાલું શિરને, રોમાંચ પ્રત્યંગમાં,
વાળી ગદ્ગદ થાય ને નયન તો હંધોછોથી બર્ષા;
તારા થી ચરણારવિંદ દ્રવના ધ્યાનામૃતાસ્વાદમાં
મારી છે કમલાક્ષ ! આમ જ પૂરી થાઓ સદા જિંદગી. (૨૦)

હે ગોપાલક ! હે કૃપાજલનિધે ! હે સિન્ધુકન્યાપતે !
હે કંસાન્તક ! હે ગળેન્દ્રવિપદાહારિ ! વિશ્વો માધવ !
હે શામાનુષ ! હે જગત્ત્રય ગુરો ! હે પુંડરીકક્ષ ! તું
હે ઓપીજનનાથ ! રક્ષ સુજને, બાલુ ન કાંઈ બીજું. (૨૧)

ભકતોના ભયસર્પને ગણેડ શો, ત્રેલોક્ય રક્ષામણિ,
ઓપીલોચન ચાતકામ્બુદ સમો, સૌન્દર્ય મૂર્તિમણિ,
એ કાન્તામણિ રૂઢિમણિહૃદયનો સુસેષભૂષામણિ,
દોરો દેવશિખામણિ શુભ પ્રતિ, ગોપાલ ચૂડામણિ, (૨૨)

(સંજરા)

શત્રુ ઉપેક્ષ મંત્ર, ચકલ ઉપનિષદ-સારનો પૂજ્ય મંત્ર,
સંસારોદ્ધાર મંત્ર, અતિથન તમનો સદા સંહારી મંત્ર,
સર્વેશ્વર મંત્ર, વિપદભુજાના હથેનો ત્રાણ મંત્ર,
જિહ્વા ! શ્રીકૃષ્ણમંત્ર જપ જપ, નિત તું, જન્મસાક્ષ્ય મત્ર. (૨૩)

(સાદૈવ)

મામા નાશની ઔષધિ, વિભલતા વૃત્તિકરી ઔષધિ,
આર્તિહારક ઔષધિ અસુરને, ત્રેલોક્ય સંશયિની,
ભકતોને શુભ ઔષધિ, ભવભયપ્રમથંત્રી આ ઔષધિ,
પીધે જા મન ! એયપ્રાસિકર તું શ્રીકૃષ્ણહિંચૈષધિ. (૨૪)

વેદાધ્યાસ અરવ્યમાં રૂદન શો, વેદવ્રતો સી વૃથા.
પીડાકારી શરીરને, મત બીજાં ભરમે પી હોમ્માં સમાં;
લીયોમા અવગાહનો ગજ વણું સ્નાનો સમાં બલવળાં
જેની પાદસ્મૃતિ વિના, વિજયતે જો દેવ નારાયણ. (૨૫)

(સાક્ષિની)

શ્રીમન્તામ હેલું નારાયણાદિ,
પાપી હોયે ત્હોય વાંછેલું પામે;
ક્ષીપી પૂવે વાણીની ના પ્રવૃત્તિ,
તેથી પામ્યા ગર્ભવાસાદિ દુઃખ.

(૨૬)

(વસંતતિથક્કા)

આ જન્મનું ક્ષણ ધણું મધુકૈટભારિ !
ને પ્રાથના વળી જનુઝ્ઞ આ જ માણું,-
તારા હું કાસ પરિચારકનો થ દાસ,
કાસાનુદાસ જણીને સ્મર લોકનાથ. (૨૭)

(તાદૃશ)

છે નારાયણ નાથ આ ત્રિજગનો ઐશ્વર્યાલી મહા,
બકતો જે મનથી સ્મરે સ્વપદનો-કાવાર છે તેમને;
ખીભ હા ! જનુકાર પ્રામખતિની સેવાય ત્હોયે જવા,
આહાહા ! જણવી વિમૂઢ જનની કેવી જ આ મૂખતા ! (૨૮)

(પુષ્પિતામા)

મહન ! મુજ મને સ્થિતિ તણ દે,
ચરણસરોજ સુકન્ધનાં વસે સ્થા;
હ રન સન વિદ્યા હ થી વિદ્યમ્બ,
સમજ ન ત્હોય મુરલિચક્રશક્તિ ! (૨૯)

(કૃપાભતિ)

આ તરે છે સેષ થકીય શ્રેષ્ઠ,
મધુ ભરેલું ક્ષણ મિષ્ટ જેનું;
બિહુવા ! તું નારાયણ નામ લેજે,
બદાબલિ હું રહું કાથ બેડી. (૩૦)
આ દેહ અતે ક્ષય પામવાનો,
વિનાથ તો છેવટ છે થવાનો,
હું ઐશ્વર્યાથી વળયે, વિમૂઢ !
કૃષ્ણૌષધિ ખી સહુ રોગહારી. (૩૧)

(મંદાકાન્તા)

હારા તારી જલધિતનયા, પુત્ર તારો વિરિચિ,
સ્તોતા વેરો, સુશગલ સહુ કિંકરો નમ્ર તારા;
માયા તારી જગ સકળ છે, સુક્તિ તારો પ્રસાદ,
ના બાહુ કે, અરજન સખા, દેવકીમા જનેતા. (૩૨)

(તાદૃશ)

રક્ષો કૃષ્ણ મને જગત્ત્રય શુર, શ્રીકૃષ્ણને હું નમું,
કૃષ્ણે થાનુ હણ્યા સહુ અમરના, શ્રીકૃષ્ણને વન્દુ હું;
કૃષ્ણેથી જગ આણું દરિયવ યતું, શ્રીકૃષ્ણનો દાસ હું,
કૃષ્ણે સર્વ રહું જનનન્દ જગ આ, હે કૃષ્ણ ! રક્ષો મને. (૩૩)

(વસંતતિથ્યા)

તો તું દયા કર પ્રણામ । હું જનાય હું તો,
 વિષ્ણુ । કૃપા કર, મહા કરુણાળુ તું છે,
 સંસાર સાગર હું મગ્ન અપારદીન,
 ઉદ્ધાર તું કર કરે । પુરુષપ્રસિદ્ધ । (૩૪)

(વચસ)

નમું છું નારાયણપાદ-પદને,
 કઈ છું નારાયણ અર્ચના સદા
 વંદું છું નારાયણ નામ નિર્મળું,
 રમું છું નારાયણ વત્સલ જીવ્યમ્ । (૩૫)

(ધન્વજા)

શ્રીનાથ । નારાયણ । વાસુદેવ ।
 શ્રીકૃષ્ણ । ભક્તપ્રિય । ચક્રચાલિ ।
 શ્રીપદનાભામ્યુત । હૈટભારે ।
 શ્રીરામ । પદ્માક્ષ । હરે । સુરારે । (૩૬)

(ઉપગતિ)

જનનત્ત । વૈકુંઠ । સુદેવ । કૃષ્ણ ।
 ગોવિન્દ । હરમોહર । માધવેતિ,
 સમર્થ । ત્હારે વહતું ન કોઈ ।
 હાથે કરીને જન કદ્દ માજે । (૩૭)

(વચસ અને ધન્વજાની ઉપગતિ)

જનનત્ત ને જીવ્યમ્ વિષ્ણુને ભજે,
 શ્રદ્ધાળુના સૌ ભય ટાળનારને,
 હૃદયપ્રમથે વળી તેમને ધરે
 મહાન તે વૈષ્ણવી સિદ્ધિ પામતા । (૩૮)

(રસોદ્ધતા)

કૌરવસાગર વરંગ બિન્દુ ને
 ચારુમૃત્તિ પર તારલા સમાં,
 એ શેષશાયિ-શ્રી ભજવાનને
 દીનનાથ મધુશયુને નમઃ । (૩૯)

(વસંતતિથ્યા)

જેના હૃદય સુદૃઢ એ કવિ લોકમાન્ય,
 જેના દિલ્લ-મવર પદપદ્મસિંધાન,
 એ જગજીવનના ચરણપદ્મના મધુપ
 રાજાધિરાજ કુલયોજની કૃતિ જ્ઞા. (૪૦)

ગીતા-પત્રમાળા

રજુ કરનાર : સ્વામી ચિત-મ્યાનંદ,
શ્રી રામકૃષ્ણ આશ્રમ, પચવટી-ગાંધીક.

ગીતા શું છે ?

પ્રિ...

તે મહાભારત સાંભળ્યું હતું. કોઈ દિવસ મળ્યા કૌપરી, સીતા, સાવિત્રી અને દમયંતીની રોમાંચક કથાઓથી જાનજીવ નહિ હોય. રોમાંચક કદ જુ તેનું કારણ એ કે જયપણમાં બાપજીને ભેટીયાં કામ, કમડા, જે કાંઈ બાપજીને મહત્તા અને સામર્થ્યનો સ્થિતાર આપે તેની શબ્દાત્મા આનંદ આવે છે. મહા ભારત એવી વાતો અને પ્રસંગોમાં ભરપૂર છે. દર દરનાં ગાગ્રામાં જ અમલ્ય બેઠતીઓ પુરો પડેલી રાતના ગામના મંદિરને ચોરે ભેગાં થઈને રામાયણ-મહાભારતની કથાઓ એક ધ્યાન ઘડીને સાંભળતાં હોય છે. આવાં પ્રાચીનજન અને અનુભવથી અપરિચિત રહીને કાલના મજાખરા વિદ્યાર્થીઓ ખરા આનંદ અને હૃદયની યોગ્યતાથી વર્ણિત રહે છે.

માણસો વેદમો શ્રેયઃ મહાભારત પાંચમો વેદ મનાય છે. તેમાં એક સાખ ઉપર શ્લોકો છે એ શ્લોકો સમુદ્ધા ભગવદ્ગીતા અતિ આશ્ચર્ય અને ચોક્કસ બેટ નેવી છે. આ સ્વર્ગશ્રમિની યાત્રાએ બાવનારા નાચી-ઓનો સંખ્યા જણવા જઈએ તો લાખોની યાવ. આ યાત્રા મુજબ ભર્યા આશ્વાં કરે છે. અને માનવજાતને સંસ્કૃતિ અને આત્માત્મિકતા પ્રાપ્તિ જરા સરજી મે આશ્ચર્ય છે ત્યાં સુધી આત્માજી જ કરે. પાંડવો અને કૌરવો વચ્ચે જે આંતર-ઘોડાગિરિ મુક થયું. તેનાં કારણો અને ઘટનાઓ જણાવવાની જરૂર નથી. કૌપ દીના સમવર્ષા પહેલોને એ કાળનો રંગ તથા જનિને બરેખરા પકડવો હોય તો મહાભારત તારે પોતે જ વાચવું જોઈએ. મારો હેતુ તો તમે કષ્ટનાની પાંખો પર મેસલીને કુશ્મેજના રણમેદાન પર ખરી કર, એટલે સરસી. ગીતા વિષે બીજી રમુજ વસ્તુ એ છે કે એ મુક શ્રેત્રો દર દર મહેસમાં બેઠેલા અધરાજા કૃતરાજ પુત્રને સન્યે કહેલો છે. વર્તમાન સમયમાં ધોવાની સરવો, ક્રિસ્ટની મેચો વચ્ચે પરના રીડીઓ-વિવરણથી વું સુપરિચિત હોઈએ. મે એવું છે કે શ્રીકૃષ્ણનો પલ્લ

કથાના કથાક સુધાં બેઠાં રહીને રીડીઓ પર આવતાં સરત કે મેચનાં વિવરણો સાંભળ્યા કરે છે. અને જાણે કે નજર સામે જ ભેટાં ન હોય તેમ નાનાં માળગોની પેઠે અદરજો જુઓ પાડી બેઠે છે એમ ધી ધી યા રે દિ ઓ ના મું જ ધં રે ટ ન પર થી આવતું મેચ-વિવરણ તેં સાંભળ્યું હતું, આધુનિક ભાષામાં બોલોએ તો સંજય એટલે એ કાળનો ટાલ્યા ચારખાન, બાવી રીતે મહાભારતમાં સંજયનું આપેલું વિવરણ આવે છે અને તેમાં ગીતા છે.

પાંડવ-કૌરવોના પિતામહ વ્યાસમુનિ મુકના આરમમાં કૃતરાજને મળવા બાબ્યા, તેમણે કહ્યું કે જો કૃતરાજ હોય તો કે તમને દિવ્યદષ્ટિ આપું, તેથી તમે મુકની જાણી મકનાઓ જોઈ શકશો. અંધ કૃતરાજને પોતાનાં સંઘાવકાશાં અને સ્વજનોનો વિનાશ જોવો ગમ્યો નહિ. પણ એણે એટલું માથું કે જો ત્યાં જે જે બને તેના રીતસર ખબર મળવા જોઈએ, એ પરથી વ્યાસમુનિએ સંજયને દિવ્યદષ્ટિ આપી. કથા કહે છે કે કૃતરાજને આખો ગીતા સંભળાવનાર સંજય છે. વ્યાસમુનિએ તેને દિવ્યદષ્ટિ આપીને કહ્યું કે, 'કુનિવામાં જે કાંઈ બનતો તે જાણી તને ખબર પડશે. જે કોઈ કાંઈ પણ મોલસી તેનો અર્થ સમજાસ જે કોઈ મનમાં વિચાર કરશે તે તારાથી જાણજી નહિ રહે. ઉપરાંત કુનિવા માંહેનો કોઈ પદાર્થ, દિવસ અથવા રાત્રી, દેવ યા કાજ તારી જાણવાની અને સમજવાની શક્તિને નિષ્ક્રિય નહિ કરી શકે. મુકમાં અજ્ઞાનતા તને ઇગ નહિ પકોચાડે, તેમજ તને શાક નહિ લાગે.

ગીતાની બીજી વિશ્લેષણતા એ છે કે સાતસો શ્લોકોનું સાંજી બાબ્યાના મુકનો આરમ થવાની તેજારીમાં, આડાં રહેલાં સામસાધાં સરકારની વચ્ચે રથ પર બેઠેલા અર્જુન અને શ્રીકૃષ્ણ વચ્ચે ખરેખર જયેશે સવાલ છે એમ કહેવાય છે. આ જાણી જૈતિ-કાસિક ઘટનાઓની આસપાસ ડેટલાય વાક અને કષ્ટનાઓ લેખી થઈ છે મહાભારતમાં સાચું ટેલુ? લક્ષ્યના મેદાન પર આત્માત્મિક ઉપદેશ હોય? અર્જુન અને શ્રીકૃષ્ણ એ જૈતિકાસિક, વ્યક્તિઓ છે? આ જાણી વાતો કોઈ મંદાઈ માણસે પાઠગથી મહા-

બારતમાં જુસાડેલી કષ્ટનાઓ અથવા જનારવી વાતો નથી? આવી બધી રહાઓ અને વાદવિવાદમાંથી નીચેના એક પ્રધાસોય ઇપખ્યો છે તે એ છે કે પુદ વચ્ચે ભૌતિક અને ઐતિહાસિક ધરનાઓ નથી પણ એક કષ્ટ છે. કુરુક્ષેત્ર એ માણસનું અત્યંત કષ્ટ છે. પાદવો અને કૌરવો એ નિરંતર એક બીજાનો નાશ કરવા સુધી રહેલાં બે જાતો છે. અર્જુન એટલી માણસમાં રહેલા કષ્ટરી મદદ માનતા સારાં અને સફળથી તત્વો. કષ્ટરનાં ચરણકમળોના અધિષ્ઠાણે માણસ કષ્ટરૂપાથી આખરે વિજયી થાય છે. હિંદુ માનસ મારે આ વસ્તુ સ્વીકારતી સાર સાહજિક છે ઇપનિષદોનાં પૌં પુરાણો અને બીજાં જૂનાં સાંપ્રદાયોમાં માણસનો અદ્ભુત યાદો રહેલા વિશ્વ-આપક ભજાતા બેધનુ અધ્યારિક વર્ણન ખૂબ ખૂબ છે.

નિર્વિવાદ સ્વીકારતી ઐતિહાસિક સત્ય ધરનાણું યથાર્થ મહત્વ શું છે? જુદાં જુદાં ધર્મોમાં લોકો, કોષ્ટ વિદ્યાને અથવા ધૌરત્ય પદ્ધતિ આજ સુધીમાં રાકા-મુનિ ભોતમના ઐતિહાસિકતા વિષે વાણી નથી છાડ્યા. બીજી હજાર વર્ષ પહેલાં એમનો કપિયવસ્તુમાં જન્મ, જનના જ્ઞાનની પોણી સદીથીયે તથા વૈં સુધી સુધર સેવા કરીને આ સસારમાંથી વિદાય લોધી. એમણે અમુક એક સમયે, થોડાંક સમય જીવવા મારે જન્મ લોધો, ત્યાં સુધીના જીવનમાં કાષ્ટ એ જન્મીને રહ્યા નહોતા, તેમજ આ યથા હજારો વરસ સુધી એ કાષ્ટ સરીર ધારણ કરી રહ્યાંને રહેતા અત્યા નથી એ એટલાં વરસ ખરેખર જીવ્યા કે કેમ એનો સાથે આપણને કાંઈ નિશ્ચય નથી, પણ એ કેવી રીતે રહેતા, એના ઉપદેશ કરતા, તેમના ઉપદેશ-યાંના એક મહાન સંધ કેવી રીતે બનેા થયે, એ સમ પૂર્વાના જુલે જુલે આધ્યાત્મિક સાર્થકતા જાનના અમુલ્ય સંદેશ ફેલાવવા સાથે કેવી રીતે કામ કરતો, બીજી પ્રભુઓને મારીને તેમના રાજ્યો ખાલસા કરવા મારે નહિ પણ અધાન, અધાર અને વહેમમાં અટવાતી જનતાને આધા, શાંતિ, શુભમાનના અને ઉદારતા સંદેશ સુજાવવા મારે બૌદ રાજ્યો પોનાના પ્રચારક બિમુઓનાં ધકારો મોઢકવામાં કયા

દરિદ્રાઈ કરતા એ બધી જાગૃતોમાં આપણને રસ પડવો નેહએ. જુદના જન્મ અને જીવનના ઐતિહાસિક સિદ્ધાંતો ઉત્તરાર્ધ આ બધું છે. અને હું ચિરજીવ જાણુ છું છું એનાં બે કારણો છે. પ્રથમ એ કે એનો અધર હજી સુધી ટકી રહી છે અને અનેક જમાના સુધી ટક્યા કરી. બીજું જુદનું આગમન જ એક સાધન નિયમનું પરિણામ છે, અને એજ અથવા નિયમ, સ્વભાવ વા સત્યને લોધે જ અજાણ અનેક જુદી આવી યથા છે અને જુદાં જુદાં નામ ધારણ કરીને બીજા અનેક જુદો ભવિષ્યમાં પણ આવવાના,

તુ અને હું ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓ છીએ, એમાં થકા નથી. અમુક સમય પહેલાં આપણે પણ નહોતા અને અમુક એક નિશ્ચિત સમય પછાં આપણે નહિ હોઈએ. મારો આશીર્વાદ છે કે એ નિશ્ચિત સમય વારે મારે બને તેટલો લાંબો નીવડે તેમ છતાં, આપણુ અસ્પૃશ્યતામાં આપણું, આપણાં કાંઈ એ બધું એક સનાતન સિદ્ધાંત વા નિયમના કારભારનું પરિણામ છે. આપણે માત્ર તેના વ્યક્તિગત ઉદાહરણ-રૂપ છીએ વ્યક્તિગત રીતે આપણને ઐતિહાસિક ભાગ સાથે કામ છે, તે છતાં એ સનાતન નિયમ જ આપણા જીવનના તાજા વાજા રૂપ છે અને એજ ટકી રહે છે. અર્જુન અને બીજાં કુરુક્ષેત્રની પુદ્ગલિ પર રથમાં ખરેખર બેઠા હતા અને ગીતામાં જે રહેવાણું એ મધુ મોખા હતા કે નહિ એ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સાચું હોય કે નહોય, પણ; સનાતનની દાષ્ટમાં તું, હું અને આખી માનવજાત અર્જુન છે. આ બધું જીવન પુદ્ગલ ટકી રહેવા અને વિજય-જીતિ મેળવવા આપણને બચવાન બોધવતી સદાય અને પ્રેરણાની જડજ જરૂર છે. મારી સમજણ પ્રમાણે તો સર્વોચ્ચ ભ્યે પહોંચીને પૂર્ણ વચાનો આપણી આત્મિકમાં બીજા દરેક પ્રકારની મદદ આપી શકે અને જીવન કષ્ટરૂપતા સંજોમાં કહીએ તો સ્વર્ગમાંના પિતાના પૌં આપણે પણ પૂર્ણ થઈ શકીએ.

આ સદાય મેળવીને તેનો લાભ ઉઠાવવા મારેનો જરૂરી સરતા હું મારા પાછળના પગોમાં જણાવી રૂંચો છું. આ આરંભનાં તૈયારીમાં કમકાં વિધિ જરૂર છે.

ગીતા માં મારે વાંચવી? માનવજીવનમાં તે કેવો અમૂલ્ય કુળો આપે છે અને તેણું ઐતિહાસિક મૂલ્ય શું છે તે આ લેખમાં સમજાવી દેવામીશી ચેતન્યાનંદજી ગીતા વાંચવાની. અમજવાની અને અને તેનો બોધ આચારમાં મૂકવાની પ્રાયઃને બદામજ ફરે છે.

જેમણે ઘટઘટમાં બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કર્યો

પરમહંસ રામતીર્થને શ્રદ્ધાંજલી

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિ તરફથી રચિત તા. ૨૦-૧૧-૪૬ ના રોજ સાજના પાંચ વાગે મણિ-નમરમાં પુનિત સેવામય સાથે બધાએજા ખાસ મહત્વમાં પરમહંસ રામતીર્થી રામતીર્થનો જન્મિત ઉત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો હતો. સભામાં સેડો બાઇ બહેને માત્ર સેવા આપ્યાં હતાં.

આ પ્રસંગે શ્રીશ્રી મહાનગેહન મંગળદાસે પ્રમુખજીના સ્વીકાર્યું હતું. પંજાગની સનાતનધર્મસભાના મહામંત્રી સ્વામી શ્રી ગણેશદેવજી ખાસ વક્તા હોઈને સ્વામી રામતીર્થજી જીવન મુદ્દે જાણપૂર્ણ ભાષામાં તેમણે રમ્ય કરી શ્રોતાઓને મતપ્રમુખ કરી દેતા.

પ્રારંભમાં ભજન, શાંતિપાઠ વગેરે થયા બાદ સમિતિના મત્રી શ્રી શાંતિદાસ દીનાનાથ મહેતાએ પ્રારંભિક પ્રવચન કર્યો તાદ પ્રમુખ શ્રીશ્રી મહાનગેહનજીએ નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું.

સ્વામિ રામતીર્થની જન્મજયંતિના પવિત્ર દિવસે આ સભાના પ્રમુખ તરીકે મને રમાન આપતા મારે દુઃહિંદી તત્ત્વજ્ઞાનપ્રચારસમિતિના આમાર માનું છે. આવા પ્રસંગમાં પ્રમુખ થવાની મારી મેળવતા નથી. ગેસ્વામિ ગણેશદેવજી મુખ્ય વક્તા હોવાથી તેમના પ્રેમથી મેં ચાલેને મારે પ્રમુખ થવાનું આમત્રણ સ્વીકારવું જ રહ્યું. આ તે મારાં બહેનોના, કે સ્વામિ રામતીર્થના જન્મદિવસે મને જાહેર જીવનમાં પ્રવેશ કરવાની તક મળી છે.

ગેસ્વામિ ગણેશદેવજીને મારે આપનો સમદ્ધ ઝોળખાવવાના હેતુ નહીં. પણ વરોધો તેઓથી અમદાવાદ પધારે છે, અને તેમના પ્રવચનોના જનતાને લાભ આપે છે. પણ વરોધ પહેલાં પાંડિત મહાનગેહન માધવીઆજીએ, મારા પિતાશ્રી સાથે ગેસ્વામિજીની ઝોળખાવ કરાવી હતી. મારા પિતાશ્રી સાથે ગેસ્વામિજીની ગાઢ મિત્રતા બંધાઈ; ત્યારથી જાજ સુધી ગેસ્વામિજી મારા કુટુંબ તરફ પછી જ લાગણી પ્રસારે છે.

ગેસ્વામિજી ખરેખર એક અલોકિત પુરુષ છે. ધણી રીતે એમનું જીવન સ્વામિ રામતીર્થને મળ્યું છે. સ્વામિ રામતીર્થની માફ ગેસ્વામિજીને દિમાધવની ગાઢ પછી પ્યારી છે. ગેસ્વામિજી વરસમાં ચાર મહિના દિમાધવમાં પસાર કરે છે. સ્વામિ રામતીર્થની જેમ દિમાધવમાં ગેસ્વામિજી “મસ્તકાદર” માફ જીંદગી ગાળે છે. સ્વામિ રામતીર્થના શબ્દોમાં ‘જીવર દેખતા કું, ઉપર તું હી તું દે’ એમજ ગેસ્વામિજી મુદ્દે દર્શાવે, કૃષ્ણની શક્તિઓ, પાણીના શરાઓ બધામાં પોતે—ઉપરને જ જુએ છે.

ઉપરજાત હોતા સાથે ગેસ્વામિજી એક મહાન કમંચોગી છે. તેઓ મનુષ્યમાં પછી ઉપરને જુએ છે. વરસના બાદ મહિના જનતાના સેવા કરવામાં પોતે ગાળે છે. ગેસ્વામિજી સનાતન ધર્મધર્મિનિધિ સભાના પછી વરોધો જનરથ સેક્રેટરી છે. અને પંજાગમાં એમનું નામ ધણું પ્રખ્યાત છે એમના વ્યક્તિ પરિચયથી, અત્યાર સુધીમાં એમણે અનેક કાલેઓ અને હાઈસ્કુલો માંથી છે, અધ્યાત્મી છે, અને બધાં મંથાને ૩૧૦ મહિરો માંથી છે. કું જાણું છું ત્યાં સુધી પાંડિત મહાનગેહન માધવીઆજી પછી વધારેમાં વધારે ગાઢ એક વ્યક્તિએ જનતાના કક્ષણ મારે પેલા ભેજા કર્યો હોય, તે ગેસ્વામિજી છે. એમની વ્યવસ્થાસક્તિ અજાન છે.

પાકીસ્તાન અસ્તિત્વમાં આવ્યા પછી, સનાતન ધર્મપ્રતિનિધિસભાને ધણું જ નુકસાન વેડવું—પદ્યું. સ્થાત કરેલની મિશ્કતનો નાશ થયેલ આ હોનારત પછી જ્યારે કું ગેસ્વામિજીને દિલ્હીમાં મળ્યો, ત્યારે એ પૂછ્યું કે “ગેસ્વામિજી, આપને બાઈલું જણું નુકસાન થયું” અને જ્યારે સુધીની વધોની સતત મહેનત બધી ગઈ હતી ત્યાં જ બાઈલું બધા પ્રમુખની રીતે રહી રહી છે?” એમણે તરત જ મને ખુશ-શીજનમાં જતાં આવ્યો.

“રાજ દે હમ કસમે”, જસમે તેરી રાજ દે, વહી કું શી વાહવાક દે, ગેસ્વામિજી શી વાહવાક!”

પાકીસ્તાનની હસ્તિ પછીથી હવે ગેસ્વામિજી દિલ્હીમાં પછી વખત ગાળે છે. એમનાથી નિર્વાહિતોનું કુંબ જોવાનું નથી અને રાત દિવસ એમની સેવા જાળવે છે પાંડિતજી, સરકારથી અને બીજા નેતાઓને ગેસ્વામિજીને

પરમદસ રવામી રામતીર્થ

મણી સાડી રીતે પીઠાને છે. એમનાં પી નનાં રો તેડલી મદદ સરકાર પાસેથી મેળવે છે. આટલા ગદા મુશ્કેલ સંજોગમાં ફરીથી તેમજે ૩ ડોલેને બારનમા સર ફરી દીધાં છે. ખરેખર એમની આત્મમદદા અભ્ય છે. હું આપ સર્વના તરફથી શોરશામિજીને વિનંતિ કરું છું કે, તેઓ આ પવિત્ર દિવસે આપજીને ગ્રામિ-રામતીર્થનાં અનુભવે અને એમના પોતાના અનુભવે સંભળવે."

ગોસ્વામી ગણેશદત્તજી પ્રવચન

આ પત્રી ચોખામી મી મણેયવલ્લભે રવામીજીના જીનની સંપૂર્ણ રૂપરૂપ રમ્ય કરતુ પ્રવચન દોઢ કલાક મુધો કુવું હતું. તેમજે જાણીયું હતું કે —

રવામી રામતીર્થ સાહેબરનો જે કોસેજમાં અવવાસ કરતા હતા તે કોસેજમાં હું રાખસ મરેડો ને વખતે કોસેજમાં ગોઠસમા રાખવામા આવેલી અને ને વખતે રવામી રામતીર્થનો મુદ્દા પરિચય હતો નહિ, એટલે મને આ ગોઠસમા સાથે વધારે સંબંધ ન થયો, પણ આ

ગોઠસમા મરવામા આતો છે તે એક મહાન ત્વામી હતા અને જેનું જીવન અનેક પાસાંઓથી ચળવતું છે તેનું મેં જાણ્યું ત્યારે ત્વામી રામતીર્થનું જીવનચરિત્ર કરતાં હું સદયાઓ, પ્રજા તે વખતે આભારની જેમ તેમના મારેનું વિપુલ સાહિત્ય હતું નહિ. એટલે એક નાનકડી પ્રસ્તિકા હાથે તેમના ચિત્રની યોડી લખીક-તોથી જાણીતો થયો.

રવામી રામતીર્થના માતા તેમને બાલ્યકાળમાં મૂળીને મરજી પામ્યાં હતા. એટલે રવામીજીનો ઉત્તર તેમનાં ફોગમે કર્યો હતો. એક તો તેમના કુટુંબમા પુણ્ય અગીનાથ હતી અને માતાવિદોણા આ ગાળક ઉપર ફેટલા અને ફેરા પ્રકારના કુખ આખ્યાંદરી તે કથવાનાં જ રહે છે.

રવામી રામતીર્થ મેટ્રિક પાસ થયા. તેમના સેન્ટરમા પ્રથમ નંબર આવતાથી તેમને રોહરશીષ મળી પિતાની ઇચ્છા નાકી કરાવવાની હતી. પણ મોઢમાં સપટાર વેલો આત્મા રવામી રામતીર્થનો ન હતો તે વેરથી નારી ગયા. ગુજ્જાનવાણાથી સાકાર ૪૦ મ. ૫૫ ફર થાય છે, ત્યાં જઈ તેમને કોસેજનું 'કોમ' મળ્યું અને બી. એ થયા પછી એમ. એ. થયા.

આ વખતે કોસેજમા રાખસ થર્ના પટેલી મુશ્કેલીએ, વિદ્યાભવાસ કરતી વખતની તેમની માનસિક અવરથા અને ત્વામી પરાકાષ્ટા ત્યાર પછી લમ થયા. અને કોસેજમાં પ્રોફેસર બન્યા. ચંદિનાની ૧૫૦ શ. ની આવકમાંથી ૧૨૫ શ. તો વિદ્યાર્થીઓને ફૂલ પાવતા ખર્ચતા. આટલો જીમ વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે અનુરાગ અને ફક્ત ૨૫ શ. માં પરખર્ચ ચલાવતા. આવી તેમની મુદ્દરથજીવનની રિધિતિ હતી. ખરેખર તે અગીઓનો લાભ હતો. પોતાની પત્નીને પરણીના લોભ થયો. તે મોટાભાઈ મે પુત્રાનો જન્મ થયો. જાણ નાનું રવામી રામતી ત્વામીઆવના વધવી જતી હતી અને પરિણામે કોસેજ છોડી અને દિમાચવ પ્રતિ પ્રધાન કર્યું. દિમાચવના મિરિમોસ ઉપર મસ્તકામાં કરનાં રવામી રામતીર્થ જન્મતના નાદરોડ હતા. તેમના મનમાં પ્રત્યેક પ્રાણી પણ સર્વે મહાન હતું. તેમજે સર્વ વસ્તુનો ત્વામ કર્યો હતો. પોતાની પત્નીના અધિક આશયથી આરે લીધેલા મોનાના કુદાને પણ મંદામાં પધરાવી અનિમ માગતો છે. ફરાતી, રવામીજીને એક મહાન પાઠ્યપાઠ આપ્યો હતો.

અંતરની શુદ્ધિ શક્તિને અંદરથી બહાર લાવે છે.

પ્રત્યેક માણસના દિશ્વમાં મહાન શક્તિ છે, પણ જે માનવી અંતરશુદ્ધિ રાખે છે, જે મીઠીની દ્રાવણો નથી, જે મીઠાનું અકસ્માત્ કરતો નથી. જેના શુદ્ધિ પારદર્શી અને નિર્મળ છે, જેનામાં પવિત્રતા છે તેનામાં હંમેશા મહાન શક્તિ મૂકે છે. એ રીતે સ્વામીરામતીર્થના જીવનની અંતરશુદ્ધિએ તેમનામાં મહાન શક્તિ મૂકી હતી.

સ્વામી રામતીર્થની અંતિમ દશા.

સ્વામીનું અંતિમ જીવન આ પૃથ્વીના લોકોનો નિરાળું હતું. પુણ્યોત્તમ સુગંધથી અને તેના રંગથી તે તેનો સાથે આશીર્વાદ મળી જતા. અકસ્માત્ પ્રગટ કરતા અને મોર્ડ પૂર્વકજનો સંનિધિ લેવા તેમ પતન કરતા એક વખત તે સર્પ અને સિંહ સાથે મિત્રતા બાંધી હતી. આવા સંતપુરુષો હંમેશા મધ્ય સાથે એકદમજાત રાખે છે. એ રીતે સ્વામીનું અંતિમ જીવન અદ્વૈતવાદ તરફ સંપૂર્ણતાએ જવા લાગ્યું.

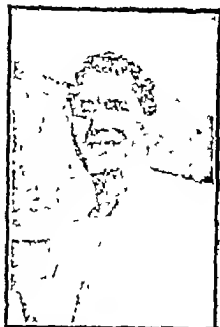
અમેરિકાગમન

સ્વામી રામતીર્થ ત્રણ વર્ષ અમેરિકામાં રહ્યા. તે દરમિયાન તેમણે ખૂબ ખૂબ ભવ્યો કામો અને લાભો વિશ્વસપ્રિય પ્રજાને આપવાનો આશ્વાસ દેવા આપ્યો અને આધ્યાત્મિક જાતના પ્રગટાવી. તેમના સર્વ ભાવ-જ્ઞોના સાર એક જ શબ્દમાં આપ્યો કે -

"જો તે સસારના વિષયોમાં નહિ ચિંતિત કરે તેને જાન કદાપિ નહિ દેશતી શકે!" જે વિષય-લોકોને મળ્યો તેનું આત્મજાન મૂલ્ય છે અને તેમણે એક એક શ્રવાન અમેરિકાની સ્ત્રીઓની મિલકતોના ત્યાગ કરી મતાવ્યો. એવા મહાન એક તપસ્વી માર્ગદર્શક છે જે અને નાન પ્રાણ પર છે.

સ્વામી રામતીર્થ 'ગિવોડક' બન્યા

તેમનો જન્મ રીપેક્સરીને હોલો સન્નાસ રીપેક્સરીને હોલો અને પ્રત્યુષ પણ રીપેક્સરીને હતું. આ રીતે ત્રણે મહાપ્રસંગો એક જ તબિયાત દ્વારા એ પણ એક અમરતિ ભરેલા પ્રસંગો છે. સ્વામીઓને પોતાનું જીવન અદ્વૈતવાદના અખંડ ઉપાસક તરીકે પૂર્ણરૂપે અને છેલ્લે મૃત્યુ સેવાની પવિત્ર મોદમાં સંપેદાઈ જીવનને શાંત સમાધિમાં મૂક્યું. એ વખતે કિનારા ઉપર સ્વામીઓનો રસોયો મોલાદાદ આમીના કપડાં લઈ કિનારે જોડો હતો અને સ્વામી અખંડ રીપેક્સરીને

ગોસ્વામી શ્રી મહેશદાસ

લોકો સાથે પચમહામૂતના મહાન તરવો સાથે પોતાનું પચમૂતનું તરવણું કરી એકમત કરી જીવનને સંતોષી વિષ સામે મહાન આદર્શ મૂકી અર્ચનાપથના પાત્રો બન્યા. એવા એક મહાપુરુષની જીવન ઝરમર અનેક આત્માઓથી ભરેલી છે.

દિવ પાસે જે કાષ્ટ અમુક મન હોય તે તે સંસ્કારધન, આધ્યાત્મિક જ્ઞાન છે અને તે જ્ઞાન સ્વામી રામતીર્થ, સ્વામી વિવેકાનંદ અને સ્વામી રામકૃષ્ણ પરમહંસ જેવા જ્ઞાનના મુગના મહાપુરુષોના જીવન જનમાંથી મળેલ છે. આવા મહાપુરુષની જન્મતિ ઉજવવાથી આપણી પ્રજામાં એક નવો પ્રાણ પૂરાય છે. પ્રમુખશ્રીનું વ્યાખ્યાન

અંતમાં પ્રમુખશ્રી મહાનમોહનભાઈએ નોંધે જોડતાં જણાવ્યું કે, "પૂજ્ય સ્વામિ રામતીર્થના જીવન પ્રસંગો તથા ઉપદેશો વિશે ઘણા વિદાનેને સામગ્રીની આપણને આજે તક મળી છે. આપણે તે સૌના આભારી હોઈએ. જુના જુના વંશજોએ જુદી જુદી રીતે સ્વામિજી વિશે આપણને કહ્યું છે.

આવી જન્મતિ ઉજવવાથી મુખ્ય લાભ એ છે કે મહાન પુરુષોના જીવનમાંથી આપણને જ્ઞાન અને પ્રેરણા મળે છે. જીવનમાં ઉચ્ચ ધરેલા સમજાય છે. અને તે પ્રાપ્ત કરવા થઈ શકે તેવી સમજ પડે છે.

રાજદારી, સમાજસુધારક, સંશોધકો, તત્ત્વવેત્તા, પરમ ભક્તો વગેરે દેશના કાર્યક્ષેત્ર શુદ્ધ શુદ્ધ હોય છે. અને દેશની અંદર સમાજ ઉપર જોડી વણી રહે છે. સોશી અધિક માનને પાત્ર તો સતો અને દિશ્વરો છે, કમણુ કે તેઓનું કાર્યક્ષેત્ર નિત્ય વરણુઓમાં છે. તેઓ સ્વાર્થરહિત નિર્ભય અને સાત્ત્વક છવન માણે છે. તેમના વિશુદ્ધ છવનની અંદર બી હી ઘણ છે.

સ્વામિ રામતીર્થ, જીમ મહાત્માઓની જેમ મરીબ કુટુંબમાં જન્મ્યા હતા. અવાજ પરિશ્રમથી અને ઘણી મુશ્કેલીઓ વચ્ચે રહીને તેમણે ક્રિયા પ્રકારની જીવણી લીધી હતી. પ્રથમથી જ તેઓ ક્ષત્રિય કુળમાં માનતા નહોતા. પ્રભુને પ્રાપ્ત કરવા તેમનું દીક્ષ જલ જ તથ્યવું હતું. તેમને જોગત અમલ હતું. અને હમેશાં તરત ચિંતનમાં મગ્ન રહેતા હતા. તે નાની વયમાં વિરક્ત બન્યા હતા અને ક્રેકળ, ધર, મિત્રકત, સર્ગ વગેરેનો ત્યાગ કરી પરમ ધ્યેય સાધવા પડ્યા

અને જન્મધર્મો કમ્યા હતા. મહાન તપ, સંન્યસ, શાન્તિના જિંદગી અભ્યાસ. અને મન વડે તેમણે આશ્વાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. કામ, ક્રોધ, ભોભ, રાગ, દેવ વગેરે ઉપર તેમણે છત મેળવી પોતાનું છવન પૂજા બનાવ્યું હતું. હર્ષ, રાગ અને ભક્તિ એ ત્રણે સાધનો વડે પોતાનું છવન તેમણે ઉમત બનાવ્યું હતું. કમળો ગીતો સંસારમાં રહી કાર્યદિશા બતાવી, જનતાનું કલાણુ કરે છે. માનીઓ તત્ત્વજ્ઞાન વડે, પોતે દર રહેવા છતાં પોતાની પ્રવલ વિચારશક્તિઓના આદિધનથી જન્મ-તનું કલાણુ કરે છે. તેમનાં પુસ્તકો, પ્રવચનો અને અનુવાચો દ્વારા તેમનો ઉપદેશ જગતને પહોંચે છે.

હાથનો વખત એટલો કાચલુ છે કે આવી કુનિયા સ્વાયં અને ખોટી રૂપરેખાને ધમને અર્થાત્ જની મર્ડ છે. એક પ્રભ, દેશપ્રેમને નામે વીજ પ્રભના કિત અને હક્કનો વિચાર કરતી નથી. વિગ્નાને અને કલાનો બદ્ધ વિકાસ યજ્ઞો દોરા છતાં જગતમાં શાંતિ, સુખ કે સંતોષ નથી. આ જડવાદનું પરિણામ છે. અધ્યાત્મિક છવનની ખામી હોવાથી, પ્રભાનો ખસક બની છે. આપણા દેશમાં પૂજ્ય બાપુએ આપણને વિશુદ્ધ છવનનો માર્ગ પોતાના જન્મધર્મ ક્ષેત્રથી જતાવ્યો છે. આપણા તત્ત્વજ્ઞાન અને માનીઓમાં ઉચ્ચ છવન વડે જન્મતમા કરી શાંતિ-રમાપવાના કાર્યમાં આપણે દેશ મહામાર થઈ રાં તેમ છે. ધન, વૈભવ, રાજસવા વ્યાદે છે અને જલ છે. પરંતુ વિશુદ્ધ, ન્યાય અને પ્રેમમય સદા છવનની મૂડી કાચી છે. માનું છવન સ્વામી રામતીર્થ છવી જલણું હતું. અને તેવા છવનની પ્રાપ્તિ કરવા આપણે કાચીવં કરીએ તો આજનો સમારંભ સાર્વંક થયો ગણાશે. દિવસ તત્ત્વજ્ઞાન સમીતીએ આ સમારંભ શેજ આપણને અમુક સામ આપ્યો, મારે તેમનો આપના સોની વતી આમાર માનું છું.

પૂનવથી ગોસ્વામી મણેશ્વરજીએ પણ આપણને પોતાના જ્ઞાન અને અનુભવનો સામ તેમના માણુથી આપ્યો છે તે મારે આપણે તેમના ઋણી હોએ.

એમે અતિમ બળન તથા પુનિત મહારાજે જ્ઞાનમની પુન બોધારી ખા; સમારંભ પૂરો થયો હતો.

એલ્યુમિનિયમ

વા સ ળો

વિશુદ્ધ એલ્યુમિનિયમમાંથી
બનાવેલાં વાસણો રસોઈ મારે
સર્વોત્તમ સ્વીકારાયાં છે.

‘કાઉન’ માર્કવાળાં વાસણો વિશુદ્ધ
એલ્યુમિનિયમમાંથી જ બનાવાય છે.
તેમને વપરાય તદ્દન સહીસલામત છે.

જીવણુલાલ (૧૯૨૯) લી.

લ્હકતા, મુંઝઈ, મદાસ, રાજમહેન્દ્રી,
રંગુન, એલન.

શ્રદ્ધામાતાની વાણી

(1)

ધર્મ એ કંઈ નાના માળોનું રમકડું નથી કે રેતીની માફક ધડોલાયે તે પડી જાય મનુષ્યો જેમ પૃથ્વીના આધાર પર જીવે છે તેમ પ્રમાણે ધર્મ તો વિશ્વનો આધાર છે. જે મનુષ્ય ધર્મને સંકુચિત મનાવે તે ધર્મોત્થા નહિ પરંતુ પોતાની કુશુંદિયા ધર્મનું ખુન કરનાર છે. ધર્મ તો તલવારનો ધાર નેવો છે.

(2)

આરથી ધર્મને આપણે સંકુચિત મનાવ્યો, તેના વહેવા પ્રવાહને રોક્યો, ત્યારથી આ દેશમાં ધર્મ આત્મે ગયો છે. ધર્મ એ તો દર્પણ છે, તેમાં આપણું સ્વરૂપ જોઈ શકાય છે. પરંતુ આને ધર્મ કંઈ દર્પણ બન્યો નથી, તેથી આપણા સ્વેરા નિહન દેખાય છે ધર્મનો વહેતો પ્રવાહ રોકી દેવાથી તેમાંનું પાણી બગડી ગયું છે, કાચા પડી ગયા છે. તેને શુદ્ધ કરી સિવાવળ રહીશું તો તે પાણી પ્રભામાં અનેક રાજ દેવાથી આપણે નાશ કરીશું.

(3)

અનૈર્જિતશાત ધર્મને નામે અમુક કામચલાઉ રીતિઓ બન્યાં તેને આંખો મીચીને વળગી રહેવું શેષ નથી. જે દેશ જગદ્ગુરુ હતો તે આને દુનિયાનો શિખ બન્યો છે અને તે પણ મુખ્ય શિખ નેવો! મારે જ કહું કે ભારતીય સંસ્કૃતિના ખજાનાની ચાવી ખોલો તો એ ખજાનો એટલો સમૃદ્ધ અને વિશાળ છે કે દુનિયાભરમાં તેને હાટતરો તો પણ ખુટતો નથી.

(4)

દર સનાતની એકલે શુ! મને તે ખોટી વસ્તુ હોય, ખોટો સિદ્ધાંત હોય, તો પણ તેને જનરસ્તીથી વળગી રહેવું ને પછી કહેવું કે હું દર સનાતની છું એ કેરુ છાપાપત્ર છે? એ તો દર નહિ પરંતુ મુખ્ય સનાતની છે. કાઈ માણસ યુદ્ધને વળગી રહે ને કહે કે નહીં, હું તો દર છું, તેને નહીં 'કાકુ' તો શું થાય બસ! આખરે યુદ્ધ સહી જાય ને તેમાંથી ફર્ક નીકળે તેમાં તેને વળગી રહેનાર પણ મરે. તે જ પ્રમાણે સનાતનીઓ ખોટા રિવાજો, સાંપ્રદાયિક સંકુચિતતાઓ તથા ભૂલ ભરેલી પુરાણી માન્યતાઓને વળગી જ રહે ને કહે કે અમે તો આ ઇસ્લામના જ

નથી, તો હું કહું છું કે તેઓ જાતે તો મુસ્લિમ અને સાથે સાથે તેમના પાછળ ચાલનારી ધાર્મિક જનતાનું પશુ સત્તાનાથ વાળશે.

(5)

હું ધર્મમાં આને સહેા પ્રવેશી જુઓ છે તાજા કોતમ તેમાં સુધારાની જરૂર છે. છુટી વાતોને પકડી રાખી ન હોત તો ધર્મની આ દસા ન થાત. અહીં, આને મને એ મહાન આશ્ચર્ય થાય છે કે ભારતમાં આટલી જમી આધ્યાત્મિક સંપત્તિ ભરી હોવા છતાં દેશમાં આટલી જમી અજ્ઞાનતા-મૂર્ખતા કેમ છે? આને તો રાવણુથી પણ વધુ સેતાન ભારતીયો. આ દેશમાં દેખાય છે. ભારતીયોની આ દસા જોતી મસ્તક ટરમચી ગઈ પડે છે, મારે જ કહું છું કે એકતાર હરીશો સર્વને જયશ્રવ કરો, ને ભારતીય સંસ્કૃતિનો પ્રચાર કરો. ભારત-વર્ષ એક એવો દેશ છે કે જે ધર્મ દ્વારા સામાજિક કુરિયાતો દૂર કરી શકે છે. ધર્મ દ્વારા જમી છુટાઈ/ઓ દૂર થઈ શકશે. ભારતીય સંસ્કૃતિ જ કમર વર્ષ ઘડું એક પ્રાચીન હવાઈ જગાજ છે, તે તમને એકતાર હરીશો તમારા જીવિમુનઓના તેજસ્વી, પવિત્ર અને ઉન્નત પ્રદેશોમાં પહોંચાડી શકશે.

(6)

આને તો સાધુ જમગ્યા છે, ક્ષત્રીય અને વૈશ્ય પણ જમગ્યા સમસ્ત વર્ણોમખ્યવરણા બગડી ગઈ છે. હિન્દુ પર આને ૧૪ ધાખ બાવણોની રોજ પડી છે. તેઓ કાઠ પણ મોડાસેવા કરી વચર સચાજ પર ભોળ નેવા બન્યા છે 'અમવા નના સામા બકત હો તો તમારું કલક રોજ-સુરભિઓ ભરેર કરો ને હરીશો તે નહીં કરવાની પ્રતિજ્ઞા લ્યો. ઉચ્ચ વર્ણોના પ્રમાણમાં હજી શુદ્ધી જમગ્યા નથી. તેઓ રામાવણના ગીતોનો પાઠ કરે છે ને બજવાનનાં બજન ગાય છે. હું કહું છું કે ખરા શુદ્ધ તો તે છે ને મુખ્ય છે, ભવથા નથી, અધ્યાની છે અને નીચ કમી કરે છે.

(7)

પાદ રાખો, ભારતવત્સીઓ પર ધણી મોટી જવાબદારી છે. ભારતીય વર્ણોખ્યવરણા, શમજવરણા મુખ્ય ન હતી, ખરી રીતે આંધોએ દુનિયાને સમજાવવાનો ઈજ્જત લીધો હતો અને દુનિયાની સંસ્કૃતિના

કર્ણુ છે. આ અંગે સમિતિને મુંઝવણ સરકાર સાથે થયેલા પત્રવ્યવહારને અંતે સમિતિ તરફથી નિર્વાસિતોના વસવાટની યોજના કરવામાં આવી છે. આ યોજના મુજબ ૫૦ વારના બાંધકામ વાળું મકાન અને ૫૦ વાર ખુદ્દી જમીન દરેક સભ્યને મળી શકશે. નિર્વાસિત કુટુંબો શહેર સાથે સંબંધમાં રહી શકે તે માટે શહેરની નજીકમાં ગીતામંદિરોડ ઉપર ઇલેક્ટ્રીક સાઇટ અને મોટરગત સમયકાગળ પાકા રસ્તા ઉપર ૫૦૦ મકાનો બાંધવાની યોજના રાખી છે. આ અંગે સમિતિની ઓશીમર્ગ એક સભા રાખવામાં આવી છે.

બાજરીનો અંકુશ દૂર કરવા સરકારશ્રીને વિનંતિ

માહુ પૂર્વે બાજરીનો પાક અસાધારણ ઉત્તરો છે અને હાલો મજૂ બાજરી બેકુતો પાસે બરાબ મજૂ છે તેથી કાષના સત્તેમોમાં બાજરી પરનો અંકુશ દૂર કરવા સમિતિ તરફથી સરકાર વચ્ચેમખાલ પોષ્ટને વિનંતી કરવામાં આવે છે

શ્રી કુલ્હા વગત ધર્મનગરની મુલાકાતે.

સોરઠપુના મુખસિદ્ધ બર્જનિક શ્રી કુલ્હા બખને ધર્મનગર સોસાયટીની મુલાકાત સર્જ તેપાર થયેલાં મકાનો જોયાં હતાં, સમિતિની આ રચનાત્મક યોજના પ્રત્યે તેમણે સંતોષ વ્યક્ત કર્યો હતો. હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિની એ.દીમની પણ તેમણે અવાહન લીધો હતો.

શ્રી રામનાથ બેંક મહોત્સવ

શ્રી. પ્રનિત મહારાજ સંચાલિત શ્રી રામનાથ બેંકનો મુદેત્સવ અમદાવાદ મહિનગરમાં શ્રી. પ્રનિત સેવાશ્રમ તરફથી તા. ૨૧-૧૧-૪૬ ને સોમવારથી યોજવામાં આવ્યો છે. ઉત્સવ તા. ૪-૧૨-૪૬ સુધી ચાલનાર હોઈ તે અંગે દરરોજ જુદો જુદો પ્રમોશન થઈ રહ્યું છે.

બાન્દવામી શ્રી બિન્દુલ મહારાજનાં આખ્યાનો

શ્રી રામનાથ બેંક દ્વારા જાળવવામાં લખમજી અજન્ન રામનાથ મંત્રો સંપાદિત આવ્યા છે, આ મંત્રોની રચાપના બાન્દવામી શ્રી બિન્દુલ મહારાજના મુખ કરને કરવામાં આવનાર છે. શ્રી. બિન્દુલને કાર્ણક અમદાવાદમાં તા. ૩૦-૧૧-૪૬થી પ્રનિત સેવાશ્રમમાં શરૂ થઈ તા. ૪-૧૨-૪૬ના રોજ પૂર્ણકૃતિ થશે, ત્યાર પછી તા. ૫-૬ અને ૭મી દીસેંબરના રોજ હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચારસમિતિ તરફથી ખાદીયા દેસાઈની યોજનામાં તેમનાં આખ્યાનો યોજવામાં આવ્યાં છે.

સમિતિને મળેલી યોર

હિન્દી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રચાર સમિતિની પ્રતિજ્ઞા પ્રત્યે યોતાનો સદ્ગાન ગતાવી શા. ૨૫ ની બેટ મુંઝવણી મુરબી શ્રી. ડી. જી. કૃષ્ણસાસ મોહનલાલ ઝવેરીએ એક દ્વારા મોકલી છે. સમિતિએ બેટનો સામાર રતીમાર કર્યો છે.

વાણિક સવાજન સિંદ્ધા શા. ૧-૮-૦૦, વિદેશ-માટે : શા. ૮-૧૧-૦૦ (૧૩, સિંધિંગ)

દુરક નક્ક કરિત - શા. ૦-૧૦-૦૦

મા હે કો ને

‘પ્રેમધર્મ’ હરેક અંગ્રેજ મેજિસ્ટ્રાટી-પરેવી તારીખે પ્રગટ થાય છે માલકે સવા ઇચ્છતા બાઈ-ઓએ મને ત્યાં સુધી વાર્ષિક સવાજનના નાણાં મ. ઓ. થી મોકલવા વિનંતિ છે. વી. પી. ના ઓફિસ પબ્લિકેશનવામાં આવશે.

શે ખ કો ને

‘પ્રેમધર્મ’ માસિક માટે સાદીથી, સારા અક્ષરે કામગીરી એક જ માન્યુએલેસો, કાપ્પો, નિષ્કો, ધાર્મિક કથાઓ વગેરે લખી મોકલવા લેખક બાઈ મહેનોને વિનંતિ છે. મોકલેલ લેખ પસંદ કન્યામાં નહીં આવે તો ટપાલથી ટિકિટો મોકલનારને તે પાછા મોકલવામાં આવશે.

એ જ નો ને

‘પ્રેમધર્મ’નું દુરક વેચાણ માટે ગુજરાત કાલિયાવાડના શહેરમાં એન/સીઓ આપવાની છે શરતો માટે ‘પ્રેમધર્મ’ ના વ્યવસ્થાપકને રૂબરૂ મળવું અથવા લખી-પૂછાવા વિનંતિ છે.

તમામ પત્રવ્યવહારનું સરનામું

‘પ્રેમધર્મ’ કાર્યાલય.

સારંગપુર ખરાયતાની વાડી - અમદાવાદ.

(૫)

ધી એશીયાટીક ડેવેલપમેન્ટ એન્ડ

કન્સ્ટ્રક્શન કોર્પોરેશન લીમીટેડ.

સુખદ હતાકાની બાંધકામ માટેની આગેવાન કંપની

મુખ્યતા ‘જન્મભૂમિ’ કાર્યાલય,
અમદાવાદના ‘ગુજરાત સમાચાર’
કાર્યાલયની પ્રમાણિતો તેમજ નડીયાદ
વોટર વર્કસનું કામકાજ અમને
સોંપાયું છે

- * વોટર વર્કસ
- * નહેરો (ખેતીવાડી માટે)
- * ટ્રેનેજ
- * ગેસલાઈનો
- * પુલો
- * ફેક્ટરીઓ વગેરેનું બાંધકામ સંભાળીએ છીએ

અમદાવાદની બોધા મોટી મકાનની વર્કસોગી ઓગાવટી ધર્મનમયનાં મકાનો બાંધવાનું કામ અમને સોંપાયું છે

— ઓફિસ —

આંદ્ર મુરજ બંગ્લો :

ખાતે, અમદાવાદ

રે. નં. ૨૨૭૬.

૨૧, નોબલ એમ્બસે

પારસી બજાર મોટી, મુખ્યદુર

૨૭ નં.

૨૧૬૦.

મધ્યમ વર્ગના કુટુંબો માટે

મકાનો મેળવવાની સસ્તી અને વ્યવહાર યોજના

મોદી નગર

નરોડા-રોડ : અમદાવાદ

નરોડાની બાબુમાં પાકા રસ્તા ઉપર મોદી નગર બાંધવાની વિશાળ યોજના હવે શરૂ થઈ ચુકી છે. ગુજરાતના બહુતા રાષ્ટ્રસેવક ડૉ. શ્રી. હરિપ્રસાદ વ્રજરાય દેસાઈના શુભ હસ્તે શનિવાર તા. ૨૬-૧૧-૪૯ ના રોજ મકાનો બાંધવાનું આત્મહુત કરવામાં આવ્યું છે.

મધ્યમ વર્ગના કુટુંબો માત્ર પાંચ હજાર રૂપિયામાં ૫૦ વાર બાંધકામનું મકાન મેળવી શકે, તે માટે લોનની વ્યવસ્થા રાખવામાં આવી છે. મોદી નગરના લગભગ ૩૦૦ સભ્યો નોંધાયું ગયા છે.

વધુ વિગત માટે નીચેના સરનામે રૂબરૂ મળવા અગર પત્રવ્યવહાર કરવા વિનંતિ છે.

રાજેન્દ્ર પ્રસાદ સી. મોદી

ઑફીસ : રાજમહેલ; કાલુપુરબ્રીજ

અમદાવાદ